DUMITRU BEJAN

GRAMATICA LIMBII ROMÂNE

COMPENDIU

studium
MANUALE * DICŢIONARE * ENCICLOPEDII

ECHINOX

241919

BIBL. CENTR. UNIV.
„M. EMINESCU" IAȘI
III-241, 919

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DUMITRU BEJAN

GRAMATICA LIMBII ROMÂNE

COMPENDIU

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

REFERENT ŞTIINŢIFIC:
Conf. univ. dr. G.G. Neamţu

Editura ECHINOX
C.P. 80, of.1, 3400 Cluj

ISBN 973- 9114-38-5
©Toate drepturile pentru acest volum sînt rezervate Editurii Echinox.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DUMITRU BEJAN

GRAMATICA LIMBII ROMÂNE

COMPENDIU

763139
B.C.U. IASI

EDITURA ECHINOX
CLUJ 1995

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Colecţia STUDIUM
este coordonată de LIANA POP

Coperta de:
OCTAVIAN BOUR

30.08.1996
B.C.U. „M. EMINESCU"
— I A Ş I —
ado 779.208

Lector: Liana Pop

Format: 70x100/16; 13 coli
Bun de tipar:15.02.1995
Culegerea şi tehnoredactarea: Grup Transilvae

Imprimeria ARDEALUL Cluj

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PREFAȚĂ

Lucrarea de față își propune o abordare a gramaticii limbii române din punctul de vedere al înțelegerii ei de către o cît mai largă categorie de cititori.

Ea se adresează, în acest fel, tuturor celor interesați în cunoașterea structurii gramaticale de bază a limbii române: elevi ai claselor gimnaziale și ai celor din licee, în primul rînd (interesați în studiul la clasă al gramaticii limbii române și în studiul acesteia în vederea examenului de admitere în liceu, în facultățile de filologie, precum și în facultățile care au și gramatica limbii române între probele de concurs: drept, educație fizică, poliție, ziaristică, sociologie etc.), studenților de la facultățile de filologie, profesorilor de limba română, precum și altor categorii (preocupate de cunoașterea gramaticii limbii române).

După convingerea noastră, este vorba de o lucrare scrisă pe înțelesul tuturor, care se bazează, în tratarea problemelor, pe metoda clasică de cercetare a faptelor de limbă și care are ca punct de plecare programele și manualele de limba română pentru clasele aV-a –a VIII-a, edițiile în curs.*

Lucrarea este organizată în două părți, care corespund celor două laturi ale structurii gramaticale a limbii române: morfologia și sintaxa.

*În cadrul **Morfologiei**, după o prezentare a problemelor de ordin general (a "instrumentelor de lucru"), urmează tratarea monografică a părților de vorbire flexibile și neflexibile (definiție, clasificare, flexiune, funcții sintactice, ortografie și punctuație), într-un limbaj accesibil tuturor, cu detalierile și explicațiile de rigoare, acoperite toate cu exemple numereoase și adecvate scopului propus.*

*Obiectul celei de a doua părți a lucrării, **Sintaxa**, îl constituie tratarea, tot monografică, a părților de propoziție și a propozițiilor subordonate, în capitolele **Sintaxa propoziției** și **Sintaxa frazei**.*

*Și aici, ca și la **Morfologie**, fiecare dintre cele două părți e precedată de prezentarea faptelor de ordin general, a definirii terminologiei sintactice și a raporturilor sintactice la nivel de propoziție și la nivel de frază.*

*Atît la **Sintaxa propoziției**, cît și la **Sintaxa frazei** materialul este structurat în două secțiuni: **Părți de propoziție** (respectiv **Propoziții subordonate**) care apar în programele și manualele școlare de clasele a V-a–a VIII-a, și **Părți de propoziție** (respectiv **Subordonate**) care nu apar, în scopul de a putea fi de folos și altor categorii de interesați decît elevi.*

În cadrul fiecărei părți, materialul destinat elevilor este prezentat mai detaliat și foarte riguros exemplificat.

*Și în partea a II-a a lucrării - **Sintaxa** - metoda de lucru este tot cea monografică.*

La fiecare parte de propoziție se au în vedere: definiția, întrebările, prin ce părți de vorbire se exprimă, topica și punctuația. În cadrul definiției, un loc important îl ocupă stabilirea regenților (determinaților) fiecărei părți de propoziție.

Un accent deosebit s-a pus pe prezentarea unor fapte de ordin practic care au ca scop evitarea confuziilor pe care elevii le pot face în identificarea corectă a părților de propoziție.

La fiecare subordonată s-au avut de asemenea în vedere : definiția, întrebările, cum se exprimă (o prezentare detaliată a tuturor elementelor introductive), topica și punctuația.

Și la nivelul subordonatelor s-a pus un accent deosebit pe regenții fiecăreia dintre ele, precum

---

* *Gramatica limbii române*, Editura Academiei R.S.România, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1963

și pe faptele de ordin practic care urmăresc evitarea confuziilor posibile dintre propozițiile subordonate.

Atît la nivelul propoziției, cît și la cel al frazei s-a acordat importanța ce i se cuvine topicii și mai ales punctuației părților de propoziție și a propozițiilor subordonate.

În forma actuală, lucrarea noastră a beneficiat de observațiile și sugestiile consistente ale domnului conferențiar dr. G.G. Neamțu de la Facultatea de Litere a Universității din Cluj-Napoca, în calitate de referent științific al lucrării, ca și ale doamnei lector dr. Liana Pop, de la aceeași facultate, cărora le exprimăm aici întreaga noastră recunoștință.

AUTORUL

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

GRAMATICA

1. DEFINIȚIE

Este știința care studiază reguli privitoare la modificarea formei cuvintelor și la îmbinarea acestora în propoziții și a propozițiilor în fraze.

2. PĂRȚILE GRAMATICII

Gramatica (structura gramaticală a unei limbi) are două părți: **morfologia** (care cuprinde reguli privitoare la modificarea formei cuvintelor) și **sintaxa** (care cuprinde reguli ce se referă la îmbinarea cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze).

Între cele două părți ale gramaticii există o strînsă legătură care reiese chiar din definițiile lor: prin modificarea formei lor (morfologia), cuvintele intră, obligatoriu, în relații (îmbinări) unele cu altele (sintaxa).

3. TIPURI DE GRAMATICI

Există mai multe tipuri de gramatici:

- **tradițională**, care merge pe linia tradiției în prezentarea faptelor de limbă;
- **modernă**, care aplică metodele moderne în prezentarea faptelor de limbă; gramaticile moderne pot fi: **structuraliste** (care studiază structura gramaticală a unei limbi din punctul de vedere al opozițiilor care există în sînul ei), **transformaționale** (care operează cu transformarea schemelor de bază posibile ale unei limbi) etc.
- **descriptivă (sincronică)**, care studiază structura unei limbi într-o etapă dată;
- **istorică (diacronică)**, care studiază structura unei limbi din punctul de vedere al evoluției acesteia;
- **comparată**, care studiază, în paralel, structurile mai multor limbi etc.

MORFOLOGIA
BCU IASI/CEW UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MORFOLOGIA

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

I. NOȚIUNI GENERALE

1. CE ESTE MORFOLOGIA?

Morfologia este partea gramaticii (a structurii gramaticale a) unei limbi care cuprinde reguli privitoare la forma cuvintelor și la modificările acesteia în vorbire și în scriere.

NOTĂ. Cuvîntul *morfologie* vine din francezul *morphologie*, care, la rîndul său, este alcătuit, pe terenul limbii franceze, din cuvintele grecești *morphé* "formă" și *logos* "studiu", deci studiul formei cuvintelor (morfologia cuvintelor, căci există și alte morfologii: a plantelor, a animalelor, a mineralelor etc.).

În accepțiunea lingvistică, morfologia se ocupă cu studiul **părților de vorbire**. Acestea sînt categorii (clase) de cuvinte, delimitate (grupate) după caracteristicile lor lexicale (sensul lexical fundamental și sensurile lexicale derivate sau secundare) și după cele *gramaticale* (morfologice și sintactice). Astfel, toate cuvintele, care denumesc obiecte și au același comportament gramatical, intră în clasa substantivelor, cele care exprimă caracteristici ale obiectelor intră în clasa adjectivelor, cele care înlocuiesc nume de obiecte intră în aceea a pronumelor etc.

2. PĂRȚILE DE VORBIRE

2.1. CRITERII DE CLASIFICARE[1]

În limba română sînt zece părți de vorbire: *substantivul, articolul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția* și *interjecția*.

În cadrul acestora, se pot face clasificări în funcție de mai multe criterii.

a) Cel mai frecvent (cel mai cunoscut) este acela al schimbării sau neschimbării formei părților de vorbire în timpul utilizării lor. După acest criteriu, ele se clasifică în **flexibile** și **neflexibile**.

Părțile de vorbire flexibile își schimbă forma în timp ce sînt utilizate în propoziții și fraze (*el*: *Prietenii* **lui** *au plecat*; *coleg*: *Acesta este* **colegul** *meu*; *acesta*: *Părinții* **acestuia** *sînt ingineri*). Ele sînt: substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul și verbul.

Părțile de vorbire neflexibile nu-și modifică forma în timpul utilizării lor (*acolo*: *Ceva se vede* **acolo**; *cu*: *Vorbește* **cu** *ea*; *dacă*: *Nu știe* **dacă** *vine*). Acestea sînt: adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția.

b) Din punct de vedere lexical avem:

-**părți de vorbire cu sens lexical**, de sine stătător, care denumesc ceva din realitatea înconjurătoare, și anume: substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul și interjecția;

-**părți de vorbire fără sens lexical**, nu denumesc ceva din realitate, dar stabilesc raporturi între cuvinte sau între propoziții, cum sînt: articolul, prepoziția și conjuncția.

c) Din punct de vedere sintactic, părțile de vorbire pot fi divizate în:

-părți de vorbire **care au în propoziție funcții sintactice**: substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul și o parte din interjecții;

-părți de vorbire **care n-au funcții sintactice**: articolul, prepoziția, conjuncția și o parte din interjecții.

Dacă articolul, prepoziția și conjuncția n-au funcții sintactice, ele ajută, în schimb, realizarea unor relații gramaticale (sintactice și morfologice), putînd fi denumite, din această cauză, părți de vorbire **ajutătoare (auxiliare), instrumentale sau relaționale.**[2]

Prepozițiile și conjuncțiile stabilesc relații (raporturi) sintactice: în propoziție (prepozițiile, de exemplu între atribut și substantiv: *Scrisorile* **de la** *colegi au sosit cu întîrziere*) și în frază (conjuncțiile, de exemplu, între o completivă directă și un verb tranzitiv: *A spus* **că** *vine*).

În calitate de cuvînt ajutător, articolul are mai multe întrebuințări dintre care citățm:

- individualizează obiectele (*creion - un creion - creionul*);
- este marcă a cazurilor (*cartea elevului* - aici genitiv);
- realizează relația dintre numele posesorului și cel al obiectului posedat (*Acest coleg* **al** *fratelui său a lipsit*, unde *fratelui* este numele posesorului, iar coleg, al obiectului posedat, între ele interpunîndu-se articolul posesiv *al*);
- mijlocește relația dintre adjectiv și substantiv (*Mi-am pierdut stiloul* **cel** *nou*)

etc.

În categoria cuvintelor ajutătoare mai intră:

-adverbele și locuțiunile adverbiale cu care se formează gradele de comparație la adjective și la adverbe: *mai, mai puțin, tot așa de, tot atît de, la fel de, foarte*;

-verbele auxiliare morfologice: *a fi, a avea, a vrea*, care intră în formele verbale compuse;

-verbele auxiliare sintactice = copulative (*a fi, a deveni, a rămîne, a ajunge, a ieși, a însemna, a se face, a părea* etc.), care intră în componența predicatului nominal.[3]

-pronumele reflexive cînd sînt considerate mărci ale diatezei respective: *a-și aminti, a se duce.*

2.2. TRECERI DE LA O PARTE DE VORBIRE LA ALTA

Între părțile de vorbire nu există o graniță precisă, fiind posibile, în timpul comunicării orale sau scrise, treceri de la o parte de vorbire la alta.

> *NOTĂ.* Procedeul a primit denumiri foarte variate în gramatica românească: *schimbarea categoriei gramaticale* (denumire improprie, în gramaticile mai vechi, abandonată azi), *schimbarea valorii gramaticale, schimbarea categoriei morfologice, conversiune, schimbarea funcției gramaticale, transpoziție lexico-gramaticală, transfer lexico-gramatical, treceri de la o clasă morfologică la alta, treceri în altă clasă de cuvinte.*

Acest procedeu, denumit atît de divers mai sus, se realizează în mai multe feluri.

A. Fără modificări ale formei cuvintelor:

-substantiv > prepoziție (*A ajuns aici* **grație/mulțumită** *unui coleg*)[4];

-substantiv > adverb (**Vara** *pleacă la mare, iar* **iarna**, *la munte*);

-numeral > adverb (**Întîi** *citește, apoi se plimbă*);

-pronume interogativ și relativ > adverb (**Ce** *harnică e Maria*), (*Am aflat* **ce** *fericit a fost el* - aici *ce* este sinonim cu *cît de*);

-pronume personal de persoanele I și a II-a singular și plural, forme scurte de dativ și acuzativ > pronume reflexiv, cînd persoana lor coincide cu a verbului (*Eu* **mă** *scol zilnic la ora 7*);

-adverb > prepoziție (*Stă* **deasupra** *restaurantului*) etc.

B. Cu modificări ale formei cuvintelor + alți indici gramaticali

Substantivarea părților de vorbire (părțile de vorbire devin substantive):

a) articulare cu articol hotărît:

-adjectiv > substantiv (**Frumosul** *trebuie apreciat*);

-pronume > substantiv (**Eul** *său nu se confundă cu al altuia*, **Sinele** *încearcă din sine să iasă*);

-numeral > substantiv (*Nu există* **patrul** *și nici* **cinciul** *și nici* **șasele** -Nichita Stănescu, *Epica Magna*, p. 201).

-verb > substantiv (*Eroarea este* **estele** *fără să fie el* - N.Stănescu, *Epica Magna*, p.68);

-prepoziție > substantiv (*Care sînt valorile* **lui** *pe din aceste texte?*);

-conjuncție > substantiv (*Care este rolul* **lui dacă** *între conjuncțiile românești?*);

-interjecție > substantiv (**Oful** *lui a fost că nu a putut pleca atunci*);

b) articulare cu articolul nehotărît:

-adjectiv > substantiv (*Am impresia că nu este* **un spontan**, *ci, dimpotrivă*, **un meditativ** -N.Stănescu, *Respirări*, p.68);

-pronume > substantiv (*Îmi părea că împărații sînt pe lume* **un nimic** -M.Eminescu, *Poezii*, II, p.21);

-numeral > substantiv (*L-a deranjat* **un patru** *pe care l-a primit la fizică*);

-verb la suspin > substantiv (*O dulce strîngere de mîini*, **un tremurat** *de gene* - M.Eminescu, *Poezii*, III, p. 121);

-adverb > substantiv (*I-am făcut* **un** *mare* **bine**);

-interjecție > substantiv (*Și-aud* **un ding, un dang** *sonor al frunzelor foșnind prin* mine -N.Stănescu, *Poezii*, p.75);

c) cu ajutorul prepozițiilor:

-adjectiv > substantiv. (*Animal* **cu alb, cu roz**/*stînd cu timpu-n dinți nervos* - N. Stănescu, *În dulcele stil claisc*, p. 173);

-pronume > substantiv (*Sînt așteptat* **de tu, de mă** -N.Stănescu, *Necuvintele*, p.48);

-numeral > substantiv (*Un ochi* **este** *smuls și cu vederea din afară. E un fel* **de unu** *întors* **în doi, trei** -N,Stănescu, *Respirări*, p. 107);

-verb > substantiv (*În timpan de oameni vii, /* **În a fi** *și* **a nu fi** -N.Stănescu, *Oul și sfera*, p.65;

-participiu > substantiv (*De-atunci, învingătoarea, învins-ai* **pe învins** -M.Eminescu, *Poezii*, II, p.162);

-adverb > substantiv (**Cu mîne** *zilele-ți adaogi /* **Cu ieri** *viața ta o scazi* - M.Eminescu, *Poezii*,II, p. 224);

-prepoziție > substantiv (*A pus în text* **un la**);

-conjuncție > substantiv (*Tu semeni* **cu "și"**, *tu semeni* **cu "deci"**, *tu semeni* **cu "fiindcă"** - N.Stănescu, *Cartea de recitire*, p. 81);

-interjecție > substantiv (*Bătînd din tîmpla lui acele clipe de cai*, **de hai, de haide** -N.Stănescu, *Necuvintele*, p. 191);

d) cu ajutorul determinanților adjectivali:

-adjectiv > substantiv (*O astfel de moarte-i iadul. Alte lacrimi*, **alt amar** - M.Eminescu, *Poezii*,I,p.222);

-pronume > substantiv (**Fiecare tu** *este controversat* -M.Eminescu, *Proză literară*, p. 137);

-numeral > substantiv (*A meritat* **acest zece**);

-verb > substantiv (*El este* **însuși este** - N.Stănescu, *Respirări*, p. 334);

-adverb > substantiv (*Și iată-mi prietenii uitați și-ntîia mea iubire/ Și* **primul da** *și* **primul nu** -N.Stănescu, *Poezii*, p. 58);

-interjecție > substantiv (*Ce zangăt, ce zumzet, /* **ce zdrong** *și* **ce zdrang** - N.Stănescu, *Opere imperfecte*, p.113);

e) desinențe de plural, mai ales *-uri*;

-pronume > substantiv (*Iată plouă, vai, cu picuri umezind ferestre, case, / dulcile din noi* **nimicuri** */ totdeauna numeroase* - N.Stănescu, *Necuvintele*, p. 87);

-interjecție > substantiv (*Clopotele norilor, /* **cu ding-danguri** *de ninsoare, / la-*

nceputul orelor, / iată-le bat ora mare - N.Stănescu, *Poezii*, p. 27).

Adjectivarea părților de vorbire (părțile de vorbire devin adjective):

- substantiv > adjectiv (*Pe fruntea-i* **copilă** *cu spasmuri și chin / Speranța durerea-i alină* - M.Eminescu, *Poezii*,I, p.112; *Avea o față mîndră, dulce,* **pruncă** - M.Eminescu, *Poezii*, II, p.34);

-gerunziu > adjectiv (*Eu n-aș alege lira* **vibrîndă** *de iubire* - M.Eminescu, Poezii II, p. 39);

-adverb > adjectiv (*Se preface și se duce spre deltele* **mai suse** -N.Stănescu, *Epica Magna*, p. 70);

2.3. LOCUȚIUNILE PĂRȚILOR DE VORBIRE

Toate părțile de vorbire, cu excepția articolului, au locuțiuni. Acestea sînt grupuri de cuvinte mai mult sau mai puțin sudate, cu înțeles unitar, care se comportă, din punct de vedere gramatical, ca o singură parte de vorbire.

Avem, astfel, următoarele tipuri de locuțiuni:

-substantivale (*băgare de seamă - atenție, părere de rău = regret*);

- adjectivale (*scriitor* **de geniu** *= scriitor genial, loc de frunte =loc fruntaș*);

-pronominale (*cine știe cine = cineva, cine știe ce = ceva*);

-numerale (reprezentate de clasa numeralelor distributive - *cîte doi, cîte trei*; adverbiale - *de două ori, de trei ori; a doua oară, a treia oară*);

-verbale (*a-și aduce aminte = a-și aminti, a băga de seamă = a observa, a o lua la sănătoasa = a fugi*);

-adverbiale (*zi de zi = zilnic, din cînd în cînd = uneori*);

-prepoziționale (*față de, aproape de, o dată cu*);

-conjuncționale (*cu toate că, din cauză că, chiar dacă*);

-interjecționale (*Doamne ferește! = Vai!*);

Într-un regim locuțional ideal, oricărei locuțiuni ar trebui să-i corespundă un cuvînt simplu. Lucrurile nu se petrec peste tot așa, existînd și locuțiuni care nu îndeplinesc acest deziderat (spre exemplu, cele mai multe locuțiuni prepoziționale ale cazului genitiv).

Adjectivele, verbele, adverbele, prepozițiile și conjuncțiile au cele mai multe locuțiuni. Pentru celelalte părți de vorbire, numărul locuțiunilor e nesemnificativ.

3. CATEGORIILE GRAMATICALE

3.1 GENERALITĂȚI

Categoriile gramaticale sînt considerate noțiuni gramaticale (morfologice) fundamentale, cu ajutorul cărora părțile de vorbire își modifică forma (se flexionează).[5]

Au categorii gramaticale toate părțile de vorbire flexibile.

Dintre părțile de vorbire neflexibile, numai adverbul are categoria gramaticală a comparației.

În limba română sînt următoarele categorii gramaticale: **genul, numărul, cazul, persoana, modul, timpul, diateza și comparația.**

Ele se repartizează diferențiat părților de vorbire:

-genul, numărul și cazul - la substantiv, articol, numeral și la pronumele interogativ, relativ, demonstrativ, nehotărît și negativ;

-genul, numărul, cazul și comparația - la adjectiv;

-genul, numărul, cazul și persoana - la pronumele personal, de întărire, de politețe, reflexiv și posesiv;

-numărul, modul, timpul, persoana și diateza - la verb;

-comparația - la adverb.

După cum se vede, aceleași categorii gramaticale sînt comune mai multor părți de

vorbire:

-gen, număr şi caz au substantivele, articolele, adjectivele, pronumele şi numerele;

-persoană au pronumele şi verbele;

-comparaţia este specifică numai adjectivului şi adverbului.

Alte categorii gramaticale sînt specifice numai anumitor părţi de vorbire: astfel, verbul este singurul care are categoriile gramaticale de mod, timp şi diateză.

Toate formele rezultate din acţiunea categoriilor gramaticale de gen, număr şi caz constituie **declinarea**[6] (la substantive, articole, adjective, anumite pronume şi numerale). Dacă la categoriile gramaticale de mai sus se adaugă şi persoana, se realizează declinarea la pronumele care au persoane.

Totalitatea formelor de mod, timp, persoană, număr şi diateză reprezintă **conjugarea** verbului.

Declinarea este specifică, după cum se observă în cele de mai sus, substantivului articolului, adjectivului, pronumelui, şi numeralului.

Fără a intra în chestiuni de detaliu, ne propunem o tratare succintă a fiecărei categorii gramaticale în parte.[7]

3.2. CATEGORIILE GRAMATICALE

GENUL

În limba română sînt trei genuri: **masculin, feminin** şi **neutru**, ele fiind specifice substantivului, articolului, adjectivului, pronumelui, numeralului şi verbelor la participiu (de la diateza pasivă şi ca adjective) şi gerunziilor ca adjective.

Substantivul, pronumele şi numeralul cu valoarea lor morfologică de bază au genuri propriu-zise, prin:

-concordanţa dintre genul natural şi cel gramatical (*profesor-profesoară*), la substantive;

-analogia cuvintelor ce denumesc inanimate cu cele ce denumesc animate, la substantive (*casă* este genul de feminin prin analogie cu *fată*);

-referire la substantive, în cazul pronumelor şi numeralelor.

Articolul, adjectivul, pronumele cu rol de adjectiv, numeralul cu rol de adjectiv, gerunziile şi participiile ca adjective, precum şi participiul din diateza pasivă au genuri prin acord, în special cu substantivele pe care le determină.

În limba română, neutrul respectă, la singular, regulile masculinului, iar la plural, pe acelea ale femininului, motiv pentru care a fost denumit în lucrări mai vechi **ambigen**.

Toate cele trei genuri gramaticale se manifestă, în general, prin **desinenţe** la toate părţile de vorbire care au această categorie gramaticală (*casă, înaltă, ministru*; vezi capitolul: *Structura morfologică a cuvintelor*).

NUMĂRUL

Numărul, divizat în **singular** şi **plural**, este specific tuturor părţilor de vorbire flexibile.

El indică un exemplar (singularul) sau mai multe (pluralul), în cazul substantivului, articolului, adjectivului, pronumelui şi numeralului. La verb se manifestă pentru a indica dacă acţiunea verbală e făcută de un singur autor (singular) sau de mai mulţi (plural).

Substantivul, pronumele şi numeralul cu valoarea lor morfologică de bază au numere propriu-zise (după cum este vorba despre un exemplar sau despre mai multe), iar articolul, adjectivul, pronumele ca adjectiv, numeralul ca adjectiv, participiile şi gerunziile ca adjective au cazuri prin acord cu substantivele pe care le determină (*casă înaltă - case înalte, caietul meu - caietele mele*).

PERSOANA

Au persoană pronumele (personale, reflexive, de întărire, de politeţe, posesive) şi verbele.

NOTĂ. Celelalte pronume (interogativ, relativ, demonstrativ, nehotărît şi negativ) nu cunosc această categorie gramaticală, dar ele pot fi subiecte pe lîngă verbe la persoana a III-a singular şi la a III-a plural. Din această cauză, ele sînt considerate greşit de către elevi ca fiind la persoana a III-a.

În limba română există trei persoane: I, care vorbeşte, a II-a, cu care se vorbeşte şi a III-a, despre care se vorbeşte (*eu, tu, el*).

MODUL

Modul indică felul în care vorbitorul prezintă acţiunea exprimată de verb, adică *reală* (=indicativ), *realizabilă* (=conjunctiv), ca depinzînd de *îndeplinirea unei condiţii* (=condidţional-optativ etc.)[8] şi *ca pe un ordin* sau *ca pe un îndemn* (=imperativ).

Modurile verbului românesc se împart în:

-**personale** (*indicativ, conjunctiv, imperativ* şi *condiţional-optativ* - la care verbul îşi modifică forma în raport cu persoanele: *citesc, să citesc, citeşte, aş citi*) şi **nepersonale** (*infintiv, gerunziu, participiu* şi *supin* -verbul nu-şi modifică forma în funcţie de persoană: *a citi, citind, citit, de citit*); în acelaşi timp, modurile personale se pot numi **flexionare**, iar cele nepersonale, **neflexionare**, după cum verbul îşi modifică sau nu forma în timpul conjugării;

-**predicative** (care pot fi în propoziţie predicate verbale, cu excepţia verbelor copulative: *indicativ, conjunctiv, imperativ* şi *condiţional-optativ*) şi **nepredicative** (care nu au funcţie sintactică de predicate verbale în propoziţie; *infinitiv, gerunziu, participiu* şi *supin*)[9].

TIMPUL

Timpul exprimă momentul în care se petrece acţiunea verbului : **prezent** (în momentul vorbirii : *plec, plecăm*), **trecut** (înaintea momentului vorbirii: *am plecat, plecasem*) şi **viitor**(după momentul vorbirii: *voi pleca*).

Numai indicativul are toate cele trei timpuri: prezent, trecut şi viitor. La rîndul lor, trecutul are ca subdiviziuni **imperfectul, perfectul simplu, perfectul compus** şi **mai mult ca perfectul**, iar viitorul este divizat în **viitor** şi **viitorul anterior**, pentru că există diferite ipostaze de manifestare a acţiunii verbale în raport cu momentul vorbirii.

Conjunctivul, condiţionalul-optativ şi infinitivul au cîte două timpuri: **prezent** şi **perfect**. [10]

Clasificarea timpurilor

a) După structura lor, adică după cîte elemente componente (cuvinte)intră în alcătuirea acestora,timpurile verbale se clasifică în:

-**simple**, formate dintr-un singur cuvînt:prezent - *citesc*, imperfect - *citeam*, perfectul simplu - *citii*, mai mult ca perfectul - *citisem*, de la indicativ; prezentul de la conjunctiv şi infinitiv (*să citesc, a citi*).

-**compuse**: perfectul compus - *am citit*, viitorul - *voi citi* şi viitorul anterior - *voi fi citit*, de la indicativ; perfectul de la conjunctiv - *să fi citit* şi infinitiv - *a fi citit*; prezentul şi perfectul de la condiţional-opatativ: *aş citi, aş fi citit*; ca timpuri compuse, ele sînt alcătuite din două sau mai multe cuvinte, dar întotdeauna din două unităţi morfologice: astfel, *am citit* este compus din *am* (auxiliar morfologic) + *citit* (participiul verbului de

conjugat), iar *voi fi citit* este alcătuit din *voi fi* (viitorul auxiliar *a fi*) + *citit* (participiul verbului conjugat) etc.

b) După raportarea acțiunii la momentul vorbirii, timpurile verbale se împart în:

- **absolute**, prin raportarea acțiunii la momentul vorbirii (*prezentul, perfectul simplu, perfectul compus* și *viitorul*);

-**relative**, prin raportarea acțiunii la alt moment din trecut sau din viitor (*imperfectul, mai mult ca perfectul* și *viitorul anterior*).

DIATEZA

Diateza este categoria gramaticală care exprimă raportul dintre acțiune și subiectul gramatical.[11]

În limba română sînt trei diateze:

-**activă** - acțiunea verbului este făcută de subiectul gramatical (*Maria* **cumpără** *cărți*);

-**reflexivă** - acțiunea verbului este făcută de subiectul gramatical și se răsfrînge asupra lui (*Ei* **se spală**, *Ea* **își dorește** *o mașină nouă*);

-**pasivă** - acțiunea este făcută de subiectul logic (complementul de agent) și este suferită de subiectul gramatical (*Maria* **este ajutată** *de (de către) colegi*, în care *de către colegi* este subiectul logic, iar *Maria*, cel gramatical.

Diatezele activă și pasivă sînt diateze cu statut clar, în timp ce reflexiva este o diateză controversată[12], fără ca cercetătorii care s-au ocupat de ea să fi ajuns pînă în prezent la o unitate de vederi.

COMPARAȚIA

Comparația este caracteristică adjectivelor și adverbelor, părți de vorbire reprezentînd însușiri ale unor obiecte sau acțiuni, care se pot compara.

Ea se concretizează în **gradele de comparație** prezentate ca ipostaze în care adjectivele și adverbele apar pentru a arăta că o însușire a unui obiect (adjectiv) sau a unei acțiuni (adverb) poate exista în grade diferite: a) la două sau mai multe obiecte/ acțiuni care se compară sau b) chiar la același obiect/ acțiune în momente diferite.

Gradele de comparație sînt **pozitivul**, **comparativul** (cu subdiviziunile: *de superioritate, de egalitate* și *de inferioritate*) și **superlativul** (cu subdiviziunile: *relativ - de superioritate* și *de inferioritate* și *absolut - de inferioritate* și *de superioritate*).[13]

În limba română, gradele de comparație se exprimă (se construiesc) cu ajutorul adverbelor și locuțiunilor adverbiale: *mai, tot așa de, tot atît de, la fel de, mai puțin* - pentru comparativ (*El este* **mai înalt** *decît colegul său, Noi sîntem tot* **așa de ocupați** *ca voi, Cartea ta este* **mai puțin interesantă** *decît a mea*), *foarte* - pentru superlativul absolut (*Voi sînteți* **foarte buni**) și cu ajutorul articolului adjectival *cel, cea, cei, cele* - superlativul relativ (*Mașina lui e* **cea mai nouă** *dintre toate*).

CAZUL

Dintre toate, categoria gramaticală a **cazului** este cea mai importantă și cea mai complexă.[14]

Cazul este categoria gramaticală care exprimă raportul (relația sintactică) dintre cuvinte în propoziție, raport (relație) ce se realizează, de regulă, de la dreapta la stînga, adică de la **determinant** (subordonat) la **determinat** (regent).[15]

- substantiv < substantiv[16] (*Casa omului*), adjectiv < substantiv (*bun de gură*), pronume < substantiv (*nici unul dintre elevi*), numeral < substantiv (*doi dintre copii*), verb < substantiv (*Vine de la gară*), adverb < substantiv (*Merge paralel cu drumul*), interjecție < substantiv (*Hai la cinema*);

- substantiv < articol (*niște elevi*);
- substantiv < adjectiv (*om bun*), pronume < adjectiv (*ei singuri*);
- substantiv < pronume (*Cartea lui*), adjectiv < pronume (*bun la toate*), pronume < pronume (*nimeni dintre noi*), numeral < pronume (*doi dintre ei*), verb < pronume (*Merge la noi*), adverb < pronume (*Merge paralel cu el*), interjecție < pronume (*Vai de el !*);
- substantiv < numeral (*Cărțile primului, doi elevi*), adjectiv < numeral (*Cel de-al doilea răspuns al lui este asemănător primului*), pronume < numeral (*nici unul din doi*), numeral < numeral (*doi din trei*), verb < numeral (*Merge la doi dintre ei*), adverb < numeral (*Scrie mai frumos decît primul*), interjecție < numeral (*Iată-i pe amîndoi*).

La nivelul sintaxei propoziției, părțile de vorbire din dreapta (adică determinanții) corespund părților de propoziție (funcții sintactice):

- subiect < nume predicativ (*Popescu este elev, Doi sînt profesori, Ea este înaltă*);
- substantiv, pronume, numeral < atribut (*A venit colega Mariei , Nimeni dintre noi nu pleacă, Doi dintre elevi lipsesc*);
- verb, adjectiv, adverb, interjecție < complement (*Vine de la gară, Este iute la mînie, Locuiește mai departe decît colegul său, Iată un om*).

Următoarele părți de vorbire au cazuri: substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul, gerunziul și participiul acordate.

Articolul, adjectivul, gerunziile și participiile acordate, pronumele ca adjectiv și numeralul ca adjectiv au cazuri prin acord cu părțile de vorbire (substantive, de cele mai multe ori , dar și pronume sau numerale, uneori) pe care le determină.

Această determinare se poate face în două feluri:

- direct, determinantul fiind la dreapta sau la stînga determinatului (*Vorbesc cu elevul* **înalt**, *Au venit* **niște** *colegi, Se plimbă cu prietena* **sa**, **Trei** *fete pleacă acum, Vorbește cu o femeie* **măritată**, *Pe un pat alb ca un lințoliu zace lebăda* **murindă**);
- mijlocit de către verbele copulative sau de către alte verbe (*Maria este* **frumoasă**, *Ea este* **suferindă**, *Doi sînt* **bolnavi**, *Copiii se scoală* **veseli**, *Doi coboară* **voioși** *dealul*).

Substantivul, pronumele și numeralul (cînd nu sînt adjective) au cazuri propriu-zise, raporturile dintre acestea (ca determinanți) și determinați realizîndu-se prin:

- flexiune (*Cartea* **elevului** *este nouă, Colegul* **unuia** *dintre ei a fost accidentat, Sora* **acestuia** *a lipsit*);
- joncțiune (*Trenul vine* **de la** *București; A venit* **o dată** *cu el, Am primit vești* **de la amîndoi**).

Cînd vorbim despre cazurile părților de vorbire, trebuie să ne referim, în consecință, la substantiv, pronume și numeral cu valoare de substantiv, "valorile definitorii ale celor cinci cazuri potrivindu-se pentru rolul sintactic al acestora".[17]

În limba română sînt cinci cazuri: nominativ, genitiv, dativ, acuzativ și vocativ.

Nominativul

a) Este un caz nesubordonat (nu intră în relație cu alte cuvinte din propoziție) numai în calitatea sa esențială, aceea de subiect. Prin celelalte funcții, el este un caz subordonat unui substantiv (*Vasile este* **elev**), pronume (*Ei sînt* **studenți**), numeral (*Amîndoi* ,**Popescu** *și* **Ionescu**, *au venit*) și verb (*A ieși pe frig este o* **nebunie**).

b) Nu se construiește cu prepoziții sau cu locuțiuni prepoziționale.

c) Funcții sintactice

subiect (**Trenul** *vine de la București*, **Fiecare** *poate pleca*, **Amîndoi** *sînt studenți*);

Nume predicativ (*Colegul tău este* **inginer**, *El este* **acela** *despre care ți-am vorbit, Ei sînt* **doi**).

apoziție:

-izolată sau reală, care se separă prin virgulă sau virgule de restul propoziției (*A vorbit cu Ioana,* **colega** *ta, El este Andrei,* **acela** *cu care ai fost în excursie, Au venit Maria*

- rezumativă, care rezumă un text anterior (*A întîrziat trei zile*, **lucru** *ce l-a deranjat foarte mult; Nu m-am prezentat la timp*, **ceea** *ce a supărat-o pe colega ta*).

- element predicativ suplimentar, funcție necuprinsă în programele și manualele școlare, deși s-ar impune acest lucru (*El vine* **inginer**).

Genitivul

a) Se subordonează:

- unui substantiv, genitivul fiind singur (*casa* **elevului / lui / primului**)[19], însoțit de articolul posesiv(genitival) *al, a, ai, ale* (*Cartea este* **a Mariei / a acestuia / a amîndurora**) și de prepoziții sau de locuțiuni prepoziționale (*omul din* **fața lui**, *staționarea* **înaintea** *gării*, *lupta* **contra unuia** *dintre ei*);

- unui verb, în acest caz genitivul fiind întotdeauna însoțit de prepoziții și de locuțiuni prepoziționale (*Stau* **în fața colegului / ei / primului**; *Luptă* **împotriva adversarului / aceluia / ambilor**).

b) Genitivul se construiește cu și fără prepoziții și locuțiuni prepoziționale.

c) Funcții sintactice

Fără prepoziții și locuțiuni prepoziționale:

- atribut substantival genitival (*Haina* **copilului** *este nouă*, *Această carte* **a Mariei** *costă trei sute de lei*);

- atribut pronominal genitival (*Pixul* **lui** *este pe masă*, *Acest coleg* **al lor** *a plecat*);

- atribut numeral genitival (*Recordul* **primului** *i-a încîntat pe toți*);

- nume predicativ (*Locuința este a* **fratelui său / a acestuia / a unuia** *dintre ei*);

- apoziție, rar (*El este tatăl lui Andrei*, **al** *celui mai inteligent* **student** *din grupă*).

Cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale. Principalele prepoziții și locuțiuni prepoziționale ale cazului genitiv sînt: *asupra, contra, împotriva, înaintea,înapoia, deasupra, dedesubtul, înăuntrul,împrejurul,în fața,în spatele, în susul, în josul, în preajma, pe parcursul, în decursul, în vederea, din cauza, din pricina, de-a lungul, de-a latul* etc.

- atribut substantival prepozițional (*omul* **din fața casei**, *lupta* **contra colegilor**);

- atribut pronominal prepozițional (*atacul* **contra lor**);

- atribut numeral prepozițional (*plecarea* **înaintea celor doi**);

- nume predicativ (*Ei sînt* **împotriva colegilor / acelora / celor trei**);

- complement indirect (*Ei s-au pronunțat* **contra sentinței / tuturora / amîndurora**);

- complement circumstanțial de loc (*Stă* **deasupra magazinului**; *Se mișcă* **în preajma lui**, *S-a oprit* **în fața unuia** *dintre ei*);

- complement circumstanțial de timp (*Vine* **în decursul săptămînii**, *A plecat* **înaintea dumnealui / amîndurora**);

- complement circumstanțial de mod (*Merge* **contra curentului**);

- complement circumstanțial de cauză (*A lipsit* **din cauza unei neînțelegeri /lor / uneia** *dintre colege*);

- complement circumstanțial de scop (*A venit* **în vederea examenului**, *Lucrează* **în favoarea multora** *dintre colegi* **/ celor trei**).

Alte complemente circumstanțiale nu figurează în programele și manualele școlare:

- condițional (**În locul colegului / aceluia / celor doi**, *nu procedam așa*);
- concesiv (**În ciuda insistențelor** *mele, n-a venit*);
- instrumental (*A ajuns aici* **prin intermediul colegului** *său* **/ acestuia / ambilor**);
- de relație (*Nu ne pronunțăm* **asupra problemei** *respective* **/ acestora / celor doi**);
- opozițional (**În locul lui Radu / acelora / primului** *a venit el*);
- cumulativ (**În afara colegului său / unuia dintre ei / lui**, *au venit și alții*);
- de excepție (*Au venit toți* **cu excepția Mariei / uneia / dumnealui**).

Dativul

a) Se subordonează următoarelor părți de vorbire:
- verbe (*Îi scriu* **prietenului** *meu*);
- adjective (*Aceste probleme sînt caracteristice* **lucrărilor** *de chimie*);
- adverbe (*Lucrează* **aidoma celuilalt**);
- interjecții (*Vai* **ție** !, *Bravo* **vouă**!);
- substantive (*A fost ales domn* **Tării Românești**, *Cartea-***mi** *este pe masă*).

b) Funcții sintactice

Fără prepoziții
- complement indirect (*Le telefonează* **părinților / celorlalți / celor patru**);
- atribut substantival (*Este prieten* **copiilor**, *S-a vorbit despre acordarea de ajutoare* **răniților** [20]);
- atribut pronominal (*Cînd luna trece prin stejari / Urmînd mereu în cale-***și** - M. Eminescu, P., II, p. 118; *Cartea-***ți** *este acolo*);
- complement circumstanțial de loc (*Așterne-te* **drumului**);
- apoziție, mai rar (*I-a telefonat lui Andrei,* **colegului** *tău*);

Cu prepoziții

Prepozițiile dativului sînt: *grație, mulțumită, datorită, conform, potrivit, contrar.*
- atribut substantival prepozițional (*S-a bucurat de o avansare* **datorită meritelor**);
- atribut pronominal prepozițional (*Succesul* **datorită acelora** *l-a bucurat*);
- atribut numeral preopozițional (*A fost o reușită* **datorită celor doi**);
- nume predicativ (*Lucrarea este* **conform planului**);
- complement circumstanțial de mod (*Procedează* **conform instrucțiunilor**);
- complement circumstanțial de cauză (*Accidentul s-a produs* **datorită timpului** *nefavorabil* / **celor** *cu care a fost* / **celor doi** *care n-au respectat traseul*);
- complement circumstanțial instrumental (*A ajuns aici* **grație străduinței sale / celuilalt / amîndurora**).

Acuzativul

a) Este subordonat mai multor părți de vorbire:
- substantiv (*Are o casă* **cu garaj**);
- adjectiv (*Este bun* **la matematică**);
- pronume (*Nici unul* **dintre ei** *n-a plecat*);
- numeral (*Trei* **dintre colegi** *n-au sosit încă*);
- verb (*Mergem* **la cursuri**);
- adverb (*Se descurcă mai bine decît toți*);
- interjecție (*Hai* **la noi**).

b) Funcții sintatice

Cu prepoziții și cu locuțiuni preopoziționale

Prepozițiile cu care se construiește acuzativul sînt foarte numeroase, clasificîndu-se în simple (*cu, de, despre, dintre, la, pentru, sub* etc.) și compuse (*de la, pe la, de pe, pe sub, de lîngă, de peste* etc.).

Principalele locuțiuni prepoziționale ale acuzativului sînt: *față de, o dată cu, împreună cu, laolaltă cu, din cauză de, din pricină de, în caz de, în loc de, în afară de, aproape de, departe de, dincolo de* etc.
- nume predicativ(*Casa este* **de lemn**, *Ei sînt* **ca el**, *Scrisorile sînt* **de la amîndoi**);
- atribut substantival prepozițional (*Au primit manuale* **de chimie**);
- atribut pronominal prepozițional (*Scrisorile* **de la ei** *au fost interesante*);
- atribut numeral prepozițional (*Nici unul* **din trei** *n-a corespuns*);
- apoziție (*Am vorbit cu Maria,* **cu colega** *ta*);
- complement direct (*Îi văd* **pe colegii** *mei* / **pe aceia / pe amîndoi**);
- complement indirect (*Vorbește* **cu prietena sa / cu aceia / cu amîndoi**);
- complement de agent (*Filmul a fost văzut* **de către colegul** *tău* / **celălalt / amîndouă**);

- complement circumstanțial de loc (*Merge* **la gară / la aceasta / la al doilea**);
- complement circumstanțial de timp (*A venit* **o dată cu Radu / el / amîndoi**);
- complement circumstanțial de mod (*Lucrează* **cît amîndoi / el / vecinul** *său*);
- complement circumstanțial de cauză (*E neliniștit* **pentru colegul său / el / amîndoi**);
- complement circumstanțial de scop (*A plecat* **după cumpărături**, *A venit* **pentru ei / amîndoi**);
- apoziție (*A vorbit cu Maria*, **cu colega** *ta*);

Celelalte complemente circumstanțiale nu figurează în programele și manualele școlare:

- instrumental (*Scrie* **cu creionul**, *Mi-a comunicat vestea* **prin el / prin al treilea**);
- sociativ (*A venit* **împreună cu Margareta / celălalt / doi dintre ei**);
- de relație (*E tare* **la matematică**, *Nu ne pronunțăm* **în legătură cu el / trei** *dintre ei*);
- condițional (**În caz de accident**, *veți anunța Poliția*);
- concesiv (**Cu toată silința** *lui, n-a făcut nimic*);
- opozițional (**În loc de pantofi**, *s-a încălțat cu ghete*; **În loc de unu**, *au venit doi*; **În loc de acesta**, *a venit celălalt*);
- cumulativ (**Pe lîngă Radu / el**, *a venit și colega Mariei*; **Pe lîngă al treilea**, *a venit și al patrulea*);
- de excepție (*Au venit toți*, **în afară de Mircea / ea / unu**);
- element predicativ suplimentar (*Pe Ana au ales-o* **ca directoare**, **Drept cine** *mă iei?*).

Funcții sintactice fără prepoziții și locuțiuni prepoziționale :
- complement direct (*Citesc* **o carte**, *N-am văzut-o* **azi**);
- complement circumstanțial de timp (*A așteptat multe* **zile**);
- complement circumstanțial de mod (*Doarme* **tun**).

Vocativul

Este cazul chemării, al adresării, al apostrofării, al ordinelor. Nu are funcții sintactice, întrucît nu este un caz de relație. Singura funcție care i se poate atribui este apoziția : *Radule*, **frumosule**, *ce mai faci ?; Unde pleci, vere* **Ioane** *?*

Cîteva precizări

Atributele adjectivale (exprimate prin adjective, gerunzii și participii acordate, pronume și numerale ca adjective), numele predicative (exprimate prin adjective, participii și gerunzii ca adjective), precum și alte părți de propoziție exprimate prin adjective pot sta în toate cazurile, prin acord cu determinatul. Astfel în : *El îi telefonează unei* **tinere** *fete, tinere*, ca atribut adjectival, deși stă în dativ, nu este funcție sintactică specifică acestui caz. Cuvîntul respectiv este în dativ numai datorită acordului.

În propoziție, cele mai numeroase relații cu alte cuvinte le au dativul și acuzativul, acestea fiind deci cazurile cu cele mai multe funcții sintactice. Cu toate acestea, fiecărui caz îi este specifică o anumită funcție sintactică: nominativului îi este specific subiectul, genitivului - atributul, dativului - complementul indirect, iar acuzativului - complementul direct .

4. STRUCTURA MORFOLOGICĂ A CUVINTELOR

4.1. GENERALITĂȚI

În strînsă legătură cu unele categorii gramaticale și, prin aceasta, cu flexiunea, se găsește structura morfologică a cuvintelor, vizibilă, mai cu seamă, la substantive, adjective și verbe.

Părțile (elementele) componente ale unui cuvînt, luate pe orizontală (în special de

la stînga la dreapta), pot fi : **rădăcina, tema, prefixele, sufixele şi desinenţele.** Prefixele, sufixele şi desinenţele apar toate sub numele comun de **afixe.** Dintre toate elementele componente citate mai sus, numai rădăcina este specifică tuturor cuvintelor, prezenţa în cuvînt a celorlalte nefiind obligatorie.

Alături de elementele componente prezentate mai sus, în structura cuvintelor sînt prezente **accentul şi intonaţia.**

4.2. MORFEMELE

Toate elementele componente ale unui cuvînt (rădăcina, tema, prefixele, sufixele, desinenţele, accentul şi intonaţia) apar în lucrările de specialitate şi sub denumirea generală de **morfeme.**

Pentru că sînt segmente (fonice sau grafice) ale unui cuvînt (părţi pe orizontală ale acestuia), rădăcina, tema, prefixele, sufixele şi desinenţele se numesc **morfeme segmentale.** În schimb, accentul şi intonaţia, pentru că nu sînt segmente (luate pe orizontală) ale unui cuvînt, dar fiindcă au rol important în marcarea unor segmente ale cuvintelor (stau deci deasupra altora), se numesc morfeme **suprasegmentale.**[21]

MORFEMELE SEGMENTALE

Raportate la această categorie de morfeme, în limba română se pot distinge părţi de vorbire **analizabile** (substantive, adjective, pronume, numerale, verbe, la care se pot detaşa - în totalitate sau parţial - componentele morfematice) şi părţi de vorbire **neanalizabile** (articole, pronume, adverbe, prepoziţii, conjuncţii şi interjecţii), la care nu se pot detaşa părţi componente.

A. R ă d ă c i n a este partea fixă a unui cuvînt, neschimbătoare, nedivizibilă şi neanalizabilă în părţi componente: **intră, harnică, muntean, aude** etc.

Ca parte fixă a unui cuvînt, rădăcina se poate detaşa cel mai uşor în formele verbale regulate: (a) **cit***i*, **cit***esc*, **cit***eam*, **cit***ii*, **cit***isem*, **cit***ind*, **cit***it*.

De regulă, un cuvînt analizabil este format din rădăcină, temă şi afixe, dar există şi forme în care cuvîntul coincide cu rădăcina : *om, acest, merg, el* etc.

Ca cel mai important element în derivarea cuvintelor, rădăcina trebuie apropiată de ceea ce unele lucrări de specialitate şi manuale şcolare denumesc **bază de derivare** sau **cuvînt de bază** [22] care corespunde unei părţi de vorbire:

- cînd sufixele şi prefixele se adaugă unui substantiv, baza se numeşte substantivală (*brăduţ, căsuţă, copilaş, orăşean, împăduri*);
- cînd sufixele şi prefixele se adaugă unui adjectiv, avem de a face cu baze adjectivale (*albăstrel, grăsuc, înălbit, roşior*);
- în cazul bazelor verbale, sufixele şi prefixele se adaugă formei de infinitiv (*adunare, ghicitoare, lunecos*);
- cînd sufixele şi prefixele se adaugă unui adverb, avem baze adverbiale (*binişor, încetuţ*).

Peste tot (la toate bazele), sufixele se pot adăuga direct (*copilaş, albuţ*), sau prin suprimarea elementului vocalic final (*pădurean, albăstrel, lunecos*).

Pornind de la bazele de derivare (rădăcini), se pot stabili **familiile de cuvinte** sau **familiile lexicale,** care constituie totalitatea formelor (cuvintelor) rezultate prin adăugarea, la bazele respective, de sufixe şi de prefixe : de la *pădure* avem formele *pădurean, pădurice, păduriste, pădurită, păduros, împăduri, despăduri*; de la *casă* se formează *căsuţă, căsoaie, căsean, casnic, căscioară* etc.

Uneori, aşa cum se poate vedea în unele dintre exemplele prezentate, în rădăcină apar modificări datorită alternanţelor fonetice: *casă-căsuţă, fată-fetiţă, poartă-portiţă* etc. În unele lucrări de specialitate, rădăcina, aşa cum apare ea în exemplele de mai sus, este identică (sinonimă) cu radicalul. [23]

B. T e m a este alcătuită din rădăcină și unul sau mai multe afixe (prefixe și sufixe). Față de rădăcină, ea are, astfel, segmente grafice în plus :

Se pot distinge :

- **teme lexicale**, care au în vedere sensul lexical al cuvintelor (*împăduri:îm-* prefix + *pădur-*, rădăcină; *reface*: *re-* prefix + *fac-* rădăcină: *pătuț*: rădăcină *păt-* + *uț*, sufix[24];

- **teme gramaticale** (flexionare), prin care se realizează forme flexionare ale cuvintelor. Ele sînt specifice mai cu seamă verbelor: *cîntam, cînta*-este tema imperfectului, compusă din rădăcina *cînt* + sufixul gramatical de imperfect *-a-*;în *cîntasem, cîntase* avem tema mai mult ca perfectului , alcătuită din rădăcina *cînt* - + sufixele gramaticale *-a-* și *-se-*.

Tema este identică (sinonimă) cu radicalul cînd în structura acestuia intră rădăcina + sufixe și prefixe.[25]

C. S u f i x e l e sînt afixe cu valoare lexicală și gramaticală, care se pot adăuga la o rădăcină (*ieduț*) sau la o temă (*lucrase*). Sufixele se clasifică în:

- **lexicale**, căci prin adăugarea lor la o bază se creează cuvinte cu sens lexical nou (*copilaș*, față de *copil*; *pădurar*, față de *pădure*, *orășean*,față de *oraș* etc.);

- **gramaticale**, cînd, prin adăugarea lor la o bază (rădăcină sau temă), se realizează, spre exemplu, timpuri sau moduri la verbe (prezent indicativ: *cîntăm, cîntați*; imperfect: *mîncam, mîncai*; mai mult ca perfect: *citisem, citiseși*; infinitiv: *lucra, fugi*; gerunziu: *citind, lucrînd*; participiu: *lucrat, apărut*).

În funcție de cele arătate mai sus, avem, așadar, **sufixe lexicale (derivative)** și **sufixe gramaticale (morfologice sau flexionare)**.

D. P r e f i x e l e sînt afixe care au,de regulă, numai valoare lexicală și care apar întotdeauna înaintea rădăcinii : *desface*, *reface*, *nesigur*.

NOTĂ. La aceeași rădăcină se pot adăuga uneori mai multe afixe (ca de ex. un sufix și un prefix), fenomen cunoscut sub numele de **derivare parasintetică** (*împăduri*, *dezgoli*). Alături de derivarea progresivă (sau propriu-zisă) care se realizează prin adăugarea de sufixe și de prefixe (*copilaș*, *muntean*, *înbrățîni*), există și o derivare **regresivă** care se obține prin eliminarea de afixe: *cais* < *caisă*, *coacăz* < *coacăză*, *cînt* < *cînta*, *auz* < *auzi* etc.[26]

E. D e s i n e n ț e l e sînt întotdeauna afixe gramaticale, adăugate rădăcinii (*merge*, *faci*, *harnică*) sau temei (*cîntam*) și care pot marca :

- persoana și numărul la verbe (*intru* - persoana I singular, *intrăm* - persoana I plural, *intrați* - persoana a II-a plural);

- genul, numărul și cazul la substantive (*casă* - feminin, singular, nominativ sau acuzativ; *dulapuri* - neutru, plural, nominativ sau acuzativ; *unei case* - feminin, singular, genitiv sau dativ), adjective (*Se plimbă cu două fete frumoase* - feminin, plural, acuzativ; *Îi telefonează unei colege frumoase* - feminin, singular, dativ), pronume (*A vorbit cu aceastăfată* - feminin, singular, acuzativ) etc. Există **desinențe marcate** (ca cele de mai sus) și **desinențe nemarcate** (desinențe zero - ϕ): *bunϕ* - *bună*, *acestϕ* - *această*, *cîntam* - *cîntaϕ* etc. Referitor la raportul dintre desinență și terminație, precizăm că orice desinență poate fi considerată terminație (așa se prezintă lucrurile în unele lucrări de specialitate), dar nu orice terminație (prin aceasta înțelegînd segmentul grafic final al oricărui cuvînt scris) poate fi considerată desinență (*unde*, *copac*, *aduc*).

MORFEMELE SUPRASEGMENTALE

A. A c c e n t u l poate deosebi :

- forme verbale omonime (la conjugarea I, persoana a III-a singular, indicativ prezent: *intră*, *încuie*, de persoana a III-a singular, perfectul simplu: *intră*, *încuié*);

- adjective demonstrative (**acéle**) de substantive (*Ácele subțiri nu sînt rezistente*);
- substantive (*lături*) de locuțiuni adverbiale (*Feri* în lături).

B. Intonația are rol în flexiunea substantivală, pronominală și verbală.

În flexiunea substantivului, ea deosebește :

- vocativul de nominativ (**Maria**, *citește*! - **Maria** *citește*);
- vocativul de genitiv sau de dativ (**Băieților**, *nu vă apropiați*!, *Le telefonez* **băieților**).

În flexiunea pronumelui intonația deosebește:

- vocativul pronumelor personale și de politețe, de persoanele a II-a singular și a II-a plural, de nominativul aceloraşi pronume, (**Voi** *de acolo, nu veniți*, **Voi** *nu veniți azi la noi*; **Tu** *din prima bancă, să pleci repede*, **Tu** *pleci repede*; **Dumneata** *cu palton negru, ai auzit ?* - **Dumneata** *ai auzit*).

În cazul flexiunii verbale, intonația deosebește :

- persoana a II-a singular a imperativului afirmativ de persoana a II-a singular a indicativului prezent (**Stai** *aici !* - *Tu* **stai** *aici*);
- persoana a II-a singular a imperativului afirmativ de persoana a III-a singular a indicativului prezent (**Citește** *lecția!* - *El* **citește** *lecția*);
- persoana a II-a plural a imperativului afirmativ și negativ de persoana a II-a plural a indicativului prezent, afirmativ și negativ (**Citiți** *lecția!* - *Voi* **citiți** *lecția*; **Nu citiți** *această lecție!* - **Voi nu citiți** *această lecție*);
- persoana a II-a singular a imperativului negativ de infinitivul prezent negativ (**Nu sta** *aici!* - *Are o obligație de* **a nu sta** *aici*).

5. TIPURI DE FLEXIUNE

Părțile de vorbire flexibile au mai multe tipuri de flexiune, numite **sintetică, analitică** și **sintetico-analitică.**

5.1. SINTETICĂ

În flexiunea sintetică, cuvintele își modifică segmentul grafic sau fonic final (după cum acesta apare în scriere sau în vorbire), care poate fi desinență, articol hotărît etc.(*elevă - eleve, elevul - elevului, acesta - acestuia, frumos - frumoasă, citesc - citești, citește, un - unui* etc.).

5.2. ANALITICĂ

În flexiunea analitică, partea de vorbire în cauză nu-și schimbă forma, ci dobîndește o anumită categorie gramaticală, lucru care se face prin cuvinte ajutătoare ca :

- verbe auxiliare morfologice (*a fi, a avea, a vrea*), pentru timpurile verbale compuse (perfectul compus, viitorul și viitorul anterior, la modul indicativ; conjunctivul perfect; condiționalul - optativ prezent și perfect, infinitivul perfect);
- adverbe și locuțiuni adverbiale , cu care se formează gradele de comparație la adjective și la adverbe (*mai, mai puțin, tot așa de, tot atît de, la fel de, foarte*);
- articolul demonstrativ (*cel, cea, cei, cele*) pentru superlativul relativ;
- prepoziții, ca de pildă, prepoziția *a* pentru infinitivul prezent al verbelor (*a lucra, a merge*) și pentru genitivul numeralelor cardinale (*Au venit părinții* **a** trei *dintre colegi*) sau prepoziția *la* pentru dativul numeralelor cardinale (*Le -am dat* **la** doi *dintre ei cărți de povești*);
- articolul hotărît *lui* la genitiv - dativul numelor masculine de persoane (*Îi telefonez* **lui** Mircea) etc.

SINTETICO - ANALITICĂ

În flexiunea sintetico-analitică, forma gramaticală are elemente de flexiune analitică (articol, conjuncție, negație) în prima parte a ei, dar, în același timp, se flexionează după anumite categorii gramaticale (gen, număr, persoană etc.).

Se pot încadra aici: genitiv-dativul singular la substantivele feminine cu articol nehotărît (*unei fete*), imperativul negativ, persoana a II-a plural (*nu citiți*), conjunctivul prezent (*să citesc*) etc.

6.ALTERNANȚELE FONETICE

În timpul flexiunii apar modificări vocalice sau consonantice în rădăcina și tema cuvintelor sau în partea lor finală, numite **alternanțe fonetice**, vocalice și consonantice.

Ele se produc, de obicei, în cadrul aceleiași categorii gramaticale :

- de la un caz la altul (*o fată - unei fete, această carte - acestei cărți*);
- de la un gen la altul (*românesc - românească, nostru - noastră, negru - neagră*);
- de la un număr la altul (*sare - săruri, masă - mese, înalt - înalți, scund - scunzi, românesc - românești*).
- de la o persoană la alta (*văd - vezi, alerg - aleargă, întorc - întoarce*);
- de la un mod la altul (*merge - să meargă, vede - să vadă, studiază - să studieze*) etc.

7. PREPOZIȚII (LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE) + PĂRȚI DE VORBIRE

Părțile de vorbire care pot fi precedate de prepoziții și de locuțiuni prepoziționale sînt : substantivul, pronumele și numeralul cu valoare substantivală, adverbele, verbele la infinitiv și suspin și foarte puține adjective.

7.1. PREPOZIȚIE + SUBSTANTIV

Cînd stau în fața substantivelor, pronumelor și numeralelor cu valoare de substantiv, prepozițiile le repartizează pe acestea la unul din cele trei cazuri: genitiv(*Stă* **înaintea casei**, *Mașina a oprit* **în fața lui / celor doi**), dativ (*A ajuns aici* **datorită colegului / dumnealor / amîndurora**) și acuzativ (*Scrie* **cu pixul**, *A plecat* **o dată cu amîndoi** , *Vine* **de la dînșii**).

În lucrările de specialitate, această repartizare este denumită **regim cazual**.

7.2. PREPOZIȚIE + ADJECTIV

Cîteva prepoziții (*de, din, decît, ca*) pot sta și în fața adjectivelor (*El o știe pe Maria* **de mică**, *I-am ajutat pe frații mei* **de mici**, *Mă știe* **de bun**, **Din slab** *s-a făcut puternic*, **Din slabi** *s-au făcut puternici*, *Cîinele este mai mult mort* **decît viu**),și participiilor cu valoare adjectivală (*Rîul era mai mult înghețat* **decît dezghețat**, *L-am lăsat* **ca mort**), dar fără a stabili cazul acestora, caz care se stabilește prin acord: *mică, slab, slabi, viu, dezghețat* sînt în nominativ prin acord cu părțile de vorbire cu rol de subiect; *mici, mort*,sînt în acuzativ, primul, prin acord cu *frații*, iar al doilea, prin acord cu pronumele *l*.

7.3. PREPOZIȚIE + VERB

Modurile verbale precedate de prepoziții sînt supinul (*Are* **de citit / de scris**, *Umblă* **după cumpărat** *tot felul de lucruri*, *Merge* **la scăldat**) și infinitivul (*Are obligația* **de a citi**, *A venit* **pentru a vedea** *ceva*, *Intră* **fără a saluta**).

7.4. PREPOZIȚIE + ADVERB

Prepozițiile mai pot însoți adverbe, mai ales de loc (*de aici, de acolo, decît aici, pe acolo, pe unde, de pe unde*) de timp (*pe atunci, de mîine, pentru ieri*) și, mai rar, de mod (*față de cum*).

De regulă, față de adverb, prepozițiile sînt, după cum se vede, antepuse (stau înaintea acestora). Există și cazuri cînd prepozițiile pot sta după adverbe (*El este* **așa de / atît de** / *harnic*; *Spune-mi* **cît de** *înaltă este Maria*.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITAR

II. PĂRŢILE DE VORBIRE

PĂRŢILE DE VORBIRE FLEXIBILE

SUBSTANTIVUL

1. DEFINIŢIE

Este partea de vorbire flexibilă care denumeşte obiecte în sens larg, concretizate în: fiinţe umane (*băiat, fată, elev, muuncitor*), lucruri (*casă, masă, stilou, ardei, plop, prun*), fenomene ale naturii (*ceaţă, ploaie, zăpadă*), acţiuni (*coborîre, urcare*), stări (*veselie, durere*), însuşiri (*frumuseţe, înţelepciune*), relaţii (*prietenie, camaraderie*) etc. În acelaşi timp, indică numele ce se pot da unora dintre aceste obiecte pentru a le deosebi de altele din aceeaşi categorie sau de acelaşi fel, pentru a le individualiza (*Andrei, Maria, Oradea, Someş, Grivei*).

Dintre toate părţile de vorbire, substantivele sînt cele mai numeroase tocmai datorită numărului mare de obiecte din jurul nostru care trebuie denumite. La obiectele de la noi, se adaugă altele din "import", care vin însoţite de numele lor. Acestea sînt aşa-zisele neologisme, care se adaptează, mai mult sau mai puţin, la sistemul fonetic al limbii noastre. Multe obiecte aduse la noi au fost botezate după firea limbii noastre.

2. CLASIFICAREA SUBSTANTIVELOR

2.1. DUPĂ NATURA DENUMIRII

După natura denumirii, substantivele se împart în două grupe mari: **comune** şi **proprii**.

COMUNE

Substantivele comune denumesc obiecte de acelaşi fel, considerate în sens larg.

La grupele semantice prezentate în definiţie se pot adăuga altele: animale (*cîine, capră, oaie*), păsări (*găină, gîscă*), arbori (*brad, fag, stejar, tei*), pomi (*cais, cireş, prun, vişin*), plante (*ardei, brînduşă, crin, lalea*), monede (*ban, leu, dolar, liră*), zile, luni, anotimpuri (*luni, marţi, ianuarie, februarie, iarnă, vară*), popoare (*englez, francez, român, maghiar*), sporturi (*baschet, box, şah*), puncte cardinale (*est, vest, nord, sud*), funcţii de toate felurile (*primar, deputat, ministru, preşedinte*), obiecte de învăţămînt (*chimie, geografie, fizică*), unităţi teritorial-administrative (*sat, comună, oraş, municipiu*) etc.

Substantivele comune se scriu întotdeauna cu iniţială mică (minusculă). Ele sînt mult mai numeroase decît cele proprii.

PROPRII

Substantivele proprii denumesc anumite obiecte, indică deci *numele* care se dau unora dintre ele pentru a le deosebi de altele din aceeaşi categorie. Un obiect are un

nume, cel comun (care-l include în aceeaşi categorie/clasă cu altele de acelaşi fel), plus altul, cel propriu (pentru a-l deosebi, a-l izola, a-l individualiza faţa de celelalte din aceeaşi categorie)[27].

NOTĂ. Ele se încadrează la numeroase grupe semantice:
persoane (prenume: *Ion, Vasile, Maria, Sorana*; nume: *Ionescu, Popescu*; prenume + nume: *Vasile Ionescu, Maria Rotaru*; prenume + prenume+nume: *Ana Maria Pengescu, Ion Radu Ursu*); animale (*Grivei, Joiana*); ţări: (*România, Franţa, Maroc*), continente (*Asia, Africa, Europa*), rîuri (*Someş, Olt, Dunărea*), munţi (*Bucegi, Carpaţi, Alpi*), oraşe (*Bucureşti, Craiova, Oradea*), judeţe (*Bihor, Maramureş, Tulcea*), provincii (*Moldova, Muntenia, Transilvania*), întreprinderi şi instituţii (*Combinatul de Utilaj Greu, Facultatea de Litere, Ministerul Învăţămîntului şi Ştiinţei*), organe şi organizaţii de stat, politice ori de altă natură, naţionale şi internaţionale (*Partidul Naţional Liberal, Guvernul, Organizaţia Naţiunilor Unite*), publicaţii (*Limba română, România liberă, Expres*), titluri de tot felul (*O scrisoare pierdută, Moromeţii, Simfonia a IX-a*), evenimente (*Unirea Principatelor, Revoluţia din Decembrie*), corpuri cereşti (*Saturn, Jupiter*), produse de tot felul (*Bucegi, Carpaţi-ţigări, Pescăruş, Saturn* - aparate de radio, *Diamant, Opera* - televizoare), specii, varietăţi, rase de plante şi animale (*Fetească*- soi de struguri şi de vin, *Marele alb*- porc, *Labrador* - cîine), sărbători (*Crăciun, Rusalii*), străzi şi cartiere (*Pata, Băiţa, Mănăştur, Drumul Taberei*) etc.

În scrierea cu majuscule a numelor proprii, ridică probleme unele nume proprii compuse:

Se scriu cu iniţială majusculă la fiecare cuvînt care intră în compus (cu excepţia cuvintelor ajutătoare) [28].

-numele de întreprinderi şi de instituţii: *Facultatea de Litere, Întreprinderea Mecanică de Material Rulant, Universitatea de Medicină şi Farmacie*;

-nume de organe şi organizaţii naţionale şi internaţionale: *Partidul Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat, Organizaţia Naţiunilor Unite*;

-nume geografice şi teritorial-administrative: *Statele Unite ale Americii, America de Nord, Bolintinul din Vale, Baia Mare, Cîmpia Română* etc.

Se scriu cu iniţială mare numai la primul cuvînt al compusului:

-titlurile publicaţiilor: *Limba şi literatura română, Tineretul liber, România liberă*;

-titlurile operelor literare: *O scrisoare pierdută, Cel mai iubit dintre pămînteni*;

-titlurile operelor muzicale: *Simfonia fantastică, Mica serenadă*;

-denumirile serviciilor, secţiilor, sectoarelor: *Sectorul de limbi romanice, Serviciul administrativ, Secţia sculărie* etc.

2.2. DUPĂ CRITERIUL PSIHOLOGICO-EMPIRIC [29]

CONCRETE

Obiectele denumite sînt percepute cu ajutorul simţurilor: *creion, casă, maşină* etc.)

ABSTRACTE

Realitatea denumită de cuvînt nu poate fi percepută cu ajutorul simţurilor: *atitudine, bătrîneţe, gîndire, idee* etc.

2.3. DUPĂ STRUCTURĂ

SIMPLE

Substantivele simple sînt atît comune (*casă, masă, stradă*), cît şi proprii (*Arad,*

Constanța, Grivei, Vasile).

Ele pot fi cuvinte de **bază**, nederivate (*ușă, carte, scaun, Ana*) și cuvinte **derivate** cu **sufixe** și **prefixe** sau realizate prin **schimbarea valorii gramaticale(conversiune)**.

Derivarea

A. Derivarea cu sufixe

Cele mai multe dintre ele sînt formate cu ajutorul sufixelor care derivă substantive de la substantive (comune, în cele mai multe cazuri, dar și proprii: *Dîmbovicioara, Nădășel, Sucevița*), de la adjective (*blîndețe, frumusețe*) și de la verbe (*intrare, urcare*).

Avînd în vedere varietatea sufixelor cu care se pot forma substantive, acestea (sufixele) se pot clasa în mai multe grupe, clasificare bazată numai pe criterii semantice:

a. sufixe care arată **ocupația (agentul)**: **-ar** (*bucătar, fierar, pietrar, pădurar*); **-aș** (*cosaș, făptaș, vîslaș*), **-giu** (*duelgiu, geamgiu, reclamagiu*), **-ist** (*fumalist, taximetrist, afacerist*), **-tor** (*legător, muncitor, lucrător*) etc.;

b. sufixe care indică apartenență: **-ean** (*bucureștean, clujean, muntean*), **-ez** (*chinez, francez, vietnamez*), **-ist** (*junimist, microbist*);

c. sufixe colective: **-ime** (*mulțime, tinerime*), **-et** (*brădet, făget*), **-iș** (*frunziș, prundiș*), **-ărie** (*bostănărie, lemnărie*), **-iște** (*pruniște, porumbiște*) etc.;

d. sufixe moționale, care formează:

- masculine de la feminine:

-an (*gîscan, curcan*), **-oi** (*cioroi, vrăbioi, vulpoi*);

- feminine de la masculine: **-iță** (*doctoriță, frizeriță*), **-easă** (*bucătăreasă, croitoreasă*), **-ă** (*prietenă, nepoată*), **-că** (*ieșeancă, româncă, săteancă*), **-oaică** (*lupoaică, tigroaică*);

e. sufixe pentru abstracte: **-ie** (*prietenie, bărbăție*), **-ime** (*agerime, desime*), **-ețe** (*bătrînețe, blîndețe*), **-re** (*adunare, cugetare, hotărîre*), **-ătate** (*golătate, străinătate*), **-eală** (*greșeală, îndrăzneală*), **-ism** (*ardelenism, huliganism*) etc.;

f. sufixe pentru substantive proprii: **-eanu** (*Cîmpeanu, Olteanu, Brașoveanu*), **-escu** (*Popescu, Dumitrescu, Alexandrescu*), **-oiu** (*Stăncioiu, Ștefănoiu*), **-ilă** (*Stănilă, Murgilă*) etc.

După dimensiunile obiectelor denumite prin cuvînt, sufixele se împart în două grupe:

- diminutivale, cuvîntul nou denumind obiecte mai mici în raport cu cele denumite prin cuvîntulul-bază: **-aș** (*băiețaș, copilaș*), **-el** (*băiețel, copăcel, Ionel, Mugurel, Argeșel*), **-ică** (*bucățică, lopățică*), **-ior** (*frățior, ciorăpior, pantofior*), **-işor** (*beţişor, botişor, anişor*), **-iță** (*copiliță, fetiță*), **-uș** (*cățeluș, cerceluș*) etc.;

- augmentative, obiectul denumit prin noul cuvînt fiind mai mare în raport cu cel exprimat prin cuvîntul-bază: **-an** (*băietan, puștan, șoiman*), **-oi** (*căciuloi, măturoi*), **-andru** (*băiețandru, copilandru*).

B. Derivarea cu prefixe [30]

Prefixele formează substantive numai de la baze substantivale, precedîndu-le pe acestea. Și ele sînt destul de numeroase, dar este mai greu de făcut o grupare a lor după criteriile aplicate sufixelor. Din această cauză , în unele lucrări de specialitate ele sînt prezentate, de regulă, în ordine alfabetică. Spre deosebire de sufixe, prefixelor, în majoritate, li se poate preciza valoarea (sensul), care apare trecută între ghilimele după acestea. Fiind elemente de ordin lexical (prefixe lexicale), cuvîntul nou creat va avea sens diferit de al bazei.

Prezentăm, tot în ordine alfabetică, cele mai frecvente prefixe din limba română [31]: **anti-** ("împotriva"): *antitalent, antiumanism* ; **ante-** ("înainte"): *antecalculație, antevorbitor;* **arhi-** ("foarte"): *arhipăstor, arhiepiscop;* **co-** ("împreună cu"): *comesean, comoștenitor, codirector, copreședinte;* **con-** ("împreună cu"): *consătean, conjudețean;* **contra-** ("împotriva"): *contracandidat, contragreutate;* **de-**: *demers, demîncare;* **des-**: *desfrîu;* **dez-**: *deznădejde, dezangajare;* **ex-** ("fost"): *ex-director, ex-ministru, ex-*

comisar; **in-**: *ineficiență, insubordonare, incorectitudine*; **inter-** ("între"): *interspațiu* ("spațiu între două obiecte"), *interfață* "termen din domeniul fizico-chimic"; **ne-** ("lipsă"): *nesomn, neom, necinste*; **non-** ("lipsă"): *nonvaloare, nonexistență*; **post-** ("după"): *postfață, postcalcul=postcalculație* "calculare a prețului de cost al unei lucrări pe baza cheltuielilor făcute"; **pre-** ("înainte"): *preadolescență, preamplificator*; **prea-** ("foarte"): *preacuvioșie*; **re-** ("indică repetarea"): *reapariție, recirculație*; **stră-** ("indică vechimea"): *străbunic, strănepot*; **sub-** ("poziție, calitate inferioară"): *subansamblu, subchiriaș*; **super-** ("deasupra, peste"): *superarbitru, superclasă, supertrust*; **supra-** ("deasupra, peste"): *supraaglomerație, supracurent*; **ultra-** ("foarte, peste măsură"): *ultrademagog, ultrasunet*.

C. Derivarea regresivă

Prin acest tip de derivare, bazei de derivare, în loc să i se adauge, i se suprimă un segment grafic sau fonic. Noul cuvînt este deci mai redus, în regres, în raport cu baza.

În acest fel, se formează și substantive:

-de la verbe, cele mai multe: *astîmpăr* < *astîmpăra, auz* < *auzi, blestem* < *blestema, cînt* < *cînta, îndemn* < *îndemna, ceartă* < *certa* etc.;

- de la substantive: *balneolog* < *balneologie, endocrinolog* < *endocrinologie, hidrolog* < *hidrologie, cais* < *caisă, căpșun* < *căpșună* etc.

Conversiunea

O altă sursă de a crea substantive este **transferul lexico-gramatical (conversiunea, schimbarea valorii morfologice** etc.), adică trecerea, prin diverse procedee, a unor adjective, pronume, numerale, verbe, adverbe, prepoziții, conjuncții și interjecții în clasa substantivelor (substantivare) [32]. (Vezi, în partea introductivă, capitolul *Treceri de la o parte de vorbire la alta*).

COMPUSE [33]

Substantivele compuse sînt, și ele, atît comune, cît și proprii, divizîndu-se în **contopite** și **necontopite**.

A. Compuse contopite

Substantivele compuse contopite rezultă din contopirea (sudarea, unirea) în aceeași unitate lexicală:

a) a două sau mai multe cuvinte:

-substantiv + substantiv: *pomicultură, rachetomodel, Moșandrei, Dacoromania*;

-substantiv + adjectiv: *bunăvoință, bunăstare, Cîmpulung, Ochialb*;

-substantiv + prepoziție+substantiv: *untdelemn, Ochidebroască, Capdebou*;

-prepoziție + substantiv: *subdirector, subcomisar, Subpiatră, Delavrancea*;

-articol posesiv + substantiv: *Airinei, Avădanei*;

-verb + substantiv: *Pierdevară*;

b) a unor cuvinte și părți de cuvinte: *cineamator* < *cine*[*ast*]+ *amator, crolux* < *cro*[*itorie de*] *lux*; *casetofon* < *casetă* +[*magneto*]*fon*;

c) a unor părți de cuvinte: *reportofon* < *repor*[*ter*]+[*magne*]*tofon, Aviasan* < *avia*[*ție*] + *san*[*itară*], *Mucart* < *mu*[*cava*] + *cart*[*on*], *napodez* "produs pentru lipit" - *Napo*[*ca*]+[*a*]*dez*[*iv*];

d) a unor cuvinte și elemente de compunere[34]: *agroenciclopedie* < *agro-* "agricultură"+ *enciclopedie, biocombustibil* < *bio* "viață"+ *combustibil*;

e) a unor părți de cuvinte și elemente de compunere: *hidropter* "vapor care survolează apa" < *hidro-* "apă" + [*elico*]*pter, diatecă* "colecție de diapozitive și diafilme"< *dia*[*film*]+ *-tecă* "cutie";

f) numai a unor elemente de compunere: *sonogramă* "înregistrare a profilului vocii" < *sono-* "sunet, voce" + *gramă* "scriere"; *aerobioscop* "aparat care determină gradul de poluare a aerului" < *aero* - "aero" +- *bio-* "viață" + *scop* "care privește, care examinează".

B. Compuse necontopite

Substantivele necontopite se realizează prin mai multe procedee:

a) Compunere prin juxtapunere

Sînt alcătuite din două sau mai multe substantive în nominativ sau acuzativ, care se găsesc pe plan de egalitate gramaticală unul față de celălalt (nu se subordonează unul celuilalt). Ele se mai numesc compuse prin alăturare și se scriu întotdeauna cu liniuță de unire.

Substantivele rezultate din acest tip de compunere pot fi atît comune (*actor-dansator-cîntăreț, bloc-turn, cîine-lup, compozitor-interpret, redactor-șef, mașină-unealtă, vagon-cisternă* etc.), cît și proprii (*Aghireș-Fabrici, Băița-Băi, Popești-Leordeni, Statu-Palmă-Barbă-Cot, Tîrgu-Jiu* etc.) [35].

b) Compuse prin subordonare

La compusele prin subordonare, unul din cei doi termeni îl determină pe celălalt, determinare care poate fi:

b1. atributivă, compusele fiind alcătuite din:

-substantiv + substantiv în genitiv: *coada-calului, floarea-soarelui, Delta Dunării, Valea Drăganului*;

-substantiv + substantiv în acuzativ: *castravete-de-mare "nume de animal marin", floare-de-colț, șarpe-cu-clopoței, Curtea de Argeș, Roșiorii de Vede; Întreprinderea de Morărit și Panificație*;

-substantiv + adjectiv: *coate-goale, Făt-Frumos, liber-arbitru, rea-voință, Baia Mare, Ștefan cel Mare, Partidul Social Democrat*;

-substantiv + prepoziție + adverb: *Jucul de Sus. Tritenii de Jos*;

-numeral cu valoare de adjectiv+substantiv: *triplu-salt, prim-ministru, primă-balerină* etc.;

-în cazul numelor de întreprinderi, de instituții, organizații etc., formate din mai mult de două cuvinte, putem avea, în același compus, determinanți (atributivi) diferiți: adjectiv, substantiv în genitiv, substantiv în acuzativ: *Societatea Română de Lingvistică Romanică, Statele Unite ale Americii, Combinatul de Utilaj Greu* etc.;

b2. completivă, compusele fiind alcătuite din verb+substantiv: *papă-lapte, fluieră-n-biserică, zgîrie-brînză, Strîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră* etc.

c) Compuse prin coordonare

Sînt legate între ele prin conjuncția *și*, formații care apar, mai cu seamă, în terminologia botanică populară: *soarele-și-luna, soră-și-frate, unt-și-brînză*, dar nu numai: *punct și virgulă*.

d) Compuse de tip propoziție

Pot fi considerate ca atare formații ce denumesc plante: *nu-mă-uita, nu-mă-deranja, mărită-mă-mamă, tu-mi-ai-zis*, întrucît ele corespund unor propoziții.

e) Compuse de tip frază

Sînt acele compuse în structura cărora intră cel puțin două verbe: *du-te-vino, lasă-mă-să-te-las, uite-popa-nu-e-popa* "numele unui joc de cărți".

C. Compuse prin abreviere

Sînt compusele alcătuite din inițialele cuvintelor care intră în formațiile respective, caracteristice atît pentru substantivele comune (*pfl = plăci fibrolemnoase*), cît și pentru cele proprii (*PNL - Partidul Național Liberal, PSD = Partidul Social Democrat*).

Calitatea de compuse a acestor formații poate fi contestată, întrucît prin alăturarea inițialelor respective nu rezultă un cuvînt cu sens nou, condiție esențială pentru orice compus, ci doar o altă reprezentare grafică a acestuia [36].

Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM) precizează, la pagina XXXVIII, că substantivele compuse din inițiale se pot scrie cu sau fără punct după fiecare inițială: *P.N.Ț.C.D.* sau *PNȚCD*. Limbajul actual preferă scrierea fără puncte.

NOTĂ. O altă clasificare a substantivelor compuse propune *Limba română. Manual pentru clasa a VI-a*, p.42-43:

a) alăturarea unor cuvinte întregi existente și independente în limbă: *inginer-șef, Băile Herculane*;

b) unirea (sudura) unor cuvinte întregi: *binefacere*;

c) prescurtarea (abrevierea) unor cuvinte întregi:

-la inițiale: *CFR, ONU*;

-la inițiale și fragmente unite: *TAROM*;

-la părți de cuvinte: *Mucart* < *mu*[*cava*] + *cart*[*on*].

Ortografia substantivelor compuse

A. Scrierea cu sau fără liniuță de unire

Substantivele contopite se scriu, lucru normal, împreună, deci fără liniuță de unire: *pomicultor, bunăstare, untdelemn, Cîmpulung* etc.

Substantivele necontopite se scriu cu sau fără liniuță de unire.

Se scriu cu liniuță de unire[37]:

a) substantivele comune din următoarele categorii:

-compuse prin juxtapunere: *cîine-lup, mecanic-șef, redactor-șef, vagon-cisternă* etc.;

-compuse prin subordonare atributivă, alcătuite din: substantiv și adjectiv (*bună-credință, bună-cuviință, rea-credință*), numeral + substantiv (*triplu-salt, prim-ministru*), substantiv + substantiv în genitiv (*floarea-soarelui, ochiul-boului, pasărea-paradisului*), substantiv + prepoziție + substantiv (*floare-de-colț, cal-de-mare, șarpe-cu-clopoței*);

-compuse prin subordonare completivă (*papă-lapte, zgîrie-brînză*);

-compuse prin coordonare (*soarele-și-luna, soră-și-frate*);

-compuse de tip propoziție (*nu-mă-uita, du-te-vino*);

-compuse de tip frază (*uite-popa-nu-e-popa*);

b) substantivele proprii din următoarele categorii:

-compuse prin juxtapunere, care pot fi: nume geografice și teritorial-administrative (*Bistrița-Năsăud, Cluj-Napoca, Popești-Leordeni, Lehliu-Gară*), prenume de familie (*Ana-Maria, Radu-Vasile*), nume de familie (*Rădulescu-Motru, Niculescu-Buzău*), nume de personaje istorice, literare, de basme (*Por-Împărat, Hagi-Tudose, Mircea-Vodă, Statu-Palmă-Barbă-Cot*), nume de sărbători (*Moș-Ajun*);

-compuse care denumesc personaje din basme și povestiri, prin subordonare atributivă (alcătuite din substantiv+substantiv în genitiv: *Păunașul-Codrilor, Zîna-Zorilor*; substantiv + adjectiv: *Harap-Alb*; substantiv + prepoziție + substantiv: *Craiul-de-Rouă*), adjectiv + prepoziție + substantiv: *Abă-ca-Zăpada*) și completivă (*Stîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră*).

Se scriu fără liniuță de unire:

a) grupuri sintactice stabile (sintagme), care denumesc specii, genuri, varietăți de plante, de animale, de minerale, de substanțe chimice etc., asimilate la substantive comune (*ardei gras, iepure de casă, oxid de zinc, prun alb, pere mălăiețe, vultur pleșuv*) sau proprii (*Marele alb*);

b) substantive proprii, compuse prin:

-juxtapunere, alcătuite din substantiv+substantiv și care denumesc realități din domeniul geografic și teritorial-administrative: *Cîmpia Burnas, Republica Mali, Sultanatul Oman*;

-subordonare atributivă, compuse din domeniul geografic, teritorial-administrativ, întreprinderi și instituții, organizații politice naționale și internaționale, urbanistică, țări, continente etc., alcătuite din: substantiv+substantiv în genitiv: (*Balta Brăilei, Vadul Crișului, Piața Unirii, Valea lui Mihai*;

substantiv+adjectiv: *Baia Mare, Marea Neagră, Peninsula Balcanică, Muntele Mare, Strada Îngustă, Volta Superioară, Biblioteca Centrală Universitară*); substantiv + prepoziție + substantiv: (*America de Nord, Bolintinul din Vale, Cîmpia de Vest, Fabrica de Bere, Liceul de Artă, Combinatul de Morărit și Panificație*); substantiv + prepoziție + adverb: (*Jucul de Sus, Tritenii de Jos*) sau care denumesc personalități istorice și personaje literare, alcătuite din: substantiv + adjectiv: (*Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrîn, Stan Păpitul*); substantiv + prepoziție + substantiv: (*Pop de Bășești, Radu de la Afumați*);

-subordonare atributivă mixtă, cînd compusele sînt alcătuite din trei sau mai mulți termeni și denumesc întreprinderi, instituții, unități geografice, organizații de tot felul, titluri de opere literare etc.: *Inspectoratul Județean al Ministerului de Interne, Direcția Generală pentru Agricultură și Industrie Alimentară, Întreprinderea Forestieră de Exploatare și Transport, Societatea Română de Lingvistică Romanică, Statele Unite ale Americii, Organizația Internațională pentru Drepturile Omului, Cel mai iubit dintre pămînteni* etc.

B. Scrierea cu inițiale majuscule

Toate numele proprii, indiferent de dimensiunile lor, se scriu cu inițială majusculă.

Numele proprii simple se scriu cu inițială majusculă, nume care se diversifică în mai multe categorii semantice.

Numele proprii compuse se scriu cu inițială sau cu inițiale majuscule.

Se scriu cu inițiale mari la toate cuvintele cu intră în compus, cu excepția cuvintelor ajutătoare:

-denumirile organelor și organizațiilor de stat și politice, naționale și internaționale, ale întreprinderilor, instituțiilor, asociațiilor etc.: *Partidul Social Democrat, Consiliul de Miniștri, Ministerul Afacerilor Externe, Universitatea de Medicină și Farmacie, Biblioteca Centrală Universitară, Societatea de Științe Filologice, Liceul "Nicolae Bălcescu"* etc.;

-numele geografice și teritorial-administrative: *Statele Unite ale Americii, Orientul Mijlociu, Valea Jiului, Curtea de Argeș, Alba-Iulia* etc.; cu termeni generici cu inițială mare cînd al doilea cuvînt din compus este un genitiv (*Balta Brăilei, Cheile Bicazului*), un adjectiv (*Oceanul Atlantic, Lacul Roșu, Strada Armenească*), un substantiv cu prepoziție (*Cîmpia de Vest*), numeral (*Bulevardul 1848*) etc.;

-numele ordinelor și medaliilor: *Steaua României, Virtutea Militară, Ordinul Mihai Viteazul* etc.;

-numele evenimentelor: *Campionatele Balcanice de Atletism, Campionatul Mondial de Fotbal* etc.;

-numele sărbătorilor: *Anul Nou, Ziua Internațională a Femeii* etc.

Se sciu cu inițială mare numai la primul element al compusului:

-titlurile operelor literare, științifice, muzicale etc.: *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război, Povești ardelenești, Sara pe deal, Dicționar de neologisme, Mica serenadă* etc.;

-titlurile publicațiilor: *Studii și cercetări lingvistice, Limbă și literatură, România liberă*;

-numele legilor și decretelor: *Legea fondului funciar, Legea privatizării* etc.;

-denumirea serviciilor, secțiilor, sectoarelor: *Serviciul social-studențesc, Sectorul de cercetări pedagogice, Secția de boli contagioase* etc.

2.4. DUPĂ FLEXIUNE

REGULATE

Sînt substantive r e g u l a t e acele substantive care din punctul de vedere al numărului se flexionează normal, adică fără modificări deosebite la plural, față de singular: *elev - elevi, muncitor - muncitori, casă - case, masă - mese; scaun - scaune, dulap - dulapuri.* Majoritatea substantivelor se încadrează în această categorie.

NEREGULATE

Substantivele n e r e g u l a t e au la plural, față de singular, desinențe specifice. Ele sînt mai puține la număr, dar se pot repartiza pe cele trei genuri: masculine (*om-oameni*), feminin (*noră-nurori*) și neutru (*cap-capete*).

3. CATEGORIILE GRAMATICALE ALE SUBSTANTIVELOR

3.1. GENUL

Substantivele românești se încadrează la trei genuri: **masculin** (dacă la singular se poate număra *un*, iar la plural *doi*), **feminin** (singular *o*, plural *două*) și **neutru** (singular *un*, plural *două*).

La singular, neutrul este identic, formal, cu masculinul (*un elev = un stilou*), iar la plural, cu femininul (*două eleve = două stilouri*).

Pe lîngă acest criteriu, cele trei genuri se pot recunoaște după înțeles [38] (=sensul, ceea ce denumește substantivul respectiv) și după desinențe (=terminații în lucrările mai vechi).

GENURILE DUPĂ ÎNȚELES

MASCULINELE denumesc:
-ființe umane de sex masculin: *om, băiat, elev, Alexandru, Ion*;
-profesiuni practicate de bărbați: *chelner, macaragiu, strungar*;
-ființe animale de același sex: *cîine, iepure, Grivei*;
-arbori: *fag, stejar, ulm*;
-plante și flori: *ardei, bostan, cartof, bujor, crin, nufăr*;
-lucruri: *burete, perete, sac*;
-luni: *ianuarie, februarie, martie*;
-monede: *ban, dolar, franc, ien*;
-litere *a, b, c, d*;
-note muzicale: *do,re, mi, fa*;
-cifre (substantivate): *(un) doi, (un) trei, (un) patru*;
-localități: *București, Iași, Ploiești, Popești-Leordeni*
-munți: *Bucegi, Carpați, Negoiul* etc.

FEMININELE denumesc:
-ființe umane de sex feminin: *doamnă, fată, profesoară, Ana, Maria*;
-profesiuni exercitate de femei: *croitoreasă, doamnă, farmacistă, ingineră*;
-animale: *capră, găină, vulpe; Joiana, Brîndușa*;
-lucruri: *bancă, carte, fereastră, ușă*;
-plante: *fasole, linte, mazăre, pătlăgea*;
-flori: *crizantemă, cicoare, garoafă, lalea, pansea*;
-fructe: *caisă, cireașă, curmală, nucă, pară, prună*;
-numele unităților de timp, ale părților zilei, anotimpurilor: *luni,marți, joi; dimineață, amiază, seară; iarnă, primăvară, vară, toamnă*;
-localități: *Baia Mare, Craiova, Oradea, Apahida, Creaca, Subpiatră*;
-țări și continente, insule: *Anglia, Franța, România, America, Africa; Cuba, Sardinia, Sicilia*;
-abstracțiuni: *amenințare, gelozie, frică, îndrăzneală, voință*;
-acțiuni (=infinitive lungi): *culcare, cîntare, încredere, lucrare, mîncare* etc.

NEUTRELE denumesc:

-lucruri: *cuier, dulap, caiet, scaun, stilou*;
-materii: *coniac, lapte, salam, unt, lemn, sînge, var*;
-sporturi: *baschet, fotbal, volei*;
-vînturi: *crivăț, mistral, muson*;
-abstracțiuni: *adevăr, auz, chin, cîștig* etc.

NOTĂ. În legătură cu substantivele proprii care denumesc țări (*Afganistan, Iran*), provincii (*Ardeal, Banat, Maramureș*), județe (*Arad, Bihor, Bacău*), orașe (*Cluj, Arad, Caransebeș*). sate (*Berind, Aghireș*), rîuri (*Someș, Criș, Olt*), insule (*Sahalin, Chios*), este mai greu de stabilit apartenența lor la masculin sau la neutru, întrucît ele nu se folosesc la plural. Dat fiind faptul că după unica formă pe care o au (adică cea de singular) ele pot fi luate, în egală măsură, atît masculine, cît și feminine, le-am putea socoti masculine întrucît masculinul e primul dintre genuri. Dacă ar fi să le numărăm, ca pe substantivele masculine și neutre comune, forma lor de plural ar avea, la cele mai multe, desinența *-uri*, deci s-ar încadra și ar trebui încadrate la neutre: *Olt - Olturi, Cluj - Clujuri, Aghireș - Aghireșuri*, etc. Unele se și folosesc ca atare: *Criș - Crișuri, Someș - Someșuri.* Altele au desinența de plural *-e*: *Bîrgău - Bîrgaie.*

GENURILE DUPĂ DESINENȚE

Desinențele substantivelor (ca și ale adjectivelor) se stabilesc după formele nearticulate de nominativ și acuzativ ale acestora. Aceste desinențe au rolul de a marca opozițiile de gen și de număr.[39]

MASCULINELE realizează următoarele opoziții de desinențe:

Singular	Plural
-ϕ *bărbat* ϕ *profesor* ϕ *pom* ϕ	*-i* (nesilabic)[40] *bărbați* *profesori* *pomi*
-ϕ *ochi* ϕ *arici* ϕ *pui* ϕ *vulpoi* ϕ	*-ϕ* *ochi* ϕ *arici* ϕ *pui* ϕ *vulpoi* ϕ
-u (vocalic și silabic) *ministru* *arbitru*	*-i* (vocalic și silabic) *miniștri* *arbitri*
-u (semivocalic și nesilabic) *erou* *leu* *bou*	*-i* (semivocalic și nesilabic) *eroi* *lei* *boi*
-e *cîine* *munte*	*-i* (nesilabic) *cîini* *munți*
-ă *popă* *pașă* *tată*	*-i* (nesilabic) *popi* *pași* *tați*

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NOTĂ. În afară de substantivele de tipul celor de mai sus, cu o vechime mai mare sau mai mică în limbă și cu desinențele respective, lucrările lexiografice mai noi[41], consemnează substantive, toate provenite din alte limbi, care, dată fiind proveniența lor recentă, nu s-au adaptat încă sistemului fonetic al limbii române.

Cele mai multe dintre ele au ca segment final *-o* la singular: *antineutrino* "antiparticulă a neutronului", *bufalo* "hibrid rezultat din încrucișarea bizonului cu vaca", *cruzeiro* "unitate monetară de bază în Brazilia", *tenorino* "tenor care cîntă în falset".

FEMININELE relizează următoarele opoziții de desinențe:

Singular	Plural
-ă	*-e*
casă	*case*
masă	*mese*
-ă	*-i* (nesilabic)
seară	*seri*
vioară	*viori*
boltă	*bolți*
-ă	*-uri*
marfă	*mărfuri*
gheață	*ghețuri*
-e	*-i* (nesilabic)
carte	*cărți*
parte	*părți*
floare	*flori*
idee	*idei*
familie	*familii*
-e	*-ϕ*
baie	*băi* ϕ
odaie	*odăi* ϕ
bătaie	*bătăi* ϕ
-ϕ	*-le*
zi ϕ	*zile*
stea ϕ	*stele*
basma ϕ	*basmale*
-ϕ	*-ϕ*
învățătoare ϕ	*învățătoare* ϕ
educatoare ϕ	*educatoare* ϕ
vineri ϕ	*vineri* ϕ

NOTĂ. Pe lîngă acestea, există substantive feminine intrate recent în limbă, cu segmentul grafic final *-a* (deci cu desinență -ϕ): < *avenida* "bulevard", *cinerama* < it. *cinerama* "procedeu cinematografic de proiecție pe mai multe ecrane mari juxtapuse", *fiesta* < sp. *fiesta* " festival". Cu timpul, probabil că *-a* final de la aceste substantive va deveni *-ă* (desinență): *fiestă, marihuană, cinerama*.

BCU IVO CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NEUTRELE realizează următoarele opoziții de desinențe:

-ϕ	-e
scaun ϕ	*scaune*
semn ϕ	*semne*
ciocan ϕ	*ciocane*
butoi ϕ	*butoaie*
călcîi ϕ	*călcîie*
- ϕ	-*ii*
seminar ϕ	*seminarii*
-ϕ	-*uri*
dulap ϕ	*dulapuri*
toc ϕ	*tocuri*
pod ϕ	*poduri*
ceai ϕ	*ceaiuri*
sloi ϕ	*sloiuri*
plai ϕ	*plaiuri*
bîlci ϕ	*bîlciuri*
junghi ϕ	*junghiuri*
-*u* (vocalic, silabic)	-*e*
timbru	*timbre*
teatru	*teatre*
templu	*temple*
-*u* (vocalic)	-*uri*
lucru	*lucruri*
titlu	*titluri*
suflu	*sufluri*
-*u* (semivocalic, nesilabic)	-*i* (semivocalic, nesilabic)
studiu	*studii*
premiu	*premii*
consiliu	*consilii*
-*u* (semivocalic, nesilabic)	-*ie*
pîrîu	*pîraie*
hîrdău	*hîrdaie*
curcubeu	*curcubeie*
-*u* (semivocalic, nesilabic)	-*e*
chipiu	*chipie*
sicriu	*sicrie*
muzeu	*muzee*
-*u* (semivocalic, nesilabic)	-*ă*
ou	*ouă*
-*u* (semivocalic, nesilabic)	-*uri*
stilou	*stilouri*
pustiu	*pustiuri*
șasiu	*șasiuri*
rîu	*rîuri*

BCU IASSY LIBRARY UNIVERSITY

-i (semivocalic, nesilabic)	*-ie*
retevei	*reteveie*
condei	*condeie*
bordei	*bordeie*
-i (nesilabic)	*-e*
bici	*bice*
brici	*brice*
gîrbaci	*gîrbace*
-ϕ	*-ϕ*
nume ϕ	*nume* ϕ
indice ϕ	*indice* ϕ
pronume ϕ	*pronume* ϕ

NOTĂ. Există, pe lîngă neutrele prezentate mai sus, şi altele care au la singular segmente grafice finale nespecifice limbii române, împrumuturi, mai vechi sau mai noi, din alte limbi (în special franceză), şi care nu s-au adaptat încă, la formele de singular, sistemului fonetic al limbii române:

Singular	Plural
-ϕ	*-uri*
taxi ϕ	*taxiuri*
derbi ϕ	*derbiuri*
schi ϕ *(obiect)*	*schiuri*
lame ϕ	*lameuri*
bucle ϕ	*bucleuri*
plie ϕ	*plieuri*
atu ϕ	*atuuri*
tabu ϕ	*tabuuri*
embargo ϕ	*embargouri*
delco ϕ	*delcouri*
chimono ϕ	*chimonouri*
radio ϕ	*radiouri*

Toate substantivele de mai sus, precum şi altele ca ele necuprinse în listă, pot primi, şi ar trebui să le folosim ca atare, la singular desinenţa *-u* (semivocalic şi nesilabic): *taxiu, derbiu, skiu; lameu, bucleu, plieu; atuu, tabuu, embargou, delcou, chimonou, radiou.*

SUBSTANTIVE EPICENE ŞI MOBILE

Raportate la genurile masculin şi feminin, substantivele din limba română se clasifică în:

a) **epicene**, care au aceeaşi formă pentru cele două genuri (sexe): *cocostîrc, elefant, medic*;

b) **mobile**, cu forme diferite pentru cele două genuri (sexe):

-total diferite: *bărbat-femeie, capră-ţap, frate-soră*;

-cu aceeaşi bază, dar cu sufixe (moţionale) diferite, formîndu-se feminine de la masculine (cu *-ă*: *prietenă < prieten, nepoată < nepot*; *-iţă*: *pictoriţă < pictor, sculptoriţă < sculptor*; *-că*: *ieşeancă < ieşean, româncă < român*; *-oaică*: *lupoaică < lup, ursoaică < urs*; *-easă*: *croitoresă < croitor, mireasă < mire*) şi masculine de la feminine (cu -oi: *broscoi < broască, răţoi < raţă*; *-an*: *curcan < curcă, gîscan < gîscă*).[42]

3.2. NUMĂRUL

Substantivele românești au două numere: **singular** (care indică un exemplar dintr-un grup, din mai multe) și **plural** (care se referă la două sau mai multe exemplare dintr-un grup, din mai multe).

În funcție de numărul lor, substantivele românești se clasifică în mai multe grupe:

a) mai toate substantivele comune, precum și unele proprii au atît singular, cît și plural: *băiat-băieți, fată-fete, casă-case, Someș-Someșuri, Criș-Crișuri, Ionescu-Ioneștii*;

b) substantive care au numai formă de singular: *aur, baschet, fotbal, sînge, unt, Buzău, Olt*;

c) substantive care au numai forme de plural: *icre, tăieței, tărîțe, Alpi, Bucegi, Carpați*;

d)substantive cu aceeași formă atît la singular, cît și la plural: *arici-arici, ochi-ochi, muncitoare-muncitoare, pui-pui, unghi-unghi*;

e) substantive proprii cu formă de plural și cu sens de singular : *București, Gheorgheni, Iași, Otopeni*, care în declinare au articol hotărît de singular: *Bucureștiul, Gheorgheniul, Iașiul, Otopeniul*;

f) substantive în rădăcinile cărora apar modificări importante de la singular la plural, numite și substantive neregulate: *cap-capete, om-oameni, noră-nurori, soră-surori*;

g) substantive cu forme duble de singular, dar cu același sens: *berbec-berbece, glonț-glonte, fluture-flutur, șoarece-șoarec, oaspete-oaspe* etc.; prima formă e cea corectă;

h) substantive cu forme duble de plural, dar cu același sens: *aripi-aripe, coli-coale, chibrituri-chibrite, reguli-regule*, corecte fiind primele dintre ele;

i) substantive cu mai multe forme de plural, dar cu înțelesuri diferite;

-cap: *capete* "extremitatea superioară a corpului omenesc", *capi* "căpetenie";

-corn: *cornuri* "produs de panificație", *corni* "instrument de suflat", *coarne* " fiecare din cele două excrescențe de pe osul frontal al animalelor rumegătoare";

-cot: *coate* "partea superioară a articulației dintre humerus și cubitus, care unește brațul cu antebrațul ", *coturi*" colț, unghi ", *coți* "unitate de măsură";

j) substantive a căror formă,unică de plural, diferă ca sens de cea de singular: *frig* "temperatură scăzută a mediului ambiant" *-friguri* "temperatură ridicată a corpului"; *lapte* "lichid alb-gălbui cu gust dulceag" - *lapți* "glandele peștilor și lichidul secretat de ele"; *grîu* "gen de plantă erbacee din familia gramineelor" - *grîne* "cereale";

k) substantive care la forma de singular au înțeles de plural, denumite substantive colective: *aluniș, grupă, făget, popor*.

3.3. CAZURILE ȘI FUNCȚIILE SINTACTICE ALE SUBSTANTIVELOR

Cazul la substantive exprimă relația (raportul - de cele mai multe ori de subordonare, de dependență) dintre acestea și alte cuvinte din propoziție: substantive (*casă* de lemn, *cărțile* colegului), adjective (*bun* de gură, *iute* la mînie), pronume (*cel* din sală, *nici unul* dintre colegi), numerale (*doi* dintre colegi), verbe (*pleacă* la gară), adverbe (*Scrie mai frumos* decît Radu), interjecții (*Iată* un om).

Relația cazuală la substantiv se realizează prin:

- flexiune: *străzile* orașului, *poarta* clădirii;
- joncțiune, cu ajutorul prepozițiilor și locuțiunilor prepoziționale: *Merge* la teatru, *Vine* împreună cu Vasile;
- joncțiune și flexiune: *Ea s-a oprit* înaintea gării, *Luptă* contra gîndacilor.

Substantivele au cinci cazuri: nominativ, genitiv, dativ, acuzativ și vocativ.

Prezentăm în continuare funcțiile sintactice ale substantivelor la fiecare dintre cazuri. La capitolul *Categoriile gramaticale* au fost prezentate global cazurile substantivelor, pronumelor și numeralelor cu valoare de substantiv.

NOMINATIVUL

Nominativul are următoarele funcţii sintactice:

a) subiect: **Vasile** *merge la cinema*, **Copiii** *se joacă în parc*;

b) nume predicativ: *Ea este* **profesoară**;

a) apoziţie:

- care se separă prin virgulă sau virgule de restul propoziţiei: *A venit Ionescu*, **prietenul** *meu din copilărire*; *Am călătorit cu Stamate*, **frizerul**, *şi cu amicii lui*; acest tip de apoziţie poate sta şi în alte cazuri decît nominativul;

- care stă întotdeauna în nominativ, indiferent de cazul substantivului determinat: *Se plimbă cu inginerul* **Oancea**, *Locuieşte în oraşul* **Deva**, *Cărţile aparţin doctorului* **Dumitriu**;

- care nu determină substantive, dar care rezumă, reia prin substantive ca: *fapt, lucru, situaţie*, o întreagă propoziţie: *El a stat acolo cîteva zile*, **lucru** *ce i-a deranjat pe unii*; şi acest tip de apoziţie stă întotdeauna în cazul nominativ.

GENITIVUL

A. Funcţii sintactice fără prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale:

a) atribut substantival genitival, cu sau fără articol posesiv (genitival): *Copiii* **vecinului** *sînt studenţi*, *Cele două maşini* **ale vecinului** *sînt noi*;

b) nume predicativ, precedat de articole posesive: *Maşinile sînt* **ale inginerilor**;

c) (rar) apoziţie: *Cărţile sînt ale lui Ioan*, **ale colegului** *meu*.

B. Funcţii cu prepoziţii şi cu locuţiuni prepoziţionale:

a) atribut substantival (prepoziţional) cu mai toate prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale ale genitivului: *Parcarea* **înaintea clădirii** *l-a costat o amendă*;

b) nume predicativ cu *împotriva* şi *contra*: *Ei sînt* **contra risipei**;

c) complement indirect cu *asupra, contra, împotriva*: *Voi luptaţi* **contra indiferenţei** *pritenilor voştri*;

d) complemente circumstanţiale:

- de loc, cu *înaintea, înapoia, deasupra, dedesubtul, înăuntrul, împrejurul, primprejurul*; *în faţa, în spatele, în dreptul, în susul, în josul, de-a lungul, de-a latul, pe deasupra* etc.: *Cîinele s-a culcat* **înaintea uşii**, *Autobuzele pleacă* **din faţa bibliotecii**;

- de timp, cu *asupra, înaintea*; *în cursul, în decursul, pe parcursul, de-a lungul* etc.: *Maria pleacă la serviciu* **înaintea soţului**, **În decursul** *acestei* **săptămîni** *s-au întîmplat multe*;

- de mod, cu *în baza, în temeiul, pe măsura*: *A acţionat* **în baza unui decret** *de lege*, *Va fi răsplătit* **pe măsura eforturilor**;

- de cauză, cu *din cauza, din pricina*: *Accidentul s-a întîmplat* **din cauza neatenţiei**;

- de scop, cu *în vederea, în folosul, în scopul, cu scopul*: *A venit* **în vederea** **rezolvării** *problemelor*.

Complemente circumstanţiale care nu sînt cuprinse în programele şi în manualele şcolare:

- instrumentale, cu *prin intermediul, prin mijlocirea, pe baza*: **Prin intermediul prietenilor** *a reuşit să-şi rezolve problemele*;

- de relaţie, cu *în privinţa*: *Nu-mi fac probleme* **în privinţa competenţei** *lui*;

- condiţional, cu *în locul, în cazul, în eventualitatea*: **În locul colegului** *tău, n-aş proceda aşa*;

-concesiv, cu *împotriva, în ciuda, în pofida, în contra*: **Împotriva insistenţelor** *mele, a plecat*;

-opoziţional, cu **în locul**: **În locul maşinii** *a primit o motocicletă*.

-cumulativ, cu *în afara*: **În afara Mariei**, *au venit şi alte fete*;

-de excepţie, cu *în afara, cu excepţia*: *Au venit toţi* **în afara/ cu excepţia lui Radu**.

DATIVUL

Dativul substantivelor are următoarele funcții sintactice:

A.Fără prepoziții:
- complement indirect: *Îi telefonează* **Elenei**; *Părerea lui este conformă* **indicațiilor** *primite*;
- atribut substantival: *Este primar* **orașului** (într-o perioadă mai îndepărtată de cea actuală; dacă substantivul *primar* primește articol hotărît- *Este primarul* **orașului** - atributul este genitival), *Acordarea de ajutoare* **săracilor** (pentru faza actuală a limbii);
- complement circumstanțial de loc: *Așterne-te* **drumului**/ *Ca și iarba cîmpului;*
- apoziție: *I-am telefonat lui Ioan,* **amicului** *meu.*

B.Cu prepoziții:
- nume predicativ cu *conform, potrivit, contrar. Lucrările sînt* **conform planului** (a nu se confunda cu: *Lucrarea este conformă planului,* unde *conformă* este adjectiv, iar *planului,* complement indirect);
- complement circumstanțial de mod cu *potrivit, conform, contrar. A procedat* **conform conștiinței** *sale*;
- complement circumstanțial concesiv: **Contrar așteptărilor,** *el n-a venit*;
- complement circumstanțial de cauză cu *datorită*: *Accidentul s-a produs* **datorită neatenției** *lui*;
- atribut substantival, cu toate prepozițiile dativului: *Succesul lui* **grație inteligenței** sale, *a fost invidiat de toți; A făcut un marș* **conform orarului**;
- complement circumstanțial instrumental, cu *grație, mulțumită, datorită*: *A ajuns acolo* **datorită perseverenței** *sale.*

ACUZATIVUL

Acuzativul are următoarele funcții sintactice:

A. Fără prepoziții și fără locuțiuni prepoziționale:
a) complement direct, exprimat prin nume de lucruri (*Citesc* **o carte**), prin nume comune de persoane, însoțite de determinări (*Întîlnesc* **o fată**, *Aștept* **doi studenți** - *Întîlnesc* **mulți elevi**), prin nume comune de animale, în aceleași condiții (*Văd trei* **vulpi**);
b) complement circumstanțial de timp, exprimat prin substantive care denumesc subdiviziuni ale timpului: *Va veni* **săptămîna viitoare**. *A fost la noi* **anul** *trecut,* **Joia** *merge la cinema,* **Duminică** *pleacă la cinema.*

B. Cu prepoziții și cu locuțiuni prepoziționale:
a) apoziție: *A vorbit cu Ionescu,* **cu prietenul** *său cel mai bun*;
b) atribut substantival: **Casele de lemn** *sînt călduroase*;
c) nume predicativ: *El este* **ca fratele** *său*;
d) complement direct: *Îl vede* **pe Vasile**;
e) complement de agent: *A fost chemat* **de către părinți**;
f) complemente circumstanțiale:
- de loc: *Vine* **de la teatru**;
- de timp: *A sosit* **înainte de examen**;
- de mod: *Scrie mai frumos* **decît fratele său**;
- de cauză: *A obosit* **de atîta efort**;
- de scop: *Ea luptă* **pentru adevăr**;

g) complement indirect: *Vorbesc* **cu copiii.**

Complemente circumstanțiale care nu sînt cuprinse în manualul de clasa a VIII-a:
a) instrumental: *Scrie* cu pixul;
b) sociativ: *Vine* împreună cu prietena *ei*;
c) de relație: *E bun* la matematică, *N-are nimic de zis* relativ la *această* problemă;
d) condițional: În caz de avarie, *să fiți pregătiți;*
e) concesiv: Cu toată insistența, *noi n-am plecat;*
f) opozițional: În loc de lapte, *s-a servit ceai;*
g) cumulativ: În afară de Mircea, *a venit și Dorina;*
h) de excepție: *Au venit toți* în afară de Ionescu;
i) element predicativ suplimentar: *El umblă* cu capul *bandajat.*

VOCATIVUL

Vocativul nu are funcții sintactice. Singura funcție sintactică ce i s-ar putea atribui ar fi apoziția: *Ce faci, Vasile,* băiatule?, *Vere* Ioane, *unde pleci?*

Lipsa de funcții sintactice a vocativului provine din faptul că părțile de vorbire care stau în el (în special substantive) sînt separate, de regulă, prin virgulă de restul propoziției, deci nu intră în relații sintactice cu alte cuvinte din propoziție.

6. DECLINAREA SUBSTANTIVELOR

Prin declinare se înțelege totalitatea modificărilor suferite de forma unui substantiv, prin folosirea lui la toate cazurile [43]. Aceste modificări se fac, bineînțeles, și cu participarea genului și a numărului.

Manualele școlare de limba română și unele lucrări de specialitate deosebesc:

a.- declinarea nearticulată, prin care se înțelege declinarea substantivelor lipsite de articol hotărît, dar care pot să fie însoțite de articol nehotărît sau de alt determinant;

- declinarea articulată, cînd substantivele sînt însoțite de articol hotărît [44];

b. -declinarea fără articol, dar precedate de un cuvînt care se declină și care determină substantivul;

- declinarea cu articol nehotărît;
- declinarea cu articol hotărît [45]

4.1. DECLINAREA SUBSTANTIVELOR COMUNE

DECLINAREA SUBSTANTIVELOR COMUNE SIMPLE

Cu articol nehotărît

Vom prezenta, în continuare substantive comune însoțite numai de articolul nehotărît, întrucît, și în prezența altor determinanți, comportamentul acestora e același.

Masculin

	Singular	Plural
N.A.	*un student*	*niște studenți*
G.D.	*unui student*	*unor studenți*
V.	*student!*	*studenți !*

Exemple

N. Un student *pleacă la mare.*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

G. *Am vorbit cu prietena* unui student.
Mașinile sînt ale unui student.
Stă în fața unui student.
D. *Îi telefonează* unui student.
A lipsit datorită unui student.
A. *A vorbit cu* un student.
El vede un student.
V. Student *Popescu, fii atent !*

* *
*

N. Niște studenți *pleacă la mare.*
G. *Am vorbit cu prietenele* unor studenți.
Mașinile sînt ale unor studenți.
Stă în fața unor studenți.
D. *Le telefonează* unor studenți.
A ajuns aici grație unor studenți.
A. *A vorbit* cu niște studenți.
El vede niște studenți.
V. Studenți, *fiți atenți !*

Substantivele masculine au, la toate cazurile, o singură formă la singular și una la plural. Multe substantive masculine se pot folosi, în anumite contexte, la vocativ singular și plural cu forma egală cu a nominativului: prieten *drag !*

Articolul nehotărît are două forme: N.A. și G.D. atît la singular, cît și la plural: *un-unui, niște-unor.* La vocativ, substantivele au formă de nominativ:Prieteni *dragi, ce faceți ?, O,* brad *frumos !, De ce ai venit aici,* cîine *ce ești ?*

Există și substantive masculine, nume de persoane, care au la singular forme speciale de vocativ, cu desinența *-e*: *băiete, cumnate, cumetre.*

Feminin

Singular	Plural
N.A. *o doamnă*	*niște doamne*
G.D. *unei doamne*	*unor doamne*
V. *doamnă !*	*doamne !*

Exemple

N. O doamnă *a intrat în sală.*
G. *Am vorbit cu sora* unei doamne.
Ea este o colegă a unei doamne *din Brașov.*
A sosit înaintea unei doamne.
D. *I-a scris* unei doamne.
A întîrziat datorită unei doamne.
A. *Am văzut* o doamnă *în sală.*
Am vorbit despre o doamnă.
V. *Stimată* doamnă, *vă rog să veniți !*

* *
*

N. Niște doamne *au intrat în sală.*
G. *Am vorbit cu surorile* unor doamne.
Ele sînt cîteva colege ale unor doamne *din Brașov.*
Au sosit înaintea unor doamne.

D. *Le-a scris* unor doamne.
A întîrziat datorită unor doamne.
A. *A văzut* nişte doamne.
Am vorbit despre nişte doamne.
V. *Stimate* doamne, *nu intraţi !*

Substantivele feminine au două forme la singular (N.A.V.şi G.D.) şi o singură formă la plural la toate cazurile. Multe dintre substantivele feminine (nume de persoane şi de lucruri) se pot folosi şi la vocativ în forma de nominativ: *mamă, soră, mătuşă, doamnă, femeie; Creşti, pădure, şi te-ndeasă !*

Unele substantive feminine nume de persoane au vocativul cu desinenţa -o: *bunico, fetiţo, mămico.*

Articolul nehotărît are două forme atît la singular, cît şi la plural N.A. şi G.D. : *o-unei, nişte-unor.*

Neutru

Singular	Plural
N.A. *un dulap*	*nişte dulapuri*
G.D. *unui dulap*	*unor dulapuri*
V. -	-

Exemple

N. *În sală se vede* un dulap.
G. *Uşile* unui dulap *de pe coridor sînt defecte.*
Tabloul este deasupra unui dulap *vechi.*
Cheia de aici este a unui dulap *negru.*
D. *Toate accesoriile aparţin* unui dulap *cumpărat recent.*
S-au certat datorită unui dulap.
A. *Cărţile sînt* pe un dulap *nou.*
El vede un dulap.
V. -

* * *

N. *În sală se văd* nişte dulapuri.
G. *Uşile* unor dulapuri *de pe coridor sînt defecte.*
Tablourile sînt deasupra unor dulapuri *vechi.*
Cheile de aici sînt ale unor dulapuri *negre.*
D. *Toate accesoriile aparţin* unor dulapuri *cumpărate recent.*
S-au certat datorită unor dulapuri.
A. *Cărţile sînt* pe nişte dulapuri *noi.*
El vede nişte dulapuri.
V. -

Substantivele neutre au o singură formă la toate cazurile atît la singular, cît şi la plural. Folosirea lor la vocativ este absolut întîmplătoare (în situaţii cu totul speciale). Articolul nehotărît are două forme (N.A. şi G.D.) atît la singular, cît şi la plural.

Cu articol hotărît

Observaţii privind articularea substantivelor cu articol hotărît

Înainte de a trece la declinarea substantivelor cu articol hotărît, se impun cîteva observaţii privind articularea substantivelor cu acest articol.

Masculine:

- la substantive ca *om, unchi, pui* articolul hotărît este precedat de vocala de legătură *-u-*: *omul, unchiul, puiul*;

- la substantivele de tipul *ministru, erou, perete* articolul se adaugă direct: *ministrul, eroul, peretele;*

- la substantivele cu desinenţa *-ă* (*paşă, popă*) articolul se substituie desinenţei: *paşa, popa*;

- *tată* se articulează *tata* şi *tatăl*, cînd este determinat (*tatăl meu, tatăl său*).

Feminine:

- la substantivele cu desinenţa *-e* şi la substantivul *joi*, articolul se adaugă direct: *cartea, muncitoarea, aleea, gramineea, joia;*

- numele de zile (*luni, marţi, miercuri, vineri*) se articulează prin transformarea lui *-i* final în *-e*: *lunea, marţea, miercurea, vinerea;*

- substantivele cu desinenţele *-ă* şi *-e* (*casă, cîmpie*) se articulează prin substituirea articolului acestora: *casa, cîmpia;*

- substantive ca *basma, cafea, zi* primesc articolul hotărît prin intermediul vocalei de legătură *-u-* (*basmaua, măseaua, cafeaua, ziua*).

Neutre:

- substantive de tipurile : *scaun, unghi, roi, embargo, atu, bucle, taxi, radio* se articulează prin intermediul vocalei de legătură *-u-*: *scaunul, unghiul, roiul, embargoul, atuul, bucleul, taxiul, radioul*;

- substantive ca : *codru, stilou, colegiu, nume*, primesc articolul direct: *codrul, stiloul, colegiul, numele.*

Declinare

M a s c u l i n

Singular	Plural
N.A. *studentul*	*studenţii*
G.D. *studentului*	*studenţilor*
V. *studentule !*	*studenţilor !*

Exemple:

N. Studentul *de acolo este din Braşov.*
G. *Părinţii* studentului *sînt tineri.*
Maşina este a studentului *din anul II.*
El a pornit înaintea studentului.
D. *El i-a scris* studentului.
A reuşit mulţumită studentului.
A. *Maria vorbeşte* cu studentul *de lîngă ea.*
V. *Fii atent*, studentule *!*

* * *

N. Studenţii *de acolo sînt din Braşov.*
G. *Părinţii* studenţilor *sînt tineri.*
Maşinile sînt ale studenţilor *din anul II.*
El a pornit înaintea studenţilor.
D. *El le-a scris* studenţilor.
A reuşit mulţumită studenţilor.
A. *Maria vorbeşte cu* studenţii *de lîngă ea.*
V. *Fiţi atenţi*, studenţilor *!*

Substantivele masculine nume de persoane ca : *elev, ministru, erou, pui* au la singular trei forme: N.A.: *elevul,ministrul, eroul, puiul*; G.D.: *elevului, ministrului, eroului, puiului*; V.: *elevule !, ministrule !, eroule !, puiule !*;

Substantivele terminate în *-ă* (*paşă, popă*) şi cele în *-e* (*frate*) au forme de vocativ de obicei numai la plural: *paşilor !, popilor !, taţilor !.*

La unele substantive terminate în consoană, forma de nominativ singular se foloseşte şi la vocativ singular, alături de cea specifică acestui caz: Domnule *profesor/* domnul *profesor, veniţi cu noi?*

Substantivele masculine, nume de lucruri şi de animale, se folosesc la vocativ în situaţii speciale: Codrule, *codruţule, ce mai faci, drăguţule ?*; *Ce ne-aţi făcut,* cîinilor ?, Calule, *căluţule, du-mă ca vîntul !*, Pomule, *frunză rotată...!*

Feminin

Singular	Plural
N.A. *doamna*	*doamnele*
G.D. *doamnei*	*doamnelor*
V. *doamna !*	*doamnelor !*

Exemple :

N. Doamna *profesoară vine la facultate.*
G. *Cărţile* doamnei *profesoare sînt pe masă.*
Banii sînt ai doamnei *profesoare.*
A plecat înaintea doamnei *profesoare.*
D. *El îi scrie* doamnei *profesoare.*
A plecat graţie doamnei *profesoare.*
A. *Noi mergem la* doamna *profesoară.*
V. Doamna *profesoară, plecaţi ?*

* * *

N. Doamnele *profesoare vin la facultate.*
G. *Cărţile* doamnelor *profesoare sînt pe masă.*
Banii sînt ai doamnelor *profesoare.*
Au plecat înaintea doamnelor *profesoare.*
D. *El le scrie* doamnelor *profesoare.*
A plecat graţie doamnelor *profesoare.*
A. *Noi mergem* la doamnele *profesoare.*
V. Doamnelor *profesoare, plecaţi ?*

Substantivele feminine nume de persoane au două forme la singular (N.A.V.: *mama, doamna*; G.D.: *mamei,doamnei*) şi două la plural (N.A.: *mamele, doamnele*;G.D.V.: *mamelor, doamnelor*).

Substantivele feminine au genitivul şi dativul singular identic cu pluralul + forma corespunzătoare a articolului hotărît la singular : *mama-mamei < mame + -i, uşa-uşii < uşi + -i, ziua-zilei < zile + -i, odaia-odăii < odăi + -i.* Excepţie de la această regulă fac substantivele în *-e* precedate de *-i*, grup pronunţat în hiat (*cîmpie, chimie, biologie*), care fac genitivul şi dativul singular prin adăugarea formei *-i* a articolului la nominativul sau acuzativul singular nearticulat al acestora: *cîmpiei, chimiei, biologiei.*

Substantivele terminate în *-e*, precedat de *-e-* (deci cu doi *e*) fac genitivul şi dativul diferenţiat: *idee, alee, Coree* etc. (sînt două), pentru că au pluralul *idei, alei, Corei*, la genitiv şi dativ singular vor avea, conform regulii femininului singular, formele: *ideii, aleii, Coreii*; altele ca *orchidee, graminee* etc., pentru că forma de plural este identică cu

cea de singular, la aceasta se adaugă -i : *orhideei, gramineei* etc.

Există substantive feminine la care este mai greu de stabilit genitivul, întrucît ele se folosesc mai puțin sau chiar deloc la plural, cazuri în care este bine să respectăm indicațiile lucrărilor ortografice în vigoare : *medicină > medicinei, ordine > ordinii* etc.

Neutru

Singular	Plural
N.A. *dulapul*	*dulapurile*
G.D. *dulapului*	*dulapurilor*
V. -	-

Exemple :

N. **Dulapul** *de acolo are multe rafturi.*
G. *Ușile* **dulapului** *sînt lustruite.*
Cheia aceasta este **a dulapului** *din hol.*
El stă **în fața dulapului.**
D. *Toate accesoriile aparțin* **dulapului** *de pe coridor.*
S-a salvat **grație dulapului** *din hol.*
A. *Hainele noastre sînt* **în dulapul** *acela.*
V. -

* * *

N. **Dulapurile** *de acolo au multe rafturi.*
G. *Ușile* **dulapurilor** *sînt lustruite.*
Cheile acestea sînt **ale dulapurilor** *din hol.*
Ei stau **în fața dulapurilor.**
D. *Toate accesoriile aparțin* **dulapurilor** *de pe hol.*
S-au salvat **grației dulapurilor** *din hol.*
A. *Hainele noastre sînt* **în dulapurile** *acelea.*
V. -

Substantivele neutre au forme identice la N.A. și G.D. atît la singular (*dulapul, dulapului*), cît și la plural (*dulapurile, dulapurilor*). Nu se folosesc la vocativ decît în situații speciale.

DECLINAREA SUBSTANTIVELOR COMUNE COMPUSE

Substantivele comune compuse pot urma aceleași tipuri de declinare ca substantivele comune simple.

A. Compuse contopite

A.1. Cu articol nehotărît

Substantivele compuse contopite se repartizează la toate cele trei genuri: masculin (*biocombustibil, microagent, radiotransmisionist, răufăcător, subdirector, teleredactor*), feminin (*bunăvoie, bunăstare, bunăvoință, omucidere, taxifurgonetă, videocameră*) și neutre (*casetofon, minighid, navomodel, radiocasetofon, reportofon*).

Ele respectă, la declinarea nearticulată, în principiu, aceleași reguli ca substantivele comune simple la aceeași declinare, mai puțin la cazul vocativ unde nu se folosesc, motiv pentru care nu vom intra în detalii.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Masculin

	Singular	Plural
N.A.	*un subdirector*	*niște subdirectori*
G.D.	*unui subdirector*	*unor subdirectori*
V.	-	-

Feminin

	Singular	Plural
N.A.	*o taxifurgonetă*	*niște taxifurgonete*
G.D.	*unei taxifurgonete*	*unor taxifurgonete*
V.	-	-

Neutru

	Singular	Plural
N.A.	*un radiocasetofon*	*niște radiocasetofoane*
G.D.	*unui radiocasetofon*	*unor radiocasetofoane*
V.	-	-

A.2. Cu articol hotărît

Și la declinarea cu articol hotărît, compusele contopite respectă aceleași reguli ca substantivele comune simple în aceeași situație. Substantivele masculine nume de persoane (*subdirector, teleredactor*) pot fi întrebuințate și la vocativ.

Masculin

	Singular	Plural
N.A.	*teleredactorul*	*teleredactorii*
G.D.	*teleredactorului*	*teleredactorilor*
V.	*teleredactorule !*	*teleredactorilor !*

Feminin

	Singular	Plural
N.A.	*taxifurgoneta*	*taxifurgonetele*
G.D.	*taxifurgonetei*	*taxifurgonetelor*
V.	-	

Neutru

	Singular	Plural
N.A.	*radiocasetofonul*	*radiocasetofoanele*
G.D.	*radiocasetofonului*	*radiocasetofoanelor*
V.	-	

B. Compuse necontopite

În prezentarea declinării acestora ne vom referi numai la compusele prin juxtapunere și la cele prin subordonare.

B.1. Compuse juxtapuse

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cu articol nehotărît

Masculin

	Singular	Plural
N.A.	*un muncitor-constructor*	*niște muncitori-constructori*
G.D.	*unui muncitor-constructor*	*unor muncitori-constructori*
V.	-	-
N.A.	*un prun-zarzăr*	*niște pruni-zarzări*
G.D.	*unui prun-zarzăr*	*unor pruni-zarzări*
V.	-	-

Feminin

	Singular	Plural
N.A.	*o mamă-eroină*	*niște mame-eroine*
G.D.	*unei mame-eroine*	*unor mame-eroine*
V.		- -
N.A.	*o cantină-restaurant*	*niște cantine-restaurant*
G.D.	*unei cantine-restaurant*	*unor cantine-restaurant*
V.		- -

Neutru

	Singular	Plural
N.A.	*un atelier-școală*	*niște ateliere-școală*
G.D.	*unui atelier-școală*	*unor ateliere-școală*
V.		- -

Substantivele masculine și neutre au forme identice, atît la singular, cît și la plural, la toate cazurile. Substantivele feminine au la genitiv și la dativ singular formă diferită de nominativ și acuzativ. La plural ele au aceeași formă la toate cazurile.

Articolul hotărît are peste tot două forme atît la singular, cît și la plural: N.A. și G.D.

Cu articol hotărît

Masculin

a) Cu articularea primului termen al compusului:

	Singular	Plural
N.A.	*muncitorul-constructor*	*muncitorii-constructori*
G.D.	*muncitorului-constructor*	*muncitorilor-constructori*
V.	*muncitorule-constructor !*	*muncitorilor-constructori !*
N.A.	*cîinele-lup*	*cîinii-lupi*
G.D.	*cîinelui-lup*	*cîinilor-lupi*
V.	-	-

Cele mai multe dintre compusele masculine respectă acest tip de flexiune: *ajutorul-maistru, anul-lumină, contabilul-șef, copilul-minune, lăcătușul-sudor, medicul-cosmo-*

naut, metrul-kilogram-secundă-amper, pictorul-grafician etc.

Dintre acestea, numele de persoane au trei forme de singular: N.A., G.D. și V., iar la plural, două:N.A. și G.D.V.

b) Cu articularea celui de-al doilea termen din compus, unde intră adjective substantivate de tipul: *sud-american, nord-american* (nume de persoane) și nume de lucruri (*volt-amper*):

Singular	Plural
N.A. *sud-americanul*	*sud-americanii*
G.D. *sud-americanului*	*sud-americanilor*
V. *sud-americanule !*	*sud-americanilor !*
N.A. *volt-amperul*	*volt-amperii*
G.D. *volt-amperului*	*volt-amperilor*
V. -	-

Feminin

a) Cu articularea primului termen din compus:

Singular	Plural
Feminin + masculin	
N.A. *femeia-poet*	*femeile-poet*
G.D. *femeii-poet*	*femeilor-poet*
V. *femeia-poet !*	*femeilor-poet !*
Feminin + feminin	
N.A. *pasărea-liră*	*păsările-liră*
G.D. *păsării-liră*	*păsărilor-liră*
V. -	-
N.A. *infirmiera-șefă*	*infirmierele-șefe*
G.D. *infirmierei-șefe*	*infirmierelor-șefe*
V. *infirmiera-șefă !*	*infirmierelor-șefe !*
Feminin + neutru	
N.A. *cantina-restaurant*	*cantinele-restaurant*
G.D. *cantinei-restaurant*	*cantinelor-reustarant*
V. -	-

Numai la unele compuse din feminin+feminin (*infirmieră-șefă, dansatoare-stea, mamă-soacră*) se schimbă la genitiv și la dativ al doilea termen al compusului, fiind identic cu forma de plural a acestuia.

b) Cu articularea celui de-al doilea termen din compus, la substantive provenite, ca și masculinele, din adjective substantivate:

Singular	Plural
N.A. *nord-americanca*	*nord-americancele*
G.D. *nord-americancei*	*nord-americancelor*
V. *nord-americanca !*	*nord-americancelor !*

BCU ARGENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Neutru

a) Cu articularea primului termen din compus:

N.A. *atelierul-şcoală*	*atelierele-şcoală*
G.D. *atelierului-şcoală*	*atelierelor-şcoală*
V. -	-

N.A. *oraşul-tîrg*	*oraşele-tîrguri*
G.D. *oraşului-tîrg*	*oraşelor-tîrguri*
V. -	-

b) Cu articularea celui de-al doilea termen din compus, dar numai cu forme de singular, substantive care denumesc puncte cardinale:

N.A. *nord-vestul*
G.D. *nord-vestului*
V. -

B.2 Compuse prin subordonare

Cu articol nehotărît

a) Substantivele compuse din substantiv + substantiv în genitiv (*floarea-soarelui, coada-calului, pasărea-paradisului*) nu se folosesc la această declinare, întrucît ele sînt articulate cu articol hotărît. Nu este exclusă folosirea lor cu determinante : *o floarea-soarelui, această coada-calului, un ochiul-boului, nişte ochii-boului.*

b) Substantiv + prepoziţie + substantiv

Masculin

Singular	Plural
N.A. *un castravete-de-mare*	*nişte castraveţi-de-mare*
G.D. *unui castravete-de-mare*	*unor castraveţi-de-mare*
V. -	-

Feminin

N.A. *o coadă-de-şoarece*	*nişte cozi-de-şoarece*
G.D. *unei cozi- de-şoarece*	*unor cozi-de-şoarece*
V. -	-

Compusele denumesc un animal marin şi un obiect.

Neutru

Singular	Plural
N.A. *un cioc-de-cocor*	*nişte ciocuri-de-cocor*
G.D. *unui cioc-de-cocor*	*unor ciocuri-de-cocor*
V. -	-

Compusul de mai sus denumeşte o plantă.

c) Substantive compuse din substantiv + adjectiv

Cu forme de singular şi de plural

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Masculin

Singular	Plural
N.A. *un peşte-cîinesc*	*nişte peşti-cîineşti*
G.D. *unui peşte-cîinesc*	*unor peşti-cîineşti*
V. -	-

Feminin

N.A. *o turtă-dulce*	*nişte turte-dulci*
G.D. *unei turte-dulci*	*unor turte-dulci*
V. -	-

Neutru

N.A. *un scurt-metraj*	*nişte scurt-metraje*
G.D. *unui scurt-metraj*	*unor scurt-metraje*
V. -	-

Numai cu forme de singular, dar folosite cu articol nehotărît şi la plural

Masculin

Singular	Plural
N.A. *un vorbă-lungă*	*nişte vorbă-lungă*
G.D. *unui vorbă-lungă*	*unor vorbă-lungă*
V. -	-

Feminin

N.A. *o vorbă-lungă*	*nişte vorbă-lungă*
G.D. *unei vorbă-lungă*	*unor vorbă-lungă*
V. -	-

Numai cu formă de plural, dar folosite cu articol nehotărît de singular şi de plural

Masculin

Singular	Plural
N.A. *un coate-goale*	*nişte coate-goale*
G.D. *unui coate-goale*	*unor coate-goale*
V. -	-

Feminin

N.A. *o coate-goale*	*nişte coate-goale*
G.D. *unei coate-goale*	*unor coate-goale*
V. -	-

d) Substantive compuse din verb + substantiv sau alte părţi de vorbire

Masculin

Singular	Plural
N.A. *un papă-lapte*	*nişte papă-lapte*
G.D. *unui papă-lapte*	*unor papă-lapte*
V. -	-

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Feminin

N.A.	*o papă-lapte*	*niște papă-lapte*
G.D.	*unei papă-lapte*	*unor papă-lapte*
V.	-	-

e) Compuse alcătuite din numeral + substantiv

Masculin

	Singular	Plural
N.A.	*un prim-ministru*	*niște prim-miniștri*
G.D.	*unui prim-ministru*	*unor prim-miniștri*
V.	-	-

Feminin

N.A.	*o primă-balerină*	*niște prime-balerine*
G.D.	*unei prime-balerine*	*unor prime-balerine*
V.	-	-

Neutru

N.A.	*un prim-plan*	*niște prim-planuri*
G.D.	*unui prim-plan*	*unor prim-planuri*
V.	-	-

Cu articol hotărît

a) Substantive compuse din substantiv + substantiv în genitiv

În timpul declinării acestora se flexionează numai primul termen al compusului, cel de-al doilea fiind flexionat prin natura compusului.

Masculin

	Singular	Plural
N.A.	*calul-dracului*	*caii-dracului*
G.D.	*calului-dracului*	*cailor-dracului*
V.	-	-

Feminin

N.A.	*floarea-soarelui*	*florile-soarelui*
G.D.	*florii-soarelui*	*florilor-soarelui*
V.	-	-

Neutru

N.A.	*pliscul-cocoșului*	*pliscurile-cocoșului*
G.D.	*pliscului-cocoșului*	*pliscurilor-cocoșului*
V.	-	-

Compusul este un nume de plantă.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

b) Substantive compuse din substantiv + prepoziție + substantiv

Și la acestea se flexionează cu articol hotărît numai primul termen al compusului. Numărul lor se stabilește numai în funcție de primul termen al acestuia.

Masculin

Singular	Plural
N.A. *castravetele-de-mare*	*castraveții-de-mare*
G.D. *castravetelui-de-mare*	*castraveților-de-mare*
V. -	-

Feminin

N.A. *iarba-de-mare*	*ierburile-de-mare*
G.D. *ierbii-de-mare*	*ierburilor-de-mare*
V. -	-

Neutru

N.A. *ciocul-de-cocor*	*ciocurile-de-cocor*
G.D. *ciocului-de-cocor*	*ciocurilor-de-cocor*
V. -	-

Ambele compuse denumesc plante.

c) Substantive compuse din substantiv + adjectiv

Acestea prezintă o declinare diversificată.
Vom exemplifica numai cu cele care au forme de singular și de plural.

Masculin

Singular	Plural
N.A. *peștele-cîinesc*	*peștii-cîinești*
G.D. *peștelui-cîinesc*	*peștilor-cîinești*
V. -	-

Feminin

N.A. *turta-dulce*	*turtele-dulci*
G.D. *turtei-dulci*	*turtelor-dulci*
V. -	-

Neutru

N.A. *pliscul-păsăresc*	*pliscurile-păsărești*
G.A. *pliscului-păsăresc*	*pliscurilor-păsărești*
V. -	-

d) Substantive compuse din verb + substantiv sau alte părți de vorbire

Mai toate substantivele compuse de acest tip se folosesc cu articolul hotărît antepus și numai la genitiv și dativ singular, forma de nominativ-acuzativ fără articol substituindu-se formei articulate: *papă-lapte, linge-blide, fluieră-n-biserică / lui papă-lapte, lui linge-blide, lui fluieră-n-biserică.*

Există și substantive, foarte puține la număr, unul dintre acestea fiind *zgîrie-nori,*

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

care se declină normal, dar numai cu forma de plural: *zgîrie-norii / zgîrie-norilor.*

e) Substantive compuse din numeral și substantiv

La unele se articulează primul termen al compusului:

Masculin

	Singular	Plural
N.A.	*primul-ministru*	*primii-miniștri*
G.D.	*primului-ministru*	*primilor-miniștri*
V.	-	-

Feminin

N.A.	*prima-balerină*	*primele-balerine*
G.D.	*primei-balerine*	*primelor-balerine*
V.	-	-

Neutru

N.A.	*dublul-ster*	*dublii-steri*
G.D.	*dublului-ster*	*dublilor-steri*
V.	-	-

La alte substantive se articulează al doilea termen al compusului: *prim-planul, prim-pretorul / prim-planului, prim-pretorului; prim-planurile, prim-pretorii / prim-planurilor, prim-pretorilor.*

4.2. *DECLINAREA SUBSTANTIVELOR PROPRII*

DECLINAREA SUBSTANTIVELOR PROPRII SIMPLE

Spre deosebire de substantivele comune, substantivele proprii, atît simple cît și compuse, se pot încadra, de regulă, la declinarea articulată.

Masculine

Substantive nume de persoane și de animale

a) Substantive care la genitiv și dativ au articol hotărît *lui* antepus

N. *Ion, Vasile, Sandu, Andrei, Costică, Grivei*
G. (*al,a, ai, ale*) *lui Ion, lui Vasile, lui Sandu, lui Andrei, lui Costică, lui Grivei*
D. *lui Ion, lui Vasile, lui Sandu, lui Andrei, lui Costică, lui Grivei*
A. *Ion, Vasile, Sandu, Andrei, Costică, Grivei*
V. *Ion*!, *Vasile*!, *Sandu*!, *Andrei*!, *Costică*!, *Grivei*!

Exemple

N. Ion *merge la piață.*
G. *El a vorbit cu părinții* lui Ion.
Toate mașinile sînt ale lui Ion.
Ei au plecat înaintea lui Ion.
D. *Prietenii îi telefonează* lui Ion.
Maria a ajuns mai repede datorită lui Ion.
A. *Fetele se plimbă* cu Ion.

V. Ion, *cînd pleci la Braşov!*
Ce ai făcut acolo, Ioane*!*

Toate substantivele din categoria celor de mai sus au o singură formă la toate cele cinci cazuri.

Deşi n-au articol, la nominativ şi acuzativ ele pot fi echivalente cu substantive articulate cu articol hotărît.

La genitiv şi dativ articolul hotărît *lui* este antepus.

La vocativ, unele dintre ele au forme speciale în *-e* (*Ioane, Marine*) şi *-ule*, în legătură cu care se mai discută dacă este articol hotărît sau desinenţă specială de vocativ (*Sandule, Popescule*).

b) Substantive nume de persoană cu *-a* final, care ar putea fi considerat articol hotărît

N. *Toma, Oprea*
G. (*al, a, ai, ale*) *Tomei, Oprei*
(*al, a, ai, ale*) *lui Toma, lui Oprea*
D. *Tomei, Oprei*
lui Toma, lui Oprea
A. *Toma, Oprea*
V. *Toma!, Oprea!*
Tomo!, Opreo!

Asemenea substantive au la genitiv şi dativ două forme: ca femininele şi ca masculinele.

Formele de vocativ sînt identice cu cele de nominativ şi de acuzativ.

Formele speciale de vocativ în *-o* nu sînt recomandabile.

Substantive nume topice, de cele mai multe ori

a) Cu forme de singular şi întotdeauna articulate la N.A. cu articol hotărît

N.A. *Moldoveanul, Negoiul, Brebul*
G.D. *Moldoveanului, Negoiului, Brebului*

b) Cu forme de plural, dar cu înţeles de singular, pentru care se recomandă folosirea cu articol hotărît la singular
N.A. *Bucureştiul, Iaşiul, Buşteniul*
G.D. *Bucureştiului, Iaşiului, Buşteniului*
V. -

Avînd însă forme de plural, nu este exclusă folosirea lor şi cu articol hotărît de plural:
N.A. *Bucureştii, Iaşii, Buştenii*
G.D. *Bucureştilor, Iaşilor, Buştenilor*
V. -
(A se vedea titlurile de opere literare: **Misterele Bucureştilor, Iaşii în carnaval**).

Feminine

Substantive nume de persoană, de animale ori de altă natură, unele întotdeauna cu articolul hotărît *-a* la N.A., altele numai în declinare

N.A. *Sorana, Maria, Ioana, Dunărea, România, Turda*

G. (al, a, ai, ale) *Soranei, Mariei, Ioanei, Dunării, României, Turzii*
D. *Soranei, Mariei, Ioanei, Dunării, României, Turzii*
A. *Sorana, Maria, Ioana, Dunărea, România, Turda*
V. *Sorana!, Maria!, Ioana!*
Sorano!, Mario!, Ioano!,
Soranã!, Marie!, Ioanã!

Vocativele cu desinenţele *-o, -ă*, nu aparţin limbii literare. Se recomandă deci numai vocativele egale cu nominativul.

Substantive feminine nume de persoană sau de altă natură la care articolul hotărît *-a* este precedat de consoanele **c** şi *g*

N. *Monica, Olga, Volga*
G. (*al, a, ai, ale*) *Monicăi, Olgăi, Volgăi*
D. *Monicăi, Olgăi, Volgăi*
A. *Monica, Olga, Volga*
V. *Monica!, Olga!, Volga!*
Monico!, Olgo!

Ca mai sus, vocativele în *-o* nu aparţin limbii literare.

Substantive nume de persoană cu segment final consonantic sau *-i*

N. *Carmen, Lili*
G. (*al, a, ai, ale*) *lui Carmen, lui Lili*
D. *lui Carmen, lui Lili*
A. *Carmen, Lili*
V. *Carmen!, Lili!*

Substantive feminine nume topice, numai cu formă de plural, care se folosesc şi fără articol hotărît

N. *Măgurelele, Dardanelele*
G. (*al, a, ai, ale*) *Măgurelelor, Dardanelelor*
D. *Măgurelelor, Dardanelelor*
A. *Măgurelele, Dardanelele*
V. -

Neutru

Substantive numai cu forme de singular sau numai cu forme de plural, nume topice sau de altă natură, care se folosesc şi fără articolul hotărît *-l*

N. *Crişul, Bîrgăul, Congoul, Pogoanele*
G. (*al, a, ai, ale*) *Crişului, Bîrgăului, Congoului, Pogoanelor*
D. *Crişului, Bîrgăului, Congoului, Pogoanelor*
A. *Crişul, Bîrgăul, Congoul, Pogoanele*
V. -

DECLINAREA SUBSTANTIVELOR PROPRII COMPUSE

A. Compuse contopite

Substantivele proprii compuse prin contopire se flexionează ca substantivele proprii simple, care, la rîndul lor, se flexionează ca substantivele comune simple la

declinarea articulată.

Se pot evidenția în declinare:

a) Nume de persoane:

N. *Barbălată, Calalb, Aioanei*
G. (*al, a, ai, ale*) *lui Barbălată, lui Calalb, lui Aioanei*
D. *lui Barbălată, lui Calalb, lui Aioanei*
A. *Barbălată, Calalb, Aioanei*
V. *Barbălată!, Calalb!, Aioanei!*

b) Nume topice sau de altă natură:

N. *Cîmpulungul, Bunavestirea, Sînicoara, Subpiatra*
G. (*al, a, ai, ale*) *Cîmpulungului, Bunavestirei, Sînicoarei, Subpietrei*
A. *Cîmpulungul, Bunavestirea, Sînicoara, Subpiatra*
V. -

Substantivele feminine se folosesc și nearticulate: *Bunavestire, Sînicoară, Subpiatră.*

B. Compuse necontopite

B.1. Compuse juxtapuse

Nume de persoane

a) Cele de genul masculin au la genitiv și dativ articolul hotărît antepus:

N. *Rădulescu-Motru, Ciubăr-Vodă, Stan-Păţitul,*
G. (*al, a, ai, ale*) *lui Rădulescu-Motru, lui Ciubăr-Vodă, lui Stan-Păţitul*
D. *lui Rădulescu-Motru, lui Ciubăr-Vodă, lui Stan-Păţitul*
A. *Rădulescu-Motru, Ciubăr-Vodă, Stan-Păţitul*
V. -

Dacă în discuție intră nume de persoane care trăiesc, aceste nume se pot folosi și la vocativ.

b) Cele feminine se flexionează numai la primul termen al compusului:

N. *Maria-Cristina, Ana-Maria*
G. (*al, a, ai, ale*) *Mariei-Cristina, Anei-Maria*
D. *Mariei-Cristina, Anei-Maria*
A. *Maria-Cristina, Ana-Maria*
V. *Maria-Cristina!, Ana-Maria!*

Alte categorii de nume, de regulă topice

a) Feminine
Se flexionează numai primul termen al compusului.

N. *Alba-Iulia, Baia-Borșa, Băița-Sat*
G. (*al, a, ai, ale*) *Albei-Iulia, Băii-Borșa, Băiței-Sat*
D. *Albei-Iulia, Băii-Borșa, Băiței-Sat*
A. *Alba-Iulia, Baia-Borșa, Băița-Sat*
V. -

b) Masculine și neutre
Se flexionează primul termen al compusului:

N. *Boju-Sat, Frasin-Vale, Tușnad-Băi*
G. (*al, a, ai, ale*) *Bojului-Sat, Frasinului-Vale, Tușnadului-Băi*
D. *Bojului-Sat, Frasinului-Vale, Tușnadului-Băi*
A. *Boju-Sat, Frasin-Vale, Tușnad-Băi*
V. -

Se flexionează cel de-al doilea termen al compusului:

N. *Popești-Leordeni, Tîrgu-Jiu, Tîrgu-Ocna*
G. (*al, a, ai, ale*) *Popești-Leordenilor, Tîrgu-Jiului, Tîrgu-Ocnei*
D. *Popești-Leordenilor, Tîrgu-Jiului Tîrgu-Ocnei*
A. *Popești-Leordeni, Tîrgu-Jiu, Tîrgu-Ocna*
V. -

B.2. **Compuse prin subordonare**

a) Compuse alcătuite din substantiv + substantiv în genitiv: se flexionează numai primul termen al compusului.

N. *Valea Drăganului, Piața Amzei, Înălțarea Domnului*
G. (*al, a, ai, ale*) *Văii Drăganului, Pieții Amzei, Înălțării Domnului*
D. *Văii Drăganului, Pieții Amzei, Înălțării Domnului*
A. *Valea Drăganului, Piața Amzei, Înălțarea Domnului*
V. -

b) Compuse alcătuite din substantiv + prepoziție + substantiv: se flexionează numai primul termen al compusului.

N. *Ionescu de la Brad, Cetatea de Baltă, Bolintinul din Vale*
G. (*al, a, ai, ale*) *lui Ionescu de la Brad, Cetății de Baltă, Bolintinului din Vale*
D. *lui Ionescu de la Brad, Cetății de Baltă, Bolintinului din Vale*
A. *Ionescu de la Brad, Cetatea de Baltă, Bolintinul din Vale*
V. -

c) Compuse alcătuite din substantiv + adjectiv (precedat sau nu de articol adjectival)

N. *Ștefan cel Mare, Marea Neagră, Satul Lung*
G. (*al, a, ai, ale*) *lui Ștefan cel Mare, Mării Negre, Satului Lung*
D. *lui Ștefan cel Mare, Mării Negre, Satului Lung*
A. *Ștefan cel Mare, Marea Neagră, Satul Lung*
V. -

Masculinele nume de persoană au la genitiv și dativ articolul hotărît antepus. Masculinele și neutrele, nume de altă natură, se flexionează numai la primul termen al compusului.
Femininele se schimbă, la genitiv și dativ, la ambii termeni ai compusului.

d) Substantive compuse din verb + substantiv sau alte părți de vorbire

N. *Strîmbă-Lemne, Aude-Bine*
G. (*al, a, ai, ale*) *lui Strîmbă-Lemne, lui Aude-Bine*

D. *lui Strîmbă-Lemne, lui Aude-Bine*
A. *Strîmbă-Lemne, Aude-Bine*
V. -

Fiindcă sînt de genul masculin, ele au, la genitiv şi la dativ, articolul antepus.

e) Compuse, nume topice sau de altă natură, alcătuite din substantiv + prepoziţie + substantiv

N. *Jucul de Sus, Sîmbăta de Sus, Facultatea de Filologie*
G. (*al, a, ai, ale*) *Jucului de Sus, Sîmbetei de Sus, Facultăţii de Filologie*
D. *Jucului de Sus, Sîmbetei de Sus, Facultăţii de Filologie*
A. *Jucul de Sus, Sîmbăta de Sus, Facultatea de Filologie*
V. -

Şi aici se flexionează numai primul termen al compusului, la genitiv şi dativ.

B.3. **Tipuri mixte de compuse necontopite**

a) Denumiri geografice

N. *Statele Unite ale Americii, Insula Mare a Brăilei*
G. (*al, a, ai, ale*) *Statelor Unite ale Americii, Insulei Mari a Brăilei*
D. *Statelor Unite ale Americii, Insulei Mari a Brăilei*
A. *Statele Unite ale Americii, Insula Mare a Brăilei*
V. -

La masculine se schimbă, la genitiv şi la dativ, primul termen al compusului. La feminine, dacă acestea sînt la singular, se schimbă, la genitiv şi dativ, atît primul, cît şi al doilea termen al compusului:

b) Nume de întreprinderi şi de instituţii
- formate din trei termeni:

N. *Combinatul de Utilaj Greu, Parohia Ortodoxă Română*
G. (*al, a, ai, ale*) *Combinatului de Utilaj Greu, Parohiei Ortodoxe Române*
D. *Combinatului de Utilaj Greu, Parohiei Ortodoxe Române*
A. *Combinatul de Utilaj Greu, Parohia Ortodoxă Română*
V. -

La feminine, se schimbă, în compus, la genitiv şi dativ, atît primul termen, cît şi celelalte, dacă sînt de genul feminin.
- formate din mai mult de trei termeni:

F e m i n i n

N. *Direcţia Generală pentru Agricultură şi Industrie Alimentară*
G. (*al, a, ai, ale*) *Direcţiei Generale pentru Agricultură şi Industrie Alimentară*
D. *Direcţiei Generale pentru Agricultură şi Industrie Alimentară*
A. *Direcţia Generală pentru Agricultură şi Industrie Alimentară*
V. -

N e u t r u

N. *Oficiul Judeţean pentru Studii Pedologice şi Agrochimice*
G. (*al, a, ai, ale*) *Oficiului Judeţean pentru Studii Pedologice şi Agrochimice*

D. *Oficiului Județean pentru Studii Pedologice și Agrochimice*
A. *Oficiul Județean pentru Studii Pedologice și Agrochimice*
V. -

5. ORTOGRAFIA ȘI ORTOEPIA SUBSTANTIVELOR

5.1. PROBLEME LEGATE DE MORFOLOGIE

- există substantive cu două forme de singular: *berbec-berbece, fluture-flutur, foarfece-foarfecă, glonț-glonte, pieptene-pieptăn, șoarece-șoarec* etc., recomandate fiind primele din serii;
- există substantive cu două forme de plural: *biruințe-biruințuri, chibrituri-chibrite, pîraie-pîrîuri, radiouri-radiuri, chinezi-chineji, francezi-franceji* etc., recomandate fiind, și aici, primele din serii:
- substantivele masculine, care au la singular desinența *-u* vocalic, fac pluralul nearticulat în *-i*, iar pe cel articulat, în *-ii*: *codri-codrii, miniștri-miniștrii, negri-negrii*; confuzia dintre acestea poate fi evitată numai în scris, căci în vorbire este imposibil de făcut acest lucru, prin analogia acestora cu substantive de toate genurile, cu alte desinențe de plural: *A vionul zboară peste* **munți** - *A vionul zboară peste* **codri**, *N-a vorbit nimic despre aceștimunți*, *N-a vorbit nimic despre aceșticodri* etc.;
- genitivul și dativul singular al substantivelor feminine este egal cu forma de plural + articolul hotărît - *i*: *grădină-grădini, odaie-odăi* etc.; excepție fac substantivele care la singular se termină în *-ie* (care se pronunță în hiat), al căror genitiv-dativ se obține prin adăugarea articolului *-i* la forma de nominativ singular nearticulată : *cîmpiei, hîrtiei, geografiei, stomatologiei* etc.

5.2. PROBLEME LEGATE DE FONETICĂ [46]

- după *ș, j* din rădăcina unor substantive feminine se scrie și se pronunță *-ă* și nu *-e*: *cămașă, coajă, fruntașă, șarjă, plajă* etc.;
- se scrie cu *â* și *nu* cu *î* în substantivele : *România, român*;
- se scrie și se pronunță *-e*, nu *-ă* în : *frumusețe, justețe, tinerețe* etc.;
- se scrie *e-e*, nu *e-ie*, în *alee, idee, licee* etc.;
- se scrie *-ea* nu *a*, în sufixe care urmează după consoanele *ș, j* : *clujean, greșeală, orășean, roșeață* etc.;
- se scrie și se pronunță *oo*, nu *o* în cuvinte cum sunt: *cooperație, zoologie* etc.;
- formele articulate ale numelor de zile se scriu corect: *lunea, marțea, miercurea, vinerea*, dar *joia*;
- se scriu cu *-ia,-ie*: *cheltuială-cheltuieli, îndoială-îndoieli, piatră-pietre* etc.;

6. STRUCTURA ETIMOLOGICĂ A SUBSTANTIVELOR ROMÂNEȘTI

Raportate la originile lor, substantivele românești se pot clasifica în următoarele grupe: a) **moștenite**, b) **împrumutate** și c) **formații create pe terenul limbii române**.

6.1. MOȘTENITE DE LA TRACO-DACI

Elementele lexicale de origine traco-dacă sînt mai vechi, dar mai puține la număr decît cele latinești. Pornind de la cea mai nouă lucrare în domeniu [47], se constată următoarele : din limba traco-dacilor au rămas aproximativ 75 de substantive, ca aparținînd cu siguranță acestei limbi (*abur, baci, balaur, balegă, baltă, brad, brînză, brîu,*

brusture, buză etc.) şi aproximativ 30 de substantive a căror origine traco-dacică e discutabilă (*băiat, brîncă* " erizipel", *burduf, căpuşă, ceară, daltă, fluture, mătură, mire* etc.)

Aceste substantive fac parte dintre elementele lexicale autohtone ale limbii române.

6.2. MOŞTENITE DIN LATINĂ

Substantivele de origine latină (moştenite din această limbă) sînt mult mai numeroase ca cele aparţinînd limbii traco-dacilor. Ele se includ perioadei de formare a limbii şi poporului român, al cărei început îl considerăm, în ciuda opiniilor lucrărilor de specialitate, secolul al-II-lea (anul 106, anul ocupării Daciei de către romani), iar sfîrşitul, secolul al-VIII-lea, aceasta de comun acord cu lucrările de specialitate. În toată această perioadă, s-a produs amestecul romanilor cu geto-dacii; convieţuirea lor a avut ca rezultat transformarea limbii latine populare de tip oriental în limba română (datorită modificărilor fonetice) şi transformarea populaţiei romane, amestecate cu geto-dacii, în poporul român.

În acest timp, s-a format şi fixat lexicul esenţial al limbii române; acesta denumeşte sectoarele vitale ale existenţei poporului român, cuvinte care intră în fondul lexical principal al limbii române şi care, alături de structura gramaticală tot de esenţă latină, defineşte caracterul latin al limbii române. Substantivele moştenite din latină se referă, astfel, la familie: *familie, frate, fiu, soră, nepot, ginere, cumnat, părinte* etc.; pomi: *pom, măr, păr, cireş, prun*, etc.; arbori: *carpen, fag, tei, ulm, jugastru* etc.; legume: *ai, ceapă, lăptucă, linte, nap, varză* etc.; fructe: *alună, cireaşă, coarnă, fragă, măr, mură* etc.; plante sălbatice: *calce, ferigă, iederă, mintă, pătlăgină, nalbă* etc.; animale: *bou, cal, cîine, ied, iepure, vacă* etc.

6.3. ÎMPRUMUTURI

Substantivele împrumutate pot fi divizate în două grupe: împrumuturi mai vechi şi mai noi.

Împrumuturile mai vechi au intrat în limbă după perioada de formare a acesteia şi aparţin limbilor slavă (*babă, boier, ceată, nădejde, necaz, obicei* etc.), maghiară (*belşug, chin, chip, fel, gazdă, gînd, oraş* etc.), turcă (*caşcaval, halva, iahnie, sarma, susan, telemea* etc.), greacă (*epitrop, folos, icoană, psalm, psaltire, smirnă*).

Împrumuturile lexicale mai noi (neologismele) provin din limbile franceză (*biologie, comedie, dramă, fizică, geometrie, matematică* etc.); italiană (*bariton, chitară, mandolină etc.), germană (bliţ, boiler, bomfaier, bormaşină, matriţă, rolă* etc.); rusă (*agregat, combinat, cosmonaut, desant* etc.), engleză (*bridge, picup, spicher, smoching* etc.) etc. Împrumuturile cele mai numeroase sînt din limba franceză.

6.4. FORMAŢII ROMÂNEŞTI

Formaţiile substantivale create pe terenul limbii române au rezultat prin derivare, compunere şi schimbarea valorii gramaticale.

Întrucît despre substantivele formate prin derivare şi compunere am vorbit mai sus, ne vom referi aici la cele care sînt rezultatul schimbării valorii gramaticale. Prin acest procedeu pot deveni substantive toate părţile de vorbire, cu excepţia articolului:

- adjectiv > substantiv: Curajosul *va cîştiga, El este* un romantic, *Vorbesc* cu *acest* deştept;
- pronume > substantiv: *eul, sinele, acest* eu, *acest* sine;
- numeral > substantiv: *treiul, un trei, acest* cinci;
- verbe la gerunziu, participiu şi supin > substantiv: *suferindul, un suferind, lovitul,*

culesul, spălatul;
- adverb > substantiv: *binele, susul, josul*;
- prepoziție > substantiv: *un* de, *acest* de, pe-*ul*;
- conjuncție > substantiv: *un* dacă, *acest* să;
- interjecție > substantiv: *oful, un* of.

7. LOCUȚIUNI SUBSTANTIVALE

Definiție

Sînt grupuri de cuvinte care au înțeles unitar și care se comportă, din punct de vedere gramatical, ca un substantiv.

Structură

Toate locuțiunile substantivale au în structura lor numai substantive:
- substantiv + substantiv: *aducere-aminte = amintire*;
- substantiv + prepoziție + substantiv: *băgare de seamă = atenție, bătaie de cap = necaz, părere de rău = regret*;
- substantiv + și + substantiv: *verzi și uscate = palavre.*

Flexiune

Locuțiunile substantivale au categoriile gramaticale, întocmai ca substantivele, de gen, număr și caz:

gen: m.: *făcător de bine* (=*binefăcător*)
deschizător de drumuri (=*pionier*)
f. *părere de rău* (=*regret*)
aruncătură de ochi (=*ochire*)
n. *punct de vedere* (=*opinie*)
număr: singular: *părere de rău*
aducere-aminte
deschizător de drumuri
plural: *păreri de rău*
aduceri-aminte
deschizători de drumuri
caz: unele se declină la cele patru cazuri, atît la singular, cît și la plural:

	singular	plural
N.	*părerea de rău*	*părerile de rău*
G.	*părerii de rău*	*părerilor de rău*
D.	*părerii de rău*	*părerilor de rău*
A.	*părerea de rău*	*părerile de rău*

Articulare

Locuțiunile substantivale pot fi însoțite de articole hotărîte și nehotărîte:

un punct de vedere	*punctul de vedere*
o aruncătură de ochi	*aruncătura de ochi*

Funcții sinctactice

Locuțiunile substantivale au funcțiile sinctactice ale substantivelor:

- subiect: *I se caută* nod în papură;
- nume predicativ: *El este* un deschizător de drumuri;
- atribut substantival: *Motivul* încetării din viață *a fost un stop cardiac;*
- complement direct: *Și-a exprimat* părerea de rău *pentru cele întîmplate;*
- complement indirect: *M-am săturat* de punctele de vedere *pe care le exprimi.*

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ARTICOLUL

PROBLEME GENERALE

1. DEFINIȚIE

Este partea de vorbire flexibilă care însoțește, de regulă, un substantiv, arătînd în ce măsură obiectul denumit de acesta este cunoscut vorbitorilor.

Articolul mai poate însoți și alte părți de vorbire:

- adjective (art. hotărît: *harnicul elev*; art. adjectival: *elevul* **cel** *harnic*);
- pronume (art. hotărît: *dînsul, dînsa, dînșii, dînsele, altul, alta, alții, altele*; art.genitival: *această carte* **a** *lui*);
- numerale (art. hotărît: *primul, prima, primii, primele*; *întîiul, întîia, întîii, întîile*; art. adjectival: **cei** *doi*, **cel** *de-al doilea*; articol posesiv: *mașina este* **a primului** *dintre ei*).

Articolul este considerat cuvînt auxiliar, alături de prepoziții, conjuncții și verbe auxiliare.

2. CLASIFICARE

a) După gradul de individualizare, articolele se clasifică în:
- hotărît, cu subdiviziunile: hotărît propriu-zis, posesiv și adjectival;
- nehotărît.

b) După poziția lor, articolele se clasifică în:
- proclitice (așezate înaintea cuvintelor): *nehotărît, hotărît,* (la numele proprii masculine și la unele feminine, care denumesc persoane), *posesiv* și *adjectival*;
- enclitice: articolul *hotărît,* așezat după cuvintele respective.[48]

Dintre toate, numai articolul hotărît face corp comun cu substantivele sau adjectivele cărora le este atașat.

3. ARTICOLUL CATEGORIE A DETERMINARII

Însoțind substantive, articolele nehotărîte și hotărîte constituie **categoria determinării în flexiunea numelui** [49], fiind considerate morfeme ale acestei categorii.

Această determinare (individualizare) se face de la nedeterminat (neindividualizat, deci fără articol: *El este* **student**), la determinat (individualizat) parțial (cu articol nehotărît: *Vorbesc cu* **un student**), iar de aici la determinat = individualizat (cu articol hotărît: *Vorbesc cu* **studentul** *acela*). Această determinare progesivă este aplicabilă mai tuturor substantivelor comune.

La celelalte articole (posesiv și adjectival), gradul de determinare este mult mai redus: astfel între: *cartea Mariei* și *această carte a Mariei* sau între *elevul harnic* și *elevul cel harnic*, nu există, din acest punct de vedere, deosebiri esențiale.

4. CATEGORII GRAMATICALE

Articolele din limba română au categoriile gramaticale de *gen*, *număr* și *caz*, prin acord cu substantivele pe care le însoțesc.

5. FUNCȚII SINCTACTICE

Luate separat, articolele nu au funcții sinctactice.

6. ARTICOLELE SUBSTANTIVEAZĂ

Articolele hotărît, nehotărît și adjectival ajută la substantivarea părților de vorbire: adjectiv > substantiv (**Frumosul** *se plimbă*, **Un frumos** *se plimbă*, **Cel frumos** *se plimbă* etc.), (Pentru alte situații a se vedea acest fapt la fiecare articol în parte).

7. SUBSTANTIVE FĂRĂ ARTICOL

Întrebuințarea substantivului neînsoțit de nici un fel de articol este posibilă numai la cazurile nominativ, acuzativ și vocativ.

a) Nominativ

- ca nume predicativ la verbe copulative cu subiect (*El este* **student**, *Ele sînt* **profesoare**) sau la verbe copulative în expresii (*e* **vară**, *e* **iarnă**);
- ca element predicativ suplimentar: (*Ei se consideră* **oameni**, *Ea se vede* **savantă**);
- apoziție: *Al treilea dintre ei*, **inginer**, *este cel mai bătrîn.*

b) Acuzativ

- complement direct: *Bea* **bere**, *Adună* **bani**;
- complement circumstanțial de timp: *A stat* **zile** *și* **nopți** *în frig*;

c) Vocativ; *Ce faci,* **băiete** *?*

La acestea se adaugă substantivele însoțite de determinări (în nominativ:*El este* **băiat** *silitor, Vasile,* **om** *calculat, nu a plecat cu ei*) sau de determinări și de prepoziții (*Vine cu acești* **copii**).

TIPURI DE ARTICOL

ARTICOLUL NEHOTĂRÎT

1. DEFINIȚIE

Este articolul care stă întodeauna în fața unui substantiv (comun) și prezintă obiectul denumit de acesta ca parțial individualizat, deci fără a-l defini (fără a-l face cunoscut) precis sau aproape deloc pentru vorbitor.

Astfel, în *Vine* **un** *elev, Vin* **niște** *elevi* nu se știe precis (nu se poate identifica precis) elevul care vine (elevii care vin). Aceasta se poate face ulterior, între altele, cu ajutorul unor întrebări puse de interlocutor: *Care elev vine ?, Care elevi vin ?*

NOTĂ. Din definiția articolului nehotărît reiese că:

a) acesta nu poate însoți alte părți de vorbire, deci nici adjective propriu-zise sau pronume și numerale cu valoare de adjectiv. În exemple ca: *Vorbesc cu un inginer tînăr, Scrie cu un alt tip de stilou , A făcut o primă încercare, un* și *o*, în ciuda faptului că stau înaintea adjectivelor respective, se iau în analiză împreună cu substantivele care urmează adjectivelor: *un inginer, un tip, o încercare*;

b) nu poate însoți substantive proprii. În situații cu totul speciale, *un* și *o* pot sta și în fața unor substantive din această categorie: *Un Eminescu și o Nadia Comăneci nu se nasc în fiecare zi*, cazuri în care articolul nehotărît poate trece aici respectivele substantive proprii în rîndul celor comune.

2. CATEGORII GRAMATICALE ȘI FORME

Articolul nehotărît își schimbă forma în funcție de gen (masculin, feminin, neutru), număr (singular, plural) și de caz (nominativ, genitiv, dativ și acuzativ), categorii gramaticale pe care le are prin acord cu substantivul.

Formele articolului nehotărît sînt:

Nr.	Singular			Plural		
Gen	M.	F.	N.	M.	F.	N.
Caz						
N.	*un*	*o*	*un*	*niște*	*niște*	*niște*
G.	*unui*	*unei*	*unui*	*unor*	*unor*	*unor*
D.	*unui*	*unei*	*unui*	*unor*	*unor*	*unor*
A.	*un*	*o*	*un*	*niște*	*niște*	*niște*
V.	-	-	-	-	-	-

Articolul nehotărît poate însoți substantive comune la toate cele trei genuri, atît nume de persoane cît și nume de lucruri: (Vezi mai sus capitolul: *Declinarea nearticulată a substantivelor*).

El se acordă cu acestea în gen, număr și caz.

Folosirea substantivului însoțit de articolul nehotărît nu este impusă de condiții speciale, cum se întîmplă în cazul articolului hotărît.

3. ARTICOLUL ÎN ANALIZA GRAMATICALĂ

În analiza gramaticală, el se ia împreună cu substantivele pe care le însoțește. Astfel, în *Vorbește cu* o colegă, *cu o colegă* = substantiv, feminin, singular, articulat cu articol nehotărît, acuzativ, complement indirect.

Detașat de substantiv, articolul nehotărît nu are funcție sintactică, dar se poate analiza: *o* din propoziția de mai sus = articol nehotărît, feminin singular, acuzativ.

4. OMONIMII

Formele de singular (*un, o*) ale articolului nehotărît pot fi omonime cu:

- numeralele cardinale cu valoare adjectivală *un, o*: Un *băiat vine*, doi *băieți pleacă*; O *colegă merge cu tine*, două *colege merg cu el*;
- adjectivele nehotărîte *un, o*: Un *copil are cinci ani*, alt *copil are zece*; O *mașină este roșie*, altă *mașină este albastră* [50].

Niște poate fi și adjectiv nehotărît cînd determină substantive feminine și neutre, de obicei cu formă de singular: **niște** *apă*, **niște** *cafea*, **niște** *unt*, **niște** *zahăr*.

5. SUBSTANTIVARE

Articolul nehotărît substantivează părțile de vorbire:

a) adjectiv > substantiv (*Ei sînt* **niște** nemernici);

b) pronume > substantiv (*Era* **un** tu *improvizat, fără a fi pus în vreo legătură cu vreo frază* - M.Eminescu, PL, p.317; *Corn țeapăn de melc / nemaiavînd* **un** sine *din care să iasă* - N.Stănescu, DSC, p.319);

c) numeral > substantiv (*Și dacă legea stelei fixe oprește în ființa ei / saltul de doi azvîrlit peste trei al* **unui** unu - N.Stănescu, EM, p.30);

d) adverb > substantiv (*I-a făcut* **un** bine);

e) interjecție > substantiv (*Și-aud* **un** ding, **un** dang *sonor al frunzelor foșnind prin mine* - N.Stănescu, PR, p.75).

ARTICOLUL HOTĂRÎT

1. DEFINIȚIE

Este articolul care însoțește un substantiv, arătînd că obiectul denumit de acesta este cunoscut vorbitorilor.

2. INDIVIDUALIZARE

Modul de cunoaștere (individualizare, identificare) prin articol hotărît este cel mai înalt dintre toate (pentru treptele - gradele - de individualizare, a se vedea mai sus).

Acceptarea acestui grad maxim de individualizare prin articolul hotărît obligă la prezentarea măcar și parțială a condițiilor care impun apariția substantivului articulat cu acest fel de articol:

a) de cele mai multe ori, substantivul trebuie să fie determinat de alte cuvinte: Colegul *său este inginer*, Cartea *de pe masă este a lui*, *Se plimba* cu mașina *vecinului*;

b) obiectul denumit prin substantivul articulat cu articol hotărît este cunoscut total vorbitorilor, pentru că:

- se află în apropierea lui: *Îl doare* capul, *Scrie cu* pixul, *nu cu* stiloul, *Azi voi vorbi* cu mama, *El închide* ușa;
- sînt obiecte unice: Soarele *răsare și apune*, *Pe cer apare* luna, Guvernul *s-a întrunit în ședință*, Parlamentul *are două camere*;

c) substantivul articulat cu articol hotărît reia substantivul însoțit de articol nehotărît: *Era odată* o babă, *și* un moșneag. Baba *avea o găină și* moșneagul *un cocoș* - *Gramatica*, p.I, p.99)[51].

3. PĂRȚILE DE VORBIRE ARTICULATE CU ARTICOL HOTĂRÎT

3.1. SUBSTANTIVE

Articularea cu articol hotărît este specifică atît substantivelor comune, cît și celor proprii.

a) Toate substantivele comune se pot articula cu articol hotărît, indiferent de

genuri: *elevul, casa, stiloul.*

b) Articularea substantivelor proprii cu articol hotărît prezintă cîteva particularităţi în raport cu cele comune şi în funcţie de grupele semantice pe care acestea le acoperă:

b.1. nume de persoane şi animale:

- masculine: *Ciobanu, Codrescu, Munteanu, Leu, Puiu,* cu funcţia articolului preluată de vocala precedentă *u; Oprea, Toma;* cele mai multe substantive proprii masculine care denumesc persoane (nume şi prenume) şi animale apar fără articol hotărît la nominativ şi acuzativ, la genitiv şi dativ el fiind antepus: *Andrei. Bot, Anton, Buzdugan, Costache, Ion, Vasile, Grivei, Lăbuş* etc.;

- feminine: de cele mai multe ori, au forma articulată: *Ana, Eleonora, Iulia, Maria, Lizuca* etc.; substantivele terminate în consoană sau în alte segmente grafice (*Carmen, Lili, Zoe*) apar fără articol hotărît la nominativ şi acuzativ, iar la genitiv şi dativ au, la fel ca masculinele, articol hotărît antepus;

b.2. nume geografice (oraşe, ţări, munţi, insule, rîuri etc.):

- masculine: *Negoiul, Omul, Bucureştiul, Iaşiul;* cu *u* final pe post de articol: *Paltinu, Frasinu, Stejaru;*

- feminine: *Craiova, Dunărea, Islanda, România, Măgurelele;*

- neutre: *Crişul, Braşovul, Ceahlăul, Someşul* etc.

3.2. ADJECTIVE

Adjectivele primesc articol hotărît cînd stau în faţa substantivelor: harnicul *copil,* frumoasa *fată,* negrul *pix,* dar numai formal, pentru că şi aici articolul individualizează, după opinia lucrărilor de specialitate, tot substantivul.

3.3. ALTE PĂRŢI DE VORBIRE

Sporadic, articolul hotărît mai poate însoţi:

- pronume personale: *dînsul, dînsa, dînşii, dînsele;* forme mai vechi precedate de prepoziţii: *într-însul, într-însa, într-înşii, într-însele;*

- numeralele ordinale: *primul, prima, primii, primele; întîiul, întîia, întîii, întîile;*

- numerale cardinale: *unul, una;*

- pronume nehotărîte: *unul, una, unii, unele.*

La pronume şi la numerale articolul hotărît apare numai la formele de nominativ şi acuzativ.

- prepoziţii şi locuţiuni preopoziţionale de genitiv provenite din adverbe prin articulare: *înaintea, înapoia, înăuntrul, împrejurul.*

4. CATEGORII GRAMATICALE ŞI DECLINARE

Articolul hotărît detaşat de substantive are *gen, număr* şi *caz.*

El are, astfel, forme pentru cele trei genuri (masculin, feminin şi neutru), pentru cele două numere (singular şi plural) şi pentru cele cinci cazuri (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ şi vocativ).

Toate acestea se văd în tabelul următor:

BCU IAŞI

Nr.	Singular			Plural		
Gen M.	F.	N.		M.	F.	N.
Caz						
N.	*-l, -le, -a*	*-a*	*-l, -le*	*-i*	*-le*	*-le*
G.	*-lui, -i lui*	*-i*	*-lui*	*-lor*	*-lor*	*-lor*
D.	*-lui, -i lui*	*-i*	*-lui*	*-lor*	*-lor*	*-lor*
A.	*-l, -le, -a*	*-a*	*-l, -le*	*-i*	*-le*	*-le*
V.	*-le*	-	*-le*[52]	*-lor*	*-lor*	*-lor*

(Pentru folosirea articolului hotărît împreună cu substantivul, vezi *Declinarea substantivelor cu articol hotărît*).

Aşa cum reiese din tabel, formele articolului hotărît se grupează după cazuri astfel:

- substantivele masculine şi neutre cu articolul *-l* au, la singular, forme identice pentru: N.A.: *elevul, stilou*l; G.D.: *elevului, stiloului*; V. *elevule!, cîmpule!;*

- substantivele masculine şi feminine cu *-a* au la singular forme identice pentru N.V.A.:*mama, tata* şi G.D.: *mamei, tatei;*

- substantivele masculine şi neutre cu *-le* au la singular două forme: N.A.: *cîinele, numele*, şi G.D.: *cîinelui, numelui;*

- la plural sînt identice la toate cazurile şi la toate genurile: N.A.: *oamenii, fetele, cîmpurile* şi G.D.V.: *oamenilor, fetelor, cîmpurilor.*

5. MODALITĂŢI DE ATAŞARE LA SUBSTANTIVE

a) La nominativ şi la acuzativ singular:

- cu ajutorul vocalei de legătură *u* (*elevul, stiloul, Clujul*);

- prin adăugarea articolului, direct, la forma de singular: *muntele, cartea, numele, codrul*;

- prin substituirea articolului desinenţei: *popa, uşa;*

- articolul ţine loc şi de terminaţie: *Maria, Ana, Toma;*

- terminaţia ţine şi rol de articol: *Popescu, Ionescu.*

b) La genitiv şi la dativ singular: cu articolele *-l* şi *-le* respectă, la genitiv şi la dativ, aceleaşi reguli de articulare ca la nominativ şi acuzativ: *elevului, cîinelui, stiloului, numelui;*

- substantivele feminine (şi cele masculine cu acelaşi articol) adaugă articolul formelor nearticulate de plural: *mamei* < *mame* + *-i, uşii* < *uşi* + *-i, cafelei* < *cafele* + *-i, popii* < *popi* + *-i*; la substantivele feminine cu *-ie* final în hiat: *cîmpie, femeie, chimie*, genitivul şi dativul se formează prin adăugarea articolului la forma de nominativ şi acuzativ singular: *cîmpiei, farmaciei, chimiei.*

c) La vocativ singular şi plural: acolo unde apare vocativul, articularea se face ca la nominativ şi acuzativ (singular) sau ca la genitiv şi dativ (plural): *elevule!, fratele meu!, codrule!, domnilor!, codrilor!, fetelor!.*

d) Substantivele proprii masculine: nume de persoane şi de animale, cu excepţia celor în *-a* (*Toma, Oprea*), precum şi numele proprii feminine de persoane şi de animale fără *-a* (final) au la genitiv şi dativ articolul hotărît antepus: lui *Vasile*, lui *Grivei*, lui *Carmen*, lui *Vali.*

e) La toate cazurile şi la toate genurile la plural: articolul se adaugă peste tot formei nearticulate: *elevii, eroii, cîinii, popii, doamnele, stilourile, elevilor, eroilor, cîinilor, doamnelor, stilourilor, elevilor, codrilor, fetelor.*

6. SUBSTANTIVARE

Se pot substantiva cu ajutorul articolului hotărît, prin procedeul denumit schimbarea clasei morfologice, următoarele părţi de vorbire:

a) adjectiv > substantiv : *Păsările au coborît* **din albastrul** *cerului*; **Inteligenţii** *sînt apreciaţi.*

Adjectivul substantivat prin articol hotărît nu trebuie confundat cu adjectivul articulat cu acelaşi fel de articol: **Silitorul** *este recompensat*, în raport cu **Silitorul** *elev este recompensat.*

b) pronume > substantiv : *Îl preocupă numai* **eul** *său*, **Sinele** *încearcă din sine să iasă*;

c) numeral > substantiv : **Unsprezecele** *aliniat de antrenor a fost cel mai bun*; **Treiul** *de la fizică i-a stricat media*;

d) verb > substantiv : *Eroarea este* **estele** *fără să fie el* - N.Stănescu, E.M., p.5.;

e) adverb > substantiv: *Nu apreciază* **binele** *pe care i l-am făcut;*

f) prepoziţie > substantiv: *Lîngă tine,* **lîngă lînga,**/ *arme sînt şi numai arme* (N.Stănescu, DSC, p.77); **Pe-ul** *din text nu are nici o importanţă;*

g) conjuncţie > substantiv : *A scris o lucrare despre valorile* **lui dacă**;

h) interjecţie > substantiv : *Nu ne-a spus care a fost* **oful** *său.*

ARTICOLUL POSESIV (GENITIVAL)

1. DEFINIŢIE

Este articolul care însoţeşte substantive, pronume şi numerale în cazul genitiv şi care intră în alcătuirea pronumelui (adjectivului) posesiv şi a numeralului ordinal.

2. MOTIVAREA DENUMIRII

2.1. GENITIVAL

I se spune articol **genitival,** pentru că, însoţind substantive, pronume şi numerale în cazul genitiv este **marcă** (=semn) a acestui caz.

Aşezarea articolului genitival în faţa părţilor de vorbire menţionate mai sus se poate face direct (*copii* **ai vecinului,** *această maşină* **a colegei**) sau prin intermediul verbului copulativ *a fi* (*Maşina este* **a Ioanei / a lui / a primului** *dintre ei*).

NOTĂ. În exemple cu pronume posesiv (*Magazinul este* **al său,** *Hainele de acolo sînt* **ale sale**), posesivele *al său* şi *ale sale* nu sînt în genitiv, ci în nominativ.

2.2. POSESIV

I se spune articol **posesiv,** pentru că el stă întotdeauna în faţa **numelui posesorului** (substantivele, pronumele şi numeralele în genitiv) şi pentru că intră în compunerea pronumelor şi adjectivelor posesive.

Substantivele, pronumele şi numeralele din faţa (din stînga) articolului posesiv reprezintă **numele obiectului posedat** (**Costumul** *este al* **fratelui** *meu*; **Două** *dintre aceste cărţi sînt ale* **ei**; *Acolo este un stilou. El este al* **amîndurora**, în care *fratelui, ei* şi

amîndurora reprezintă numele posesorului, iar *costumul, două* și *el* sînt numele obiectului posedat).

3. CATEGORII GRAMATICALE ȘI DECLINARE

Formele complete ale articolului posesiv sînt cele de mai jos:

Nr.	Singular			Plural		
Gen	M.	F.	N.	M.	F.	N.
Caz						
N.	*al*	*a*	*al*	*ai*	*ale*	*ale*
G.	-	-	-	*alor*	*alor*	*alor*
D.	-	-	-	*alor*	*alor*	*alor*
A.	*al*	*a*	*al*	*ai*	*ale*	*ale*
V.	-	-	-	-	-	-

Din acest tabel rezultă că articolul posesiv are forme după gen, număr și caz.

Unica formă de genitiv și dativ plural este *alor* pe care o găsim în componența pronumelor posesive cu valoare substantivală la cazurile respective: *alor mei, alor tăi, alor săi, alor noștri, alor voștri, alor tale, alor sale, alor noastre, alor voastre*; genitiv: *Au venit prietenii* **alor noștri**; dativ: *Le-am telefonat* **alor tăi.**

Nu sînt de condamnat nici formele cu pronume personale: *alor lui, alor ei,* și chiar *alor lor,* numai că nu se folosesc.

Formele *al, a, ai, ale* se acordă în gen, număr și caz cu numele obiectului posedat.

În funcție de acesta, ele pot fi de genul masculin, feminin și neutru, vor putea avea numerele singular și plural sau vor putea sta în cazurile nominativ, genitiv, dativ și acuzativ.

4. ÎNTREBUINȚARE

a) Articolul posesiv însoțește substantive, pronume și numerale în cazul genitiv, plasîndu-se, în acest fel, între numele posesorului, care se găsește în dreapta și între cel al obiectului posedat, care se găsește în stînga.

Cînd articolul posesiv apare în fața numelui posesorului,numele obiectului posedat apare însoțit de determinări, concretizate în:

- substantive cu prepoziții: *Casa* **din centru a** *colegului este nouă;*
- articole nehotărîte: **Niște** *prieteni* **ai** *Mariei au plecat în excursie;*
- adjective pronominale de toate felurile: **Aceste** *rochii* **ale** *Ioanei au costat foarte mult, Nu știe* **care** *soră* **a** *Margaretei a plecat;*
- numerale cu valoare adjectivală: *S-a întîlnit cu* **trei** *prieteni* **ai** *lui Mircea;*
- adverbe cu prepoziții: *Programul* **de mîine al** *vizitei sale este foarte încărcat* etc.

b) Articolul posesiv intră în alcătuirea pronumelor și adjectivelor posesive (*Mașina mea este mai nouă decît* **a ta, Ai mei** *părinți sînt tineri*), precum și a numeralelor ordinale (**Al treilea** *dintre ei va pleca repede*).

Articolul posesiv nu le impune posesivelor (adjective sau pronume) cazul genitiv, lucru arătat și mai sus [53].

5: INDIVIDUALIZARE

Articolul posesiv are mai puţin rolul de a individualiza numele obiectului lîngă care stă.Din acest punct de vedere, nu este aproape nici o deosebire între: *Sora* **Mariei** *pleacă* şi *Sora mai mică* **a** Mariei *pleacă.* Apariţia articolului posesiv în faţa celui de-al doilea genitiv este cauzată de prezenţa unui determinant pe lîngă *sora.*

6. ARTICOLUL POSESIV ÎN ANALIZA GRAMATICALĂ

În analiza gramaticală, articolul posesiv se ia împreună cu substantivele, pronumele şi numeralele în genitiv pe care le însoţeşte (lucru arătat mai sus).

Luat separat, articolul posesiv nu are funţie sintactică. El se poate însă analiza: în *Mă întîlnesc cu această prietenă* **a** *Mariei,* **a** = articol posesiv, feminin, singular, cazul acuzativ, toate prin acord cu numele obiectului posedat (*prietenă*).

În contexte ca: *Au sosit părinţii* **a** *doi dintre ei* (**a** *doi elevi*) şi *În cameră miroase* **a** *gaz, a* nu este articol posesiv ci prepoziţie: în primul caz, pentru genitiv, iar în al doilea, pentru acuzativ.

7. GREŞELI DE ACORD

În cazul acordului articolului posesiv cu numele obiectului posedat, se pot face greşeli (de acord) în propoziţii atributive introduse prin pronumele relativ *care,* de tipul: *Vorbesc cu fata* **al** *cărei prieten este student la universitate,* unde posesivul, în cazul nostru *al,* trebuie acordat întotdeauna cu numele obiectului posedat *prieten,* care se găseşte după pronumele relativ, iar pronumele relativ *cărei* cu substantivul regent din propoziţia atributivă, aici *studenta.*

8. *AL, A, AI, ALE* CA PRONUME

Se întîlnesc situaţii care impun, din punctul de vedere al analizei gramaticale făcute de către elevi, ori evitarea unor contexte cu *al, a, ai, ale,* ori considerarea acestora în contextele respective pronume:

- propoziţii cu aşa-zisul subiect în genitiv: **Ai** *lui Grigore au plecat la munte,* **Ai** *lui n-au sosit încă;*
- propoziţii în care *al, a, ai, ale* sînt precedate de prepoziţii: *Maşina mea este mai nouă* **decît a** *lui Vasile, N-a vorbit cu părinţii ei, ci* **cu ai** *lui; Mulţi prieteni* **de ai** *lui Radu vor fi de partea noastră.*

Dacă admitem spre analiză asemenea contexte, trebuie să procedăm după cum urmează:

- în *Ai lui Grigore au plecat la mare, ai lui Grigore* nu trebuie luat subiect în genitiv-întrucît toate lucrările de specialitate au renunţat sau, dacă nu, ar trebui să renunţe la acest fel de subiect- ci analizat separat în: *ai* = articol posesiv cu valoare de pronume,masculin,plural, N, subiect, căci el aici substituie un substantiv: **Copiii** *lui Grigore au plecat la mare; lui Grigore* va avea funcţie sintactică de atribut substantival, genitival pe lîngă *ai;* la fel se va proceda în exemplul **Ai** *lui n-au sosit încă;*
- în exemple în care *al, a, ai, ale* sînt precedate de prepoziţii: dacă am lua împreună grupurile *decît a lui Vasile, cu ai lui, de ai lui Radu,* ar fi greu de precizat cazul acestora: acuzativ, aşa cum indică prepoziţiile respective sau genitiv, aşa cum indică articolul posesiv; pentru a evita aceste dubii, vom considera articolele posesive pronume şi vom

avea astfel: **decît a** (= *decît maşina*), complement circumstanţial de mod, **cu ai** (= *cu părinţii*), complement indirect şi **de ai = dintre ai** (=*dintre prietenii*), atribut pronominal prepoziţional.

ARTICOLUL ADJECTIVAL (DEMONSTRATIV)

1. DEFINIŢIE

Este articolul care apare de cele mai multe ori în faţa adjectivului (de unde denumirea de **articol adjectival**) şi care provine din formele adjectivului demonstrativ de depărtare: *cel < acel, cea < acea, cei < acei, cele < acele* (de aici denumirea de **articol demonstrativ**).

2.FORME ŞI FLEXIUNE

Formele articolului adjectival sunt cele din tabelul de mai jos:

Nr.	Singular			Plural		
Gen / Caz	M.	F.	N.	M.	F.	N.
N.	*cel*	*cea*	*cel*	*cei*	*cele*	*cele*
G.	*celui*	*celei*	*celui*	*celor*	*celor*	*celor*
D.	*celui*	*celei*	*celui*	*celor*	*celor*	*celor*
A.	*cel*	*cea*	*cel*	*cei*	*cele*	*cele*
V.	-	-	-	-	-	-

Articolul demonstrativ are forme la cele trei genuri, la cele două numere şi la cele patru cazuri (nominativ, genitiv, dativ şi acuzativ). El se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul care precedă adjectivul în faţa căruia articolul apare. Astfel în: *El şi-a vîndut maşina* **cea** *veche, cea* este genul feminin, singular, cazul acuzativ, prin acord cu sunstantivul *maşina.*

El se declină (îşi schimbă forma) în raport cu substantivul pe care îl urmează, adjectivul păstrîndu-şi aceeaşi formă în declinare, cu excepţia celui de feminin singular.

Vom exemplifica cu formele de masculin şi feminin, singular şi plural.

Masculin

Singular

N. *Directorul* **cel** *nou a fost instalat.*
G. *Obligaţiile directorului* **celui** *nou sînt multiple.*
D. *El i-a telefonat directorului* **celui** *nou.*
A. *Maria s-a întîlnit cu directorul* **cel** *nou.*
V. -

Plural

N. *Directorii* **cei** *noi au fost instalaţi.*
G. *Obligaţiile directorilor* **celor** *noi sînt multiple.*
D. *El le-a telefonat directorilor* **celor** *noi.*
A. *Maria s-a întîlnit cu directorii* **cei** *noi.*
V. -

Feminin

Singular

N. *Doamna* **cea** *tînără va sosi mîine.*
G. *Maşina doamnei* **celei** *tinere este în faţa clădirii.*
D. *I-am telefonat doamnei* **celei** *tinere.*
A. *S-a plimbat cu doamna* **cea** *tînără.*
V. -

Plural

N. *Doamnele* **cele** *tinere vor sosi mîine.*
G. *Maşinile doamnelor* **celor** *tinere sînt în faţa clădirii.*
D. *Le-am telefonat domnelor* **celor** *tinere.*
A. *El s-a plimbat cu doamnele* **cele** *tinere.*
V. -

3. ÎNTREBUINŢARE

El apare în următoarele situaţii:

a) în faţa adjectivelor, determinînd, împreună cu acestea, substantive articulate cu care atît articolul, cît şi adjectivul se acordă în gen, număr şi caz: *elevul* **cel** *harnic, cartea* **cea** *nouă, pixul* **cel** *vechi* (după unele opinii, aici articolul face legătura între adjectiv şi substantiv);

b) în faţa adjectivelor care intră în alcătuirea unor substantive compuse, comune sau proprii: *răchita-***cea**-*fragedă, baiul-***cel**-*rău*, "nume de boală", *Ştefan* **cel** *Mare*;

c) în faţa adjectivelor care apar singure, substantivîndu-le pe acestea: **Cel** *harnic a fost recompensat,* **Cea** *nouă este mai bună decît* **cea** *veche*, inclusiv cînd adjectivul este la superlativul relativ: **Cei** *mai buni dintre ei au lipsit;*

- în faţa numeralelor cardinale şi ordinale, cînd acestea determină substantive: **cei** *doi elevi*, **cel** *de-al doilea elev*, acordîndu-se, împreună cu acestea, cu substantivele respective;

- în faţa numeralelor cardinale şi ordinale, cînd acestea nu însoţesc substantive, pe care le pot substantiva ca pe adjective: **Cei doi** *au plecat,* **cel** *de-al doilea a plecat* (de cele mai multe ori, în asemenea situaţii se consideră că avem numai numerale însoţite de articol adjectival);

- în faţa unor adjective nehotărîte cu forme de plural: **cei** *cîţiva băieţi*, **cele cîteva** *fete*;[54]

- în superlativul relativ al adjectivelor (*El este* **cel** *mai înalt, Ea este* **cea** *mai înaltă, Ei sînt* **cei** *mai înalţi, Ele sînt* **cele** *mai înalte*) şi al adverbelor, cu forma invariabilă *cel* (*El locuieşte* **cel** *mai departe, Ea locuieşte* **cel** *mai departe, Ei/ele locuiesc* **cel** *mai departe*).

4. ARTICOLUL ADJECTIVAL ÎN ANALIZA GRAMATICALĂ

În analiza morfologică şi sintactică se iau împreună cu adjectivele şi numeralele pe care le precedă. Astfel:

- în exemple ca *El se îmbracă cu haina* **cea nouă**, **Cei doi** *băieţi sînt fraţii lui*; *A vorbit cu* **cel de-al doilea** *băiat, cea nouă*=adjectiv variabil, cu două terminaţii,genul feminin,singular,gradul pozitiv,însoţit de articol adjectival, cazul acuzativ,atribut adjectival;*cei doi*=numeral cardinal cu valoare adjectivală,însoţit de articol demonstrativ,masculin,plural,nominativ,atribut adjectival;*cel de-al doilea*=numeral

ordinal cu valoare adjectivală, însoțit de articol demonstrativ, masculin, singular, acuzativ, atribut adjectival;

- în contexte ca **Cel harnic** *este recompensat*, **Cei doi** *n-au venit încă*, *A vorbit* **cu cel de-al doilea**, *cel harnic*, *cei doi*, *cu cel de-al doilea* se interpretează ca adjective și numerale substantivate, cu funcții sintactice de subiect (*cel harnic*, *cei doi*) și complement indirect (*cu cel de-al doilea*);

- nu se pune problema separării articolului demonstrativ de adjectivele și adverbele la gradul superlativ.

Luat separat, articolul demonstrativ nu are funcție sintactică, dar el se poate analiza: În *El este elevul* **cel** *nou*, *cel*=articol adjectival, masculin, singular, acuzativ.

5. INDIVIDUALIZARE

Articolul demonstrativ are și proprietatea de a individualiza , de a preciza: în **Cei** doi *băieți se plimbă* este o precizare în plus față de *Doi băieți se plimbă*. La fel în *Elevul* **cel** harnic *se plimbă* față de *Elevul harnic se plimbă*.

6. *CEL, CEA, CEI, CELE* CA PRONUME DEMONSTRATIVE

Cînd înlocuiesc substantive, *cel, cea, cei, cele* se consideră pronume demonstrative de depărtare, avînd funcții sintactice specifice substantivului:

- subiect: **Cel** *din stradă este colegul tău;*
- nume predicativ: *Ei sînt* **cei** *pe care i-ai chemat;*
- atribut pronominal: *Acestea sînt scrisorile* **de la cei** *din Brașov;*
- complement direct: *L-au văzut pe* **cel** *de ieri* etc.

Cel, cea, cei, cele se pot considera pronume demonstrative urmate de pronume relative, și în grupurile: *cel ce, cea (ceea) ce, cei ce, cele ce; cel care, cea care, cei care, cele care*, considerate de către unele lucrări pronume relative compuse.

7. *CEL, CEA, CEI, CELE* CA ADJECTIVE DEMONSTRATIVE

Cînd *cel, cea, cei, cele* însoțesc substantive în lipsa adjectivelor, lucru ce se întîmplă mai rar, ele devin adjective pronominale demonstrative de depărtare, care se acordă în gen, număr și caz cu substantivele respective și vor avea funcție sintactică de atribute adjectivale pronominale: *Pe* **cel** *deal, pe* **cel** *colnic/ Trece-o mîndră cu-n voinic.*

ADJECTIVUL

1. DEFINIȚIE

Este partea de vorbire flexibilă care exprimă o însușire a unui obiect, însoțind numele obiectului respectiv (de obicei substantiv) în mod direct (*copac* **înalt**), în prezența unui verb copulativ (*Copacul este* **înalt**) sau a unuia obișnuit (*Fetița aleargă* **voioasă**). Tot direct, adjectivul mai poate determina pronumele nehotărît ceva (*A zis ceva* **deosebit**) și negativul *nimic* (*Nu face nimic* **interesant**).

Mijlocite de verbe copulative și de verbe normale, adjectivele mai pot determina pronume (*El este* **înalt**, *El umblă* **murdar**) și numerale (*Doi dintre ei sînt* **nemulțumiți**, *Primul este* **mai înalt** *decît al doilea*, *Amîndoi se simt* **fericiți**).

2. LOCUL ADJECTIVULUI ÎN PROPOZIȚIE

În limba română, locul adjectivului este, de obicei, după substantiv: *student* **bun**, *clădire* **înaltă**, *pin* **negru**.

Cînd se insistă asupra însușirii obiectului, adjectivul se pune înaintea substantivului: **bunul** *tău prieten*, **frumoasa** *ta colegă*.

3. LOCUȚIUNI ADJECTIVALE

Alături de adjective, există în limba română și grupuri de cuvinte care au împreună valoarea unui adjectiv, numite **locuțiuni adjectivale**. Ele sînt alcătuite din:

- prepoziție + substantiv, cele mai multe dintre ele: *om* **de geniu** = *om* **important**, *speculă* **în lege** = *speculă* **adevărată**;
- prepoziție + substantiv + determinant: *om* **la locul lui** = *om* **cumpătat**, *vorbă* **în doi peri** = *vorbă* **neclară**;
- substantiv + prepoziție + substantiv: *oameni* **fel de fel** = *oameni* **diferiți**;
- pronume nehotărît + *și* + pronume nehotărît: *oameni* **unul și unul** = *oameni* **serioși**;
- adjectiv + determinant: *om* **lovit cu leuca** = *om* **tîmpit**;
- verbe precedate sau urmate de *cum*: *om* **cum se mai află** = *om grozav*, *om* **nu știu cum** = *om* **ciudat**.

În analiza sintactică a locuțiunilor adjectivale ar putea exista două variante:

a) să se analizeze ca atare, cu valoare adjectivală, ceea ce ar presupune să se facă abstracție de prepozițiile care intră în compunerea lor, deci prin acord în gen, număr și caz cu substantivele respective și cu funcție de atribute adjectivale;

b) să se analizeze ținîndu-se cont de structura lor (așa cum fac unele lucrări de specialitate), ceea ce ar duce la desființarea acestora ca locuțiuni: *Eminescu a fost scriitor* **de geniu**, *de geniu* = substantiv, acuzativ, atribut substantival prepozițional.

4. CLASIFICARE

4.1. DUPĂ DESINENȚE

După desinențele pe care le au la nominativ și acuzativ singular (după flexiune), adjectivele se clasifică în:

VARIABILE

Adjectivele variabile se clasifică, la rîndul lor, în:
- variabile, cu două forme (desinențe) la singular:

a) masculin:	*elev* bun	b) feminin:	*elevă* bună
	cîine negru		*fustă* neagră
neutru:	*stilou* bun		
	stilou negru		

- variabile, cu o singură formă (o desinență) la singular, la toate cele trei genuri care, din această cauză, sînt considerate de către elevi adjective invariabile, căci nu se face opoziție cu numărul plural: este vorba, de regulă, de adjective în *-e*: *cuminte, dulce, limpede, mare, subțire, tulbure*:

	Singular	Plural
masculin	*perete* verde	*pereți* verzi
feminin	*cîmpie* verde	*cîmpii* verzi
neutru	*panou* verde	*panouri* verzi

INVARIABILE

Adjectivele invariabile au aceeași formă la toate genurile atît la singular, cît și la plural; cele mai multe dintre ele sînt nume de culori: *bej, crem, gri, maro, oliv*; altele sînt adjective în *-e*: *atroce, eficace, feroce, perspicace* ; tot în această categorie intră și *asemenea, așa, cumsecade, gata*:

	Singular	Plural
masculin:	*perete* gri	*pereți* gri
feminin:	*stofă* gri	*stofe* gri
neutru:	*pix* gri	*pixuri* gri

NOTĂ . Unele manuale și lucrări de specialitate clasifică adjectivele, tot după formele de nominativ și de acuzativ singular, dar și plural, în patru grupe:

- cu patru forme flexionare (cele mai numeroase): 1. masculin și neutru singular: *bun*, 2. feminin singular: *bună*, 3. masculin plural: *buni* și 4. feminin și neutru plural: *bune*;
- cu trei forme flexionare: 1. masculin și neutru singular: *lung*, 2. feminin singular: *lungă*, 3.masculin, feminin și neutru plural: *lungi* (*adînc,mic, larg, roșu*);
- cu două forme flexionare: 1. masculin, feminin, neutru singular: *verde* și 2. masculin, feminin, neutru plural: *verzi* (*cuminte, dulce, limpede, mare*, etc.) sau 1. masculin, neutru singular și masculin, feminin și neutru plural: *vechi*; 2. feminin singular: *veche*;
- cu o singură formă la toate genurile atît la singular, cît și la plural: *așa, asemenea, bej, gata,*

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

gri, eficace, vivace etc.

4.2. DUPĂ SENS

După sens, adjectivele se clasifică în:

CALIFICATIVE

Adjectivele calificative exprimă calităţile obiectelor, însuşirile acestora: *alb, albastru, mare, mic, negru* etc.

DETERMINATIVE

Adjectivele determinative nu exprimă calităţi ale obiectelor, ci apar numai ca determinante ale numelor acestora, în această categorie intrînd adjectivele pronominale (*cartea* **mea**, *pixul* **acesta**, **fiecare** *elev*) şi adjectivele numerale (**doi** *elevi*, **primul** *student*, **cîte doi** *băieţi*).

4.3. DUPĂ PROVENIENŢĂ

După proveniență, adjectivele se pot clasifica în:

PROPRIU-ZISE (PRIMARE)

Adjectivele propriu-zise sînt adjectivele care apar întotdeauna cu valoarea lor: *mare, mic, rău, roşu singur.*

CARE PROVIN DIN ALTE PĂRŢI DE VORBIRE (SECUNDARE)

Alături de acestea, există adjective care provin din alte părţi de vorbire prin procedeul denumit schimbarea valorii gramaticale. Datorită acestuia, pot deveni adjective următoarele părţi de vorbire:

- gerunziile, cînd determină direct un substantiv (*om* **suferind**, *femeie* **suferindă**, *oameni* **suferinzi**, *femei* **suferinde**; *rîu* **spumegînd**, *apă* **spumegîndă**, *rîuri/ ape* **spumegînde**) sau indirect (prin mijlocirea verbelor copulative sau necopulative) : substantive (*Apa este* **spumegîndă**), pronume (*Ea este* **suferindă**; *Ea se smulge şi aleargă* **tremurîndă** *într-o clipă* - M.Eminescu, *Poezii*, p.62) şi numerale (*Doi dintre ei sînt* **suferinzi**);
- participiile, în aceleaşi condiţii ca gerunziile: (*pom* **înflorit**, *plantă* **înflorită**, *pomi* **înfloriţi**, *plante* **înflorite**; *Ea este* **logodită**, *El este* **logodit**, *Ei sînt* **logodiţi**, *Ele sînt* **logodite**; *L-am văzut* **îngălbenit**/ *Am văzut-o* **îngălbenită** *de furie*);
- substantivele: (*Pe fruntea-i* **copilă** *cu spasmuri şi chin / Speranţa durerea-i alină* - M.Eminescu, *Poezii*, p.112; *Să mai privesc o dată cîmpia-nfloritoare/ Ce zilele-mi* **copile** *şi albe le-a ţesut* - M.Eminescu, *Poezii*, p.8; *Brazii ridică-a lor glasuri* **bărbate** - M.Eminescu, *Poezii*, p.24);
- adverbele: (*Cînd mă deşteptai din reveria mea, fereastra* **susă** *a palatului era închisă* - M.Eminescu, *Proză literară*, p.118; *Şi se preface şi se duce/ Spre delte* **mai suse** - N.Stănescu, EM, p.30).

Adjectivele rezultate din schimbarea clasei morfologice se încadrează la cele variabile cu două terminaţii: *spumegînd, spumegîndă, spumegînzi, spumegînde; logodit,*

logodită, logodiți, logodite.

Adjectivelor secundare li se pot încadra și adjectivele pronominale (**această** *carte, pixul* **meu, fiecare** *om*), precum și adjectivele numerale (**doi** *elevi*, **al treilea** *copil*, **cîte doi** *oameni*).

4.4. DUPĂ FORMĂ

După forma lor, adjectivele se clasifică în:

SIMPLE

Adjectivele simple cuprind:

a) adjective de bază, pentru că de la ele se pot forma derivate: *alb, albastru, galben, mare, mic, negru* etc; de exemplu: *alb > albicios, albuț, alboi*;

b) adjective derivate cu sufixe:

- care formează adjective de la alte părți de vorbire (**sufixe adjectivale**), de obicei de la substantive: *-esc* (*bărbătesc, femeiesc, românesc*), *-iu* (*auriu, pământiu, castaniu*), *-os* (*ațos, lemnos, bucuros, păduros*), dar și de la verbe: *-tor* (*bănuitor, mîncător*);
- diminutivale: cu care se formează adjective de la adjective: *-aș* (*golaș*), *-el* (*bătrînel, frumușel*), *-ea* (*frumușea, singurea*), *-ică* (*gălbinică, frumușică*), *-ior* (*gălbior, roșior*), *-işor* (*albișor, mărișor*), *-uc* (*albuc, mîndruc*), *-uț* (*albuț, grăsuț*) etc.;
- augmentative: *-an* (*bogătan, grăsan, lungan*), *-oi* (*gălbenoi, alboi*), *-oaie* (*alboaie, negroaie*) etc.;

c) adjective derivate cu prefixe: *anti-* (*antieconomic, antiepidemic*), arhi- (*arhiplin, arhicunoscut*), *co-* (*coliniar*), *in-* (*inabordabil, ireductibil*), *inter-* (*interjudețean, interpropozițional*), *intra-* (*intrapropozițional, intrajudețean*), *ne-* (*neclar, neascultător*), *post-* (*postliceal, postuniversitar*), *pre-* (*preșcolar, preelectoral*) etc;

d) adjective rezultate prin schimbarea valorii gramaticale (vezi mai sus, *Clasificarea adjectivelor după proveniență*)

COMPUSE

Adjectivele compuse se pot clasifica în:

a) contopite, rezultate din:

- substantiv + adjectiv: *pomiviticol*;
- adjectiv + adjectiv: *dacoroman, răuvoitor, răufăcător;*
- adverb + adjectiv: *binemeritat, binecunoscut*;
- prepoziție + substantiv: *cuminte*;
- adverb + participiu negativ: *nemaiauzit, nemaivăzut;*
- adverb + verb: *cumsecade*;

b) necontopite, realizate prin:

b1) Juxtapunere (alăturare):

- adjectiv + adjectiv, cele mai numeroase: *alb-murdar, galben-auriu, franco-englez,literar-artistic, ruso-turc* etc.;
- substantiv + adjectiv: *sud-dunărean, nord-vestic, sud-estic* etc.;

b2) Subordonare, din adverb + verb: *așa-numit, așa-zis,sus-numit, sus-menționat.*

Compusele necontopite sînt scrise cu ajutorul liniuței de unire ca semn de ortografie.

4.5. DUPĂ ORIGINE

După criteriul originii (etimologic) avem:

a) adjective moştenite din limba latină: *alb, adînc, bun, frumos, înalt, lung, negru* etc;

b) adjective moştenite de la dacotraci: *murg, searbăd*;

c) adjective împrumutate din alte limbi cu care româna a venit în contact: franceză, cele mai multe (*abil, abject, abordabil, accidental, acustic, aerian* etc.), italiană (*epopeic, incitativ, iniţiatic, stradal*), engleză (*computerizat, interfazic, minimal* etc.);

d) adjective formate pe terenul limbii române prin derivare, compunere şi schimbarea valorii gramaticale (vezi mai sus, **Clasificarea adjectivelor după formă**).

5. CATEGORII GRAMATICALE

Flexiunea adjectivului se face în funcţie de **gen, număr** şi **caz**, la care se adaugă **comparaţia**, dar fără implicarea modificării formale a adjectivului.

Genul, numărul şi cazul adjectivelor se stabilesc prin acord cu substantivele pe care le determină.

5.1. GENUL ŞI NUMĂRUL

Adjectivele au forme pentru cele trei genuri (masculin, feminin şi neutru) şi pentru cele două numere (singular şi plural).

Desinenţele adjectivelor la singular şi plural:[55]

M a s c u l i n

Singular	Plural
ϕ *gălbui*ϕ *maro* ϕ *eficace* ϕ	*ϕ* *gălbui* ϕ *maro* ϕ *eficace* ϕ
ϕ *bun* ϕ *frumos* ϕ *lung* ϕ *românesc* ϕ	*-i* (nesilabic) *buni* *frumoşi* *lungi* *româneşti*
-i (nesilabic) *vechi* *dibaci*	*-i* (nesilabic) *vechi* *dibaci*
-u (vocalic) *acru* *albastru* *negru*	*-i* (vocalic) *acri* *albaştri* *negri*
-u (semivocalic) *greu* *propriu* *asiduu*	*-i* (semivocalic) *grei* *proprii* *asidui*

-e	*-i*
mare	*mari*
verde	*verzi*

Feminin

Singular	Plural
ϕ	*ϕ*
gri ϕ	*gri ϕ*
eficace ϕ	*eficace ϕ*
maro ϕ	*maro ϕ*
ϕ	*- le*
grea ϕ	*grele*
rea ϕ	*rele*
-ă	*-e*
acră	*acre*
bună	*bune*
frumoasă	*frumoase*
-ă	*-i* (nesilabic)
mică	*mici*
lungă	*lungi*
românească	*românești*
-uă	*-i*
nouă	*noi*
-uă	*-ue*
continuă	*continue*
perpetuă	*perpetue*
-e	*-i* (nesilabic)
mare	*mari*
veche	*vechi*
-ie	*-i* (semivocalic)
roșie	*roșii*
proprie	*proprii*

Neutru

Singular	Plural
ϕ	*ϕ*
gri ϕ	*gri ϕ*
maro ϕ	*maro ϕ*
eficace ϕ	*eficace ϕ*
- ϕ	*-e*
bun ϕ	*bune*
înalt ϕ	*înalte*
greoi ϕ	*greoaie*
ϕ	*-i* (nesilabic)
mic ϕ	*mici*

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

lung ϕ	*lungi*
românesc ϕ	*românești*
-u (vocalic)	*-e*
albastru	*albastre*
acru	*acre*
-u	*-i* (semivocalic)
roșu	*roșii*
-u (semivocalic)	*-i* (semivocalic)
nou	*noi*
-i	*-i*
vechi	*vechi*

5.2. CAZUL ADJECTIVELOR

Adjectivele (variabile și invariabile) pot sta în toate cazurile prin acord cu substantivul determinat: nominativ (*Inginerul* **tînăr** *a sosit*), genitiv (*Am vorbit cu părinții inginerului* **tînăr**), dativ (*Îi telefonează inginerului* **tînăr**), acuzativ (*A vorbit cu inginerul* **tînăr**), vocativ (*Ce faci, inginerule* **tînăr** ?).

5.3. COMPARAȚIA ADJECTIVELOR

Comparația adjectivelor se realizează prin **gradele de comparație** care sînt formele pe care le ia adjectivul pentru a arăta că o însușire a unui obiect poate exista în grade diferite la două sau mai multe obiecte comparate sau chiar la același obiect în situații diferite.

Ele se concretizează în **pozitiv, comparativ și superlativ.**

În funcție de această categorie gramaticală (a comparației), adjectivele românești se pot clasifica în **adjective care se compară** și în **adjective care nu se compară.**

Adjectivele care se compară sînt cele mai numeroase.Ele au toate cele trei grade de comparație.

POZITIVUL

Arată însușirea unui obiect, fără raportare la însușirea altor obiecte sau fără raportare la însușirea aceluiași obiect în momente diferite.

Popescu este **înalt.**

Ea este o fată **frumoasă.**

Pozitivul este punctul de plecare (gradul "zero" sau de bază) pentru celelalte grade de comparație.

COMPARATIVUL

Arată că însușirea unui obiect este în grad diferit sau egal față de aceeași însușire a altui obiect sau față de aceeași însușire a lui în împrejurări diferite.

Comparația la gradul comparativ are doi termeni: *comparatul* (care este comparat cu ...=primul termen al comparației) și *comparantul* (care compară cu ...=al doilea termen al acesteia). Astfel, în *Popescu este* **mai înalt** *decît Ionescu, Popescu* este comparatul (primul termen al comparației), iar *Ionescu*, comparantul (cel de-al doilea).

Cînd este vorba de compararea însușirii aceluiași obiect în momente diferite, acesta (obiectul respectiv) se constituie, în același timp, în ipostazele de primul și de cel de-al doilea termen al procesului comparativ. În *Mașina lui este* **mai îngrijită** *acum decît era anul trecut* (*tot mașina lui*), cei doi termeni ai comparației sînt *mașina* (în situația de acum) și *mașina* (în situația de anul trecut).

Din punct de vedere sintactic, cel de-al doilea termen al comparației este complement comparativ al adjectivului respectiv. Acestuia îi poate corespunde, la nivelul frazei, o propoziție comparativă: *El este mai harnic* **decît ea** = *El este mai harnic* **decît este ea**.

În limba română, comparativul are trei subdiviziuni, în funcție de gradul diferențiat în care se prezintă însușirea respectivă: **de superioritate, de egalitate, de inferioritate.**

a) Comparativul de superioritate

Arată că un obiect are aceeași însușire într-un grad mai mare decît altul sau cînd propria-i însușire are același aspect în momente diferite: *Popescu este* **mai înalt** *decît* (*ca*) *Ionescu*, *El este* **mai puternic** *decît era anul trecut* (*el*); *Aceasta este o clădire* **mai rezistentă** *decît aceea*.

Comparativul de superioritate este alcătuit din adverbul *mai* + forma de pozitiv a adjectivului. Comparația se realizează cu ajutorul prepozițiilor *decît* și *ca*.

b) Comparativul de egalitate

Indică faptul că un obiect are o însușire în același grad cu alt obiect sau dacă un obiect are aceeași însușire în același grad, dar în momente diferite:

Popescu este **tot așa de înalt**
tot atît de înalt *ca Ionescu.*
la fel de înalt

Mașina este **la fel de îngrijită**
tot atît de îngrijită *ca anul trecut.*
tot așa de îngrijită

Se formează cu ajutorul locuțiunilor adverbiale *tot așa de*, *tot atît de*, *la fel de* + adjectivul la gradul pozitiv. Comparația se realizează cu ajutorul prepoziției *ca*, mai rar *cît*. Există cazuri în care comparativul de egalitate apare fără *tot atît de*, *tot așa de*, *la fel de*: *El este* **înalt** *cît muntele*.

Uneori, sînt luate greșit, de către elevi, comparative de superioritate grupuri cu adverbele *atît* și *așa* în propoziții ca: *El este* **atît de obosit**, *că nu mai poate face nimic; Maria a vorbit* **așa de frumos**, *că toți au fost impresionați*, unde adverbele *atît* și *așa* trebuie considerate complemente circumstanțiale de mod cu prepoziția *de* postpusă.

c) Comparativul de inferioritate

Arată că un obiect are o însușire într-un grad mai mic decît alt obiect sau dacă un obiect are o însușire într-un grad mai mic în alte împrejurări distincte: *Popescu* **este mai puțin înalt ca** (**decît**) *Ionescu*; *Acum el este* **mai puțin puternic** *decît anul trecut*.

Este format din adverbul *mai* + adverbul *puțin* + adjectivul la gradul pozitiv. Comparația se realizează cu prepozițiile *decît* și *ca*.

SUPERLATIVUL

Arată că însușirile obiectelor sînt în cel mai înalt grad. El are două forme: **relativ** și **absolut**.

a) Superlativul relativ

Arată o însușire a unui obiect la cel mai înalt grad, raportată la însușirea unui grup de obiecte (*Popescu este* **cel mai înalt** *dintre toți*) sau la însușirea unei colectivități (*Popescu este* **cel mai înalt** *din grupă, Ea este* **cea mai inteligentă** *din facultate*). El mai poate indica o însușire la gradul cel mai înalt, raportată la același obiect: *Această zi a fost* **cea mai frumoasă** *zi* (*dintre zilele pe care le-am avut pînă acum*), *Ultimii doi ani au fost* **cei mai frumoși** *ani* (*dintre anii pe care i-am trăit*).

La superlativul relativ comparația are tot doi termeni: **Popescu** *este* **cel mai înalt** *dintre toți*, în care primul termen este *Popescu*, iar cel de-al doilea, *dintre toți*, cu funcție sintactică de complement circumstanțial de mod comparativ.

Pentru că gradul superlativ relativ are în vedere una dintre extremele însușirii (superioară sau inferioară), el este divizat în superlativul relativ de **superioritate** și, respectiv, de **inferioritate**.

a.1. Superlativul relativ de superioritate

Este gradul de comparație care arată că însușirea în cel mai înalt grad a unui obiect este raportată la însușirea unui grup de obiecte, sau a unei colectivități (*Popescu este* **cel mai înalt** *dintre colegii lui / din grupă / din sat / de acolo / de pe strada sa*) ori că aceeași însușire (cu aceeași caracteristică) este raportată la același obiect în momente diferite (*10 ianuarie a fost* **cea mai frumoasă** *zi din viața ei*).

Forma superlativului relativ de superioritate este alcătuită din articolul demonstrativ (adjectival) *cel, cea, cei, cele* + comparativul de superioritate. Al doilea termen al comparației este introdus prin prepozițiile *dintre* (cînd e vorba de obiecte numărabile) și *din, de* etc. cînd e vorba de un grup.

a.2. Superlativul relativ de inferioritate

Arată că însușirea în cel mai scăzut grad a unui obiect este raportată la însușirea unui grup de obiecte sau a unei colectivități (*Popescu este* **cel mai puțin înalt** *dintre toți / din grupă / din sat / de acolo / de pe strada sa*) ori că aceeași însușire (aceeași caracteristică) este raportată la același obiect în momente diferite (*10 ianuarie a fost* **cea mai puțin frumoasă** *zi din viața ei*).

Superlativul relativ de inferioritate este compus din articolul adjectival *cel, cea, cei, cele* + comparativul de inferioritate. Al doilea termen al comparației (complementul comparativ) se introduce prin aceleași prepoziții ca în cazul superlativului relativ de superioritate.

b) Superlativul absolut.

Arată că însușirea unui obiect este în cel mai înalt grad sau în cel mai scăzut grad. De aici divizarea lui în superlativ absolut de **superioritate** și de **inferioritate**. Pentru că nu se mai face referire la însușirea altui obiect, nu mai este vorba de o comparație cu doi termeni. Avem de-a face, de fapt, cu o noncomparație, ca la gradul pozitiv.

b.1. Superlativul absolut de superioritate: *Popescu este* **foarte înalt**.

Se compune din adverbele *foarte*, cel mai frecvent, *prea, tare* + forma de pozitiv a adjectivului.

Alături de acestea, se pot folosi și alte adverbe care, de cele mai multe ori, au valoare expresivă: *extrem, extraordinar, formidabil, grozav, nemaipomenit* etc. Ele sînt legate de adjectiv cu ajutorul prepoziției *de*. Legătura nu se face de la dreapta la stînga, cum se întîmplă în mod normal, ci de la stînga la dreapta: *Popescu este* **grozav de / extrem de / nemaipomenit de înalt**.

În analiza sintactică, aceste adverbe se iau împreună cu adjectivele de după ele, căci ele constituie împreună o unitate gramaticală.

b.2. Superlativul absolut de inferioritate: *Popescu este* **foarte puțin înalt**. Este mai rar folosit, în comparație cu superlativul absolut de superioritate. Este alcătuit din adverbele *foarte* + *puțin* + adjectivul respectiv.

Există în limba română și adjective care nu se compară, ele putîndu-se împărți în mai multe grupe:

- unele exprimă însușiri unice, cu dimensiuni fixe: *întreg, mort, oral, viu* etc., la

care se adaugă multe din limbajul ştiinţific: *acid* **acetic**, *reacţie* **chimică**, *ţesut* **muscular** etc.;

-alte adjective nu se pot compara din cauza originii lor, ele fiind comparative latineşti cu sufixul *-ior*, intrate în limbă prin intermediul limbii franceze: *anterior, exterior, interior, superior* etc. sau superlative latineşti, intrate tot prin intermediul limbii franceze:*maxim, minim, optim, suprem* etc.

Deşi există tendinţa de a se folosi aceste adjective la gradele de comparaţie: *mai superior, mai anterior, foarte optime*, normele gramaticale în vigoare nu recomandă acest lucru.

6. DECLINAREA ADJECTIVELOR

Adjectivele se pot declina numai în prezenţa substantivului. În cursul declinării, el poate sta în urma sau înaintea substantivului. Se poate vorbi de o declinare a adjectivelor simple şi de una a adjectivelor compuse.

6.1. DECLINAREA ADJECTIVELOR SIMPLE

ADJECTIVUL ESTE ÎN URMA SUBSTANTIVULUI

a) Substantivul este precedat de determinante, între care şi articolul nehotărît

Masculin

	Singular	Plural
N.	*un băiat* bun	*nişte băieţi* buni
G.	*(al,a,ai,ale) unui băiat* bun	*(al,a,ai,ale) unor băieţi* buni
D.	*unui băiat* bun	*unor băieţi* buni
A.	*un băiat* bun	*nişte băieţi* buni
V.	*băiat* bun*!*	*băieţi* buni*!*

La masculin adjectivul are o singură formă atît la singular, cît şi la plural.

Feminin

	Singular	Plural
N.	*o fată* frumoasă	*nişte fete* frumoase
G.	*(al,a,ai,ale) unei fete* frumoase	*(al,a,ai,ale) unor fete* frumoase
D.	*unei fete* frumoase	*unor fete* frumoase
A.	*o fată* frumoasă	*nişte fete* frumoase
V.	*fată* frumoasă*!*	*fete* frumoase*!*

Adjectivele feminine au la singular două forme: N.A.V. şi G.D., iar la plural, una singură la toate cazurile.

Neutru

	Singular	Plural
N.	*un pix* albastru	*nişte pixuri* albastre
G.	*(al,a,ai,ale) unui pix* albastru	*(al,a,ai,ale) unor pixuri* albastre
D.	*unui pix* albastru	*unor pixuri* albastre

A.	*un pix* albastru	*niște pixuri* albastre
V.	-	-

La genul neutru, adjectivele au o singură formă la singular și una la plural, pentru toate cazurile.

b) Substantivul este articulat cu articol hotărît
b.1. Adjectivul nu este însoțit de articol adjectival

Masculin

	Singular	Plural
N.	*băiatul* harnic	*băieții* harnici
G.	*(al,a,ai,ale) băiatului* harnic	*(al,a,ai,ale) băieților* harnici
D.	*băiatului* harnic	*băieților* harnici
A.	*băiatul* harnic	*băieții* harnici
V.	*băiatule* harnic!	*băieților* harnici!

Adjectivul are o singură formă la singular și una la plural, la toate cazurile.

Feminin

	Singular	Plural
N.	*fata* frumoasă	*fetele* frumoase
G.	*(al,a,ai,ale) fetei* frumoase	*(al,a,ai,ale) fetelor* frumoase
D.	*fetei* frumoase	*fetelor* frumoase
A.	*fata* frumoasă	*fetele* frumoase
V.	*fata* frumoasă!	*fetelor* frumoase!

La singular, adjectivele feminine variabile au două forme identice:N.A.V. și G.D., iar la plural, o singură formă la toate cazurile.

Neutru

	Singular	Plural
N.	*dulapul* înalt	*dulapurile* înalte
G.	*(al,a,ai,ale) dulapului* înalt	*(al,a,ai,ale) dulapurilor* înalte
D.	*dulapului* înalt	*dulapurilor* înalte
A.	*dulapul* înalt	*dulapurile* înalte
V.	-	-

La genul neutru, adjectivul are o singură formă la singular și una la plural, la toate cazurile.

b.2. Adjectivul este însoțit de articol adjectival (demonstrativ)

Masculin

	Singular	Plural
N.	*copilul* cel mic	*copiii* cei mici
G.	*(al,a,ai,ale) copilului* celui mic	*(al,a,ai,ale) copiilor* celor mici
D.	*copilului* celui mic	*copiilor* celor mici
A.	*copilul* cel mic	*copiii* cei mici
V.	-	-

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Feminin

	Singular	Plural
N.	*doamna* cea înaltă	*doamnele* cele înalte
G.	*(al,a,ai,ale) doamnei* celei înalte	*(al,a,ai,ale) doamnelor* celor înalte
D.	*doamnei* celei înalte	*doamnelor* celor înalte
A.	*doamna* cea înaltă	*doamnele* cele înalte
V.	-	-

Neutru

	Singular	Plural
N.	*pixul* cel negru	*pixurile* cele negre
G.	*(al,a,ai,ale) pixului* celui negru	*(al,a,ai,ale) pixurilor* celor negre
D.	*pixului* celui negru	*pixurilor* celor negre
A.	*pixul* cel negru	*pixurile* cele negre
V.	-	-

În declinarea adjectivelor însoțite de articol adjectival, la masculin, neutru singular și la plural, ca și la feminin plural, își schimbă forma numai articolul respectiv. La feminin singular, adjectivul are două forme:N.A. și G.D.

ADJECTIVUL ESTE ÎNAINTEA SUBSTANTIVULUI

a.Adjectivul este articulat cu articol hotărît

Deși atașat adjectivului, articolul aparține numai formal acestuia, căci, din punctul de vedere al conținutului, el aparține substantivului pe care îl individualizează. Se cuvine a sublinia că adjectivul articulat cu articol hotărît se substantivează dacă nu însoțește un substantiv: Harnicul *este apreciat*, în raport cu Harnicul *om este apreciat.*

Masculin

	Singular	Plural
N.	*tînărul* domn	*tinerii* domni
G.	*(al,a,ai,ale) tînărului* domn	*(al,a,ai,ale) tinerilor* domni
D.	*tînărului* domn	*tinerilor* domni
A.	*tînărul* domn	*tinerii* domni
V.	*tînărule* domn*!*	*tinerilor* domni*!*

La singular, adjectivul are forme de N.A.,G.D. și V. La plural, sînt identice formele de N.A. și formele de G.D.

Feminin

	Singular	Plural
N.	*frumoasa* fată	*frumoasele* fete
G.	*(al,a,ai,ale) frumoasei* fete	*(al,a,ai,ale) frumoaselor* fete
D.	*frumoasei* fete	*frumoaselor* fete
A.	*frumoasa* fată	*frumoasele* fete
V.	*frumoasa* fată*!*	*frumoaselor* fete*!*

La feminin singular, adjectivul are două forme:N.A.V. și G.D., iar la plural, tot

două:N.A. și G.D.

Neutru

	Singular	Plural
N.	*noul* local	*noile* localuri
G.	*(al,a,ai,ale) noului* local	*(al,a,ai,ale) noilor* localuri
D.	*noului* local	*noilor* localuri
A.	*noul* local	*noile* localuri
V.	-	-

La neutru, adjectivul are două forme la singular (N.A. și G.D.) și două la plural (N.A. și G.D.).

b. Adjectivul nu este articulat

El apare obligatoriu precedat de articol nehotărît sau de alt determinant, care se referă la substantiv și nu la adjectiv.

Masculin

	Singular	Plural
N.	*un* frumos *copil*	*niște* frumoși *copii*
G.	*(al,a,ai,ale) unui* frumos *copil*	*(al,a,ai,ale) unor* frumoși *copii*
D.	*unui* frumos *copil*	*unor* frumoși *copii*
A.	*un* frumos *copil*	*niște* frumoși *copii*
V.	-	-

Adjectivul are o singură formă la singular și una la plural, la toate cazurile.

Feminin

	Singular	Plural
N.	*o* frumoasă *colegă*	*niște* frumoase *colege*
G.	*(al,a,ai,ale) unei* frumoase *colege*	*(al,a,ai,ale) unor* frumoase *colege*
D.	*unei* frumoase *colege*	*unor* frumoase *colege*
A.	*o* frumoasă *colegă*	*niște* frumoase *colege*
V.	frumoasă *colegă!*	frumoase *colege!*

La singular, adjectivul are două forme: N.A.V. (rar) și G.D., iar la plural, una la toate cazurile.

Neutru

	Singular	Plural
N.	*un* frumos *palat*	*niște* frumoase *palate*
G.	*(al,a,ai,ale) unui* frumos *palat*	*(al,a,ai,ale) unor* frumoase *palate*
D.	*unui* frumos *palat*	*unor* frumoase *palate*
A.	*un* frumos *palat*	*niște* frumoase *palate*
V.	-	-

Adjectivul are o singură formă la singular și una la plural, la toate cazurile.

6.2. DECLINAREA ADJECTIVELOR COMPUSE

Declinarea adjectivelor compuse respectă, de obicei, aceleași reguli ca declinarea adjectivelor simple.

COMPUSE CONTOPITE

A. Adjectivul este așezat după substantiv

a) Substantivul este precedat de articol nehotărît sau de un alt determinant:

Masculin

	Singular	Plural
N.	*un om* răuvoitor	*niște oameni* răuvoitori
G.	*(al,a,ai,ale) unui om* răuvoitor	*(al,a,ai,ale) unor oameni* răuvoitori
D.	*unui om* răuvoitor	*unor oameni* răuvoitori
A.	*un om* răuvoitor	*niște oameni* răuvoitori
V.	-	-

Feminin

	Singular	Plural
N.	*o femeie* răuvoitoare	*niște femei* răuvoitoare
G.	*(al,a,ai,ale) unei femei* răuvoitoare	*(al,a,ai,ale) unor femei* răuvoitoare
D.	*unei femei* răuvoitoare	*unor femei* răuvoitoare
A.	*o femeie* răuvoitoare	*niște femei* răuvoitoare
V.	-	-

Neutru

	Singular	Plural
N.	*un cadou* binemeritat	*niște cadouri* binemeritate
G.	*(al,a,ai,ale) unui cadou* binemeritat	*(al,a,ai,ale) unor cadouri* binemeritate
D.	*unui cadou* binemeritat	*unor cadouri* binemeritate
A.	*un cadou* binemeritat	*niște cadouri* binemeritate
V.	-	-

b) Substantivul este articulat cu articol hotărît:

Masculin

	Singular	Plural
N.	*omul* răufăcător	*oamenii* răufăcători
G.	*(al,a,ai,ale) omului* răufăcător	*(al,a,ai,ale) oamenilor* răufăcători
D.	*omului* răufăcător	*oamenilor* răufăcători
A.	*omul* răufăcător	*oamenii* răufăcători
V.	-	-

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Feminin

	Singular	Plural
N.	*zona* pomiviticolă	*zonele* pomiviticole
G.	*(al,a,ai,ale) zonei* pomiviticole	*(al,a,ai,ale) zonelor* pomiviticole
D.	*zonei* pomiviticole	*zonelor* pomiviticole
A.	*zona* pomiviticolă	*zonele* pomiviticole
V.	-	-

Neutru

	Singular	Plural
N.	*cadoul* binemeritat	*cadourile* binemeritate
G.	*(al,a,ai,ale) cadoului* binemeritat	*(al,a,ai,ale) cadourilor* binemeritate
D.	*cadoului* binemeritat	*cadourilor* binemeritate
A.	*cadoul* binemeritat	*cadourile* binemeritate
V.	-	-

B. Adjectivul este așezat înaintea substantivului, deci articulat cu articol hotărît

Masculin

	Singular	Plural
N.	răuvoitorul *om*	răuvoitorii *oameni*
G.	*(al,a,ai,ale)* răuvoitorului *om*	*(al,a,ai,ale)* răuvoitorilor *oameni*
D.	răuvoitorului *om*	răuvoitorilor *oameni*
A.	răuvoitorul *om*	răuvoitorii *oameni*
V.	-	-

Feminin

	Singular	Plural
N.	binevoitoarea *colegă*	binevoitoarele *colege*
G.	*(al,a,ai,ale)* binevoitoarei *colege*	*(al,a,ai,ale)* binevoitoarelor *colege*
D.	binevoitoarei *colege*	binevoitoarelor *colege*
A.	binevoitoarea *colegă*	binevoitoarele *colege*
V.	-	-

Neutru

	Singular	Plural
N.	binemeritatul *succes*	binemeritatele *succese*
G.	*(al,a,ai,ale)* binemeritatului *succes*	*(al,a,ai,ale)* binemeritatelor *succese*
D.	binemeritatului *succes*	binemeritatelor *succese*
A.	binemeritatul *succes*	binemeritatele *succese*
V.	-	-

COMPUSE NECONTOPITE

A. Adjectivul este așezat după substantiv
a) Substantivul este precedat de articol nehotărît sau de alt determinant:

Masculin

	Singular	Plural
N.A.	*un perete* alb-argintiu	*nişte pereţi* alb-argintii
G.D.	*unui perete* alb-argintiu	*unor pereţi* alb-argintii
V.	-	-

Feminin

	Singular	Plural
N.A.	*o stofă* roşu-cărămizie	*nişte stofe* roşu-cărămizii
G.D.	*unei stofe* roşu-cărămizii	*unor stofe* roşu-cărămizii
V.	-	-

Neutru

	Singular	Plural
N.A.	*un măr* galben-auriu	*nişte mere* galben-aurii
G.D.	*unui măr* galben-auriu	*unor mere* galben-aurii
V.	-	-

b) Substantivul este articulat cu articol hotărît:

Feminin

	Singular	Plural
N.A.	*stofa* roşu-cărămizie	*stofele* roşu-cărămizii
G.D.	*stofei* roşu-cărămizii	*stofelor* roşu-cărămizii
V.	-	-

Masculin

	Singular	Plural
N.A.	*peretele* alb-argintiu	*pereţii* alb-argintii
G.D.	*peretelui* alb-argintiu	*pereţilor* alb-argintii
V.	-	-

Neutru

	Singular	Plural
N.A.	*mărul* galben-auriu	*merele* galben-aurii
G.D.	*mărului* galben-auriu	*merelor* galben-aurii
V.	-	-

B. Adjectivul este aşezat înaintea substantivelor, deci articulat cu articol hotărît

Masculin

	Singular	Plural
N.A.	alb-argintiul *perete*	alb-argintii *pereţi*
G.D.	alb-argintiului *perete*	alb-argintiilor *pereţi*
V.	-	-

Feminin

	Singular	Plural
N.A.	roşu-cărămizia *stofă*	roşu-cărămiziile *stofe*
G.D.	roşu-cărămiziei *stofe*	roşu-cărămiziilor *stofe*
V.	-	-

Neutru

	Singular	Plural
N.A.	galben-auriul *măr*	galben-auriile *mere*
G.D.	galben-auriului *măr*	galben-auriilor *mere*
V.	-	-

7. PREPOZIŢIE + ADJECTIV

Combinaţia prepoziţie + adjectiv nu este caracteristică limbii române.Toate prepoziţiile din faţa adjectivelor care determină substantive aparţin acestora (substantivelor): *Vorbeşte* cu *distinsa* doamnă, *A vorbit* despre *cel mai serios* băiat.

Unele adjective pot fi însoţite uneori de cîteva prepoziţii (*El o ştie pe Maria* de mică, *Ioana plînge* de fericită, *Cerul se transformă* din albastru în cenuşiu, *El este mai mult mort* decît viu). Aici cazul adjectivelor nu este stabilit de prepoziţiile respective, ci prin acordul adjectivelor respective cu *Maria, Ioana, cerul, el.*

8. FUNCŢII SINTACTICE

Adjectivele au următoarele funcţii sintactice:
- nume predicativ: *Ioana este* înaltă;
- atribut adjectival: *El are o maşină* nouă;
- complement indirect: *Culorea s-a schimbat* din albă în albastră;
- complement circumstaţial de timp: *El o ştie pe Elena* de mică;
- complement circumstanţial de mod: *Accidentatul era mai mult mort* decît viu;
- complement circumstanţial de cauză: *Ea străluceşte* de elegantă;
- complement circumstanţial de relaţie: De frumoasă *ea e frumoasă;*
- element predicativ suplimentar: *L-am lăsat* foarte supărat, *Maria merge* foarte elegantă *la facultate.*

9. ADJECTIVUL CA TERMEN REGENT

Adjectivul poate fi termen regent pentru:
a) părţi de propoziţie:
- complement indirect: *E îndatorat* colegilor, *El e mulţumit* de ei;
- complemente circumstanţiale: *de mod* (*Este* cam *distrat, Ea este mai înaltă* decît colega *ei*), de timp (*Am văzut oameni veseli* zilnic), de cauză (*bolnav* de insolaţie), de loc (*costum decolorat* la rever);

b) propoziţii subordonate
- completive indirecte: *Ei sînt recunoscători* cui i-a ajutat, *Lucrarea este conformă* cu ce s-a stabilit;
- completive circumstanţiale: de mod (*Ei locuiesc mai departe* decît locuim noi),

de timp (*copil bun* **cînd vrea**), de cauză (*bolnav* **fiindcă a făcut insolație**).

10. PROBLEME DE ORTOGRAFIE ŞI DE ORTOEPIE [56]

- adjectivele cu desinența *-u* la nominativ-acuzativ singular (*aspru, integru, negru, tandru* etc.) se scriu la nominativ-acuzativ plural nearticulat cu *-i* cînd stau după substantive (*pereți* **negri**, *oameni* **integri**) sau între substantive și alt cuvînt (*acești* **negri** *pereți, niște* **integri** *oameni*); se scriu cu *-ii* la nominativ-acuzativ plural : primul *i* este desinență de plural, iar cel de-al doilea, articol hotărît, cînd ele stau înaintea substantivelor (**asprii** *oameni*, **negrii** *cîini*) și nu sînt precedate de alte cuvinte;

- adjectivele în *-iu* (*auriu, cărămiziu, cafeniu, fumuriu* etc.) au la masculin și feminin plural, nominativ-acuzativ, nearticulat *-ii* (primul este din rădăcina cuvîntului, iar al doilea, desinență): *uși* **cafenii**, *pereți* **fumurii**; la masculin plural(nominativ-acuzativ), cînd sînt articulate cu articol hotărît au *-iii* (primul este din rădăcină, al doilea, desinență de plural, iar al treilea, articol): **propriii** *bani*, **cafeniii** *pereți*;

- după consoanele *ș* și *j* se scrie *ă* și nu *e* în terminația adjectivelor: *elevă* **fruntașă**, *echipă* **codașă**, iar la plural *e*: *eleve* **fruntașe**, *echipe* **codașe**;

- se scrie *ă* și nu *e* în sufixe precedate de *ș*: *înfricoșător* (sufixul fiind *-ător*, după verbe în *-a*, ca *a înfricoșa*);

- se scrie *ă* nu *e* după *ș,j* în rădăcina cuvintelor: *șăgalnic*;

- se scrie și se pronunță *ea* și nu *ia* în *tovărășească, vitejească* (sufixul este *-ească*);

- se scrie și se pronunță *ea* nu *a* în adjective ca: *searbăd, țeapăn*;

- se scrie și se pronunță *cruzi, obtuzi* și nu *cruji, obtuji* (conform alternanței sg/pl: *z/zi*);

- pluralul adjectivelor în *x* este *cș* urmate de i: *ficși, ortodocși* (conform alternanței sg/pl:*x/cș*);

- adjectivele compuse necontopite se scriu cu liniuță de unire: *literar-artistic, ruso-turc, sus-numit, sud-american*;

- adjectivele compuse prin contopire se scriu fără liniuță de unire: *agrosilvic, aeronaval, binemeritat, pomiviticol.*

11. SUBSTANTIVAREA ADJECTIVELOR

Adjectivul poate deveni substantiv prin:

a) articulare cu articol hotărît: **Albastrul** *cerului îi impresionează pe mulți*;

b) articulare cu articol nehotărît: *El este* **un spontan**;

c) însoțit de articol adjectival: **Cei harnici** *au fost recompensați*;

d) prepoziții: *Ea se îmbracă* **în negru**;

e) determinări: *O astfel de moartei-i iadul. Alte lacrimi*,**alt amar**;-M.Eminescu, *Poezii*, p.222;

e) vocativ: *Ce faci*,**frumosule**?

PRONUMELE

PROBLEME GENERALE

1. DEFINIȚIE

Este partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv: **El** *merge* = **Popescu** *merge*, **Acesta** *vine* = **Băiatul** *vine*.

În mai toate cazurile, această înlocuire a pronumelui de către substantiv se face prin reluarea substantivului de către pronume, ceea ce presupune apariția substantivului într-un context anterior, mai mult sau mai puțin apropiat: *Am venit cu* **un băiat**, **El** *este prietenul meu*; *În sală sînt* **doi băieți**. **Cel** *cu barbă este din Franța.*

Spre deosebire de substantive (care denumesc obiecte) și de adjective (care arată însușiri ale obiectelor), pronumele, așa cum o arată definiția lor, țin locul numelor obiectelor.

2. TIPURI DE PRONUME

În limba română, există zece feluri de pronume: **personal, de politețe, de întărire, reflexiv, posesiv, interogativ, relativ, demonstrativ, nehotărît** și **negativ**. Deși au forme identice, se impune tratarea sub capitole diferite a pronumelui interogativ și a celui relativ, căci fiecare dintre ele are altă întrebuințare gramaticală.

3. CATEGORIILE GRAMATICALE ALE PRONUMELOR

Pronumele românești își modifică forma în funcție de persoană, gen, număr și caz. Au persoane numai pronumele personale, de politețe, reflexive, de întărire și posesive. Celelalte nu dețin categoria persoanei, dar, pentru că ele apar ca subiecte pe lîngă verbe de persoanele a III-a singular și a III-a plural, există tendința de a fi considerate de către elevi ca fiind de persoana a III-a.

Toate pronumele au gen, număr și caz.

4. LOCUȚIUNI PRONOMINALE

Alături de pronume, există grupuri de cuvinte care sînt sinonime cu un pronume și care pot fi considerate **locuțiuni pronominale**. Ele se pot încadra la pronumele și la adjectivele nehotărîte (*cine știe cine = cineva, cine știe ce = ceva*).

5. VALORI MORFOLOGICE

5.1. VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Pronumele cu valoarea lui inițială, specifică, se opune pronumelui cu valoare de adjectiv (adjectivului pronominal).

Cînd apar cu valoarea lor propriu-zisă (denumită în lucrările de specialitate și în manuale *valoare de substantiv* sau *valoare substantivală*), pronumele înlocuiesc, conform definiției, substantive și pot să apară în aceleași contexte în care apar substantivele.

În această calitate, ele stau singure (**El** *merge*, **Aceasta** *intră în clasă*, **Fiecare** *vine*) ori se constituie în determinante ale substantivelor, fără a se acorda cu acestea în gen, număr și caz (*Cartea* **lui** *este pe masă*, *Surorile* **acestuia** *au plecat la munte*, *Scrisorile* **de la el** *au fost foarte interesante*) sau ale verbelor (*Merge la plimbare* **cu oricine**).

NOTĂ. Identificarea valorii substantivale a pronumelor ridică probleme pentru elevi numai atunci cînd ele stau în cazul genitiv și cînd determină, în mod normal, substantive (*Părinții* **acestuia** *sînt ingineri*, *Pixul* **lui** *costă 100 de lei*). Dacă, în asemenea propoziții, cuvintele respective (*acestuia* și *lui*) pot fi înlocuite cu substantive, ceea ce e ușor de făcut (*Părinții* **băiatului** *sînt ingineri*, *Pixul* **colegului** *costă 100 de lei*), atunci ele sînt pronume.

Precizăm că mulți elevi din clasele V-VIII, precum și mulți absolvenți de liceu care susțin la admiterea în facultăți proba de gramatică, fac confuzie între pronume și adjective pronominale, confuzie care merge mult mai mult înspre considerarea tuturor adjectivelor pronominale drept pronume.

Pronumele (ca pronume) au comportamentul sintactic al substantivelor. Pot fi regenți ai atributelor și atributivelor (*Acela* **de acolo** *este prietenul tău*, *Dumneata* **care ai intrat primul**, *te vei așeza la fereastră*) și au toate funcțiile sintactice ale acestora, funcții care vor fi evidențiate la fiecare pronume în parte.

Pronumele, așa cum au fost prezentate mai sus, nu trebuie confundate cu pronumele substantivate prin diferite procedee gramaticale.

5.2. VALOARE ADJECTIVALĂ

Cînd au valoare morfologică de adjective (sînt deci adjective pronominale) pronumele stau, de cele mai multe ori, pe lîngă substantive (*cartea* **aceasta**, *pixul* **meu**, **fiecare** *student*), dar și pe lîngă pronume (*eu* **însumi**, *dumneavoastră* **înșivă**, **toate acestea**) și se acordă cu ele în gen, număr și caz. Nu se face acordul în funcție sintactică, cum, adesea, cred unii elevi.

Dacă pronumele cu valoare substantivală pot fi probate ca atare prin înlocuirea acestora cu substantive, pronumele cu valoare de adjectiv pot fi probate, de regulă, prin înlocuirea acestora cu adjective: **acest** *student* = **înaltul** *student*, *el* **însuși** = *el* **singur** etc.

Pronumele ca adjective au întotdeauna funcție sintactică de atribute adjectivale pronominale.

Trebuie făcută o delimitare (lucru ce nu se face în manuale și în lucrările de specialitate) între atributul pronominal, exprimat prin pronume cu valoare de substantiv (*Mașina* **dumnealui** *este nouă*), cu toate subdiviziunile sale, și între atributul adjectival pronominal, exprimat prin adjective pronominale (*Mașina* **aceasta** *este nouă*).

Se poate face o clasificare a pronumelor în funcție de valoarea lor pronominală (substantivală) și de cea adjectivală:

a) pronume care apar întotdeauna cu valoarea lor proprie, care nu pot fi adjective pronominale, indiferent de vecinii lor: personal; de politețe; reflexiv; *cine* interogativ; *cine* relativ; nehotărîtele: *altceva*, *altcineva*, *careva*, *cineva*, *fiecine*, *oricine* (*orișicine*); negativele *nimeni* (*nimenea*) și *nimic* (*nimica*);

b) pronume care sînt întotdeauna adjective pronominale: nehotărîtele *alde*, *fiece*, *niscai*, *niscaiva*, specifice - cu excepția lui *fiece* - limbajului popular și familiar: **alde** *Popescu*, **fiece** *elev*, **niscai** (**niscaiva**) *mîncare*;

c) pronume care au, în același timp, valoare substantivală și valoare adjectivală: de întărire (folosit mai rar ca pronume), posesiv, interogativ și relativ (cu excepția lui *cine*),

demonstrativ, nehotărît (fără cele prezentate mai sus) și negativ (mai puțin *nimeni* și *nimic*).

5.3. VALOARE ADVERBIALĂ

Anumite pronume au și valoare morfologică adverbială: de întărire (*Nu este altul mai nou, mai bogat... și voi zice* **însuși** *mai fabulos*, după *Gramatica limbii române*, ed.a II-a,vol I,p.155, unde *însuși = chiar*) și *ce* (**Ce**-*aș mai merge acolo*!, context în care *ce* are valoarea lui *cît de mult* sau *cum*).

Sintactic, pronumele cu valoare adverbială are funcție sintactică de complement circumstanțial de mod.

6. SUBSTANTIVAREA PRONUMELUI

Trecerea pronumelui în clasa morfologică a substantivului se poate face prin mai multe procedee, dintre care reținem:

a) articulare cu articol hotărît:

- pronume personal: *Acestea sînt trăsăturile* **eului** *său*;
- pronume reflexiv: *Judecata este* **a sinelui** *de către sine* - N.Stănescu, *Respirări*,p.75;
- pronume nehotărît: *Roua e un imn, aurora e o elegie / un țipăt lumina ce te înghează/* **a totului** *carte stă deschisă* - E.Botta, *Scrieri*, p.254;
- pronume negativ: *Să cadă* **nimicul** *în noaptea lui largă* - M.Eminescu, *Poezii*, I, p.105;

b) articulare cu articol nehotărît:

- pronume personal: *Era* **un tu** *improvizat fără a fi pus în legătură cu vreo frază* - M.Eminescu, *Proză literară*, p.317;
- pronume reflexiv: *Corn țeapăn de melc/ nemaiavînd* **un sine** *din care să se retragă* - N.Stănescu, *În dulcele stil clasic*, p.319;
- interogativ și relativ: *Cucul naibii / Nu-i de șagă / E* **un "ce"** *periculos* - Coșbuc, *Poezii*, p.11;
- nehotărît: *El este* **un cineva**;
- negativ: *Și șoptește-mi* **un nimic**/ *nimeni să n-auză* - Eminescu, *Poezii*, II, p.222;

c) prepoziții:

- personal: **De la eu la eu** / *Distanța e acoperită de moarte* - N.Stănescu, *Poezii*, p.213;

d) determinări:

- reflexiv: *Dar domnul pastor s-a lepădat de sine* / **acel "sine"** *tiran* - E.Botta, *Scrieri*, p.208;
- nehotărît: *Ia să-i arătăm noi că altul o putea face mai fericită și să vorbim cu* **acest altul** - M.Preda, *Cel mai iubit dintre pămînteni*, II, p.140;
- negativ: *Nimica înainte-ți e omul ca un fulg / și* **acest nimic** *îți cere o rază mîngîioasă* - Eminescu, *Poezii*, II, p.23;

e) desinențe specifice substantivelor:

- pronume negativ: *Ai spus* **nimicuri**.

TIPURI DE PRONUME

PRONUMELE PERSONAL

1. DEFINIȚIE

Pronumele personal este pronumele care desemnează diferitele persoane.

2. FLEXIUNE

Se face în funcţie de persoană,gen,număr şi caz.

2.1. PERSOANA ŞI NUMĂRUL

Pronumele personal are trei persoane: I-*eu*, a II-a-*tu*, a III-a-*el*, *ea*, la singular şi I-*noi*, a II-a-*voi*, a III-a-*ei*,*ele*, la plural.

Aceste persoane se pot defini astfel: *eu-noi*, persoana şi persoanele care vorbesc; *tu-voi*, persoana şi persoanele cu care se vorbeşte şi *el/ea-ei/ele*, persoana şi persoanele despre care se vorbeşte.

2.2. GENUL

Persoanele I şi a II-a,singular şi plural, nu au forme după gen, ele putînd fi, în egală măsură, masculine şi feminine, în raport cu genul numelui la care se referă:Eu *merg* (pentruMaria),Eu *merg* (pentru Radu).

Persoana a III-a are forme pentru masculin (*el*,*ei*) şi pentru feminin (*ea*,*ele*).

2.3. CAZURI ŞI DECLINARE

Luat în ansamblu, pronumele personal se schimbă în funcţie de cele cinci cazuri.

S i n g u l a r

	Forme lungi (accentuate)	Forme scurte (neaccentuate)
	Persoana I	
N.	*eu*	-
G.	-	-
D.	*mie*	*îmi, mi, mi-, -mi, -mi-,*
A.	*mine*	*mă, -mă, -mă-, m-, -m-*
V.	-	-
	Persoana a II-a	
N.	*tu*	-
G.	-	-
D.	*ţie*	*îţi, ţi, ţi-, -ţi, -ţi-*
A.	*tine*	*te, te-, -te, -te-*
V.	*tu!*	-
	Persoana a III-a	
	Masculin	
N.	*el*	-
G.	*(al,a, ai, ale) lui*	-
D.	*lui*	*îi, i, i-, -i, -i-*
A.	*el*	*îl, l-, -l, -l-*
V.	-	-

BCU "ASCENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Feminin

N.	*ea*	-
G.	*(al,a, ai, ale) ei*	-
D.	*ei*	*îi, i, i-, -i, -i-*
A.	*ea*	*o, -o, o-, -o-*
V.	-	-

Plural

Persoana I

N.	*noi*	-
G.	-	-
D.	*nouă*	*ne, ne-, -ne, -ne, ni, ni-, -ni-*
A.	*noi*	*ne, -ne, ne-, -ne-*
V.	-	-

Persoana a II-a

N.	*voi*	-
G.	-	-
D.	*vouă*	*vă, -vă, -vă-, v-, -v-, vi, vi-, -vi-*
A.	*voi*	*vă, -vă, -vă, -vă-, v-, -v-*
V.	*voi!*	-

Persoana a III-a

Masculin

N.	*ei*	-
G.	*(al, a, ai, ale) lui*	-
D.	*lor*	*le, le-, -le, -le-, li, li-, -li-*
A.	*ei*	*îi, i-, -i, -i-*
V.	-	-

Feminin

N.	*ele*	-
G.	*(al ,a, ai, ale) lor*	-
D.	*lor*	*le, le-, -le, -le-, li, li-, -li-*
A.	*ele*	*le, le-, -le, -le-*
V.	-	-

Exemplificăm, în propoziții, cu formele scurte ale persoanei I singular, la dativ (*El* îmi *spune ceva*, Mi *s-a spus ceva*, Mi-*a dat cartea*, *Spune*-mi *unde mergi*, *A auzit spunîndu*-mi-*se ceva*) și la acuzativ (*Radu* mă *ajută*, *Ajută*-mă *te rog!*, *Ruga*-mă-*vei să te ajut?*, *El* m-a *dus cu mașina*, *Ajutatu*-m-*au ei*).

Referitor la declinarea pronumelor personale se pot face cîteva observații:
a) luate în ansamblu, pronumele au forme la toate cele cinci cazuri;
b) luate separat, pe persoane, situația se prezintă astfel:
- persoanele I singular și I plural au forme numai pentru N.D.A;
- persoanele a II-a singular și a II-a plural au forme pentru N.D.A și V;
- persoanele a III-a singular și plural au forme pentru N.G.D. și A.;
c) persoanele a III-a singular și a III-a plural au forme pentru masculin și feminin;

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

d) toate cazurile au forme lungi (accentuate), iar dativul și acuzativul au, pe lîngă forme lungi, și forme scurte;

e) *lui, ei, lor*, ca forme de genitiv, nu sînt niciodată adjective pronominale;

f) *lui*, ca pronume personal, nu trebuie confundat cu *lui* articol hotărît, cînd apare în fața substantivelor proprii masculine nume de persoane.

3. ÎNTREBUNȚAREA PRONUMELUI PERSONAL

3.1. FORME LUNGI

Formele lungi (accentuate) ale pronumelor personale, mai ales cele de dativ și acuzativ, apar în contexte de tipul:

- ca răspunsuri scurte la întrebări - *Pe cine ai văzut?* - **Pe el / pe ea / pe voi**; *Cui îi telefonezi?* - **Lui / ei / vouă**;
- cu prepoziții: *A reușit* **datorită vouă**, *Ea vorbește* **cu tine**.

3.2. FORME LUNGI ȘI SCURTE

Sînt posibile în situații ca:

- cînd formele lungi sînt întărite cu adverbe: *El* **mă ajută** *numai* **pe mine**, **V**-*a telefonat* **și vouă**;
- cînd persoanele sînt în opoziție: *Eu* **îți** *telefonez* **ție**, *iar tu* **le** *telefonezi* **lor**;
- cînd se pune accentul pe persoana respectivă, în special pentru înlăturarea ambiguității: **Pe tine te**-*am văzut, nu pe el.*

3.3. FORME SCURTE

a) La persoanele I și a II-a singular și plural se recomandă întrebuințarea formelor scurte fără cele lungi: **Îmi** *telefonează*, **Mă** *vede*.

b) Formele de persoanele a III-a singular și a III-a plural se folosesc singure numai atunci cînd substantivul apare într-un context anterior: *Dacă vine Dan, dă*-**i** *cartea*. În contexte ca: *Ajută*-**l** *la gramatică*, *-l* nu precizează substantivul la care se referă.

c) Formele neaccentuate stau, de cele mai multe ori, pe lîngă verbe (**Îmi** *aduce cartea*, **L**-*am văzut acolo pe Ionescu*), dar, mai rar, și pe lîngă adjective (*Frumoasa*-**i** *colegă a plecat*) și pe lîngă prepoziții și locuțiuni prepoziționale de genitiv (*S*-*au așezat în juru*-**i**, *Am pornit înainte*-**ți**).

De regulă, pe lîngă un verb apare o singură formă scurtă (**M**-*a chemat acolo*), dar, uneori, pot să apară și două (*Lasă cărțile aici, căci am să* **i le** *dau eu lui Popescu*).

d) Liniuța de unire marchează în cazul formelor scurte:

- alipirea acestora la verbe, care poate fi: inițială (**Ne**-*au chemat*, **I**-*am dat lui Mircea* cartea), mediană (*Văzutu*-**i**-*ai pe colegii tăi, Întreba*-**mă**-*va el ceva*) și finală (*Lasă*-**l** *să plece, Dă*-**i** *pixul, Ducîndu*-**mă** *acolo, am văzut ceva*);
- unirea a două forme scurte: *Am un pix, dar nu* **ți**-**l** *dau; Pe bancă este o carte. Dă*-**mi**-**o** *te rog!*

4. DUBLARE

Formele scurte de dativ dublează complemente indirecte și propoziții completive indirecte, dublare care se concretizează în **anticiparea** complementelor și completivelor indirecte (**I**-*am dat colegului meu ceva*, *El* **mi**-*a cumpărat mie un pix*, **I**-*am telefonat cui a fost acolo*) și în **reluare** (*Numai mie* **mi**-*a telefonat Maria, Fratelui meu* **i**-*am cumpărat*

un pix, Cui a fost acolo i-*am telefonat*).

Formele scurte de acuzativ dublează complemente şi completive directe. Şi aici dublarea se face prin anticipare (*El* m-*a ajutat pe mine*, L-*am văzut pe colegul tău*, L-*am ajutat pe care a venit primul*) şi prin reluare (*Numai pe mine* m-*a ajutat*, *Pe colegul tău* l-*am văzut azi*, *Pe care a venit primul* l-*am ajutat*).

5. TIPURI SPECIALE DE DATIV

5.1. DATIVUL POSESIV

Este cazul dativ, în forme scurte, folosit cu valoare posesivă [57].

El poate determina:

- substantive: *Căci junele astfel din pieptu*-i *oftează* - Eminescu, *Poezii*, I, p.6, *Văd sufletu*-ţi *candid prin spaţiu cum trece* - Eminescu, *Poezii*, I, p.104;
- adjective, din cauza topicii acestuia: *Frumoasa*-ţi *colegă a plecat în excursie*;
- prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale: *S-a aşezat înaintea*-i, *În juru*-i *sînt mulţi oameni*;
- verbe: *El* îţi *laudă colegii*, *Ea* vă *ocroteşte prietenii*;
- uneori, interjecţii: *Na*-vă *vacile îndărăt* - *Antologie de literatură populară*, II, p.296;

Cînd determină substantive, adjective, verbe şi interjecţii, dativul posesiv are funcţie sintactică de atribut pronominal. În cazul ultimelor trei părţi de vorbire, referirea se face tot la substantive.

Cînd apare pe lîngă prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale ale cazului genitiv, el are funcţie sintactică de complement circumstanţial de loc, în exemplele noastre.

5.2. DATIVUL ETIC

Prin formele scurte de dativ etic, cel care povesteşte şi, mai rar, cel care ascultă participă intens la desfăşurarea faptelor. Este specific, mai cu seamă, operelor literare folclorice şi celor inspirate din folclor.

Se poate face o structurare a acestui fenomen în funcţie de persoane, astfel:

- dativul persoanei I, cel mai frecvent: *Mîndra şade pe maidan/ Şi*- mi *înşiră la mărgean* - *Antologie de literatură populară*, II, p.268; *Manole că*-mi *sta*/*La zid că mînea* - *Miorița*, p.57; *Măi ciobane ortomane*,/ *Unde*-mi *mergi aşa pe frig* - Eminescu, *Poezii*, p.47;
- dativul persoanei a II-a: *Setilă dînd fundurile afară la cîte-o bute, hop*! ţi-*o sugea dintr-o sorbitură* - *Gramatica*, I, p.150; *Las' pe mine, mă, că* ţi-*l voi aşeza eu pe dînsul* - *Antologie de literatură populară*, II, p.293;
- dativul persoanelor I şi a II-a, în care povestitorul (persoana I) îl implică şi pe ascultător (persoana a II-a): *Dacă îi deschise porţile, ce credeţi că* mi-ţi *văzu?* - *Antologie*, II, p.305;
- dativul persoanelor I şi a III-a: *La Ştefan-Vodă mergea şi din gură* mi-i *spunea* - *Antologie*, p.225;
- dativul personal + dativul reflexiv: *Domnia că mi-l simţea* / *Din scaun că* mi-şi *fugea* - *Miorița*, p.119;
- dativul + acuzativ: *Ah te-am văzut*, mi te-*am văzut în fine* - Eminescu, *Poezii*, II, p.43.

6. PRONUME CU VALOARE NEUTRĂ

Formele neaccentuate ale pronumelui personal apar, uneori, cu valoare neutră,

cînd nu se referă la o anumită persoană sau la un anumit obiect. Ele apar la persoana a II-a singular, dativ și acuzativ (*El cum a intrat, încălecă pe cal și pe ici* **ți-e** *drumul* - *Antologie*, II, p.356; *Dacă lucrezi acolo,* **te** *alegi cu ceva*) și la persoana a III-a singular, dativ și acuzativ (*Dă-***i** *înainte cu același efect, Las-***o** *mai încet*).

7. FUNCȚII SINTACTICE

7.1. CARE APAR ÎN MANUALE

a) subiect: El *este* elev;
b) nume predicativ:
- în nominativ (*El a devenit* el)
- în genitiv (*Mașina este* a ei, *Ei sînt* contra lui);
- acuzativ (*Ei sînt* ca noi);

c) atribut:
- apozițional: *Voi,* tu și el, *trebuie să plecați;*
- în genitiv: *Costumul* lui *este nou; coalizarea* contra ei;
- în dativ: *Cartea-***i** *este pe catedră, Copiii* **i-***s plecați; A fost o reușită* datorită ei;
- în acuzativ: *Toate scrisorile* de la el *au fost returnate;*

d) complement direct: *El* mă *ajută;*
e) complement indirect:
- în genitiv: *Luptă* contra lui;
- în dativ: *Maria* mi-*a telefonat;*
- în acuzativ: *Au vorbit* despre noi;

f) complement de agent: *A fost ajutat* de noi;
g) complement circumstanțial de loc:
- în genitiv: *Noi stăm* înaintea lui;
- în acuzativ: *A venit* la noi;

h) complement circumstanțial de timp:
- în genitiv: *Ei au plecat* înaintea lui;
- în acuzativ: *A plecat* o dată cu noi;

i) complement circumstanțial de mod: *Au procedat* ca mine;
j) complement circumstanțial de cauză:
- în genitiv: *A lipsit* din cauza *ei;*
- în acuzativ: *A fost supărat* pentru el;

k) complement circumstanțial de scop:
- în genitiv: *Lucrează* în favoarea lui;
- în acuzativ: *Vine* pentru noi.

7.2. CARE NU APAR ÎN MANUALE

a) complement circumstanțial instrumental:
- în dativ: (*A reușit* datorită lor);
- în acuzativ: *A reușit* prin ei;

b) complement circumstanțial sociativ: *A plecat* împreună cu noi;
c) complement circumstanțial de relație:
- în genitiv: În privința lui, *n-am nimic de zis;*
- în acuzativ: Relativ la el, *nu mă pot pronunța;*

d) complement circumstanțial condițional:
- în genitiv: În locul lui, *nu procedam așa;*

e) complement circumstanțial opozițional:
- în genitiv: În locul lui *a venit ea;*

f) complement circumstanțial cumulativ:

- în genitiv: **În afara lui,** *au venit și alții;*
- în acuzativ: **Pe lîngă el,** *au venit și alții;*

g) complement circumstanțial de excepție:
- în genitiv: *Au venit toți* **cu excepția lui;**
- în acuzativ: **În afară de el** *n-a mai venit nimeni*

8. ALTE PRONUME PERSONALE

La persoanele a III-a singular și a III-a plural se folosesc și pronumele *dînsul, dînsa, dînșii, dînsele*, forme care se plasează între pronumele personale și cele de politețe: *eu > dînsul > dumnealui.* Aceste pronume sînt creații românești compuse contopite alcătuite din prepoziția *de* și formele mai vechi *însul, însa, înșii, însele.*

Acestea din urmă se mai folosesc și azi uneori în vecinătatea prepozițiilor: *dintru, întru, printru*: *dintr-însul, într-însul, printr-însul* etc.

Pronumele în discuție sînt articulate formal cu articol hotărît și se declină ca substantivele:

N.Ac. *dînsul, dînsa, dînșii, dînsele*
G.D. *dînsului, dînsei, dînșilor, dînselor*

Ele au toate funcțiile sintactice pe care le au și pronumele personale.

9. SUBSTANTIVARE

Pronumele personale se pot substantiva prin:
a) articulare cu articol hotărît: **Eul** *său nu se confundă cu al altuia;*
b) articulare cu articol nehotărît: *Are* **un eu** *foarte caracteristic;*
c) prepoziții: *Sînt așteptat* **de tu, de mă** - N.Stănescu, *Necuvintele*, p.48;
d) determinanți: *Fiecare* **tu** *este controversat* - M.Eminescu, *Proză literară*, p.137.

PRONUMELE DE POLITEȚE

1. DEFINIȚIE

Este pronumele care se folosește în locul unui substantiv nume de persoană sau pronume (personal, de regulă) pentru a marca politețea.

2. FLEXIUNE

Se face în funcție de persoană, gen, număr și caz.

2.1. PERSOANA

Pronumele de politețe are două persoane:
- a II-a singular (*dumneata*) și plural (*dumneavoastră*);
- a III-a singular (*dumneasa, dumnealui, dumneaei*)și plural (*dumnealor*).

Forma de persoana a II-a plural (*dumneavoastră*) se folosește atît pentru singular (înlocuindu-l pe *tu*),cît și pentru plural (în locul lui *voi*).

Dumneata se folosește în locul lui *tu; dumnealui*, pentru *el*; *dumneaei* pentru *ea*; *dumneasa*, pentru *el, ea*; *dumnealor*, pentru *ei, ele.*

2.2. GENUL ŞI NUMĂRUL

Pronumele de politeţe are forme diferite după gen numai la persoana a III-a singular, formele *dumnealui* (masculin) şi *dumneaei* (feminin).

Celelalte pronume au aceeaşi formă pentru ambele genuri: *dumneata, dumneavoastră, dumneasa, dumnealor.*

2.3. CAZURI ŞI DECLINARE

Persoana a II-a

N. *dumneata, dumneavoastră*
G. *dumitale, dumneavoastră*
D. *dumitale, dumneavoastră*
A. *dumneata, dumneavoastră*
V. *dumneata!, dumneaoastră!*

Persoana a III-a

N. *dumneasa, dumnealui, dumneaei, dumnealor*
G. *dumisale, dumnealui, dumneaei, dumnealor*
D. *dumisale, dumnealui, dumneaei, dumnealor*
A. *dumneasa, dumnealui, dumneaei, dumnealor*
V. - - - -

3. FORME REGIONALE

În limbaj regional şi familiar apare forma de N.A.V. *mata*, cu G.D. *matale* în locul lui *dumneata*. Forma *mata* are ca derivate *mătăluţă, mătălică*, forme care s-au trunchiat în *tălică* şi *tăluţă*.

4. STRUCTURĂ

Pronumele de politeţe sînt compuse contopite, rezultate din substantivul *domnia* + adjective posesive şi pronume personale de genitiv: *dumneata < domnia + ta, dumneavoastră < domnia + voastră, dumneasa < domnia + sa, dumnealui < domnia + lui, dumneaei < domnia + ei, dumnealor < domnia + lor.*

5. ABREVIERE

Pronumele de politeţe pot să apară şi în forme abreviate: *d-ta < dumneata, d-tale < dumitale, d-voastră, dv., dvs. < dumneavoastră, d-lui < dumnealui, d-ei < dumneaei, d-sa < dumneasa, d-sale < dumnisale, d-lor < dumnealor.*

6. FORME SUPERPOLITICOASE

Pentru exprimarea unei politeţi deosebite se folosesc şi alte pronume de politeţe, compuse necontopite, alcătuite din substantivele *domnia, excelenţa, înălţimea, preasfinţia*, etc., urmate de adjective posesive (*Domnia-sa, Domnia-ta, Domnia-voastră, Excelenţa-sa, Excelenţa-voastră, Înălţimea-ta, Înălţimea-sa, Înălţimea-voastră, Preasfinţia-sa, Preasinţia-ta, Preasfinţia-voastră* etc.), dar şi de pronume personale (*Domnia-lui,*

Domniile-lor), care se scriu cu inițială mare, la primul cuvînt al compusului și cu liniuță de unire.

6.1. FLEXIUNE

Aceste pronume se flexionează la fel ca celelalte pronume de politețe, adică în funcție de gen, număr, caz și de persoană.

Persoana a II-a

N.	*Domnia-ta*	*Domnia-voastră*	*Domniile-voastre*
D.	*Domniei-tale*	*Domniei-voastre*	*Domniilor-voastre*
G.	*Domniei-tale*	*Domniei-voastre*	*Domniilor-voastre*
A.	*Domnia-ta*	*Domnia-voastră*	*Domniile-voastre*
V.	*Domnia-ta!*	*Domnia-voastră!*	*Domniile-voastre!*

Persoana a III-a

N.	*Domnia-sa*	*Domnia-lui*	*Domnia-ei*	*Domniile-lor*
G.	*Domniei-sale*	*Domniei-lui*	*Domniei-ei*	*Domniilor-lor*
D.	*Domniei-sale*	*Domniei-lui*	*Domniei-ei*	*Domniilor-lor*
A.	*Domnia-sa*	*Domnia-lui*	*Domnia-ei*	*Domniile-lor*
V.	-	-	-	-

7. FUNCȚII SINTACTICE

Pronumele de politețe au toate funcțiile sintactice pe care le au pronumele personale (vezi mai sus).

PRONUMELE REFLEXIV

1. DEFINIȚIE

Este pronumele care ține locul obiectului asupra căruia se exercită direct sau indirect acțiunea verbului, obiect care este identic cu subiectul propoziției.

2. FLEXIUNE

Se face în funcție de persoană, număr și caz.

2.1. PERSOANA ȘI NUMĂRUL

Pronumele reflexiv are, la fel ca pronumele personal, trei persoane: I, a II-a și a III-a singular și plural.

Formele de persoana a III-a singular sînt identice cu formele de persoana a III-a plural.

Are forme proprii distincte de pronumele personal numai pentru persoanele a III-a singular și a III-a plural. La persoanele I și a II-a singular și plural, pronumele reflexiv împrumută formele pronumelui personal prin procedeul denumit schimbarea clasei morfologice: ele sînt reflexive dacă persoana și numărul lor coincid cu ale verbului: *Eu*

mă *spăl* (reflexiv), *Eu* te *spăl* (personal).

2.2. GENUL

Pronumele reflexiv de persoana a III-a singular şi plural nu are forme diferite după gen.

2.3. CAZURI ŞI DECLINARE

Pronumele reflexiv are numai două cazuri: dativ şi acuzativ. Fiecare caz are atît forme lungi (accentuate), cît şi forme scurte (neaccentuate).

Pronumele reflexiv în dativ

Singular

	Forme lungi	Forme scurte
I	*mie*	*îmi, mi, mi-, -mi, -mi-*
a II-a	*ţie*	*îţi, ţi, ţi-, -ţi, -ţi-*
a III-a	*sie, sieşi*	*îşi, şi, şi-, -şi, -şi-*

Plural

I	*nouă*	*ne, ne-, -ne, -ne-, ni-, -ni-*
a II-a	*vouă*	*vă, -vă, v-, -v-, vi-, -vi-*
a III-a	*sie, sieşi*	*îşi,şi-, -şi, -şi-*

Pronumele reflexiv în acuzativ

Singular

	Forme lungi	Forme scurte
I	*mine*	*mă, -mă, m-, -m-*
a II-a	*tine*	*te, te-,-te, -te-*
a III-a	*sine, sineşi*	*se, -se, se-, s-, -s-*

Plural

I	*noi*	*ne, ne-, -ne, -ne-*
a II-a	*voi*	*vă, -vă, v-, -v-*
a III-a	*sine, sineşi*	*se, -se, se-, s-, -s-*

Ilustrăm în propoziţii cu formele scurte de acuzativ de la persoana a III-a singular: *El* se *gîndeşte la părinţi, Rănindu*-se *la mînă, a plecat la medic, În lume* se-*ntîmplă multe, Ea nu* s-*a gîndit la ce va urma, Gînditu*-s-*a el la ce avea de făcut sau nu?*

3. ÎNTREBUINŢARE

Folosirea formelor lungi şi scurte ale pronumelui reflexiv respectă, în principiu, aceleaşi reguli ca în cazul folosirii formelor lungi şi scurte ale pronumelor personale.

3.1. FORME LUNGI

Formele lungi se pot folosi la toate persoanele, în ciuda faptului că, atunci cînd se vorbește despre ele, se exemplifică numai cu formele lungi de persoana a III-a. Ele apar ca răspunsuri scurte la întrebări (*Pe cine te bizui?* -Pe mine; *Cu cine se consultă?* -Cu sine) sau ca determinanți prepoziționali ai substantivelor (*Dragostea* de sine *nu miroase a bine*).

3.2. FORME LUNGI ȘI SCURTE

Formele lungi apar împreună cu cele scurte cînd sînt precedate de adverbe de întărire (*Numai* pe sine se *consideră inteligent, Doar* mie mi-*am reținut loc*), cînd persoanele sînt în opoziție (*Și* mi-*s dragă* mie *însămi, pentru că* i *sînt dragă lui* - Eminescu, *Poezii*, II, p.56; *Pe tine te desconsideră, iar* pe sine se *supraapreciază*) și cînd se accentuează asupra lor (*Crezi că* îmi *fac* mie *vreo favoare?*).

3.3. FORME SCURTE

De cele mai multe ori, se recomandă folosirea formelor scurte fără formele lungi: Mă *grăbesc*, Mi-*am cumpărat* etc.

4. DATIVUL POSESIV

Respectă aceleași condiții ca la pronumele personal, formele scurte stînd pe lîngă:

- substantive: *Cînd luna trece prin stejari urmînd mereu în cale-*și - Eminescu, *Poezii*,III, p.118;
- verbe: *Și cu voi drapîndu-*și *nula vă citează toți nerozii* - Eminescu, *Poezii*, III, p.48; *Tu numai* îți *pui vorba și gîndul la cîntări* - Eminescu, *Poezii*, II, p.242;
- prepoziții de genitiv: *Deasupra-*și *aude uscata foșnire* - Eminescu, *Poezii*, II, p.181;
- pronume reflexive substantivate: *Îngenunchind am zis în sine-*mi - Eminescu, *Poezii*, II, p.14.

Formele scurte de dativ posesiv de pe lîngă substantive și verbe au funcție sintactică de atribute pronominale. Cele care stau pe lîngă prepoziții sînt complemente circumstanțiale de loc.

5. SUBSTANTIVARE

Pronumele reflexiv, de acuzativ, persoana a III-a - *sine* - se poate substantiva:

- cu articol hotărît: Sinele *încearcă din sine sa iasă* - N.Stănescu, *Poezii*, p.92;
- cu articol nehotărît: *Corn țeapăn de melc / nemaiavînd* un sine *din care să iasă* - N.Stănescu, *În dulcele stil clasic*, p.319.

6. FUNCȚII SINTACTICE

Funcțiile sintactice ale pronumelui reflexiv sînt:

- atribut pronominal prepozițional: *Încrederea prea mare* în sine *nu l-a ajutat deloc*;
- atribut pronominal în dativ: *Cînd luna trece prin stejari urmînd mereu în cale-*și - Eminescu, *Poezii*, III, p.111;
- complement direct: *Ea* se *spală;*

- complement indirect: *El* **îşi** *cumpără un pix;*
- complement circumstanţial de loc: *Avea* **în sine** *o neliniște;*
- complement circumstanţial de scop: *Luptă* **pentru sine;**
- complement circumstanţial de mod: *Lucrurile se desfăşoară* **de la sine.**

PRONUMELE DE ÎNTĂRIRE

1.DEFINIŢIE

În limba română actuală pronumele de întărire trebuie definit numai ca adjectiv de întărire, prin faptul că el însoţeşte:

- pronume personale: *Ea* **însăşi** *a spus să plecăm;*
- pronume de politeţe: *Dumneavoastră* **înşivă** *v-aţi interesat de el;*
- reflexive: *S-a lăudat doar pe sine* **însuşi;**
- substantive: *Directorul* **însuşi** *a fost acolo să vadă ce s-a întîmplat.*

În toate situaţiile de mai sus, rolul lui este de a preciza (întări) numele obiectului determinat.

În calitate de adjective pronominale, ele se acordă în persoană, gen, număr şi caz cu pronumele personale şi reflexive şi în gen, număr şi caz cu substantivele pe care le determină.

2. FORME ŞI CATEGORII GRAMATICALE

Adjectivele de întărire au forme diferite pentru cele trei persoane, pentru ambele numere şi pentru genurile masculin şi feminin, ca în tabelul următor:

Masculin

	Singular	Plural
I	*însumi*	*înşine*
a II-a	*însuţi*	*înşivă*
a III-a	*însuşi*	*înşişi*

Feminin

	Singular	Plural
I	*însămi*	*însene*
a II-a	*însăţi*	*însevă*
a III-a	*însăşi*	*înseşi,însele*

Formele prezentate mai sus sînt invariabile după caz, dar ele pot sta în toate cazurile prin acord cu pronumele sau substantivul determinat:

N. *Eu* **însumi** *am plecat.*
G. -
D. *Mi-a făcut mie* **însumi** *acest favor.*
A. *A vorbit cu mine* **însumi.**

Persoanele I, a II-a şi a III-a singular feminin au şi forme pentru:

- dativ *Mie* **însemi** *mi-a telefonat.*
  Ţie **înseţi** *îţi scrie.*
  I-a pus întrebări ei **înseşi.**

- genitiv, numai persoana a III-a, căci *eu* și *tu* nu au genitiv: *Cărțile sînt ale Mariei înseși.*

3. STRUCTURĂ

Adjectivele de întărire sînt formații compuse contopite, alcătuite din mai vechile pronume personale: *îns(u), însă, înși, înse* + pronume reflexive forme scurte de dativ (*-mi, -ți, -si, -ne, -vă,-și*) și pronumele personal formă scurtă de dativ (*-le*).

4. PRONUMELE DE ÎNTĂRIRE CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

În etapele mai vechi ale limbii române, pronumele de întărire apărea și singur (cu valoare pronominală: *Ca să-mi mai treacă de urît, m-am ocupat* **însămi** *de toaleta lor* - *Gramatica*, I, p.154), putea fi definit deci ca atare.

5. PRONUMELE DE ÎNTĂRIRE CU VALOARE ADVERBIALĂ

Foarte rar, pronumele de întărire poate fi întrebuințat și adverbial, fiind sinonim cu adverbul *chiar*: *Nu este altul mai nou, mai bogat, mai întins, mai poetic și voi zice* **însuși** *mai fabulos, măcar că totdeauna adevărat* - *Gramatica*, II, p.155.

6. FUNCȚII SINTACTICE

a) Ca adjective pronominale, ele au funcție sintactică de atribute adjectivale pronominale.

b) Ca pronume, poate fi subiect: *Am văzut* **înșine** *pinteni de rugină putreziți* - *Manual pentru clasa a VII-a*, p.46.

c) Ca adverb, are funcție de complement circumstanțial de mod (vezi exemplul de la paragraful 5).

PRONUMELE POSESIV

PRONUMELE POSESIV CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

1. DEFINIȚIE

Este pronumele care înlocuiește numele obiectului posedat și numele posesorului: în **Ai mei** *se plimbă, ai* = numele obiectului posedat (părinții), iar *mei* reprezintă numele posesorului (cel care vorbește).

2. STRUCTURĂ

Pronumele posesive sînt formații compuse necontopite (nesudate) alcătuite din articolele posesive *al, a, ai, ale* și posesivele *meu, mea, mei* etc.

3. CATEGORII GRAMATICALE ŞI FLEXIUNE

Pronumele posesiv se schimbă în funcţie de persoană, gen, număr, număr de obiecte posedate - posesori şi caz.

3.1. PERSOANĂ

Ele au toate cele trei persoane: I, a II-a şi a III-a singular şi plural. Fiecărei persoane de la pronumele personal îi corespunde o serie de pronume (adjective) posesive:

eu	*meu, mea, mei, mele*
tu	*tău, ta, tăi, tale*
el	*său, sa, săi, sale*
ea	*său, sa, săi, sale*
noi	*nostru, noastră, noştri, noastre*
voi	*vostru, voastră, voştri, voastre*

Pentru *ei, ele* nu sînt forme corespunzătoare la posesiv.

3.2. GEN

Pronumele posesive aparţin celor trei genuri: masculin, feminin şi neutru, singular şi plural. Ele se stabilesc după genul şi numărul numelui obiectului posedat, pe care îl substituie prima componentă a posesivului, iar cea de-a doua are genul şi numărul primei.

Ele au, din acest punct de vedere, chiar desinenţe:

a) masculin:
-singular: *meu, tău, său, nostru, vostru;*
-plural: *mei, tăi, săi, noştri, voştri;*
b) feminin:
-singular: *meaф, taф, saф, noastră, voastră;*
-plural: *mele, tale, sale, noastre, voastre;*
c) neutru:
-singular: *meu, tău, său, nostru, vostru;*
-plural: *mele, tale, sale, noastre, voastre;*[58]

3.3 CLASIFICARE

După numărul de obiecte posedate şi după numărul de posesori, pronumele posesiv se poate repartiza în patru grupe:

S i n g u l a r

a)Un obiect posedat un posesor:

Persoana	Masculin	Feminin	Neutru
I	*al meu*	*a mea*	*al meu*
a II-a	*al tău*	*a ta*	*al tău*
a III-a	*al său*	*a sa*	*al său*

Cîinele este **al meu**, *Costumul meu este mai nou decît* **al tău**, *Negăsind-o pe secretara mea, am apelat la* **a ta**.

b) Un obiect posedat mai mulţi posesori:

Persoana	Masculin	Feminin	Neutru
I	*al nostru*	*a noastră*	*al nostru*
a II-a	*al vostru*	*a voastră*	*al vostru*
a III-a	-	-	-

Cîinele/ caietul este al **nostru**, *Cartea este* **a voastră.**

Plural

c) Mai multe obiecte posedate, un singur posesor:

Persoana	Masculin	Feminin	Neutru
I	*ai mei*	*ale mele*	*ale mele*
a II-a	*ai tăi*	*ale tale*	*ale tale*
a III-a	*ai săi*	*ale sale*	*ale sale*

Ai mei *nu s-au întors încă din excursie, Vorbește cu* **ai săi.**

d) Mai multe obiecte posedate, mai mulți posesori:

Peroana	Masculin	Feminin	Neutru
I	*ai noștri*	*ale noastre*	*ale noastre*
a II-a	*ai voștri*	*ale voastre*	*ale voastre*
a III-a	-	-	-

Ai noștri *au plecat la Paris, S-a interesat de* **ale noastre.**

NOTĂ. Există, referitor la numărul posesivelor, o nepotrivire între forma și conținutul unora dintre ele: *nostru, vostru, noastră, voastră* au formă de singular, dar înțeles de plural;
- *mei, tăi, săi, mele, tale, sale* au formă de plural, dar înțeles de singular.

3.4. DECLINARE

Se reduce la declinarea articolelor posesive care intră în compunerea acestuia.

a) Formele cu *al,a* se pot utiliza numai la nominativ și acuzativ, căci ele au forme numai la aceste cazuri.

N. **Al tău** *este mai bun*
A ta *este nouă.*
A. *Scriu numai cu* **al tău.**
Despre a ta *n-a fost vorba.*
V. -

b) Formele cu *ai, ale* se folosesc și la genitiv și dativ, căci acestea au și cazurile respective:

N. **Ai mei** *au plecat la cinema.*
G. *Prietenii* **alor mei** *sînt toți plecați.*
D. *Ion le-a telefonat* **alor mei.**
A. *Vorbesc cu* **ai mei.**
V. -

După acest model, se pot folosi toate formele de plural: *ai tăi > alor tăi; ai săi > alor*

săi; ai noştri > alor noştri; ai voştri > alor voştri; ale mele > alor mele; ale tale > alor tale; ale sale > alor sale; ale noastre > alor noastre; ale voastre > alor voastre.

4. FUNCŢII SINTACTICE

Pronumele posesive au următoarele funcţii sintactice:
a) subiect: **Ai mei** *au plecat la mare.*
b) nume predicativ:
- nominativ: *Ei sînt* **ai noştri.**
- genitiv: *Cărţile sînt* **ale alor noştri,** *Ei sînt* **contra alor noştri;**
- acuzativ: *Scrisorile sînt* **de la ai voştri.**

c) atribut pronominal:
- în genitiv: *Vecinii* **alor tăi** *nu s-au întors încă; Obiecţiile* **împotriva alor noştri** *n-au fost justificate;*
- în dativ: *A fost o reuşită* **datorită alor săi;**
- în acuzativ: *Sfaturile* **de la ai săi** *le-am ascultat întotdeauna;*

d) complement direct: *Îi aştept* **pe ai tăi;**
e) complement indirect: *A renunţat* **la ai săi;**
f) complement de agent: *A fost bătut* **de ai săi;**
g) complement circumstanţial de loc în genitiv: *Voi circula* **înaintea alor tăi** şi în acuzativ: *Stau* **lîngă ai mei;**
h) complement circumstanţial de timp în genitiv: *A plecat* **înaintea alor săi** şi în acuzativ: *Am sosit* **după ai noştri;**
i) complement circumstanţial de mod: *Este mai deştept* **decît ai săi;**
j) complement circumstanţial de cauză în genitiv: (*A întîrziat* **din cauza alor săi**) şi în acuzativ (*A fost sancţionat* **pentru ai tăi**);
k) complement circumstanţial de scop: *S-a luptat* **pentru ai săi;**

Am exemplificat numai funcţiile sintactice prevăzute de programa pentru clasele a V-a - a VIII-a.

PRONUMELE POSESIV CA ADJECTIV PRONOMINAL

1. DEFINIŢIE

Pronumele posesive devin adjective pronominale cînd stau pe lîngă substantive şi se acordă cu ele în gen, număr şi caz.

Spre deosebire de celelalte adjective pronominale, adjectivele posesive sînt doar formal adjective pronominale. În conţinut, ele înlocuiesc numele posesorului.

2. FLEXIUNE

2.1. CATEGORII GRAMATICALE

Adjectivele posesive au, la fel ca pronumele, toate cele trei persoane: I, a II-a şi a III-a singular şi plural.

Ele au genul, numărul şi cazul substantivelor pe care le determină.

2.2. FORME ŞI POZIŢIA FAŢĂ DE SUBSTANTIV

DUPĂ SUBSTANTIV

De cele mai multe ori, adjectivele posesive stau după substantive şi nu sînt însoţite de articole posesive.

Singular

a) Un obiect, un posesor:

Persoana	Masculin	Feminin	Neutru
I	*cîinele* meu	*cartea* mea	*pixul* meu
a II-a	*cîinele* tău	*cartea* ta	*pixul* tău
a III-a	*cîinele* său	*cartea* sa	*pixul* său

b) Un obiect posedat, mai mulţi posesori:

Persoana	Masculin	Feminin	Neutru
I	*prietenul* nostru	*colega* noastră	*pixul* nostru
a II-a	*prietenul* vostru	*colega* voastră	*pixul* vostru
a III-a	-	-	-

Plural

c) Mai multe obiecte posedate, un singur posesor:

Persoana	Masculin	Feminin	Neutru
I	*prietenii* mei	*colegele* mele	*pixurile* mele
a II-a	*prietenii* tăi	*colegele* tale	*pixurile* tale
a III-a	*prietenii* săi	*colegele* sale	*pixurile* sale

d) Mai multe obiecte posedate, mai mulţi posesori:

Persoana	Masculin	Feminin	Neutru
I	*copiii* noştri	*cărţile* noastre	*caietele* noastre
a II-a	*copiii* voştri	*cărţile* voastre	*caietele* voastre
a III-a	-	-	-

ÎNAINTEA SUBSTANTIVULUI

Mai rar, adjectivele posesive pot sta şi în faţa substantivelor şi sînt precedate de articole posesive.

Singular

a) Un obiect posedat, un posesor:

Persoana	Masculin	Feminin	Neutru
I	al meu *cîine*	a mea *carte*	al meu *pix*
a II-a	al tău *cîine*	a ta *carte*	al tău *pix*
a III-a	al său *cîine*	a sa *carte*	al său *pix*

b) Un obiect posedat, mai mulţi posesori:

Persoana	Masculin	Feminin	Neutru
I	al nostru *prieten*	a noastră *colegă*	al nostru *pix*
a II-a	al vostru *prieten*	a voastră *colegă*	al vostru *pix*
a III-a	-	-	-

Plural

c) Mai multe obiecte posedate, un singur posesor:

Persoana	Masculin	Feminin	Neutru
I	ai mei *prieteni*	ale mele *colege*	ale mele *pixuri*
a II-a	ai tăi *prieteni*	ale tale *colege*	ale tale *pixuri*
a III-a	ai săi *prieteni*	ale sale *colege*	ale sale *pixuri*

d) Mai multe obiecte posedate, mai mulți posesori:

Persoana	Masculin	Feminin	Neutru
I	ai noștri *copii*	ale noastre *cărți*	ale noastre *caiete*
a II-a	ai voștri *copii*	ale voastre *cărți*	ale voastre *caiete*
a III-a	-	-	-

Neconcordanța dintre formă și conținut referitoare la numărul unor pronume posesive este identică pentru acestea și ca adjective (vezi mai sus).

NOTĂ. Adjectivul posesiv însoțit de articol posesiv poate să stea și după substantiv cînd acesta (substantivul) e însoțit de un determinant:

acest coleg	al meu	*această colegă*	a mea
	al tău		a ta
	al său		a sa
	al nostru		a noastră
	al vostru		a voasrtă
aceşti colegi	ai mei	*aceste colege*	ale mele
	ai tăi		ale tale
	ai săi		ale sale
	ai noştri		ale noastre
	ai voştri		ale voastre

2.3. DECLINARE

În declinarea adjectivelor posesive apar modificări numai la formele de feminin singular. Ele pot sta în toate cazurile prin acord cu substantivele pe care le determină.

Masculin-Neutru

	Singular	Plural
N.A.	*colegul* meu	*colegii* mei
	pixul meu	*pixurile* mele
G.D.	*colegului* meu	*colegilor* mei
	pixului meu	*pixurilor* mele
V.	-	-

Feminin

	Singular	Plural
N.A.	*colega* mea	*colegele* mele
	colega noastră	*colegele* noastre
G.D.	*colegei* mele	*colegelor* mele
	colegei noastre	*colegelor* noastre
V.	-	-

3. FUNCŢII SINTACTICE

Funcţia sintactică a adjectivelor posesive este întotdeauna aceea de atribute adjectivale pronominale, indiferent de poziţia lor faţă de substantive. Adjectivele posesive pot sta, în această calitate, în toate cazurile.

PROBLEME DE ORTOGRAFIE LEGATE DE PRONUMELE ŞI ADJECTIVUL POSESIV

1. Pronumele şi adjectivele posesive de persoanele I şi a II-a plural masculin se scriu întotdeauna cu un *-i:* Ai noştri / ai voştri *au plecat*; *colegii* noştri / *colegii* voştri.

2. Normele limbii literare recomandă formele: *un coleg* de-ai mei/ de-ai tăi/ de-ai noştri/ de-ai voştri; *o colegă* de-ale mele/ de-ale tale/ de-ale sale/ de-ale noastre/ de-ale voastre şi nu *un coleg* de-al meu/ de-al tău/ de-al său/ de-al nostru/ de-al vostru; *o colegă* de-a mea/ de-a ta/ de-a sa/ de-a noastră/ de-a voastră.

3. Uneori, cînd adjectivele posesive stau după substantive nearticulate sau cu *-u* final care ţine şi loc de articol hotărît, substantive care denumesc, de regulă, grade de rudenie, ele se leagă de acestea prin cratimă (liniuţă de unire), constituindu-se ca o silabă în plus: *maică*-mea, *maică*-ta, *maică*-sa; *văru*-meu, *văru*-tău, *văru*-său; *frate*-meu, *frate*-tău, *frate*-său.

Ele au şi variante neliterare care la genitiv şi dativ feminin singular se scriu cu doi *i* şi cu liniuţă de unire: *soră*-mii, *soră*-tii, *soră*-sii.

4. Unele forme se pot abrevia: *mă*-sii, *mă*-tii.[59]

PRONUMELE INTEROGATIV

PRONUMELE INTEROGATIV CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

1. DEFINIŢIE

Este pronumele care în propoziţii interogative directe ţine locul substantivelor pronumelor şi numeralelor aşteptate ca răspunsuri la întrebări: Cine *vine?* - Popescu / el/ primul *vine.*

2. FORME

Formele pronumelui interogativ sînt:

care
cine
ce

cît, cîtă, cîți, cîte
al cîtelea, a cîta

3. CATEGORII GRAMATICALE

Pronumele interogative se flexionează după gen, număr și caz.

3.1. GENUL ȘI NUMĂRUL

- *cît* (neutru singular, de obicei), cu variantele, *cîtă* (feminin singular), *cîți* (masculin plural) și *cîte* (feminin și neutru plural), numai la nominativ și acuzativ;
- *al cîtelea* este la masculin și neutru singular, iar *a cîta*, la feminin singular;
- *care* are forme diferite după gen și număr numai la genitiv și dativ: singular (*căruia* - masculin și neutru; *căreia* - feminin); la plural, forma *cărora* este aceeași pentru toate genurile;
- *cine* și *ce* nu au forme după gen și număr.

3.2. CAZURI ȘI DECLINARE

CARE

Înlocuiește atît nume de persoane (Care *dintre ei intră acum?*), cît și de obiecte (*Am două pixuri.* Pe care *îl vrei?*)

Număr	Singular		Plural
Gen	M.N.	F.	M.F.N.
Caz			
N.	*care*	*care*	*care*
G. (*al,a,ai,ale*)	*căruia*	*căreia*	*cărora*
	cărui	*cărei*	*căror*
D.	*căruia*	*căreia*	*cărora*
A.	*care*	*care*	*care*

Așa cum reiese din tabel, cazurile nominativ și acuzativ au aceeași formă pentru toate genurile și pentru ambele numere. Cazurile genitiv și dativ singular au forme diferite după gen și număr.

La genitiv singular și plural pronumele *care* are două forme: cu *-a* și fără *-a*.

Exemple cu masculin singular:

N. Care *vine?*
G. Al căruia *este stiloul?*
În casa căruia *ai intrat?*
În a cărui *casă ai intrat?*
D. Căruia îi *scrii?*
A. Cu care *ai vorbit?*

CINE

N.	*cine*	Cine *intră?*
G.	(*al,a,ai,ale*) *cui*	*Pe proprietatea* cui *ești?*
D.	*cui*	Cui *îi telefonezi?*

A. *cine* La cine *te gîndești?*

Înlocuiește numai nume de persoane. Este invariabil după gen și număr.

De regulă, se folosește ca subiect numai cu verbe de persoana a III-a singular. Folosirea lui cu persoana a III-a plural e nepotrivită: *Cine *vin?*

CE

N.	Ce *se aude?*	*ce*
G.	-	-
D.	-	-
A.	Cu ce *scrii?*	*ce*

Este invariabil după gen, număr și caz.

Se poate folosi cu verbe de persoana a III-a singular: Ce *se vede acolo?* și de persoana a III-a plural: Ce *se văd acolo?*

Înlocuiește, de obicei, nume de obiecte, de animale, dar și de persoane sau de acțiuni: Ce *se vede acolo?* - O mașină/ un cîine/ un om; Ce *faci aici?* - Citesc *o carte.*

CÎT, CÎTĂ, CÎȚI, CÎTE

Număr	Singular		Plural	
Gen	M.N.	F.	M.	F.N.
Caz				
N.	*cît*	*cîtă*	*cîți*	*cîte*
G.	-	-	(*al,a,ai,ale*) *cîtora*	*cîtora*
D.	-	-	*cîtora*	*cîtora*
A.	*cît*	*cîtă*	*cîți*	*cîte*

Cît se folosește, de regulă, cu referire la substantive neutre care denumesc substanțe, alimente etc. și care nu au plural: nominativ (*În magazin este foarte mult coniac.* -Cît *s-a vîndut azi?*); acuzativ (Cu cît *s-a vîndut carnea de porc?*);

Cîtă se folosește cu referire la substantive feminine numai cu forme de singular, care denumesc, la fel, substanțe, alimente, legume etc.: nominativ (Cîtă *s-a vîndut azi?*), acuzativ (*Am avut foarte multă bere.* - Cu cîtă *ți-ai satisfăcut musafirii?*)

Cîți și *cîte* se referă la masculine și feminine numărabile. Ele sînt numai formal plurale de la *cît* și *cîtă*: Astfel: Cîți *vin?* Cîte *intră?* nu sînt plurale de la *Cît *vine?*, *Cîtă *intră?*

Exemple:

- nominativ: Cîți *au plecat?* Cîte *au mai rămas?*
- genitiv: *Cu fetele* cîtora *ați vorbit?*, Ale cîtora *sînt creioanele?*
- dativ: Cîtora *le-ai ajutat?*
- acuzativ: Despre cîți *ai vorbit?*

AL CÎTELEA, A CÎTA

N.	*al cîtelea, a cîta*
G.	-
D.	-
A.	*al cîtelea, a cîta*

Exemple:

- nominativ: Al cîtelea *este autobuzul care vine?*
- acuzativ: Cu a cîta *dintre ele ai vorbit?*

4. FUNCȚII SINTACTICE

Avînd în vedere dificultățile de analiză, vom indica funcțiile sintactice pentru fiecare pronume interogativ în parte, dar numai cele cuprinse în manualele școlare.

CINE

a) subiect: **Cine** *vine?*

b) nume predicativ: în nominativ (**Cine** *sînt ei?*), genitiv (fără prepoziție: **Al cui** *este creionul?* și cu prepoziție: **Contra cui** *ești?*) și acuzativ cu prepoziție (**Ca cine** *este el?*, **De la cine** *este scrisoarea?*);

c)atribut pronominal genitival: *În curtea* **cui** *ai intrat?*, *Cu* **al cui** *pix ai scris?*;

d)complement direct: **Pe cine** *ai întîlnit acolo?*;

e)complement indirect: în genitiv (cu prepoziție: **Contra cui** *ai luptat?*), în dativ (fără prepoziții: **Cui i-***ai telefonat?*) și acuzativ cu prepoziții (**Despre cine** *vorbești?*);

f) complement de agent: **De cine** *ai fost ajutat?;*

g)complement circumstanțial de loc: în genitiv (cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: **Înaintea cui** *ai stat?*) și în acuzativ (cu prepoziții: **La cine** *mergi?*);

h)complement circumstanțial de timp: în genitiv (cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: **Înaintea cui** *ai plecat?*) și în acuzativ (cu prepoziții: **După cine** *ai plecat?*);

i) complement circumstanțial de mod (în acuzativ cu prepoziții: **Ca cine** *ai lucrat?*);

j) complement circumstațial de cauză: în genitiv (cu locuțiuni prepoziționale: **Din cauza cui** *ai lipsit?*) și în acuzativ (cu prepoziții: **Pentru cine** *ai fost bătut?*);

k) complement circumstanțial de scop: în genitiv (cu locuțiuni: **În favoarea cui** *lucrezi?*) și în acuzativ (cu prepoziții: **Pentru cine** *lucrezi?*).

CARE

a) subiect: **Care** *intră?;*

b) nume predicativ:

- în nominativ: **Care** *este el?;*
- în genitiv: fără prepoziții (**Al căreia** *este pixul?*) cu prepoziție (**Contra cărora** *ești?*);
- în acuzativ cu prepoziții: **De la care** *este pixul?*, **Ca și care** *este el?;*

c) atribut pronominal genitival: *În mașina* **căruia** *ai fost?*, *Cu* **a cărui** *mașină te-ai plimbat?;*

d) complement direct: **Pe care** *l-ai ajutat?;*

e) complement indirect:

- în genitiv cu prepoziții: **Contra cărora** *te-ai pronunțat?;*
- în dativ fără prepoziții: **Căreia** *i-a scris?;*
- în acuzativ cu prepoziții: **Despre care** *ai vorbit?;*

f) complement de agent: **De care** *ai fost ajutat?;*

g) complement circumstanțial de loc:

- în genitiv cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: **Înaintea căruia** *ai stat?*, **În fața căruia** *te-ai așezat?;*
- în acuzativ cu prepoziții și cu locuțiuni: **Lîngă care** *ai stat?* **Alături de care** *te-ai așezat?;*

h) complement circumstanțial de timp:

- în genitiv cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: **În urma căruia** *ai sosit?*, **Înaintea căruia** *ai plecat?;*
- în acuzativ: **După care** *a intrat?;*

i) complement circumstanțial de mod:

- în dativ cu prepoziții: **Conform căruia** *a întocmit lucrarea?*
- în acuzativ cu prepoziții: **Decît care** *ești mai înalt?*, **Ca și care** *ai procedat?;*

j) complement circumstanțial de cauză
- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: **Din cauza căreia** *ai întîrziat?;*
- în acuzativ cu prepoziții: **Pentru care** *ai fost pedepsit?;*

k) complement circumstanțial de scop:
- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: **În favoarea căruia** *lucrezi?;*
- în acuzativ cu prepoziții: **Pentru care** *ai venit?.*

CE

a) subiect: **Ce** *se vede?;*
b) nume predicativ:
- în nominativ: **Ce** *este ea?*
- în acuzativ: **Ca ce** *este el?;*

c) complement direct: **Ce** *ai citit?;*
d) complement indirect: **Despre ce** *vorbești?;*
e) complement de agent: **De ce** *a fost deranjat? - De un zgomot;*
f) complement circumstanțial de loc: **Pe ce** *stai?;*
g) complement circumstanțial de mod: **Ca ce** *faci?;*
h) complement circumstanțial de cauză: **De ce** *ai fost bătut? - Pentru că am întîrziat;*
i) complement circumstanțial de scop: **Pentru ce** *lupți?*

CÎT, CÎTĂ

a) subiect: **Cît/ cîtă** *s-a vîndut?;*
b) complement direct: **Cît/ cîtă** *ai vîndut?;*
c) complement indirect: **La cît** *o lași?*, **La cîtă** *te-ai gîndit?;*
d) complement circumstanțial de loc: **Pe cît** *te întinzi?*, **Pe cîtă** *(suprafață) cultivi cartofi?;*
e) complement circumstanțial de timp: **La cît** *te scoli?;*
f) complement circumstanțial de mod: **La cît** *îți apreciezi efortul?*, **Cu cît** *vinzi marfa?*

CÎȚI, CÎTE

a) subiect: **Cîți/ cîte** *vor veni?;*
b) nume predicativ:
- în nominativ: **Cîte** *sînt ele?;*
- în genitiv: fără prepoziții: **A cîtora** *este marfa?* cu prepoziții: **Contra cîtora** *ești?*
- acuzativ cu prepoziții: **De la cîți/ cîte** *sînt scrisorile?;*

c) atribut pronominal genitival: *În curțile* **cîtora** *ai intrat?;*
d) complement direct: **Pe cîți** *i-ai văzut?*, **Pe cîte** *le-ai ajutat?;*
e) complement indirect:
- în genitiv: **Contra cîtora** *te-ai pronunțat?;*
- în dativ fără prepoziții: **Cîtora** *le-ai telefonat?;*
- în acuzativ cu prepoziții: **Despre cîți/ cîte** *ai vorbit?;*

f) complement de agent: **De cîte** *dintre ele ai fost invitat la dans?;*
g) complement circumstanțial de loc:
- în genitiv cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: **În fața cîtora** *ai stat?;*
- în acuzativ cu prepoziții: **Lîngă cîți/ cîte** *ai stat?;*

h) complement circumstanțial de timp:
- în genitiv cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: **Înaintea cîtora** *ai pornit?;*
- în acuzativ: *Ai spus că ai stat acolo zece zile.* **În cîte** *ai fost la cinema?;*

i) complement circumstanțial de mod în acuzativ cu prepoziții: **După cîte** *dintre ele te-ai orientat?;*
j) complement circumstanțial de cauză:
- în genitiv: **Din cauza cîtora** *ai întîrziat?;*

- în acuzativ: **Pentru cîți** *ai fost înjurat?;*

k) complement circumstanțial de scop:
- în genitiv: **În vederea cîtora** *ai venit?;*
- în acuzativ: **Pentru cîți** *ai venit?*

PRONUMELE INTEROGATIV CA ADJECTIV PRONOMINAL

1. DEFINIȚIE

Cînd pronumele interogative stau pe lîngă substantive și se acordă cu ele în gen, număr și caz, ele devin adjective pronominale.

Cine nu poate fi niciodată adjectiv pronominal.

2. FORME ȘI DECLINARE

Formele adjectivelor interogative sînt identice, în ansamblu, cu ale pronumelor interogative.

2.1. CU FORME DE N.G.D.A.

CARE

Nr.	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N.
N.	*care*	*care*	*care*	*care*
G.	*cărui*	*cărei*	*căror*	*căror*
D.	*cărui*	*cărei*	*căror*	*căror*
A.	*care*	*care*	*care*	*care*

Exemplificăm cu forma de masculin singular, la toate cazurile.

N. **Care** *inginer a lipsit?*
G. *Ale* **cărui** *inginer sînt cărțile?*
D. **Cărui** *inginer îi telefonezi?*
A. *Cu* **care** *inginer ai vorbit?*

La genitiv și dativ singular și plural, ca adjectiv pronominal, *care* nu are *-a* final.

Care însoțește atît nume de persoane (**Care** *băiat a intrat?*) cît și de obiecte (**Care** *carte îți place mai mult?*).

CÎȚI, CÎTE

Sînt forme de plural.

Însoțesc, deopotrivă, nume de persoane și de obiecte: **Cîte** *fete vin?*, **Cîți** *pereți ai zugrăvit azi?*

Gen Caz	Masculin	Feminin-Neutru
N.	*cîți*	*cîte*
G.	*cîtor*	*cîtor*

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

D.	*cîtor*	*cîtor*
A.	*cîți*	*cîte*

Ca adjective pronominale, la genitiv și la dativ singular și plural *cîți* și *cîte* nu au *-a* final.

Exemple:

N. Cîți *copii intră în sală?*
G. *Ai* cîtor *copii sînt acești cîini?*
D. Cîtor *copii le dai dulciuri?*
A. *Cu* cîți *copii ai vorbit?*

La genitiv și dativ singular și plural articolul posesiv *al, a, ai, ale* nu însoțește adjectivele pronominale *cărui, cărei, căror* și *cîtor.* Ele aparțin substantivului din vecinătatea adjectivelor.

2.2. NUMAI CU FORME DE N.A.

Adjectivele pronominale *ce, cît, cîtă, al cîtelea, a cîta* au forme numai de nominativ și acuzativ.

CE

N.	*ce*	Ce *mașină se vede?*
A.	*ce*	Ce *carte citești?*
		Cu ce *pix scrii?*

Însoțește mai mult nume de obiecte, dar și de persoane, atît la singular, cît și la plural: Ce carte/ ce cărți *citești?*, Ce copil *te-a căutat*/ Ce *copii te-au căutat?*

CÎT

Însoțește substantive neutre care au, de regulă, numai formă de singular și care denumesc alimente, materii, abstracte etc.: cît *vin*, cît *cupru*, cît *uraniu.*

N.	*cît*	Cît *vin s-a consumat?*
A.	*cît*	Cît *vin ai cumpărat?*
		Cu cît *vin te-ai descurcat?*

CÎTĂ

Însoțește substantive feminine la singular, care denumesc alimente, materii etc.:

N.	*cîtă*	Cîtă *bere s-a vîndut?*
A.	*cîtă*	Cîtă *bere ai cumpărat?*
		Cu cîtă *bere ți-ai servit musafirii?*

AL CÎTELEA, A CÎTA

Însoțesc atît nume de obiecte, cît și nume de persoane, la singular.

N.	*al cîtelea*	Al cîtelea *copil s-a născut?*
	a cîta	A cîta *repriză se desfășoară?*
A.	*al cîtelea*	*La* al cîtelea *tur de scrutin ai fost ales?*
	a cîta	*La* a cîta *încercare ai cîștigat?*

3. FUNCȚII SINTACTICE

Adjectivele interogative au întotdeauna funcții sintactice de atribute adjectivale pronominale. Adjectivele pot sta în cazurile nominativ, genitiv, dativ și acuzativ (*care, cîți, cîte*) sau numai în nominativ și acuzativ (*ce, cît, cîtă, al cîtelea, a cîta*), prin acordul adjectivelor respective cu substantivele pe care le determină.

Exemple cu *care*:

N. Care *mașină este mai nouă?*
G. *Al* cărui *băiat este cîinele?*
D. Cărui *coleg îi scrii?*
A. *Cu* care *autobuz circuli?*

4. GRUPUL *CE FEL DE*

În legătură cu grupul *ce fel de*, pe care unele lucrări îl încadrează la pronumele interogative, considerăm că nu avem un grup pronominal unitar, ci unul analizabil în părți, compus din: *ce* (adjectiv interogativ) + *fel* (substantiv) + *de* (prepoziție). În mod normal acordul trebuie să se facă cu substantivul *fel*: Ce *fel de oameni a venit?*

PRONUMELE INTEROGATIV CU VALOARE ADVERBIALĂ

Pronumele interogativ *ce* poate avea, uneori și valoare adverbială, fiind sinonim, în această calitate, cu *atît de, cît de*, mai ales în propoziții exclamative: Ce *mult te-am iubit!* Are funcție sintactică de complement circumstanțial de mod.

PRONUMELE RELATIV

PRONUMELE RELATIV CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

1.DEFINIȚIE

Este pronumele care leagă (de aici **relativ, relațional**) propoziții subordonate (secundare) de regente (mai exact, de părți de vorbire = regenți din regente) și care, în propozițiile subordonate, înlocuiește substantive: *Nu știu* cine *intră, Omul* care *intră are multe mașini, Este receptiv* la ce *este nou.*

În propozițiile atributive, pronumele relative reiau substantivele, pronumele și numeralele din regente: În *Vorbesc cu omul* care *vine, care = omul*: Omul *vine.*

2. FORME

Formele pronumelui relativ sînt:

2.1. SIMPLE

care
cine
ce

cît, cîtă, cîți, cîte
al cîtelea, a cîta

2.2. COMPUSE

Manualele școlare recomandă și forme compuse: *cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce.* Considerăm că în toate cele patru cazuri avem pronume demonstrative de depărtare (*cel, cei, cea - ceea, cele*) urmate de pronume relative, care introduc propoziții atributive avînd ca regenți demostrativele respective: *Cel* **ce intră acum** *este fratele meu.*

3. CATEGORII GRAMATICALE

Pronumele relativ se flexionează, la fel ca cel interogativ, după gen, număr și caz.

3.1. GENUL ȘI NUMĂRUL

Schimbarea pronumelui relativ în funcție de gen și număr este identică cu aceea a pronumelui interogativ (vezi mai sus).

3.2. CAZURI ȘI DECLINARE

PRONUMELE RELATIVE SIMPLE

Declinarea pronumelui relativ este identică cu declinarea pronumelui interogativ. Formele lui sînt aceleași, dar întrebuințarea este diferită de a celui interogativ.

CARE

Înlocuiește nume de persoane (*Omul* **care** *intră este vecinul meu*), de animale (*Văd un cîine* **care** *este negru*), de obiecte (*Creionul* **cu care** *scrii este roșu*).

Nr.	Singular		Plural
Gen Caz	M.N.	F.	M.F.N.
N.	*care*	*care*	*care*
G.	(*al,a,ai,ale*) *căruia*	*căreia*	*cărora*
	cărui	*cărei*	*căror*
D.	*căruia*	*căreia*	*cărora*
A.	*care*	*care*	*care*

Numai genitivul și dativul singular au forme diferite după gen și număr.

La genitiv și dativ, singular și plural, există două forme: *cu -a* (*căruia, căreia, cărora*) și fără *-a* (*cărui, cărei, căror*). Formele fără *-a* se pot confunda cu adjectivele pronominale.

Exemplificăm cu formele de masculin singular, la toate cazurile:

N. *Băiatul* **care** *a intrat este din Grecia.*
G. *Băiatul cu părinții* **căruia** *ai vorbit va sosi mîine aici.*
Spune-mi **al căruia** *este acest caiet.*
Băiatul în **a cărui** *mașină ai urcat este foarte inteligent.*
D. *Băiatul* **căruia îi** *telefonezi te va ajuta foarte mult.*
A. *Am întîlnit un băiat* **cu care** *am vorbit foarte mult.*

NOTĂ: Folosirea pronumelui *care* la genitiv

A. În propoziții atributive

1. Pronumele relativ este precedat de articolul posesiv *al,a,ai,ale* și nu are *-a* final

În această situație constatăm că:

- articolul posesiv se acordă cu substantivul de după pronumele relativ, substantiv care coincide cu numele obiectului posedat;
- pronumele relativ are genul substantivului din regentă, care coincide cu numele posesorului și pe care relativul îl reia în subordonată;
- articolul posesiv este precedat, de regulă, de prepoziții (în exemplele noastre apare numai cu).

Se disting cîteva situații:

a) Substantivul din regentă este la masculin singular, substantivul din subordonată (numele obiectului posedat) este la:

- masculin singular:
  Inginerul cu al cărui coleg vorbesc...
- feminin singular:
  Inginerul cu a cărui colegă vorbesc...
- neutru singular:
  Inginerul cu al cărui stilou scriu...
- masculin plural:
  Inginerul cu ai cărui colegi vorbesc...
- feminin plural:
  Inginerul cu ale cărui colege vorbesc...
- neutru plural:
  Inginerul cu ale cărui stilouri scriu...

b) Substantivul din regentă este la masculin plural, substantivul din subordonată la:

- masculin singular:
  Inginerii cu al căror coleg vorbesc...
- feminin singular:
  Inginerii cu a căror colegă vorbesc...
- neutru singular:
  Inginerii cu al căror stilou scriu...
- masculin plural:
  Inginerii cu ai căror colegi vorbesc...
- feminin plural:
  Inginerii cu ale căror colege vorbesc...
- neutru plural:
  Inginerii cu ale căror stilouri scriu... etc.

În acest fel, se pot construi fraze în care substantivul regent este la feminin singular și plural, precum și neutru singular și plural.

În exemple ca cele de mai sus se comit frecvent greșeli din partea elevilor și din partea altor categorii de vorbitori ai limbii române.

2. Pronumele relativ nu este însoțit de articol posesiv

Se pot constata următoarele:

- pronumele relativ are *-a* (final);
- el are genul și numărul substantivului din regentă;
- substantivul cu care începe subordonata atributivă este precedat de prepoziție.

a) Substantivul din regentă este la masculin singular:
Inginerul în mașina căruia mă plimb...

b) Substantivul din regentă este la masculin plural:
Inginerii cu mașinile cărora mă plimb...

c) Substantivul din regentă este la feminin singular:
Colega cu mașina căreia mă plimb...

d) Substantivul din regentă este la feminin plural:
*Colegele cu mașinile cărora mă plimb...*etc.

În această ipostază, pronumele relativ poate fi precedat de prepoziții și de locuțiuni prepoziționale de genitiv. Și aici relativul are genul și numărul substantivului din regentă.

Colegul **înaintea (în fața)** *căruia stau...*

*Clădirea în spatele căreia este mașina...*etc.

B. În propoziții neatributive

Observațiile ce se impun sînt:

- pronumele relativ are întotdeauna *-a* (final);
- el este întordeauna însoțit de articol posesiv;
- nu se pune problema apariției unor confuzii sau greșeli:

Nu știu **al căruia (al căreia, al cărora)** *este pixul.*

CINE

Înlocuiește numai nume de persoane, comune și proprii. Nu are forme diferite după gen și număr.

N.	*cine*	*Nu știe* **cine** *intră în sală.*
G.	(al,a,ai,ale)	
	cui	*Nu a spus* **al cui** *este cîinele.*
		Nu știe în casa **cui** *să intre.*
		Nu știe în **a cui** *casă să intre.*
D.	*cui*	*Vrea să știe* **cui** *îi telefonezi.*
A.	*cine*	*N-am aflat* **pe cine** *așteaptă.*

CE

Înlocuiește, de regulă, nume de obiecte; cînd este egal cu *care* poate înlocui și nume de persoane: *Nu-i știu pe băieții* **ce** *au venit acum.*

Nu are forme diferite după gen și număr. În propoziții neatributive e mai greu de stabilit de ce gen este: *Spune-mi* **ce** *se aude.*

N.	*ce*	*Nu a spus* **ce** *s-a întîmplat.*
G.	-	-
D.	-	-
A.	*ce*	*Nu vrea să-l întrebe* **cu ce** *scrie.*

CÎT (CÎTĂ, CÎȚI, CÎTE)

Nr	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N.
N.	*cît*	*cîtă*	*cîți*	*cîte*
G.	-	-	(*al,a,ai,ale*) *cîtora*	*cîtora*
D.	-	-	*cîtora*	*cîtora*
A.	*cît*	*cîtă*	*cîți*	*cîte*

Cît înlocuiește, ca și pronumele interogativ omonim, substantive care denumesc substanțe, alimente etc., care sînt de genul neutru și care nu se folosesc la plural.

N. *Coniacul* **cît** *nu s-a vîndut va fi returnat depozitului.*
Nu știu **cît** *s-a vîndut din vin.*
A. *Spune-mi* **cu cît** *ai vîndut marfa.*

Cîtă înlocuiește substantive feminine din aceleași sfere semantice ca în cazul lui *cît*, substantive care nu se folosesc la plural:

N. *Berea* **cîtă** *s-a vîndut ieri a fost adusă de la Oradea.*
A. *Dacă soseşte făina, te rog să-mi spui* **cu cîtă** *acoperi nevoile cartierului.*

Cîţi şi *cîte* înlocuiesc substantive la numărul plural, care denumesc persoane şi obiecte, de genurile masculin (*cîţi*) şi feminin - neutru (*cîte*).

Exemplificăm cu formele lui *cîţi*:

N. *Ştie* **cîţi** *au venit.*
G. *Nu ne-a spus în casele* **cîtora** *a intrat.*
Spune-mi **ale cîtora** *dintre ei sînt cărţile.*
D. *Colegii* **cîtora** *le-am telefonat au sosit foarte repede.*
A. *Toţi băieţii* **cu cîţi** *am vorbit au fost de acord.*

AL CÎTELEA, A CÎTA

N. *al cîtelea, a cîta*
A. *al cîtelea, a cîta*

Au forme de singular de genurile masculin, neutru şi feminin.

N. *Spune-mi* **al cîtelea** *eşti pe listă.*
A. *Nu ştiu cu* **al cîtelea** *dintre ei ai vorbit.*

PRONUMELE RELATIVE COMPUSE

Cu toate că sîntem pentru separarea lor (aşa cum am arătat mai sus), le vom prezenta şi pe acestea, întrucît ele apar în programele şi manualele şcolare. Sînt numai compuse cu *ce*:

CEL CE, (CEA CE), CEI CE, CELE CE

Ele sînt forme diferite după gen şi număr: *cel ce* este pentru masculin şi neutru singular, *cea ce* pentru feminin singular, *cei ce* pentru neutru plural, iar *cele ce* pentru feminin şi neutru plural.

N. *cel ce, cea ce, cei ce, cele ce*
G. (*al,a,ai,ale*) *celui ce, celei ce, celor ce, celor ce*
D. *celui ce, celei ce, celor ce, celor ce*
A. *cel ce, cea ce, cei ce, cele ce*

CEEA CE

Are o poziţie aparte între pronumele relative compuse de mai sus, nu trebuie considerat, adică, femininul lui *cel ce* (femininul acestuia este *cea ce*), întrucît el are valoare neutră, putîndu-se folosi, în egală măsură, cu referire atît la masculin, cît şi la feminin singular.

El nu are forme pentru genitiv şi dativ. Forma *celei ce*, dată de manuale, este genitivul şi dativul lui *cea ce*, pe care am pus-o între paranteze, întrucît această combinaţie se foloseşte mai puţin.

4. FUNCȚII SINTACTICE

Pe lîngă faptul că leagă propoziții subordonate de regente, pronumele relative au și funcții sintactice în propozițiile pe care le introduc. Aceste funcții se stabilesc, de obicei, prin raportarea numai la cuvinte din propozițiile subordonate, adică cele introduse de pronumele relative.

NOTĂ. De multe ori, pronumele relative care introduc atributive (*care, ce, cît, cîtă, cîți, cîte*) sînt considerate greșit de către elevi atribute pe lîngă substantivele din propoziția regentă, întrucît nu se cunoaște regula generală enunțată mai sus. Greșeala se adîncește prin faptul că ele sînt considerate atribute adjectivale pe lîngă substantivele respective.

Ne vom referi numai la funcțiile sintactice care sînt prevăzute în programele și manualele școlare.

CINE

a) subiect: *Nu a spus* **cine** *vine;*
b) nume predicativ:
- în nominativ: *Nu știu* **cine** *este el;*
- în genitiv fără prepoziții (*Întreabă-l* **al cui** *este pixul*) și cu prepoziții (*Nu mi-a spus* **contra cui** *sînt părinții lui);*
- în acuzativ cu prepoziții: *Spune-mi* **de la cine** *este scrisoarea, Nu știu* **ca cine** *este el;*

c) atribut pronominal genitival: *N-am aflat în casa* **cui/ în a cui** *casă ai stat;*
d) complement direct: *Nu mi-a spus* **pe cine** *să anunț;*
e) complement indirect:
- în genitiv cu prepoziții: *N-am aflat* **contra cui** *lupți;*
- în genitiv fără prepoziții: *N-am aflat* **cui** *i-a telefonat;*
- în acuzativ cu prepoziții: *Nu știu* **despre cine** *ai vorbit;*

f) complement de agent: *Nu vrea să spună* **de cine** *a fost bătut;*
g) complement circumstanțial de loc:
- în genitiv cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: *Nu știu* **înaintea cui/ în fața cui** *stai;*
- în acuzativ cu prepoziții: *N-a spus* **lîngă cine** *a stat;*

h) complement circumstațial de timp:
- în genitiv cu prepoziții: *Nu vreau să aflu* **înaintea cui** *ai plecat;*
- în acuzativ cu prepoziții: *N-a întrebat* **după cine** *am ieșit din sală;*

i) complement circumstanțial de mod în acuzativ cu prepoziții: *Nu mi-a spus* **ca cine** *a procedat;*
j) complement circumstanțial de cauză:
- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *Nu știe* **din cauza cui** *a întîrziat;*
- în dativ cu prepoziție: *Am aflat* **datorită cui** *s-au petrecut toate acestea;*
- în acuzativ cu prepoziții: *N-a aflat* **pentru cine** *a fost criticat;*

k) complement circumstanțial de scop:
- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *Nu știe* **în folosul cui** *ai lucrat;*
- în acuzativ cu prepoziții: *Nu mă interesează* **pentru cine** *te lupți.*

CARE

a) subiect: *Omul* **care** *a intrat este colegul tău; N-am văzut* **care** *a plecat;*
b) nume predicativ:
- în nominativ: *Nu știu* **care** *sînt ei;*
- în genitiv: fără prepoziții (*Nu mă interesează* **al căreia** *este stiloul*), cu prepoziții

(*Nu știe* **împotriva căreia** *dintre ele este*);

- în acuzativ cu prepoziții: *Nu știe* **de la care** *este scrisoarea;*

c) atribut pronominal genitival: *N-a precizat în mașina* **căruia**/*în* **a cărui** *mașină se va urca;*

d) complement direct: *Colegul* **pe care l-ai condus** *la gară are mulți frați;*

e) complement indirect:

- în genitiv cu prepoziții: *Nu știu* **contra căruia** *te vei pronunța;*
- în dativ fără prepoziții: *Copiii* **cărora** *le-ai scris sînt absenți azi;*
- în acuzativ cu prepoziții: *Filmul* **despre care** *vorbești este foarte bun;*

f) complement de agent, în acuzativ cu prepoziții: *Nu știu* **de**/ **de către care** *ai fost amenințat;*

g) complement circumstanțial de loc:

- în genitiv cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *Clădirea* **înaintea căreia**/ **în dreptul căreia** *ai parcat mașina este foarte veche;*
- în acuzativ cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *Copacul* **lîngă care**/ **aproape de care** *stai este foarte rămuros;*

h) complement circumstanțial de timp:

- în genitiv cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *Fata* **înaintea căreia** *ai plecat se numește Maria; Perioada* **pe parcursul căreia** *ți-ai făcut studiile a fost foarte frumoasă;*
- în acuzativ cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *Ziua* **în care** *am venit la voi a fost foarte frumoasă; N-am aflat* **o dată cu care** *ai venit;*

i) complement circumstanțial de mod:

- în genitiv cu locuțiuni: *Planul* **pe baza căruia** *ai lucrat este bun;*
- în dativ cu prepoziții: *Metoda* **conform căreia** *am lucrat este cea mai nouă;*
- în acuzativ cu prepoziții: *Atenția* **cu care** *mă urmărește îl obosește;*

j) complement circumstanțial de cauză:

- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *Accidentul* **din cauza căruia** *a întîrziat s-a produs la ora 10;*
- în dativ cu prepoziții: *Accidentul* **datorită căruia** *ai întîrziat s-a produs la ora 10;*
- în acuzativ cu prepoziții: *Băiatul* **pentru care** *ai fost pedepsit nu este colegul tău;*

k) complement circustanțial de scop:

- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *Examenul* **în vederea căruia** *te pregătești va avea loc mîine;*
- în acuzativ cu prepoziții: *Examenul* **pentru care** *te pregătești va avea loc mîine.*

CE

a) subiect: *Nu știu* **ce** *se vede;*

b) nume predicativ:

- în nominativ: *Spune-mi* **ce** *este ea;*
- în acuzativ cu prepoziții: *Nu știu* **de la ce** *este această piesă;*

c) complement direct în acuzativ fără prepoziții: *Nu știu* **ce** *citești;*

d) complement indirect în acuzativ cu prepoziții: *L-am întrebat* **despre ce** *a vorbit cu tine;*

e) complement de agent: *Nu mi-a spus* **de ce** *i-a fost pătată cămașa;*

f) complement circumstanțial de loc: *N-a spus* **pe ce** *și-a pus lucrurile;*

g) complement circumstanțial de mod: *Spune-mi* **după ce** *te orientezi în pădure;*

h) complement circumstanțial de cauză în acuzativ: *Nu a spus* **pentru ce** *a fost arestat;*

i) complement circumstanțial de scop în acuzativ: *Întreabă-l* **pentru ce** *a venit aici.*

CÎT, CÎTĂ

a) subiect: *Nu știu* **cît**/ **cîtă** *s-a vîndut;*

b) complement direct: *Spune-mi* **cît**/ **cîtă** *consumi;*

c) complement indirect: *Întreabă-l* **la cît**/ **la cîtă** *s-a gîndit;*

d) complement circumstanțial de loc: *Fiindcă ai luat mai mult teren agricol, spune-mi* **pe cît** *cultivi grîu;*

e) complement circumstanțial de timp: *Spune-mi* **la cît** *te scoli dimineața; În timpul* **cît** *ai stat acolo te-ai odihnit;*

f) complement circumstanțial de mod: *Nu mi-ai spus* **la cît** *îți apreciază efortul.*

CÎȚI, CÎTE

a) subiect: *Spune-mi* **cîți/ cîte** *sînt aici;*

b) nume predicativ:

- în nominativ: *Nu știu* **cîți** *sînt ei* / **cîte** *sînt ele;*
- în genitiv fără prepoziții (*Întreabă-l* **ale cîtora** *dintre ei sînt aceste mașini*), cu prepoziții (*Nu mi-a spus* **contra cîtora** *este*);
- în acuzativ cu prepoziții: *N-am aflat* **de la cîți/ cîte** *sînt scrisorile;*

c) atribut pronominal genitival: *Oamenii în casele* **cîtora** *am intrat lucrează în agricultură;*

d) complement direct: *Nu ne-a întrebat* **pe cîți** *i-am ajutat/* **pe cîte** *le-am ajutat;*

e) complement indirect:

- în genitiv cu prepoziții: *Colegii* **contra cîtora** *a avut obiecții s-au supărat pe el;*
- în dativ fără prepoziții: *Toți/ toate* **cîtora** *le-ai telefonat au plecat;*
- în acuzativ cu prepoziții: *Spune-ne* **cu cîți/ cîte** *ai vorbit;*

f) complement de agent: *Nu-l interesează* **de către cîți/ cîte** *a fost văzut;*

g) complement circumstanțial de loc:

- în genitiv cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *Nu mă interesează* **deasupra cîtora** *te situezi; Nu a spus* **în fața cîtora** *s-a așezat;*
- în acuzativ cu prepoziții: *L-am întrebat* **lîngă cîți/ cîte** *a stat;*

h) complement circumstanțial de timp:

- în genitiv cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *N-am aflat* **înaintea cîtora** *ai venit; Ai stat acolo mai multe zile. Vrem să te întrebăm* **pe parcursul cîtora** *te-ai întîlnit cu prietenii;*

i) complement circumstanțial de mod în acuzativ cu prepoziții: *A fost apreciat* **după cîte** *a realizat;*

j) complement circumstanțial de cauză:

- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *Prietenii* **din cauza cîtora** *ai avut de suferit și-au cerut scuze;*
- în acuzativ cu prepoziții: *Nu știe* **pentru cîți/ cîte** *a fost penalizat;*
- în dativ cu prepoziții: *N-a aflat* **datorită cîtora** *a suferit;*

k) complement circumstanțial de scop:

- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *Nu ne-a spus* **în favoarea cîtora** *lucrează;*
- în acuzativ cu prepoziții: *Nu ne-a spus* **pentru cîți/ cîte** *lucrează.*

5. PRONUMELE RELATIVE INTRODUC PROPOZIȚII SUBORDONATE

Definiția pronumelor relative se justifică parțial prin aceea că ele introduc propoziții subordonate (leagă propoziții subordonate de regente).

Ele pot fi precedate sau nu de prepoziții.

Toate pronumele relative introduc mai multe tipuri de subordonate. Pronumele *cine, care, cîți, cîte* introduc subordonate și la formele de genitiv și dativ. Vom exemplifica numai cu subordonatele cuprinse în *Limba română. Gramatică. Manual pentru clasa a VIII-a.*

CINE

a) Subiectivă: *Nu se știe* **cine pleacă/ cui telefonează.**

b) Predicativă: *Întrebarea este* **cu cine va pleca/ înaintea cui a sosit.**

c) Atributivă: *L-a deranjat întrebarea* pe cine va ajuta/ ale căruia sînt cărțile.
d) Completivă directă: *Nu a știut* pentru cine a lucrat;
e) Completivă indirectă: *Nu m-am gîndit* cine va veni în locul tău/ al cui este pachetul/ căruia îi vei telefona.
f) Circumstanțială de loc: *Mergem* la cine ne invită.

CARE

a) Subiectivă: *Nu s-a precizat* care va pleca/ cu care se va plimba/ a cui este mașina/ căreia îi va scrie.
b) Predicativă: *Preocuparea lui este* cu care dintre fete să se întîlnească/ ale cui sînt pozele.
c) Atributivă: *Fetele* care intră *sînt colegele tale.*
d) Completivă directă: *Nu știu* care intră/ despre care vorbești/ cărora le va scrie/ cui îi va telefona.
e) Completivă indirectă: *Mă tem* de care intră acum în sală.
f) Circumstanțială de loc: *Mergem* la care ne cheamă.

CE

a) Subiectivă: *Nu se vede* ce faci.
b) Predicativă: *El devine* ce vrea.
c) Atributivă: *Ai spus un lucru* ce m-a deranjat.
d) Completivă directă: *N-a spus* ce va citi.
e) Completivă indirectă: *A fost impresionat* de ce a văzut acolo.
f) Circumstanțială de loc: *Mă îndrept* spre ce se vede acolo.

CÎT, CÎTĂ

a) Subiectivă: *Nu a spus* cît / cîtă s-a vîndut.
b) Predicativă: *Întrebarea este* cît/ cîtă s-a consumat.
c) Atributivă: *Vinul* cît a rămas *l-a consumat cu prietenii; Mîncarea* cîtă ți-a trimis-o *îți ajunge pentru două zile.*
d) Completivă directă: *N-am aflat* cît / cîtă ai comandat.
e) Completivă indirectă: *Nu s-a gîndit* cu cît / cîtă va rămîne.

CÎȚI, CÎTE

a) Subiectivă: *Nu s-a stabilit* cîți/ cîte vor pleca.
b) Predicativă: *Întrebarea este* cu cîți/ cîte se va plimba/ în casele cîtora va intra/ cîtora le va scrie.
c) Atributivă: *Toți* cîți au fost *acolo au plecat; Au venit toate fetele* cu cîte am vorbit.
d) Completivă directă: *N-am aflat* cîți / cîte au plecat.
e) Completivă indirectă: *Nu s-a gîndit* la cîți / cîte vor veni / cîtora le va oferi flori.
f) Circumstanțială de loc: *Am fost* la cîți/ la cîte m-ai trimis.

PRONUMELE RELATIV CA ADJECTIV PRONOMINAL

1. DEFINIȚIE

Pronumele relative devin adjective pronominale relative cînd stau pe lîngă substantive. În această ipostază, ele se acordă întotdeauna cu substantivele respective în gen, număr și caz și nu mai țin locul unor substantive: *Spune-mi* ce *carte citești, Nu știu* care *student vine.*

2. FORME

Formele adjectivelor relative sînt:

care
ce
cît, cîtă, cîți, cîte
al cîtelea, a cîta

Cine nu poate fi niciodată adjectiv pronominal, nici chiar într-un context ca: *Spune-mi în casa* **cui** *ai dormit*, unde *cui* este luat greșit, de către elevi, adjectiv pronominal din cauza vecinătății imediate a acestuia cu substantivul.

Pronumele de mai sus nu pot fi adjective pronominale pe lîngă substantive din propoziția regentă, cum se interpretează foarte des de către elevi: *Omul* **care** *vine este student*, unde *care* este pronume relativ, căci el ține în subordonată locul substantivului *omul.*

Ca adjective pronominale, ele sînt urmate în subordonată de substantive: *La întrebarea* **ce** *carte citește n-a dat nici un răspuns, N-a spus* **cîți** *copii are.* Excepție de la această regulă fac *care* și *cîți, cîte* la genitiv, cînd, deși au substantive după ele, sînt pronume: *Resturantul la* **a cărui** *cramă ai fost este foarte curat, Nu mi-ai spus* **în casele cîtora** *ai fost.*

3. DECLINARE

CARE

Număr	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N
N.	*care*	*care*	*care*	*care*
G.	*cărui*	*cărei*	*căror*	*căror*
D.	*cărui*	*cărei*	*căror*	*căror*
A.	*care*	*care*	*care*	*care*

Exemple în propoziții cu formele de masculin singular:

N. *Nu știu* **care** *elev vine.*
G. *N-a spus a* **cărui** *inginer este mașina.*
D. *Nu l-am întrebat* **cărui** *coleg i-a telefonat ieri.*
A. *Nu-l interesează la* **care** *hotel vrei să te cazezi.*

Care însoțește, deopotrivă, nume de persoane (*Spune-i* **care copil** *e mai frumos*) și de obiecte (*Nu l-am întrebat* **care costum** *îi place mai mult*).

CÎȚI, CÎTE

Și ele determină atît nume de persoane, cît și nume de obiecte: *Nu am aflat* **cîți copii** *are; Nu l-am întrebat* **cîte mașini** *și-a cumpărat.* Sînt numai forme de plural.

Gen Caz	Masculin	Feminin-Neutru
D.	*cîți*	*cîte*
G.	*cîtor*	*cîtor*
D.	*cîtor*	*cîtor*
A.	*cîți*	*cîte*

Exemple în propoziții pentru masculin:

N. *Întreabă-l* **cîți** *colegi au plecat în excursie.*
G. *Nu ți-a spus ale* **cîtor** *colegi sînt mașinile.*
D. *Vrea să știe* **cîtor** *colegi le-am scris.*
A. *N-a aflat despre* **cîți** *colegi am vorbit.*

Cîți și *cîte* ca adjective relative apar la genitiv și dativ fără *-a* (final).

Adjective pronominale care au numai cazurile nominativ și acuzativ

CE

N. *ce* *Întreabă-l* **ce** *mașină se aude.*
A. *ce* *Roagă-l să-ți spună* **ce** *carte citește.*

Determină, la fel ca adjectivul interogativ corespunzător, nume de persoane și de obiecte, atît la singular, cît și la plural: *Spune-ne* **ce carte / ce cărți** *citești, M-a întrebat* **ce copil** *m-a căutat* **/ ce copii** *m-au căutat.*

CÎT

Determină substantive neutre, numai cu formă de singular, care denumesc alimente, materii etc.

N. *cît* *Nu mi-a spus* **cît vin** *s-a consumat.*
A. *cît* *L-am întrebat* **cît vin** *a cumpărat* **/ cu cît vin** *s-a descurcat.*

CÎTĂ

Însoțește substantive feminine cu formă de singular care denumesc alimente, materii, abstracte etc.

N. *cîtă* *Spune-mi* **cîtă brînză** *s-a comandat.*
A. *cîtă* *M-am mirat* **cîtă răbdare** *a avut, Spune-mi* **cu cîtă bere** *ți-ai servit musafirii.*

AL CÎTELEA, A CÎTA

Însoțesc nume de persoane și de obiecte, masculine și neutre (*al cîtelea*) și feminine (a cîta), numai la singular.

N. *al cîtelea* *Mi-a spus* **al cîtelea copil** *s-a născut.*
Nu știu **a cîta repriză** *se desfășoară.*
A. *al cîtelea* *L-am întrebat* **la al cîtelea tur** *de scrutin a fost ales; Nu mi-a spus* **la a cîta încercare** *a cîștigat.*

4. FUNCȚII SINTACTICE

Adjectivele pronominale relative au întotdeauna funcție sintactică de atribute adjectivale pronominale.

Ca adjective, ele pot sta în cazurile nominativ, genitiv dativ și acuzativ (*care, cîți, cîte*) sau numai în nominativ și acuzativ (*ce, cît, cîtă, al cîtelea, a cîta*).

Exemple în propoziții pentru *care*, masculin singular:

N. *Nu știe* care *coleg a plecat.*
G. *L-au întrebat ale* cărui *coleg sînt cărțile.*
D. *Nu a spus* cărui *coleg i-a telefonat.*
A. *N-am aflat* cu care *colegă s-a plimbat.*

5. ADJECTIVELE RELATIVE INTRODUC PROPOZIȚII SUBORDONATE

Adjectivele relative introduc aceleași tipuri de subordonate ca pronumele relative omonime, inclusiv la formele de genitiv și dativ (*cărui, cărei, căror, cîtor*).

CARE

a) Subiectivă: *Nu se știe* care autobuz sosește primul.
b) Predicativă: *Întrebarea este* de la care magazin ne vom aproviziona.
c) Atributivă: *N-a răspuns la întrebarea* cu care autobuz circulă.
d) Completivă directă: *M-a întrebat* cărei colege i-a telefonat.
e) Completivă indirectă: *Nu m-am gîndit* al cărei *colege* este bagajul.
f) Circumstanțială de loc: *Plec* la care film vreau.

CE

a) Subiectivă: *Nu s-a spus* ce colegi vor lipsi mîine.
b) Predicativă: *Problema este* cu ce autobuz vor călători.
c) Atributivă: *L-a deranjat întrebarea* ce probleme a avut.
d) Completivă directă: *Nu mi-a spus* ce cărți a cumpărat.
e) Completivă indirectă: *Nu s-a gîndit* ce urmări va avea pentru el acest accident.

CÎT, CÎTĂ

a) Subiectivă: *Nu s-a spus* cît coniac / cîtă bere să cumpărăm.
b) Predicativă: *Obsesia lui este* cît pămînt să cumpere / cîtă suprafață să închirieze.
c) Atributivă: *S-a pus întrebarea* cît timp vom sta / cîtă mîncare să cumpărăm.
d) Completivă directă: *N-am aflat* cît aur / cîtă platină a cumpărat.
e) Completivă indirectă: *Nu s-a gîndit* cît rău i-a făcut / cîtă mizerie a îndurat.

CÎȚI, CÎTE

a) Subiectivă: *Nu ni s-a spus* cîți colegi *și* cîte colege vor pleca în excursie.
b) Predicativă: *Întrebarea este* cu cîți bani ne vom descurca / cu cîte autobuze vom călători.
c) Atributivă: *S-a pus întrebarea* cîți colegi / cîte colege vor lipsi.
d) Completivă directă: *N-a aflat cu* cîți prieteni / cu cîte prietene s-au plimbat.
e) Completivă indirectă: *Nu și-a amintit* de cîți colegi / de cîte colege a avut.
f) Completivă circumstanțială de loc: *M-am așezat* lîngă cîți inși erau acolo.

PRONUMELE RELATIV CU VALOARE ADVERBIALĂ

Dintre pronumele relative, *ce* poate fi folosit și adverbial (adverb de mod relativ) cu funcție sintactică de complement circumstanțial de mod: *Mi-a spus* **ce** *bine se simte aici = Mi-a spus cît de bine se simte aici.*

PRONUMELE DEMONSTRATIV

1. DEFINIȚIE

Este pronumele care ține locul unui substantiv, arătînd apropierea, depărtarea, identitatea și diferențierea unui obiect în raport cu un alt obiect sau cu alte obiecte.

2. CATEGORII GRAMATICALE

Toate pronumele demonstrative au forme diferite după gen (M.F.N.), după număr (singular și plural) și după cele patru cazuri (N.G.D.A.).

3. CLASIFICARE

Pronumele demonstrativ se clasifică în: **de apropiere, de depărtare, de identitate** și **de diferențiere.**

PRONUMELE DEMONSTRATIV

PRONUMELE DEMONSTRATIV CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

PRONUMELE DEMONSTRATIV DE APROPIERE

1. DEFINIȚIE

Indică apropierea unui obiect în raport cu un alt obiect sau cu alte obiecte.

În **Acesta** *este cîinele meu, acesta* indică apropierea obiectului respectiv (aici cîine) în raport cu altul care nu se află la aceeași distanță față de vorbitor: **Acesta** *de aici este cîinele meu.*

2. FORME

Formele pronumelui demonstrativ de apropiere sînt: *acesta, aceasta, aceștia, acestea* - forme literare; *ăsta, asta, ăștia, astea* - forme populare.

3. CATEGORII GRAMATICALE ŞI DECLINARE

3.1. GEN ŞI NUMĂR

Pronumele demonstrativ de apropiere are forme diferite după gen şi număr: *acesta, ăsta*: masculin şi neutru singular; *aceasta,asta*: feminin singular; *aceştia, ăştia*: masculin plural; *acestea,astea*: feminin şi neutru plural.

3.2. CAZURI ŞI DECLINARE

Au forme după cele patru cazuri: N. G. D. A.

FORME LITERARE

acesta, aceasta, aceştia,acestea

Număr	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N.
N.	*acesta*	*aceasta*	*aceştia*	*acestea*
G.	*(al, a, ai, ale) acestuia*	*acesteia*	*acestora*	
D.	*acestuia*	*acesteia*	*acestora*	
A.	*acesta*	*aceasta*	*aceştia*	*acestea*

Exemple cu formele de masculin singular

N. **Acesta** *este colegul meu.*
G. *Părinţii* **acestuia** *sînt ingineri.*
Maşinile sînt **ale acestuia.**
D. *Maria i-a comunicat* **acestuia** *ceva.*
A. *Noi am vorbit* **cu acesta.**

Cu excepţia genitivului şi dativului plural, celelalte cazuri au forme după gen.

FORME POPULARE

ăsta, asta, ăştia, astea

Nr.	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N.
N.	*ăsta*	*asta*	*ăştia*	*astea*
G.	*(al,a,ai,ale)ăstuia*	*ăsteia*	*ăstora*	*ăstora*
D.	*ăstuia*	*ăsteia*	*ăstora*	*ăstora*
A.	*ăsta*	*asta*	*ăştia*	*astea*

Toate cazurile, atît la singular cît şi la plural, au forme diferite după gen.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PRONUMELE DEMONSTRATIV DE DEPĂRTARE

1. DEFINIȚIE

Este pronumele care indică depărtarea unui obiect în raport cu alt obiect sau cu alte obiecte care se află aproape de vorbitor. Acela (*de acolo*) *este prietenul meu.*

2. FORME

Formele pronumelui demonstrativ de depărtare sînt:
acela, aceea, aceia, acelea - forme literare
cel, cea, cei, cele - forme literare
ăla, aia, ăia, alea - forme populare

3. CATEGORII GRAMATICALE ȘI DECLINARE

3.1. GEN ȘI NUMĂR

Pronumele demonstrative de depărtare au forme diferite după gen și număr: *acela, cel,ăla*: masculin și neutru singular; *aceea, cea, aia:* feminin singular; *aceia, cei, ăia*: masculin plural; *acelea, cele, alea*: feminin și neutru plural.

3.2. CAZURI ȘI DECLINARE

Au forme după cele patru cazuri: N.G.D.A.

FORME LITERARE

acela, aceea, aceia, acelea

Nr.	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N.
N.	*acela*	*aceea*	*aceia*	*acelea*
G.	(*al,a,ai,ale*) *aceluia*	*aceleia*	*acelora*	
D.	*aceluia*	*aceleia*	*acelora*	
A.	*acela*	*aceea*	*aceia*	*acelea*

Au forme după gen la N.A. singular și plural și la G.D. singular.
Nu trebuie confundate, în scris, *aceea*-feminin singular, cu *aceia*-masculin plural.
Exemple în propoziții cu feminin singular:

N. Aceea *este prietena mea.*
G. *Prietenii* aceleia *sînt profesori.*
Copiii sînt ai aceleia *despre care am vorbit.*
D. *I-am scris* aceleia.
A. *Toți s-au uitat* la aceea *din prima bancă.*

cel, cea, cei, cele

BCU "PETRU MAIOR" UNIVERSITY LIBRARY

Nr.	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N.
N.	*cel*	*cea*	*cei*	*cele*
G. (*al,a,ai,ale*)	*celui*	*celei*	*celor*	
D.	*celui*	*celei*	*celor*	
A.	*cel*	*cea*	*cei*	*cele*

Ele sînt pronume demonstrative cînd înlocuiesc substantive: **Cel** *de acolo este colegul meu* = **Băiatul** *de acolo este colegul meu, Nu știu cum se numește* **cel** *care intră* = *Nu știu cum se numește* **copilul** *care intră.*

Numai genitivul și dativul plural au forme identice pentru genurile M.N. și F.

Exemple în propoziții cu masculin plural:

N. **Cei** *din sală sînt colegii mei.*
G. *Mașinile* **celor** *din sală sînt în curte.*
Mașinile din curte sînt **ale celor** *din sală.*
D. *Le-a transmis un mesaj* **celor** *din sală.*
A. *Au vorbit* **cu cei** *din sală.*

FORME POPULARE

ăla, aia, ăia, alea

Nr.	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N.
N.	*ăla*	*aia*	*ăia*	*alea*
G. (*al,a,ai,ale*)	*ăluia*	*ăleia*	*ălora*	
D.	*ăluia*	*ăleia*	*ălora*	
A.	*ăla*	*aia*	*ăia*	*alea*

PRONUMELE DEMONSTRATIV DE IDENTITATE

1. DEFINIȚIE

Exprimă identitatea (*Deși am mai mulți colegi, zilnic îi telefonez* **aceluiași**) sau non-identitatea (*Studentul de azi nu este* **același** *cu cel de ieri*) unui obiect cu alt obiect sau a unor obiecte cu altele.

2. FORME

Formele pronumelui de identitate sînt:
același, aceeași, aceiași, aceleași

3. CATEGORII GRAMATICALE ȘI DECLINARE

3.1. GEN ȘI NUMĂR

Pronumele demonstrativ de identitate are forme diferite după gen și număr: *același*

- masculin și neutru singular; *aceeași* - feminin singular; *aceiași* - masculin plural; *aceleași* - feminin și neutru plural.

3.2. CAZURI ȘI DECLINARE

Are forme după cele patru cazuri: N.G.D.A.

Nr.		Singular		Plural	
Gen Caz		M.N.	F.	M.	F.N.
N.		*același*	*aceeași*	*aceiași*	*aceleași*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*aceluiași*	*aceleiași*	*acelorași*	
D.		*aceluiași*	*aceleiași*		*acelorași*
A.		*același*	*aceeași*	*aceiași*	*aceleași*

Exemple în propoziții cu formele de masculin plural:

N. *La cursuri au fost și azi* **aceiași**.
G. *Și azi vorbesc cu prietenii* **acelorași**.
Toate obiectele sînt ale **acelorași**.
D. *Le voi scrie* **acelorași** *și mîine.*
A. *Vreau să mă întîlnesc* **cu aceiași** *de ieri.*

4. STRUCTURĂ

Pronumele demonstrative de identitate sînt compuse contopite din pronumele demonstrative de depărtare + particula invariabilă *-și.*

5. ORTOGRAFIE

a) Forma de feminin singular (*aceeași*) nu trebuie confundată grafic cu forma de masculin plural (*aceiași*).

Forma de genitiv - dativ singular feminin se scrie cu *-ei-* (*aceleiași*), nu cu *-ee-* (*aceleeași*).

b) Nu este permisă scrierea fără *i* final (**acelaș, aceeaș, aceiaș, aceleaș*).

PRONUMELE DEMONSTRATIV DE DIFERENȚIERE

A. PRONUMELE DEMONSTRATIV DE DIFERENȚIERE ȘI APROPIERE

1. DEFINIȚIE

Indică, în același timp, diferențierea și apropierea în raport cu alte obiecte.

2. FORME

Formele pronumelui demonstrativ de apropiere şi de diferenţiere sînt:
cestălalt, ceastălaltă, ceştilalţi, cestelalte: forme care ar trebui considerate literare
ăstălalt, astalaltă, ăştilalţi, astelalte: forme populare.

3. CATEGORII GRAMATICALE ŞI DECLINARE

3.1. GEN ŞI NUMĂR

Au forme după gen şi număr: *cestălalt, ăstălalt* - masculin şi neutru singular; *ceastălaltă, astalaltă* - feminin singular; *ceştilalţi, ăştilalţi* - masculin plural; *cestelalte, astelalte* - feminin şi neutru plural.

3.2. CAZURI ŞI DECLINARE

Au forme diferite după cele patru cazuri: N.G.D.A.

FORME LITERARE

cestălalt, ceastălaltă, ceştilalţi, cestelalte

Nr.	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N.
N.	*cestălalt*	*ceastălaltă*	*ceştilalţi*	*cestelalte*
G.	(*al,a,ai,ale*) *cestuilalt*	*cesteilalte*	*cestorlalţi*	*cestorlalte*
D.	*cestuilalt*	*cesteilalte*	*cestorlalţi*	*cestorlalte*
A.	*cestălalt*	*ceastălaltă*	*ceştilalţi*	*cestelalte*

FORME POPULARE

ăstălalt, astălaltă, ăştilalţi, astelalte

Nr.	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N.
N.	*ăstălalt*	*astălaltă*	*ăştilalţi*	*astelalte*
G.	(*al,a,ai,ale*) *ăstuilalt*	*ăsteilalte*	*ăstorlalţi*	*ăstorlalte*
D.	*ăstuilalt*	*ăsteilalte*	*ăstorlalţi*	*ăstorlalte*
A.	*ăstălalt*	*astălaltă*	*ăştilalţi*	*astelalte*

4. STRUCTURĂ [60]

Pronumele demonstrativ de diferenţiere şi de apropiere sînt compuse contopite din adjective demonstrative + pronume demonstrative:

cest, ceastă, ceşti, ceste + ălalt, alaltă, ălalţi, alalte

BCU "MIRCEA CEL BĂTRÂN" UNIVERSITY LIBRARY

ăst, astă, ăști, aste + ălalt, alaltă, alalți, alalte

B. PRONUMLE DEMONSTRATIV DE DIFERENȚIERE ȘI DEPĂRTARE

1.DEFINIȚIE

Indică diferențierea și depărtarea unor obiecte în raport cu altele.

2. FORME

Pronumele demonstrative de diferențiere și de depărtare sînt:

celălalt, cealaltă, ceilalți, celelate - forme literare
ălălalt, ailaltă, ăilalți, alelalte - forme populare

3 CATEGORII GRAMATICALE ȘI DECLINARE

3.1. GEN ȘI NUMĂR

Are forme diferite după gen și număr: *celălalt, ălălalt* - masculin și neutru singular; *cealaltă, ailaltă* - feminin singular; *celelalte, alelalte* - feminin și neutru plural.

3.2. CAZURI ȘI DECLINARE

Are forme după cele patru cazuri: N.A.G.D.

FORME LITERARE

Nr.	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N.
N.	*celălalt*	*cealaltă*	*ceilalți*	*celelalte*
G.	(*al,a,ai,ale*) *celuilalt*	*celeilalte*	*celorlalți*	*celorlalte*
D.	*celuilalt*	*celeilalte*	*celorlalți*	*celorlalte*
A.	*celălalt*	*cealaltă*	*ceilalți*	*celelalte*

FORME POPULARE

ălălalt, ailaltă, ailalți, alelalte

Nr	Singular		Plural	
Gen Caz	M.N.	F.	M.	F.N.
N.	*ălălalt*	*ailaltă*	*ăilalți*	*alelalte*
G.	(*al,a,ai,ale*) *ăluilalt*	*ăleilalte*	*ălorlalți*	*ălorlalte*
D.	*ăluilalt*	*ăleilalte*	*ălorlalți*	*ălorlalte*
A.	*ălălalt*	*ailaltă*	*ăilalți*	*alelalte*

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4. STRUCTURĂ

Sînt compuse contopite din: pronume demonstrative + pronume demonstrative:
cel, cea, cei, cele + *ălalt, alaltă, alalți, alalte*
ăl, aia, ăia, alea + *ălalt, alaltă, alalți, alalte*

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE PRONUMELUI DEMONSTRATIV

1. CARE APAR ÎN MANUALUL DE CLASA A VIII-A

a) subiect: **Acela** *nu va veni azi;*
b) nume predicativ:
- în nominativ: *El este* **acela** *cu care ai vorbit;*
- în genitiv fără prepoziții (*Mașinile sînt* **ale celuilalt**) și cu prepoziții (*Noi sîntem* **contra celora** *care n-au venit*);
- în acuzativ cu prepoziții: *Aceste mașini sînt* **ca celelalte;**

c) atribut pronominal:
- în genitiv fără prepoziții (*Prietenii* **acestora** *n-au venit*) și cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale (*Ura ta* **contra acestuia** *n-are nici un suport, Am vorbit cu băiatul* **din fața celeilalte**);
- în dativ cu prepoziții: *Toți au spus că a fost o reușită* **grație celuilalt;**
- în acuzativ cu prepoziții: *Nici o scrisoare* **de la aceștia** *n-a prezentat interes;*
- apoziție: *M-am plimbat cu băieții din cartier,* **cu aceia** *pe care tu îi cunoști;*

d) complement direct: *Le chem* **pe celelalte;**
e) complement indirect:
- în genitiv cu prepoziții: *El a protestat* **contra celor** *de pe coridor;*
- în dativ fără prepoziții: *Le vom telefona* **acelora** *cu care tu ai vorbit;*
- în acuzativ cu prepoziții: *Nu voi vorbi* **despre aceștea;**

f) complement de agent: *Accidentul a fost văzut* **de către acela** *cu care ai vorbit;*
g) complement circumstanțial de loc:
- în genitiv cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: *Nu sta* **înaintea / în dreptul acestuia;**
- în acuzativ cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: *Stau* **lîngă acela/ aproape de acela;**

h) complement circumstanțial de timp:
- în genitiv cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: *Am sosit* **înaintea celui** *care a plecat primul, Nu voi pleca în decursul acestei săptămîni, ci* **în decursul celeilalte;**
- în acuzativ cu prepoziții sau locuțiuni: *A plecat* **după/ o dată cu ceilalți;**

i) complement circumstanțial de mod în acuzativ cu prepoziții: *Au procedat* **ca ceilalți;**
j) complement circumstanțial de cauză:
- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *A întîrziat* **din cauza celorlalte;**
- în acuzativ cu prepoziții: *A fost sancționat* **pentru ceilalți;**

k) complement circumstanțial de scop:
- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *Lucrează* **în favoarea celuilalt;**
- în acuzativ cu prepoziții: *Vine* **pentru celălalt.**

2. CARE NU APAR ÎN MANUAL

a) complement circumstanțial instrumental:
- în dativ cu prepoziții: *A reușit* **datorită celorlalți;**
- în acuzativ cu prepoziții: *A ajuns aici* **prin cei** *pe care i-a persecutat;*

b) complement circumstanțial sociativ în acuzativ cu prepoziții sau locuțiuni: *A plecat* **cu/ împreună cu ceilalți;**

c) complement circumstanțial de relație:
- în genitiv cu locuțiuni: **În privința acestuia** *nu mă pronunț;*
- în acuzativ cu prepoziții sau locuțiuni: **Despre acesta / în legătură cu acesta** *nu am nimic de zis;*

d) complement circumstanțial condițional în genitiv cu locuțiuni: **În locul acelora,** *nu procedam așa;*

e) complement circumstanțial opozițional:
- în genitiv cu locuțiuni: **În locul acelora** *au venit alții;*

f) complement circumstanțial cumulativ:
- în genitiv cu locuțiuni: **În afara acelora,** *au venit și alții;*
- în acuzativ cu locuțiuni: **Pe lîngă aceștia,** *au venit și alții;*

g) complement circumstanțial de excepție:
- în genitiv cu locuțiuni: **Au venit toți, cu excepția aceluia** *pe care l-ai văzut ieri;*
- în acuzativ cu locuțiuni: **În afară de aceea** *de pe bancă, toate cărțile sînt vîndute;*

h) element predicativ suplimentar în acuzativ cu prepoziții: *L-am luat* **drept celălalt.**

PRONUMELE DEMONSTRATIV CU VALOARE ADJECTIVALĂ

1. DEFINIȚIE

Pronumele demonstrative devin adjective pronominale cînd determină substantive, se acordă cu acestea în gen, număr și caz, dar nu înlocuiesc, în această calitate, substantive.

A se compara *acesta*, ca adjectiv, din *Băiatul* **acesta** *va pleca la mare*, cu *acestuia*, ca pronume, din *Prietenii* **acestuia** *vor sosi mîine.*

2. CATEGORII GRAMATICALE

Adjectivele pronominale demonstrative au gen (masculin, feminin, neutru), număr (singular și plural) și caz (N.A.G.D.) prin raportare la substantivele pe care le determină.

3. POZIȚIA FAȚĂ DE SUBSTANTIV

Adjectivele demonstrative de apropiere, de depărtare și de diferențiere pot sta, în egală măsură, atît înaintea substantivului (**acest** *elev*, **acest** *copil*, **celălalt** *copil*), cît și după el (*elevul* **acesta**, *copilul* **acesta**, *copilul* **celălalt**). Cînd stau după substantive, cele de apropiere și de depărtare au formă identică cu a pronumelor (cu *-a* final).

Adjectivele demonstrative de diferențiere apar, ca și pronumele, fără *-a* (final), indiferent de topica lor: **celălalt** *elev*, *elevul* **celălalt.**

Adjectivele demonstrative de identitate au topică fixă, adică numai în fața substantivelor, avînd formă identică cu a pronumelor corespunzătoare: **același** *copil.*

4. CLASIFICARE

Clasificarea adjectivelor demonstrative este identică cu a pronumelor demonstrative: de apropiere, de depărtare, de identitate și de diferențiere.

ADJECTIVUL DEMONSTRATIV DE APROPIERE

1. ADJECTIVUL ESTE AȘEZAT ÎN FAȚA SUBSTANTIVULUI

1.1. FORME LITERARE

acest, această, acești, aceste

Singular

Gen / Caz		M.	F.	N.
N.		acest *copil*	această *elevă*	acest *dulap*
G.	(*al,a,ai,ale*)	acestui *copil*	acestei *eleve*	acestui *dulap*
D.		acestui *copil*	acestei *eleve*	acestui *dulap*
A.		acest *copil*	această *elevă*	acest *dulap*

Exemple în propoziții cu masculin:

N. Acest *copil este foarte dotat.*
G. *Părinții* acestui *copil sînt foarte tineri.*
D. *M-am adresat* acestui *copil.*
A. *Îl aștept pe* acest copil.

Plural

N.		acești *copii*	aceste *eleve*	aceste *dulapuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	acestor *copii*	acestor *eleve*	acestor *dulapuri*
D.		acestor *copii*	acestor *eleve*	acestor *dulapuri*
A.		acești *copii*	aceste *eleve*	aceste *dulapuri*

Exemple în propoziții cu feminin:

N. Aceste eleve *sînt foarte drăguțe.*
G. *Părinții* acestor eleve *sînt ingineri.*
D. *Le scriu* acestor eleve.
A. *Mă întîlnesc cu* aceste eleve.

Atît la singular, cît și la plural adjectivele respective au forme identice de N.A. și G.D.

1.2. FORME POPULARE

ăst, astă, ăști, aste

Singular

Gen Caz	M.	F.	N.
N.	ăst *perete*	astă *mașină*	ăst *pix*
G. (*al,a,ai,ale*)	ăstui *perete*	astei *mașini*	ăstui *pix*
D.	ăstui *perete*	astei *mașini*	ăstui *pix*
A.	ăst *perete*	astă *mașină*	ăst *pix*

Plural

N.	ăști *pereți*	aste *mașini*	aste *pixuri*
G. (*al,a,ai,ale*)	ăstor *pereți*	astor *mașini*	astor *pixuri*
D.	ăstor *pereți*	astor *mașini*	astor *pixuri*
A.	ăști *pereți*	aste *mașini*	aste *pixuri*

2. ADJECTIVUL ESTE AȘEZAT DUPĂ SUBSTANTIV

2.1. FORME LITERARE

acesta, aceasta, aceștia, acestea

Singular

Gen Caz	M.	F.	N.
N.	*copilul* acesta	*eleva* aceasta	*pixul* acesta
G. (*al,a,ai,ale*)	*copilului* acestuia	*elevei* acesteia	*pixului* acestuia
D.	*copilului* acestuia	*elevei* acesteia	*pixului* acestuia
A.	*copilul* acesta	*eleva* aceasta	*pixul* acesta

Exemple în propoziții cu masculin:

N. *Copilul* acesta *aleargă repede.*
G. *Prietenii copilului* acestuia *sînt toți din același bloc.*
D. *Îi telefonez copilului* acestuia.
A. *S-a întîlnit cu copilul* acesta.

Plural

Gen Caz	M.	F.	N.
N.	*copiii* aceștia	*elevele* acestea	*pixurile* acestea
G. (*al,a,ai,ale*)	*copiilor* acestora	*elevelor* acestora	*pixurilor* acestora
D.	*copiilor* acestora	*elevelor* acestora	*pixurilor* acestora
A.	*copiii* aceștia	*elevele* acestea	*pixurile* acestea

Exemple în propoziții cu masculin:

N. *Copiii* aceștia *aleargă repede.*
G. *Prietenii copiilor* acestora *sînt toți din același bloc.*
D. *Le telefonăm copiilor* acestora.

A. *S-a întîlnit cu copiii* **aceştia.**

Atît la singular, cît şi la plural adjectivele demonstrative au două forme: N.A. şi G.D.

2.2. FORME POPULARE

ăsta, asta, ăştia, astea

Singular

Gen Caz	M.	F.	N.
N.	*peretele* **ăsta**	*maşina* **asta**	*pixul* **ăsta**
G. (*al,a,ai,ale*)	*peretelui* **ăstuia**	*maşinii* **ăsteia**	*pixului* **ăstuia**
D.	*peretelui* **ăstuia**	*maşinii* **ăsteia**	*pixului* **ăstuia**
A.	*peretele* **ăsta**	*maşini* **asta**	*pixul* **ăsta**

Plural

N.	*pereţii* **ăştia**	*maşinile* **astea**	*pixurile* **astea**
G. (*al,a,ai,ale*)	*pereţilor* **ăstora**	*maşinilor* **ăstora**	*pixurilor* **ăstora**
D.	*pereţilor* **ăstora**	*maşinilot* **ăstora**	*pixurilor* **ăstora**
A.	*pereţii* **ăştia**	*maşinile* **astea**	*pixurile* **astea**

ADJECTIVUL DEMONSTRATIV DE DEPĂRTARE

1. ADJECTIVUL ESTE AŞEZAT ÎNAINTEA SUBSTANTIVULUI

1.1. FORME LITERARE

acel, acea, acei, acele

Singular

Gen Caz	M.	F.	N.
N.	**acel** *băiat*	**acea** *fată*	**acel** *dulap*
G. (*al,a,ai,ale*)	**acelui** *băiat*	**acelei** *fete*	**acelui** *dulap*
D.	**acelui** *băiat*	**acelei** *fete*	**acelui** *băiat*
A.	**acel** *băiat*	**acea** *fată*	**acel** *dulap*

Exemple în propoziţii cu masculin:

N. **Acel** *băiat este student.*
G. *Maşina* **acelui** *băiat este nouă.*
D. *Îi scrie* **acelui** *băiat.*
A. *Ea se plimbă cu* **acel** *băiat.*

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Plural

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		**acei** *băieți*	**acele** *fete*	**acele** *dulapuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	**acelor** *băieți*	**acelor** *fete*	**acelor** *dulapuri*
D.		**acelor** *băieți*	**acelor** *fete*	**acelor** *dulapuri*
A.		**acei** *băieți*	**acele** *fete*	**acele** *dulapuri*

Propoziții cu masculin:

N. **Acei** *băieți sînt studenți.*
G. *Mașinile* **acelor** *băieți sînt noi.*
D. *Le scriem* **acelor** *băieți.*
A. *Ea se plimbă cu* **acei** *băieți.*

Adjectivele demonstrative de depărtare au în declinare două forme, atît la singular, cît și la plural : N.A. și G.D.

1.2. FORME POPULARE

ăl, a, ăi, ale

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		**ăl** *perete*	**a** *mașină*	**ăl** *pix*
G.	(*al,a,ai,ale*)	**ălui** *perete*	**ălei** *mașini*	**ălui** *pix*
D.		**ălui** *perete*	**ălei** *mașini*	**ălui** *pix*
A.		**ăl** *perete*	**a** *mașină*	**ăl** *pix*

Plural

N.		**ăi** *pereți*	**ale** *mașini*	**ale** *pixuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	**ălor** *pereți*	**alor** *mașini*	**alor** *pixuri*
D.		**ălor** *pereți*	**alor** *mașini*	**alor** *pixuri*
A.		**ăi** *pereți*	**ale** *mașini*	**ale** *pixuri*

2. ADJECTIVUL ESTE AȘEZAT DUPĂ SUBSTANTIV

2.1. FORME LITERARE

acela, aceea, aceia, acelea

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		*băiatul* **acela**	*fata* **aceea**	*pixul* **acela**
G.	(*al,a,ai,ale*)	*băiatului* **aceluia**	*fetei* **aceleia**	*pixului* **aceluia**
D.		*băiatului* **aceluia**	*fetei* **aceleia**	*pixului* **aceluia**
A.		*băiatul* **acela**	*fata* **aceea**	*pixul* **acela**

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Propoziţii cu feminin:

N. *Fata* aceea *are multe prietene.*
G. *Părinţii fetei* aceleia *sosesc mîine.*
D. *Îi scriem fetei* aceleia.
A. *El a vorbit cu fata* aceea.

Plural

Gen Caz	M.	F.	N.
N.	*băieţii* aceia	*fetele* acelea	*pixurile* acelea
G. (*al,a,ai,ale*)	*băieţilor* acelora	*fetelor* acelora	*pixurilor* acelora
D.	*băieţilor* acelora	*fetelor* acelora	*pixurilor* acelora
A.	*băieţii* aceia	*fetele* acelea	*pixurile* acelea

În propoziţii:

N. *Fetele* acelea *au multe prietene.*
G. *Părinţii fetelor* acelora *sosesc mîine.*
D. *Le scriem fetelor* acelora.
A. *El a vorbit cu fetele* acelea.

Adjectivele au două forme atît la singular, cît şi plural: N.A. şi G.D.

Formele *aceea* - feminin singular şi *aceia* - masculin plural pot genera greşeli de ortografie dacă nu se cunoaşte exact apartenenţa lor la categoriile gramaticale amintite.

2.2. FORME POPULARE

ăla, aia, ăia, alea

Singular

Gen Caz	M.	F.	N.
N.	*peretele* ăla	*maşina* aia	*pixul* ăla
G. (*al,a,ai,ale*)	*peretelui* ăluia	*maşinii* ăleia	*pixului* ăluia
D.	*peretelui* ăluia	*maşinii* ăleia	*pixului* ăluia
A.	*peretele* ăla	*maşina* aia	*pixul* ăla

Plural

N.	*pereţii* ăia	*maşinile* alea	*pixurile* alea
G. (*al,a,ai,ale*)	*pereţilor* ălora	*maşinilor* ălora	*pixurilor* ălora
D.	*pereţilor* ălora	*maşinilor* ălora	*pixurilor* ălora
A.	*pereţii* ăia	*maşinile* alea	*pixurile* alea

ADJECTIVUL DEMONSTRATIV DE IDENTITATE

Are numai forme literare. Stă întotdeauna înaintea substantivelor.

acelaşi, aceeaşi, aceiaşi, aceleaşi

BCU IAŞI CENTRU UNIVERSITY LIBRARY

Singular

Gen Caz	M.	F.	N.
N.	acelaşi *copil*	aceeaşi *elevă*	acelaşi *perete*
G. (*al,a,ai,ale*)	aceluiaşi *copil*	aceleiaşi *eleve*	aceluiaşi *perete*
D.	aceluiaşi *copil*	aceleiaşi *eleve*	aceluiaşi *perete*
A.	acelaşi *copil*	aceeaşi *elevă*	acelaşi *perete*

În propoziţii cu masculin:

N. *Zilnic se vede în stradă* acelaşi *copil.*
G. *Cărţile de aici sînt ale* aceluiaşi *copil.*
D. *Ne adresăm* aceluiaşi *copil.*
A. *În fiecare zi mă întîlnesc cu* acelaşi *copil.*

Plural

Gen Caz	M.	F.	N.
N.	aceiaşi *copii*	aceleaşi *eleve*	aceleaşi *pixuri*
G. (*al,a,ai,ale*)	aceloraşi *copii*	aceloraşi *eleve*	aceloraşi *pixuri*
D.	aceloraşi *copii*	aceloraşi *eleve*	aceloraşi *pixuri*
A.	aceiaşi *copii*	aceleaşi *eleve*	aceleaşi *pixuri*

În propoziţii:

N. *Zilnic se văd în stradă* aceiaşi *copii.*
G. *Cărţile de aici sînt ale* aceloraşi *copii.*
D. *Ne adresăm* aceloraşi *copii.*
A. *În fiecare zi mă întîlnesc cu* aceiaşi *copii.*

Adjectivele de identitate au două forme atît la singular, cît şi la plural: N.A. şi G.D.

ADJECTIVUL DEMONSTRATIV DE DIFERENŢIERE

A. DE DIFERENŢIERE ŞI DE APROPIERE

Au aceeaşi formă atît înaintea substantivelor, cît şi după ele.

1. ADJECTIVUL ESTE AŞEZAT ÎNAINTEA SUBSTANTIVULUI

1.1. FORME LITERARE

cestălalt, ceastălaltă, ceştilalţi, cestelalte

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		cestălalt *băiat*	ceastălaltă *elevă*	cestălalt *pix*
G	(*al,a,ai,ale*)	cestuilalt *băiat*	cesteilalte *eleve*	cestuilalt *pix*
D.		cestuilalt *băiat*	cesteilalte *eleve*	cestuilalt *pix*
A.		cestălalt *băiat*	ceastălaltă *elevă*	cestălalt *pix*

Plural

N.		ceştilalţi *băieţi*	cestelalte *eleve*	cestelalte *pixuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	cestorlalţi *băieţi*	cestorlalte *eleve*	cestorlalte *pixuri*
D.		cestorlalţi *băieţi*	cestorlalte *eleve*	cestorlalte *pixuri*
A.		ceştilalţi *băieţi*	cestelalte *eleve*	cestelalte *pixuri*

1.2. FORME POPULARE

ăstălalt, astalaltă, ăştilalţi, astelalte

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		ăstălalt *perete*	astalaltă *maşină*	ăstălalt *pix*
G.	(*al,a,ai,ale*)	ăstuilalt *perete*	ăsteilalte *maşini*	ăstuilalt *pix*
D.		ăstuilalt *perete*	ăsteilalte *maşini*	ăstuilalt *pix*
A.		ăstălalt *perete*	astalaltă *maşină*	ăstălalt *pix*

Plural

N.		ăştilalţi *pereţi*	astelalte *maşini*	astelalte *pixuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	ăstorlalţi *pereţi*	ăstorlalte *maşini*	ăstorlalte *pixuri*
D.		ăstorlalţi *pereţi*	ăstorlalte *maşini*	ăstorlalte *pixuri*
A.		ăştilalţi *pereţi*	astelalte *maşini*	astelalte *pixuri*

2. ADJECTIVUL ESTE AŞEZAT DUPĂ SUBSTANTIV

2.1. FORME LITERARE

cestălalt, ceastălaltă, ceştilalţi, cestelalte

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		*băiatul* cestălalt	*eleva* ceastălaltă	*pixul* cestălalt
G	(*al,a,ai,ale*)	*băiatului* cestuilalt	*elevei* cesteilalte	*pixului* cestuilalt
D.		*băiatului* cestuilalt	*elevei* cesteilalte	*pixului* cestuilalt
A.		*băiatul* cestălalt	*eleva* ceastălaltă	*pixul* cestălalt

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Plural

N.		*băieții* ceștilalți	*elevele* cestelalte	*pixurile* cestelalte
G.	(*al,a,ai,ale*)	*băieților* cestorlalți	*elevelor* cestorlalte	*pixurilor* cestorlalte
D.		*băieților* cestorlalți	*elevelor* cestorlalte	*pixurilor* cestorlalte
A.		*băieții* ceștilalți	*elevele* cestelalte	*pixurile* cestelalte

2.2. FORME POPULARE

ăstălalt, astălaltă, ăștilalți, astelalte

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		*peretele* ăstălalt	*mașina* astălaltă	*pixul* ăstălalt
G.	(*al,a,ai,ale*)	*peretelui* ăstuilalt	*mașinii* ăsteilalte	*pixului* ăstuilalt
D.		*peretelui* ăstuilalt	*mașinii* ăsteilalte	*pixului* ăstuilalt
A.		*peretele* ăstălalt	*mașina* astălaltă	*pixul* ăstălalt

B. DE DIFERENȚIERE ȘI DE DEPĂRTARE

1. ADJECTIVUL ESTE AȘEZAT ÎNAINTEA SUBSTANTIVULUI

1.1. FORME LITERARE

celălalt, cealaltă, ceilalți, celelalte

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		celălalt *băiat*	cealaltă *fată*	celălalt *pix*
G.	(*al,a,ai,ale*)	celuilalt *băiat*	celeilalte *fete*	celuilalt *pix*
D.		celuilalt *băiat*	celeilalte *fete*	celuilalt *pix*
A.		celălalt *băiat*	cealaltă *fată*	celălalt *pix*

În propoziții cu forma de masculin:

N. *A venit* celălalt *băiat.*
G. *Am vorbit cu părinții* celuilalt *băiat.*
D. *I-am telefonat* celuilalt *băiat.*
A. *L-am vizitat pe* celălat *băiat.*

Plural

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		ceilalți *băieți*	celelalte *fete*	celelalte *pixuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	celorlalți *băieți*	celorlalte *fete*	celorlalte *pixuri*
D.		celorlalți *băieți*	celorlalte *fete*	celorlalte *pixuri*
A.		ceilalți *băieți*	celelalte *fete*	celelalte *pixuri*

În propoziții:

N. *Au venit* **ceilalți** *băieți.*
G. *Am vorbit cu părinții* **celorlalți** *băieți.*
D. *Le-am telefonat* **celorlalți** *băieți.*
A. *I-am vizitat pe* **ceilalți** *băieți.*

1.2. FORME POPULARE

ălălalt, ailaltă, ăilalți, alelalte

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		**ălălalt** *cîine*	**ailaltă** *carte*	**ălălalt** *stilou*
G	(*al,a,ai,ale*)	**ăluilalt** *cîine*	**ăleilalte** *cărți*	**ăluilalt** *stilou*
D.		**ăluilalt** *cîine*	**ăleilalte** *cărți*	**ăluilalt** *stilou*
A.		**ălălalt** *cîine*	**ailaltă** *carte*	**ălălalt** *stilou*

Plural

N.		**ăilalți** *cîini*	**alelalte** *cărți*	**alelalte** *stilouri*
G	(al,a,ai,ale)	**ălorlalți** *cîini*	**ălorlalte** *cărți*	**ălorlalte** *stilouri*
D.		**ălorlalți** *cîini*	**ălorlalte** *cărți*	**ălorlalte** *stilouri*
A.		**ăilalți** *cîini*	**alelalte** *cărți*	**alelalte** *stilouri*

2. ADJECTIVUL ESTE AȘEZAT DUPĂ SUBSTANTIV

2.1. FORME LITERARE

celălalt, cealaltă, ceilalți, celelalte

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		*băiatul* **celălalt**	*fata* **cealaltă**	*pixul* **celălalt**
G.	(*al,a,ai,ale*)	*băiatului* **celuilalt**	*fetei* **celeilate**	*pixului* **celuilalt**
D.		*băiatului* **celuilalt**	*fetei* **celeilalte**	*pixului* **celuilalt**
A.		*băiatul* **celălalt**	*fata* **cealaltă**	*pixul* **celălalt**

Exemple în propoziții:

N. *Băiatul* **celălalt** *a plecat.*
G. *Am vorbit cu părinții băiatului* **celuilalt.**
D. *Îi telefonează băiatului* **celuilalt.**
A. *El se plimbă cu băiatul* **celălalt.**

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Plural

Gen Caz	M.	F.	N.
N.	*băieții* ceilalți	*fetele* celelalte	*pixurile* celelalte
G. (*al,a,ai,ale*)	*băieților* celorlalți	*fetelor* celorlalte	*pixurilor* celorlalte
D.	*băieților* celorlalți	*fetelor* celorlalte	*pixurilor* celorlalte
A.	*băieții* ceilalți	*fetele* celelalte	*pixurile* celelalte

În propoziții:

N. *Băieții* ceilalți *au plecat.*
G. *Am vorbit cu părinții băieților* celorlalți.
D. *Le telefonăm băieților* celorlalți.
A. *El se plimbă cu băieții* ceilalți.

2.2. FORME POPULARE

ălălalt, ailaltă, ăilalți, alelalte

Singular

Gen Caz	M.	F.	N.
N.	*cîinele* ălălalt	*cartea* ailaltă	*stiloul* ălălalt
G. (*al,a,ai,ale*)	*cîinelui* ăluilalt	*cărții* ăleilalte	*stiloului* ăluilalt
D.	*cîinelui* ăluilalt	*cărții* ăleilalte	*stiloului* ăluilalt
A.	*cîinele* ălălalt	*cartea* ailaltă	*stiloul* ălălalt

Plural

N.	*cîinii* ăilalți	*cărțile* alelalte	*stilourile* alelalte
G. (*al,a,ai,ale*)	*cîinilor* ălorlalți	*cărților* ălorlalte	*stilourilor* ălorlalte
D.	*cîinilor* ălorlalți	*cărților* ălorlalte	*stilourilor* ălorlalte
A.	*cîinii* ăilalți	*cărțile* alelalte	*stilourile* alelalte

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE ADJECTIVULUI DEMONSTRATIV

Adjectivele demonstrative au întotdeauna funcție sintactică de atribute adjectivale pronominale. Adjectivul respectiv poate sta în cele patru cazuri:

N. *Copilul* acesta *a sosit acum.*
G. *Părinții* acestui *copil sînt ingineri.*
D. *El este recunoscător* acestui *copil.*
A. *A vorbit cu* acest *copil.*

PRONUMELE NEHOTĂRÎT

PRONUMELE NEHOTĂRÎT CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

1. DEFINIŢIE

Este pronumele care ţine locul unui substantiv fără să dea o indicaţie precisă asupra obiectului sau persoanei denumite de acesta: **Oricare** *poate veni*, **Altul** *a luat premiul.*

2. CATEGORII GRAMATICALE

Pronumele nehotărîte se flexionează în funcţie de cele trei genuri, în funcţie de cele două numere şi poate să apară în cazurile N.G.D.A.

3. FORME ŞI DECLINARE

3.1. FORME SIMPLE

a) *unul, una, unii,unele*
altul, alta, alţii, altele

Nr.		Singular			Plural		
Gen Caz		M.	F.	N.	M.	F.	N.
N.		*unul*	*una*	*unul*	*unii*	*unele*	*unele*
		altul	*alta*	*altul*	*alţii*	*altele*	*altele*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*unuia*	*uneia*	*unuia*	*unora*	*unora*	*unora*
		altuia	*alteia*	*altuia*	*altora*	*altora*	*altora*
D.		*unuia*	*uneia*	*unuia*	*unora*	*unora*	*unora*
		altuia	*alteia*	*altuia*	*altora*	*altora*	*altora*
A.		*unul*	*una*	*unul*	*unii*	*unele*	*unele*
		altul	*alta*	*altul*	*alţii*	*altele*	*altele*

Formele de nominativ - acuzativ (*unul, una, unii, unele; altul, alta, alţii, altele*) sînt considerate de către unele lucrări ca fiind forme articulate cu articole hotărîte (*-l, -a, -i, -le*). La genitiv - dativ ele au particula *-a.*

Unul, una, unii, unele pot să apară în opoziţie (ca antonime) cu *altul, alta, alţii, altele*: **Unul** *intră*, **altul** *iese;* **Unii** *plîng*, **alţii** *rîd* etc. Înlocuiesc atît nume de persoane, cît şi de lucruri.

b) *mult, multă, mulţi, multe*
puţin, puţină, puţini, puţine
tot, toată, toţi, toate
atît (a), atîta, atîţia, atîtea

Nr.		Singular		Plural		
Gen Caz		N.	F.	M.	F.	N.
N.		*mult*	*multă*	*mulți*	*multe*	*multe*
		puțin	*puțină*	*puțini*	*puține*	*puține*
		tot	*toată*	*toți*	*toate*	*toate*
		atît(a)	*atîta*	*atîția*	*atîtea*	*atîtea*
G.	(*al,a,ai,ale*)	-	-	*multora*	*multora*	*multora*
		-	-	*puținora*	*puținora*	*puținora*
		-	-	*tuturora*	*tuturora*	*tuturora*
		-	-	*atîtora*	*atîtora*	*atîtora*
D.		-	-	*multora*	*multora*	*multora*
		-	-	*puținora*	*puținora*	*puținora*
		-	-	*tuturora*	*tuturora*	*tuturora*
		-	-	*atîtora*	*atîtora*	*atîtora*
A.		*mult*	*multă*	*mulți*	*multe*	*multe*
	-	*puțin*	*puțină*	*puțini*	*puține*	*puține*
		tot	*toată*	*toți*	*toate*	*toate*
		atît(a)	*atîta*	*atîția*	*atîtea*	*atîtea*

Formele *mult, puțin, tot, atît(a)* se referă la neutre care denumesc alimente, materii, substanțe etc., care nu se folosesc la plural; *multă, puțină, toată, atîta* se referă la feminine din aceleași categorii semantice, folosite numai la singular. *Mulți, multe, puțini, puține, toți, toate, atîția, atîtea* sînt numai formal plurale de la singularele de mai sus: *S-a consumat* mult *din coniac*, față de *S-au consumat* multe *din mere*. Ele înlocuiesc și nume de persoane și de obiecte.

NOTĂ: ***Mult, puțin, atît(a)*** și *tot* pot fi, pe lîngă pronume nehotărîte, și adverbe de mod cantitative. Cu toate că e destul de greu de făcut o delimitare foarte clară a celor două valori morfologice, vom prezenta contexte specifice pentru fiecare dintre ele:

a) ca pronume:

- cînd stau pe lîngă verbe tranzitive: *El consumă* mult/ puțin/ tot/ atîta, avînd funcție de complemente directe;
- cînd stau pe lîngă verbe reflexive unipersonale: *S-a consumat* mult/ puțin/ tot/ atîta, fiind subiectele acestor verbe;
- însoțite de prepoziții: *Se mulțumește* cu mult/ puțin/ cu atîta, în calitate de complemente indirecte;

b) ca adverbe de mod:

- pe lîngă verbe intranzitive: *Fuge* mult/ puțin/ atîta; *A stat* mult/ puțin/ atîta;
- pe lîngă verbe reflexive: *Se grăbește* mult/ puțin/ atîta; *Se plimbă* mult/ puțin/ atîta;
- în alte contexte: *A* tot *strigat; Lucrurile sînt* mult *sub nivelul normal; E* puțin *mai deștept* ca el.

În seria nehotărîtelor de mai sus, ar putea fi inclus și *destul, destulă, destui, destule*, dar fără forme flexionare de genitiv și dativ.

c) *cutare*

Nr.		Singular			Plural		
Gen Caz		M.	F.	N.	M.	F.	N.
N.		*cutare*	*cutare*	*cutare*	*cutare*	*cutare*	*cutare*
G.	(*al,a, ai ale*)	*cutăruia*	*cutăreia*	*cutăruia*	*cutărora*	*cutărora*	*cutărora*

D.	*cutăruia*	*cutăreia*	*cutăruia*	*cutărora*	*cutărora*	*cutărora*
A.	*cutare*	*cutare*	*cutare*	*cutare*	*cutare*	*cutare*

3.2. FORME COMPUSE

Toate sînt compuse contopite alcătuite din:

- diverse elemente (*fie-*, *ori-*, *vre-*, *-va*) + pronume relative şi nehotărîte: *fiecare*, *vreunul;*
- adjective nehotărîte + pronume nehotărîte compuse: *altceva*, *altcineva* etc.

a) *vreunul, vreuna, vreunii, vreunele*

Nr.		Singular			Plural		
Gen Caz		M.	F.	N.	M.	F.	N.
N.		*vreunul*	*vreuna*	*vreunul*	*vreunii*	*vreunele*	*vreunele*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*vreunuia*	*vreuneia*	*vreunuia*	*vreunora*	*vreunora*	*vreunora*
D.		*vreunuia*	*vreuneia*	*vreunuia*	*vreunora*	*vreunora*	*vreunora*
A.		*vreunul*	*vreuna*	*vreunul*	*vreunii*	*vreunele*	*vreunele*

b) *oricît, oricîtă, oricîţi, oricîte*

Nr.		Singular		Plural		
Gen Caz		F.	N.	M.	F.	N.
N.		*oricîtă*	*oricît*	*oricîţi*	*oricîte*	*oricîte*
G.	(*al,a,ai,ale*)	-	-	*oricîtora*	*oricîtora*	*oricîtora*
D.		-	-	*oricîtora*	*oricîtora*	*oricîtora*
A.		*oricîtă*	*oricît*	*oricîţi*	*oricîte*	*oricîte*

Situaţia lui *oricît* este identică cu a lui *mult*, *puţin*, fiind atît pronume (*Vinde marfa* cu oricît, *Se vinde* oricît), cît şi adverb (*Poţi să stai* oricît *de mult*). Se foloseşte numai cu referire la substantive neutre.

c) *cîtva, cîtăva, cîţiva, cîteva*

Nr.		Singular		Plural		
Gen Caz		N.	F.	M.	F.	N.
N.		*cîtva*	*cîtăva*	*cîţiva*	*cîteva*	*cîteva*
G.	(*al,a,ai,ale*)	-	-	*cîtorva*	*cîtorva*	*cîtorva*
D.		-	-	*cîtorva*	*cîtorva*	*cîtorva*
A.		*cîtva*	*cîtăva*	*cîţiva*	*cîteva*	*cîteva*

Şi *cîtva* poate fi considerat şi pronume nehotărît, şi adverb, fiind întrebuinţat numai cu referire la substantive neutre.

d) *fiecare, fiecine; fiece* (este numai adjectiv)

Nu au forme de plural.

		M.N.	F.	M.F.
N.		*fiecare*	*fiecare*	*fiecine*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*fiecăruia*	*fiecăreia*	*fiecui*
D.		*fiecăruia*	*fiecăreia*	*fiecui*
A.		*fiecare*	*fiecare*	*fiecine*

e)*oricare, oricine, orice*

Oricare se utilizează și pentru singular, și pentru plural, la toate genurile.

		Singular		Plural
		M.N.	F.	M.F.N.
N.		*oricare*	*oricare*	*oricare*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*oricăruia*	*oricăreia*	*oricărora*
D.		*oricăruia*	*oricăreia*	*oricărora*
A.		*oricare*	*oricare*	*oricare*

Oricine și *orice* se întrebuințează numai cu singular.

		M.F.	F.N.
N.		*oricine*	*orice*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*oricui*	-
D.		*oricui*	-
A.		*oricine*	*orice*

f) *careva, cineva, ceva*

Careva și *cineva* înlocuiesc numai nume de persoane. Nu au forme de plural. *Ceva* înlocuiește nume de lucruri.

		M.	F.	M.F.	F.N.
N.		*careva*	*careva*	*cineva*	*ceva*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*căruiva*	*căreiva*	*cuiva*	-
D.		*căruiva*	*căreiva*	*cuiva*	-
A.		*careva*	*careva*	*cineva*	*ceva*

g) *altcareva, altcineva, altceva*

Primele două înlocuiesc numai nume de persoane.Toate au numai forme de singular.

		M.	F.	M.F.	N.
N.		*altcareva*	*altcareva*	*altcineva*	*altceva*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*altcăruiva*	*altcăreiva*	*altcuiva*	-
D.		*altcăruiva*	*altcăreiva*	*altcuiva*	-
A.		*altcareva*	*altcareva*	*altcineva*	*altceva*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4. PRONUME NEHOTĂRÎTE CA PRONUME RELATIVE

Pronumele nehotărîte *oricare, oricine, orice; oricît, oricîtă, oricîţi, oricîte* se folosesc şi ca pronume relative, introducînd propoziţii subordonate. Acestora li se adaugă şi variantele cu *-şi-* : *orişicare, orişicine* etc.:

a) subiective: *Vine* **oricine vrea**, *Nu* **orice zboară** *se mînîncă*, *Au fost admişi* **oricîţi s-au înscris**;

b) predicative: *El devine* **orice vrea**, *Ei sînt* **oricîţi vor**;

c) completive directe: *Îi ascultă* **pe oricîţi vin la el**, *Poţi să consulţi* **pe oricine vrei**;

d) completive indirecte: *Se interesează* **de oricine vrei**, *Telefonează* **oricui vrei**;

e) circumstanţiale de loc: *Mă duc* **la oricine mă trimiţi**;

f) circumstanţiale concesive: **Orice s-ar întîmpla**, *să nu-ţi pierzi cumpătul*; **Oricine va suna**, *să nu deschizi.*

5. PRONUME NEHOTĂRÎTE CARE NU POT FI ADJECTIVE PRONOMINALE

Pronumele *altceva, altcineva, cineva, careva, fiecine, oricine* nu pot fi adjective pronominale.

6. FUNCŢII SINTACTICE

Numai cele cuprinse în manualul de clasa a VIII-a

a) subiect: **Fiecare** *poate pleca*, *Au sosit* **alţii**;

b) nume predicativ:

- în nominativ: *Ei sînt* **alţii**, *nu cei pe care îi aştepţi*;
- în genitiv fără prepoziţii:(*Maşinile sînt* **ale altuia**) şi cu prepoziţii (*El este* **împotriva oricui**);
- în acuzativ cu prepoziţii: *El este* **ca oricare** *dintre ei.*

c) atribut pronominal:

- în genitiv, fără prepoziţii (*A vorbit cu părinţii* **fiecăruia**), cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale (*Nu suportă ploconirea* **în faţa altuia**, *Plecarea lui* **înaintea altuia** *a fost interpretată în fel şi chip*);
- în dativ cu prepoziţii: *A fost o reuşită* **graţie fiecăruia** *dintre ei*;
- în acuzativ cu prepoziţii: *Dialogul* **cu fiecare** *dintre ei a fost concludent*;
- apoziţional: *Au venit doi băieţi*, **alţii** *decît cei care sînt pe listă*;

d) complement direct: *L-am ascultat* **pe fiecare** *în parte*;

e) complement indirect:

- în genitiv cu prepoziţii: *Luptă* **împotriva tuturora**;
- în dativ fără prepoziţii: *Îi telefonează* **alteia**;
- în acuzativ cu prepoziţii: *Am vorbit* **despre alţii**;

f) complement de agent: *Am fost ajutat* **de fiecare** *dintre ei*;

g) complement circumstanţial de loc:

- în genitiv cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale: *Poţi să stai* **înaintea/ în faţa oricui**;
- în acuzativ cu prepoziţii: *Stai* **lîngă oricare**;

h) complement circumstanţial de timp:

- în genitiv cu prepoziţii şi cu locuţiuni prepoziţionale: *Maria a venit* **înaintea alteia**;
- în acuzativ cu prepoziţii: *A stat acolo trei zile.* **În fiecare** *a fost la cinema.*

i) complement circumstanţial de mod: *Procedează* **ca fiecare**;

j) complement circumstanţial de cauză:

- în genitiv cu locuţiuni prepoziţionale: *A lipsit* **din cauza alteia**;

- în dativ cu prepoziții: *Accidentul nu s-a produs datorită lui Popescu, ci* datorită altuia;

- în acuzativ cu prepoziții: *A fost sancționat* pentru alții.

k) complement circumstanțial de scop:

- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *Lucrează* în favoarea oricăruia.

7. LOCUȚIUNI PRONOMINALE NEHOTĂRÎTE

Există în limba română grupuri de cuvinte care pot fi considerate locuțiuni pronominale: *cine știe cine = cineva, cine știe ce = ceva, cine știe cît = cîtva, cine știe cîtă = cîtăva, cine știe cîți = cîțiva, cine știe cîte = cîteva.*

Cu excepția lui *cine știe cine*, care este numai pronume, celelalte pot fi atît pronume, cît și adjective (*Se poate întîmpla* cine știe ce, *Se poate întîmpla* cine știe ce *lucru neplăcut*). *Cine știe ce, cine știe cît* și *cine știe cîtă* se folosesc numai la nominativ și acuzativ, iar celelalte și la genitiv, și dativ: *cine știe cui, cine știe cîtor/ cîtora.*

8. SUBSTANTIVARE

Unele dintre pronumele nehotărîte se pot substantiva: *Din ascunzătoare/ S-ar roși mai, mai așa/ Cum* o oarecare- Eminescu, *Poezii*, II, p. 222; *A fost cîndva* "un cineva"/ "Un cineva" *așa prostuț* - Minulescu, *Romanțe pentru mai tîrziu*, p. 303.

PRONUMELE NEHOTĂRÎT CU VALOARE ADJECTIVALĂ

1. DEFINIȚIE

Pronumele nehotărîte devin adjective pronominale cînd stau pe lîngă substantive și se acordă cu ele în gen, număr și caz.

2. CATEGORII GRAMATICALE

Adjectivele pronominale nehotărîte pot fi de genurile masculin, feminin și neutru, pot sta la numerele singular și plural și se pot declina la cazurile N.A.G.D.

3. FORME ȘI DECLINARE

3.1. FORME SIMPLE

a) *alde, niscai, niscaiva, fiece*

Sînt întotdeauna adjective pronominale. Ele aparțin limbajului familiar și popular: *La* alde *Gheorghe acasă fetele începuseră a face gură - Gramatica*,vol.II, p.177; Fiece *om poate să facă acest lucru; Vrea* niscai/niscaiva *cerneală.*

Se întrebuințează numai la nominativ și la acuzativ.

b) *un, o, unii, unele*
alt, altă, alți, alte

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		un *băiat*	o *fată*	un *dulap*
		alt *băiat*	altă *fată*	alt *dulap*
G.	(*al,a,ai,ale*)	unui *băiat*	unei *fete*	unui *dulap*
		altui *băiat*	altei *fete*	altui *dulap*
D.		unui *băiat*	unei *fete*	unui *dulap*
		altui *băiat*	altei *fete*	altui *dulap*
A.		un *băiat*	o *fată*	un *dulap*
		alt *băiat*	altă *fată*	alt *dulap*

Plural

N.		unii *studenți*	unele *studente*	unele *pixuri*
		alți *studenți*	alte *studente*	alte *pixuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	unor *studenți*	unor *studente*	unor *pixuri*
		altor *studenți*	altor *studente*	altor *pixuri*
D.		unor *studenți*	unor *studente*	unor *pixuri*
		altor *studenți*	altor *studente*	altor *pixuri*
A.		unii *studenți*	unele *studente*	unele *pixuri*
		alți *studenți*	alte *studente*	alte *pixuri*

Formele de nominativ - acuzativ plural, ca adjective, sînt identice cu ale pronumelui: *unii vin, unii studenți vin.* La genitiv - dativ, la toate genurile și numerele, ca adjective, au, față de pronume, în minus segmentul final *-a: unui-unuia, altor-altora.*

c) *mult, multă, mulți, multe*
puțin, puțină, puțini, puține

La nominativ și acuzativ pot sta atît înaintea substantivului, cît și după el. La genitiv și dativ nu au segmentul final *-a.*

Singular

Gen Caz	N.	F.
N.	mult *salam*	multă *bere*
	salam mult	*bere* multă
	puțin *coniac*	puțină *brînză*
	coniac puțin	*brînză* puțină
G.	-	-
D.	-	-
A.	mult *salam*	multă *bere*
	salam mult	*bere* multă
	puțin *coniac*	puțină *brînză*
	coniac puțin	*brînză* puțină

Plural

	M.	F.	N.
N.	mulți *elevi*	multe *eleve*	multe *dulapuri*
	elevi mulți	*eleve* multe	*dulapuri* multe

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

		puțini *elevi*	puține *eleve*	puține *dulapuri*
		elevi puțini	*eleve* puține	*dulapuri* puține
G.	(*al,a,ai,ale*)	multor *elevi*	multor *eleve*	multor *dulapuri*
		puținor *elevi*	puținor *eleve*	puținor *dulapuri*
D.		multor *elevi*	multor *eleve*	multor *dulapuri*
		puținor *elevi*	puținor *eleve*	puținor *dulapuri*
A.		mulți *elevi*	multe *eleve*	multe *dulapuri*
		elevi *mulți*	eleve *multe*	*dulapuri* multe
		puțini *elevi*	puține *eleve*	puține *dulapuri*
		elevi puțini	*eleve* puține	*dulapuri* puține

La nominativ - acuzativ plural se utilizează uneori și formele articulate cu *-i* și cu *-le:* mulții/ puținii *tăi colegi;* multele/ puținele *tale colege*, dar în calitate de adjective propriu-zise.

d) *tot, toată, toți, toate*
atît(a), atîta, atîția, atîtea

Toate stau numai înaintea substantivelor.

Singular

Gen Caz	N.	F.
N.	tot *coniacul*	toată *făina*
	atît(a) *coniac*	atîta *făină*
G.	-	-
	-	-
D.	-	-
	-	-
A.	tot *coniacul*	toată *făina*
	atît(a) *coniac*	atîta *făină*

Plural

		M.	F.	N.
N.		toți *elevii*	toate *fetele*	toate *pixurile*
		atîția *elevi*	atîtea *fete*	atîtea *pixuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	tuturor *elevilor*	tuturor *fetelor*	tuturor *pixurilor*
		atîtor *elevi*	atîtor *fete*	atîtor *pixuri*
D.		tuturor *elevilor*	tuturor *fetelor*	tuturor *pixurilor*
		atîtor *elevi*	atîtor *fete*	atîtor *pixuri*
A.		toți *elevii*	toate *fetele*	toate *pixurile*
		atîția *elevi*	atîtea *fete*	atîtea *pixuri*

Substantivele de după *tot, toată, toți, toate* sînt întotdeauna articulate cu articol hotărît.

Mult, puțin, tot, atît(a) însoțesc, de regulă, substantive de genul neutru care nu au plural, iar *multă, puțină, toată, atîta* substantive feminine cu aceeași caracteristică morfologică: denumesc alimente, substanțe, materii etc. *Mulți, multe, puțini, puține, toți, toate, atîția, atîtea* determină substantive cu plural normal, dar ele (adjectivele respective) nu sînt decît formal plurale ale singularelor mai sus amintite.

e) *cutare*

Stă numai înaintea substantivului determinat.

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		cutare *elev*	cutare *elevă*	cutare *pix*
G.	(*al,a,ai,ale*)	cutărui *elev*	cutărei *eleve*	cutărui *pix*
D.		cutărui *elev*	cutărei *eleve*	cutărui *pix*
A.		cutare *elev*	cutare *elevă*	cutare *pix*

Plural

N.		cutare *elevi*	cutare *eleve*	cutare *pixuri*
G.		cutăror *elevi*	cutăror *eleve*	cutăror *pixuri*
D.		cutăror *elevi*	cutăror *eleve*	cutăror *pixuri*
A.		cutare *elevi*	cutare *eleve*	cutare *pixuri*

La genitiv-dativ singular şi plural nu au *-a* final, aşa cum au ca pronume.

3.2. FORME COMPUSE

a) vreun, vreuna, vreunii, vreunele

La plural, nominativ şi acuzativ, au forme identice cu pronumele corespunzătoare:

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		vreun *elev*	vreo *elevă*	vreun *pix*
G.	(*al,a,ai,ale*)	vreunui *elev*	vreunei *eleve*	vreunui *pix*
D.		vreunui *elev*	vreunei *eleve*	vreunui *pix*
A.		vreun *elev*	vreo *elevă*	vreun *pix*

Plural

N.		vreunii *elevi*	vreunele *eleve*	vreunele *pixuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	vreunor *elevi*	vreunor *eleve*	vreunor *pixuri*
D.		vreunor *elevi*	vreunor *eleve*	vreunor *pixuri*
A.		vreunii *elevi*	vreunele *eleve*	vreunele *pixuri*

b) *oricît, oricîtă, oricîţi, oricîte*

Singular

Gen Caz	N.	F.
N.	oricît *vin*	oricîtă *cafea*
G.	-	-
D.	-	-
A.	oricît *vin*	oricîtă *cafea*

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Plural

		M.	F.	N.
N.		oricîţi *elevi*	oricîte *eleve*	oricîte *pixuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	oricîtor *elevi*	oricîtor *eleve*	oricîtor *pixuri*
D.		oricîtor *elevi*	oricîtor *eleve*	oricîtor *pixuri*
A.		oricîţi *elevi*	oricîte *eleve*	oricîte *pixuri*

c) *cîtva, cîtăva, cîţiva, cîteva*

Singular

	N.	F.
N.	cîtva *vin*	cîtăva *bere*
G.	-	-
D.	-	-
A.	cîtva *vin*	cîtăva *bere*

Plural

		M.	F.	N.
N.		cîţiva *elevi*	cîteva *fete*	cîteva *pixuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	cîtorva *elevi*	cîtorva *fete*	cîtorva *pixuri*
D.		cîtorva *elevi*	cîtorva *fete*	cîtorva *pixuri*
A.		cîţiva *elevi*	cîteva *fete*	cîteva *pixuri*

Oricît, oricîtă, cîtva, cîtăva determină substantive neutre şi feminine care denumesc alimente, substanţe, materii etc., care nu se folosesc la plural. *Oricîţi, oricîte, cîţiva, cîteva* determină, la cele trei genuri substantive, care au singular şi plural, dar adjectivele respective sînt numai formal plurale de la singularele respective.

d) *fiecare, fiece* numai la singular.

Gen Caz		M.	F.	N.	M.F.N.
N.		fiecare *elev*	fiecare *elevă*	fiecare *pix*	*fiece*
G.	(*al,a,ai,ale*)	fiecărui *elev*	fiecărei *eleve*	fiecărui *pix*	-
D.		fiecărui *elev*	fiecărei *eleve*	fiecărui *pix*	-
A.		fiecare *elev*	fiecare *elevă*	fiecare *pix*	*fiece*

e) *oricare, orice*

Singular

Gen Caz		M.	F.	N.	M.F.N.
N.		oricare *elev*	oricare *elevă*	oricare *pix*	*orice*
G.	(*al,a,ai,ale*)	oricărui *elev*	oricărei *eleve*	oricărui *pix*	-
D.		oricărui *elev*	oricărei *eleve*	oricărui *pix*	-
A.		oricare *elev*	oricare *elevă*	oricare *pix*	*orice*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Plural

N.		oricare *elevi*	oricare *eleve*	oricare *pixuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	oricăror *elevi*	oricăror *eleve*	oricăror *pixuri*
D.		oricăror *elevi*	oricăror *eleve*	oricăror *pixuri*
A.		oricare *elevi*	oricare *eleve*	oricare *pixuri*

Fiece, orice se folosesc pe lîngă substantive numai la nominativ acuzativ.

Ele apar atît pe lîngă nume de persoane, cît şi pe lîngă nume de obiecte la singular şi la plural: Orice *elev*, orice *elevă*, orice *dulap*, orice *elevi*, orice *eleve*, orice *dulapuri*, fiece *elev*, fiece *elevă*, fiece *dulap*, fiece *elevi*, fiece *eleve*, fiece *dulapuri*.

f) *ceva*

Însoţeşte numai substantive care denumesc obiecte, la feminin şi neutru, de regulă la singular (ceva *mîncare*, ceva *coniac*).

Poate să apară şi pe lîngă substantive la plural: ceva *bani*, ceva *băieţi*. Se foloseşte numai la nominativ şi acuzativ.

4. ADJECTIVE NEHOTĂRÎTE CA ADJECTIVE RELATIVE

Adjectivele nehotărîte *oricare, orice; oricît, oricîtă, oricîţi, oricîte*, introduc propoziţii subordonate, aşa cum introduc pronumele respective corespunzătoare acestora:

a) Subiective: Orice om lucrează *cîştigă*.
b) Predicative: *Tu poţi deveni* orice specialist doreşti.
c) Completive directe: *Îl ajută* pe oricare elev solicită acest lucru.
d) Completive indirecte: *Se interesează* de oricîţi studenţi sosesc.
e) Circumstanţiale de loc: *Poţi să mergi* la oricare gară vrei.
f) Circumstanţiale concesive: Orice favoare ţi-ar face, *să nu accepţi*. Oricîţi duşmani vei avea, *să nu cedezi*.

5. FUNCŢII SINTACTICE

Adjectivele pronominale nehotărîte au întotdeauna funcţie sintactică de atribut adjectival pronominal, adjectivul putînd să apară în toate cazurile:

N. Oricare *elevă pleacă în excursie*.
G. *Cărţile pot fi ale* oricărei *eleve*.
D. *Îi scriu* oricărei *eleve*.
A. *Pot vorbi cu* oricare *elevă*.

PRONUMELE NEGATIV

PRONUMELE NEGATIV CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

1. DEFINIŢIE

Este pronumele care, în propoziţii negative, ţine locul unor substantive absente din aceste propoziţii, prin negarea acestora: *Nu vine* nimeni.

2. CATEGORII GRAMATICALE

Pronumele negativ se flexionează în funcţie de gen, număr şi caz.

3. FORME ŞI DECLINARE

3.1. FORME SIMPLE

a) *nimic* cu varianta *nimica*

N. *Nu se vede* **nimic/ nimic(a).**
A. *Nu face* **nimic/ nimic(a).**

Sînt numai forme de singular.
Nu se foloseşte pentru nume de persoane, ci numai pentru nume de obiecte (*Nu citesc* **nimic** = *Nu citesc* **o carte**);

b) *nimeni* cu varianta *nimenea*
Are forme pentru cele patru cazuri şi se foloseşte numai la singular.

N. *nimeni, nimenea*
G. (*al,a,ai,ale*) *nimănui, nimănuia*
D. *nimănui, nimănuia*
A. *nimeni, nimenea*

Exemple în propoziţii:

N. **Nimeni** *nu iese din sală.*
G. *Ei sînt copiii* **nimănui.**
D. *N-a spus nimic* **nimănui.**
A. *N-a vorbit* **cu nimeni.**

Înlocuieşte numai nume de persoane: **Nimeni** *nu vine* = **Băiatul** *nu vine.*
Nimeni, nimenea şi *nimic(a)* nu pot fi adjective pronominale.

3.2. FORME COMPUSE

nici unul, nici una, nici unii, nici unele

Sînt compuse necontopite din adverbul *nici* şi nehotărîtele *unul, una, unii, unele.* Se scriu întotdeauna fără liniuţă de unire.
Ele au forme diferite pentru masculin - neutru şi feminin, atît la singular, cît şi la plural. Se referă atît la nume de fiinţe (persoane, animale), cît şi la nume de obiecte.

Singular

Gen / Caz	M.	F.	N.
N.	*nici unul*	*nici una*	*nici unul*
G. *(al, a, ai, ale)*	*nici unuia*	*nici uneia*	*nici unuia*
D.	*nici unuia*	*nici uneia*	*nici unuia*
A.	*nici unul*	*nici una*	*nici unul*

BCU IAŞI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Plural

N.	*nici unii*	*nici unele*	*nici unele*
G.*(al, a, ai, ale)*	*nici unora*	*nici unora*	*nici unora*
D.	*nici unora*	*nici unora*	*nici unora*
A.	*nici unii*	*nici unele*	*nici unele*

Formele de nominativ sînt considerate articulate cu articolul hotărît: *-l, -a, -i, -le.* Exemple în propoziții:

N. Nici unul *dintre ei n-a venit.*
Nici unii *dintre ei nu pleacă.*
G. *N-a vorbit cu părinții* nici unuia.
N-a vorbit cu părinții nici unora.
D. *Nu i-a telefonat* nici unuia.
Nu le-a telefonat nici unora.
A. *Nu vorbesc* cu nici unul.
Nu vorbesc cu nici unii.

4. SUBSTANTIVARE

Nimeni și *nimic* se pot substantiva cu:
- articol hotărît: *Capacitatea de a reînvia aparține* nimicului *ispășit prin punct* - N.Stănescu, *Respirări*, p.322;
- articol nehotărît: *El este* un nimeni, *Îmi părea că împărații sînt pe lume* un nimic - M.Eminescu, *Poezii*, p.121;
- desinențe de plural: *Pierzîndu-ți timpul tău* cu *dulci* nimicuri - M.Eminescu, *Poezii*, p.202;

5. FUNCȚII SINTACTICE

Numai cele cuprinse în programele și manualele școlare:
a) subiect: *Nu vine* nimeni.
b) nume predicativ:
- în nominativ: *Tu nu ești* nimeni;
- în genitiv, fără prepoziții (*Mașinile acestea nu sînt* ale nimănui) și cu prepoziții (*Eu nu sînt* contra nici unuia);
- în acuzativ: *El nu este* ca nimeni;
c) atribut pronominal:
- în genitiv: *Ei sînt copiii* nimănui; *N-a vorbit cu fratele* nici unuia;
- în acuzativ: *Nu mi-a sosit scrisoare* de la nici unul;
d) complement direct: *Nu aștept* pe nimeni;
e) complement indirect:
- în genitiv cu prepoziții: *Nu lupt* contra nici unuia;
- în dativ fără prepoziții: *Nu le-am telefonat* nici unora;
- în acuzativ cu prepoziții: *Nu se teme* de nici unul;
f) complement de agent: *N-am fost văzut* de nimeni;
g) complement circumstanțial de loc:
- în genitiv cu prepoziții și locuțiuni: *Nu stau* înaintea/ în fața nimănui;
- în acuzativ cu prepoziții: *Nu merge* la nimeni.
h) complement circumstanțial de timp:
- în genitiv cu prepoziții: *N-am plecat* înaintea nimănui;

- în acuzativ cu prepoziții: *Am stat acolo mai multe zile, dar* **în nici una** *n-am fost la film;*

i) complement circustanțial de mod în acuzativ: *Nu lucrează* **ca nimeni;**

j) complement circumstanțial de cauză:

- în genitiv cu locuțiuni: *N-a lipsit* **din cauza nimănui;**
- în acuzativ cu prepoziții: *N-a fost amendat* **pentru nimeni;**

k) complement circumstanțial de scop:

- în genitiv cu locuțiuni: *Nu lucrează* **în favoarea nici unuia;**
- în acuzativ cu prepoziții: *Nu lucrez* **pentru nimeni.**

PRONUMELE NEGATIV CA ADJECTIV PRONOMINAL

1. DEFINIȚIE

Pronumele negativ devine adjectiv pronominal cînd determină substantive și se acordă cu ele în gen, număr și caz.

2. FORME ȘI DECLINARE

Singurul adjectiv negativ este *nici un, nici o, nici unii, nici unele.*
Are forme diferite după gen și număr. Se declină la toate cele patru cazuri.

Singular

Gen / Caz		M.	F.	N.
N.		nici un *elev*	nici o *elevă*	nici un *pix*
G.	(*al,a,ai,ale*)	nici unui *elev*	nici unei *eleve*	nici unui *pix*
D.		nici unui *elev*	nici unei *eleve*	nici unui *pix*
A.		nici un *elev*	nici o *elevă*	nici un *pix*

Plural

N.		nici unii *elevi*	nici unele *eleve*	nici unele *pixuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	nici unor *elevi*	nici unor *eleve*	nici unor *pixuri*
D.		nici unor *elevi*	nici unor *eleve*	nici unor *pixuri*
A.		nici unii *elevi*	nici unele *eleve*	nici unele *pixuri*

La plural, forma adjectivului pronominal este identică cu a pronumelui.
Exemple în propoziții:

N. *N-a lipsit* **nici un băiat.**
N-au lipsit **nici unii băieți.**
G. *Nu a vorbit cu părinții* **nici unui băiat.**
Nu a vorbit cu părinții **nici unor băieți.**
D. *Nu i-a scris* **nici unui băiat.**
Nu le-a scris **nici unor băieți.**
A. *N-am vorbit* **cu nici un băiat.**
N-am vorbit **cu nici unii băieți.**

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3. FUNCȚII SINTACTICE

Adjectivele negative au întotdeauna funcție sintactică de atribute adjectivale pronominale, în toate cele patru cazuri (vezi exemplele de mai sus).

STRUCTURA ETIMOLOGICĂ A PRONUMELOR ROMÂNEȘTI

Sub acest aspect, pronumele românești au două proveniențe: moștenite din limba latină și formate pe terenul limbii române.

1. FORMAȚII MOȘTENITE

Toate formele simple sînt moștenite din latină:

- personale: *eu < ego, tu < tu, el < illum, ea < illa, noi < nos, voi < vos, ei < illi, ele < illae;* și formele de genitiv și dativ provin tot din limba latină;
- reflexiv: *sie < sibi; își, și < sibi; sine < se,* prin analogie cu *mine, tine;*
- adjectivele posesive: *meu < meus, mea < mea, mei < meus, tăi < teus, tuus, ta < tua; său < seus, sa < sua; nostru < nostrus, vostru < voster, noastră < nostra, voastră < vostra, noștri < nostri, voștri < vostri, noastre < nostrae, voastre < vostrae;*
- relative și interogative: *care < qualis, cine < quem, ce < quid, cît,cîtă < quantus;*
- demonstrative: *acesta <*ecce-istu, aceasta <*ecce-ista, aceștia <*ecce-isti, acestea <*ecce-istae, acela < ecce-illu, aceea < ecce-illa, aceia < ecce illi, acelea < ecce-illae;*
- nehotărît: *unul < unus, una < una; altul < alter, alta < altera, cutare < eccu-talis; tot, toată < totus, tota; mult, multă < multus, multa; atît,atîta < eccum-tantum;*
- negativ: *nimeni < nemo, nemini; nimic < ne mica.*

2. CREAȚII ROMÂNEȘTI

Toate pronumele compuse sînt formații românești. Ele sînt compuse contopite și compuse necontopite.

2.1. COMPUSE CONTOPITE

- pronumele personal: *dînsul, dînsa, dînșii, dînsele;*
- pronumele de politețe: *dumneata, dumneavoastră, dumnealui, dumneaei, dumnealor, dumneasa;*
- de întărire: *însumi, însuți* etc.;
- demonstrativ de identitate și diferențiere: *același, celălalt* etc.;
- nehotărîte (a se vedea pentru toate la pronumele respective);
- reflexiv: **sieși < sie = și**, ambele pronume reflexive; **sineși < sine + și** - ambele pronume reflexive;

2.2. COMPUSE NECONTOPITE

- pronumele de politețe: *Domnia-sa, Domnia-ta, Excelența-sa, Domnia-lui, Domniilor-lor* etc.: substantivul *domnia* + adjective posesive și pronume personale;
- pronumele și adjectivul posesiv: *al meu, al tău, al său*: articol posesiv + adjectiv

posesiv;

- pronumele negativ: *nici unul, nici una, nici unii, nici unele* și adjectivul *nici unii, nici unele*: adverbul *nici* + pronumele nehotărîte *unul, una, unii, unele.*

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NUMERALUL

PROBLEME GENERALE

1. DEFINIȚIE

Este partea de vorbire flexibilă care exprimă diferite aspecte (ipostaze) ale numărului: numărul propriu-zis, determinarea numerică, procentul numeric, creșterea numerică a unei cantități, gruparea numerică a obiectelor, repetarea numerică a acțiunii și ordinea numerică.

2. CLASIFICARE

În funcție de elementele din definiție, numeralele se clasifică în **cardinale** și **ordinale**. Cele cardinale sînt subîmpărțite, la rîndul lor, în: *cardinale propriu-zise, colective, fracționare, multiplicative, distributive și adverbiale.*

3. VALORI MORFOLOGICE

3.1. SUBSTANTIVALE

Cînd nu stau lîngă substantive sau stau lîngă acestea, dar nu se acordă cu acestea în gen, număr și caz: cardinale (**Doi** *se plimbă, Cărțile* **a doi** *dintre ei sînt noi*), colective (*Au venit părinții* **amîndurora**), distributive (**Cîte doi** *intră în sală, Am vorbit cu părinții* **a cîte trei**), fracționare (*Am vorbit* **cu două treimi** *dintre ei*), ordinale (**Al doilea** *n-a venit*). Ele țin locul substantivelor.

Au toate funcțiile sintactice pe care le au substantivele.

3.2. ADJECTIVALE

Cînd stau pe lîngă substantive și se acordă cu ele în gen, număr și caz: cardinal (**Doi** *elevi au plecat*), colectiv (**Amîndouă** *fetele au plecat*), distributiv (*În sală intră* **cîte trei** *elevi*), multiplicativ (*Au depus efort* **îndoit**; și în calitate de nume predicative: *Eforturile* **au fost îndoite**), ordinale (*Ea stă în banca* **a doua**). Au funcție sintactică de atribute adjectivale.

3.3. ADVERBIALE

Cînd numeralele determină verbe: adverbiale întotdeauna (*A citit lecția* **de trei ori**), multiplicative (*Cîștigă* **întreit**), ordinal (numai **întîi**: **Întîi** *citesc, apoi mă plimb*). Au funcție sintactică de complemente circumstanțiale de mod.

TIPURI DE NUMERALE

NUMERALUL CARDINAL

1. DEFINIȚIE

Este numeralul care exprimă numărul propriu-zis al obiectelor, prin substituirea numelui acestora, și determinarea numerică a numelor obiectelor: **Doi** *citesc*, **Doi** *copii se plimbă.*

Răspunde la întrebările *cîți?* și *cîte?*.

Se numește cardinal, deoarece stă la baza alcătuirii celorlalte numerale, prin aceasta fiind cel mai important dintre toate.

2. CLASIFICARE

2.1. SIMPLE

Numeralele cardinale simple sînt: *unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă, zece, sută, mie, milion* etc.

2.2. COMPUSE

Compunerea numeralelor cardinale românești se realizează prin două procedee:

CONTOPITE

Sînt compuse contopite (sudate) următoarele categorii de numerale cardinale:

- de la *unsprezece* la *nouăsprezece*, din numeralul cardinal + prepoziție + numeral cardinal: *un+spre+zece;*
- de la *douăzeci* înainte, din zece în zece: *douăzeci, treizeci, patruzeci, cincizeci, șaizeci, șaptezeci, optzeci, nouăzeci;* din numeral cardinal + numeral cardinal.

NECONTOPITE

Compusele necontopite (alăturate) se realizează prin:

- subordonare, din numeral cardinal + numeral cardinal: (*o sută, două sute, trei sute* etc.), primul numeral fiind subordonat celui de-al doilea;
- prin subordonare și juxtapunere, din numeral cardinal + numeral cardinal + numeral cardinal: *o sută unu, o sută doi, o sută trei, trei sute cinci, trei sute douăzeci;*
- prin coordonare: numeral cardinal+ *și* + numeral cardinal: *douăzeci și unu, treizeci și trei;*
- prin subordonare, juxtapunere și coordonare: numeral + numeral + numeral: *o sută douăzeci și unu, trei sute treizeci și cinci.*

3. VALORI MORFOLOGICE

3.1. SUBSTANTIVALE

Au valoare morfologică de substantiv numeralele cardinale:

a) De la *unu* la *nouăsprezece*, de la *o sută unu* la *o sută nouăsprezece* etc. în următoarele contexte:

- apar singure: Trei *au plecat*, O sută doisprezece *n-au reușit;*
- în vecinătatea verbelor: *Am vorbit* cu trei sute șaptesprezece *dintre ei;*
- în vecinătatea substantivelor, nu se acordă cu acestea, dar le substituie numeric pe acestea: *Aici sînt cărțile* a doisprezece *dintre ei. Le-am telefonat* celor doi.

b) De la douăzeci înainte, cu excepția celor de la *o sută unu* la *o sută nouăsprezece*, de la *două sute unu* la *două sute nouăsprezece* etc,. numeralele cardinale se comportă întotdeauna substantival: Treizeci și doi *au venit*, Treizeci și doi *de elevi au venit;*[61]

3.2. ADJECTIVALE

Cînd numeralele stau pe lîngă substantive (exprimă determinarea numerică a acestora) se acordă cu substantivele respective în gen, număr și caz și cînd nu mai substituie numeric substantive, ele devin adjective (credem că este potrivită denumirea de adjective numerale). Se includ aici numeralele din seriile: de la *unu* la *nouăsprezece*, de la *o sută unu* la *o sută nouăsprezece* etc. Trei *elevi au plecat în excursie, El are* trei sute optsprezece *oi.*

4. CATEGORII GRAMATICALE ȘI FLEXIUNE

4.1. GENUL

Genul este vizibil numai la numeralele *unu* și *doi*, precum și la compusele acestora, cu excepția lui *unsprezece*: *un elev - o elevă, doi elevi - două eleve; unu - una; doi - două; doisprezece - douăsprezece; douăzeci și unu - douăzeci și una; douăzeci și doi - douăzeci și două* etc.

4.2. NUMĂRUL

Un - unu, o - una sînt la singular; de la doi înainte toate numeralele cardinale sînt forme de plural.

Regula ar trebui să se aplice și numeralelor (*sută, mie, milion* etc.) care, deși au forme de singular, trebuie considerate ca plurale: *Au venit* o sută, *Lipsesc* o mie *și nu A venit* o sută, *Lipsește* o mie etc.

4.3. CAZUL

Numai numeralele *un - unu, o - una* au forme flexionare pentru cele patru cazuri. Celelalte, de la *doi* înainte, au o singură formă pentru toate cazurile.

4.4. DECLINARE

NUMERALUL *UNU*

Ca adjectiv

	Masculin şi neutru	Feminin
N.	*un*	*o*
G.	*unui*	*unei*
D.	*unui*	*unei*
A.	*un*	*o*

Ca numeral propriu-zis

	Masculin şi neutru	Feminin
N.	*unu*	*una*
G.	*unuia*	*uneia*
D.	*unuia*	*uneia*
A.	*unu*	*una*

NOTĂ. Numeralele *un* şi *o* se pot confunda cu alte părţi de vorbire (au formă identică cu alte părţi de vorbire), diferenţa dintre ele stabilindu-se cu ajutorul contextelor:

- *un*: pe lîngă numeral (*un elev - doi elevi*), mai poate fi articol nehotărît (*un elev - nişte elevi*) şi adjectiv pronominal nehotărît (*un student - alt student*);
- *o*: în afară de numeral (*o elevă - două eleve*), mai are statut morfologic de articol nehotărît (*o elevă - nişte eleve*) şi de adjectiv pronominal nehotărît (*o carte - altă carte*).

Ca numeral cardinal, *unu* se scrie întotdeauna fără articolul *-l* (*Unu vine, doi pleacă*), aşa cum recomandă şi dicţionarele ortografice în vigoare.

DE LA *DOI* ÎNAINTE

Numeralele cardinale au aceeaşi formă pentru toate cazurile, genitivul avînd prepoziţia *a* (care nu trebuie confundată cu articolul posesiv *a*), iar dativul *la*, care sînt însă construcţii echivalente cu acuzativul.

N. Doi *pleacă*
G. *Aici sînt cărţile* a doi *dintre ei.*
D. *Le-am telefonat* la doi.
A. *Am vorbit* cu doi *dintre ei.*

* * *

N. Treizeci şi doi *de elevi citesc.*
G. *Cărţile sînt* a treizeci şi doi *de elevi.*
D. *Le-a dat la* treizeci şi doi *de elevi cărţi.*
A. *Am vorbit* cu treizeci şi doi *de elevi.*

Cînd numeralele au valoare adjectivală, prepoziţiile aparţin substantivelor şi nu numeralelor:

N. *Au venit* doisprezece *elevi.*
G. *Au venit părinţii a* doisprezece *elevi.*
D. *Le telefonez la* doisprezece *elevi.*
A. *Am vorbit cu* doisprezece *elevi.*

Numeralele *o sută, o mie, un milion* etc. se declină la fel ca celelalte numerale:

N. O mie *de elevi au plecat.*
G. *Au sosit părinții* a o mie *de elevi.*
D. *Le-am telefonat* la o mie *de elevi.*
A. *Am vorbit* cu o mie *de elevi.*

Ele se declină ,în acest fel, ca numeralele și nu ca substantivele.
Ca substantive (substantivate), ele au o declinare identică cu a substantivelor:

N.A.	*mia*	*milionul*	*o mie*	*un milion*
G.D.	*miei*	*milionului*	*unei mii*	*unui milion*

Declinarea cu ajutorul articolului demonstrativ (adjectival)

N. Cei doisprezece *elevi au plecat.*
G. *Am vorbit cu prietenii* celor doisprezece *elevi.*
D. *Le-am telefonat* celor doisprezece *elevi.*
A. *S-a plimbat cu* cei doisprezece *elevi.*

Cînd articolele demonstrative însoțesc numerale ce nu determină substantive, acestea (articolele) se pot considera și mărci ale substantivării numeralelor: Cei doi *n-au venit.*

5. SUBSTANTIVARE

a) cu ajutorul articolului hotărît: *Nu există* patrul *și nici* cinciul/ *și nici* șasele - N.Stănescu, *Epica Magna*, p.201 *Jegul cantitativ* al lui 3 *și* al lui 4 *reprezintă în mintea mea ideea, și mai sălbatică, mai barbară a competiției* - N.Stănescu, *Respirări*, p.176; tot numerale substantivate cu articol hotărît trebuie considerate și *mia, milionul, miliardul* etc.;

b) cu ajutorul prepozițiilor: *Un ochi este smuls și cu vedere din afară. E un fel* de unu *întors* în doi, trei - N.Stănescu, *Respirări*, p.107.

6. FUNCȚII SINTACTICE

6.1. NUMERALE CARDINALE CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Au următoarele funcții sintactice (numai cele care ar trebui să apară în manualele școlare):

a) subiect: Doi *lipsesc;*
b) nume predicativ:
- în genitiv fără prepoziții (*Cărțile sînt* ale celor doi) și cu prepoziții (*Ei sînt* contra celor doi);
- în acuzativ cu prepoziții: *Scrisorile sînt* pentru trei *dintre colegi;*

c) atribut numeral:
- în nominativ (apoziție): *În excursie au plecat Radu și Vasile,* doi *dintre cei mai buni prieteni;*
- în genitiv fără prepoziții (*Au sosit mașinile* celor trei) și cu prepoziții sau locuțiuni (*Opoziția* contra celor patru *persistă, Oprirea lui* în fața unuia *din doi nu a fost întîmplătoare*);
- în dativ cu prepoziții (*A fost o reușită* grație uneia *dintre ele*);

- în acuzativ cu prepoziții: *A început o dispută* **între patru** *dintre colegi.*

d) complement direct: *I-am salutat* **pe doi** *dintre ei;*

e) complement indirect:

- în genitiv cu prepoziții: *S-a manifestat* **contra celor doi;**
- în dativ fără prepoziții: *Le-am telefonat* **celor trei;**
- în acuzativ cu prepoziții: *A vorbit* **cu trei** *dintre ei;*

f) complement circumstanțial de loc:

- în genitiv cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *S-a așezat* **înaintea/ în fața celor patru;**
- în acuzativ cu prepoziții: *Stă* **lîngă trei** *dintre ei;*

g) complement circumstanțial de timp:

- în genitiv cu prepoziții: *Am sosit* **înaintea celor doi;**
- în acuzativ cu prepoziții și locuțiuni: *Am sosit* **o dată cu trei** *dintre ei; A plecat* după doi *care erau în sală;*

h) complement circumstanțial de mod în acuzativ: *Lucrează* **cît doi;**

i) complement circumstanțial de cauză:

- în genitiv cu locuțiuni: *A întîrziat* **din cauza celor doi;**
- în acuzativ cu prepoziții: *A fost certat* **pentru una** *dintre ele;*

j) complement circumstanțial de scop:

- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *Lucrează* **în favoarea celor trei;**
- în acuzativ cu prepoziții: *Lucrează* **pentru doi** *dintre ei;*

6.2. NUMERALE CU VALOARE ADJECTIVALĂ

Întotdeauna ele sînt atribute adjectivale numerale: **Zece** *colegi au lipsit.*

7. STRUCTURA ETIMOLOGICĂ

Din punct de vedere etimologic (raportate la originea lor), numeralele cardinale sînt:

- moștenite din limba latină: de la *unu* la *zece*;
- numeralele cardinale compuse sînt toate formații românești;
- au alte origini: *sută*, din slavă - după unii specialiști, după alții - de origine necunoscută; *zero, mie, milion, miliard* etc. sînt împrumutate din limba franceză; trebuie precizat că atunci cînd intră în numeralele compuse propriu-zise (*o sută, două sute, trei mii, zece milioane*) ele (compusele) sînt, de asemenea, formații românești.

NUMERALUL COLECTIV

1. DEFINIȚIE

Este numeralul care indică un ansamblu de obiecte numărate, specificul său constînd în ideea de însoțire.

2. STRUCTURĂ

2.1. PENTRU DOI

Pentru *doi* corespund numeralele colective simple *amîndoi* și *amîndouă* (moștenite din limba latină). Sinonime cu acestea sînt *ambii* și *ambele* (împrumuturi din limbile romanice).

2.2. DE LA TREI ÎNAINTE

Numeralele colective au următoarele structuri:

a) cu ajutorul lui *tus* (care provine din *toţi*) + numeralul cardinal respectiv: *tustrei, tustrele, tuspatru, tuscinci...*; procedeul se poate aplica, teoretic, tuturor numeralelor cardinale, dar sînt în uz numai numeralele colective formate de la numeralele cardinale între *unu* şi *zece*;

b) *cîte* (adverbial) + *şi* + numeral cardinal: *cîteşitrei, cîteşipatru etc.*, folosite şi acestea numai pentru numerale din prima serie: **Cîteşitrei** *s-au dus la teatru.*

c) *toţi, toate* + numeral cardinal, pentru toate numeralele: *toţi trei, toţi patru,... toţi patruzeci* etc., *toate trei, toate patru* etc.(**Toţi patru** *au plecat*).

3. VALORI MORFOLOGICE

3.1. SUBSTANTIVALE

Numeralele colective au valoare substantivală cînd apar singure, pe lîngă verbe sau pe lîngă substantive, dar fără a se acorda cu acestea: **Amîndoi** *au plecat, Mă plimb* cu **tustrei**, *Am vorbit cu colegii* **amîndurora**.

În toate situaţiile ele substituie (numeric) substantive.

3.2. ADJECTIVALE

Cînd însoţesc substantive, se acordă cu acestea în gen, număr şi caz şi nu substituie substantive: *Au venit* **amîndoi** *colegii, Am vorbit cu* **tustrei** *colegii.*

4. CLASIFICARE

Din punctul de vedere al structurii lor, numeralele colective se pot clasifica în două grupe:

4.1. SIMPLE

Numeralele colective simple sînt: *ambii, ambele, amîndoi, amîndouă.*

4.2. COMPUSE

Compusele se subdivid în:

- contopite: *tustrei, cîteşitrei;*
- necontopite: *toţi trei, toţi patru.*

5. CATEGORII GRAMATICALE ŞI FLEXIUNE

Numeralele colective se flexionează după gen, număr şi caz.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5.1. GENUL

Cîteva numerale colective au forme diferite după gen: *amîndoi, ambii, tustrei, cîteşitrei, toţi trei* (sînt masculine); *amîndouă, ambele, tustrele, toate trei* (sînt feminine şi neutre).

5.2. NUMĂRUL

În ceea ce priveşte numărul, ele sînt numai forme de plural.

5.3. CAZURI ŞI DECLINARE

a) *amîndoi, amîndouă*

Cu valoare substantivală

Gen Caz		M.	F.N.
N.		*amîndoi*	*amîndouă*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*amîndurora*	*amîndurora*
D.		*amîndurora*	*amîndurora*
A.		*amîndoi*	*amîndouă*

În propoziţii:

N. *Au plecat* amîndoi.
G. *S-a întîlnit cu prietenii* amîndurora.
D. *Le scriu* amîndurora
A. *S-a plimbat cu* amîndoi.

Cu valoare adjectivală

Ca adjective, ele stau, de regulă, înaintea substantivelor (amîndoi *copiii*), dar şi după ele (*copiii* amîndoi).

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		amîndoi *copiii*	amîndouă *fetele*	amîndouă *dulapurile*
G.	(*al,a,ai,ale*)	amînduror *copiilor*	amînduror *fetelor*	amînduror *dulapurilor*
D.		amînduror *copiilor*	amînduror *fetelor*	amînduror *dulapurilor*
A.		amîndoi *copiii*	amîndouă *fetele*	amîndouă *dulapurile*
N.		*copiii* amîndoi	*fetele* amîndouă	*dulapurile* amîndouă
G.		*copiilor* amîndurora	*fetelor* amîndurora	*dulapurilor* amîndurora
D.		*copiilor* amîndurora	*fetelor* amîndurora	*dulapurilor* amîndurora
A.		*copiii* amîndoi	*fetele* amîndouă	*dulapurile* amîndouă

Formele de genitiv şi dativ singular şi plural, cînd stau după substantive, sînt cu *-a* (final), identice cu ale numeralului cu valoare substantivală. Cînd stau înaintea substantivelor, au genitivul şi dativul fără *-a*.

b) *ambii, ambele*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Sînt articulate cu articol hotărît.

Cu valoare substantivală

Gen Caz		M.	F.N.
N.		*ambii*	*ambele*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*ambilor*	*ambelor*
D.		*ambilor*	*ambelor*
A.		*ambii*	*ambele*

Cu valoare adjectivală

Gen Caz		M.	F.	N.
N.		ambii *copii*	ambele *fete*	ambele *dulapuri*
G.	(*al,a,ai,ale*)	ambilor *copii*	ambelor *fete*	ambelor *dulapuri*
D.		ambilor *copii*	ambelor *fete*	ambelor *dulapuri*
A.		ambii *copii*	ambele *fete*	ambele *dulapuri*

c) Compusele cu *tus-*, *toți* și *cîteși-* (*tustrei, cîteșitrei, toți trei*) se pot întrebuința la genitiv și dativ prin construcții echivalente cu acuzativul, ca numeralele cardinale propriu-zise.

Vom exemplifica prin compusele cu *trei.*

Cu valoare substantivală

N. *tustrei, cîteșitrei, toți trei*
G. *a tustrei, a cîteșitrei, a toți trei*
D. *la tustrei, la cîteșitrei, la toți trei*
A. *tustrei, cîteșitrei, toți trei*

În propoziții cu *tustrei*:

N. **Tustrei** *au plecat la gară.*
G. *Am vorbit cu părinții a* **tustrei**.
D. *Le-am dat la* **tustrei** *cadouri.*
A. *Am vorbit cu* **tustrei**.

Cu valoare adjectivală

Flexiunea lor ar trebui să fie paralelă cu a numeralelor cînd au valoare substantivală. Cel mai bine se încadrează însă în regulă compusele cu *cîte*:

N. *În sală au intrat* **cîteșitrei** *copiii.*
G. *Am vorbit cu părinții a* **cîteșitrei** *copiii.*
D. *Le-am scris la* **cîteșitrei** *copiii în același timp.*
A. *Am vorbit cu* **cîteșitrei** *copiii.*

Prepozițiile (*a, la, cu*) aparțin substantivelor de după numerale.

BCU "LUCIAN BLAGA" CLUJ-NAPOCA UNIVERSITY LIBRARY

6. FUNCȚII SINTACTICE

6.1. CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Numeralele colective cu valoare substantivală au funcții identice cu numeralele cardinale propriu-zise (vezi *Numeralul cardinal*).

6.2. CU VALOARE ADJECTIVALĂ

Numeralele colective cu valoare adjectivală au funcție sintactică de atribute adjectivale, în toate cele patru cazuri:

N. Amîndoi *prietenii au plecat.*
G. *Mașinile* amînduror *prietenilor sînt noi.*
D. *Le scrie* amînduror *prietenilor.*
A. *Mă întîlnesc cu* amîndoi *prietenii.*

7. STRUCTURA ETIMOLOGICĂ

a) Numeralele *amîndoi, amîndouă* sînt moștenite din limba latină.
b) *ambii, ambele* sînt împrumuturi latino-romanice.
c) De la trei înainte, numeralele colective sînt formații românești compuse contopite: *tustrei, cîteșitrei* și necontopite: *toți trei* (vezi mai sus).

NUMERALUL FRACȚIONAR

1. DEFINIȚIE

Este numeralul care se folosește pentru a exprima mărimile fracționare (fracțiile ordinare), fiind numele acestora.

2. STRUCTURĂ

Structura numeralelor fracționare este următoarea:
- înainte de *doi*, numeralele fracționare sînt alcătuite din substantivele *sfert* și *jumătate*, precedate de numerale cardinale: *un sfert, două sferturi, o jumătate, două jumătăți* etc.; *jumătate* se poate folosi neprecedat de numeral cardinal: Jumătate *dintre ei sînt din Grecia*; ele sînt, de regulă, numerale fracționare numai în combinație cu numeralele cardinale, în exemple ca cele de mai sus;
- de la *doi* înainte se formează de la numeralul cardinal respectiv + sufixul colectiv *-ime*, cuvînt precedat, la rîndul său, de numerale cardinale: *o doime, o treime, două treimi, o zecime, o sutime, o miime, două miimi, o milionime*; mai greu se poate aplica procedeul la numeralele cardinale compuse (O treime *dintre ei au plecat*);
- numeral cardinal + *pe* sau *supra* + numeral cardinal: *doi pe trei, cinci supra șapte;*
- numeral cardinal + *la* + *sută, mie*; *doi la sută, unu la mie* etc., folosite pentru exprimarea procentelor (Cinci la sută *din cîștig îi aparține*);
- *pe* + *jumătate, sfert*: *pe sfert, pe jumătate* (*A făcut lucrul* pe jumătate)
- *pe* + *din* + *numeral cardinal*: *pe din două* (*Împărțim lucrurile* pe din două);
- numeral ordinal + *parte*: *a patra parte, a zecea parte* (*Vei primi* a patra parte *din cărți*);
- numeral adverbial + *și* + jumătate: *o dată și jumătate* (*Prețurile au crescut* o dată și jumătate).

3. VALORI MORFOLOGICE

3.1. SUBSTANTIVALE

Cînd sînt folosite singure (**Un sfert** *au plecat*, **Trei cincimi** *nu sînt suficiente*) sau înaintea substantivelor (pronumelor), legate de acestea prin prepozițiile *de, din (dintre)*:**Trei sferturi din (dintre)** *ei au plecat*, **Două treimi din (dintre)** *colegi sînt din București, A cumpărat* **o jumătate** *de pîine.*

Trebuie făcută o diferență între numeralul fracționar cu valoare de substantiv (ca mai sus) și numeralul fracționar substantivat:

- cu articol hotărît: **sfertul** *de kilogram, doimea, treimea, doimile;*
- prin determinări: *această* **treime**, *Sfînta* **Treime**.

3.2. ADVERBIALE

Cînd determină verbe: *A făcut problema* **pe jumătate**, *Împărțim cîștigul* **pe din două**, ele fiind considerate locuțiuni adverbiale.

4. FLEXIUNE

4.1. GENUL

Genul numeralelor fracționare se stabilește în funcție de substantivele care intră în alcătuirea lor. *O doime, o jumătate, două treimi* sînt de genul feminin; *un sfert* este neutru, unele dintre ele (*douăzeci la sută, cinci pe șase*) nu pot fi atribuite nici unui gen.

4.2. NUMĂRUL

În ceea ce privește numărul, dacă admitem numeralul fracționar, compusele *un sfert, o doime, o treime* sînt numai formal la singular, căci ele ar trebui construite cu verbe la plural: **Un sfert dintre ei** *au plecat*, **O doime dintre ele** *s-au dus la cinema.*

Acordul predicatului nu se face deci cu *ei, ele* așa cum ar trebui ci cu *un sfert, o doime.*

La fel se întîmplă (după cum s-a văzut mai sus) cu numerale cardinale propriu-zise *sută, mie, milion* etc.: **O sută** *au plecat, Au sosit* **o mie** *de cărți.*

4.3. CAZURI ȘI DECLINARE

Dacă se admite categoria de numeral fracționar între celelalte numerale, atunci declinarea lui trebuie apropiată de a numeralului și nu de a substantivului.

Ele vor avea, astfel, genitivul cu prepoziția *a* și dativul cu *la*, construcții echivalente cu acuzativul.

Vom exemplifica cu două numerale:

N. **Două treimi** *dintre ei sînt tineri.*
G. *Au venit părinții* **a două treimi** *dintre ei.*
D. **La două treimi** *dintre ei li s-au distribuit manuale.*
A. *A vorbit* **cu două treimi** *dintre ei.*

* * *

N. Zece la sută *dintre colegi sînt de la țară.*
G. *Ți-am adus cărțile* a zece la sută *dintre ei.*
D. *Le-am telefonat* la zece la sută *dintre ei.*
A. *A vorbit* cu zece la sută *dintre ei.*

La fel ar trebui să se folosească la cazurile genitiv și dativ numeralele cu formă de singular: *o doime, o treime, un sfert.*

5. FUNCȚII SINTACTICE

Numeralele fracționare cu valoare substantivală au funcțiile sintactice pe care le au și numeralele cardinale (vezi capitolul *Numeralul cardinal*).

Numeralele fracționare cu valoare adverbială au funcție sintactică de complemente circumstanțiale de mod: *A făcut treaba* pe jumătate.

6. ORIGINE

Din punct de vedere etimologic, toate numeralele fracționare sînt formații compuse necontopite, creații interne ale limbii române.

NUMERALUL MULTIPLICATIV

1. DEFINIȚIE

Este numeralul care arată în ce măsură se multiplică, se înmulțește, crește, sporește o cantitate (*cîștig* îndoit) sau o acțiune (*El cîștigă* îndoit).

2. STRUCTURĂ

Numeralele multiplicative au structura:

în (*îm*)-(prefix) + numeral cardinal începînd cu *doi* (de obicei simplu) + -it (sufix participial): *îndoit, întreit, înzecit, înmiit.*

Este posibilă și alcătuirea lor de la numeralele cardinale compuse, dar formele respective ar fi nefirești și greu de utilizat: *îndouăzecit, întreizecit.*

Paralel cu formațiile multiplicative românești, există în limba română sinonime împrumutate din limba franceză: *dublu, triplu, cvadruplu, cvintuplu, sextuplu.* Numai *dublu* (pentru *doi*) și *triplu* (pentru *trei*) sînt în uzul general al limbii.

3. VALORI MORFOLOGICE

3.1. ADJECTIVALĂ

Valoarea morfologică de adjectiv este evidentă cînd numeralul exprimă însușiri ale numelor (substantivelor), se comportă deci ca adjective variabile cu două terminații, acordîndu-se cu substantivele pe care le determină în gen, număr și caz: *cîștig* întreit, *dobîndă* întreită, *cîștiguri/ dobînzi* întreite; *perete* dublu, *ușă* dublă, *pereți* dubli, *uși* duble.

El determină direct substantivul, ca mai sus, sau prin intermediul verbului copulativ: *Cîștigul este* întreit, *Peretele este* dublu.

3.2. ADVERBIALĂ

Valoarea adverbială se manifestă cînd numeralul exprimă însuşiri ale acţiunilor, determinînd, astfel, verbe: *Ei cîştigă* **întreit.**

4. CATEGORII GRAMATICALE ŞI FLEXIUNE

4.1. GEN, NUMĂR, CAZ

Ele vor avea genul, numărul şi cazul adjectivelor pe care le determină (masculin, feminin, neutru; singular, plural; N.G.D.A.)

4.2. DESINENŢE

Au desinenţe pentru singular şi plural, la cele trei genuri.

Singular	Plural
Masculin	
-ϕ *îndoitϕ* *-u* *dublu*	*-i* *îndoiţi* *-i* *dubli*
Feminin	
-ă *îndoită* *dublă*	*-e* *îndoite* *duble*
Neutru	
-ϕ *îndoitϕ* *-u* *dublu*	*-e* *îndoite* *-e* *duble*

4.3. DECLINARE

Numeralele cu valoare adjectivală se flexionează ca adjectivele.

a) Cînd stau după substantiv, nu se articulează:

N.A.	*peretele* dublu	*pereţii* dubli
G.D.	*peretelui* dublu	*pereţilor* dubli

b) Cînd stau înaintea substantivelor, ele (numeralele) primesc articolul hotărît:

N.A.	dublul *perete*	dublii *pereţi*
G.D.	dublului *perete*	dublilor *pereţi*

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5. SUBSTANTIVARE

Numeralele multiplicative se pot substantiva cu ajutorul articolului hotărît: **Întreitul** *acestei sume este 325.*

6. FUNCȚII SINTACTICE

6.1. CA ADJECTIVE

a) Atribut adjectival: *Zidurile* **duble** *sînt călduroase.*
b) Nume predicativ: *Profitul lui a fost* **dublu/ îndoit.**

6.2. CA ADVERBE

Ca adverbe, au funcție sintactică de complemente circumstanțiale de mod. *Ei aleargă* **dublu.**

7. STRUCTURA ETIMOLOGICĂ

Numeralele multiplicative sînt:
- formații românești: *îndoit, întreit;*
- împrumuturi neologice: *dublu, triplu* etc.

NUMERALUL DISTRIBUTIV

1. DEFINIȚIE

Este numeralul care exprimă repartizarea (distribuirea) și gruparea numerică a obiectelor.

2. STRUCTURĂ

Numeralele distributive sînt formații compuse alcătuite din adverbul *cîte* și numeralele cardinale, concretizate în următoarele structuri:

- *cîte* + numeral cardinal: *cîte unul, cîte doi, cîte trei* (*Pe stradă treceau* **cîte trei** *studenți*);
- *cîte* + numeral cardinal + numeral cardinal: *cîte doi-trei;*
- *cîte* + numeral cardinal repetat: *cîte unu unu, cîte doi doi, cîte zece zece* etc. (*Copiii erau înșirați* **cîte trei trei**);
- *cîte* + numeral cardinal + *cîte* + numeral cardinal: *cîte trei, cîte trei; cîte patru, cîte patru* (*Mergeau* **cîte trei, cîte trei**);
- numeral cardinal + *cîte* + numeral cardinal: *unu cîte unu, doi cîte doi, cinci cîte cinci* (*Elevii ieșeau pe poarta școlii* **doi cîte doi**).

3. VALORI MORFOLOGICE

3.1. SUBSTANTIVALE

Cînd apar în contexte în poziții în care apar substantivele: **Cîte trei** *mergeau pe stradă, La ușă se aliniau* **doi cîte doi**, *Am stat de vorbă* **cu cîte cinci** *dintre ei.*

3.2. ADJECTIVALE

Cînd însoțesc substantive și se acordă cu ele în gen, număr și caz: *În sală au intrat* **cîte patru** *bărbați,* **Doi cîte doi** *elevi au urcat scările.*

3.3. ADVERBIALE

De regulă, cînd determină verbe: *Frunzele cădeau din pom* **două cîte două**, *Ei mergeau pe stradă* **cîte doi.**

4. FLEXIUNE

4.1. GEN

Se schimbă în funcție de gen numai formațiile compuse cu *unu* și cu *doi*: *cîte unu* (M,N), *cîte una* (F); *cîte doi* (M) *cîte două* (F,N); *doi cîte doi* (M), *două cîte două* (F,N).

4.2. NUMĂR

Toate formațiile de la *doi* înainte sînt la plural.

4.3. DECLINARE

Dintre formele numeralelor distributive se pot folosi la cele patru cazuri, de regulă, numai compusele de tipul: *cîte* + numeral cardinal.

Cu valoare substantivală:

N. **Cîte trei** *au ieșit pe ușă.*
G. *Am vorbit cu părinții* **a cîte trei.**
D. *Le-am telefonat* **la cîte trei.**
A. *Am vorbit* **cu cîte trei.**

Cu valoare adjectivală:

N. **Cîte trei** *elevi au intrat pe ușă.*
G. *Am vorbit cu părinții a* **cîte trei** *elevi.*
D. *Le-am telefonat la* **cîte trei** *elevi.*
A. *Am vorbit cu* **cîte trei** *elevi.*

De data aceasta, prepozițiile *a* (de la genitiv) și *la* (de la dativ) aparțin substantivului și nu numeralului.

5. FUNCȚII SINTACTICE

5.1. CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Cînd au valoare substantivală, numeralele distributive pot fi:
a) subiect: *Au lipsit* **cîte trei** *din fiecare grupă;*
b) nume predicativ: *Ei au rămas* **cîte cinci** *în fiecare grupă;*
c) atribut, în genitiv(*Am vorbit cu părinții* **a cîte doi** *dintre ei*) și în acuzativ (*Vrea o confruntare* **cu cîte patru** *dintre ei*);
d) complement direct: *I-am condus* **pe cîte patru** *la gară;*
e) complement indirect: *Le-am telefonat* **la cîte doi;**
f) complement de agent: *Lecția a fost citită* **de cîte doi;**
g) complement circumstanțial de loc: *Am fost zilnic* **la cîte doi.**

5.2. CU VALOARE ADJECTIVALĂ

Cu valoare adjectivală, numeralele multiplicative sînt atribute adjectivale: *În fiecare bancă stau* **cîte doi** *studenți.*

5.3. CU VALOARE ADVERBIALĂ

Cînd au valoare adverbială, ele sînt complemente circumstanțiale de mod: *Copiii s-au grupat* **doi cîte doi.**

6. ORIGINE

Etimologic, numeralele multiplicative sînt toate creații românești compuse necontopite.

NUMERALUL ADVERBIAL

1. DEFINIȚIE

Este numeralul care arată de cîte ori se îndeplinește (se repetă) o acțiune (*A citit lecția* **de trei ori**), o însușire (*Este* **de două ori** *mai bun decît el*) sau o circumstanță (*Citește* **de trei ori** *mai bine decît el*).

Din această cauză, se mai numește și numeral de **repetiție** sau **iterativ.**

2. STRUCTURĂ

Numeralele adverbiale sînt formații românești compuse necontopite, rezultate din:
a) numeral cardinal *o* + substantivul *dată*, corespunzător lui *unu*: *o dată* (*A citit lecția* **o dată**);
b) prepoziția *de* + numeral cardinal + substantivul *ori*, pluralul lui *oară*, și nu al lui *oră*: *de două ori, de zece ori* (*A lipsit de la cursuri* **de zece ori**);
c) formații obținute prin includerea lui *cîte* în structura numeralului (după unii)[62] sau formații mixte, cu numerale adverbiale și distributive (după alții)[63]: *cîte o dată* (> *cîteodată*, încadrat la adverbe), *de cîte două ori, de cîte trei ori*, identice cu numeralele de sub *b)*: *Mănîncă* **de cîte trei ori;**
d) paralel cu *de două ori*, se folosește *bis*, neologism, în cîteva cazuri speciale: în numerotarea locuințelor (*nr.14* **bis**), a paginilor (*pagina* **6 bis**) etc.

3. FLEXIUNE

Avînd numai valoare morfologică de adverb, numeralul adverbial nu se flexionează.

4. FUNCȚII SINTACTICE

Poate avea funcții sintactice de:
a) complement circumstanțial de mod: *A venit la noi* **de două ori**;
b) atribut adverbial: *Cititul* **de două ori** *nu strică.*[64]

5. PROBLEME DE ORTOGRAFIE

Numeralul adverbial *o dată* (scris separat) nu trebuie confundat cu adverbul *odată* (= *cîndva*), scris împreună.

Precedat de prepoziția *dintru*, *o dată* se constituie în locuțiunea adverbială *dintr-o dată*.

6. ORIGINE

Din punct de vedere etimologic, numeralele adverbiale sînt (cu excepția lui *bis*, care este neologism) - așa cum s-a văzut mai sus - creații prin compunere pe terenul limbii române.

NUMERALUL ORDINAL

1. DEFINIȚIE

Numeralul ordinal exprimă, prin numărare, ordinea sau locul pe care îl ocupă anumite obiecte (acțiuni) într-o înșiruire.

2. STRUCTURĂ

2.1. PENTRU UNU

Lui *unu* îi corespund următoarele numerale ordinale:
a) numerale simple (moștenite din limba latină):
a.1. *întîi*
- invariabil, cînd stă după substantive: *anul* **întîi**, *banca* **întîi**, *rîndul* **întîi**; *anii* **întîi**, *băncile* **întîi**, *rîndurile* **întîi**;
- variabil după gen și număr și articulat cu articol hotărît, cînd apare singur sau înaintea substantivelor: *întîiul*, *întîia* (M-N și F singular), *întîii*, *întîiile* (M și F-N plural);
a.2. *primul*, *prima*, *primii*, *primele*, articulate și *prim*, *primă*, *primi*, *prime*, nearticulate;
b) numerale compuse contopite:
- *dintîi* (*de* + *întîi*): invariabil ca *întîi*, cînd stă după substantive: *războiul* **dintîi**, *dragostea* **dintîi**; *dragostele* **dintîi** și variabil și articulat, dar nefolosit, cînd stă în fața substantivelor: **dintîiul** *coleg*, **dintîia** *colegă*, **dintîii** *colegi*, **dintîiele** *colege*;

- *întîiași* (în întîiași *dată*), pentru feminin singular, din *întîia* +-*și* particulă.

2.2. DE LA DOI ÎNAINTE

Numeralele ordinale sînt formații compuse necontopite în alcătuirea cărora intră:
- la masculin și neutru singular: *al* (articol posesiv) + numeral cardinal + *-le-* (articol hotărît) + *-a* (particulă adverbială): *al doilea, al treilea, al zecelea, al douăzeci și doilea* etc.;
- la feminin singular: *a* (articol posesiv) + numeral cardinal + *-a* (articol hotărît): *a doua, a treia, a patra, a treizeci și cincea* etc.[65]

În acest fel, se pot forma numeralele ordinale de la toate numeralele cardinale începînd cu *doi*.

NOTĂ. Lui *doi* îi mai corespunde, în calitate de numeral ordinal, *secund, secundă, secunzi, secunde*, dar folosite mai ales cu substantive masculine: *căpitan* secund (=al doilea căpitan); *căpitani* secunzi (căpitanii care ocupă locul al doilea în ierarhia marinărească).

3. VALORI MORFOLOGICE

3.1. SUBSTANTIVALĂ

Cînd numeralul ordinal apare singur sau determină substantive, dar fără a se acorda cu acestea, el are valoare substantivală: Primul *a plecat, Am vorbit* cu al doilea, *Au venit părinții* primului *dintre ei.*

3.2. ADJECTIVALĂ

Cînd numeralele stau pe lîngă substantive și se acordă cu acestea în gen, număr și caz, ele devin adjective: *Am vorbit cu* al doilea *copil, Ei stau în* prima *bancă.*

3.3. ADVERBIALĂ

Cînd apar pe poziția unor adverbe: Este cazul lui *întîi*: Întîi citesc, *apoi mă plimb.*

4. CATEGORII GRAMATICALE ȘI FLEXIUNE

4.1. GEN, NUMĂR, CAZ

Numeralele ordinale au forme diferite după gen (*primul - prima, al doilea - a doua*), după număr (*primul - primii, prima - primele, cel dintîi - cei dintîi*), după caz (ceea ce se va vedea în timpul declinării acestora).

4.2. DECLINARE

CU ARTICOL HOTĂRÎT

a) *primul, prima, primii, primele*

Ca numeral propriu-zis

Nr.		Singular		Plural	
Gen Caz		M.N.	F.	M.	F.N.
N.		*primul*	*prima*	*primii*	*primele*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*primului*	*primei*	*primilor*	*primelor*
D.		*primului*	*primei*	*primilor*	*primelor*
A.		*primul*	*prima*	*primii*	*primele*

În propoziții cu masculin singular:

N. Primul *dintre ei a lipsit.*
G. *Mașinile sînt* ale primului.
D. *Îi dau ceva* primului *care intră.*
A. *A vorbit* cu primul *de pe listă.*

Ca adjectiv numeral
Au aceeași formă și stau numai înaintea substantivului

		Singular		
		M.	F.	N.
N.		primul *băiat*	prima *fată*	primul *studiu*
G.	(*al,a,ai,ale*)	primului *băiat*	primei *fete*	primului *studiu*
D.		primului *băiat*	primei *fete*	primului *studiu*
A.		primul *băiat*	prima *fată*	primul *studiu*

În propoziții cu masculin singular:

N. *A sosit* primul *băiat.*
G. *Pantofii sînt ai* primului *băiat.*
D. *Îi scriu* primului *băiat de pe listă.*
A. *L-a salutat pe* primul *băiat.*

Ca adjectiv, numeralul *prim* poate apărea uneori nearticulat în fața substantivelor, în compuse (*prim-balerin, primă-balerină, primi-balerini, prime-balerine*) sau în alt fel (*o primă idee, un prim capitol*).

b) *întîiul, întîia, întîii, întîile*

Ca numeral propriu-zis

Nr.		Singular		Plural	
Gen Caz		M.N.	F.	M.	F.N.
N.		*întîiul*	*întîia*	*întîii*	*întîile*
G.	(al,a,ai,ale)	*întîiului*	*întîii*	*întîilor*	*întîilor*
D.		*întîiului*	*întîii*	*întîilor*	*întîilor*
A.		*întîiul*	*întîia*	*întîii*	*întîile*

În propoziții:

N. Întîiul *care a intrat a fost un băiat înalt.*

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

G. *Cărțile sînt* **ale întîiului** *de pe listă.*
D. *I-am telefonat* **întîiului** *cu care am vorbit.*
A. *S-au întîlnit* **cu întîiul** *din grupă.*

Ca adjectiv numeral

Singular

		M.	F.	N.
N.		**întîiul** *copil*	**întîia** *lucrare*	**întîiul** *studiu*
G.	(*al,a,ai,ale*)	**întîiului** *copil*	**întîii** *lucrări*	**întîiului** *studiu*
D.		**întîiului** *copil*	**întîii** *lucrări*	**întîiului** *studiu*
A.		**întîiul** *copil*	**întîia** *lucrare*	**întîiul** *studiu*

Plural

N.		**întîii** *copii*	**întîile** *lucrări*	**întîile** *studii*
G.	(*al,a,ai,ale*)	**întîilor** *copii*	**întîilor** *lucrări*	**întîilor** *studii*
D.		**întîilor** *copii*	**întîilor** *lucrări*	**întîilor** *studii*
A.		**întîii** *copii*	**întîile** *lucrări*	**întîile** *studii*

Masculinul plural (nominativ și acuzativ), atît ca numeral, cît și ca adjectiv, se scrie cu doi *i* (*întîii*).

Forma respectivă este identică cu aceea de genitiv și dativ singular feminin (**întîii** *eleve*), care se scrie tot cu doi *i*.

Se scrie corect *întîile* nu *întîiele* și *întîilor* nu *întîielor* ca feminine și neutre.

NOTĂ. Întîi este numai adjectiv invariabil, așezat numai după substantive:

N.A.	*rîndul* **întîi**	*banca* **întîi**	*rîndurile/ băncile* **întîi**
G.D.	*rîndului* **întîi**	*băncii* **întîi**	*rîndurilor/băncilor* **întîi**

ÎNSOȚITE DE ARTICOL ADJECTIVAL

a) *cel dintîi, cei dintîi, cea dintîi, cele dintîi*
Se flexionează numai articolul demonstrativ.

Ca numeral propriu-zis

		Singular		Plural	
		M.N.	F.	M.	F.N.
N.		*cel dintîi*	*cea dintîi*	*cei dintîi*	*cele dintîi*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*celui dintîi*	*celei dintîi*	*celor dintîi*	
D.		*celui dintîi*	*celei dintîi*	*celor dintîi*	
A.		*cel dintîi*	*cea dintîi*	*cei dintîi*	*cele dintîi*

În propoziții cu plural masculin:

N. *Cei din urmă vor fi* **cei dintîi.**
G. *Toate drepturile sînt* **ale celor dintîi.**
D. *Lucrurile acestea aparțin* **celor dintîi.**
A. *Am vorbit* **cu cei dintîi.**

Ca adjectiv numeral
Poate sta atît înaintea substantivului (**cel dintîi** *băiat*), cît și după el (*băiatul* **cel**

dintîi).

Îl vom declina numai cînd stă înaintea substantivului.

Singular

N.		cel dintîi *şcolar*	cea dintîia *şcoliriţă*	cel dintîi *studiu*
G.	(*al,a,ai,ale*)	celui dintîi *şcolar*	celei dintîi *şcoliriţe*	celui dintîi *studiu*
D.		celui dintîi *şcolar*	celei dintîi *şcoliriţe*	celui dintîi *studiu*
A.		cel dintîi *şcolar*	cea dintîia *şcoliriţă*	cel dintîi *studiu*

Plural

N.		cei dintîi *şcolari*	cele dintîi *scoliriţe*	cele dintîi *studii*
G.	(al,a,ai,ale)	celor dintîi *şcolari*	celor dintîi *şcoliriţe*	celor dintîi *studii*
D.		celor dintîi *şcolari*	celor dintîi *şcoliriţe*	celor dintîi *studii*
A.		cei dintîi *şcolari*	cele dintîi *şcoliriţe*	cele dintîi *studii*

NOTĂ. Dintîi este numai adjectiv, invariabil peste tot, aşezat după substantiv: *elevul* dintîi, *dragostea* dintîi, *războiul* dintîi, *elevii* dintîi, *dragostele* dintîi.

N.A.	*războiul* cel dintîi	*dragostea* cea dintîi
G.D.	*războiului* celui dintîi	*dragostei* celei dintîi

b) Toate numeralele ordinale de la *doi* înainte sînt însoţite obligatoriu în declinare de articol demonstrativ, numai el fiind acela care se schimbă.

Articolul demonstrativ este urmat de prepoziţia *de* şi de articolele posesive *al, a, ai, ale.*

Numeralele au forme diferite după gen: *cel de-al doilea* (M N singular) şi *cea de-a doua* (F singular).

Ele au aceeaşi formă atît ca numerale, cît şi ca adjective: *cel de-al doilea* - cel de-al doilea *tur.*

Deşi *Gramatica,* II, vol.I, p.198, dă şi forme de plural, datorate numai flexiunii articolului demonstrativ (*cei de-al treilea, cele de-al treilea*), acestea se folosesc foarte puţin sau aproape deloc.

NOTĂ. Neînsoţite de articolul demonstrativ, numeralele ordinale pot să apară la nominativ şi acuzativ. Al doilea *a plecat, A vorbit* cu al doilea. *A vorbit* cu al doilea *elev.* În acest fel există un paralelism la cele două cazuri.

Ca numerale propriu-zise

		M.N.	F.
N.		*cel de-al doilea* *al doilea*	*cea de-a doua* *a doua*
G.	(*al,a,ai,ale*)	*celui de-al doilea* -	*celei de-a doua* -
D.		*celui de-al doilea* -	*celei de-a doua* -
A.		*cel de-al doilea* *al doilea*	*cea de-a doua* *a doua*

În propoziţii cu masculin:

N. Al doilea *n-a venit.*
Cel de-al doilea *n-a venit.*
G. *Am primit cărţile* celui de-al doilea.

D. *I-am telefonat* celui de-al doilea.
A. *Am vorbit* cu cel de-al doilea.
Am vorbit cu al doilea *dintre ei.*

Întrebuințarea numeralelor însoțite de articol demonstrativ este cea mai potrivită și mai firească în corelație cu alte numerale: Prima *mașină este din Franța*, cea de-a doua, *din Germania.*

Ca adjectiv numeral

		M.	F.	N.
N.		cel de-al doilea *copil* al doilea *copil*	cea de-a doua *fată* a doua *fată*	cel de-al doilea *tur* al doilea *tur*
G.	(*al,a,ai,ale*)	celui de-al doilea *copil*	celei de-a doua *fete*	celui de-al doilea *tur*
D.		celui de-al doilea *copil*	celei de-a doua *fete*	celui de-al doilea *tur*
A.		cel de-al doilea *copil* al doilea *copil*	cea de-a doua *fată* a doua *fată*	cel de-al doilea *tur* al doilea *tur*

Exemple în propoziții:

N. Cel de-al doilea *copil este mai inteligent decît primul.*
G. *Hainele de aici sînt ale* celui de-al doilea *copil.*
D. *Îi scriu* celui de-al doilea *copil.*
A. *Vorbește cu* cel de-al doilea *copil.*

NOTĂ. Ca adjective, numeralele ordinale de la *doi* înainte pot însoți substantive în cele patru cazuri cînd ele (numeralele) stau după acestea.

N.A.	*clasa* a șaptea	*anul* al doilea
G.D.	*clasei* a șaptea	*anului* al doilea

Numeralele nu se schimbă în cursul declinării.

5. FUNCȚII SINTACTICE

5.1. NUMERALUL CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Funcții sintactice care apar în manuale:
a) subiect: Primul *dintre ei a lipsit.*
b) nume predicativ:
- în nominativ: *Popescu este* al doilea *cu care am vorbit;*
- în genitiv fără prepoziții (*Mașina este* a celui de-al doilea*) și cu prepoziții (Ei sînt contra* primului);
c) atribut numeral:
- apozițional: *A venit Popescu,* al doilea *dintre cei care sînt pe listă;*
- în genitiv, fără prepoziții (*Acestea sînt hîrtiile* primului *dintre ei*) și cu prepoziții sau locuțiuni (*M-a deranjat votul tău* contra primului *de pe listă*);
- în dativ cu prepoziții: (*A fost un succes* grație celui de-al doilea);
- în acuzativ cu prepoziții: *Discuția lui* cu cel de-al treilea *dintre ei a fost normală;*
d) complement direct: *L-am ajutat* pe al doilea;
e) complement indirect:
- în genitiv cu prepoziții: *Ea se pronunță* împotriva primului *care a venit;*

- în dativ fără prepoziții: *I-a telefonat* **celui de-al doilea;**
- în acuzativ cu prepoziții și cu locuțiuni: *A vorbit* **despre al treilea,** *Este obligat* **față de al doilea;**

f) complement de agent: *A fost deranjat* **de al patrulea;**

g) complement circumstanțial de loc:
- în genitiv cu prepoziții: *Stă* **înaintea primului;**
- în acuzativ cu prepoziții: *A plecat* **după cel de-al doilea;**

j) complement circumstanțial de cauză:
- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *Accidentul nu s-a produs de la prima explozie, ci* **din cauza celei de-a doua;**
- în acuzativ cu prepoziții: *Nu a fost arestat pentru prima infracțiune, ci* **pentru a doua;**

k) complement circumstațial de scop:
- în genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *A lucrat* **în favoarea celui de-al doilea;**
- în acuzativ cu prepoziții: *A lucrat* **pentru al doilea;**

Funcții sintactice care nu apar în manualele școlare:

a) complement circumstanțial instrumental:
- în dativ cu prepoziții: *A ajuns aici* **datorită primului** *dintre ei;*
- în acuzativ cu prepoziții: *N-a scris cu primul pix,* **ci cu al doilea;**

b) complement circumstanțial sociativ în acuzativ: *A plecat* **împreună cu cel de-al doilea;**

c) complement circumstanțial de relație:
- în genitiv cu locuțiuni: *Nu mă pronunț* **în privința primului** *de pe listă;*
- în acuzativ cu prepoziții sau locuțiuni: *Nu mă pronunț* **despre / în legătură cu cel de-al treilea;**

d) complement circumstanțial cumulativ:
- în genitiv cu locuțiune: **În afara primului,** *a venit și al doilea;*
- în acuzativ cu prepoziții: **Pe lîngă primul,** *a venit și al doilea;*

e) complement circumstanțial opozițional:
- în genitiv cu locuțiuni: **În locul primului** *a venit al doilea;*
- în acuzativ cu locuțiuni: **În loc de primul** *a venit al doilea;*

f) complement circumstațial de excepție:
- în genitiv cu locuțiuni: *Au venit toți* **cu excepția primului** *de pe listă;*
- în acuzativ cu locuțiuni: *Au venit toți* **în afară de primul** *de pe listă;*

g) element predicativ suplimentar: *L-am știut* **primul** *la toate.*

5.2. NUMERALUL CU VALOARE ADJECTIVALĂ

Ele au întotdeauna funcție sintactică de atribut adjectival: *Lipsește* **al doilea** *coleg.*

5.3. NUMERALUL CU VALOARE ADVERBIALĂ

Funcția sintactică este de complement circumstanțial de timp: **Întîi** *citesc, apoi plec la plimbare.*

6. ORIGINE

6.1. Sînt moștenite din latină: *primul* (*prima, primii, primele*), *întîiul* (*întîia, întîii, întîile*).

6.2. Este împrumutat din limba franceză: *secund.*

6.3. Sînt formații românești: *dintîi, al doilea, a doua* etc.

7. ALTE NUMERALE ORDINALE

Cu valoare de numerale ordinale se folosesc şi formaţii compuse alcătuite din:

- numeral ordinal + substantivele *dată* şi *oară*: *întîiaşi dată, întîia dată, întîia oară, prima dată, prima oară;*
- numeral ordinal + substantivul *oară*, de la *doi* înainte: *a doua oară, a treia oară, a zecea oară* etc.

Ele se mai numesc numerale ordinale adverbiale sau de repetare, pentru că arată a cîta oară se îndeplineşte o acţiune.[66]

Pot fi precedate şi de prepoziţiile *de* (*A reuşit* **de prima dată**) şi pentru (*Te rog* **pentru** *a doua oară*).

Au funcţie sintactică de complemente circumstanţiale de timp.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1. DEFINIȚIE

Este partea de vorbire flexibilă care exprimă o acțiune (*a urca, a coborî, a citi*), o stare (*a sta, a se odihni, a tăcea*), sau existența (*a fi, a exista*).[67]

2. LOCUȚIUNI VERBALE

Alături de verbe, există locuțiuni verbale - grupuri de cuvinte cu sens unitar, echivalent cu al unui verb, și care se comportă morfolgic și sintactic ca acesta: *a băga de seamă = a observa, a-și aduce aminte = a-și aminti.*

Locuțiunile verbale din limba română au următoarea structură [68]:

- verb + substantiv: *a duce dorul, a spăla putina, a sparge gheața, a băga de seamă, a pune la cale, a găsi cu cale;*
- verb + pronume + substantiv: *a o lăsa baltă;*
- verb + pronume + prepoziție + substantiv: *a o lua la fugă, a o băga pe mînecă, a o lua la sănătoasa, a o pune de mămăligă, a o face de oaie;*
- verb + substantiv + prepoziție + substantiv: *a da bir cu fugiții;*
- verb + adverb (locuțiune adverbială): *a-și aduce aminte, a lua aminte, a se da de-a berbeleacul, a se da de-a dura;*
- verb + pronume + adverb: *a o lua razna;*
- verb + pronume + adjectiv: *a o face lată.*

Nu există locuțiuni verbale ca verbul *a fi* copulativ. Astfel în *El* **este în stare** *să facă orice, Trebuie* **să fii cu ochii în patru**, *este în stare* și *să fii cu ochii în patru* sînt predicate nominale și nu locuțiuni verbale.

Cum analizăm morfologic și sintactic locuțiunile verbale?

În analiza morfologică și sintactică a locuțiunilor verbale ne orientăm după verbul din locuțiune, care stabilește modul, timpul, persoana, diateza, tranzitivitatea sau nontranzitivitatea și nu după verbul care este sinonim cu locuțiunea.

În această analiză nu prezintă nici o importanță celelalte componente ale locuțiunii.

Astfel, în *El a băgat de seamă că nu vii, a băgat de seamă* = locuțiune verbală, tranzitivă, modul indicativ perfectul compus, persoana a III-a singular, diateza activă, predicat verbal.

Verbele cele mai frecvente în locuțiunile verbale sînt: *a băga, a da, a duce, a face, a lua, a ține.*

3. CLASIFICAREA VERBELOR

3.1. DUPĂ RELAȚIA VERB + COMPLEMENT DIRECT

TRANZITIVE

Sînt tranzitive toate verbele care la diateza activă au sau pot avea complement direct sau completivă directă: *Citește* o carte, Îl *văd* pe Vasile, *Mănîncă* pîine, *A întrebat* ce facem.

Formulele tranzitivității verbelor ar putea fi următoarele:

- pentru verbe care au complement direct nume de obiecte, care răspund la întrebarea *ce*;

cineva + verb + *ceva*: *Popescu vede ceva.* Nu se pun în această formulă verbele copulative;

- pentru verbe cînd au complemente directe nume de persoane, care răspund la întrebarea *pe cine*:

cineva + verb + *pe cineva*: *Popescu îl ajută* pe Ionescu.

De regulă, un verb tranzitiv are un singur complement direct (complementul direct multiplu trebuie considerat unul singur: *Citește* cărți, reviste și ziare; La fel și complementul direct dublat: *Eu* o *văd* pe Maria).

Există și verbe care pot să aibă două complemente directe: unul al persoanei și unul al obiectului. Aceste verbe sînt: *a anunța, a învăța, a ruga, a sfătui, a asculta, a întreba, a examina*, denumite, din această cauză, și verbe dublu-tranzitive: *El îl anunță* pe Radu ceva, în care: *Pe Radu* este complementul direct dublat al persoanei, iar *ceva* al obiectului.

Numai verbele tranzitive pot avea diateză pasivă (*a asculta - a fi ascultat*), dar ele, în această ipostază, nu mai pot avea complemente directe, cu excepția verbelor dublu-tranzitive: *El a fost întrebat* ceva.

Nu e bine să se creeze impresia că verbele tranzitive nu pot avea alte tipuri de complemente decît directe: *El vorbește* despre Radu - complement indirect, *Ei vorbesc* în sală - circumstanțial de loc etc.

INTRANZITIVE

Prin opoziție, verbele intranzitive sînt verbele care nu pot avea complement direct, dar pot avea alte tipuri de complemente.

Au această calitate, în primul rînd, verbele de mișcare: *a alerga, a fugi, a ieși, a intra, a merge, a umbla* etc., dar și altele din alte categorii: verbele copulative; *a plăcea, a trebui, a se întîmpla* etc.

În exemple ca: *Sosește* trenul, *Îi merge* mintea, *trenul* și *mintea* nu trebuie considerate complemente directe, chiar dacă ele stau după verbe, ci subiecte, căci verbele respective sînt intranzitive.

3.2. DUPĂ CAPACITATEA LOR DE A FORMA PREDICATUL

PREDICATIVE

Verbele predicative sînt verbele care la modurile personale formează singure predicatul verbal al propoziției: Merge *la gară*, Urcă *la etaj.*

NEPREDICATIVE

Verbele nepredicative (a nu se confunda cu modurile nepredicative) sînt verbele care nu formează singure predicatul unei propoziții. Prin verbe nepredicative se înțeleg, de regulă, verbele copulative: *a fi, a deveni, a rămîne, a ajunge, a ieși, a însemna, a părea, a se face*, care, pentru a forma predicatul (nominal) al unei propoziții, au nevoie de nume

predicativ: *El* se face inginer.

Ele se numesc copulative (=de legătură), pentru că fac legătura dintre numele predicativ şi subiectul propoziţiei.

În calitate de verbe copulative, ele sînt intranzitive, ceea ce exclude apariţia pe lîngă ele a unui complement direct sau a unei completive directe.

3.3. DACĂ INTRĂ ÎN ALCĂTUIREA FORMELOR VERBALE

AUXILIARE

Auxiliarele morfologice intră în structura formelor verbale compuse. Ele sînt:

A AVEA intră în structura următoarelor tipuri verbale:
- perfectul compus:
am, ai, a, am, aţi, au (auxiliarul la indicativ prezent) + participiul: *am cîntat;*
- în viitor popular
am, ai, are, avem, aveţi, au + conjunctivul prezent: *am să citesc;*

A FI intră în componenţa următoarelor structuri verbale:
- viitorul anterior:
auxiliarul la viitor + participiul: *voi fi plecat;*
- perfectul la conjunctiv:
auxiliarul la conjunctiv prezent (invariabil) + participiul: *să fi citit;*
- perfectul de la condiţional - optativ:
auxiliarul la condiţional - optativ prezent + participiul: *aş fi citit;*
- perfectul de la infinitiv:
auxiliarul la infinitiv prezent + participiul: *a fi citit;*
- diateza pasivă:
auxiliarul la modul şi timpul respectiv + participiul: *sînt văzut, eram văzut.*

A VREA[69] intră în componenţa viitorului:
voi, vei, va, vom, veţi, vor (auxiliarul la indicativ prezent + infinitivul prezent: *voi citi*);

Auxiliarul are şi forme neliterare: *oi, ăi, o, om, ăţi, or: oi citi*

AŞ, AI, AR, AM, AŢI, AR la indicativ prezent + infinitiv prezent = condiţional optativ prezent: *eu aş citi.*[70]

O invariabil + conjunctiv prezent = un alt viitor popular: *o să merg*

Verbele auxiliare sintactice (=copulative = nepredicative) intră în componenţa predicatului nominal.

NEAUXILIARE

Care nu intră în structura formelor gramaticale.

3.4. DUPĂ FLEXIUNE

VERBE REGULATE

Verbele regulate sînt verbele al căror radical (rădăcină) nu suferă modificări în timpul flexiunii (conjugării). Ele sînt cele mai numeroase: *citesc, citeşti, am citit.*

Alternanţele fonetice, care apar la unele verbe în timpul conjugării, nu schimbă calitatea în discuţie a verbelor: *merge - să meargă, aşez - aşază, cade - cădem, spăl - speli - spală* etc.

VERBE NEREGULATE

Verbele neregulate, sînt verbele al căror radical (rădăcină) suferă modificări totale sau parțiale în timpul conjugării. După lista dată de *Gramatica I*, p.288, aceste verbe sînt: *a fi, a avea, a vrea, a da, a lua, a mînca, a sta, a usca.*

Din punct de vedere gramatical, verbele neregulate se comportă ca orice verb predicativ: ele formează, astfel, singure predicatul verbal al propoziției; unele sînt tranzitive (*a avea, avrea, a bea, a da, a mînca, a usca*); altele intranzitive (*a fi, a sta*); sînt încadrabile la conjugări, după sufixul lor la infinitiv; pot fi folosite cu pronume reflexive în acuzativ și dativ (*Ei* se au *bine, Hainele* se usucă *greu, El* își dă *examenul de bacalaureat*) sau la diateza pasivă: *a fi dat, a fi băut, a fi mîncat, a fi uscat*: *Testul* a fost dat *de către Minister* (vezi alte aspecte în legătură cu aceste verbe la conjugarea lor).

3.5. DUPĂ PERSOANĂ

RAPORTARE LA CONȚINUT

a) *Verbe personale*, care au subiect identificabil cu o persoană sau cu un obiect (*El citește, Mașina nu pornește, Vaca rage, Ceva se întîmplă, Mă doare capul*);

b) *Verbe impersonale*, n-au subiect care să poată fi identificat cu o persoană sau cu un obiect: *plouă, tună, fulgeră, se înnoptează, se înserează, se circulă, se absentează* etc.

RAPORTARE LA FORMĂ

a) *Verbe tripersonale* (pluripersonale), care au cele trei persoane atît la singular, cît și la plural: *urc, urci, urcă, urcăm, urcați, urcă;*

b) *Verbe unipersonale*, care au numai persoana a III-a singular: *tună, fulgeră, se înserează* etc.

RAPORTARE LA AMBELE CRITERII

a) *Verbe personale* (tripersonale), cu forme la toate persoanele, cele mai multe dintre ele: *aștept, caut, citesc, intru, mă plimb, îmi amintesc* etc.;

b) *Verbe unipersonale*, care se folosesc numai la persoanele a III-a singular și a III-a plural, dar au și subiect: *behăie, grohăie, latră, îmi trebuie un stilou, îmi place* (*muzica*) - *îmi plac* (merele), *mă doare* (*mîna*) - *mă dor* (*mîinile*), *mîncarea se alterează, se spune* un lucru - se spun *lucruri* etc.

c) *Verbe impersonale* (pentru că nu au subiect) - *unipersonale* (întotdeauna sînt la persoana a III-a singular), cu cîteva subdiviziuni:

- verbe care întotdeauna sînt impersonale: *fulgeră, plouă, tună, se înserează, se înnoptează;*
- verbe devenite impersonale prin întrebuințare: *se absentează, se abuzează, se apelează, se chefuiește, se circulă* etc.;
- verbe impersonale care sînt regenți ai subiectivelor: Trebuie *să mergem*, *Îmi* place *că vii*, Rămîne *să stabilim ce facem*, Pare *că n-a zis nimic*, *Nu* se spune *ce face*, *Nu mi* s-a comunicat *ce vom face*, *Nu* a fost stabilit *cîți vor pleca.*

NOTĂ. Alături de verbe impersonale există și expresii verbale impersonale:

- care au această calitate întotdeauna: *e vară, e iarnă, (mi)-e frică, (mi)-e somn, (mi)-e rău*, etc.;
- care au această calitate cînd sînt urmate de propoziții subiective sau de subiecte exprimate prin verbe la infinitiv și supin: E important *să pleci*, Pare normal *ce zici*, E posibil *să plec*, E o minune

că l-au găsit, E **ușor** *a scrie versuri*, E **imposibil** *a pleca/de plecat* etc; aceste expresii sînt alcătuite din verbe copulative și adverbe (*e bine, e rău, e imposibil, pare ciudat*), din verbe copulative și substantive (*e păcat, e o minune, e de mirare*), verbe copulative și verbe la supin (*e de observat, e de văzut*).

3.6. DUPĂ CAPACITATEA DE A SE CONSTRUI CU ALTE VERBE[71]

VERBE DE MODALITATE

Verbele de modalitate sînt verbele urmate de alte verbe, de regulă la conjunctiv, infinitiv, participiu sau supin.

În aceste condiții ele exprimă valori modale: posibilitate, necesitate, dorință etc. Ele sînt: *a avea* (Are *de scris ceva*, Am *să-ți spun multe lucruri*), *a da* (Dă *să spună ceva*), *a fi* (*Ce* era *să facă în situația aceasta?*), *a sta* (Stă *să intre în sală*), *a putea* (Poate *veni*, Poate *să vină*), *a veni* (*Îi* vine *să plece*, *Îi* vine *a urla*), *a vrea* (Vrea *să citească*), *a trebui* (Trebuie *să plece*, *Lucrurile* trebuie *rezolvate*).

VERBE DE ASPECT

Verbele de aspect sînt verbele urmate de alte verbe cînd acestea sînt la conjunctiv, infinitiv sau supin. Ele exprimă valori aspectuale, valori legate de momentele acțiunii exprimate de verb:

- începutul: *a începe, a (se) porni, a se apuca, a prinde, a se pune: El* începe să *scrie*, Se pornește *să plouă/pe plouat*, Se apucă *să scrie/ de scris*, Prinde *să plouă*, *El* se pune *pe scris;*
- continuarea: *a continua, a persista: El* continuă *să scrie*, *Ei* persistă *în a citi;*
- sfîrșitul: *a termina, a sfîrși, a isprăvi, a înceta: Ei* termină *de scris*, *Ea* sfîrșește *de scris*, *Noi* isprăvim *de mîncat*, *Tu* încetezi *să vorbești.*

SE SEPARĂ ÎN ANALIZĂ GRAMATICALĂ

Nici semantic și nici gramatical verbele de modalitate și de aspect + verbele de după ele nu constituie o unitate. Prin urmare, manualele școlare și lucrările oficiale nu recomandă **predicatul verbal compus**, ci analiza separată a fiecărui verb. Astfel, în *El vrea să citească*, *vrea* = predicat verbal, *să citească* = completivă directă; în *El poate lucra*, *poate* = predicat verbal, *lucra* = complement direct; în *Maria trebuie să plece*, *trebuie* = predicat verbal, *să plece* = propoziție subiectivă.

4. CATEGORII GRAMATICALE

Verbul se flexionează în funcție de **diateză, mod, timp, persoană** și **număr.**

4.1. DIATEZA

DEFINIȚIE ȘI CLASIFICARE

Este categoria gramaticală care exprimă raportul dintre acțiune și subiectul gramatical.

În limba română sînt trei diateze: **activă, pasivă** și **reflexivă.**

DIATEZA ACTIVĂ

Arată că acțiunea este făcută de subiectul gramatical (cel în nominativ), acțiune care se poate răsfrînge (poate trece) asupra unor persoane sau obiecte care au calitatea de complemente directe (*Citesc* o carte, Îl *văd* pe Ion) sau indirecte (Îi *dau* fratelui *meu ceva*) ori poate fi urmată de împrejurările în care ea se desfășoară - complemente circumstanțiale (*Merge* la gară, *Vine* după examen).

DIATEZA PASIVĂ

La diateza pasivă subiectul gramatical (în nominativ) suferă acțiunea al cărei autor este subiectul logic (complementul de agent) în acuzativ, exprimat sau neexprimat (*Radu este chemat la secretariat* de către decanul *facultății*, *Maria este ajutată* de colegi), relația dintre acesta (complementul de agent) și verbul pasiv realizîndu-se cu ajutorul prepozițiilor *de* sau *de către*.

Formele verbale la diateza pasivă sînt compuse cu auxiliarul morfologic *a fi*, conjugat la modul și timpul respectiv și participiul verbului de conjugat: *El este bătut*, unde de la *a fi* se iau modul, timpul, persoana și numărul, iar de la *bătut*, conjugarea și tranzitivitatea; cu toate acestea verbul analizat este *a bate* și nu *a fi*.

Au diateză pasivă numai verbele tranzitive. La această diateză ele nu pot avea complemente directe, sînt deci tranzitive contextual. Numai verbele dublu-tranzitive pot avea complemente directe (completive directe) la diateza pasivă: *a anunța*, *a întreba*, *a învăța*, *a ruga*, *a sfătui*, *a trece*: *El a fost anunțat* ceva/ să vină aici.

Se poate stabili o schemă a diatezei pasive: *cineva* (subiect) + *verb* + *de* (*de către*) *cineva / de ceva* (complement de agent): *Popescu este văzut de Ionescu*, *Capacul este bătut de vînt*. În orice formă pasivă, complementul de agent poate deveni subiect gramatical, iar subiectul gramatical, subiect logic, prin schimbarea acesteia (a diatezei pasive) în diateză activă: *Popescu este bătut de colegi* > *Colegii îl bat pe Popescu*.

Alături de pasivul cu auxiliarul morfologic *a fi*, există și pasivul reflexiv care, de obicei, nu apare complinit: *Iarba se cosește*, *Zgomotul nu se aude pînă aici* = *Iarba este cosită*, *Zgomotul nu este auzit pînă aici*.

Participiul din diateza pasivă, deși este verb, se acordă cu subiectul în gen, număr și caz: *El este chemat*, *Ea este chemată*, *Ei sînt chemați*, *Ele sînt chemate*, *Eu sînt bătut*, *Eu sînt bătută*.

Verbele la diateza pasivă au funcție sintactică de predicate verbale, predicate ce nu trebuie confundate cu cele nominale în structura cărora intră *a fi* auxiliar sintactic = copulativ și participiul ca adjectiv: *Maria este logodită*, *El este agitat* etc., confuzia dintre cele două tipuri de predicate putîndu-se înlătura prin posibilitatea apariției complementului de agent la predicatul verbal și a neapariției acestuia la predicatul nominal.

DIATEZA REFLEXIVĂ

a) La diateza reflexivă subiectul face și tot el suferă acțiunea verbului: *Maria își amintește ceva*, *El se spală*. Această diateză se recunoaște după pronumele reflexive de dativ (*a-și închipui*) și de acuzativ (*a se spăla*), care intră în componența ei.

b) Lucrările de specialitate deosebesc două posibilități combinatorii ale pronumelui reflexiv cu verbele:

b.1. Există situații în care pronumele reflexiv este semn (morfem al diatezei respective), ca atare el nu se separă de verbele respective în analiza gramaticală, reflexive divizate în:

- dinamice: *a se gîndi*, *a se teme*, *a se îmbolnăvi*, *a-și închipui*, *a-și bate joc* etc.,

denumite așa, deoarece se consideră că subiectul participă intens la acțiune;

- unipersonale (*se discută, se estimează*) și impersonale - unipersonale (*se înserează, se întunecă, se circulă* etc.), întotdeauna cu pronume reflexive în acuzativ;

- pasive, care se pot transforma în verbe la diateza pasivă: *se arată, se indică, se spune* etc., numai cu pronume reflexive în acuzativ.

b.2. În alte cazuri, pronumele din diateza reflexivă se analizează separat, iar verbele sînt considerate verbe active pronominale cu pronume reflexive, cu următoarele subdiviziuni:

- obiective: subiectul gramatical îndeplinește acțiunea care se răsfrînge asupra lui (tot el o suferă); cu pronume reflexiv în acuzativ (*El se culcă, Maria se îmbracă, Noi ne spălăm*) și în dativ (*El își cumpără cărți, El își ia cărți de la bibliotecă*); se numesc obiective pentru că reflexivul este obiect (complement direct sau indirect);

- reciproce: acțiunea e făcută de două sau mai multe subiecte, asupra fiecăruia răsfrîngîndu-se acțiunea făcută de celălalt, în felul acesta ele apar, de obicei, numai la persoanele de la plural (*Noi ne certăm, Voi vă bateți, Ei își spun lucruri urîte*), dar și la singular (*Eu mă bat cu el*);

- posesive: numai cu pronume reflexive în dativ, la care obiectul posedat este complement direct și aparține subiectului: *El își vinde mașina, Eu îmi spăl hainele, Noi ne vizităm părinții;* este categoria cea mai bogată de verbe cu pronume reflexive; aici reflexivul corespunde unui adjectiv posesiv: *Eu îmi spăl mașina = Eu spăl mașina mea*;

- eventive: subiectul se transpune în altă situație decît cea în care se găsește inițial: *El se îmbogățește/ se îmbolnăvește.*

Încadrarea verbelor la una sau alta dintre categoriile de mai sus fiind aproximativă, nu se poate face o delimitare foarte categorică între acestea. Pentru a scuti elevii de confuzii, s-ar putea considera reflexive toate verbele cu pronume reflexive, indiferent de nuanțele acestora.

c) Pe de altă parte, se poate face (cum se face în unele lucrări de specialitate) o grupare a verbelor vizavi de posibilitatea sau imposibilitatea folosirii acestora cu pronume reflexive, deosebindu-se:

- verbe care nu se pot folosi fără pronume reflexive: *a se avînta, a se bîlbîi, a se dumiri, a se fuduli* etc., la acestea putîndu-se adăuga locuțiuni verbale cu pronume reflexive în dativ, destul de frecvente în poezia lui Eminescu: *a-și bate joc, a-și vedea de treabă, a-și face grabă, a-și ieși din piele, a-și găsi loc, a-și face cale* etc., care se pot numi reflexive adevărate (propriu-zise);

- verbe care nu se pot folosi cu pronume reflexive, mai puține la număr: *a durea, a trebui, a ploua, a ninge* etc.;

- verbe care pot să apară atît cu pronume personale, cît și cu pronume reflexive, denumite reflexive contextuale, ocazionale: *Eu te anunț - Eu îmi anunț colegii, Ea te vede - Ea își vede colegii, Radu se supără - Radu îl supără pe colegul său etc.*, acestea fiind categoria cea mai numeroasă de verbe.

4.2. MODUL

DEFINIȚIE

Modul este categoria gramaticală care indică forma pe care o ia verbul pentru a arăta felul cum consideră vorbitorul acțiunea exprimată de acesta (de verb).

CLASIFICARE

Modurile verbale din limba română se clasifică în:

- **personale** (verbele își schimbă forma în timpul conjugării după persoane) și **nepersonale** (verbe a căror formă nu se schimbă în funcție de persoane);

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

- predicative (în propoziție verbul are funcție sintactică de predicat verbal cu excepția verbelor copulative) și nepredicative (verbele nu pot îndeplini funcție de predicat verbal).[72]

MODURILE PERSONALE

Ele sînt: indicativul, conjunctivul, imperativul și condițional-optativul.

A. *Modul indicativ*

Exprimă o acțiune prezentată de vorbitor ca reală. Este modul cu valoare neutră: Citesc *o carte*, Voi merge *la cinema*. Se folosește atît în propoziții principale, cît și în secundare.

B. *Modul conjunctiv*

Exprimă o acțiune realizabilă, posibilă. Conjunctivul se recunoaște prin morfemul *să*.

Se folosește atît în propoziții principale cu valoarea sa adevărată (Să merg *sau* să *nu* merg*?*, *Ce* să fac *acum?* sau cu valoare imperativ-exclamativă: Să mergi *la el!*, Să fi zis *el asta!*), cît și în propoziții subordonate cu valoarea sa normală (după unele verbe ca *a putea*, *a ști*, *a începe*, unde e concurat de infinitiv: *Pot* să citesc - *Pot* citi, *Știu* să citesc - *Știu* citi; *a vrea*, *a trebui*, *a dori* etc.: *Vreau* să merg, *Trebuie* să citesc, *Doresc* să cumpăr), cu valori condiționale (Să fi mers *acolo*, *îl vedeam*), concesive (Să-*i* fi dat *oricît*, *tot nu s-ar fi dus*) și consecutive (*Nu-i atît de prost* să meargă *acolo*).

C. *Modul condițional-optativ*

Exprimă o dorință (optativ) concretizată într-o acțiune a cărei realizare depinde de îndeplinirea unei condiții (condițional) sau invers: Aș merge *la cinema*, *dacă* aș avea *bani*/*Dacă* aș avea *bani*, aș merge *la cinema*. În general, pentru realizarea acestui mod e nevoie de două verbe care își pot schimba locul în cadrul frazei, putînd sta atît în principală, cît și în secundară (vezi mai sus), de regulă ambele la modul respectiv (vezi mai sus), dar nu numai: Aș merge *acolo*, *dacă îmi dai voie*.

Pot fi folosite atît în principale, cît și în secundare.

În propoziții principale exprimă:

- dorința (de aici denumirea de optativ), putîndu-se afla atît în principale izolate (Aș bea *o bere!*), cît și în principale angajate în frază, în corelație cu alt condițional (Aș merge *la voi dacă* aș avea *timp*) sau cu alt timp verbal (Aș intra *în sală dacă îmi dai voie*);
- posibilitatea (*Dacă* aș merge *la voi*, aș primi *ceva*), în corelație, de obicei, cu o propoziție condițională;

În propoziții subordonate poate exprima:

- o condiție (de aici denumirea de condițional): Aș pleca *dacă* aș avea *bani;*
- o concesie: *Chiar de m-*aș duce *acolo*, *n-*aș înțelege *nimic;*
- o comparație: *M-a tratat ca și cînd nu m-*ar fi cunoscut.

D. *Modul imperativ*

Este o formă verbală prin care se exprimă:

- un ordin, de cele mai multe ori: Stai *jos!*, Deschide *ușa!;*
- o rugăminte, un îndemn: Intră, *te rog*, *în sală!*

Are numai persoana a II-a singular și persoana a II-a plural, precum și două forme: afirmativă și negativă.

Unele verbe nu pot fi folosite la imperativ: *a putea*, *a părea*, *a trebui*, *a vrea* etc.

MODURILE NEPERSONALE

Modurile nepersonale sînt: infinitivul, gerunziul, participiul și supinul.

A. *Modul infinitiv*

Este forma de bază a verbului, numele sub care acesta apare în dicționare (fără *a*) și sub care îi este definit sensul (conținutul).[73]

Infinitivul prezent este precedat, în gramatică, de *a*, considerat de către unii morfem al timpului respectiv, iar de către alții, prepoziție.

El poate fi precedat și de alte prepoziții și locuțiuni prepoziționale, ceea ce ar pleda pentru etichetarea lui *a* ca semn - morfem al infinitivului: *de* (*Are obligația* **de a citi**), *fără* (*A intrat* **fără a zice** *nimic*), *în* (*Este specialist* **în a deschide** *case de bani*), *la* (*Se pricepe* **la a repara** *ceasuri*), *pentru* (*A venit aici* **pentru a rezolva** *problemele*), *pînă* (**Pînă a veni** *el, lucrurile au decurs normal*), *prin* (*Și-a început activitatea* **prin a vinde** *ziare*), *spre* (*A plecat acolo* **spre a-și desăvîrși** *studiile*); *înainte de* (**Înainte de a veni** *aici, a fost la cinema*), *departe de* (*El este* **departe de a fi rezolvat** *problema*), *în loc de* (**În loc de a intra,** *a preferat să stea pe coridor*).

Infinitivele pot urma altor verbe neprecedate de *a* (*Știe* **citi**, *Poate* **citi**), precedate de *a* (*Știe* **a citi**, *Începe* **a citi**) sau de prepoziții și de *a* (*Vine* **spre a vedea** *sala*).

De regulă, infinitivul corespunde unei propoziții subordonate, cu verbul la conjunctiv: *Știe* **citi** = *Știe* **să citească**, *Are obligația* **de a merge** = *Are obligația* **să meargă** etc.

Verbele la infinitiv pot avea subiect (fără ca ele să fie predicat al propoziției), identic cu al propoziției (**Înainte de a intra eu** *în sală*, **eu** *am băut o cafea*) sau diferit de al acesteia (*Tu ai plecat* **înainte de a veni Radu**).

Infinitivele verbelor copulative pot avea nume predicativ: *Are obligația de* **a fi cinstit.**

Verbele la infinitiv pot avea complinirile (pot fi determinate) oricărui verb la mod personal: au complement direct (*Are obligația* **de** *a-l* **ajuta pe Popescu**), complement indirect (*N-a renunțat* **la a vorbi despre colegul** *său*), complement circumstanțial de timp (*Are intenția* **de a sta** *aici* **după cursuri**) etc.

Infinitivele reflexive (cu dativ și acuzativ) pot fi însoțite de pronume (reflexive) de toate persoanele: *a-mi aminti, a-ți aminti, a-și aminti* etc.; *a mă duce, a te duce* etc.

B. *Modul gerunziu*

Exprimă acțiunea verbului în desfășurare. Are valori verbale și valori adjectivale.

a) Cu valoare verbală, determină:

- verbe, cînd arată împrejurarea în care se petrece acțiunea verbului și contrage propoziții subordonate: **Venind** *aici, am văzut un om* = **Cînd am venit aici,** *am văzut un om.* **Îmbolnăvindu-se,** *a lipsit* = **Fiindcă s-a îmbolnăvit,** *a lipsit;*
- substantive: *Aud cîini* **lătrînd** = *Aud* **cîini care latră.**

Gerunziul ca verb mai are următoarele caracteristici:

- poate avea subiect identic cu al propoziției (**Intrînd eu** *în sală*, **am** *văzut un băiat*) sau diferit de al acesteia (**Mergînd el** *pe o stradă lăturalnică, l-a văzut cineva*);
- verbele copulative la gerunziu au nume predicative: **Fiind bolnav,** *a lipsit;*
- are toate complinirile unui verb la mod personal: complement direct (**Văzîndu-l pe fratele** *său, s-a dus la el*), complement indirect (**Săturîndu-se de colegi,** *a plecat*), complement circumstanțial de loc (**Venind la facultate,** *s-a întîlnit cu un amic*).
- poate fi însoțit de pronume reflexive de toate persoanele: *ducîndu-***mă**, *ducîndu-***te**, *ducîndu-***se** etc.

b) Ca adjectiv, gerunziul determină:

- substantive: *apă* **spumegîndă**, *oameni* **suferinzi;**
- pronume, prin intermediul unui verb (*Ea se smulge și aleargă* **tremurîndă** *într-o clipă* - M. Eminescu, *Poezii*, I, p.2).

c) Gerunziile se pot substantiva:

- cu articol hotărît: *Vuietul* **fuginzilor** *venea mai aproape* - M. Eminescu, *Proză literară*, p.180);
- cu articol nehotărît: *Ea începu să cînte cîntecul* **unei murinde** - M. Eminescu, *Proză literară*, p.129);
- cu prepoziții: **Pe murind** *chiar durerile cele mai cumplite îl fac să trăiască* - M. Eminescu, *Proză literară*, p.183)

C. *Modul participiu*

În limba română, participiul are valoare de verb și valoare de adjectiv, uneori are

și valoare adverbială.

a) Participiul ca verb

Exprimă acțiuni și are următoarele proprietăți:

- este prezent în timpurile verbale compuse: perfectul compus (*am citit*), viitorul anterior (*voi fi citit*), conjunctivul perfect (*a fi citit*) etc.;
- este component al diatezei pasive împreună cu verbul auxiliar morfologic *a fi*: *Mașina* este parcată *regulamentar;*
- determină direct substantive: *casă* zugrăvită, *mașini* vopsite.

Cînd intră în componența diatezei pasive și cînd determină substantive, participiul se acordă cu substantivul în gen, număr și caz. Aici s-ar putea vorbi de o valoare verbal-adjectivală a participiului, căci acțiunea este exprimată ca însușire. El are patru forme: *vopsit, vopsită, vopsiți, vopsite.*

Participiul în calitate de verb are următoarele funcții sintactice:

- formează predicatul verbal împreună cu verbele auxiliare morfologice în timpurile verbale compuse și în diateza pasivă: *El a mîncat, El este ajutat;*
- atribut verbal (cînd stă pe lîngă substantive și contrage diateza pasivă): *elev* premiat - *elevul care este premiat, elevă* premiată - *elevă care este premiată.*

Participiul în calitate de verb este determinat de:

- complement de agent (*Acestea sînt explicațiile date* de către profesor);
- complement circumstanțial de loc (*melodii cîntate* în parc)
- complement circumstanțial de timp: *(Probleme anunțate* zilnic);
- complement circumstanțial de mod (*Probleme rezolvate* defectuos);
- complement circumstanțial de cauză (*exerciții nerezolvate* din comoditate);
- complement circumstanțial de scop (*marfă expusă* pentru vînzare)[74] etc.

b) Participiul ca adjectiv

Cînd este adjectiv, participiul exprimă întotdeauna acțiunea suferită de obiect, comportîndu-se ca adjectivele variabile cu două terminații, și poate fi recunoscut prin aceea că nu este urmat de complementul de agent: *om* citit, *femeie* citită, *oameni* citiți, *femei* citite; *student* cultivat, *studentă* cultivată, *studenți* cultivați, *studente* cultivate, prin opoziție cu: *ziar* citit, *carte* citită, *ziare* citite; *teren* cultivat, *cîmpie* cultivată, *terenuri* cultivate etc.

Participiul-adjectiv poate avea drept compliniri:

- complement indirect (*Ei sînt oameni dispuși* la glume);
- complement circumstanțial de loc (*Copacii cei mai îmbătrîniți* din pădure);
- de timp (*oamenii cei mai interesați* azi);
- de cauză (*om obosit* din cauza lucrului).

Participiul-adjectiv se poate substantiva:

- cu articol hotărît: *Mergeți, magi spre închinare,* la născutul *în tavernă* - Eminescu, *Poezii*, I, 234;
- cu articol nehotărît (*Acestea sînt ideile* unui dezechilibrat);
- cu prepoziție (*De-atunci, învingătoarea, învins-ai* pe învins).

Participiul cu valoare de adjectiv poate avea grade de comparație: *om* mai dispus, tot așa de dispus, mai puțin dispus, foarte dispus, *omul* cel mai dispus.

În mod normal, participiile cu valoare de verb, cînd determină substantive (participii pasive), nu se folosesc la gradele de comparație. Sînt și excepții: *Om* mai bătut *de soartă ca mine nu există.*

c) Participiul ca adverb

Mai rar, participiul poate avea valoare adverbială, intrînd în structura unor expresii verbale impersonale: Rămîne stabilit *să mergem.*

D. *Modul supin*

a) Denumește acțiunea verbului sub formă de participiu precedat de prepoziții, fără a fi identic din punctul de vedere al conținutului cu acesta. Din acest punct de vedere, el este, mai degrabă, identic cu infinitivul prezent activ (*mașină* de scris = *mașină* pentru a scrie, *atelier* de reparat = *atelier* pentru a repara) și infinitivul prezent pasiv (*haine de* reparat = *haine* pentru a fi reparate, *porumb* de cules = *porumb* pentru a fi cules).

b) Prepoziţiile cu care se construieşte supinul sînt: *de* (cea mai frecventă), *după, în, la, pe, pentru*, care fac legături între:

- verbe la supin şi substantive: *maşină* de scris, *dispozitiv* pentru presat *hîrtia*;
- verbe la supin şi verbe de modalitate: *Am* de citit, *Nu erau de* găsit;
- verbe la supin şi verbe de aspect: *Termină* de citit, *S-a pornit* pe strănutat;
- verbe la supin şi expresii verbale impersonale: *E greu* de spus, *E uşor* de văzut;
- verbe la supin şi alte verbe: *Merge* la vînat, *Umblă* după vînat, *S-a dus* la scăldat, *Merge* în peţit, *Duc* la reparat etc.;
- în structuri corelative de relaţie: De citit, *a citit, dar n-a înţeles mare lucru.*

c) Supinul este determinat de părţi de propoziţie şi de propoziţii:

- complement direct: *Am de citit* o carte;
- complement indirect: *Are de cugetat* la ceva;
- complement circumstanţial de loc: *Vine vremea de lucrat* în sală;
- completivă directă: *Are de citit* ce a scris etc.

d) Verbele la supin se pot substantiva:

- cu articol hotărît: *Dracii tăi sînt meşteri* în desprinsul *umbrelor din perete* - M.Eminescu, *Proză literară*, p.62;
- cu articol nehotărît: *O dulce strîngere de mîini/* Un tremurat *de gene* - M.Eminescu, *Poezii*, III, p.121;
- cu ajutorul prepoziţiilor: *Mai văzusem adeseori oameni ţepeni întinşi pe cîte-un pat ce-i ziceau năsălie, purtaţi pe sus* între *cîntece şi* plîns - M.Eminescu, *Proză literară*, p.183;

4.3. TIMPUL

DEFINIŢIE

Timpul exprimă forma pe care o ia verbul pentru a arăta momentul în care se petrece acţiunea acestuia: prezent, trecut şi viitor (pentru indicativ) şi prezent şi perfect (pentru conjunctiv, condiţional - optativ şi infinitiv).

Dintre acestea, trecutul şi viitorul (ca timpuri ale indicativului) au subdiviziuni: trecutul - imperfect, perfectul simplu, perfectul compus şi mai mult ca perfectul; viitorul - viitorul (viitorul I în lucrările mai vechi) şi viitorul anterior (viitorul al II-lea, în aceleaşi lucrări).

CLASIFICARE

Timpurile verbale din limba română se pot clasifica în funcţie de cîteva criterii.

A. Prin raportare la momentul vorbirii

După criteriul raportării acţiunii la momentul vorbirii sau la un alt moment (anterior sau posterior), timpurile verbale se clasifică în absolute şi relative.

a) Timpurile absolute sînt timpurile care exprimă o acţiune raportată la momentul prezent al vorbirii. Ele sînt:

- *prezentul, perfectul simplu, perfectul compus, viitorul* (după *Gramatica*, I, p.234);
- *prezentul*, la toate modurile, *viitorul, perfectul* (după Iordan-Robu, *op. cit.*, p.483).

b) Timpurile relative sînt timpurile care raportează acţiunea la alt moment al vorbirii (anterior sau posterior). Ele sînt:

- *imperfectul, mai mult ca perfectul, viitorul anterior* (după *Gramatica*, I, p.264);
- *mai mult ca perfectul* şi *viitorul anterior* (după Iordan-Guţu-Niculescu, *op.cit.*, p.226);
- celelalte timpuri, cu excepţia prezentului, viitorului şi perfectului (Iordan-Robu, *op.cit.*, p.483);[75]

B. După structură

După structura morfematică, timpurile verbale se clasifică în **simple** și **compuse**:

a) Timpurile simple sînt timpurile care se realizează printr-un cuvînt, cu morfemele (segmentele) date (încorporate). Ele sînt:

- de la indicativ: *prezentul, perfectul simplu, imperfectul, mai mult ca perfectul;*
- de la conjunctiv: *prezentul;*
- de la infinitiv: *prezentul.*

La acestea se adaugă modurile structurate ca timpurile de mai sus (adică simplu): *imperativul, gerunziul, participiul* și *supinul.*

b) Timpurile compuse sînt timpurile verbale care se realizează, de regulă, prin două cuvinte:auxiliar morfologic + verbul de conjugat. Ele sînt:

- la indicativ: *perfectul compus, viitorul, viitorul anterior;*
- la conjunctiv: *perfectul;*
- la condițional: *prezentul* și *perfectul;*
- la infinitiv: *perfectul.*

C. După aspectul acțiunii

În funcție de aspectul în desfășurare sau terminat al acțiunii, timpurile se clasifică în:[76]

- **durative (imperfective)**, care prezintă acțiunea în desfășurare, reprezentate numai de *imperfect;*
- **momentane (perfective)**, care prezintă acțiunea ca terminată, acestea fiind: *perfectul simplu, perfectul compus, mai mult ca perfectul.*

Timpurile indicativului

A. *Prezentul*

Exprimă o acțiune care se petrece în momentul vorbirii (considerat în sens restrîns: *Acum* **citesc**, sau în sens mai larg:*Azi* **plec** *la cinema*), în trecut (*Ieri* **mă pomenesc** *cu el*) și în viitor (*Mîine* **plec** *la București*).

Lucrările de specialitate deosebesc mai multe tipuri de prezent:

- propriu-zis (*citesc, mănînc*);
- gnomic sau etern, acțiunea se îndeplinește tot timpul (*Soarele* **răsare și apune**, *Doi plus doi* **fac** *patru*);
- iterativ, acțiunea are loc la intervale regulate de timp (*Ziua de lucru* **începe** *la ora 7, Acceleratul 201* **pleacă** *la ora 10*).

B. *Imperfectul*

Exprimă o acțiune neterminată (timp durativ - imperfectiv, în opoziție cu celelalte timpuri ale trecutului) care se petrece în trecut.

Poate apărea singur (*Toată ziua* **citea**), în corelație cu alte timpuri (*Cînd tu ai venit, eu* **citeam** *lecția*) sau cu el însuși (*Dacă nu* **veneai, vindeam** *mașina*).

C. *Perfectul simplu*

Exprimă o acțiune terminată în trecut, într-un trecut imediat, foarte apropiat de prezent (**Citii** *chiar acum lecția, Abia* **intră** *că și* **zise** *ceva*) sau mai îndepărtat (*Înainte cu cîtva timp,* **citii** *ceva*).

Este un timp folosit în vorbire pe arii restrînse (Apuseni, Oltenia), dar cu apariție frecventă în literatura beletristică și istorică.

D. *Perfectul compus*

Exprimă o acțiune desfășurată și terminată în trecut, mai mult sau mai puțin apropiată de momentul vorbirii (*Acum două minute* **am citit** *lecția, La ora 10* **am fost** *la cinema*) sau mai mult sau mai puțin îndepărtată de momentul vorbirii (*Ieri* **am plecat** *la București, Anul trecut* **am cumpărat** *o mașină*).

E. *Mai mult ca perfectul*

Exprimă o acțiune încheiată în trecut înaintea alteia din trecut: (*Cînd ai venit la mine, eu* **terminasem** *deja de citit romanul*). El reprezintă un raport temporal de anterioritate.

F. *Viitorul*

Exprimă o acțiune care se va petrece după momentul vorbirii, mai apropiată *(Peste 10 minute* **voi pleca**) sau mai îndepărtată de acesta (*Luna viitoare* **voi pleca** *la mare*).

G. *Viitorul anterior*

Exprimă o acțiune care se va petrece în viitor, înaintea altei lucrări viitoare, exprimînd, astfel, un raport temporal de anterioritate față de alt viitor (*Cînd tu vei veni, eu* **voi fi citit lecția**).

Timpurile conjunctivului

A. *Prezentul*

Exprimă acțiuni care se petrec în prezent, în momentul vorbirii (*Acum vreau* **să** merg *acolo*), în trecut (*Maria a trebuit* **să plece** *ieri la București*) și în viitor (*Ea va putea* **să** *sosească mîine*).Pentru conjunctivul utilizat singur (neprecedat de alt verb), acțiunea se poate situa în prezent (**Să merg** *acum sau* **să nu merg**) sau în viitor (**Să vină** *mîine*). El poate să apară și în relație cu alte timpuri, cînd exprimă acțiuni anterioare sau posterioare acestora (*După ce vine el,* **să mergi** *la cinema*).

Conjunctivul prezent poate avea valori de imperativ (**Să stai** *unde spun eu*) și de condițional (**Să ajung** *în locul lui, aș ști să-mi spun părerile*).

B. *Perfectul*

Exprimă o acțiune situată în trecut față de momentul vorbirii: *Nu știu* **să se fi întîmplat** *acest lucru.* Intră în relație cu alte timpuri, exprimînd acțiuni trecute, de regulă presupuse: *Am fi fost pierduți* **să se fi întîmplat** *acest lucru,* **Să fi fost** *el acolo, treburile ar fi luat altă direcție.*

Timpurile condiționalului-optativ

A. *Prezentul*

Exprimă o acțiune care se poate realiza în prezent (**Aș merge** *acum la ei*) sau în viitor (*Mîine* **s-ar duce** *la prietenii lui*). Se folosește, de cele mai multe ori, în relație cu alt condițional - optativ prezent: **Aș merge** *la cinema, dacă* **aș avea** *bani.*

B. *Perfectul*

Exprimă o acțiune care s-ar fi putut realiza în trecut: *Dacă* **aș fi avut bani, aș fi mers** *la cinema,* folosit, de obicei, în corelație cu alt condițional perfect, dar și singur (*Ieri* **aș fi mîncat** *o prăjitură*).

Timpurile infinitivului

A. *Prezentul*

Exprimă acțiuni care se petrec într-un prezent real (*Are obligația* de a bate *la ușă*), un prezent transpus în trecut (*A învățat* **a citi**) sau în viitor (*Va învăța* **a citi**). Se poate raporta deci la alte timpuri: *Înainte* **de a intra** *aici, a fost la colegul său; Înainte* **de a veni** *la noi, el va merge la cinema.*

B. *Perfectul*

Exprimă acțiuni care se desfășoară în trecut: *A plecat fără* **a fi zis** *nimic; Înainte* **de a fi venit** *aici, a avut ceva de lucru.*

4.4. PERSOANA

Verbul are forme diferite după cum subiectul este de persoanele I, a II-a, a III-a: *eu citesc/ noi citim, tu citești/ voi citiți, el (ea) citește/ ei (ele) citesc.*[77]

La persoana a III-a a verbului, subiectul poate fi exprimat și prin alte părți de vorbire: substantiv (*Radu citește*), alte categorii de pronume (*Acesta citește*) și numerale (*Primul citește*).

Raportate la persoană, verbele sînt **personale (tripersonale)**, care au cele trei persoane, și **unipersonale**, care au numai persoana a III-a singular și plural (*Fapta s-a*

întîmplat, Faptele s-au întîmplat) sau numai a III-a singular (*Plouă, Fulgeră*) (vezi mai sus, capitolul: *Clasificarea verbelor după persoană*).

4.5. NUMĂRUL

Verbul ia forme diferite după cum subiectul este la singular sau la plural: *Eu citesc, Noi citim.*[78]

5. CONJUGAREA VERBELOR

5.1. DEFINIȚIE

Prin conjugare se înțelege modificarea formei verbelor (flexiunea verbelor) în raport cu categoriile gramaticale de persoană, număr, timp, mod și diateză?[79]

5.2. CLASIFICAREA VERBELOR ROMÂNEȘTI ÎN CONJUGĂRI

Gramaticile tradiționale și manualele școlare repartizează verbele românești în patru conjugări după sufixul infinitivului.[80]

Conjugarea I cuprinde verbe în:
- *a* precedat de consoană: *a cînta, a intra, a mînca;*
- *a* precedat de *-i-* semivocalic: *a apropia, a asedia, a bruia;*
- *a* precedat de *ch, gh*: *a îngenunchea, a împerechea, a supraveghea;*

Conjugarea a II-a cuprinde verbe în *-ea: a avea, a putea, a vrea.*

NOTĂ Uneori se încadrează, greșit, la conjugarea a II-a verbe ca *a supraveghea, a îngenunchea*, întrucît se crede că segmentul grafic *ea* este identic cu *-ea* de la verbe ca *a putea, a cădea.* Confuzia se poate înlătura dacă se conjugă verbele. Cele din prima categorie au persoana I singular în *-ez*, ca *a lucra, a nota.*

Conjugarea a III-a cuprinde verbe în -e: *a deschide, a face, a merge.*

Conjugarea a IV-a cuprinde verbe în:
-i: a citi, a ști, a auzi;
-î: a coborî, a hotărî.

NOTĂ. Se pot face unele observații privind repartizarea numerică a verbelor românești în cele partu grupe de conjugări (Am folosit pentru exemplificare lista verbelor din *Dicționar român - ceh*, Editura științifică, București, 1982).

Cea mai numeroasă și cea mai productivă dintre toate este conjugarea I, pentru că cele mai multe verbe noi, împrumutate din alte limbi sau create pe teren românesc prin derivare cu sufixe și prefixe, intră la această grupă, aproximativ 1600 în dicționarul amintit; aceasta este urmată de grupa a IV-a, care cuprinde aproximativ 800 de verbe în -i (numărul celor în -î este nesemnificativ, aproximativ 10); grupa a III-a, aproximativ 180 de verbe; cele mai puține verbe aparțin grupei a II-a, aproximativ 20.

Consultînd lucrările lexicografice care se referă la lexicul recent (Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, București 1982 și *Dicționarul explicativ al limbii române*, *Supliment DEXS*, București, 1986), se constată că sînt deschise spre a primi noi verbe doar grupa I (cu cele mai multe verbe, aproximativ 100 la Florica Dimitrescu și aproximativ 400 la DEXS) și grupa a IV-a (cu aproximativ 9 verbe la Florica Dimitrescu și aproximativ 40 la DEXS).

5.3. STRUCTURA MORFOLOGICĂ A FORMELOR VERBALE ROMÂNEȘTI

FORME VERBALE SIMPLE

Sînt alcătuite din **radical** (= rădăcină aici) + **afixe.**

NOTĂ. Întrucît *tema* a creat și creează încă confuzii în mintea elevilor, credem că, din acest motiv, multe lucrări de specialitate au renunțat la termenul respectiv în favoarea celui de **radical** (=*rădăcină*)[81], accepțiune pe care o vom folosi și noi în continuare.

a) Radicalul verbal este elementul fundamental, în general invariabil în timpul conjugării, care exprimă sensul verbului[82]: *citesc, citești, citește.* Aici definiția radicalului verbal este valabilă numai penrtu verbele regulate.

Și la acestea apar mici modificări în radical cînd ele se conjugă, modificări cunoscute sub numele de **alternanțe fonetice**, care pot fi **consonantice** și **vocalice.**

a.1. Alternanțe consonantice

t/ ț	*bate/ bați*
d/ z	*cade/ cazi*
s/ ș	*coase/ coși*
s(t)/ ș(t)	*gustă/ guști*
ș(c)/ ș(t)	*mușcă/ muști* etc.

a.2. Alternanțe vocalice

ă/ a	*agăț/ agață; arăt/ arată*
e/ a	*șed/ șadă*
î/ i	*vînd/ vinzi*
e/ ea	*alerg/ aleargă; mergi/ să meargă*
ă/ e/ a	*văd/ vezi/ să vadă* etc.

b) Afixele (morfologice aici) sînt segmente grafice care se adaugă radicalului verbal. În ordinea poziției față de acesta, ele se concretizează în:

- sufixe: elemente invariabile, care se adaugă radicalului și care indică, de regulă, timpul verbului; unui radical i se pot adăuga unul sau două sufixe: *cînta - cîntase;*
- desinențe, elemente variabile, care se adaugă sufixelor și care marchează persoana, numărul, modul, timpul: *cîntasem, cîntai, cîntăm.*

Există sufixe și desinențe care nu apar la formele verbale, denumite sufixe și desinențe zero (ϕ): cu sufix ϕ*: cîntϕă;* cu desinență ϕ*: cîntaϕ*

FORME VERBALE COMPUSE

Structura lor este compusă din auxiliare morfologice (denumite și acestea afixe morfologice = elemente mobile) + un component invariabil (de obicei infinitiv și participiu): *am plecat.*

5.4. CONJUGAREA VERBELOR REGULATE

DIATEZA ACTIVĂ

Modul indicativ

a)Dacă se ia în considerare persoana I singular a prezentului indicativ, în cadrul fiecărei conjugări clasice se deosebesc mai multe grupe.

Conjugarea I

- verbe de tipul: *-ez, -ezi, -ează* (*abuza, înceta, lucra, veghea; abuzez, abuzezi, abuzează*); în cadrul acestei grupe există verbe care au prezentul indicativ în *-iez, -iezi, -iază* (*alinia, audia, negocia; aliniez, aliniezi, aliniază*);
- verbe care la persoana I singular au desinența *-ϕ* (*adăpa, aduna, afuma, agăța, acuza, amîna; adun, aduni, adună*);
- verbe cu desinența *-i* la persoana I singular (*apropia, îmbia, împrăștia: apropii, apropii, apropie*);
- verbe care la persoana I singular au desinența *-u* (*afla, intra: aflu, afli, află*).

Conjugarea a II-a

La această conjugare există două grupe:

- verbe care au la persoana I singular desinența *-ϕ* (*apărea, cădea, vedea: apar, apari, apare*);
- verbe care la persoana I singular au desinența *-u* (*bea, vrea: beau, bei, bea*); ele sînt verbe neregulate.

Conjugarea a III-a

Se deosebesc două grupe:

- verbe care la persoana I singular au desinența *–ϕ* (*abate, abține, admite, aduce: aduc, aduci, aduce*);
- verbe care au desinența *-u* la persoana I singular (*descrie, scrie, subscrie: scriu, scrii, scrie*).

Conjugarea a IV-a

Cuprinde mai multe grupe:

- verbe care la persoana I singular au *-esc* (*aminti, citi, clădi, primi: amintesc, amintești, amintește*);
- verbe cu desinența *-ϕ* (*absorbi, conferi, oferi, coborî, doborî: confer, conferi, conferă; cobor, cobori, coboară*);
- verbe cu *-i* precedat de vocale (*contribui, destitui, tropăi: contribui, contribui, contribuie*);
- verbe cu *-u* (*ști: știu, știi, știe*);
- verbe cu *-ăsc* (*amărî, hotărî, izvorî, pîrî, urî: urăsc, urăști, urăște*).

b) Treceri de la o conjugare la alta:

- cîteva verbe de conjugarea a II-a (*a apărea, a cădea, a decădea, a tăcea, a zăcea*) sînt folosite incorect la a III-a (*a apare, a cade, a decade* etc.);
- unele verbe de conjugarea I (*a succeda, a preceda*) sînt folosite incorect la conjugarea a III-a (*a succede, a precede*);
- unele verbe de conjugarea a III-a (*a rămîne, a ține, a umple*) sînt folosite, contrar normelor, la conjugarea a II-a *(a rămînea, a ținea, a umplea*);
- sînt verbe care merg după două conjugări, ambele corecte: I și IV *(a datora, a datori*);
- verbe cu sensuri diferite la fiecare din cele două conjugări la care se folosesc: *a înflora - a înflori; a îndesa - a îndesi, a refera - a referi.*

c) Structura timpului prezent

Radical + sufix + desinențe

Sufixele verbale sînt vizibile numai la persoanele I și a II-a plural: *-a-, -ă-, -e,* la conjugarea I; *-e-,* la conjugarea a II-a; *-e-,* la conjugarea a III-a; *-i-* și *-î-,* la conjugarea a IV-a. O situație specială, privind sufixele, o au verbele de conjugarea I în *-ez* și de a IV-a în *-esc* și *-ăsc.**

Conjugarea I

dans	*ez*	*ϕ*	*benefici*	*ez*	*ϕ*	*amestec*		*ϕ*
dans	*ez*	*i*	*benefici*	*ez*	*i*	*amestec*		*i*
dans	*eaz*	*ă*	*benefici*	*az*	*ă*	*amestec*		*ă*
dans	*ă*	*m*	*benefici*	*e*	*m*	*amestec*	*ă*	*m*
dans	*a*	*ți*	*benefici*	*a*	*ți*	*amestec*	*a*	*ți*
dans	*eaz*	*ă*	*benefici*	*az*	*ă*	*amestec*		*ă*

apropi		*i*	*deschei*		*ϕ*	*intr*		*u*
apropi		*i*	*deschei*		*ϕ*	*intr*		*i*
apropi		*e*	*deschei*		*e*	*intr*		*ă*
apropi	*e*	*m*	*deschei*	*e*	*m*	*intr*	*ă*	*m*
apropi	*a*	*ți*	*deschei*	*a*	*ți*	*intr*	*a*	*ți*
apropi		*e*	*deschei*		*e*	*intr*		*ă*

Conjugarea a II-a

apar		*ϕ*	*aduc*		*ϕ*	*scri*		*u*
apar		*i*	*aduc*		*i*	*scri*		*i*
apar		*e*	*aduc*		*e*	*scri*		*e*
apăr	*e*	*m*	*aduc*	*e*	*m*	*scri*	*e*	*m*
apăr	*e*	*ți*	*aduc*	*e*	*ți*	*scri*	*e*	*ți*
apar		*ϕ*	*aduc*		*ϕ*	*scri*		*u*

Conjugarea a III-a

Conjugarea a IV-a

Verbe cu *-i*

cit	*esc*	*ϕ*	*fug*		*ϕ*		
cit	*eșt*	*i*	*fug*		*i*		
cit	*eșt*	*e*	*fug*		*e*		
cit	*i*	*m*	*fug*	*i*	*m*		
cit	*i*	*ți*	*fug*	*i*	*ți*		
cit	*esc*	*ϕ*	*fug*		*ϕ*		

O situație specială au verbele de tipul *contribui, destitui* și cele de tipul *ști* la care nu apar sufixe nici la persoana I și nici la a II-a plural.

ști		*u*	*contribui*		*ϕ*		
ști		*i*	*contribui*		*ϕ*		
ști		*e*	*contribui*		*e*		
ști		*m*	*contribui*		*m*		
ști		*ți*	*contribui*		*ți*		
ști		*u*	*contribui*		*e*		

Verbe cu *-î*

cobor		*ϕ*	*ur*	*ăsc*	*ϕ*		
cobor		*i*	*ur*	*ășt*	*i*		
cobor		*ă*	*ur*	*ășt*	*e*		
cobor	*î*	*m*	*ur*	*î*	*m*		
cobor	*î*	*ți*	*ur*	*î*	*ți*		
coboar		*ă*	*ur*	*ăsc*	*ϕ*		

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

În cadrul fiecărei conjugări există forme verbale omonime (cîte două persoane la care verbul are aceeaşi formă), lucru ce se observă cu uşurinţă:

- la conjugarea I: a II-a singular = a III-a plural: *el dansează - ei dansează; el intră - ei intră;*
- la conjugarea a II-a: I singular = a III-a plural: *eu apar - ei apar;*
- la conjugarea a III-a: I singular = a III-a plural: *eu aduc - ei aduc, eu scriu - ei scriu;*
- la conjugarea a IV-a: I singular = a III-a plural: *eu citesc - ei citesc*; a III-a singular = a III-a plural: *el coboară = ei coboară.*

IMPERFECTUL

Radical + sufix + desinenţe

Sufixele sînt: *-a-*, pentru conjugarea I; *-ea-*, pentru a II-a; *-ea-* şi *-a-*, pentru a III-a; *-ea-* şi *-a-*, pentru a IV-a.

Desinenţele sînt: *-m, -i, -ϕ, -m, -ţi, -u.*

Conjugarea I

dans	*a*	*m*	*benefici*	*a*	*m*	*intr*	*a*	*m*
dans	*a*	*i*	*benefici*	*a*	*i*	*intr*	*a*	*i*
dans	*a*	*ϕ*	*benefici*	*a*	*ϕ*	*intr*	*a*	*ϕ*
dans	*a*	*m*	*benefici*	*a*	*m*	*intr*	*a*	*m*
dans	*a*	*ţi*	*benefici*	*a*	*ţi*	*intr*	*a*	*ţi*
dans	*a*	*u*	*benefici*	*a*	*u*	*intr*	*a*	*u*

Conjugarea a II-a

apăr	*ea*	*m*	*aduc*	*ea*	*m*	*scri*	*a*	*m*
apăr	*ea*	*i*	*aduc*	*ea*	*i*	*scri*	*a*	*i*
apăr	*ea*	*ϕ*	*aduc*	*ea*	*ϕ*	*scri*	*a*	*ϕ*
apăr	*ea*	*m*	*aduc*	*ea*	*m*	*scri*	*a*	*m*
apăr	*ea*	*ţi*	*aduc*	*ea*	*ţi*	*scri*	*a*	*ţi*
apăr	*ea*	*u*	*aduc*	*ea*	*u*	*scri*	*a*	*u*

Conjugarea a III-a

Conjugarea a IV-a

Verbe cu *-i*

cit	*ea*	*m*	*fug*	*ea*	*m*	*şti*	*a*	*m*	*contribui*	*a*	*m*
cit	*ea*	*i*	*fug*	*ea*	*i*	*şti*	*a*	*i*	*contribui*	*a*	*i*
cit	*ea*	*ϕ*	*fug*	*ea*	*ϕ*	*şti*	*a*	*ϕ*	*contribui*	*a*	*ϕ*
cit	*ea*	*m*	*fug*	*ea*	*m*	*şti*	*a*	*m*	*contribui*	*a*	*m*
cit	*ea*	*ţi*	*fug*	*ea*	*ţi*	*şti*	*a*	*ţi*	*contribui*	*a*	*ţi*
cit	*ea*	*u*	*fug*	*ea*	*u*	*şti*	*a*	*u*	*contribui*	*a*	*u*

Verbe cu *-î*

cobor	*a*	*m*	*cobor*	*a*	*m*
cobor	*a*	*i*	*cobor*	*a*	*ţi*
cobor	*a*	*ϕ*	*cobor*	*a*	*u*

La toate conjugările există o identitate de forme între persoana I singular şi I plural: *eu mîncam - noi mîncam.*

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Radical + sufix + desinențe

Sufixele sînt: *-a-*, pentru conjugarea I: *-u-*, pentru conjugarea a II-a; *-se-* și *-u-*, pentru conjugarea a III-a; *-i-*, *-î-*, *-u-*, pentru a IV-a.

Desinențele sînt: *-i*, *-și*, *-ϕ*, *-răm*, *-răți*, *-ră*.

Conjugarea I

dans	*a*	*i*	*benefici*	*a*	*i*	*intr*	*a*	*i*
dans	*a*	*și*	*benefici*	*a*	*și*	*intr*	*a*	*și*
dans	*ă*	*ϕ*	*benefici*	*e*	*ϕ*	*intr*	*ă*	*ϕ*
dans	*a*	*răm*	*benefici*	*a*	*răm*	*intr*	*a*	*răm*
dans	*a*	*răți*	*benefici*	*a*	*răți*	*intr*	*a*	*răți*
dans	*a*	*ră*	*benefici*	*a*	*ră*	*intr*	*a*	*ră*

La unele verbe, la persoana a III-a singular sufixul de perfectul simplu se transformă în *-ă-* sau în *-e-*.

Conjugarea a II-a

apăr	*u*	*i*	*apăr*	*u*	*răm*
apăr	*u*	*și*	*apăr*	*u*	*răți*
apăr	*u*	*ϕ*	*apăr*	*u*	*ră*

Conjugarea a III-a

a) Verbe cu sufixul *-se-*

-sufixul se adaugă direct radicalului:

rup	*se*	*i*	*rup*	*se*	*răm*
rup	*se*	*și*	*rup*	*se*	*răți*
rup	*se*	*ϕ*	*rup*	*se*	*ră*

-sufixul este adăugat prin eliminarea consoanei finale a radicalului:

admite	*admi*	*se*	*i*
aduce	*adu*	*se*	*i*
ajunge	*ajun*	*se*	*i*
deschide	*deschi*	*se*	*i*
compune	*compu*	*se*	*i*

-consoana finală a radicalului este înlocuită cu altă consoană

coace	*cop*	*se*	*i*
frige	*frip*	*se*	*i*

b.) Verbe cu sufixul *-u-*

-sufixul se adaugă direct radicalului: *abate, așterne, abține, bate;*

băt	*u*	*i*	*băt*	*u*	*răm*
băt	*u*	*și*	*băt*	*u*	*răți*
băt	*u*	*ϕ*	*băt*	*u*	*ră*

-sufixul se adaugă radicalului, cu modificări ale consoanei finale a acestuia:

crede	*crez*	*u*	*i*

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Conjugarea a IV-a

Verbe cu *-i*

cit	*i*	*i*	*contribu*	*i*	*i*	*şti*	*u*	*i*
cit	*i*	*şi*	*contribu*	*i*	*şi*	*şti*	*u*	*şi*
cit	*i*	*ϕ*	*contribu*	*i*	*ϕ*	*şti*	*u*	*ϕ*
cit	*i*	*răm*	*contribu*	*i*	*răm*	*şti*	*u*	*răm*
cit	*i*	*răţi*	*contribu*	*i*	*răţi*	*şti*	*u*	*răţi*
cit	*i*	*ră*	*contribu*	*i*	*ră*	*şti*	*u*	*ră*

Verbe cu *-î*

cobor	*î*	*i*	*cobor*	*î*	*răm*
cobor	*î*	*şi*	*cobor*	*î*	*răţi*
cobor	*î*	*ϕ*	*cobor*	*î*	*ră*

PERFECTUL COMPUS

Este format din auxiliarul morfologic *a avea* la indicativ prezent (*am, ai, a, am, aţi, au*) + participiul verbului de conjugat.

I	*II*	*III*	*IV*	
am dansat	*am apărut*	*am adus*	*am citit*	*am coborît*
ai dansat	*ai apărut*	*ai adus*	*ai citit*	*ai coborît*
a dansat	*a apărut*	*a adus*	*a citit*	*a coborît*
am dansat	*am apărut*	*am adus*	*am citit*	*am coborît*
aţi dansat	*aţi apărut*	*aţi adus*	*aţi citit*	*aţi coborît*
au dansat	*au apărut*	*au adus*	*au citit*	*au coborît*

La perfectul compus sînt identice, la toate conjugările, persoanele I singular şi I plural: *eu am dansat - noi am dansat.*

MAI MULT CA PERFECTUL

Radical + sufix + sufix + desinenţe
Primul sufix apare şi la perfectul simplu. Al doilea este *-se-*, la toate conjugările.
Desinenţele sînt: *-m, -şi, ϕ, -răm, -răţi, -ră.*

I				*II*					*III*					
dans	*a*	*se*	*m*	*apăr*	*u*	*se*	*m*	*făc*	*u*	*se*	*m*	*adu*	*se*	*m*
dans	*a*	*se*	*şi*	*apăr*	*u*	*se*	*şi*	*făc*	*u*	*se*	*şi*	*adu*	*se*	*şi*
dans	*a*	*se*	*ϕ*	*apăr*	*u*	*se*	*ϕ*	*făc*	*u*	*se*	*ϕ*	*adu*	*se*	*ϕ*
dans	*a*	*se*	*răm*	*apăr*	*u*	*se*	*răm*	*făc*	*u*	*se*	*răm*	*adu*	*se*	*răm*
dans	*a*	*se*	*răţi*	*apăr*	*u*	*se*	*răţi*	*făc*	*u*	*se*	*răţi*	*adu*	*se*	*răţi*
dans	*a*	*se*	*ră*	*apăr*	*u*	*se*	*ră*	*făc*	*u*	*se*	*ră*	*adu*	*se*	*ră*

IV

cit	*i*	*se*	*m*	*cobor*	*î*	*se*	*m*
cit	*i*	*se*	*şi*	*cobor*	*î*	*se*	*şi*
cit	*i*	*se*	*ϕ*	*cobor*	*î*	*se*	*ϕ*
cit	*i*	*se*	*răm*	*cobor*	*î*	*se*	*răm*
cit	*i*	*se*	*răţi*	*cobor*	*î*	*se*	*răţi*
cit	*i*	*se*	*ră*	*cobor*	*î*	*se*	*ră*

BCU IAŞI FILIALA UNIVERSITARĂ LIBRARY

Verbele de conjugarea a III-a cu sufixul *-se-* au la mai mult ca perfectul doi *-se-*: *deschisesem, închisesem, rupsesem.*

VIITORUL

a) Viitorul literar este alcătuit din prezentul indicativ al auxiliarului *a vrea (voi, vei, va, vom, veți, vor)* + infinitivul prezent al verbului de conjugat.

I	*II*	*III*	*IV*	
voi dansa	*voi apărea*	*voi aduce*	*voi citi*	*voi coborî*
vei dansa	*vei apărea*	*vei aduce*	*vei citi*	*vei coborî*
va dansa	*va apărea*	*va aduce*	*va citi*	*va coborî*
vom dansa	*vom apărea*	*vom aduce*	*vom citi*	*vom coborî*
veți dansa	*veți apărea*	*veți aduce*	*veți citi*	*veți coborî*
vor dansa	*vor apărea*	*vor aduce*	*vor citi*	*vor coborî*

În limbajul vorbit, auxiliarul *a vrea* are variante:

oi	*dansa*	*om*	*dansa*
ăi, îi, -i	*dansa*	*ăți, îți, oți, eți*	*dansa*
a, o	*dansa*	*or, o*	*dansa*

b) Viitorul care apare mai mult în limbajul vorbit, dar și în cel scris, cu *o* ca auxiliar invariabil pentru toate persoanele + conjunctivul prezent al verbului.

I	*II*	*III*	*IV*	
o să dansez	*o să apar*	*o să aduc*	*o să citim*	*o să cobor*
o să dansezi	*o să apari*	*o să aduci*	*o să citiți*	*o să cobori*
o să danseze	*o să apară*	*o să aducă*	*o să citească*	*o să coboare*
o să dansăm	*o să apărem*	*o să aducem*	*o să citim*	*o să coborîm*
o să dansați	*o să apăreți*	*o să aduceți*	*o să citiți*	*o să coborîți*
o să danseze	*o să apară*	*o să aducă*	*o să citească*	*o să coboare*

c) Viitorul caracteristic limbii vorbite, dar și celei scrise, compus din formele de indicativ prezent ale verbului *a avea* (forme de verb normal, nu de auxiliar) + conjunctivul prezent:

I	*II*	*III*	*IV*	
am să dansez	*am să apar*	*am să aduc*	*am să citesc*	*am să cobor*
ai să dansezi	*ai să apari*	*ai să aduci*	*ai să citești*	*ai să cobori*
are să danseze	*are să apară*	*are să aducă*	*are să citească*	*are să coboare*
avem să dansăm	*avem să apărem*	*avem să aducem*	*avem să citim*	*avem să coborîm*
aveți să dansați	*aveți să apăreți*	*aveți să aduceți*	*aveți să citiți*	*aveți să coborîți*
au să danseze	*au să apară*	*au să aducă*	*au să citească*	*au să coboare*

Aceste forme de viitor se folosesc mai ales la persoanele I, a II-a și a III-a singular, precum și a III-a plural.

VIITORUL ANTERIOR

Este compus din viitorul auxiliarului *a fi* + participiul verbului de conjugat.

I	II	III	IV	
voi fi dansat	*voi fi apărut*	*voi fi adus*	*voi fi citit*	*voi fi coborît*
vei fi dansat	*vei fi apărut*	*vei fi adus*	*vei fi citit*	*vei fi coborît*
va fi dansat	*va fi apărut*	*va fi adus*	*va fi citit*	*va fi coborît*
vom fi dansat	*vom fi apărut*	*vom fi adus*	*vom fi citit*	*vom fi coborît*
veți fi dansat	*veți fi apărut*	*veți fi adus*	*veți fi citit*	*veți fi coborît*
vor fi dansat	*vor fi apărut*	*vor fi adus*	*vor fi citit*	*vor fi coborît*

Modul conjunctiv

PREZENTUL

Este un timp simplu, deși este alcătuit din două cuvinte: *să* (semn = morfem) al modului respectiv + prezentul indicativ (cu excepția persoanelor a III-a singular și a III-a plural, care au altă desinență decît aceleași persoane de la prezentul indicativ și care sînt identice la conjunctiv prezent).

I	II	III	IV	
să dansez	*să apar*	*să aduc*	*să citesc*	*să cobor*
să dansezi	*să apari*	*să aduci*	*să citești*	*să cobori*
să danseze	*să apară*	*să aducă*	*să citească*	*să coboare*
să dansăm	*să apărem*	*să aducem*	*să citim*	*să coborîm*
să dansați	*să apăreți*	*să aduceți*	*să citiți*	*să coborîți*
să danseze	*să apară*	*să aducă*	*să citească*	*să coboare*

Deosebirea dintre persoana a III-a singular a prezentului indicativ și a III-a singular a prezentului conjunctiv constă doar în schimbarea desinențelor respective.

Indicativ prezent	Conjunctiv prezent
-ă	*-e*
mănîncă	*să mănînce*
află	*să afle*
lucrează	*să lucreze*
beneficiază	*să beneficieze*
-e	*-ă*
apare	*să apară*
vede	*să vadă*
citește	*să citească*
urăște	*să urască*

La alte verbe cele două forme sînt identice:

apropie	*să apropie*
știe	*să știe*

PERFECTUL

Este timp compus din prezentul conjunctiv al auxiliarului *a fi*, devenit invariabil + participiul verbului de conjugat.

I	II	III	IV	
să fi dansat	*să fi apărut*	*să fi adus*	*să fi citit*	*să fi coborît*
să fi dansat	*să fi apărut*	*să fi adus*	*să fi citit*	*să fi coborît*

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

să fi dansat	*să fi apărut*	*să fi adus*	*să fi citit*	*să fi coborît*
să fi dansat	*să fi apărut*	*să fi adus*	*să fi citit*	*să fi coborît*
să fi dansat	*să fi apărut*	*să fi adus*	*să fi citit*	*să fi coborît*
să fi dansat	*să fi apărut*	*să fi adus*	*să fi citit*	*să fi coborît*

Modul imperativ

Este mod simplu. Nu are timpuri, ci doar forme (afirmativă și negativă) și numai două persoane (a II-a singular și a II-a plural).

- AFIRMATIV

Persoana a II-a singular este identică (la unele verbe) cu formele de persoanele a II-a și a III-a singular ale indicativului prezent (radical + desinență).

Persoana a II-a plural este identică cu aceeași persoană de la indicativul prezent (radical + sufix + desinență).

a II-a singular	a II-a plural
Conjugarea I	
-ă	*-ți*
amestecă!	*amestecați!*
coboară!	*coborîți!*
dansează!	*dansați!*
subliniază!	*subliniați!*
-e	*-ți*
descheie!	*descheiați!*
apropie!	*apropiați!*
Conjugarea a II-a	
-i	*-ți*
vezi!	*vedeți!*
taci!	*tăceți!*
Conjugarea a III-a	
-e	*-ți*
deschide!	*deschideți!*
rupe!	*rupeți!*
-i	*-ți*
mergi!	*mergeți!*
rămî!	*rămîneți!*
Conjugarea a IV-a	
-i	*-ți*
fugi!	*fugiți!*
dormi!	*dormiți!*
-e	*-ți*
citește!	*citiți!*
pregătește!	*pregătiți!*
hotărăște!	*hotărîți!*
-ă	*-ți*
coboară!	*coborîți!*
doboară!	*doborîți!*

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

-o	*-ți*
vino!	*veniți!*

Unele verbe au imperativul afirmativ, persoana a II-a singular, format neregulat, dar la a II-a plural este normal:

a II-a singular	a II-a plural
adu!	*aduceți!*
du!	*duceți!*
fă!	*faceți!*
zi!	*ziceți!*

Pentru a se deosebi de formele de indicativ prezent (cu care sînt omonime), verbele la imperativ și propozițiile în care apar sînt urmate de semnul exclamării. *El intră în sală.* - Intră *în sală!*, *Maria citește* - *Maria*, citește*!*. La deosebirea lor ajută și vocativul care, de foarte multe ori, însoțește verbe la imperativ.

NEGATIV

La persoana a II-a singular este egal cu infinitivul prezent, precedat de *nu*, iar la persoana a II-a plural este omonim (are aceeași formă) cu imperativul afirmativ de aceeași persoană precedat de *nu*, ambele identice cu prezentul indicativ la persoana a II-a plural.

a II-a singular	a II-a plural
nu dansa!	*nu dansați!*
nu apărea!	*nu apăreți!*
nu deschide!	*nu deschideți!*
nu citi!	*nu citiți!*
nu coborî!	*nu coborîți!*

Nu toate verbele regulate se pot folosi la imperativ, ci numai acelea prin care se poate ordona cuiva ceva sau prin care se exprimă o rugăminte sau un îndemn: conjugarea I (*afecta, aglomera, banaliza, costa*); conjugarea a II-a (*putea, durea, vrea*), conjugarea a II-a (*aparține, coincide, depinde*); conjugarea a IV-a (*trebui, rugini, presimți*).

Modul condițional-optativ

PREZENTUL

Este alcătuit din auxiliarul *aș, ai, ar, am, ați, ar* la indicativ prezent + infinitivul prezent al verbului de conjugat.

I	II	III	IV	
aș dansa	*aș apărea*	*aș admite*	*aș citi*	*aș coborî*
ai dansa	*ai apărea*	*ai admite*	*ai citi*	*ai coborî*
ar dansa	*ar apărea*	*ar admite*	*ar citi*	*ar coborî*
am dansa	*am apărea*	*am admite*	*am citi*	*am coborî*
ați dansa	*ați apărea*	*ați admite*	*ați citi*	*ați coborî*
ar dansa	*ar apărea*	*ar admite*	*ar citi*	*ar coborî*

PERFECTUL

Este compus din prezentul condițional - optativ al verbului auxiliar *a fi* + participiul verbului de conjugat.

I	II	III	IV	
aş fi dansat	*aş fi apărut*	*aş fi adus*	*aş fi citit*	*aş fi coborît*
ai fi dansat	*ai fi apărut*	*ai fi adus*	*ai fi citit*	*ai fi coborît*
ar fi dansat	*ar fi apărut*	*ar fi adus*	*ar fi citit*	*ar fi coborît*
am fi dansat	*am fi apărut*	*am fi adus*	*am fi citit*	*am fi coborît*
aţi fi dansat	*aţi fi apărut*	*aţi fi adus*	*aţi fi citit*	*aţi fi coborît*
ar fi dansat	*ar fi apărut*	*ar fi adus*	*ar fi citit*	*ar fi coborît*

Modul infinitiv

PREZENTUL

Este timp simplu, cu structura *a* + radical + sufix.
A este considerat de către unii prepoziţie, iar de către alţii, morfem al acestui timp.
Sufixele pentru cele patru conjugări:

I	II	III	IV
a dans a	*a apăr ea*	*a aduc e*	*a cit i*	*a cobor î*

(Pentru alte detalii, vezi mai sus capitolul *Clasificarea verbelor* **românești în conjugări**).

PERFECTUL

Este compus din auxiliarul *a fi* la infinitivul prezent + participiul verbului de conjugat.

I	II	III	IV	
a fi dansat	*a fi apărut*	*a fi adus*	*a fi citit*	*a fi coborît*

Modul gerunziu

Este formă verbală simplă, fără timpuri. Se formează de la radical + sufixul modal *-înd* (pentru conjugările I, a II-a, a III-a şi a IV-a în -î) şi *-ind* (pentru verbele de conjugarea I, cu infinitivul în a *-(i)a* (*beneficia, închiria*) şi pentru cele de conjugarea a IV-a, cu infinitivul în *-i: citi, auzi*).

I	II	III	IV	
dansînd	*căzînd*	*mergînd*	*citind*	*coborînd*
apreciind	*părînd*	*deschizînd*	*auzind*	*doborînd*

În cadrul conjugării a III-a există verbe care îşi modifică consoana finală a rădăcinii în combinaţie cu sufixul modal:
a) *-d > -z: arde > arzînd, crede > crezînd, deschide > deschizînd, întinde > întinzînd etc.;*
b) *-d > -g: ucide > ucigînd;*
c) *-t > -ţ: compromite > compromiţînd, demite > demiţînd, scoate > scoţînd* etc.;
d) *-şt > -sc: cunoaşte > cunoscînd, naşte > născînd, paşte > păscînd* etc.

Modul participiu

Este formă verbală simplă, cu structura radical + sufix + sufix

I	II	III	IV
dans a t	*apăr u t*	*făc u t*	*cit i t*
	văz u t	*cresc u t*	*cobor î t*
		încrez u t	

La verbele de conjugarea a III-a care au la perfectul simplu sufixul *-se-* există o structură diferită de cea de mai sus, în sensul că au numai un sufix, al doilea, care se adaugă direct radicalului:

-sufixul este *-s: aprin s, ajun s, adu s, scri s;*

-sufixul este *-t: corup t, frîn t, fier t, spar t, înfip t.*

Participiul ca verb:

-are formă invariabilă în timpurile verbale compuse: *am mîncat;*

-are patru forme în calitate de component al diatezei pasive: *sînt chemat, sînt chemată, sîntem chemați, sîntem chemate.*

Participiul ca adjectiv:

Apare întotdeauna cu patru forme:

copil distrat	*copii distrați*
fetiță distrată	*fetițe distrate*

Modul suspin

Este mod simplu, egal cu participiul precedat de prepoziții: *de, la, pentru, după* etc.

I	II	III	IV	
de dansat	*de văzut*	*de adus*	*de citit*	*de coborît*

DIATEZA REFLEXIVĂ

Spre deosebire de diateza activă, la diateza reflexivă verbele sînt însoțite de pronume reflexive în dativ și în acuzativ, fără ca prin aceasta să se considere o diateză compusă, căci pronumele reflexiv este numai un semn (morfem) al acesteia prin care se deosebește, formal, de celelalte diateze.

Lucrările de specialitate și manualele școlare deosebesc mai multe tipuri de reflexive, neexistînd deci o concepție unitară asupra diatezei (vezi mai sus, capitolul *Diateza*).

Avînd în vedere divergențele de opinii, ar trebui considerate reflexive numai verbele care apar întotdeauna însoțite de pronume reflexive [83].

-cele mai multe dintre ele sînt însoțite de pronume reflexive în acuzativ:

a se abține, a se avînta, a se baza, a se bălăci, a se bizui, a se bîlbîi, a se bosumfla, a se burzului, a se căi, a se cățăra, a se coaliza, a se conforma, a se crampona, a se crispa, a se debarasa, a se dedubla, a se delăsa, a se desfăta, a se destrăbăla, a se dispensa, a se documenta, a se dumiri, a se erija, a se exterioriza, a se fandosi, a se furișa, a se gudura, a se hazarda, a se hlizi, a se holba, a se ivi, a se jelui, a se îmbufna, a se împotmoli, a se împotrivi, a se încăiera, a se încăpățîna, a se încrunta, a se încumeta, a se îndeletnici, a se îndrăgosti, a se înfrupta, a se îngîmfa, a se înhăita, a se înnegura, a se învăpăia, a se învecina, a se învrednici, a se lamenta, a se lăfăi, a se maimuțări, a se milogi, a se milostivi, a se mîndri, a se năpusti, a se ofili, a se opinti, a se ploconi, a se poticni, a se preta, a se pripi, a se ralia, a se răfui, a se răzgîndi, a se reculege, a se referi, a se refugia, a se resemna, a se revanșa, a se rușina, a se sclifosi, a se sfii, a se sinchisi, a se smiorcăi, a se teme, a se tîngui, a se tolăni, a se văicări, a se văita, a se vînzoli, a se zbate, a se zbengui, a se zbuciuma. Este vorba, după cum se vede, de aproximativ 85 de verbe.

-numărul verbelor cu pronume reflexive în dativ este nesemnificativ: *a-şi asuma, a-şi aroga, a-şi disputa, a-şi însuşi, a-şi teme.*

Toate verbele de mai sus sînt verbe personale, care se pot conjuga la toate persoanele.

Pe lîngă acestea, există verbe unipersonale reflexive:

a se alerta, a se atrofia, a se calcifia, a se cicatriza, a se cristaliza, a se dărăpăna, a se defecta, a se demoda, a se dezagrega, a se evapora, a se inflama, a se înnora, a se întîmpla, a se osifica, a se perima, a se rarefia, a se revărsa, a se nărăvi, a se spălăci, a se zaharisi, a se zvoni.

În timpul conjugării reflexive, forma verbelor este aceeaşi ca la diteza activă, schimbîndu-se doar pronumele reflexiv.

Verbe cu pronume reflexiv în acuzativ

a se răzgîndi

Modul indicativ

Prezent	Imperfect	Perfectul simplu
mă răzgîndesc	*mă răzgîndeam*	*mă răzgîndii*
te răzgîndeşti	*te răzgîndeai*	*te răzgîndişi*
se răzgîndeşte	*se răzgîndea*	*se răzgîndi*
ne răzgîndim	*ne răzgîndeam*	*ne răzgîndirăm*
vă răzgîndiţi	*vă răzgîndeaţi*	*vă răzgîndirăţi*
se răzgîndesc	*se răzgîndeau*	*se răzgîndiră*

Perfectul compus	Mai mult ca perfectul
m-am răzgîndit	*mă răzgîndisem*
te-ai răzgîndit	*te răzgîndiseşi*
s-a răzgîndit	*se răzgîndise*
ne-am răzgîndit	*ne răzgîndiserăm*
v-aţi răzgîndit	*vă răzgîndiserăţi*
s-au răzgîndit	*se răzgîndiseră*

Viitor	Viitorul anterior
mă voi răzgîndi	*mă voi fi răzgîndit*
te vei răzgîndi	*te vei fi răzgîndit*
se va răzgîndi	*se va fi răzgîndit*
ne vom răzgîndi	*ne vom fi răzgîndit*
vă veţi răzgîndi	*vă veţi fi răzgîndit*
se vor răzgîndi	*se vor fi răzgîndit*

Modul conjunctiv

Prezent	Perfect
să mă răzgîndesc	*să mă fi răzgîndit*
să te răzgîndeşti	*să te fi răzgîndit*
să se răzgîndească	*să se fi răzgîndit*
să ne răzgîndim	*să ne fi răzgîndit*
să vă răzgîndiţi	*să vă fi răzgîndit*
să se răzgîndească	*să se fi răzgîndit*

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Modul condițional-optativ

Prezent	Perfect
m-aș răzgîndi	*m-aș fi răzgîndit*
te-ai răzgîndi	*te-ai fi răzgîndit*
s-ar răzgîndi	*s-ar fi răzgîndit*
ne-am răzgîndi	*ne-am fi răzgîndit*
v-ați răzgîndi	*v-ați fi răzgîndit*
s-ar răzgîndi	*s-ar fi răzgîndit*

Modul imperativ

	Pozitiv	Negativ
a II-a singular	*răzgîndește-te!*	*nu te răzgîndi!*
a II-a plural	*răzgîndiți-vă!*	*nu vă răzgîndiți!*

Modul infinitiv

Prezent	Perfect
a mă răzgîndi	*a mă fi răzgîndit*
a te răzgîndi	*a te fi răzgîndit*
a se răzgîndi	*a se fi răzgîndit*
a ne răzgîndi	*a ne fi răzgîndit*
a vă răzgîndi	*a vă fi răzgîndit*
a se răzgîndi	*a se fi răzgîndit*

Modul gerunziu

răzgîndindu-mă	*răzgîndindu-ne*
răzgîndindu-te	*răzgîndindu-vă*
răzgîndindu-se	*răzgîndindu-se*

Faptul că la modurile infinitiv și gerunziu de la diateza reflexivă pronumele reflexive apar la toate persoanele nu trebuie să ducă la concluzia că ele sînt moduri personale. Se poate spune însă că avem verbe la infinitiv sau la gerunziu cu pronume reflexive de o anumită persoană. Constatarea este valabilă și pentru verbele reflexive cu dativ.

Verbe cu pronume reflexive în dativ

a-și însuși

Modul indicativ

Prezent	Imperfect	Perfectul simplu
îmi însușesc	*îmi însușeam*	*îmi însușii*
îți însușești	*îți însușeai*	*îți însușișii*
își însușește	*își însușea*	*își însuși*
ne însușim	*ne însușeam*	*ne însușirăm*
vă însușiți	*vă însușeați*	*vă însușirăți*
își însușesc	*își însușeau*	*își însușiră*

Perfectul compus	Mai mult ca perfectul
mi-am însușit	*îmi însușisem*
ți-ai însușit	*îți însușiseși*
și-a însușit	*își însușise*
ne-am însușit	*ne însușiserăm*
v-ați însușit	*vă însușiserăți*
și-au însușit	*își însușiseră*

Viitor	Viitorul anterior
îmi voi însuși	*îmi voi fi însușit*
îți vei însuși	*îți vei fi însușit*
își va însuși	*își va fi însușit*
ne vom însuși	*ne vom fi însușit*
vă veți însuși	*vă veți fi însușit*
își vor însuși	*își vor fi însușit*

Modul conjunctiv

Prezent	Perfect
să-mi însușesc	*să-mi fi însușit*
să-ți însușești	*să-ți fi însușit*
să-și însușească	*să-și fi însușit*
să ne însușim	*să ne fi însușit*
să vă însușiți	*să vă fi însușit*
să-și însușească	*să-și fi însușit*

Modul imperativ

	Afirmativ	Negativ
a II-a sg.	*însușește-ți!*	*nu-ți însuși!*
a II-a pl.	*însușiți-vă!*	*nu vă însușiți!*

Modul condițional-optativ

Prezent

mi-aș însuși	*ne-am însuși*
ți-ai însuși	*v-ați însuși*
și-ar însuși	*și-ar însuși*

Perfect

mi-aș fi însușit	*ne-am fi însușit*
ți-ai fi însușit	*v-ați fi însușit*
și-ar fi însușit	*și-ar fi însușit*

Modul infinitiv

Prezent	Perfect
a-mi însuși	*a-mi fi însușit*
a-ți însuși	*a-ți fi însușit*
a-și însuși	*a-și fi însușit*
a ne însuși	*a ne fi însușit*

BCU "ASCENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

a vă însuși — *a vă fi însușit*
a-și însuși — *a-și fi însușit*

Modul gerunziu

însușindu-mi — *însușindu-ne*
însușindu-ți — *însușindu-vă*
însușindu-și — *însușindu-și*

Diateza reflexivă nu are modurile participiu și suspin.

Timpurile verbale compuse de la diateza activă au aceeași structură și la diateza reflexivă.

DIATEZA PASIVĂ

Este o diateză compusă din auxiliarul morfologic *a fi*, conjugat la modul și timpul respectiv + participiul verbului de conjugat, care se schimbă în funcție de genul și numărul subiectului propoziției.

Modul indicativ

Prezent

sînt văzut (ă) — *sîntem văzuți (văzute)*
ești văzut (ă) — *sînteți văzuți (văzute)*
este văzut (ă) — *sînt văzuți (văzute)*

Imperfect

eram văzut (văzută) — *eram văzuți (văzute)*
erai văzut (văzută) — *erați văzuți (văzute)*
era văzut (văzută) — *erau văzuți (văzute)*

Perfectul simplu

fui (fusei) văzut (văzută)
fuși (fuseși) văzut (văzută)
fu (fuse) văzut (văzută)
furăm (fuserăm) văzuți (văzute)
furăți (fuserăți) văzuți (văzute)
fură (fuseră) văzuți (văzute)

Perfectul compus

am fost văzut (văzută)
ai fost văzut (văzută)
a fost văzut (văzută)
am fost văzuți (văzute)
ați fost văzuți (văzute)
au fost văzuți (văzute)

Mai mult ca perfectul

fusesem văzut (văzută) — *fuseserăm văzuți (văzute)*
fuseseși văzut (văzută) — *fuseserăți văzuți (văzute)*
fusese văzut (văzută) — *fuseseră văzuți (văzute)*

Viitor

voi fi văzut (văzută)
vei fi văzut (văzută)
va fi văzut (văzută)
vom fi văzuți (văzute)
veți fi văzuți (văzute)
vor fi văzuți (văzute)

Viitorul anterior

voi fi fost văzut (văzută)
vei fi fost văzut (văzută)
va fi fost văzut (văzută)
vom fi fost văzuți (văzute)
veți fi fost văzuți (văzute)
vor fi fost văzuți (văzute)

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Modul conjunctiv

Prezent

să fiu văzut (văzută)	*să fim văzuți (văzute)*
să fii văzut (văzută)	*să fiți văzuți (văzute)*
să fie văzut (văzută)	*să fie văzuți (văzute)*

Perfect

să fi fost văzut (văzută)	*să fi fost văzuți (văzute)*
să fi fost văzut (văzută)	*să fi fost văzuți (văzute)*
să fi fost văzut (văzută)	*să fi fost văzuți (văzute)*

Modul imperativ

Toate gramaticile și manualele școlare dau și formele acestui mod, deși ele nu se pot folosi.

	Afirmativ	Negativ
a II-a sg.	*fii văzut (văzută)!*	*nu fi văzut (văzută)!*
a II-a pl.	*fiți văzuți (văzute)!*	*nu fiți văzuți (văzute)!*

Modul condițional-optativ

Prezent	Perfect
aș fi văzut (văzută)	*aș fi fost văzut (văzută)*
ai fi văzut (văzută)	*ai fi fost văzut (văzută)*
ar fi văzut (văzută)	*ar fi fost văzut (văzută)*
am fi văzuți (văzute)	*am fi fost văzuți (văzute)*
ați fi văzuți (văzute)	*ați fi fost văzuți (văzute)*
ar fi văzuți (văzute)	*ar fi fost văzuți (văzute)*

Modul infinitiv

Prezent	Perfect
a fi văzut (văzută)	*a fi fost văzut (văzută)*
a fi văzuți (văzute)	*a fi fost văzuți (văzute)*

Modul gerunziu

fiind văzut (văzută)
fiind văzuți (văzute)

Diateza pasivă nu are modurile participiu și suspin.

Există, în cadrul diatezelor activă și pasivă, la unele moduri și timpuri, forme verbale omonime (identice):

Activă	Pasivă
Viitor anterior	Viitor
voi fi văzut	*voi fi văzut*

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Probabil îl **voi fi văzut.** *Nu știu dacă* **voi fi văzut** *de el.*

Condițional-optativ perfect

aș fi văzut
Dacă **l-aș fi văzut,** *i-aș fi dat cartea.*

Condițional-optativ prezent

aș fi văzut
Dacă **aș fi văzut** *de colegi, le-aș spune ceva.*

Infinitiv perfect

a fi văzut
Am plecat fără **a-l fi văzut** *pe Radu.*

Infinitiv prezent

a fi văzut
A intrat fără **a fi văzut** *de nimeni.*

5.5. CONJUGAREA VERBELOR AUXILIARE

Verbele auxiliare sînt *a fi, a avea* și *a vrea*

A FI

Modul indicativ

Prezent	Imperfect	Perfectul simplu
sînt, îs, -s	*eram*	*fui, fusei*
ești	*erai*	*fuși, fuseși*
este, e, îi, -i	*era*	*fu, fuse*
sîntem	*eram*	*furăm, fuserăm*
sînteți	*erați*	*furăți, fuserăți*
sînt, îs, -s	*erau*	*fură, fuseră*

Contexte cu formele scurte de la prezent: *Eu* **îs** *bolnav, Eu* **nu-s** *student; Radu* **îi** *înalt, El* **nu-i** *de acord cu noi, Nu* **i-i** *frig, Ele îs studente, Ele-s eleve.* Formele **îi** și **îs** nu sînt literare.

Perfectul compus	Mai mult ca perfectul
am fost	*fusesem*
ai fost	*fuseseși*
a fost	*fusese*
am fost	*fuseserăm*
ați fost	*fuseserăți*
au fost	*fuseseră*

Viitor	Viitor anterior
voi fi	*voi fi fost*
vei fi	*vei fi fost*
va fi	*va fi fost*
vom fi	*vom fi fost*
veți fi	*veți fi fost*
vor fi	*vor fi fost*

Modul conjunctiv

Prezent	Perfect
să fiu	*să fi fost*
să fii	*să fi fost*

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

să fie	*să fi fost*
să fim	*să fi fost*
să fiți	*să fi fost*
să fie	*să fi fost*

Modul imperativ

Afirmativ		Negativ
a II-a sg.	*fii!*	*nu fi!*
a II-a pl.	*fiți!*	*nu fiți!*

Modul condițional-optativ

Prezent	Perfect
aș fi	*aș fi fost*
ai fi	*ai fi fost*
ar fi	*ar fi fost*
am fi	*am fi fost*
ați fi	*ați fi fost*
ar fi	*ar fi fost*

Modul infinitiv

Prezent	Perfect
a fi	*a fi fost*

Modul gerunziu

fiind

Modul participiu

fost - fostă
foști - foste

Modul supin

(de) fost

Nu se folosește la supin decît în situații speciale:
De fost, *am fost, dar n-am rezolvat nimic.*

A AVEA

Ca auxiliar morfologic se folosește la perfectul compus în formele *am. ai, a, am, ați, au,* de indicativ prezent, la care se adaugă participiul verbului de conjugat și la o variantă de viitor, în formele sale normale de indicativ prezent: *am să merg, ai să mergi, are să meargă, avem să mergem, aveți să mergeți, au să meargă.*

A VREA

Se folosește ca auxiliar morfologic numai la viitor: auxiliarul este la indicativ prezent (*voi, vei, va, vom, veți, vor*), la care se adaugă infinitivul prezent al verbului de conjugat.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5.6. CONJUGAREA VERBELOR NEREGULATE

Verbele neregulate din limba română sînt: *a fi, a avea, a vrea, a bea, a da, a lua, a mînca, a sta, a usca.*

A FI

Este verbul cel mai neregulat dintre toate verbele din această categorie. Conjugarea lui a fost făcută în întregime la capitolul *Conjugarea verbelor auxiliare.*

El are cele mai multe rădăcini în timpul flexiunii (şase): două la indicativ prezent (sînt, sînt*em*, sînt*eţi*; eş*ti*, est*e*), una la imperfect (er*am*, er*ai*, era), una la perfectul simplu şi la mai mult ca perfectul (fu*i*, fu*sei*, fu*sese*); una la participiu şi supin (fost) şi una la infinitiv prezent, conjunctiv prezenţ şi gerunziu (fi, fi*u*, fi*ind*).

Sufixele care se adaugă la radicalul verbal sînt:

- *-e-* la indicativ prezent, persoanele I şi a II-a plural: *sîntem, sînteţi;*
- *-a-* la imperfect, toate persoanele: *eram, erai ...;*
- *-se-* sau *-ϕ-* la perfectul simplu, toate persoanele: *fui, fusei;*
- *-se-* + *-se-* la mai mult ca perfectul, toate persoanele: *fusesem, fuseseşi ...;*
- *-ϕ-* la conjunctiv: *să fiu, să fii.*

Aproape fiecare sufix corespunde altei conjugări: *eram* - conjugării I, *fusei, fusesem*, - conjugărilor a II-a şi a III-a, *fiu* - conjugării a IV-a.

Desinenţele care apar în timpul conjugării verbului sînt cele normale: *-ϕ, -i, -e, -m, -ţi, -ϕ*, la indicativ prezent; *-m, -i, -ϕ, -m, -ţi, -u*, la imperfect; *-i, -şi, -ϕ, -răm, -răţi, -ră*, la perfectul simplu; *-m, -şi, -ϕ, -răm, -răţi, -ră*, la mai mult ca perfectul; *-u, -i, -e, -m, -ţi, -e*, la conjunctiv prezent.

A AVEA

Modul indicativ

Prezent	Imperefct	Perfectul simplu
am	*aveam*	*avui, avusei*
ai	*aveai*	*avuşi, avuseşi*
are	*avea*	*avu, avuse*
avem	*aveam*	*avurăm, avuserăm*
aveţi	*aveaţi*	*avurăţi, avuserăţi*
au	*aveau*	*avură, avuseră*

Perfectul compus	Mai mult ca perfectul
am avut	*avusesem*
ai avut	*avuseseşi*
a avut	*avusese*
am avut	*avuseserăm*
aţi avut	*avuseserăţi*
au avut	*avuseseră*

Viitor	Viitorul anterior
voi avea	*voi fi avut*
vei avea	*vei fi avut*
va avea	*va fi avut*
vom avea	*vom fi avut*
veţi avea	*veţi fi avut*
vor avea	*vor fi avut*

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Modul conjunctiv

Prezent	Perfect
să am	*să fi avut*
să ai	*să fi avut*
să aibă	*să fi avut*
să avem	*să fi avut*
să aveți	*să fi avut*
să aibă	*să fi avut*

Modul imperativ

	Afirmativ	Negativ
a II-a sg.	*ai!*	*nu avea!*
a II-a pl.	*aveți!*	*nu aveți!*

Modul condițional-optativ

Prezent	Perfect
aș avea	*aș fi avut*
ai avea	*ai fi avut*
ar avea	*ar fi avut*
am avea	*am fi avut*
ați avea	*ați fi avut*
ar avea	*ar fi avut*

Modul infinitiv

Prezent	Perfect
a avea	*a fi avut*

Modul gerunziu

avînd

Modul participiu

avut - avută
avuți - avute

Modul supin

de avut

Formele neregulate apar numai la indicativ prezent (*am, ai, are, au*), la conjunctiv prezent (*am, ai, aibă*) și imperativ afirmativ (*ai*).

A VREA

Modul indicativ

Prezent	Imperfect	Perfectul simplu	Perfectul compus
vreau	*vream*	*vrui, vrusei*	*am vrut*
vrei	*vreai*	*vruși, vruseși*	*ai vrut*
vrea	*vrea*	*vru, vruse*	*a vrut*

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

vrem	*vream*	*vrurăm, vruserăm*	*am vrut*
vreți	*vreați*	*vrurăți, vruserăți*	*ați vrut*
vor	*vreau*	*vrură, vruseră*	*au vrut*

Mai mult ca perfectul	Viitor	Viitorul anterior
vrusesem	*voi vrea*	*voi fi vrut*
vruseseși	*vei vrea*	*vei fi vrut*
vrusese	*va vrea*	*va fi vrut*
vruseserăm	*vom vrea*	*vom fi vrut*
vruseserăți	*veți vrea*	*veți fi vrut*
vruseseră	*vor vrea*	*vor fi vrut*

Modul conjunctiv

Prezent	Perfect
să vreau	*să fi vrut*
să vrei	*să fi vrut*
să vrea	*să fi vrut*
să vrem	*să fi vrut*
să vreți	*să fi vrut*
să vrea	*să fi vrut*

Modul condițional-optativ

Prezent	Perfect
aș vrea	*aș fi vrut*
ai vrea	*ai fi vrut*
ar vrea	*ar fi vrut*
am vrea	*am fi vrut*
ați vrea	*ați fi vrut*
ar vrea	*ar fi vrut*

Modul infinitiv

Prezent	Perfect
a vrea	*a fi vrut*

Gerunziu

vrînd

Participiu

vrut - vrută
vruți - vrute

Supin

(de) vrut

Verbul *a vrea* este neregulat numai la indicativ prezent, persoana a III-a plural (*vor*).

Deși se pot conjuga la toate formele, cu excepția imperativului, formele lui *a vrea*

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

nu se folosesc însă peste tot: astfel, la imperfect și la mai mult ca perfectul se folosesc formele verbului regulat *a voi.*

A BEA

Prezent	Imperfect	Perfectul simplu	Perfectul compus
beau	*beam*	*băui*	*am băut*
bei	*beai*	*băuși*	*ai băut*
bea	*bea*	*bău*	*a băut*
bem	*beam*	*băurăm*	*am băut*
beți	*beați*	*băurăți*	*ați băut*
beau	*beau*	*băură*	*au băut*

Mai mult ca perfectul

băusem	*băuserăm*
băuseși	*băuserăți*
băuse	*băuseră*

Viitor

voi bea	*vom bea*
vei bea	*veți bea*
va bea	*vor bea*

Viitorul anterior

voi fi băut	*vom fi băut*
vei fi băut	*veți fi băut*
va fi băut	*vor fi băut*

Modul conjunctiv

Prezent	Perfect
să beau	*să fi băut*
să bei	*să fi băut*
să bea	*să fi băut*
să bem	*să fi băut*
să beți	*să fi băut*
să bea	*să fi băut*

Modul imperativ

	Afirmativ	Negativ
a II-a sg.	*bea!*	*nu bea!*
a II-a pl.	*beți!*	*nu beți!*

Modul condițional-opatativ

Prezent	Perfect
aș bea	*aș fi băut*
ai bea	*ai fi băut*
ar bea	*ar fi băut*
am bea	*am fi băut*
ați bea	*ați fi băut*
ar bea	*ar fi băut*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Modul infinitiv

Prezent	Perfect
a bea	*a fi băut*

Modul gerunziu

bînd

Modul participiu

băut - băută
băuți - băute

Modul supin

de băut

Neregularitatea verbului *a bea* ar putea fi identificată la formele de perfectul simplu, mai mult ca perfect și participiu, care au altă rădăcină față de prezent, de imperfect și de infinitiv.

A DA și *A STA*

Modul indicativ

Prezent		Imperfect		Perfectul simplu	
dau	*stau*	*dădeam*	*stăteam*	*dădui*	*stătui*
dai	*stai*	*dădeai*	*stăteai*	*dădușî*	*stătușî*
dă	*stă*	*dădea*	*stătea*	*dădu*	*stătu*
dăm	*stăm*	*dădeam*	*stăteam*	*dădurăm*	*stăturăm*
dați	*stați*	*dădeați*	*stăteați*	*dădurăți*	*stăturăți*
dau	*stau*	*dădeau*	*stăteau*	*dădură*	*stătură*

Perfectul compus		Mai mult ca perfectul	
am dat	*am stat*	*dădusem*	*stătusem*
ai dat	*ai stat*	*dăduseși*	*stătuseși*
a dat	*a stat*	*dăduse*	*stătuse*
am dat	*am stat*	*dăduserăm*	*stătuserăm*
ați dat	*ați stat*	*dăduserăți*	*stătuserăți*
au dat	*au stat*	*dăduseră*	*stătuseră*

Modul conjunctiv

Prezent		Perfect	
să dau	*să stau*	*să fi dat*	*să fi stat*
să dai	*să stai*	*să fi dat*	*să fi stat*
să dea	*să stea*	*să fi dat*	*să fi stat*
să dăm	*să stăm*	*să fi dat*	*să fi stat*
să dați	*să stați*	*să fi dat*	*să fi stat*
să dea	*să stea*	*să fi dat*	*să fi stat*

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Modul imperativ

	Afirmativ		Negativ	
a II-a sg.	*dă!*	*stai!*	*nu da!*	*nu sta!*
a II-a pl.	*dați!*	*stați!*	*nu dați!*	*nu stați!*

Modul condițional-optativ

Prezent		Perfect	
aș da	*aș sta*	*aș fi dat*	*aș fi stat*
ai da	*ai sta*	*ai fi dat*	*ai fi stat*
ar da	*ar sta*	*ar fi dat*	*ar fi stat*
am da	*am sta*	*am fi dat*	*am fi stat*
ați da	*ați sta*	*ați fi dat*	*ați fi stat*
ar da	*ar sta*	*ar fi dat*	*ar fi stat*

Modul infinitiv

Prezent	Perfect
a da	*a fi dat*
a sta	*a fi stat*

Modul gerunziu

dînd
stînd

Modul participiu

dat - dată *stat*
dați - date

Modul supin

de dat *de stat*

Neregularitatea acestor verbe se vede la imperfect, perfectul simplu, mai mult ca perfect, participiu (unde radicalul se dublează) și conjunctiv prezent, persoana a III-a singular (*să dea, să stea*).

A LUA

Modul indicativ

Prezent	Imperfect	Perfectul simplu	Perfectul compus	Mai mult ca perfectul
iau	*luam*	*luai*	*am luat*	*luasem*
iei	*luai*	*luași*	*ai luat*	*luași*
ia	*lua*	*luă*	*a luat*	*luase*
luăm	*luam*	*luarăm*	*am luat*	*luaserăm*
luați	*luați*	*luarăți*	*ați luat*	*luaserăți*
iau	*luau*	*luară*	*au luat*	*luaseră*

Viitor	Viitor anterior
voi lua	*voi fi luat*
vei lua	*vei fi luat*

BCU "SICENTRALĂ UNIVERSITARĂ LIBRARY

	va lua	*va fi luat*
	vom lua	*vom fi luat*
	veți lua	*veți fi luat*
	vor lua	*vor fi luat*

Modul conjunctiv

Prezent	Perfect
să iau	*să fi luat*
să iei	*să fi luat*
să ia	*să fi luat*
să luăm	*să fi luat*
să luați	*să fi luat*
să ia	*să fi luat*

Modul imperativ

	Afirmativ	Negativ
a II-a sg.	*ia!*	*nu lua!*
a II-a pl.	*luați!*	*nu luați!*

Modul condițional-optativ

Prezent	Perfect
aș lua	*aș fi luat*
ai lua	*ai fi luat*
ar lua	*ar fi luat*
am lua	*am fi luat*
ați lua	*ați fi luat*
ar lua	*ar fi luat*

Modul infinitiv

Prezent	Perfect
a lua	*a fi luat*

Modul gerunziu

luînd

Modul participiu

luat - luată
luați - luate

Modul supin

de luat

Verbul are forme neregulate numai la prezent indicativ și prezent conjunctiv (*iau, iei, ia, iau*) și la imperativ afirmativ, persoana a II-a singular (*ia*).

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

A MÎNCA şi *A USCA*

Modul indicativ

Prezent		Imperfect	
mănînc	*usuc*	*mîncam*	*uscam*
mănînci	*usuci*	*mîncai*	*uscai*
mănîncă	*usucă*	*mînca*	*usca*
mîncăm	*uscăm*	*mîncam*	*uscam*
mîncaţi	*uscaţi*	*mîncaţi*	*uscaţi*
mănîncă	*usucă*	*mîncau*	*uscau*

Perfectul simplu		Perfectul compus	
mîncai	*uscai*	*am mîncat*	*am uscat*
mîncaşi	*uscaşi*	*ai mîncat*	*ai uscat*
mîncă	*uscă*	*a mîncat*	*a uscat*
mîncarăm	*uscarăm*	*am mîncat*	*am uscat*
mîncarăţi	*uscarăţi*	*aţi mîncat*	*aţi uscat*
mîncară	*uscară*	*au mîncat*	*au uscat*

Mai mult ca perfectul		Viitor	
mîncasem	*uscasem*	*voi mînca*	*voi usca*
mîncaseşi	*uscaseşi*	*vei mînca*	*vei usca*
mîncase	*uscase*	*va mînca*	*va usca*
mîncaserăm	*uscaserăm*	*vom mînca*	*vom usca*
mîncaserăţi	*uscaserăţi*	*veţi mînca*	*veţi usca*
mîncaseră	*uscaseră*	*vor mînca*	*vor usca*

Viitorul anterior

voi fi mîncat	*voi fi uscat*
vei fi mîncat	*vei fi uscat*
va fi mîncat	*va fi uscat*
vom fi mîncat	*vom fi uscat*
veţi fi mîncat	*veţi fi uscat*
vor fi mîncat	*vor fi uscat*

Modul conjunctiv

Prezent		Perfect	
să mănînc	*să usuc*	*să fi mîncat*	*să fi uscat*
să mănînci	*să usuci*	*să fi mîncat*	*să fi uscat*
să mănînce	*să usuce*	*să fi mîncat*	*să fi uscat*
să mîncăm	*să uscăm*	*să fi mîncat*	*să fi uscat*
să mîncaţi	*să uscaţi*	*să fi mîncat*	*să fi uscat*
să mănînce	*să usuce*	*să fi mîncat*	*să fi uscat*

Modul imperativ

	Afirmativ		Negativ	
a II-a sg.	*mănîncă!*	*usucă!*	*nu mînca!*	*nu usca!*
a II-a pl.	*mîncaţi!*	*uscaţi!*	*nu mîncaţi!*	*nu uscaţi!*

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Modul condițional-optativ

Prezent		Perfect	
aș mînca	*aș usca*	*aș fi mîncat*	*aș fi uscat*
ai mînca	*ai usca*	*ai fi mîncat*	*ai fi uscat*
ar mînca	*ar usca*	*ar fi mîncat*	*ar fi uscat*
am mînca	*am usca*	*am fi mîncat*	*am fi uscat*
ați mînca	*ați usca*	*ați fi mîncat*	*ați fi uscat*
ar mînca	*ar usca*	*ar fi mîncat*	*ar fi uscat*

Modul infinitiv

Prezent		Perfect	
a mînca	*a usca*	*a fi mîncat*	*a fi uscat*

Modul gerunziu

mîncînd
uscînd

Modul participiu

mîncat - mîncată *uscat - uscată*
mîncați - mîncate *uscați - uscate*

Modul supin

de mîncat
de uscat

Neregularitatea celor două verbe este vizibilă numai la indicativ și conjunctiv prezent (*mănînc,usuc, mănîncă, usucă, să mănînce*) și la imperativ afirmativ persoana a II-a singular (*mănîncă! usucă!*).

În concluzie, faptul că există verbe neregulate trebuie să ne ducă la cercetarea mai mult a radicalilor acestora și mai puțin a desinențelor, care sînt aceleași cu ale verbelor regulate.

6. FUNCȚIILE SINTACTICE ALE VERBELOR (LOCUȚIUNILOR VERBALE)

6.1. VERBE (LOCUȚIUNI VERBALE) PREDICATIVE LA MODURI PERSONALE

Unica lor funcție sintactică este aceea de predicat verbal: *Maria* pleacă *la piață*, *Ei nu*-și aduc aminte *ce au făcut atunci.*

Cînd verbele și locuțiunile verbele sînt însoțite de adverbul negativ *nu*, considerăm că acesta nu intră în componența predicatului verbal. Excepția face imperativul negativ, în structura căruia intră adverbul nu.

6.2. VERBELE AUXILIARE

Verbele auxiliare (morfologice și sintactice), luate separat, nu au funcții sintactice: *Ei* au *plecat*, *Maria* este *profesoară.*

6.3. VERBE (LOCUȚIUNI VERBALE) PREDICATIVE LA MODURI NEPERSONALE

De regulă, cînd se cer asemenea situații, se exemplifică numai cu verbe la diateza activă. Și la celelalte diateze, reflexivă și pasivă, verbele au aceleași funcții.

MODUL INFINITIV

Funcții sintactice cuprinse în manualele școlare:

- subiect: A face *sport e o obligație a fiecăruia; Nu-i place* a se furișa *pe lîngă clădiri;*
- nume predicativ: *Pretenția lui era* de a fi băgat în seamă *de toți; Plăcerea lui este* de a-și aduce aminte *de prieteni;*
- atribut verbal: *El are obligația* de a alerga *zilnic* / de a se gîndi *la colegi* / de a băga în seamă *ce se întîmplă;*
- complement direct: *Ea nu poate* veni *aici; Maria începe* a se gîndi *la prieteni; Accidentul nu a putut* fi evitat;
- complement indirect: *S-a săturat* a fugi *tot timpul, S-a plictisit* a se gîndi *tot timpul la ce s-a întîmplat;*
- complement circumstanțial de timp: Înainte de a veni *aici, a fost pe la colegii lui;* Înainte de a fi interogat *de poliție, a fost la arest; A venit* înainte de a-i fi văzut *pe colegii lui;*
- complement circumstanțial de mod: *Intră* fără a zice *nimic* / fără a fi văzut *de colegi;*
- complement circumstanțial de scop: *A venit* pentru a susține *examenele* / pentru a se dumiri *ce ai făcut* / pentru a fi examinat;
- complement circumstanțial de cauză: *A fost condamnat* pentru a fi *spart case de bani.*

Alte funcții sintactice:

- complement circumstanțial concesiv: Fără a cunoaște *zona, s-a descurcat foarte bine;*
- complement circumstanțial de mod comparativ: *E mai bine a te plimba* decît *a nu* face *nimic;*
- complement circumstanțial consecutiv: *E prea isteț* pentru a face *o asemenea greșeală;*
- complement circumstanțial opozițional: În loc de a intra *în sala X a intrat în sala XI.*

Infinitivul din timpurile verbale compuse are funcții sintactice împreună cu auxiliarele respective: *Ei* vor citi *lecția.*

MODUL GERUNZIU

Ca verb, gerunziul are următoarele funcții sintactice:

- subiect: *Se vede* venind;
- atribut verbal: *Am văzut oameni* lucrînd;
- complement direct: *Aud* cîntînd, *Aud* cîntîndu-se;
- complement indirect: *S-a săturat* privindu-l / amintindu-și *de el;*
- complement circumstanțial de mod: *Ei trec strada* respectînd *marcajele;*
- complement circumstanțial de timp: Venind *la voi, am văzut un accident;* Plimbîndu-se *pe stradă, s-a întîlnit cu un coleg;*
- circumstanțial condițional: Trăind *mult, vei vedea multe;*
- circumstanțiale de cauză: Îmbolnăvindu-se *a lipsit de la cursuri;* Nefiind ascultat, *a protestat.*
- circumstanțial concesiv: Necunoscînd *orașul, totuși s-a descurcat;*
- circumstanțial instrumental: *S-a îmbogățit* vînzînd *gogoși;*

- element predicativ suplimentar: *Îl văd* **venind.**

b) Ca adjectiv, gerunziul poate fi:

- atribut adjectival: *Văd oameni* **suferinzi;**
- nume predicativ: *Apa este* **spumegîndă.**

MODUL PARTICIPIU

a) Ca verb, participiul poate să apară în două poziții:

- în formele verbale compuse, cînd are funcții sintactice împreună cu auxiliarele respective: *Ei* **au plecat** *la cinema;*
- pe lîngă substantive: *Văd un copac* **doborît** *de vînt,* unde el ar putea fi considerat atribut verbal.

b) Ca adjectiv participiul este:

- atribut adjectival: *El este un om* **echilibrat;**
- nume predicativ: *Maria este* **măritată.**

MODUL SUPIN

Cu următoarele funcții sintactice:

- subiect: *E ușor* **de citit;**
- nume predicativ: *Fapta lui este* **de admirat;**
- atribut verbal: *N-are timp* **de pierdut;**
- complement direct: *Are* **de citit;**
- complement indirect: *S-a săturat* **de studiat;**
- complement circumstanțial de scop: *Merge* **la vînat;**
- circumstanțial de loc: *Vine* **de la pescuit;**
- circumstanțial de mod: *Omul cînd e necăjit se cunoaște* **pe păşit;**
- circumstanțial de relație: **De stat,** *am mai sta, dar nu avem timp.*

7. STRUCTURA ETIMOLOGICĂ A VERBELOR ROMÂNEȘTI

7.1. VERBE MOȘTENITE DIN LATINĂ

Ele aparțin celor patru conjugări:

- conjugarea I: *a cînta, a lăuda, a afla, a afuma, a dura, a înceta;*
- conjugarea a II-a: *a avea, a bea, a putea, a vrea;*
- conjugarea a III-a: *a duce, a face, a începe, a pune, a rupe, a închide, a deschide;*
- conjugarea a IV-a: *a auzi, a fi, a ști, a veni.*

7.2. VERBE DE LA TRACO-DACI

Verbele rămase din limba traco-dacilor sînt 4 la număr, 2 sigure (*bucura, scăpăra*) și 2 probabile (*curma, dărîma*), toate de conjugarea I. [84]

7.3. VERBE ÎMPRUMUTATE

Verbele împrumutate în diferitele etape ale existenței poporului român, mai vechi și mai noi, au origini:

- slavă veche: *a citi, a clădi, a hrăni, a iubi, a privi, a trăi;*
- maghiară: *a bănui, a prețui, a făgădui, a socoti;*

- neogreacă: *a se fandosi, a lipsi, a pedepsi, a se sinchisi, a vopsi;*
- franceză: *a accepta, a balansa, a calomnia, a explica, a fixa, a garanta, a imita, a legifera;*
- germană: *a absolvi, a fantaza;*
- engleză: *a computeriza, a optimiza.*

7.4. FORMAȚII ROMÂNEȘTI

Ele au rezultat din:

a) Derivare:

- cu sufixe: *-iza* (*a mușamaliza, a românIza, a orășeniza*), *-ui* (*a biciui, a drăcui, a drămui*), *-a* (*a aiura, a cuvînta*), *-ăni* (*clănțăni, a trăncăni*) etc.;
- cu prefixe: *com-* (*a compune*), *des-* (*a descoase, a desface*), *în-* (*a întrece*), *re-* (*a repune, a reface, a reclădi*), *stră-* (*a străbate*), *sub-* (*a subaprecia*) etc.;
- cu prefixe și cu sufixe: *a îngălbeni, a înnămoli, a înnegri;*

b) Compunere (prin contopire): *a binecuvînta, a binevoi, a binemerita* etc.

Pe ansamblu, cele mai multe verbe din lexicul limbii române sînt împrumutate din limba franceză, urmate de verbele formate pe teren românesc, de cele moștenite din limba latină și de cele de origine slavă, numai de la conjugarea a IV-a.

Verbele care s-au format pe teren românesc sînt cele mai multe rezultatul derivării cu sufixe, urmate de derivatele cu prefixe.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ADVERBUL

1. DEFINIȚIE

Este partea de vorbire neflexibilă care determină, în principiu, verbe, exprimînd caracteristici (împrejurări) ale acțiunilor: *Vine* **repede**, *Pleacă* **azi**. [85]

Adverbul mai poate determina și alte părți de vorbire:

- adjective: *Este* **cam** *bolnav*, exprimînd caracteristici ale însușirilor;
- adverbe: *Locuiește* **destul** *de departe*, arătînd caracteristici ale împrejurărilor, sau chiar
- interjecții: *Hai* **mîine**,
- substantive: *Vine* **chiar** *Mihai;*
- pronume: *Au venit* **doar** *doi;*
- numerale: *Au plecat* **aproape** *zece.*

2. LOCUȚIUNI ADVERBIALE

Sînt grupuri de cuvinte (construcții) care au un sens unitar, care pot înlocui un adverb sau pot determina un verb întocmai ca un adverb. Au aceleași funcții sintactice ca adverbele.

Ele au următoarele structuri:

a) prepoziție (prepoziții) + o parte de vorbire:

- substantive: *cu siguranță, fără îndoială, pe de rost, de-a rîndul, cu de-a sila, de-a dreapta, pe de lături;*
- pronume: *cu totul, pe nimica, de aceea, de asta;*
- participii: *pe neașteptate, pe negîndite, pe nevăzute;*
- adjective: *în special, din nou, de-a lungul, de-a latul, pe furiș;*
- adverbe: *de asemenea, pe îndelete, de altfel, de altminteri;*
- interjecții: *de-a dura;*

b) cuvinte însoțite de prepoziții, antonime sau în corelație: *pînă una alta, de bine de rău, de voie de nevoie;*

c) părți de vorbire repetate, însoțite de prepoziții: substantive (*zi de zi, ceas de ceas, săptămînă după săptămînă*), pronume (*din ce în ce*), adverbe (*cît de cît, din cînd în cînd*);

d) părți de vorbire repetate sau nu, însoțite de conjuncții: substantive (*zi și noapte, ani și ani*), adverbe (*unde și unde*), numerale (*nici una nici două*), adjective (*pur și simplu*);

e) cuvinte rimate (*harcea-parcea, talmeș-balmeș*);

f) prepoziții sau fraze: *cine știe unde, cine știe cînd, de cînd lumea și pămîntul;*

g) adverb + prepoziție + substantiv: *mai cu seamă;*

h) prepoziție + adjectiv + substantiv: *de bună voie, cu orice preț, de mai multe ori, în nici un caz; pe de altă parte, pe de o parte;*

i) prepoziție + substantiv + prepoziție + substantiv: *din fir a păr, cu chiu cu vai;*

j) adverb + adverb: *mai degrabă, mai mult, mai puțin.*

3. CLASIFICARE

3.1. DUPĂ ÎNȚELES

După înțeles, adică după ceea ce ele exprimă, adverbele și locuțiunile adverbiale se clasifică în trei grupe.

LOC

acolo, afară, departe, jos, înăuntru, încotro, unde, de colo, pînă colo, cine știe unde etc.;

TIMP

acum, atunci, cînd, curînd, ieri, ieri-seară, din cînd în cînd, zi de zi etc.;

MOD

Cu mai multe subdiviziuni:
-propriu-zise: *aievea, alene, degeaba, încet, pas cu pas, pe de rost;*
-de cantitate: *atît, cam, cît, destul, mult, cu nemiluita, cu grămada;*
-distributive: *cîte* (în numerale distributive: *cîte doi*);
-de durată: *mai, încă, mereu;*
-de frecvență: *adesea, adeseori;*
-de afirmație: *da, desigur, firește, negreșit, într-adevăr, fără doar și poate;*
-de negație: *nu, ba, nici, nicidecum, deloc, defel, în nici un caz, fără discuție,*
-de precizare: *chiar, exact, întocmai, nici, și, tocmai;*
-de restricție: *barem, măcar, cel puțin, cel mult;*
-de exclusivitate: *doar, numai, în special, pur și simplu;*
-explicative: *anume, adică, bunăoară;*
-de proximitate: *aproape, mai, cît pe ce.*

3.2. DUPĂ FORMĂ

După formă, adverbele din limba română se clasifică în două grupe.

SIMPLE

aici, acum, azi, mîine, unde, bărbătește, femeiește, cruciș, tîrîș;

COMPUSE

Adverbele compuse pot fi:
a) Contopite, cu structura:
-prepoziție + adverbe: *deasupra, degeaba, dinafară, dinăuntru, dindărăt;*
-prepoziție + substantiv: *alături, degrabă, deseară, devreme, îndată;*
-particulă + adverb: *fieunde, fiecum, oricum, oriunde, cîndva, totuși;*
-adverb+ adverb: *nicicînd, niciunde, nicicum, totodată;*

-prepoziție + numeral cardinal + substantiv: *deunăzi, deodată*
-prepoziție + prepoziție + prepoziție: *dedesubt*
-adverb + numeral cardinal: *totuna.*
b) Necontopite, cu structura:
-adjectiv pronominal + substantiv: *astă-vară, astă-iarnă, astă-noapte;*
-adverb + substantiv: *azi-noapte, ieri-seară, mîine-seară;*
-prepoziție + adverb: *după-masă, după-amiază.*

3.3. DUPĂ ORIGINE

După originea lor (sub aspect etimologic), adverbele se clasifică în două grupe.

ADVERBE PRIMARE

Sînt cuvintele care au întotdeauna statut de adverb:
-moștenite din limba latină: *acolo, afară, aproape, înainte, înăuntru, jos, sus;*
-împrumutate din alte limbi: franceză (*apropo, deja, vizavi*), slavă (*aievea, tocmai*), bulgară (*barem, da*), italiană (*andante, presto, piano*) etc.

ADVERBE SECUNDARE

Sînt formațiile pe teren românesc, prin diferite procedee:
a) derivare;
-cu sufixe: *-ește* (de la substantive: *bătrînește, femeiește, domnește, boierește*; de la adjective: *bătrînește, tinerește, nebunește*), *-iș* (de la substantive: *cruciș, pieptiș, grăpiș*); *-îș* (de la verbe: *tîrîș, chiorîș*);
-cu prefixe: *alene, arar;*
b) compunere (vezi mai sus cap.*3.2.*);
c) schimbarea valorii gramaticale, procedeu prin care unele părți de vorbire devin adverbe:
-adjectiv > adverb: *Scrie* frumos, *Vorbește* tare, *Se comportă* lamentabil, *Se îmbracă* gros.

NOTĂ. Adjectivele nu devin adverbe cînd:
-stau pe lîngă verbe copulative cu subiect: *El este* frumos, *El devine* neglijent, *El pare* inteligent;
(în expresii verbale impersonale, tot pe lîngă verbe copulative: E frumos *că pleci*, E interesant *ce zici*, *Pare* normal *să fie așa;* ele devin adverbe, căci verbele n-au subiecte);
-stau pe lîngă verbe, dar se acordă cu substantive sau cu pronume din fața acestora: *Ea umblă* elegantă, *Ei se scoală* veseli, *Îl știu* inteligent, *I-am lăsat* sănătoși.

-substantiv > adverb, cînd substantivul este articulat și nearticulat: Lunea *citește*, Toamna *se plimbă; Doarme* buștean;
-pronume interogativ și relativ adverb: Ce-*aș mai pleca de acolo!*, Ce *mult l-am iubit!*, *N-a spus* cît *s-a minunat;*
-numeral > adverb: cardinal: *O ține* una; ordinal: Întîi *citesc;* multiplicative: *Cîștigă* întreit;
-verb > adverb: Poate *că vine.*
- conjuncție > adverb: *Vine* și azi, *A vorbit* iar.

3.4. DACĂ POT FI PREDICATE

După cum pot fi sau nu predicate în propoziție, adverbele și locuțiunile adverbiale românești se clasifică în două grupe.

PREDICATIVE

Adverbele predicative au funcție sintactică de predicat:

a) cu funcție sintactică de predicate verbale (predicate adverbiale după unii), care nu admit pe lîngă ele un verb copulativ: *bineînțeles, desigur, firește, negreșit, pesemne, poate, cu siguranță, cu certitudine, fără glumă, într-adevăr, fără doar și poate:* **Desigur** *că vine,* **Cu siguranță** *că n-a glumit;*

b) cu funcție sintactică de predicate nominale, căci admit pe lîngă ele verbe copulative: *adevărat, bine, exclus, imposibil, posibil, sigur, fără îndoială* etc. **Adevărat** *că vine,* **Fără îndoială** *că nu s-a întîmplat nimic.* [86]

Adverbele și locuțiunile adverbiale din ambele categorii sînt predicative numai atunci cînd sînt urmate de conjuncțiile *că* și *să.*

Cînd nu sînt urmate de aceste conjuncții, ele sînt adverbe obișnuite: **Poate** *vine,* **Sigur** *nu vine.*

NEPREDICATIVE

Sînt adverbele care au alte funcții sintactice; celelalte adverbe în opoziție cu cele din grupele de mai sus: *azi, ieri, mîine* etc.

3.5. DUPĂ POSIBILITĂȚILE COMBINATORII

După acest criteriu, adverbele se clasifică în:

- adverbe care pot fi determinate de alte părți de vorbire, denumite adverbe **regente** (*Locuiește* **departe** *de casă, Vine* **destul** *de tîrziu, Merge* **paralel** *cu drumul*).

- adverbe care apar, de regulă, numai pe poziție de determinante: *chiar, doar, numai, Vine* **chiar** *azi, Au plecat* **doar** *trei* [87].

3.6. DUPĂ MODUL DE EXPRIMARE A CIRCUMSTANȚEI

După modul direct sau indirect de exprimare a circumstanței, adverbele se clasifică în două grupe [88].

PRONOMINALE

Adverbele pronominale sînt acele adverbe care țin locul (ca și pronumele) cuvintelor care exprimă împrejurările (circumstanțele respective). În plus, unele dintre ele provin din rădăcini comune cu unele dintre pronume: *acum < eccum - modo, așa < eccum - sic, acolo < eccum - illoc* etc. Ele se clasifică paralel cu unele pronume:

a) interogative: *cînd, unde, cum, încotro, cît, ce* (cu sau fără prepoziții), utilizate în enunțuri interogative și care țin locul unor cuvinte așteptate ca răspunsuri la întrebări: **Cînd** *pleci? -Mîine;*

b) relative: *cînd, unde, cum, încotro, cît, precum, ce,* care leagă propoziții subordonate de regente, introduc deci propoziții subordonate:

cînd

-subiective: *Nu se ştie* cînd *vine;*
-predicative: *Întrebarea este* cînd se va întoarce;
-atributive: *Nu se ştie ziua* cînd te-ai întors;
-completive directe: *L-am întrebat* de cînd stă aici;
-completive indirecte: *Mă gîndesc* cînd să plec;
-circumstanţiale de timp: De cînd *a sosit, n-a zis nimic;*

unde

-subiective: *Nu ne interesează* de unde vei porni;
-predicative: *Obsesia lor este* unde vor fi cazaţi;
-atributive: *Nu ştim locul* unde ne vom opri;
-completive directe: *N-a spus* de unde a cumpărat cărţile;
-completive indirecte: *Mă gîndesc* de unde vom procura banii;
-circumstanţiale de loc: *Poate să plece* unde vrea;

cum

-subiective: *Nu s-a aflat* cum a ajuns aici;
-predicative: *Rezultatele sînt* cum ni le-am dorit;
-atributive: *Nu s-a hotărît felul* cum vom proceda;
-completive directe: *Nu ne-a spus* cum a procedat;
-completive indirecte: *Nu s-a gîndit* cum îşi va petrece vacanţa;
- circumstanţiale de mod: *Scrie* cum vrea;
- circumstanţiale de timp: *Vine* cum termină examenul;
- circumstanţiale de cauză: Cum nu l-am ajutat, *s-a supărat pe mine;*

încotro

- subiective: *Nu s-a aflat* încotro va merge;
- predicative: *Problema este* încotro va merge;
- atributive: *N-am aflat direcţia* încotro s-a îndreptat;
- completive directe: *Nu ne-a spus* încotro va pleca;
- completive indirecte: *Nu ne-am gîndit* încotro să fugim în caz de pericol;
- circumstanţiale de loc: *Merge* încotro vrea;

cît

- subiective: *Nu s-a aflat* cît de bolnav este;
- predicative: Întrebarea este *cît de mult l-a iubit;*
- atributive: *S-a pus întrebarea* cît îl apreciază;
- completive directe: *Nu l-am întrebat* cît l-a deranjat sosirea lor;
- completive indirecte: *Nu s-a gîndit* cît l-a incomodat;
- circumstanţiale de mod: *Aleargă* cît poate;
- circumstanţiale concesive: Cît e el de informat, *tot i-a scăpat această sursă bibliografică;*

ce

- subiective: *Nu i-am spus* ce mult m-am străduit;
-predicative: *Obsesia lui este* ce repede ai rezolvat problemele;
- atributive: *Nu-i iese din cap ideea* ce repede ai rezolvat problema;
- completive directe: *Mi-a mărturisit* ce emoţionat a fost *cînd a aflat că a reuşit;*
- completive indirecte: *Nu s-a gînduit* ce mult a suferit ea din cauza lui;

precum

- predicative: *Fața lui este* precum e varul;
- circumstanțiale de mod: *Faci* precum vrei;

c) demonstrative: *acum, atunci, aici, acolo, așa, încoace, încolo, dincolo,* ele exprimînd repartizarea în spațiu și timp ca pronumele demonstrative; unele dintre ele corespund pronumelor demonstrative: *aici - acesta, acolo - acela;*

d) nehotărîte, care exprimă împrejurări (circumstanțe) neprecise: *cîndva, undeva, cumva, odată, uneori, oricînd, oriunde, oricum, oriîncotro, oricît;* cele compuse cu *ori* - introduc și propoziții subordonate, au deci și calitatea de relative:

- predicative: *Înălțimea ta ești / Oricît de slab poftești* (*Gramatica*, II, p. 272);
- circumstanțiale de loc: *Merge* oriunde are chef;
- circumstanțiale de timp: *Vine* oricînd poate;
- circumstanțiale de mod: *Poți să scrii* oricum vrei, *Poți fugi* oricît ai chef;
- circumstanțiale concesive: Oriunde vei încerca, *tot nu vei găsi nimic;* Oricînd vei veni, *nu mă voi supăra,* Oricum îl vei lua, *nu-l vei convinge,* Oriîncotro te vei întoarce, *tot nu vei vedea nimic,* Oricît îl vei ruga, *nu-ți va da nimic;*

e) negative: *nicăieri, niciunde, niciodată, nicicînd, nicicum,* care neagă împrejurările: *Nu merg* niciunde.

NEPRONOMINALE

Adverbele nepronominale sînt celelalte adverbe, prin opoziție cu cele pronominale. Acestea sînt cele mai numeroase: *azi, deasupra, ieri, jos, sus* etc.

3.7. DACĂ INTRĂ ÎN RELAȚIE

După posibilitatea sau imposibilitatea de a intra în relație, în cadrul frazei, mai ales cu elementele introductive ale subordonatelor, avem două grupe de adverbe.

CORELATIVE

Sînt adverbele care intră în corelație (relație reciprocă) cu:

- adverbe relative: Acolo *merge,* unde *vrea;* De atunci *este aici,* de cînd *l-ai lăsat tu, Procedezi* așa cum / precum *vrei;* Atîta *a fugit,* cît *a putut;*
- conjuncții subordonatoare: Abia *intră* că, *și zise ceva;* Anume *a venit ca să vadă ce s-a întîmplat;* Dacă *el nu vine,* atunci *eu plec;* Deși *plouă,* totuși *pleacă; E* așa de *frig,* încît *nu poți să ieși pe stradă;*
- cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *E* prea *deștept,* pentru *a nu continua;* În ciuda *insistențelor mele,* totuși *n-a venit;* Anume *a făcut asta* pentru *a vedea ce se întîmplă;*
- cu adverbe: *Vine* și *azi,* și *mîine; Nu merge* nici *azi,* nici *mîine; Merge* cît *călare* cît *pe jos; O asemenea situație o poate tolera* doar *un om slab,* nu *unul serios; Ș-am să fac judecător* nu atît *pe Turcaleți,* cît pe *domnul abate.*

NECORELATIVE

Sînt adverbele care nu apar în text în corelație, ci singure: *Vine* mîine, *Va pleca* poimîine, *Se scoală* devreme.

4. DUBLETE

Dacă la un adverb se adaugă o particulă, se obține o variantă a acestuia, variantă care nu diferă semantic de adverbul-bază. Cele mai frecvente particule sînt:

-a : acum-acuma, adineaori-adineaorea, alături-alăturea, asemeni-asemenea;

-ă : doar-doară;

-și : iar-iarăși, tot-totuși, oricît-orișicît, oriunde-orișiunde;

-ori; rar-rareori, des-deseori.

5. COMPARAȚIA ADVERBELOR

5.1. GENERALITĂȚI

Dintre categoriile gramaticale, adverbele o au doar pe a cea a **comparației.**

Se compară adverbe din toate cele trei categorii: loc (*afară, aproape, departe, înainte, înapoi, încoace, încolo, jos, sus*); timp (*curînd, degrabă, demult, tîrziu, devreme*); de mod (*bine, mult, puțin*, cele provenite din adjective: *Scrie* **frumos**, *Aleargă* **repede**).

Gradele de comparație ale adverbelor sînt identice cu ale adjectivelor: **pozitiv, comparativ** (cu subdiviziunile sale) și **superlativ** (cu subdiviziunile sale).

Definițiile lor sînt aceleași ca ale adjectivelor, cu deosebirea că aici e vorba de însușiri (caracteristici) ale acțiunilor: aceeași însușire poate exista în grade diferite la diverse acțiuni sau la aceleași acțiuni în momente diferite.

Raportate la categoria gramaticală a comparației, în limba română există:

-adverbe care au toate gradele de comparație: *aproape, bine, jos, sus, tîrziu*;

- adverbe care se folosesc numai la comparativul de superioritate: *mai prejos, mai presus*;

- adverbe și locuțiuni care se folosesc numai la pozitiv și comparativ: *încolo, încoace, pe urmă, la stînga*;

- adverbe care nu se compară: *azi, ieri, mîine, poimîine, aici, acolo.*

5.2. GRADELE DE COMPARAȚIE

POZITIVUL

El locuiește *departe.*

COMPARATIVUL

Are următoarele subdiviziuni:

- de superioritate: adverbul *mai* + gradul pozitiv:

El locuiește **mai departe** *decît (ca) mine.*

Al doilea termen al comparației (aici *mine*) este legat de adverb prin prepozițiile *decît* și *ca*;

- de egalitae: locuțiunile (grupurile) adverbiale *tot așa de, tot atît e, la fel de* + gradul pozitiv; *El locuiește* **tot atît de departe** *ca mine*; al doilea termen al comparației este legat prin prepozițiile *ca* și *cît*;

- de inferioritate: *mai puțin* (locuțiune adverbială în unele lucrări) + pozitivul

El este **mai puțin înalt decît (ca)** *mine.*

al doilea termen al comparației este introdus prin prepozițiile *decît* și *ca.*

SUPERLATIVUL

Are următoarele subdiviziuni:

a) Relativ:

- de superioritate: articolul adjectival *cel* invariabil + comparativul de superioritate:

El locuieşte cel mai departe *dintre toţi / din grupă.*
Ea locuieşte cel mai departe *dintre colege / din grupă.*
Ei locuiesc cel mai departe *dintre colegi / din grupă.*
Ele locuiesc cel mai departe *dintre colege / din grupă.*

- de inferioritate: cel invariabil + gradul comparativ de inferioritate:

El locuieşte cel mai puţin departe *dintre colegi / din grupă.*
Ea locuieşte cel mai puţin departe *dintre colege / din grupă.*
Ei locuiesc cel mai puţin departe *dintre colegi / din grupă.*
Ele locuiesc cel mai puţin departe *dintre colege / din grupă.*

Al doilea termen al comparaţiei (în cazul de faţă *toţi, toate, colegi, colege, grupă*) este introdus prin prepoziţiile *dintre* (care exprimă relaţia cu o colectivitate numărabilă: *dintre toţi, dintre cărţi*), *din, de pe* (care exprimă relaţia cu un grup, cu o colectivitate care nu se numără: *din sală, din oraş, din grupă, de pe stradă*).

b) Absolut cu adverbele *foarte, prea, grozav (de), nemaipomenit (de)* + pozitiv.

El locuieşte foarte departe.

6. SUBSTANTIVAREA ADVERBELOR

Se poate face prin:

- articol hotărît: *Nu este* înapoia lui, *ci* apoia lui - N. Stănescu, *Respirări*, p. 75.; *Încerc să duc mai departe felul lui de a a fi altul, dar nu cu tot* dinadinsul, *ci cu tot* altfelul - N. Stănescu, *Respirări*, p. 344;

- articolul nehotărît: *Visez necontenit* un mîine / *Ce n-aş vrea să se facă azi* - M. Beniuc, *Poezii*, p. 18;

- prepoziţii: *Dăinuie un suflet în adieri /*Fără azi, fără ieri - L. Blaga, *Poezii*, p. 106);

- desinenţe de plural: *Tot călătorind voi pune şesurilor peste ţară / aşternuturi vii de salbă,* împrejururi *de brăţară* - T. Arghezi, *Scrieri*, I, p. 152).

7. DISTRIBUŢIA ADVERBELOR (LOCUŢIUNILOR ADVERBIALE) CU PREPOZIŢIILE (LOCUŢIUNILE PREPOZIŢIONALE)

După substantive, pronume şi numerale (cu valoare de substantiv), prepoziţiile se distribuie cel mai bine cu adverbe, fără însă a le indica acestora un caz sau altul, căci adverbul este parte de vorbire căreia nu-i este specifică această categorie gramaticală.

7.1. PREPOZIŢIE + ADVERB

Din combinaţia respectivă rezultă:

a) Locuţiuni prepoziţionale de genitv, cînd adverbul este articulat cu articolul hotărît: *de deasupra, de dindărătul, de dedesubtul, din afara, din susul, din josul, pe deasupra, pe dinafara.*

b) Locuţiuni conjuncţionale, mai ales în combinaţie cu adverbe relative: *după cum, după cît, de cum, pe cît, de unde* (ultima numai pentru condiţionale).

c) Locuţiuni adverbiale: *în afară, pe dinafară.*

d) Nu rezultă locuţiuni, de nici un fel, de cele mai multe ori. Cele mai frecvente

prepoziții în fața adverbelor sînt: *ca (aici, acolo, jos, sus), de (acasă, acolo, aici, atunci, azi), decît (aici, acolo, azi, mîine, așa), de pe (acasă, aici, jos, atunci, cînd), pentru (acasă, acum, aseară, azi, totdeauna), pînă (acasă, acolo, aici, aproape, acum, unde).*

Este o tendință generală printre elevi, de a considera orice grup alcătuit din prepoziție + adverb drept locuțiune adverbială.

7.2. ADVERB + PREPOZIȚIE

Din combinația respectivă rezultă:

a) Locuțiuni prepoziționale de acuzativ: *aproape de , departe de ; împreună cu, laolaltă cu.*

b) Nu sînt locuțiuni: *atît de, așa de, astfel de, cît de, ce de.*

c) Adverbul întărește relația exprimată de prepoziții și locuțiuni prepoziționale, intrînd în această grupă adverbe ca: *abia, aproape, direct, doar, exact, imediat, îndată, îndeosebi, măcar, nici, tocmai, tot* și locuțiuni adverbiale ca : *cel mult, cel puțin, cu mult, cu puțin, cu totul, de-a dreptul, în special, mai ales, mai cu seamă, mai mult, mai puțin, pur și simplu* (*S-a dus* direct *spre dînsa, A vorbit* doar *cu el, S-a oprit* doar *în fața lui; Vorbea* exact *ca înainte; A venit* numai *el, Erau lucruri* cel puțin *pentru zece oameni, Era* cu mult *sub forțele sale, A fost chemat acolo* cu puțin *înaintea orei zece, A intrat* de-a dreptul *în cameră*).

În analiza gramaticală, adverbele și locuțiunile adverbiale date mai sus se iau împreună cu prepozițiile și cu locuțiunile prepoziționale respective.

7.3. PREPOZIȚIE + ADVERB + PREPOZIȚIE

Din combinație rezultă locuțiuni prepoziționale pentru cazul acuzativ: *în afară de, pe din sus de, pe din jos de.*

8. RELAȚIA DINTRE ADVERBE (LOCUȚIUNI ADVERBIALE) ȘI CONJUNCȚII (LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE)

a) Adverb + conjuncție = locuțiune conjuncțională: *chiar de, chiar dacă, măcar de, măcar dacă, îndată ce* etc.

b) Adverbele întăresc sensul relațional al conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale. Ele sînt identice cu cele care întăresc sensul relațional al prepozițiilor și locuțiunilor prepoziționale: *A plecat* abia *după ce a venit el, A venit* anume *ca să vadă ce se întîmplă, S-a comportat* aproape *ca* și cum *nu s-ar fi întîmplat nimic, Se arătase* doar *ca* să *fie văzut, A mîncat* înadins *ca* să *nu-i fie rău, Am venit* numai *pentru ca să te văd, A plecat* de-abia *după ce s-a spus ceva, A venit* mai ales *după ce a plecat el, A făcut acest lucru* mai mult *ca să nu-i supere.*

În analiza sintactică a frazelor, începutul subordonatelor este marcat în fața adverbelor și locuțiunilor adverbiale respective: *Vine* [*doar dacă-l chem*], *A făcut acest lucru* [*mai mult ca să nu-i supere*].

9. DESPRE CUMULUL DE ADVERBE

Dintre toate adverbele, cele de mod pot să apară două sau mai multe în același context cu scopul de a întări (de a preciza) ideea exprimată de cuvintele care urmează acestor adverbe. Se disting două posibilități:

a) grupuri de aceleași adverbe:

- legate prin liniuță de unire: *Cînd* aproape-aproape *să pun mîna pe el, l-am pierdut;*

Era mai-mai *să-l ajung; În* cinci-şase *sate* abia-abia *putu nimeri una după placul lui* - I. Creangă, *Opere*, I, p.5;

-legate prin conjuncţia *şi*: *Sînt* cu totul şi cu totul *de acord cu tine; Vreau* numai şi numai *să-ţi spun că ai greşit;*

c) grupuri de adverbe diferite, care urmează unul celuilalt: *Prea multe nu putea face,* afară doar *să apere podul; Putea rezolva problema* şi doar numai *cu el;* Chiar numai şi *atît să fi zis, şi era suficient, Boierii de toate treptele dimpreună cu cei de casa lor,* ba pînă chiar şi *tîrgoveţii se îmbuibau pe-ntrecute* -I. Slavici, *Opere*, I, p. 234.

10. COMPORTAMENTUL SINTACTIC AL ADVERBELOR

10.1. ADVERBUL CA TERMEN REGENT

Adverbul este termen regent pentru:

- complemente: indirecte (*Lucrează aidoma* colegului *său, Merge paralel* cu drumul, *Locuieşte mai sus* de gară), circumstanţiale de mod (*Locuieşte mai departe de centru* decît colegul *său*);
- propoziţii subordonate: subiective (*Probabil* că nu vine, *Desigur* că a plecat), completive indirecte (*A lucrat diferit* de cine era cu el, *Procedează asemenea* cui l-a instruit), circumstanţiale de loc, de timp, de mod (*Merge acolo* unde vrea, *Vine atunci* cînd vrea, *Faci aşa* cum vrei).

10.2. FUNCŢII SINTACTICE

Adverbele au următoarele funcţii sintactice:

- predicat verbal: Desigur *că va veni;*
- nume predicativ: *E* posibil să vină, Imposibil *să plece;*
- atribut adverbial: *Casa* de acolo *este a lui, Sosirea lui* pe neaşteptate *ne-a surprins;*
- complemente circumstanţiale: de loc (*Merge* acolo), de timp (*Vine* mîine), de mod (*Merge* încet), condiţional (*Vino mîine,* altfel *nu rezolvi problemele*), concesiv (*Deşi e bolnav,* totuşi *vine aici*) etc.

Toate adverbele şi locuţiunile adverbiale au funcţii sintactice. Excepţie fac cele care intră în structura gradelor de comparaţie comparativ şi superlativ, care n-au funcţii sintactice, luate separat, ci numai împreună cu adjectivele respective: *Este* mai *înalt decît Mihai.*

10.3. ADVERBE CA PROPOZIŢII

Uneori adverbele îndeplinesc rolul unor propoziţii: *Ai sosit?* -Da / -Nu; *N-ai plecat încă?* -Ba,da; *L-ai văzut?* -Sigur.

11. SUBSTANTIVARE

Adverbul se poate substantiva prin mai multe procedee:

- cu articol hotărît: *N-am să uit* binele *pe care mi l-ai făcut; Din mila falnicului* ieri / *Trăieşte* azi *ce moare* (Eminescu, *Poezii*);
- cu articol nehotărît: *Mi-ai făcut* un bine;
- prin determinare: *N-am să uit* acest bine *pe care mi l-ai făcut.*

PREPOZIȚIA

1. DEFINIȚIE

Este partea de vorbire neflexibilă care stabilește raporturi de subordonare (prin joncțiune) în propoziții între [89]:

- numele predicative și partea de vorbire cu rol de subiect, prin intermediul verbului copulativ: *Casa este* de lemn, *El este* ca mine;
- atribut și substantiv (*Casa* din vale *este nouă*), pronume (*Nici unul* dintre colegi *n-a venit, Acela* de pe coridor *este colegul tău*) și numeral (*Primul* dintre ei *va pleca mîine*);
- complement și verb (*Vine* de la gară), adjectiv (*Este bun* la matematică), adverb (*El scrie mai frumos* decît Maria, *Merge paralel* cu drumul) și interjecție (*E vai* de ele).

2. LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE

Sînt grupuri de două sau mai multe cuvinte cu sens unitar echivalente cu o prepoziție.

Ele sînt alcătuite din:

a) prepoziție + substantiv articulat: *din cauza, din pricina, în scopul, în favoarea, în locul, în preajma, în vederea*: *A venit* în preajma *examenelor;*

b) prepoziție + adverb articulat: *în josul, în susul, pe dindărătul, pe dinaintea, pe dinafara, pe dedesubtul, pe deasupra; A plecat* în susul *străzii;*

c) prepoziție + adjectiv articulat: *în dreptul, în lungul, în latul, de-a lungul, de-a latul: S-a oprit* în dreptul *clădirii;*

d) locuțiuni prepoziționale provenite din locuțiuni adverbiale articulate: *în urma, în schimbul, pe parcursul: S-a oprit* în urma *mașinii;*

e) substantiv + prepoziție: *față de* (*N-are nici o pretenție* față de *tine*);

f) adverb + prepoziție: *afară de, alături de, aproape de, departe de, relativ la: Au venit toți* afară de *unul;*

g) prepoziție + substantiv + prepoziție: *din cauză de, din pricină de, în caz de, la un loc cu:* În caz de *pericol, să fugiți.*

h) prepoziție + adverb + prepoziție: *din jos de, din sus de, în afară de, pe dinainte de: Au plecat toți* în afară de *Maria.*

3. CLASIFICARE

3.1. DUPĂ ORIGINE

După originea (vechimea) lor prepozițiile se clasifică în:

MOȘTENITE

Prepozițiile moștenite din limba latină sînt: *a, asupra, ca, către, cu, de, după, fără, în, între, la, lîngă* etc.

ÎMPRUMUTATE

Prepoziții împrumutate din limba franceză: *a* (*A cumpărat zece cărți, a douăzeci de lei bucata), contra (El este* contra *lor*);

PROVENITE

Ele provin din alte părți de vorbire prin schimbarea valorii gramaticale:

- din adverbe: în aceeași formă (*cît, precum, deasupra*), articulate cu articol hotărît (*dinaintea < dinainte, dinapoia < dinapoi, dinăuntrul < dinăuntru, înaintea < înainte, înapoia < înapoi, îndărătul < îndărăt, împrejurul < împrejur, înăuntrul < înăuntru, împotriva < împotrivă, primprejurul < primprejur*);
- locuțiuni prepoziționale provenite din adverbe articulate precedate de prepoziții: *în josul < în jos, în susul < în sus, în afara < în afară, pe dinaintea < pe dinainte, pe dinăuntrul < pe dinăuntru, pe dedesubtul < pe dedesubt;*
- locuțiuni prepoziționale provenite din substantive articulate precedate de prepoziții: *din cauza, din pricina, cu excepția, în vederea, în preajma, prin preajma;*
- din substantive nearticulate: *grație, mulțumită;*
- din verbe la participiu: *mulțumită;*
- din adjective: *conform, potrivit, contrar.*

3.2. DUPĂ FORMĂ

SIMPLE

Prepoziții simple sînt: *către, contra, cu, de, după, fără, în, pe* etc.

COMPUSE

Ele sînt:

- contopite: *decît < de + cît, despre < de + spre, din < de + in, dinspre < de + înspre, înspre < în + spre* etc., prepoziții care trebuie încadrate în categoria celor simple;
- necontopite (compuse alăturate), în structura cărora intră două sau mai multe prepoziții: *de către, de cu, de din, de după, de la, de lîngă, de pe, de pe sub, de peste, de pînă, de prin, de sub, pînă către, pînă după, pînă în, pînă între, pînă la, pînă lîngă, pînă pe, pînă pe după, pînă pe la, pînă pe lîngă, pînă peste, pînă prin , pînă spre, pînă sub; pe din, pe la, pe lîngă, pe după, pe sub; cu de la.*

3.3. DUPĂ CAZURILE PE CARE LE CER

CU GENITIV

Prepozițiile și locuțiunile prepoziționale care cer cazul genitiv sînt:

a) prepoziții: *asupra, contra, împotriva, deasupra, dedesubtul, dinăuntrul, dinapoia, înaintea, înapoia, înăuntrul, împrejurul, primprejurul,* urmate de :

- nume predicativ: *Ei sunt* contra colegilor;

- atribut substantival: *Atacul* **asupra redutei** *a început la ora 6;*
- atribut pronominal: *În față sînt două clădiri. Staționarea* **înaintea lor** *este interzisă;*
- atribut numeral: *Obiecția lui* **contra primului** *dintre ei nu e justificată;*
- complement indirect: *A votat* **împotriva acelei** *legi;*
- complement circumstanțial de loc: *Stă* **înaintea casei;**
- complement circumstanțial de timp: *A venit* **înaintea examenelor.**
- complement circumstanțial concesiv: **Împotriva insistențelor mele,** *a plecat;*

b) locuțiuni prepoziționale: *în fața, în spatele, în susul, în josul, în preajma, în apropierea, de-a lungul, de-a latul* etc., urmate de:

- atribut substantival: *Omul* **din fața casei** *este înalt;*
- atribut pronominal: *Cei* **din fața lui** *sînt elevi;*
- atribut numeral: *Băieții* **din preajma celor doi** *sînt foarte tineri;*
- circumstanțial de loc: *Locuiește* **în apropierea gării;**
- circumstanțial de timp: *Vine* **în decursul săptămînii** *viitoare;*
- circumstanțial de mod: *Senatul a fost convocat* **în baza articolului** *34; Rezultatele au fost obținute* **pe măsura eforturilor** *depuse;*
- circumstanțial de cauză: *A lipsit* **din cauza unui accident;**
- circumstanțial de scop: *Vine* **în vederea examenelor;**
- circumstanțial concesiv: **În ciuda insistențelor** *mele, n-a venit;*
- circumstanțial de relație: **În privința lui,** *n-am nimic de zis* etc.

NOTĂ. Prepozițiile și locuțiunile prepoziționale pentru genitiv mai pot fi urmate de:

- adjective posesive în acuzativ: *S-a așezat* **înaintea mea;** *Se plimbă* **prin fața noastră;** din punct de vedere sintactic, acestea, fiind adjective, trebuie considerate atribute adjectivale pe lîngă locuțiunile și prepozițiile respective, care, în aceste cazuri, își pierd această calitate și se comportă substantival;
- pronume personal în dativ forme scurte: *Se plimbau în juru-***mi**; sintactic, pronumele respective sînt aici complemente circumstanțiale de loc.

CU DATIV

Prepozițiile care cer cazul dativ sînt: *grație, mulțumită, datorită; conform, potrivit, contrar,* urmate de:

-nume predicativ: *Lucrarea este* **conform planului;**
- atribut substantival: *Reușita* **grație părinților** *nu l-a mulțumit;*
- atribut pronominal: *A fost un succes* **grație acelora** *care au fost cu el;*
- atribut numeral: *Succesul* **grație celor trei** *l-a ajutat mult;*
- circumstanțiale de mod: *Lucrează* **conform programului;**
- circumstanțial de cauză: *A lipsit* **datorită unei probleme** *deosebite;*
- circumstanțial concesiv: **Contrar așteptărilor,** *el n-a venit;*
- circumstanțial instrumental: *A ajuns arhitect* **datorită cunoștințelor** *sale.*

CU ACUZATIV

Prepozițiile și locuțiunile prepoziționale care cer cazul acuzattiv sînt cele mai multe.

Prepoziții simple (*cu, de, despre, la, pentru* etc.) și compuse (*de la, pe la, de sub, de pe sub* etc.), urmate de:

- nume predicativ: *Casa lui este* **din cărămidă;**
- atribut substantival: *Are o casă* **din cărămidă;**
- atribut pronominal: *Scrisorile* **de la ei** *au fost optimiste;*
- atribut numeral: *Întîlnirea* **cu cei doi** *n-a mai avut loc;*
- complement direct: *Îl văd* **pe Vasile;**

- complement de agent: *A fost văzut* de prieteni;
- circumstanțial de loc: *Vine* de la cursuri;
- circumstanțial de timp: *Va pleca* după examen;
- circumstanțial de mod: *Lucrează* cu atenție;
- circumstanțial de cauză: *A fost închis* pentru delapidare;
- circumstanțial de scop: *Vine* pentru colegi etc.

Locuțiuni prepoziționale: *alături de, aproape de, departe de, dincolo de, din jos de, din sus de, înainte de, o dată cu, din pricină de, din cauză de, în chip de, împreună cu, dimpreună cu, față de, laolaltă cu, cu tot, cu toată, cu toți, cu toate, relativ la, cu privire la, referitor la, cît despre, în caz de, în loc de, afară de, în afară de,* urmate de:

- atribut substantival: *Plecarea* departe de casă *l-a afectat foarte mult;*
- atribut pronominal: *Poziția ta* față de el *nu este justă;*
- atribut numeral: *Plecarea mea* împreună cu doi *dintre ei a supărat-o pe mama;*
- complement indirect: *Este foarte neatentă* față de tatăl ei;
- circumstanțial de loc: *Stă* aproape de gară;
- circumstamțial de timp: *Vine* o dată cu noi;
- circumstanțail de cauză: *A lipsit* din cauză de boală;
- circumstanțial condițional: În caz de pericol, *să fugiți;*
- circumstanțial sociativ: *Vine* împreună cu el etc.

4. CONȚINUTUL SEMANTIC AL PREPOZIȚIILOR

Prepozițiile exprimă raporturi, au deci un sens relațional care cuprinde în el și sensul lexical (abstract în raport cu alte părți de vorbire). Valorile acestuia se stabilesc numai în context. Ele pot exprima relații de:

- direcția în spațiu: *către, înspre, spre, dinspre: Merge* spre *gară;*
- locul: *în, la, lîngă, pe, pe la, sub,; deasupra, dedesubtul, înăuntrul: Stă* pe *bancă;*
- punctul de plecare în spațiu: *de, de la, de lîngă, de sub: Trenul pleacă* de la *peron*ul V;
- timpul, cu diferite nuanțe: *către, după, înspre, pînă, pînă la, spre: Vine* după *cursuri;*
- modul: *cu, din, fără: Lucrează* cu *atenție;*
- comparația: *ca, decît, cît: Este mai înalt* decît *Popescu;*
- scopul: *după, pentru, spre: Umblă* după *cîștig;*
- asocierea: *cu, fără, împreună cu: Vine* cu *prietenul său;*
- instrumentul: *cu, din, fără, grație, la, prin: Scrie* cu *pixul* etc.

O prepoziție poate exprima mai multe valori de relație: de-locul (*Vine* de acolo), timpul (*Ziua* de ieri), cauza (*Moare* de frică), scopul (*Se pregătește* de meci), agentul (*Copacul este bătut* de vînt), relația (*Este bun* de gură); în-locul (*Locuiește* în Iași), timpul (*Vine* în mijlocul *zilei*), modul (*Lucrează* în liniște), instrumental (*Îl strînge* în brațe); cu-asocierea (*casă* cu balcon), conținutul (*pahar* cu apă), posesiunea (*mașină* cu motor), însușirea (*om* cu talent) etc.

5. PĂRȚILE DE VORBIRE ÎNSOȚITE DE PREPOZIȚII

Prepozițiile însoțesc următoarele părți de vorbire: substantive (*pleacă* cu *trenul*), pronume (*Vine* la *noi*) și numerale (*Am vorbit* cu *doi dintre ei*) cu rol de substantive, adjective (*Îl știu* de *mic, Se transformă* din *alb* în *negru*), verbe la infinitiv (*Are obligația* de *a munci*) și la supin (*Am* de *citit*).

Ele au regim (stabilesc un caz sau altul) numai cînd stau în fața substantivelor, pronumelor și numeralelor cu rol de substantiv.

Ele nu au aceeași valoare cînd stau în fața adjectivelor, adverbelor și verbelor la infinitiv și supin, deci nu le indică acestora un caz sau altul, căci adverbele și verbele la

modurile respective nu au cazuri, iar adjectivele au cazuri prin acord; în: *Eu îl știu pe Radu* de mic, adjectivul *mic* este în acuzativ nu din cauza lui *de*, ci pentru că se acordă cu substantivul *Radu* care este în acuzativ; sau, în *Ea strălucește* de frumoasă *ce este, frumoasă* nu este în cazul acuzativ, ci în nominativ prin acord cu *ea*.

6. PROBLEME DE ANALIZĂ GRAMATICALĂ

În analiza gramaticală, prepozițiile și locuțiunile prepoziționale se iau împreună cu părțile de vorbire de după ele; în : *El vorbește cu Mircea, cu Mircea* = substantiv propriu, masculin, singular, acuzativ cu prepoziție, complement indirect.

Cînd prepozițiile stau în fața adjectivelor, pronumelor și numeralelor cu rol de adjectiv urmate de substantive, ele (prepozițiile) se iau împreună cu substantivele și nu cu adjectivele respective; în : *Vorbesc cu frumoasa colegă, Vine de la acel coleg, Vorbește despre acei colegi*, prepozițiile *cu, de la* și *despre* se iau în analiza gramaticală împreună cu subsatntivele respective: *cu colegă, de la coleg, despre colegi*.

7. SUBSTANTIVARE

Prepozițiile se pot substantiva. *Lîngă tine, lîngă* lînga / *arme sînt și numai arme* - N. Stănescu, *În dulcele stil clasic*, București, 1970, p. 77; Cu *este prepoziție; L-am subliniat pe* despre.

8. NU AU FUNCȚII SINTACTICE

Prepozițiile și locuțiunile prepoziționale nu au funcții sintactice în propoziții. Nu au cazuri, dar indică substantivelor, pronumelor și numeralelor unul dintre cazurile genitiv, dativ și acuzativ.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITAR

CONJUNCŢIA

1. DEFINIŢIE

Este partea de vorbire neflexibilă care stabileşte raporturile de coordonare şi de subordonare.

1.1. COORDONARE

ÎN PROPOZIŢIE

Între:
- două părţi de propoziţie de acelaşi fel (cu excepţia predicatelor): două subiecte (*Ion* **şi** *Vasile pleacă*), două atribute (*Are o casă nouă,* **dar** *mică*), două nume predicative (*El trebuie să fie inteligent* **şi** *elegant*), două complemente (*Vorbeşte cu el* **şi** *cu ea*);
- două părţi de propoziţie diferite: *Merge cu oricine* **şi** *oriunde.*

ÎN FRAZĂ

Între:
- două propoziţii principale: *Maria intră* **şi** *iese, Intră,* **dar** *nu zice nimic;*
- între două secundare de acelaşi fel care depind de acelaşi cuvînt din propoziţia regentă: *A spus că vine* **şi** *că rezolvă problema;*
- între două secundare de natură diferită care depind de acelaşi cuvînt din propoziţia regentă: *Merge unde vrea* **şi** *cînd vrea.*

ÎN PROPOZIŢIE ŞI FRAZĂ

Se manifestă prin coordonarea între o parte de propoziţie şi o propoziţie subordonată: un subiect şi o subiectivă (*Să vină* **Ionescu** *şi* **care erau cu el**), nume predicativ şi propoziţie predicativă (*El se face* **inginer sau ce l-au sfătuit părinţii**), atribut şi atributivă (*El este un* **băiat curajos şi căruia nu-i pasă de nimeni**) etc.

1.2. SUBORDONARE

Conjuncţiile stabilesc raporturi de subordonare numai în cadrul frazei, între propoziţii subordonate (secundare) şi propoziţii regente, mai precis între subordonate şi regenţi (părţi de vorbire) din regente:
- subiective şi verbe (expresii verbale) impersonale, verbe personale (fără subiect) şi adverbe predicative: *Se cuvine* **să plecaţi,** *E fără importanţă* **dacă pleci;**
- predicative şi regente cu verbe copulative fără nume predicativ: *Obligaţia lui este*

să învețe, *Întrebarea este* dacă va veni;

- atributive și substantive, pronume și numerale: *Are obligația* să plece;
- completive și verbe, adverbe, adjective și interjecții: *Vine* să vadă casa, *Scrie mai frumos* decît scrii tu, *Este bun* să repare mașini, *Hai să vedem un film.*

2. LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE

Alături de conjuncții, se folosesc locuțiuni conjuncționale, grupuri de cuvinte cu sens unitar, care îndeplinesc rolul unei conjuncții. În fiecare locuțiune conjuncțională intră, de regulă, o conjuncție sau un echivalent al acesteia (pronume și adverb relativ). Ele sînt alcătuite din:

- adverb + conjuncție (cuvinte cu rol de conjuncție): *cît și, precum și, măcar să, chiar de, chiar dacă, îndată ce, imediat ce etc.*
- prepoziție + conjuncție (cuvinte cu rol de conjuncție): *după ce, după cum, fără să, fără ca să, pentru ca să, pînă ce;*
- prepoziție + adverb: *de parcă;*
- prepoziție + adverb + conjuncție: *de îndată ce, în afară că;*
- prepoziție + substantiv + conjuncție: *din cauză că, din pricină că, din moment ce, de vreme ce, în timp ce, în caz că, în loc să* etc.;
- prepoziție + prepoziție + conjuncție: *pe lîngă că;*
- prepoziție + pronume + conjuncție: *cu toate că;*
- prepoziție + adjectiv pronominal + substantiv: *ori de cîte ori;*
- articol nehotărît + substantiv + pronume: *o dată ce;*
- substantiv + prepoziție + adverb relativ: *față de cît, față de cum;*
- prepoziție + substantiv: *prin urmare, în concluzie, în consecință* (locuțiuni coordonatoare conclusive);
- prepoziție + conjuncție + conjuncție: *ca și cum, ca și cînd, după ce că;*
- prepoziție+ adverb relativ +conjuncție: *pînă cînd să.*

Spre deosebire de prepoziții și locuțiuni prepoziționale, care sînt urmate de substantive, pronume, numerale etc,. conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale trebuie să fie urmate de verbe la mod personal: A zis *că pleacă.*

3. CLASIFICARE

3.1. DUPĂ FORMĂ

SIMPLE

Sînt conjugații simple: *dar, iar, că, să, de, dacă* etc.

COMPUSE

Conjuncțiile compuse sînt:

- contopite: *așadar < așa + dar, dacă < de + că, deci < de + aci, decît < de + cît, deoarece < de + oare + ce, deși < de + și, fiindcă < fiind + că, încît < în + cît, întrucît < întru + cît;* ele trebuie încadrate, cu toate acestea, la conjuncțiile simple;
- necontopite: *ca să, cum că* și toate locuțiunile conjuncționale.

3.2. DUPĂ ORIGINE

PRIMARE

Ele sînt moștenite din limba latină: *că, de, fie, nici, și* etc.

FORMAȚII ROMÂNEȘTI

Ele s-au realizat prin compunere: contopite (*așadar, deci, căci, deoarece*) și necontopite (*ca să, cum că*).

PROVENITE

Conjuncțiile pot proveni din:

a) prepoziții: *decît* (*Este mai înalt* decît *sînt eu*), *pînă* (*Stai aici* pînă *vin eu*), *de* (*Au venit atîția* de *n-au încăput*);

b) adverbe: *parcă* (*Fuge* parcă *înghite pămîntul*); adverbe relative golite de sens: *cum* cauzal (Cum *era bolnav, n-a venit*), *unde* cauzal (Unde *nu era acasă, s-a supărat rău pe el*);

c) alte părți de vorbire cu rol de conjuncții:

- pronume și adjective relative: *care, cine, ce, cît, cîtă, cîți; ceea ce; Vine* cine *vrea, Spune-mi* ce *carte citești;*
- pronume și adjective nehotărîte compuse cu *ori-: oricare, oricine, orice; oricît, oricîtă, oricîți, oricîte;* formații paralele cu *-și-: orișicare, orișicine, orișice, orișicît, orișicîtă, orișicîți, orișicîte; Face* orice *vrea, Merge la* orice *film vrea;*
- adverbe nehotărîte compuse cu *ori-: oricînd, oriunde, oriîncotro, oricum, oricît;* formații paralele cu *-și-: orișicînd, orișiunde, orișicum, orișicît: Mergi* oriunde *vrei.*

3.3. DUPĂ RAPORTURILE SINTACTICE

După raporturile sintactice pe care le stabilesc, avem două categorii de conjuncții și de locuțiuni conjuncționale.

COORDONATOARE

Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale coordonatoare stabilesc raporturi de coordonare în propoziție și în frază.

Ele se împart în patru grupe:

a) copulative, care stabilesc raportul de coordonare copulativ;

a.1. conjuncții: *și, nici, iar; și...și, nici...nici: Intră și iese, Nu bea,* nici *mănîncă,* Nici *nu intră,* nici *nu iese;*

NOTĂ. -și, nici pot fi și adverbe de mod de întărire (de precizare): *Vine* și *el, Nu pleacă* nici *ea, Vorbesc* și *cu ea, Nu s-a plimbat* nici *cu Maria;*

-și...și, nici...nici, sînt considerate în unele lucrări de specialiate ca avînd valoare adverbială: Și *el,* și *ea au plecat,* Nici *el,* nici *ea n-au venit.*

- *nici* este considerat de către unele lucrări, întotdeauna, adverb de mod.

a.2. locuțiuni conjuncționale: *precum și, nu numai..., ci și, nu numai..., dar și, atît..., cît și: Mănîncă* nu numai *brînză,* ci și *salam;*

b) adversative, care stabilesc raportul de coordonare adversativ:

- conjuncții: *dar, iar, însă, ci: Nu vine,* ci *pleacă;*
- locuțiuni: *numai că: A fost acolo,* numai că *n-a rezolvat nimic.*

NOTĂ. Iar poate fi și adverb de mod: *Vine* iar *la noi.*

c) disjunctive, care stabilesc raportul disjunctiv: *ori, sau, fie; ori..., ori, sau..., sau, fie..., fie: Astăzi* sau *mîine se va întîmpla ceva, Va veni* sau *mîine,* sau *poimîine;*

d) conclusive, care stabilesc raporul de coordonare conclusiv:
- conjuncții: *deci, așadar: A învățat,* **deci** *a știut.*
- locuțiuni conjuncționale: *prin urmare, în concluzie, în consecință, (care) va să zică: A lucrat foarte mult,* **prin urmare** *a cîștigat mulți bani.*

NOTĂ. Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale conclusive sînt considerate de către unii cercetători adverbe de mod în toate contextele în care apar.

e) la nivelul frazei, conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale coordonatoare nu fac parte din propozițiile pe care le coordonează, cum consideră, de cele mai multe ori, elevii, în analiza sintactică:/ *Ei au intrat* / **și** / *au lăsat cărțile*/.

SUBORDONATOARE

Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale subordonatoare stabilesc raporturi de subordonare în cadrul frazei:
a) conjuncții: *ca să (ca...să), că, căci, dacă, de, deși, deoarece, fiindcă, încît, întrucît, să; decît, pînă, parcă: A venit* **să** *vadă ceva, A lipsit,* **fiindcă** *a fost bolnav;*
b) locuțiuni conjuncționale: *chiar de, chiar dacă, cu toate că, fără să, încît să, măcar că, măcar să* etc.;
c) conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale subordonatoare precum și celelate părți de vorbire cu rol de conjuncții (pronume și adverbe relative) fac parte din propozițiile subordonate.

3.4. DUPĂ NUMĂRUL DE PROPOZIȚII INTRODUSE

După numărul de propoziții pe care le introduc, conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale (numai le ele ne referim), se pot clasifica în mai multe categorii.

CONJUNCȚII

A. Care introduc numai un fel de subordonate:
- cauzale: *căci, deoarece, fiindcă, întrucît, (Nu pleacă,* **deoarece îi e frică**);
- modale: *decît, parcă (E mai înalt* **decît îl știam**);
- temporale: *pînă (Voi sta aici* **pînă** *vine el);*
- concesive: *deși (***Deși** *plouă, el pleacă la cinema);*
- consecutive: *încît (E așa de frig,* **încît crapă pietrele**).

B. Care introduc mai multe feluri de subordonate (ne referim la cele cuprinse în manualul de clasa a VIII-a).

ca să (ca...să)

- subiective: *E important* **ca să mergi acolo**;
- predicative: *Obligația lui este* **ca zilnic să vină aici**;
- atributive: *A venit vremea* **ca să ne întoarcem**;
- completive directe: *I-am spus* **ca în fiecare zi să vină la noi**;
- completive indirecte: *Mă gîndesc* **ca să-i spun ceva**;
- circumstanțiale de scop: *Vine* **ca să vadă mașina**;
- circumstanțială consecutivă: *E prea inteligent,* **ca să nu vină aici.**

că

- subiective: *E sigur* **că vine**;

- predicative: *Greşeala lui este* că n-a venit;
- atributive: *Îl deranjează faptul* că ai întîrziat;
- completive directe: *Mi-a spus* că va pleca mîine;
- completive indirecte: *Mă tem* că el nu va veni;
- circumstanţiale de timp: *Abia intră,* că şi zise ceva;
- circumstanţiale concesive: *Muntele,* că-i munte, *totuşi are doruri multe;*
- circumstanţiale consecutive: *A mîncat atîta,* că s-a îmbolnăvit;
-circumstanţiale cauzale: *A lipsit,* că a fost bolnav.

dacă

- subiective: *Nu se ştie* dacă va merge acolo;
- predicative: *Întrebarea este* dacă se va întoarce;
- atributive: *L-a deranjat întrebarea* dacă are bani;
- completive directe: *Nu m-a întrebat* dacă voi pleca acolo;
- temporale: Dacă se face ziuă, *merge acolo;*
- cauzale: Dacă s-a îmbolnăvit, *a plecat la medic;*
- concesive: Dacă voi nu mă vreţi, *eu [totuşi] vă vreau;*
- condiţionale: Dacă ar avea bani, *ar pleca;*

de = dacă

- subiective: *Nu se ştie* de vine;
- predicative: *Întrebarea este* de va veni;
- atributive: *L-a supărat întrebarea* de vine cu noi;
- completive directe: *N-a spus* de ştie ceva despre el;
- completive indirecte: *S-a gîndit* de va pleca acolo;
- circumstanţiale de timp: De se făcu ziuă, *merse acolo;*
- condiţionale: De plouă, *să nu vii;*
- concesive: De voi nu mă vreţi, *eu [totuşi] vă vreau;*

de≠ dacă

- subiective: *S-a întîmplat* de a fost acolo;
- predicative: *Cînd eram* de nu iubeam / *Unde mă culcam dormeam* - *Gramatica* II, p. 407;
- atributive: *Are obiceiul* de fluieră pe stradă;
- completive directe: *El începea* de vorbea;
- completive indirecte: *Ne pune dracul* de urnim o stîncă din *locul ei*- *Gramatica* II, p. 408.
- finale: *Vine* de zice ceva;
- concesive: *Calul,* de e cu patru picioare, *şi tot se poticneşte;* - *Gramatica, III,* p. 408;
-consecutive: *Au fost atîţia,* de n-au încăput în sală;

să

- subiective: *E important* să faci acest lucru;
- predicative: *Datoria lui este* să meargă acolo;
- atributive: *A venit vremea* să rezolvăm aceste probleme;
- completive directe: *Mi-a spus* să plec cu el;
- completive indirecte: *Mă tem* să plec acolo;
- condiţionale: Să fi fost eu acolo, *nu s-ar fi întîmplat aşa;*
- concesive: Să-i dai oricît, *tot nu merge acolo;*
- consecutive: *Nu-i aşa de fraier,* să accepte *ce zici.*
- finale: *Vine* să vadă maşina.

A. Care introduc numai un tip de subordonate:

- circumstanțiale de timp: *cît ce, după ce, de îndată ce, înainte să, înainte ca să, îndată ce, imediat ce, în timp ce, în vreme ce, pînă ce, pînă să, pînă cînd să, ori de cîte ori: Vine* **îndată ce termină cursurile;**
- circumstanțiale concesive: *chiar de, chiar dacă, chiar să, chit că, cu toate că, măcar că, măcar să, nici să, nici de , nici dacă, și de, și dacă:* **Chiar de-l amenință,** *nu se sperie;*
- cauzale: *de vreme ce, din moment ce, din cauză că, din pricină că: A lipsit* **din cauză că a fost bolnav;**
- modale: *după cît, decît să, de parcă, din cît, pe cît, față de cum, față de cît:* **Decît să stai acolo,** *mai bine fă ceva;*
- consecutive: *așa că, așa încît, astfel că, astfel încît* (cu condiția ca în fața adverbelor *așa* și *astfel* să fie virgulă), *încît să, cît să, de să: Ai stat acolo prea mult,* **așa că el s-a supărat;**
- condiționale: *în caz că:* **În caz că vine,** *să-i dai cărțile.*

B. Care introduc mai multe tipuri de subordonate:

- temporale și modale: *pe măsură ce, de cum:* **Pe măsură ce se înserează,** *se face tot mai frig; Vine* **de cum se înserează; Pe măsură ce te îndepărtezi de el,** *constați un lucru straniu; Îl știu mai bine* **de cum te știu pe tine;**
- cauzale și temporale: *o dată ce:* **O dată ce n-a zis nimic,** *n-a fost promovat; Vine* **o dată ce se înserează;**
- predicative și modale: *ca și cum, ca și cînd, după cum: El este* **după cum îl știi,** *Procedează* **după cum crezi;**
- modale și concesive: *fără să, fără ca să: Intră* **fără să bată la ușă, Fără să zici nimic,** *s-a supărat;*
- finale și consecutive: *pentru ca să: A venit* **pentru ca să vadă cărțile;** *E prea inteligent,* **pentru ca să te creadă;**
- cauzale și indirecte: *pentru că: A lipsit* **pentru că a fost bolnav,** *I-am mulțumit* **pentru că m-a ajutat.**

4. CONJUNCȚII ȘI LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE CORELATIVE

Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale pot să apară în corelație cu ele însele, cu adverbe sau cu pronume și adjective nehotărîte.

4.1. CORELAȚIA CU ELE ÎNSELE

Corelația cu ele însele apare la conjuncțiile coordonatoare:

- copulative: *și...și, nici...nici: Vine* **și** *azi,* **și** *mîine, Nu vine* **nici** *azi,* **nici** *mîine;* la coordonarea copulativă există și locuțiuni conjuncționale formate prin corelație: *nu numai..., ci și, nu numai..., dar și, atît..., cît și:* **Atît** *el,* **cît și** *ea au venit;*
- disjunctive: *ori..., ori, sau..., sau, fie..., fie* (*Poți să pleci* **sau** *azi,* **sau** *mîine*); cu rol de conjugații disjunctive corelative apar unele adverbe: *aci..., aci, ba..., ba, acum..., acum* (*Nu stă deloc:* **ba** *citește,* **ba** *scrie*).

4.2. CORELAȚIA CU ADVERBE ȘI PRONUME (ADJECTIVE PRONOMINALE)

Corelația cu adverbe și pronume apare la conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale subordonatoare (adverbe relative).

a) Corelația cu adverbe este prezentă la următoarele raporturi de subordonare:

- temporal: *atunci....cînd* (*Merge* **atunci cînd** *vrea*); *abia...că:* (**Abia** *intră,* **că** *și zise*

ceva); *cum...cum* (**Cum** *intră*, **cum** *zise ceva*);

- local: *acolo...unde* (**Acolo** *s-a dus*, **unde** *a vrut*);
- modal: *așa...cum / după cum* (*Fac* **așa după cum / cum crezi**); *mai bine...decît să* (**Mai bine** *stai aici* **decît să te plimbi**); *cu cît...cu atît* (**Cu cît** *crește*, **cu atît se** *face mai frumos*);
- condițional: *dacă...apoi / atunci* (**Dacă** *nu veniți*, **atunci** *mă supăr*);
- concesiv: *deși / cu toate că...tot / totuși / cu toate acestea* (**Deși** *ai insistat*, **totuși** *n-a venit*);
- consecutiv: *așa de / atît de...că / de / încît* (*A învățat* **așa de** *mult*, **că** *s-a îmbolnăvit*; *destul / așa / prea / atît...să / ca să / pentru ca să* (*E* **destul de** *inteligent*, **ca să** *nu te creadă*).

b) Corelația cu pronume și adjective pronominale apare la următoarele raporturi de subordonare:

- consecutiv: pronumele și adjectivele nehotărîte *atît, atîta, atîția, atîtea...că / încît / de* (*Au venit* **atîția elevi**, **că** *n-au încăput în sală*);
- cauzal și final: pronume demonstrative cu prepoziții: *de aceea, pentru aceea, de asta, pentru asta...pentru că / ca să:* (**De aceea** *am venit*, **pentru că** *m-ai chemat*, **De aceea** *am venit*, **ca să-mi** *spui ceva*).

5. CONJUNCȚIILE ÎN COMPONENȚA LOCUȚIUNILOR CONJUNCȚIONALE

5.1. COORDONATOARE

Apar în locuțiunile: *nu numai...dar și, nu numai....ci și.*

5.2. SUBORDONATOARE

Ele sînt alcătuite cu:

- **că**: *pentru că, din cauză că, din pricină că, în caz că, cu toate că, măcar că, în afară că, așa că;*
- **ca să**: *pentru ca să, fără ca să, înainte ca să;*
- **de, dacă**: *chiar de , chiar dacă, măcar de, măcar dacă, și de, și dacă, nici de, nici dacă;*
- **să**: *chiar să, măcar să, decît să, înainte să, fără să, pînă să.*

6. SUBSTANTIVARE

Conjuncțiile se pot substantiva: **Căci** *este conjuncție*, *L-a subliniat* **pe dacă.**

7. CONȚINUTUL SEMANTIC AL CONJUNCȚIILOR

Ca și prepozițiile, nici conjuncțiile nu au sens lexical de sine stătător, nu pot fi deci părți de propoziție.

Există, cu toate acestea, unele conjuncții care sînt mai abstractizate, din punctul de vedere al sensului, decît altele. A se compara, spre exemplu, *că, de, dacă* (golite de sens) cu alte conjuncții sau locuțiuni conjuncționale cu sens relațional (și lexical): cauzal (*căci, deoarece, fiindcă*), concesiv (*deși, cu toate că, chiar dacă*), temporal (*îndată ce, după ce, pînă ce*), condițional (*în caz că*) etc.

8. REGIMUL VERBAL

Spre deosebire de prepoziții și locuțiuni prepoziționale, care au regim cazual (cer un caz sau altul) și sînt urmate, de regulă, de substantive, pronume și numerale cu rol de substantive, conjuncțiile au regim verbal, sînt urmate întotdeauna de verbe la mod personal: *Zice* **că** *vine.*

9. NU AU FUNCȚII SINTACTICE

Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale, atît coordonatoare cît și subordonatoare, nu au funcții sintactice în propoziții.

Pronumele și adverbele relative, nehotărîte compuse cu *ori-*, echivalente ale conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale subordonatoare, au și funcții sintactice în propozițiile pe care le introduc: în *Nu știe cînd pleacă, cînd* = adverb de timp (relativ), complement circumstanțial de timp.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

INTERJECŢIA

1. DEFINIŢIE

Este partea de vorbire neflexibilă care exprimă stări sufleteşti, chemări sau îndemnuri, imită zgomote din natură sau sunete scoase de animale.

2. FORMA INTEJECŢIILOR

Interjecţiile au formă neregulată, a cărei dimensiune depinde, în unele cazuri, de starea psihică (afectivă) a celor ce le rostesc. La interjecţiile care imită zgomote din natură sau sunete scoase de animale forma acestora este în funcţie de dimensiunea sonoră a zgomotelor produse de diferite obiecte sau a sunetelor pe care le scot animalele.

3. STABILIREA INVENTARULUI DE INTERJECŢII

Avînd în vedere că obiectele şi animalele care produc zgomote şi scot sunete sînt numeroase şi că sentimentele omeneşti se exteriorizează diferit, un inventar exact al interjecţiilor unei limbi este greu sau aproape imposibil de stabilit.

4. CLASIFICARE [90]

4.1. DUPĂ VALOARE

După valoarea lor (ceea ce exprimă, după sens), interjecţiile româneşti se împart (conform definiţiei) în mai multe grupe.

CARE EXPRIMĂ STĂRI SUFLETEŞTI

Acestea se concretizează în :
- durere: *au!, ah!, of!, uf!, vai!:* Au! *mă doare*
- teamă, spaimă: *ah!, aoleu!, brr!, hait!:* Ah! *ce m-am speriat!*
- nemulţumire: *dec!, eh!, na!, of!:* Of! *mare mincinos mai este!*
- dispreţ: *ptii!, ptiu!, halal!:* Ptiu! *zise el scîrbit;*
- supărare: *a!, vai!, oh!:* A! *ce nenorocire!*
- nostalgie: *ah!, ehe!, vai!:* Ah! *unde-s vremurile de altădată!*
- satisfacţie: *a!, ah!, ha!, o!:* A! *ce bine-mi pare!*
- entuziasm: *bravo!, ura!:* Bravo! *zise el.*
- admiraţie: *a!, ah!, mă!:* Ah! *ce frumoasă este!* etc.

CARE EXPRIMĂ MANIFESTAREA UNEI VOINȚE SAU DORINȚE

Acestea se concretizează în:

- un îndemn, un ordin: *aho!, hai!, haide!, hei!, hep!, ho!, na!, nani!, stop!:* **Aho! aho!** *copii și frați...;*
- chemarea, gonirea, oprirea, de regulă a animalelor: *bîr!, cea!, hăis!, ho!, prr!, șo!, ța!:* **Cea!** *Joiană!,* **Ho!** *animal nebun,* **ho!;**
- adresarea: *bre!, ehei!, ei!, ha!, mă!:* **Bre!** *ce faci?*
- atragerea atenției: *ia!, iaca!, iată!:* **Ia!** *unde m-ai adus.*

ONOMATOPEE

Acestea reproduc (imită):

- sunete scoase de animale: *cotcodac!, groh!, ham!, miau!, mor!: Prin pădure se auzi glasul ursului* **mor! mor! mor!;**
- sunete însoțitoare ale unor acte fiziologice omenești: *gogîlț!, hapciu!, hoc!, hîc!, toc!: Și* **gogîlț, gogîlț, gogîlț,** *îi mergeau sarmalele pe gît;*
- sunete și zgomote din natură: *balang!, boc!, buf!, cioc!, huzdup!, poc!, pif!, șart!: Și* **șart! șart!** *o pereche de palme fierbinți pe urechile degerate.*

4.2. DUPĂ VECHIME

MOȘTENITE

Ele sînt moștenite din latină: *zău! < deus!, vai! < vae!;*

ÎMPRUMUTATE

Ele sînt împrumutate din: turcă: *aman!, halal!, bre!; slavă: na!*; franceză: *mersi!, pardon!, alo!;* latina clasică: *salve!, servus!.*

INTERNAȚIONALE

Interjecțiile internaționale apar în aceeași formă sau în formă apropiată în mai multe limbi: *alo!, adio!, bravo!, stop!, tic-tac!, ura!*

FORMAȚII ROMÂNEȘTI

Cuprind interjecții formate pe terenul limbii române: *auleu!, ei!, ehei!, zdup!, nani-nani!.*

4.3. DUPĂ PROVENIENȚĂ

Raportate la acest criteriu avem două grupe de interjecții.

PROPRIU-ZISE

Includ interjecțiile cu valoarea lor inițială: *-ah!, of!, poc!, zbang!, trosc!*

PROVENITE DIN ALTE PĂRȚI DE VORBIRE

Ele provin, prin schimbarea valorii gramaticale, din:
- substantive: *liniște!, tăcere!, ajutor!, dumnezeu!, - Ce* dumnezeu *ai pățit?, dracu - Ce* dracu *faci aici?*
- verbe: *poftim!, uite!, păzea!;*
- din adverbe: *înainte!, înapoi!, jos!, sus!.*

4.4. DUPĂ FORMĂ

După formă, interjecțiile se clasifică în:

SIMPLE

Ele sînt formate din:
- un sunet: *a!, e!;*
- două sunete: *ah!, eh!, ei!, ia!, hu!;*
- trei sunete: *vai!, ehe!, buf!, pac!;*
- mai multe sunete: *iaca!, haide!, teleap!, tralala!;*

COMPUSE

Ele se pot categorisi în:
a) contopite: *iacă < ia + că;*
b) necontopite (alăturate), formate din interjecții:
- termeni identici: *nani-nani!, pîș-pîș!, zdronca-zdronca!;*
- termeni diferiți: *ding-dang!, tic-tac!, trosc-pleosc!, haida-de!*

Trebuie considerate compuse numai acele interjecții care apar rostite cu ambii termeni, ca cele de mai sus.

Cele mai multe interjecții se folosesc în calitate de cuvinte simple, chiar dacă ele se repetă: *Ei pornesc* teleap, teleap, teleap; *Și așa* aide, aide, *merse pînă în seară; Și afară Alexandru* boc! *în ușă,* boc! boc! (*Gramatica*, I, p. 428).

4.5. DACĂ POT FI PREDICATE

PREDICATIVE

Interjecțiile predicative, pot fi în propoziții predicate verbale (interjecționale): *hai, haide, iată, iaca, na, bravo, marș, poftim, uite* și mai multe dintre onomatopee: *hațl, hîrșt!, huștiuluc!, pac!, pleosc!, poc!:* Hai *la noi,* Iată *ce ai făcut, Dracu neavînd ce-i face,* huștiuluc! *în iaz;* interjecții care sînt nume predicative: *E* vai *de el.*

NEPREDICATIVE

Interjecțiile care nu pot fi predicate în propoziții, cele mai multe dintre ele: *ah!, eh!, of!, hait!, of!, uf!*

5. COMPORTAMENTUL SINTACTIC

5.1. NU AU FUNCȚII SINTACTICE

Cele mai multe dintre interjecții nu au funcții sintactice în propoziție datorită faptului că ele nu exprimă noțiuni (n-au sens lexical, nu denumesc ceva din realitate) ca

alte părți de vorbire (substantiv, adjectiv, pronume, numeral, verb, adverb), ci exteriorizează sentimente, senzații sau reproduc sunete și zgomote.

5.2. AU FUNCȚII SINTACTICE

Unele interjecții pot avea și funcții sintactice de:

a) predicate verbale: interjecțiile fiind denumite, din această cauză, și predicative, funcție ce rezultă din apropierea valorii interjecțiilor respective de aceea a verbelor (valoarea de acțiune): **Na** *ce ți-am promis.* **Iată** *cartea ta,* **Pupăza zbîrr!** *pe-o dugheană* (vezi mai sus 4.5).

b) nume predicativ: *E* **vai** *de el;*

c) atribut interjecțional: *Mersul lui* **șontîc, șontîc** *îi supără pe unii;*

d) complement circumstanțial de mod: *Și odată ei pornesc* **teleap, teleap, teleap;** *Și* **gogîlț, gogîlț, gogîlț,** *îi mergeau sarmalele pe gît.*

5.3. INTERJECȚIA CA TERMEN REGENT

Interjecțiile predicative pot fi determinate de:

a) complemente:
- directe: *Iată* **un om,** *Poftim* **cartea,** *Pleosc!* **una** *peste cap!*
- indirecte: *Vai* **de el,** *Bravo* **colegilor** *tăi!;*
- circumstanțiale de loc: *Hai* **la noi,** *Pupăza zbîrr!* **pe-o** *dugheană;*
- circumstanțiale de timp: *Hai* **mîine,** *Iată* **acum** *o carte nouă*
- circumstanțiale de mod: *Hai* **mai repede;**
- circumstanțiale de scop: *Hai* **pentru cursuri;**
- circumstanțiale de cauză: *Hai* **din obligație.**

b) subordonate:

b.1. completive:
- directe: *Uite* **că vine,** *Na* **ce ți-am promis,** *Iată* **ce ți-am promis;**
- indirecte: *Vai* **de cine nu vine,** *Bravo* **cui a spus corect;**

b.2. circumstanțiale:
- de loc: *Hai* **unde vrei,** *Pupăza zbîrr!* **unde avea chef;**
- de timp: *Hai* **cînd vrei;**
- de scop: *Hai* **ca să vezi cărțile;**
- de cauză: *Hai* **pentru că trebuie;**

c) propoziții subiective: **Zău că vine, Zău** *dacă m-am supărat.*

5.4. INTERJECȚII APROPIATE DE IMPERATIV

Dintre interjecțiile predicative, unele au valoare verbală apropiată de a modului imperativ afirmativ: interjecții care exprimă un îndemn sau un ordin: **Hai** *repede!,* **Marș** *la culcare!,* **Haide** *la noi!,* **Nani! nani!** *puiul mamii!;* **Ho!** *oameni buni!;* **Aho!** *car nebun,* **aho!** etc.

5.5. LOCUL INTERJECȚIILOR ÎN PROPOZIȚIE

Din acest punct de vedere, interjecțiile din limba română se pot clasifica în:

- izolate de restul propoziției prin virgulă sau semnul mirării, cele mai multe dintre ele, interjecții care n-au funcții sintactice și care pot sta:
- la începutul propoziției: **Ah!** *ce foc simt că mă arde, zise bolnavul;* **Ia!** *s-aude pupăza,* **Hăș,** *pasăre de-acolea!;*

- la mijlocul propoziției: *Scoală,* **mă***! aici ai dormit, pricopsitule? Acasă ești,* **hei,** *nevastă?;*

- la sfîrșitul propoziției: *Am greșit,* **vai***!;*

b) neizolate de restul propoziției și care îndeplinesc diverse funcții sintactice: **Hai** *la noi, E* **vai** *de el, Pupăza* **zbîrr***! pe-o dugheană.*

5.6. INTERJECȚII-PROPOZIȚII

Unele interjecții formează singure propoziții: **Oho***! răspunseră toți în cor* (*Gramatica*, I, p. 430), unde *oho* are valoarea unei propoziții afirmative.

5.7. INTERJECȚII+ VOCATIV

Multe interjecții pot să apară în vecinătatea vocativelor:

- înaintea lor: **Bre, femeilor,** *veniți-vă în fire!;* **Mă, nene,** *asta nu-i glumă!* (*Gramatica*,I, p. 80), **Măi, băiete***! ce faci?;*

- după ele: **Radă, fă,** *s-alergi de grabă / Că-n șopron vițelul muge* (*Gramatica*, I, p. 80), **Fată-hăi!** *de unde vii?*

5.8. INTERJECȚII+IMPERATIV

Alte interjecții apar în vecinătatea imperativului: **Hei***! Vii sau nu* **vii?, Măi***! ieși de acolo!*

6. SUBSTANTIVAREA INTERJECȚIILOR

Se poate face prin:

- articol hotărît: **Oful** *lui era să ajungă inginer, Ce simțiri eroici, mîndre reprezintă* **cucurigul** - Eminescu, *Poezii*, II,p.25;

-articol nehotărît: *A scos* **un of;**

- prepoziții: *Bătînd din tîmpla lui acele crupe / de cai,* **de hai, de haide** - N. Stănescu, *Necuvintele*, p. 191;

- desinențe: *Are prea multe* **ofuri;**

- determinări: *N-a putut trece* **acest hop.**

7. PUNCTUAȚIA INTERJECȚIILOR

În scrierea interjecțiilor se folosesc:

- virgula: **O,** *rămîi, rămîi la mine!* (Eminescu), **Vai,** *ce lună și ce bine! / Și bădița nu mai vine* (*Gramatica*, I, p,424); **Ei,** *ce-a zis Codan?* (*Gramatica*, I, p. 425);

- semnul exclamării, după cele mai multe interjecții, marcîndu-le intonația exclamativă: **Hm***! a făcut împăratul;* **Aa***! s-a mirat prelung și cu plăcere domnul Dionisie;* **Uraa***! răcnea mulțimea* (*Gramatica* I, p. 424);

- liniuța de unire, ca semn de ortografie, la interjecțiile compuse: *ding-dang!, pif-paf!, trosc-pleosc!*

Interjecțiile predicative nu se despart de restul prepoziției nici prin virgulă, nici prin semnul exclamării: **Hai** *la noi!,* **Poftim** *cartea,* **Na** *pixul,* **Marș** *de aici!*

Interjecțiile predicative - onomatopee sînt urmate de semnul exclamării: **Trosc***! și la stînga una, Dracul* **huștiuluc***! în iaz.*

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

SINTAXA

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

I. NOȚIUNI GENERALE

1. DEFINIȚIE

Sintaxa este partea gramaticii care cuprinde reguli privitoare la aranjarea, îmbinarea cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze.

NOTĂ. Cuvîntul *sintaxă* provine în limba română din francezul *syntaxe*, provenit, la rîndul său, din latinescul *syntaxis*, care își are originile în greceștile: *sun* care marchează "ideea de reuniune în spațiu și timp" și *taxis* "ordine, aranjament".

Prin modificarea formei cuvintelor (care ține de morfologie), acestea intră în sfera sintaxei, căci prin această modificare ele realizează raporturi unele cu altele pentru a se comunica ceva; se evidențiază, astfel, legătura indisolubilă dintre cele două părți ale gramaticii: *morfologia* și *sintaxa*.

2. TIPURI DE SINTAXĂ

După felul în care sînt privite relațiile dintre cuvinte, se disting: *sintaxa tradițională* (*clasică*) și *sintaxa modernă*.[91]

2.1. SINTAXA TRADIȚIONALĂ

Sintaxa tradițională se bazează pe metodele de cercetare ale gramaticii clasice, grecești și latinești. În analiza faptelor de limbă, un apel considerabil la elementul semantic (în dauna celui de expresie) delimitează, uneori cu greutate, faptele de sintaxă de cele de logică.

2.2. SINTAXA MODERNĂ

Sintaxa modernă va muta accentul pe partea formală a enunțului, din relațiile sintactice eliminîndu-se total sau aproape total aspectul semantic.

În sintaxa modernă s-au distins, în special, *sintaxa structurală analitică* și *sintaxa sintetică sau generativă*.

În ce ne privește, vom aborda faptele gramaticale din punctul de vedere al sintaxei tradiționale pentru a fi de acord cu programele și cu manualele școlare.

BCU "CAROL I" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3. UNITĂȚILE SINTAXEI

3.1. PARTEA DE PROPOZIȚIE

Partea de propoziție este o unitate dependentă a sintaxei (excepție face partea de propoziție concretizată în subiect) care se constituie:

- dintr-un singur cuvînt (excepție face predicatul nominal care are două cuvinte): *Citește cărți frumoase;* sînt patru părți de propoziție: un subiect, un predicat verbal, un complement direct și un atribut adjectival;
- dintr-un cuvînt însoțit de instrumente gramaticale: prepoziții (*Vine* **cu trenul**), articole (*Aștept* **un băiat**), adverbe pentru gradele de comparație (*El este* **cel mai bun** *elev*).

Luată izolat, partea de propoziție nu stabilește în interiorul ei raporturi sintactice, ea intră în raporturi sintactice de obicei cu părți de vorbire. Părțile de propoziție sînt: subiectul, predicatul, numele predicativ, elementul predicativ suplimentar și complementul.

3.2. SINTAGMA

Sintagma este un grup alcătuit din minimum două cuvinte, cu sens lexical, grup în cadrul căruia se stabilește un raport sintactic și care, la rîndul lui, poate intra în relație sintactică cu alte cuvinte sau grupuri de cuvinte: *Are manuale* **de limba română**, *Scrie* **cu un pix roșu**, *Vine* **la sfîrșitul cursurilor de medicină generală**. (Normal că sintagmele se analizează, de cele mai multe ori, în părți componente.)

3.3. PROPOZIȚIA

Propoziția este unitatea de sine stătătoare (*Merge la cinema*) sau dependentă (A *spus* **că vine**), alcătuită din una sau mai multe părți (de propoziție) sau sintagme, care comunică ceva cu ajutorul unui predicat exprimat sau subînțeles. Propozițiile independente sînt **propoziții principale**, iar cele dependente sînt **secundare (subordonate)**.

Din punctul de vedere al conținutului, opoziția se face între propoziții **principale** și **secundare**, iar din punctul de vedere al formei, al relațiilor dintre propoziții, între **regente** și **subordonate**.

Chiar dacă se ține cont de cele enunțate mai sus, între *secundar* și *subordonat* există sinonimie perfectă în cadrul analizei gramaticale.

3.4. FRAZA

Fraza este o unitate sintactică de sine stătătoare, formată din două sau mai multe propoziții principale și secundare, care comunică un fapt din realitate.

3.5. PRECIZĂRI

Partea de propoziție și sintagma țin de *sintaxa propoziției*, iar propozițiile, de *sintaxa frazei.*

În **sintaxa propoziției**, analiza se face în termeni de *părți de propoziție* și *sintagmă*. În **sintaxa frazei**, unitățile de analiză sînt *propozițiile.*

II. SINTAXA PROPOZIȚIEI

OBIECTUL SINTAXEI PROPOZIȚIEI

1. DEFINIȚIE

Sintaxa propoziției are ca obiect de studiu propoziția privită sub diverse aspecte: clasificare, părțile de propoziție și raporturile dintre acestea. Propoziția este considerată o comunicare cu un singur predicat, exprimat (*Vasile* **pleacă**) sau neexprimat (*Ai fost acolo?* **Nu.**). O comunicare de sine stătătoare poate să exprime numai o propoziție principală sau o principală împreună cu una sau mai multe secundare. Propozițiile secundare nu pot exprima singure decît o comunicare incompletă.

2. CLASIFICAREA PROPOZIȚIILOR [92]

Considerate izolat, adică detașate din frazele în care apar, propozițiile se clasifică după mai multe criterii.

2.1. DUPĂ SCOPUL COMUNICĂRII

PROPOZIȚII ENUNȚIATIVE

Propozițiile enunțiative care enunță, comunică, spun ceva la modul declarativ, se clasifică, la rîndul lor, în:

a) *Enunțiative propriu-zise* care exprimă o acțiune sau o stare prezentată ca reală. Ele pot fi principale sau secundare: *Nu a spus unde merge*, în care *nu a spus* este principală, iar *unde merge* este secundară.

Se pot construi cu modurile indicativ și conjunctiv.

b) *Enunțiative optative*, care exprimă dorința vorbitorului. Ele pot fi principale (**Ar bea o bere**) și secundare (*A spus* **că ar bea o bere**). Modurile folosite sînt condiționalul-optativ (*A spus* **că ar dori ceva**), dar și conjunctiv (**Să fi fost acolo**, *el ar fi procedat altfel*).

c) *Enunțiative imperative*, cînd enunțul este exprimat sub formă de poruncă, îndemn, sfat, rugăminte: *Stai aici!, Vino mîine!* Se construiesc cu imperativul sau cu modul conjunctiv cu valoare de imperativ: *Să stai acolo pînă mîine!*

Ele sînt numai propoziții principale, chiar și cînd urmează după vorbirea directă: *Mi-a spus:* **du-te la culcare!**

Considerăm că, pentru a putea fi deosebite formal de propozițiile enunțiative propriu-zise și de cele optative, ar trebui delimitate prin semnul exclamării (*!*).

NOTĂ. În afară de acestea, gramaticile românești mai deosebesc:

-enunțiative potențiale, care exprimă un enunț posibil de realizat (**Aș fi de acord** *să mergem*, **N-aș crede** *că tu vei pleca*) și care se construiesc cu modul condițional-optativ;

-enunțiative dubitative, care exprimă o îndoială, o nehotărîre, o nesiguranță: *Va fi terminînd el lucrarea pînă atunci?, Să fi avut eu atunci dreptate?* Ele ar trebui marcate prin semnul întrebării,

pentru a le cunoaște adevărata semnificație.

Cînd vorbitorul exprimă o stare sufletească, bucurie, nedumerire, surpriză etc., propozițiile enunțiative propriu-zise și enunțiative optative devin *exclamative*; sfîrșitul lor e delimitat prin semnul exclamării: *Ce frumoasă e marea astăzi!, Aoleo, Spiridoane, nu te-oi prinde odată!* (*Gramatica*, II, p.32), *Lua-te-ar hengherul, Bubico!* (*Gramatica*, II, p.35).

PROPOZIȚII INTEROGATIVE

Propozițiile interogative, care cer informații despre ceva sub formă de întrebare, se clasifică, la rîndul lor, în:

a) *Interogative propriu-zise*, prin care se realizează comunicarea sub formă de întrebare: *Ce faci?* Ele sînt numai propoziții principale, chiar și atunci cînd urmează după vorbirea directă: *M-a întrebat:* **unde mergi?**, căci nu au cuvînt subordonator.

b) *Interogative optative*, cînd întrebarea se referă la o dorință: *Ai merge acolo?* Se construiesc cu modul condițional-optativ.

NOTĂ. Pe lîngă acestea, în gramaticile românești mai apar:

-interogative potențiale, care redau întrebarea sub formă de posibilitate: *Să mergem acolo?* Se construiesc cu modul conjunctiv;

-interogative dubitative, cînd întrebarea exprimă o îndoială, o nesiguranță: *Să fie el cel de care vorbim?* Se construiesc cu modul conjunctiv;

Dacă în timpul interogației se exprimă o anumită stare sufletească, propozițiile interogative pot fi *exclamative*, marcate la sfîrșit, alături de semnul întrebării, și de cel al exclamării: *Adică să fiu eu în adevăr stăpînul credincioșilor?!* (*Gramatica*, II, p. 41), *De ce am trăit eu să ajung la așa ceva!?* (*Gramatica*, II, p. 41).

Clasificarea interogativelor

După felul în care se pune întrebarea, interogativele se pot clasifica în:

a) *Directe.* Întrebarea se pune direct, prin propoziții principale:

- cu ajutorul pronumelor și adverbelor interogative (**Ce** *faci?*, **Cîți** *sînt în sală?*, Unde *plecați?*, **Cînd** *ați sosit de la București?*);
- fără ajutorul acestora: *Te duci la cinema azi?, Poți rezolva repede această problemă?;* există nu numai propoziții interogative directe, ci și fraze: *Unde ai fost cînd te-am căutat să-mi dai înapoi mașina?, Care sînt actele de care ai nevoie cînd vrei să te înscrii la școala de șoferi?*

b) *Indirecte.* Prin acestea vorbitorul nu pune întrebări direct, ci le reproduce introducîndu-le prin:

- unele verbe (*a întreba, a ști, a spune*): *M-a întrebat* **unde merg**, *Vreau* **să știu cine a fost la voi**, *Te rog să-mi spui* **cînd ai venit**;
- verbe copulative (*a fi, a rămîne* etc.): *Întrebarea* **este unde vei pleca mîine**, *Marea noastră nedumerire* **rămîne cum s-a întîmplat accidentul**;
- substantive (*problema, întrebarea* etc.): *S-a pus* **problema cînd vom pleca în excursie**, *Se pune* **întrebarea dacă ei vor să meargă acolo.**

Propozițiile interogative indirecte nu sînt propoziții interogative decît după sens, ci enunțiative, căci se enunță necunoașterea unui fapt, o nedumerire etc.

La nivelul frazei, ele au calitatea de propoziții subordonate de diferite categorii:

- subiective: *Nu se știe* **unde merge**;
- predicative: *Problema este* **cînd va veni**;
- atributive: *S-a pus întrebarea* **cînd va pleca**;
- completive indirecte: *Mă gîndesc* **cum să rezolv problema.**

După frazele cu interogative indirecte nu se pune semnul întrebării.

2.2. DUPĂ FORMĂ

AFIRMATIVE

Sînt propozițiile care nu au predicatul negat cu adverbul *nu*: *El scrie frumos, Mașina pornește greu, Ea ar pleca acolo.*

NEGATIVE

Sînt propozițiile al căror predicat e negat cu adverbul *nu*: *El nu scrie frumos, Mașina nu pornește greu, Ea n-ar pleca acolo.*

2.3. DUPĂ ALCĂTUIRE

SIMPLE

Propozițiile simple sînt propozițiile alcătuite numai din subiect și predicat (*El pleacă*), numai din predicat (*Plouă*) sau numai din subiect (*Mașina!*).

DEZVOLTATE

Propozițiile dezvoltate au, pe lîngă subiect și predicat, în cuprinsul lor și părți secundare de propoziție: atribut sau complement (*Maria merge la teatru, Mașina lui este nouă*) ori și atribut, și complement (*Copii Mariei pleacă la mare*).

NOTĂ. Raportate la acest criteriu, propozițiile se mai pot clasifica în:

a) *analizabile*, alcătuite din două sau mai multe părți de propoziție, ale căror funcții sintactice se pot distinge clar: *Eu citesc, Ele se plimbă cu mașina;*

b) *neanalizabile*, ale căror cuvinte nu îndeplinesc întotdeauna o funcție sintactică clară. De obicei sînt alcătuite:

- din adverbe de afirmație sau de negație:- *Vii?* - **Da / Nu / Da**, *vin* / **Nu**, *mă grăbesc* / *Sigur că* **da**; *Am văzut*, **da**, *și eu meciul;*
- din interjecții: *Am adus cartea.* **Zău!**; *Mă doare*, **ah!**, *foarte rău capul.*

Propozițiile analizabile se pot clasifica, la rîndul lor, în [93]:

- complete, cînd au toate părțile de propoziție : *Ei au plecat cu trenul la Mamaia;*
- incomplete (brahilogice), cînd se reduc la părți de propoziție principale (-*Cine vine?* - **Tata**) sau secundare: - *Cu ce pleci?* -**Cu trenul**).

După numărul de părți de propoziție principale pe care le cuprind, propozițiile se pot clasifica în:

a) bimembre, care au, exprimate sau nu, ambele părți de propoziție: *Vine mașina, Scrie frumos;*

b) monomembre, care au numai o parte de propoziție, sau subiect, sau predicat, fără ca cealaltă parte să fie presupusă, inclusă sau subînțeleasă:

- numai predicat: *Se înserează, Plouă încet;*
- numai subiect: *Toamnă!* (*Gramatica*, II, p. 70).

2.4. DUPĂ ÎNȚELES

PRINCIPALE

Propozițiile principale sînt propozițiile care nu depind de alte propoziții: *El scrie frumos.*

SECUNDARE

Propozițiile secundare (subordonate) sînt propozițiile care depind de alte propoziții (principale sau secundare): *A spus* **că nu vine, deoarece nu are timp.**

2.5. DUPĂ ÎNCADRARE

După încadrarea sau neîncadrarea în frază, există propoziții:

INDEPENDENTE

Ele sînt propoziții principale, simple și dezvoltate: *Soarele răsare, Trenul sosește cu întîrziere.*

DEPENDENTE

Propozițiile dependente sînt încadrate în frază. Ele sînt sau principale, dependente prin legătura dintre ele (*Intră și zice ceva*) sau principale și secundare: *N-a spus ce face.*

2.6. DUPĂ RELAȚIA DINTRE ELE

REGENTE

Propozițiile regente sînt propozițiile principale și secundare de care depind alte propoziții: *A* spus **că** vine *după ce termină lecțiile.*

SUBORDONATE

Propozițiile subordonate sînt propozițiile care depind de propozițiile regente: *Nu vrea* **să plece azi.**

3. PĂRȚILE DE PROPOZIȚIE

3.1. PRINCIPALE

Se numesc așa, deoarece sînt cele mai importante în cadrul propoziției. Fără ele propozițiile nu pot exista. Ele constituie modul minim de organizare al oricărei propoziții.

Părțile principale de propoziție sînt **subiectul** și **predicatul**. Predicatul se împarte în *verbal* și în *nominal*, după cum este exprimat prin verb sau printr-un nume (substantiv, adjectiv). În cadrul predicatului nominal se evidențiază ca parte distinctă, de către toate lucrările de gramatică, **numele predicativ.**

Părțile principale de propoziție se definesc prin raportarea uneia la cealaltă:

- subiectul (deși nu este considerat subordonat predicatului) se definește prin raportare (referire) la acesta: *partea principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului;*
- predicatul (considerat, după unele lucrări de specialitate, subordonat subiectului) se definește prin referire la subiect: *partea principală de propoziție care arată ce face, ce este, cum este subiectul;*
- numele predicativ (nedefinit nici în manualele școlare, nici în lucrările de specialitate) se definește prin raportare la partea de vorbire cu rol de subiect.

3.2. SECUNDARE

Constituie, conform denumirii lor, partea secundară (neobligatorie) a unei propoziții.

Propozițiile simple devin dezvoltate dacă li se adaugă una sau mai multe părți secundare.

Părțile secundare de propoziție sînt:

- **atributul**, cu subdiviziunile lui;
- **complementul**, cu subdiviziunile lui;
- **elementul predicativ suplimentar.**

Acestea se definesc prin relația de subordonare față de **regenți** (= determinați = părți de vorbire).

Părțile de propoziție apar, în această calitate, de **subordonați** (= determinanți). Astfel:

Atributul se subordonează:

- substantivului: *Are o casă* **veche**;
- pronumelui cu valoare de substantiv: *A vorbit cu fiecare* **dintre colegi**;
- numeralului cu valoare de substantiv: *Trei* **dintre colegii** *lui n-au venit.*

Complementul se subordonează:

- verbului: *Vine* **de la Iași**;
- adjectivului: *Este bun* **la fizică**;
- adverbului: *Merge paralel* **cu șoseaua**;
- interjecției: *Poftim* **pixul** *pe care ți l-am promis.*

Elementul predicativ suplimentar se subordonează, prin intermediul verbului, părților de vorbire cu rol de:

- subiect: *Ea umblă* **elegantă**;
- complement direct: *Îl consider pe Vasile* **foarte deștept.**

4.3. EXPRIMAREA PĂRȚILOR DE PROPOZIȚIE

Părțile de propoziție se exprimă prin părți de vorbire: substantive, adjective, pronume, numerale, verbe, adverbe și unele dintre interjecții. Nu se pot exprima prin articole, prepoziții, conjuncții și prin o parte din interjecții.

4. RAPORTURILE SINTACTICE DIN CADRUL PROPOZIȚIEI

4.1. COORDONAREA

TERMENII COORDONĂRII

Coordonarea se stabilește între:

a) părți de propoziție de același fel:

- două sau mai multe subiecte: **Ion, Vasile** *și* **Elena** *pleacă;*
- două sau mai multe nume predicative: *Este* **înalt**, *dar* **slab**; *Mașinile pot fi* **albe** *sau* **negre**;
- două sau mai multe atribute de același fel: *Mănîncă* **pîine, salam** *și* **biscuiți**;

b) părți de propoziție de natură diferită: *Merge* **oriunde** *și* **oricînd**, aici un complement circumstanțial de loc și unul circumstanțial de timp;

c) o parte de propoziție și o propoziție subordonată cu aceeași funcție sintactică: *Să intre* **Popescu** *și* **cine este cu el** (un subiect și o subiectivă).

TIPURI DE COORDONARE [94]

Copulativă

Este tipul de coordonare în care părțile de propoziție se consideră asociate.

Coordonarea copulativă se realizează prin:

- juxtapunere (cu ajutorul virgulei): *Ion, Vasile, Popescu vor sosi mîine;*
- cu ajutorul conjuncțiilor *și, nici*: *Scrie cu pixul* **și** *cu stiloul, Neavînd* **nici** *femeie,* **nici** *copii... a închinat toată averea sa Mănăstirii Neamțului.* (*Gramatica*, p.215);

NOTĂ. Și, nici apar în corelație cu ele însele, cînd este evidentă valoarea lor adverbială: *Vine* **și** *azi,* **și** *mîine, Nu bea* **nici** *bere,* **nici** *vin.*

- cu ajutorul locuțiunilor conjuncționale corelative (*nu numai..., ci și, nu numai..., dar și, atît..., cît și:* **Atît** *el,* **cît și** *ea au plecat; Mănîncă* **nu numai** *salam,* **ci și** *brînză;* **Nu numai** *Maria,* **ci și** *Elena au plecat*) sau necorelative (*precum și: Cîștigă cu sabia haraciurile și plocoanele sultanului,* **precum și** *dobînzile de război ce li se cuvin* - *Gramatica*, II, p.213).

Adversativă

În acest tip de coordonare, părțile de propoziție se opun una alteia, fără a se exclude.

Se realizează cu ajutorul conjuncțiilor *dar, iar, însă, ci: Este înalt,* **dar** *slab, Nu vine azi,* **ci** *mîine.*

Disjunctivă

Părțile de propoziție se exclud una pe cealaltă. Se realizează prin conjuncțiile *ori, sau, fie:*

- singure: *Va veni azi* **sau** *mîine;*
- în perechi (în corelație cu ele însele): *sau..., sau, ori..., ori, fie..., fie: Vine* **sau** *el,* **sau** *ea.*

Alături de acestea, se folosesc adverbe corelative cu valoare de conjuncții disjunctive: *ba..., ba, acum..., acum, cînd..., cînd: Spune* **ba** *una,* **ba** *alta*: *Zice* **cînd** *una,* **cînd** *alta.*

Conclusivă

În acest tip de coordonare una dintre părțile de propoziție este concluzia celeilalte. Ele se leagă prin conjuncțiile *deci, așadar* și prin locuțiunile *prin urmare, în concluzie, în consecință, care va să zică*: *Este numit director,* **așadar** *șef.*

NOTĂ. Raportul conclusiv este cel mai neconcludent tip de coordonare, unele lucrări de specialitate considerîndu-le pe *deci, așadar, în concluzie, în consecință...* adverbe și locuțiuni adverbiale.

FOLOSIREA VIRGULEI ÎN CADRUL RAPORTULUI DE COORDONARE

A. Nu se separă prin virgulă părți de propoziție coordonate:

a) copulative, legate prin *și: Bea apă* **și** *suc.*

b) disjunctive, legate prin *ori, sau, fie: Vine azi* **sau / ori / fie** *mîine.*

B. Virgula separă părți de propoziție coordonate:

a) copulative:

- juxtapuse: *Vin Ion, Mircea, Radu.*
- joncționale, prin: *nici* (*Nu bea apă,* **nici** *vin*), *nici..., nici* (*Nu bea* **nici** *apă,* **nici** *vin*), *și..., și* (*Vine* **și** *azi,* **și** *mîine*), *precum și* (*Prietenii Mariei,* **precum și** *colegii ei au plecat împreună*), *nu numai..., ci și, nu numai..., dar și, atît..., cît și* (**Nu numai** *azi,* **ci și** */* **dar și** *mîine are obligații,* **Atît** *unul,* **cît și** *celălalt sînt din Brașov*);

b) disjunctive, legate prin: *ori..., ori, sau..., sau, fie..., fie: Va pleca* **sau / ori / fie** *azi,* **sau / ori / fie** *mîine;*

NOTĂ. La conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale corelative (copulative și disjunctive) virgula apare în fața celui de-al doilea termen al corelației, așa cum se vede în exemplele de mai sus.

c) adversative , legate prin *dar, iar, însă, ci* (*Nu vine azi,* **ci** *mîine*);

d) conclusive, legate prin *deci, așadar, în concluzie, în consecință, prin urmare* (*A fost ales președinte,* **așadar** *conducător*).

4.2.SUBORDONAREA

TERMENII SUBORDONĂRII

În cadrul propoziției, subordonarea se stabilește între părți de propoziție (**determinanți, subordonați**) și părți de vorbire (**determinați, regenți**):

- atribut și substantiv, pronume și numeral cu valoare de substantiv: *casa din deal, acela de acolo, doi dintre ei;*
- complement și verb, adverb, adjectiv, interjecție: *Vine de la gară, Este bun de gură, Merge paralel cu șoseaua, Hai la noi;*
- nume predicativ și partea de vorbire cu rol de subiect: *Ea este înaltă, Cărțile sînt ale elevului;*
- element predicativ suplimentar și părți de vorbire cu rol de subiect (*El umblă beat*), de complement direct (*Îl știu deștept*) și indirect (*Colegii îi zic Bebe*).

PROCEDEE DE REALIZARE

Subordonarea în propoziție se realizează prin mai multe procedee.

Flexiune

Prin flexiune un cuvînt își modifică forma pentru a intra în relație cu alt cuvînt: *cărțile* **elevilor**, **Le** *telefonează colegilor, Cumpără* **cărțile** *acestea.*

Prin flexiune se realizează total sau parțial următoarele părți de propoziție:

- subiectul (**Băiatul** *a plecat*);
- numele predicativ (*Cărțile sînt* **ale copiilor**);
- atributul: apozițional (*Vorbește cu Vasile,* **prietenul** *său*), genitival (*cărțile* **copiilor / lui / celor doi**), pronominal în dativ (*cartea-***mi**);
- complementul direct (*Citesc* **cartea**);
- complementul indirect (**Îi** *dau* **Mariei**);
- complementul circumstanțial de loc (*Așterne-te* **cîmpului**)
- complement circumstanțial de timp (*Vine la noi* **vara** *viitoare*).

Acord

Acordul apare în cazul părților de propoziție care se exprimă prin:

- adjective: funcțiile acestora pot fi de: atribut adjectival (*Are o mașină* **nouă**), nume predicativ (*Maria este* **elegantă**), complement indirect (*Se transformă* **din albă în neagră**), complement circumstanțial de timp (*O știu* **de mică**), circumstanțial de mod (*Este mai mult mort* **decît viu**), circumstanțial de cauză (*Strălucește* **de elegantă**), element predicativ suplimentar (*Ei privesc* **atenți** *filmul*);
- adjective pronominale,cu funcție sintactică de atribute adjectivale pronominale (*Băiatul* **acesta** *este mecanic*);
- numerale cu valoare de adjective, cu funcție de atribute adjectivale numerale (**Primul** *tramvai pleacă la ora 6*);
- gerunzii acordate, cu funcții sintactice de: nume predicativ (*Apa este* **spumegîndă**), atribut adjectival (*Pe-un pat alb ca un lințoliu zace lebăda* **murindă**) și element predicativ suplimentar (*Valurile se văd* **săltînde**, *Ea aleargă* **tremurîndă**);
- participii luate ca adjective, cu funcții sintactice de: nume predicativ (*Maria este* **logodită**), atribut adjectival (*Ea este o femeie* **liniștită**), element predicativ suplimentar (*Ea se arată* **îngrozită**).

Joncțiune

Joncțiunea se realizează prin:

- prepoziții, pentru cazurile genitiv, dativ și acuzativ, cu funcții sintactice de atribut

(*Are o casă* **din cărămidă**), nume predicativ (*Ei sînt* **contra tuturora**), complement direct (*Îl vede* **pe Vasile**), complement indirect (*Se gîndesc* **la părinți**), complement de agent (*Este ajutat* **de colegi**), complement circumstanțial de loc (*Vine* **de la gară**) etc.;

- locuțiuni prepoziționale pentru cazurile genitiv și acuzativ, cu următoarele funcții sintactice: atribut (*Mașina* **din fața clădirii** *este nouă, Obligațiile* **față de el** *sînt numeroase*), complement indirect (*Sînt obligat* **față de el**), complement circumstanțial de loc (*Stă aproape* **de gară**), circumstanțial de timp (*Vine* **o dată cu noi**) etc.

Joncțiune și flexiune

Un substantiv flexionat (articulat cu articol hotărît) este precedat și de prepoziție (*Ei au reușit* **datorită colegilor**) sau de o locuțiune prepozițională (*Va sosi* **în cursul** *săptămînii viitoare*).

Juxtapunere

Părțile de propoziție nu se încadrează la nici unul dintre procedeele de mai sus, ci e vorba de o simplă alăturare a acestora determinatului (regentului).

Acestea se pot concretiza în:

- atribute adverbiale: *Vine* **chiar** *el;*
- complemente de mod: *Pleacă* **numai** *mîine;*
- complemente directe: *El poate* **citi.**

Topică

Fără a fi vorba de un raport sintactic de natura celor de mai sus, unele părți de propoziție se pot diferenția și cu ajutorul *topicii*:

- numele predicativ față de subiect și invers: în *Maria este soția mea, soția* este nume predicativ, iar în *Soția mea este Maria, soția* este subiect;
- complementul direct de subiect: În *Cîinele fugărește lupul, lupul* este complement direct, iar în *Lupul fugărește cîinele, lupul* este subiect.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITAR

PĂRȚILE DE PROPOZIȚIE

PĂRȚILE PRINCIPALE ALE PROPOZIȚIEI

SUBIECTUL

1. DEFINIȚIE [95]

Subiectul este partea de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului. El poate arăta:

- cine îndeplinește acțiunea exprimată de predicatul verbal al propoziției: **Vasile** *merge la cinema;*
- cine suferă acțiunea exprimată de predicatul verbal la diateza pasivă: **El** *este salutat de prieteni;*
- cui i se atribuie o însușire sau o caracteristică exprimată de numele predicativ din predicatul nominal: **Ea** *este frumoasă,* **El** *este student.*

2. ÎNTREBĂRI

Subiectul răspunde la întrebările:

- *cine,* cînd este exprimat prin nume de ființe umane, prin pronume și numerale care se referă la acestea: *Vasile pleacă, Acesta se culcă, Primul a plecat;* - **Cine** *pleacă? / se culcă? / a plecat? - Vasile / - Acesta / - Primul;*
- *ce,* cînd este exprimat prin nume de lucruri (*Mașina lui s-a stricat:* -**Ce** *s-a stricat? -Mașina*), prin nume de alte ființe decît cele umane (*În curte este o găină:* - **Ce** *este în curte? - O găină*), prin pronume cînd nu înlocuiesc substantive (*Nimic nu s-a făcut:* - **Ce** *nu s-a făcut? - Nimic.*);
- *care* (= *cine*): *Popescu a plecat:* - **Care** *a plecat? - Popescu; Fiecare este interesat să cîștige* : - **Care** *este interesat? - Fiecare;*
- *cîți, cîte: Trei au lipsit,* - **Cîți / cîte** *au lipsit? -Trei.*

NOTĂ. Folosirea întrebării *ce* pentru aflarea subiectului poate crea confuzii între acesta și complementul direct, mai ales cînd subiectul este așezat după verb și este exprimat prin nume de lucruri și de animale: *Pe masă se află* **un vas,** *N-a sosit* **mîncarea,** *Nu-i convine* **atitudinea** *ta, Îl doare* **măseaua,** *În curte doarme* **un cîine.**

În asemenea cazuri, identificarea subiectului trebuie făcută cu multă atenție, fără grabă și să se aibă în vedere că aici toate cuvintele în cauză sînt, în ciuda topicii, *autori ai acțiunilor* exprimate de verbe.

3. PARTE DE PROPOZIȚIE INDEPENDENTĂ

Subiectul este parte de propoziție independentă, singură, care nu se raportează la alte cuvinte din propoziție. El trebuie depistat întotdeauna prin caliatatea lui de autor al acțiunii (la verbele active) și de cel care suferă acțiunea (la verbele pasive).

4. CAZUL SUBIECTULUI

Subiectul este partea de propoziție care stă întotdeauna în cazul nominativ.

NOTĂ. Există situații prin care s-ar crede că el poate sta și în alte cazuri:

a) în genitiv: în *Ai vecinului au plecat*, subiectul nu este *ai vecinului*, ci *ai*, articol posesiv cu valoare de pronume, care înlocuiește aici un substantiv (*Copiii vecinului au plecat*), iar *vecinului* este atribut pe lîngă *ai*);

b) în dativ: în *Dau cartea cui vrea s-o citească, cui* nu este subiect în dativ, căci el trebuie sau considerat complement indirect al verbului *dau* din regentă, sau descompus în *aceluia + care, aceluia* rămînînd complement indirect în regentă, iar *care*, subiect în subordonată;

c) în acuzativ: în *Au venit dintre colegi, colegi* nu trebuie considerat subiect, căci are prepoziție în față, ci atribut substantival pe lîngă un presupus nominativ: *Au venit [mulți] dintre colegi;* la fel în: *A venit la lume!, lume*, ca subiect, nu e în acuzativ, ci în nominativ, căci *la* aici nu este prepoziție, ci un cuvînt cu valoare cantitativă (= *multă*: *A venit multă lume*) cu funcție de atribut adjectival pe lîngă *lume*; în: *Ți-l dau pe care iese primul, care* este subiect în nominativ (un acuzativ din cauza lui *pe*) pentru subordonată, dar poate fi considerat, în același timp, și complement direct față de verbul din regentă ori poate fi descompus în *acela + care*: *Ți-l trimit pe acela care iese primul*, unde *care* este, clar, subiect în nominativ.

5. PRIN CE SE EXPRIMĂ

5.1. SUBSTANTIVE

Subiectul se exprimă prin substantive comune și proprii: Copilul *aleargă*, Radu *citește*, Vulpea *atacă găinile*, Clujul *este un oraș mare*, *Pe cer se vede* o stea *cu coadă*.

5.2. PRONUME

Pronume de toate felurile, cu excepția reflexivului: personal (Eu citesc), de politețe (Dumnealui *e din Iași*), de întărire (Însuși *s-a deplasat acolo*), posesiv (Ai noștri *au plecat*), interogativ (Cine *vine?*), relativ (*N-am aflat* care *au plecat*), demonstrativ (Acesta *este colegul meu*), nehotărît (Fiecare *are obligații*) și negativ (Nici unul *nu vine*).

5.3. NUMERALE

Numerale: cardinal (Doi *au plecat*), colectiv (Amîndoi *au lipsit*), distributiv (Cîte doi *intră pe ușă*) și ordinal (Al doilea *de pe listă n-a venit*).

5.4. VERBE ȘI LOCUȚIUNI VERBALE LA MODURILE

INFINITIV

Prezent și perfect, diatezele activă (*E ușor* a scrie *versuri, Era imposibil* a fi făcut *acest lucru*), reflexivă (A se duce *acolo înseamnă a fi de acord cu ei,* A se fi dus *acolo ar fi însemnat a fi fost de acord cu ei, E foarte ușor* a-ți aduce aminte *ce a spus el*) și pasivă (*Nu-i convine* a fi supus *mereu criticilor*).

GERUNZIU

Activ şi reflexiv: *Se vede* venind, *Se aude* cîntîndu-se.

SUPIN

Numai la diateza activă: *E uşor* de reţinut *ce zice el.*

5.5. PĂRŢI DE VORBIRE SUBSTANTIVATE

Subiectul se poate exprima şi prin părţi de vorbire substantivate, care trebuie încadrate tot la substantive:

- adjective: Leneşul *mai mult aleargă,* scumpul *mai mult păgubeşte;*
- pronume: Eul *său se manifestă foarte puternic;*
- numerale: Şasele *de la fizică i-a scăzut media;*
- verbe la gerunziu, participiu şi supin: *Vine* un suferind, Arestatul *a fost eliberat, A început* seceratul *grîului;*
- adverbe: Binele *pe care mi l-ai făcut nu trebuie să mi-l întorci;*
- interjecţii: Oful *lui este să ajungă patron.*

NOTĂ. În contexte ca: Care *este pronume relativ sau interogativ,* A fi *este verb copulativ,* De *este prepoziţie,* Dacă *este conjuncţie,* Ah *este interjecţie,* avem subiecte exprimate prin *care, a fi, de, dacă, ah* nu în calitate de pronume, verb, prepoziţie, conjuncţie, interjecţie, ci în aceea de substantive, ca nume ale respectivelor părţi de vorbire.

6. CLASIFICARE

6.1. DUPĂ AUTORUL ACŢIUNII

GRAMATICAL

Este subiectul în nominativ, concretizat în autorul acţiunii verbelor la diateza activă (Ioana *citeşte cărţi poliţiste*) şi reflexivă (Maria *se gîndeşte la prieteni*) sau în nonautor al acţiunii (în cel care suferă acţiunea) pe lîngă verbe la diateza pasivă (Mircea *este chemat de părinţi*) şi la reflexive pasive (Iarba *se coseşte de către ţărani*).

LOGIC

Subiectul logic este subiectul care stă în alte cazuri decît nominativ:

- acuzativ, ca autor al acţiunii verbelor la diateza pasivă sau al reflexivelor pasive: *Copiii sînt căutaţi* de părinţi, *Evidenţele contabile sînt verificate* de (de către) revizori;
- dativ, pe lîngă verbe şi expresii impersonale: Îi *place să cînte,* Le *este frig.*

6.2. DUPĂ NUMĂRUL DE COMPONENŢI

SIMPLU

Subiectul simplu este exprimat numai printr-o singură parte de vorbire: Ei *se duc la mare,* Copiii *au primit vacanţă.*

MULTIPLU

Este exprimat prin mai multe părţi de vorbire care se găsesc în raport de

coordonare: Mircea, Radu *și* Vasile *sînt ingineri electroniști, Să vină* unul *sau* altul.

6.3. DUPĂ PREZENȚA SAU ABSENȚA DIN PROPOZIȚIE

EXPRIMAT

Subiectul exprimat este subiectul prezent în propoziție: Ea *scrie o scrisoare,* Doi *intră în sală,* Cîinele *păzește curtea.*

NEEXPRIMAT

Subiectul neexprimat este subiectul care nu este prezent în propoziție și care se poate subdiviza în:

- *subiect inclus,* la persoanele I și a II-a singular și plural ale verbelor predicative (*Mănînc pîine, mănînci pîine, Mîncăm pîine, Mîncați pîine*), copulative (*Sîntem tineri, Sînteți studenți*) și auxiliare (*Voi merge azi la gară, Vei veni mîine, Veți cumpăra cărți, Veți rezolva problemele azi*), căci desinențele verbale indică persoanele respective, fără a fi nevoie de exprimarea pronumelui personal.

NOTĂ. În asemenea cazuri, normele gramaticale nu recomandă folosirea pronumelor personale.

Acolo unde există omonimii între persoanele verbelor (aceleași forme) este obligatorie folosirea pronumelor personale:

- I și a II-a singular prezent, la verbe de conjugarea I: eu *apropii* - tu *apropii,* eu *deschei* - tu *deschei;*
- I singular și a III-a plural prezent, la unele verbe de conjugările a II-a, a III-a și a IV-a: eu *apar* - ei *apar,* eu *aduc* - ei *aduc,* eu *fug* - ei *fug,* eu *știu* - ei *știu;*
- I singular și I plural, la imperfect, toate conjugările: eu *cîntam* - noi *cîntam,* eu *apăream* - noi *apăream,* eu *mergeam* - noi *mergeam,* eu *fugeam* - noi *fugeam.*

- *subiect subînțeles,* la persoanle a III-a singular și a III-a plural ale verbelor, cînd subiectul nu mai apare, căci a apărut în propoziții anterioare: *Vasile intră în sală și se așază la masă,* unde subiectul lui *așază* este tot *Vasile;* sau în : *Ei citesc la bibliotecă, apoi se plimbă,* în care subiectul predicatului *se plimbă* este tot pronumele *ei;*
- *subiect nedeterminat,* cînd nu este indicată precis persoana care face acțiunea verbului, nu se simte deci nevoia precizării subiectului: *Cînd intri undeva, bate la ușă, În presă scrie că au venit lăcustele;*
- *subiect impersonal,* la verbele și la expresiile verbale impersonale a căror acțiune nu poate fi atribuită unei persoane sau unui obiect: *Afară* plouă, Ninge *mereu, Iarna* se înserează *repede,* Trebuie *să plece,* E bine *unde mergi; Îmi* stă bine *cu haina aceasta,* Se spune *că va veni,* E important *unde merge; Îmi* pare bine *că vii.*

6.4. STILISTIC

SUBIECT RELUAT

Uneori, subiectul poate fi exprimat de două ori, din motive de ordin stilistic, pentru a întări ideea de autor al acțiunii sau pentru a impresiona ascultătorul (căci fenomenul este specific limbajului popular și familiar).

Subiectul reluat se manifestă în mai multe aspecte:

a) subiectul exprimat prin substantiv este reluat prin pronume:

- personale: Virtutea *pentru dînșii* ea *nu există;* Cîinele *care ține mai mult la om,* el *latră mai mult la oameni;* Colegii *mei* ei *au fost aceia care te-au turnat;*
- demonstrative: Elevul *care învață,* acela *știe;*

b) subiectul exprimat prin pronume personal este reluat prin:

- substantiv: *Stai, măi porcane, că te căptușește* ea Mărioara *acuș!; A venit* el Drăguș *la căuș;*

- pronume nehotărît: - *Helbet! s-a găsi* el cineva *pe lume care s-o clironomisască.*

(exemplele sînt după *Gramatica*, II, p. 92).

6.5. SCHEMĂ

Rezumînd criteriile de clasificare a subiectului prezentate mai sus, s-ar putea obține următoarea schemă recapitulativă:

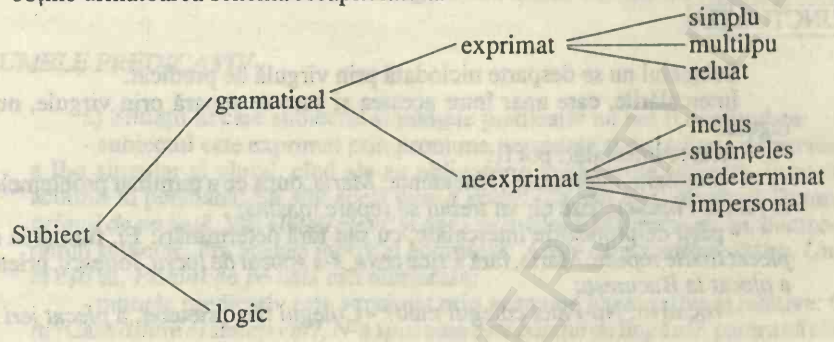

7. SUBIECTUL PE LÎNGĂ VERBE LA MODURI NEPERSONALE

Subiectul poate să stea și pe lîngă verbe la moduri nepersonale:

- infinitiv: *Înainte de a a începe* meciul, *el a fost la medic, Ei au sosit înainte de a pleca* tu;

- gerunziu: *Plecînd* el *devreme de acasă, copiii lui s-au sculat tîrziu; Lipsind* tu *de la dans, fetele au fost foarte supărate.*

8. SUBIECTE PE LÎNGĂ INTERJECȚII

Unele interjecții pot avea subiecte exprimate prin substantive, pronume și numerale. Este vorba de interjecțiile predicative care provin dintre onomatopee: *Pupăza* zbrr*! pe o dugheană, Ea* pleosc*! una peste cap, Pe mal erau cinci broaște. La un moment dat trei dintre ele* huștiuluc*! în iaz.*

9. TOPICA

A. Subiectele exprimate prin substantive, pronume și numerale stau, de regulă, la începutul propoziției, deci înaintea predicatului: Cursurile *încep la ora 8,* Ei *pleacă la București,* Amîndoi *s-au sculat devreme.*

B. Subiectele exprimate prin verbe la moduri nepersonale (infinitiv, gerunziu și supin) stau, de obicei, după predicat: *E foarte ușor* a citi *acest manuscris, Se aude* cîntînd, *E greu* de spus *ce vrea el.*

C. În ambele situații (A. și B.) pot exista abateri de al topica normală a subiectului.

a) El poate sta după predicat:

- cînd se insistă asupra predicatului: *Pornesc* cocoarele, *Vine* mama, *N-au sosit* doi *dintre ei; Plecăm și* noi;

- după reflexive cu *se*: *Se vede* ceva, *Nu se întîmplă* nimic;

- pe lîngă verbe ca: *a-i plăcea, a-l deranja, a-i prii, a-l durea* etc., cu subiectul logic în datv sau acuzativ: *Îmi place* **muzica**, *Mă deranjează* **nepriceperea** *ta, Îi prieşte* **marea**, *Mă dor* **măselele**;

- în propoziţii interogative sau relative: *Unde merge* **colegul** *tău?, Cînd vine* **mama**?, *Cine este* **el**?, *Spune-mi cînd vine* **colegul** *tău,Nu ştiu cine este* **el**;

- între componentele predicatului nominal: *Să fie* **ei** *sănătoşi.*

b) Şi subiectele exprimate prin verbe la moduri nepersonale îşi pot schimba topica în funcţie de afectivitatea vorbitorului, adică să apară în faţa predicatului: **A sta** *nemişcat e o condiţie grea pentru organism,* **De citit** *e uşor.*

10. PUNCTUAŢIA

Subiectul nu se desparte niciodată prin virgulă de predicat.

Intercalările, care apar între acestea şi care se separă prin virgule, nu schimbă regula.

Aceste intercalări pot fi:

- propoziţii intercalate şi incidente: *Maria,* **după ce a terminat problemele,** *a plecat la joacă; Popescu,* **zise el,** *va trebui să repare maşina;*

- părţi de propoziţie intercalate, cu sau fără determinări: *Ei,* **furioşi la culme,** *au plecat foarte repede, Maria,* **fără a zice ceva,** *s-a apucat de lucru, Ionescu,* **prietenul meu,** *a plecat la Bucureşti;*

- vocative: *Nu-i aici colegul meu? - Colegul tău,* **prietene,** *a plecat ieri la munte.*

11. CONFUZII CU ALTE PĂRŢI DE PROPOZIŢIE

11.1. COMPLEMENTUL DIRECT

Este cea mai frecventă şi poate să apară în următoarele situaţii:

a) Subiectul este aşezat după verbe intranzitive la diateza activă: *Pleacă* **trenul,** *Vine* **iarna,** *Îmi place* **muzica,** *Îmi surîde* **oferta** *ta, Îmi convine* **afacerea,** *Ne rămîn* **maşinile** *vechi.*

Subiectul este aşezat după verbe reflexive cu *se* (cele mai multe, reflexive pasive): *Se bea* **bere,** *Se aude* **ceva,** *S-a făcut* **lumină,** *Se luminează* **cerul.**

Confuzia se produce din următoarele cauze:

- se pune, nejustificat, întrebarea *ce*, despre care se crede că este numai pentru complementul direct;

- nu se caută autorii acţiunilor în cazul verbelor respective (autori care sînt de faţă);

- nu se recunoaşte calitatea de intranzitive a verbelor (*a pleca, a veni, a plăcea, a surîde, a conveni, a rămîne*), calitate care nu le permite să aibă complemente directe;

- nu se ştie că verbele reflexive cu *se* nu pot avea pe lîngă ele complemente directe, tocmai din cauza acestui *se*, excepţie de la regulă fac, totuşi, verbele cu complement direct intern (*Găina se ouase* **un ou**) şi verbul dublu tranzitiv a întreba (*El se întreabă ceva*).

b) Subiectul este aşezat după verbe tranzitive urmate de complemente directe exprimate prin pronume personale forme scurte de acuzativ: *Mă deranjează* **zgomotul,** *Îl doare* **capul,** *Nu mă sperie* **greutăţile.**

Confuzia apare din mai multe motive:

- aceeaşi întrebare *ce* care se pune aici nejustificat;

- nu se au în vedere autorii acţiunilor;

- nu se ştie că verbele tranzitive nu pot avea pe lîngă ele decît un complemnt direct sau o completivă directă: verbele *a deranja, a durea, a speria* au fiecare pe lîngă ele cîte un complement direct, deci nu mai pot avea încă unul, ceea ce înseamnă că substantivele respective trebuie declarate obligatoriu subiecte; numai verbele dublu tranzitive (*a*

anunța pe cineva ceva, a asculta pe cineva ceva, a examina pe cineva ceva, a întreba pe cineva ceva, a învăța pe cineva ceva, a ruga pe cineva ceva, a sfătui pe cineva ceva) pot avea două complemente directe: unul al persoanei și unul al obiectului: **Îl** *întreb* **ceva, Mă** *ascultă* **lecția;** complementul direct dublat se consideră unul singur: **Îl** *învăț* **pe Vasile engleza,** unde *pe Vasile* = un complement dublat de *îl*, iar *engleza* = alt complement.

c) Subiectul este exprimat prin verbe la moduri nepersonale și urmează după predicatul verbal sau nominal: *E ușor* **a schia,** *Se aude* **venind,** *E greu* **de uscat:** în asemenea situații, tot din cauza întrebării *ce, a schia, venind, de uscat* pot fi luate greșit drept complemente directe; confuzia se poate înlătura avîndu-se în vedere că verbele și expresiile verbale impersonale respective n-au subiect; ele (subiectele) se dezvoltă în propoziții subordonate subiectve: *E greu* **să schiezi,** *Se aude* **că vine,** *E greu* **să urci.**

11.2. NUMELE PREDICATIV

a) Situații în care subiectul și numele predicativ nu pot fi confundate:

- subiectul este exprimat prin pronume personale și de politețe de persoanele I și a II-a singular și plural, cînd ele au obligatoriu calitatea de subiecte, întrucît se face acordul în persoană: **Eu** *sînt acela care a vorbit,* **Tu** *ești unul dintre ei,* **Dumneata** *ești primul de pe listă,* **Voi** *sînteți elevi;* și dacă se inversează topica, *eu, tu, dumneata* și *voi* rămîn subiecte, din același motiv al acordului: *Acela care a vorbit sînt* **eu,** *Unul dintre ei ești* **tu,** *Primul de pe listă ești* **dumneata;**
- numele predicativ este exprimat prin pronume interogative și relative: **Cine** *ești tu?* **Care** *dintre ei sînteți voi?, N-a spus* **cine** *este băiatul de lîngă el?,* pentru că ele au rolul de identificare;
- subiectul este exprimat prin substantive comune articulate cu articol hotărît sau prin substantive proprii, iar numele predicativ, prin substantive comune nearticulate sau articulate cu articol hotărît: *Copilul este elev, Popescu este un student bun, Tigrul este animal.*

b) Situații în care subiectul și numele predicativ se identifică cu ajutorul topicii. Ele au sfere identice sau aproape identice:

- același cuvînt este subiect dacă este așezat în fața verbului: **Soluția** *este aceasta,* **Popescu** *este acela,* **Maria** *este colega mea,* **Cerul** *este tatăl meu,* **El** *este Popescu,* **Lectura** *este pasiunea lui,* **Popescu** *este sportivul cel mai bun;*
- același cuvînt este nume predicativ dacă este așezat după verbul copulativ: *Aceasta este* **soluția,** *Acela este* **Popescu,** *Colega mea este* **Maria, Tatăl** *meu este cerul, Sportivul cel mai bun este* **Popescu.**

PREDICATUL

1. DEFINIȚIE

Este partea principală de propoziție care arată ce se spune despre subiect.

2. ÎNTREBĂRI

Întrebările principale ale predicatului sînt: *ce face? (El citește.* **Ce face** *el?), ce este? (Ea este profesoară.* **Ce este** *ea?), cine este? (El este Popescu.* **Cine este** *el?) și cum este? (Maria este înaltă.* **Cum este** *Maria?).* În aceste întrebări, verbele pot sta și la alte timpuri și moduri, nu numai la timpul prezent, cum apar mai sus.

BCU MIRCEA

3. CLASIFICARE

Predicatul în limba română este de două feluri: *verbal* și *nominal*, clasificarea respectivă avînd în vedere din ce este alcătuit predicatul: predicatul verbal este alcătuit din verb, iar cel nominal are ca parte esențială un nume predicativ.

PREDICATUL VERBAL

1. DEFINIȚIE

Este partea principală de propoziție care arată ce se spune despre subiect, ce face subiectul.

2. ÎNTREBĂRI

Conform definiției, întrebarea de bază a predicatului verbal exprimat prin verb și locuțiuni verbale la diatezele activă și reflexivă este *ce face?*, care se pune subiectului: *Copiii se joacă în parc. - Ce fac copiii? -* **Se joacă.**

Predicatului verbal exprimat prin verbe la diateza pasivă nu i se potrivește întrebarea *ce face?*, ci o întrebare mai generală a predicatului: *ce se spune despre?: Vasile este aștepatat de părinți: - Ce se spune despre Vasile? Că este aștepat.*

Pentru alte situații, mai speciale, pot fi și alte întrebări, dar nesemnificative.

Pentru predicatele verbale fără subiect (exprimate prin verbe impersonale) nu se pun întrebări, și aceasta pentru că n-au subiect: *Se înserează, Afară plouă, În România se circulă pe partea dreaptă a șoselelor.*

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

Predicatul verbal se exprimă prin următoarele părți de vorbire:

3.1. VERBE ȘI LOCUȚIUNI VERBALE

Verbe și locuțiuni verbale predicative la moduri personale,

NOTĂ. Verbele și locuțiunile verbale *predicative* sînt acele verbe și locuțiuni verbale care au sens lexical total (înțeles de sine stătător) și care, din motivul amintit mai sus, formează singure predicatul verbal: *El* **merge,** *El* **bagă de seamă** *ceva.*

Verbele care sînt lipsite total sau parțial de sens lexical și care nu pot forma singure (nici chiar la moduri personale) predicatul unei propoziții se numesc verbe *nepredicative.* În gramaticile românești, verbele nepredicative sînt identice cu cele copulative: *Ea* **este** *funcționară.*

la diatezele:

- activă: *El* **cumpără** *cărți. El* **a băgat de seamă** *că lipsește cineva;*
- reflexivă: *Voi* **vă gîndiți** *la vacanță. Tu* **îți aduci aminte** *de colegi;*
- pasivă: *Mașina* **a fost reparată** *repede, Ei* **au fost luați** *pe neașteptate de furtună.*

3.2. ADVERBE ȘI LOCUȚIUNI ADVERBIALE PREDICATIVE

Adverbe și locuțiuni adverbiale (de mod) predicative, în calitate de regenți ai

propoziţiilor subiective şi urmate deci de conjuncţia *că: desigur, firește, negreşit, poate, binenţeles, într-adevăr, fără doar şi poate:* **Desigur** *că va veni,* **Firește** *că pleacă,* **Fără doar şi poate** *că vor pleca.*

Ele sînt predicate verbale, întrucît în faţa lor nu poate să apară verbul copulativ *a fi.*

Cînd nu sînt urmate de conjuncţia *că,* ele rămîn adverbe de mod, cu funcţie sintactică de complemente circumstanţiale de mod: **Desigur** *vine,* **Poate** *va pleca mîine, Va veni* **negreşit.**

3.3. INTERJECŢII

Interjecţii predicative: *iată, iacătă, iaca, hai, haide, na, uite, zău:* **Iată** *un om,* **Uite** *ce s-a întîmplat,* **Haide** *mai repede.*

Ele pot fi predicate, deoarece sînt apropiate de verbe, au prezente în ele acţiuni, unele sînt apropiate de modul imperativ.

Acestora li se pot adăuga multe dintre onomatopee: *Pupăza* **zbrrr***! pe o dugheană, Broscoiul* **huştiuluc***! în iaz, Pasărea* **ţuşti***! din mîna lui, El* **pleosc***! una peste cap.*

Toate interjecţiile onomatopee, ca predicate verbale, pot avea subiecte, semn că ele sînt foarte apropiate verbelor.

Predicatele verbale exprimate prin adverbe predicative şi interjecţii sînt denumite predicate **adverbiale** şi predicate **interjecţionale** [96].

4. CLASIFICARE

4.1. DUPĂ NUMĂRUL DE COMPONENŢI

În funcţie de numărul de elemente din care se compune, predicatul verbal se clasifică în **simplu** şi **compus** (nu multiplu).

NOTĂ. Spre deosebire de subiect, care poate fi şi multiplu, predicatul verbal nu poate avea asemenea calificativ, căci, în acest fel, se trece din domeniul propoziţiei în cel al frazei: *Mircea se scoală, se spală, se îmbracă şi mănîncă.*

SIMPLU

Predicatul verbal simplu este exprimat printr-un singur verb predicativ sau o singură locuţiune verbală predicativă: *Ei* **citesc** *reviste, Maria* **şi-a adus aminte** *de colegi.*

NOTĂ. În analiza sintactică, locuţiunile verbale se iau ca un singur cuvînt, căci ele se comportă ca un verb. Nu se face analiza locuţiunii în părţile ei componente. Astfel în: *El* **a băgat de seamă** *ceva, a băgat de seamă* = locuţiune verbală tranzitivă, indicativ, perefct compus, persoana a III-a singular, ar putea fi de conjugarea I (după verbul din locuţiune), diateza activă, predicat verbal.

COMPUS

Predicatul verbal compus[97] este condiţionat de existenţa auxiliarelor de modalitate (*a putea, a trebui, a avea, a dori, a fi, a avea* etc.) şi de aspect (*a începe, a prinde, a da, a sta* etc.): *Ea* **poate să înveţe,** *Ea* **poate citi,** *Colegii* **vor să se plimbe,** *Ei* **încep să scrie, Prinde să plouă,** *Ei* **au de citit.**

După cum se ştie, lucrările oficiale (*Gramatica,* II, p. 98) şi manualele şcolare nu tratează categoria predicatului verbal compus. În consecinţă, vom avea:

- sau două predicate verbale (*El poate să citească: poate + să citească; Trebuie să*

învețe: trebuie + să învețe;

- sau un predicat verbal și un complement direct: *Ele pot citi: pot + citi, Ei au de citit: au + de citit.*

4.2. DUPĂ PREZENȚA SAU ABSENȚA DIN PROPOZIȚIE

EXPRIMAT

Predicatul verbal exprimat este predicatul prezent în enunț: *Afară* **plouă**, *Ele* **se coafează**, *Mașinile* **sînt parcate** *regulamentar.*

NEEXPRIMAT

a) Predicatul verbal *neexprimat* se poate subclasifica în **subînțeles** și **eliptic.**

Predicatul verbal subînțeles este predicatul omis (absent) din propoziție, pentru că el a apărut într-o propoziție anterioară: *Eu* **mănînc** *fructe, iar el* [,] *alune.*

Omiterea predicatului se face aici din nevoia de concizie, de scurtare a enunțului (economie de limbă).

Ea poate lua diferite aspecte:

a.1.) omiterea (absența) totală a predicatului poate apărea:

- în enunțuri afirmative: *Voi* **veți pleca** *mîine, iar noi* [,] *poimîine*; în asemenea situații, lipsa predicatului verbal ar trebui marcată prin virgulă (ca mai sus) sau prin linie de pauză (*Aici* **scrie** *într-un fel, acolo* [-] *în altul*);
- în răspunsuri scurte la întrebări: - *Unde* **pleci**? - *La cinema* (=*Plec la cinema*); - *Ai mîncat azi*? - *Nu* (=*Nu am mîncat*);

a.2.) omiterea (absența) parțială a predicatului se manifestă prin[98]:

- absența auxiliarului: -*Ai citit cartea*? - *Citit* (pentru *Am citit*); *Fînul este cosit și adunat* (pentru *Fînul este cosit și este adunat*);
- absența formei verbale de bază: -*Ai dormit*? -*Am* (pentru *Am dormit*);
- absența verbului din locuțiuni: *Gura*! (pentru *Ține-ți gura*!).

b.) Predicatul verbal eliptic este predicatul omis (absent) care n-a apărut într-un context anterior. Omiterea lui se face, și în acest caz, tot din motive de reducere, de economisire a enunțului.[99] Elipsa predicatului verbal este prezentă în:

- propoziții: *Noi atunci* [-] *după el* (pentru *Noi atunci* **ne luăm** *după el*); linia de pauză marchează aici lipsa predicatului;
- formule consacrate: *La mulți ani!* (pentru *Îți* **urez** *la mulți ani!*), *Sănătate*! (pentru *Îți* **doresc** *sănătate*).

5. TOPICA

Locul predicatului verbal este, de obicei, după subiect: *Copiii* **se joacă**, *Trenul* **întîrzie**. În cazuri speciale, cînd accentul cade pe acțiunea verbului, predicatul stă înaintea subiectului: *Răsare* **soarele**, *Sosesc* **cicliștii.**

6. PUNCTUAȚIA

Predicatul verbal nu se desparte prin virgulă de subiect: *Ei* **se distrează.**

Perechea de virgule, care marchează intercalările între subiect și predicat (cuvinte, grupuri de cuvinte, propoziții sau fraze), nu este în măsură să schimbe regula generală a punctuației predicatului, adică aceea enunțată mai sus. Apariția acestora între subiect și predicat poate fi întîmplătoare și depinde numai de cel care scrie sau vorbește: *Toți copiii, după ce au terminat cursurile, au plecat acasă.*

7. CONFUZIA DINTRE PREDICATUL VERBAL ŞI CEL NOMINAL

Predicatul nominal exprimat prin verbul copulativ *a fi* + participiu (ca adjectiv) se poate confunda cu predicatul verbal exprimat prin verbul auxiliar morfologic *a fi* + participiu (ca verb); *Maria este căsătorită* (predicat nominal), în comparaţie cu *Maria este chemată de părinţi* (predicat verbal).

Confuzia între cele două feluri de predicate se poate înlătura prin proba complementului de agent: dacă grupul *a fi + participiu* este urmat sau poate fi urmat de un complement de agent, avem predicat verbal, dacă nu poate fi urmat, predicatul este nominal.

PREDICATUL NOMINAL

1. DEFINIŢIE

Este parte principală de propoziţie care arată ce se spune despre subiect, în principal, **ce este, cine este, cum este** subiectul: *Maria* **este atletă**, *El* **este** Ionescu, *Casa* **este înaltă**, caracteristici atribuite subiectului prin intermediul numelui predicativ.

NOTĂ. Acestor caracteristici li se pot adăuga şi altele pe care numele predicativ le atribuie subiectului:

- *care este?* (*Locul lui* este acela, *Datoria lui* este de a învăţa);
- *al, a, ai, ale cui este* (sînt)*?* (*Meritele* sînt ale băieţilor);
- *contra cui este?* (*El* este contra tuturora);
- *pentru cine este / pentru ce este?* (*Maşina* este pentru şef, *Robinetele* sînt pentru baie);
- *din ce / de ce este?* (*Casa* este din lemn);
- *al cîtelea / a cîta este?* (*El* este al doilea);
- *cîţi / cîte?* (*Ei* sînt doi);
- *de unde este?* (*El* este din Craiova).[100]

2. STRUCTURĂ

Predicatul nominal este alcătuit din **verbe copulative** şi **nume predicativ**.

A. VERBELE COPULATIVE

1. DEFINIŢIE

Verbele copulative sînt acele verbe care fac legătura dintre numele predicativ şi subiect. Din acest motiv, ele sînt denumite şi **verbe de relaţie**. Ca verbe copulative, ele sînt **nepredicative** (nu formează singure predicatul). Se mai numesc şi auxiliare sintactice.

2. INVENTAR

Manualele şcolare de limba română pentru clasele a VI-a, a VII-a şi a VIII-a dau următoarele verbe copulative (le prezentăm în ordine alfabetică): *a ajunge, a deveni, a fi, a se face, a ieşi, a însemna, a se numi, a părea, a rămîne.*

La acestea se mai pot adăuga cîteva care apar în lucrările de specialitate: *a se chema, a constitui, a întruchipa, a se părea, a reprezenta: Copiii mei* au ajuns studenți, *Prin topire, metalul* devine lichid, *Strada* este lungă, *Ei* se fac aviatori, *El* a ieșit inginer, *Ce zice el nu* înseamnă nimic, *Purtarea ta* se cheamă obrăznicie, *Atitudinea lui* pare suspectă, *Fratele lui* a rămas stupefiat, *Întîrzierea ta* a constituit un motiv *de supărare pentru el, Ei* par potriviți *pentru rol, Fulgerele* reprezintă începutul *furtunii, Ea* întruchipează inocența.

3. CARACTERISTICI [101]

3.1. SINONIMIE

Dacă se are în vedere sinonimia, se poate stabili (în unele contexte) o identitate (aproximativă) între:

- *a fi* și verbele: *a se chema, a constitui, a întruchipa, a însemna, a se numi, a reprezenta: Atitudinea ta este = se cheamă = întruchipează = înseamnă = se numește = reprezintă o sfidare a colegilor;*
- *a deveni* și verbele: *a ajunge, a se face, a ieși: El devine = ajunge = se face = iese inginer;*
- *a părea* și *a se părea: Opinia ei pare = se pare neîntemeiată pe argumente;*
- *a rămîne* nu are sinonime.[102]

Reluăm precizarea că această identitate este aproximativă, căci, în alte contexte, verbele sus-amintite nu se pot înlocui unul cu altul: în *El este bolnav, este* nu poate fi înlocuit cu *a se chema, a constitui, a însemna, a se numi, a reprezenta.* Aceasta este posibil numai în situația de identitate, răspunzînd la întrebarea *ce este.*

3.2.LEAGĂ NUMELE PREDICATIV DE SUBIECT

Așa cum am arătat mai sus, rolul verbelor copulative în predicatul nominal este acela de a face legătura dintre numele predicativ și subiect.

Verbele copulative sînt nepredicative, ceea ce înseamnă că, în această calitate, ele nu pot forma singure predicatul (nominal) al propoziției.

Astfel, în *Ei sînt ingineri, sînt* = verb intranzitiv, copulativ, indicativ prezent, persoana a III-a plural, diateza activă, conjugarea a IV-a; în asemenea cazuri, mulți elevi îl consideră pe *sînt* predicat nominal, funcție pe care el o are numai împreună cu numele predicativ (în exemplul de mai sus: *sînt ingineri*).

3.3. N-AU SENS LEXICAL

Pentru că au rolul de a lega numele predicativ de subiect, verbele copulative nu ar trebui să aibă sens (înțeles) lexical.

Cu toate acestea, se poate face o ierarhizare a acestora în ceea ce privește înțelesul lor lexical, lucru prezentat de lucrările de specialitate.

Ca verb copulativ, cel mai abstract și cel mai golit de sens este *a fi*, el fiind și verbul copulativ cel mai frecvent.

Celelalte verbe îndeplinesc rolul de cuvinte de legătură dintre numele predicativ și subiect, dar își păstrează, mai mult sau mai puțin, și înțelesul lexical.

3.4. SÎNT INTRANZITIVE

Verbele copulative sînt intranzitive, ceea ce înseamnă că pe lîngă ele nu pot să apară complemente directe.

3.5. CÎND AU SENS LEXICAL

Cu sensul lor inițial, plin, verbele copulative (mai puțin *a deveni*) se pot folosi și ca verbe predicative, adică în calitate de predicate verbale: *El* **a ajuns** *la gară, Mașinile* **sînt** *în stradă, Acolo* **se face** *un motel, Toți* **au ieșit** *din sală, Ei* **au însemnat** *paginile pe care le vor citi,* **S-au numit** *noii directori,* **Pare** *că se va înnora, Autobuzul* **a rămas** *în garaj, Ei* **s-au chemat** *reciproc la telefon, Colegii mei* **au constituit** *un nou partid,* **Se pare** *că n-a înțeles lecția, El* **reprezintă** *(întruchipează) interesele comunității.*

Ca verbe predicative, verbele din exemplele de mai sus au sens lexical ca toate celelalte verbe din limba română.

În legătură cu verbul *a fi*, s-au stabilit, în unele lucrări de specialitate, cîteva situații în care el apare ca verb predicativ [103]:

- cînd e sinonim cu "a exista", "a se afla", a se găsi": *Ei* **sînt** *în sală;*
- cînd e sinonim cu "a se produce", "a se întîmpla": *Pe pod* **a fost** *un accident;*
- cînd e sinonim cu "a se întîmpla": *Cînd* **va fi** *să te căsătorești, să fii atent,* **Era** *prin 1848;*
- cînd arată mișcarea, fiind sinonim cu "a merge": *Ieri* **a fost** *la cinema;*
- cînd e sinonim cu"a costa", "a valora": *Roșiile* **sînt** *300 de lei;*

La acestea se pot adăuga și altele:

- în exprimarea timpului: *Cît* **este** *ceasul?*, sinonim cu "a arăta";
- cînd este identic cu "a trăi", "a viețui": *Vechi obiceiuri care* **sînt** *și azi* etc.

3.6. VERBE COPULATIVE LA MODURI NEPERSONALE

Verbele copulative își păstrează calitatea de verbe nepredicative și cînd sînt la moduri nepersonale:

- infinitiv: *Are obligația de* **a fi** *prezent acolo;*
- gerunziu: **Fiind** *bolnav, a plecat la medic;*
- participiu (ca adjectiv): *Lucruri* **devenite** *indispensabile;*
- supin: **De rămas** *singur, n-am rămas.*

3.7. VERBE COPULATIVE FĂRĂ SUBIECT

Deși verbele copulative fac legătura dintre numele predicative și subiecte (ceea ce înseamnă că orice predicat nominal ar trebui să aibă un subiect), există și cazuri în care ele nu au subiecte, concretizate mai ales în expresii verbale impersonale: **E important** *să mergem, Nu-i* **posibil** *să faci acest lucru.*

4. CLASIFICARE

După prezența sau absența verbului copulativ în predicatul nominal, există verbe copulative **exprimate** și **neexprimate**.

a) Verbele copulative exprimate sînt verbele prezente în predicatul nominal: *Mașinile* **sînt** *scumpe.*

b) Verbele copulative neexprimate sînt:

a) *subînțelese*, cînd apar într-o propoziție anterioară:

- în propoziții afirmative: *Eu sînt înalt, iar el, slab* (pentru *Eu sînt înalt, iar el* este *slab*), lipsa verbului copulativ fiind marcată prin virgulă;
- în răspunsuri scurte la întrebări: - *Ești mulțumită? - Tare mulțumită, mamă* (pentru **Sînt** *tare mulțumită, mamă*).

b) *eliptice*, cînd lipsesc din propoziție, fără a se pune problema apariției lor într-o propoziție anterioară, fenomen prezent în:

- expresii verbale impersonale, cînd predicatul nominal eate alcătuit numai din:

- adverbe și locuțiuni adverbiale: **Posibil** *să vină*, **Fără îndoială** *că n-a zis nimic* (pentru **E posibil** *să vină*, **E fără îndoială** *că n-a zis nimic*);

- substantive în nominativ și acuzativ: **Noroc** *că ai venit*, **De mirare** *că n-a zis nimic* (pentru **E noroc** *că n-a venit*, **E de mirare** *că n-a zis nimic);*

- verbe la supin: **De necrezut** *ce s-a întîmplat* (pentru **E de necrezut** *ce s-a întîmplat*);

- predicate nominale cu subiect: *Vorba multă, sărăcia omului* (pentru *Vorba multă* **este** *sărăcia omului*), lipsa verbului copulativ este maractă prin virgulă.

NOTĂ. Verbul *a fi* poate fi astfel:

a) verb nepredicativ (auxiliar):

- morfologic, cînd intră în formele verbale compuse: viitor anterior (*El* **va fi** *citit lecția*), conjunctiv perfect (**Să fi** *citit lecția, știam*), condițional-optativ perfect (*Dacă* **aș fi** *citit, aș fi știut*), infinitiv perfect (*A plecat acolo fără* **a fi** *citit lecția*) și diateza pasivă (*Lecția* **a fost** *citită de către copii*);

- sintactic (= copulativ), cînd este component al predicatului nominal *Ei* **sînt** *inteligenți;*

b) verb predicativ, cînd formează singur predicatul verbal: *Maria* **este** *în stradă.*

B. NUMELE PREDICATIV

1. DEFINIȚIE

Din punctul de vedere al sensului, este partea esențială a predicatului nominal, care atribuie subiectului o însușire sau o caracteristică, arătînd *cine este* subiectul (*El este* **Vasile**), *ce este* subiectul (*Ea este* **profesoară**), *cum este* subiectul (*Ei sînt* **înalți**) (vezi mai sus *Definiția predicatului nominal*).

2. CLASIFICARE

2.1. DUPĂ NUMĂRUL DE COMPONENȚI

SIMPLU

Este alcătuit dintr-un singur cuvînt: *Clădirea este* **veche**.

MULTIPLU

Este alcătuit din două sau mai multe cuvinte care se găsesc în raport de coordonare: *Ei sînt* **tineri, înalți** *și* **puternici**; *Este* **înalt**, *dar* **slab**.

2.2. DUPĂ PREZENȚĂ SAU ABSENȚĂ

După prezența sau absența din propoziție, numele predicativ este de două feluri

EXPRIMAT

Numele predicativ este prezent în propoziție: *Copiii sînt* veseli.

NEEXPRIMAT

Numele predicativ neeprimat (subînțeles) apare în dialog ca răspuns scurt la o întrebare: *Ești sănătos? / Sînt* (pentru *Sînt* sănătos).

2.3. DUPĂ CONȚINUT

DE CALIFICARE

Numele predicativ de calificare atribuie subiectului o caliatate, o însușire, o caracteristică: *Ei sînt* descurcăreți, *Copiii lui sînt deja* studenți.

DE IDENTIFICARE

Numele predicativ identifică subiectul. *El este* Popescu, Cine *este el?*

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

3.1. SUBSTANTIVE ȘI PĂRȚI DE VORBIRE SUBSTANTIVATE

Ele stau în cazurile:-

- nominativ: *Ea este* comerciantă; *El este* frumosul *clasei;*
- genitiv, fără prepoziții (precedat de articol posesiv): (*Mașinile din stradă sînt* ale patronului) și cu prepozițiile *contra* și *împotriva* (*Toți sîntem* contra poluării), *E* împotriva *firii ce faci;*
- dativ cu prepozițiile *conform, potrivit, contrar: Lucrărilevor fi* conform planului; *E contrar* bunului-simț *să pleci;*
- acuzativ cu prepoziții: *Casele sînt* din lemn, *Gheața este* ca sticla.

NOTĂ. 1. Substantivele în nominativ și acuzativ pot apărea ca nume predicative și în *predicate nominale fără subiect,* în *expresii verbale impersonale:*

- fără subiect: *E* vară, *E* toamnă, *E* frig, *Mi-e* teamă *de el;*
- cu subiective: *E o minune ce s-a întîmplat,* E de mirare *că n-a venit;* uneori predicatul nominal se reduce numai la numele predicativ: Noroc *că n-ai lipsit,* Păcat *că ai plecat,* De rîsul lumii *ce s-a întîmplat acolo;*
- cu alte categorii de subordonate: *Mi-e* frică *să plec.*

2. Numele predicative se pot exprima și prin părți de vorbire substantivate: adjective (*Ea este* frumoasa *despre care ți-am vorbit*), pronume (*El este un* nimeni), numeral (*Neșansa lui a fost un* trei *pe care l-a primit la fizică*), verbe (*Ei au devenit* niște suferinzi) adverbe (*Serviciul pe care i l-ai făcutm înseamnă* un *mare* bine *pentru el*) etc.

3.2. PRONUME

Pronume cu valoarea substantivală, de toate felurile, cu excepția celui de întărire, în cazurile:

- nominativ: *El este* acela *pe care l-ai cunoscut la mare, Mașinile sînt* ale noastre, *Acesta este* el, Cine *sînteți voi?, Spune-mi* care *ești tu, Acela din fotografie este* dumnealui, *El n-a ajuns* nimic, *Acesta înseamnă* ceva;
- genitiv fără prepoziții (precedat de articol posesiv: *Mașina este* a ei / a dumnealui

/ a aceluia *din fotografie* / a altuia; Ale cui *sînt hainele acestea? Nu a spus* al căruia *dintre vecini este cîinele, Pisica asta nu este* a nimănui) și cu prepozițiile *contra* și *împotriva* (Împotriva cui *ești?, Nu mă interesează* contra căreia *dintre ele ești, Ei sînt* contra lui / dumneavoastră / alor noștri / aceluia / fiecăruia);

- acuzativ cu prepoziții: *Pachetele sînt* pentru ei / dumnealor / aceia / fiecare, *Reproșurile sînt* de al ai noștri / voi / aceia.

NOTĂ. Și unele dintre pronume pot să apară ca nume predicative în predicate nominale fără subiect, predicate exprimate, în acest fel, prin expresii verbale impersonale: *Pare* ceva *normal să procedezi așa, Nu știam că-i tot* aceea / *De te rezemi de o umbră sau de crezi ce-a zis femeia.* (Eminescu).

3.3. NUMERALE

Numerale cardinale, ordinale, colective și distributive cu valoare substantivală, la cazurile:

- nominativ (*Ei sînt* doi cîte doi, *Maria este* prima *de pe listă, Cu noi [ei] se fac* zece (*Gramatica*, II, p. 103);

- genitiv, fără prepoziții (cu articol posesiv: *Bagajele sînt* ale amîndurora / ale celui de-al doilea / ale celor doi) și cu prepozițiile *contra* și *împotriva* (*Noi sîntem* împotriva celor trei / primilor / amîndurora);

- acuzativ cu prepoziții: *Prima lucrare este* ca a doua, *Prăjiturile sînt* pentru amîndoi / pentru cîte doi *dintre ei.*

3.4. ADJECTIVE

Adjective în nominativ, la toate gradele de comparație:

- pozitiv: *Ziarele au devenit* interesante;

- comparativ: de superioritate (*Revistele acestea au devenit* mai interesante *ca acelea*), de egalitate (*Aceste publicații au devenit* tot așa de interesante *ca acelea*), de inferioritate (*Aceste anunțuri au devenit* mai puțin interesante *ca celelalte*);

- superlativ: relativ (*Aceste articole au devenit* cele mai interesante *dintre toate*) și absolut (*Aceste rubrici au devenit* foarte interesante).

3.5. GERUNZII

Gerunzii acordate: *Apa este* spumegîndă.

3.6. PARTICIPII

Participii acordate: *El este* liniștit, *Maria este* căsătorită;

Numele predicative exprimate prin gerunzii și participii ca adjective stau numai în cazul nominativ.

3.7. VERBE LA MODURI NEPERSONALE

INFINITIV

Infinitiv, cu prepoziția *de* sau fără prepoziții, la timpurile prezent și perfect, diatezele:

- activă: *Obligația lui este* a citi *mult, Obligația lui era* de a fi citit *tot*;

- reflexivă, cu acuzativ (*Preocuparea esențială a lui rămîne* **de a se gîndi** *la copii; Sarcina lui era* **de a se fi gîndit** *la ei*) și cu dativ (*Obligația lui este* **de a-și aminti** *de ei, Obligația lui era* **de a-și fi amintit** *de ei*);

- pasivă: *Plăcerea lui este* **de a fi lăudat** *de colegi, Plăcerea lui era* **de a fi fost lăudat** *de colegi.*

SUPIN

În predicate nominale cu subiect (*Problema aceasta este* **de nerezolvat**) și în predicate nominale exprimate prin expresii verbale impersonale (*Era* **de așteptat** *să zică acest lucru*)

3.8. ADVERBE ȘI LOCUȚIUNI ADVERBIALE

Adverbe și locuțiuni adverbiale mai ales de mod, dar și de timp sau de loc:

- în predicate nominale cu subiect: **Astfel** *e Țara Ardealului* (*Manual*, VII, p. 126); *Lucrurile n-au rămas* **așa**, *ci* **altfel**; *Ei sînt* **așa și așa**; *Scrisoarea este* **de acolo**;

- în expresii verbale impersonale:

cu subiective: **E cu neputință** *să pleci acum*, **E posibil** *să nu mai vină*;

fără subiective: *Aici e* **frumos**, *Acolo e* **bine**, *Afară e* **cald**, *E* **tîrziu**, *E* **devreme**;

- în predicate nominale eliptice de verbul copulativ, după care urmează propoziții subiective: *Adevărat* **că a lipsit**, **Cu neputință** *să pleci acum*;

- adverbele interogative și relative *cum* și *unde*: **Cum** *este mîncarea?, Nu știu* **cum** *este mîncarea*, **De unde** *ești? Nu știu* **de unde** *ești.*

3.9. INTERJECȚII

E **vai** *de el*, sau cu verbul copulativ eliptic: **Vai** *de tine!* (pentru *E vai de tine*).

4. VERB COPULATIV LA MOD NEPERSONAL + NUME PREDICATIV

Numele predicative pot sta și pe lîngă verbe copulative la moduri nepersonale:

a) Infinitiv: *Are obligația de a fi* **atent**, *El are dorința de a fi* **specialist** *în cibernetică, Înainte de a ajunge* **filozof**, *s-a ocupat de agricultură.*

b) Gerunziu: *Fiind* **supărat**, *n-a venit la întîlnire; Ajungînd* **șef**, *a uitat de colegi.*

Grupurile verb copulativ la infinitiv (gerunziu) + nume predicativ nu constituie în propozițiile respective încă un predicat. Analiza gramaticală ar trebui să se facă astfel: în *El are dorința de a deveni specialist, de a deveni* = verb, infinitiv prezent, diateza activă, conjugarea a IV-a, atribut verbal; iar *specialist* = substantiv comun, masculin singular, nearticulat, nominativ, nume predicativ (pentru verbul copulativ *a deveni*); în *Ajungînd șef, a uitat de colegi, ajungînd* = verb, gerunziu, conjugarea a III-a, complement circumstanțial de timp; *șef* = substantiv comun, masculin singular, nearticulat, nominativ, nume predicativ (pentru verbul copulativ *a deveni*) [104].

5. CONFUZII CU ALTE PĂRȚI DE PROPOZIȚIE[105]

5.1. SUBIECTUL

Pentru evitarea acestei confuzii, vezi la *Subiect* capitolul *11.2. Confuzii între subiect și numele predicativ.*

5.2. COMPLEMENTUL DIRECT

Confuzia este posibilă pentru că:

- întrebarea *ce* (specifică subiectului, numelui predicativ și complementului direct mai ales) se pune ca pentru complementul direct, adică fără implicarea subiectului (în *El devine inginer - Ce devine?*), de care numele predicativ este legat prin verbul copulativ, creîndu-se falsa credință că funcția *nume predicativ* este, în acest fel, o complinire a verbului copulativ, fără nici o legătură cu subiectul (așa cum se întîmplă în cazul complementului direct, unde nu este necesară implicarea subiectului în întrebare);
- nu se știe de către toți elevii că verbele copulative, fiind intranzitive, nu pot avea lîngă ele complemente directe, numai verbele tranzitive pot;
- nu se cunoaște întotdeauna inventarul, fie el și aproximativ, al verbelor copulative.

Confuzia dintre cele două părți de propoziție se face în sensul că numele predicative sînt luate drept complemente directe și nu invers. Rar, complementul direct de după *a avea* este luat drept nume predicativ, pentru că verbul respectiv este inclus, în mod greșit, în lista verbelor copulative.

5.3. COMPLEMENTUL DE MOD

Numele predicativ se confundă cu complementul circumstanțial de mod, deoarece:

- se pune întrebarea *cum*, întrebare specifică atît numelui predicativ, cît și complementului circumstanțial de mod;
- se pierde din vedere, că într-un exemplu ca *El devine agitat, agitat* nu exprimă circumstanța acțiunii, ca în *El doarme agitat*, ci o însușire a subiectului transmisă acestuia prin intermediul verbului copulativ *este*;
- nu se cunoaște că verbele copulative nu pot avea pe lîngă ele circumstanțiale de mod, tocmai pentru că prin intermediul lor se atribuie subiectului o însușire (în cazul nostru *agitat*);
- nu sînt cunoscute de către toți elevii toate verbele copulative;
- adjectivele de pe lîngă verbele copulative sînt luate greșit drept adverbe de mod, pierzndu-se din vedere acordul cu subiectul: *El a ajuns* **bolnav**, *Ea a ajuns* **bolnavă**, *Ei au ajuns* **bolnavi**, *Ele au ajuns* **bolnave**. Trebuie știut că adjectivele nu devin adverbe pe lîngă verbe copulative cu subiect (*Ea este* **înaltă**), ci numai pe lîngă verbe predicative și pe lîngă verbe copulative fără subiect, în expresii verbale impersonale (*Euşor să rezolvi problema, Va fi* **interesant** *să pleci acolo*).

5.4. ATRIBUTUL

Numele predicativ se confundă cu atributul, pentru că:

- distanța prea mică dintre numele predicativ și cuvîntul cu rol de subiect (În *Casa este* din **lemn**, *din lemn* este considerat uneori atribut substantival);
- se trece cu vederea peste verbul copulativ.

6. TOPICA

6.1. TOPICA PREDICATULUI NOMINAL

De regulă, predicatul nominal stă în urma subiectului, la fel ca predicatul verbal: *Mașina lui* **este nouă**.

El poate sta și în fața subiectului:

- cînd are ca nume predicative pronume interogative sau relative: **Cine este** *el?*, **Cîți sînteți** *voi?*, *Nu știe* **ale cui** *sînt manualele;*
- cînd se insistă asupra celor exprimate de predicatul nominal: **E foarte frumoasă** *fata cu care te plimbi,* **Ale voastre sînt** *mănușile?*

6.2. TOPICA VERBULUI COPULATIV

Locul verbului copulativ este între numele predicativ și subiect: subiect + verb copulativ + nume predicativ: *Ele sînt contabile.*

În predicatele nominale fără subiect verbul copulativ stă în fața numelui predicativ (**E imposibil** *să plecî*).

În situații speciale, avem distribuțiile:verb copulativ + nume predicativ + subiect: **E băiat** *deștept fiul tău;* nume predicativ + verb copulativ + subiect: **Ale cui** *sînt hîrtiile?*

6.3. TOPICA NUMELUI PREDICATIV

Locul numelui predicativ este după verbul copulativ:

- subiect + verb copulativ + nume predicativ (*Mașinile sînt* **noi**) sau
- verb copulativ + nume predicativ (*E* **frumos** *ce facî*), în propoziții fără subiect.

Pot exista și abateri de la topica normală:

- nume predicativ + verb + subiect: **Astfel** *este Țara Ardealului;*
- verb copulativ + nume predicativ + subiect: **Greu** *a fost drumul pînă aici!*

7. PUNCTUAȚIA

Predicatul nominal nu se desparte prin virgulă de subiect: *Ele* **sînt sportive.** Intercalările între subiect și predicatul nominal, care se separă prin pereche de virgule, nu schimbă regula: *Popescu, cu toate greșelile pe care le-a făcut,* **rămîne un băiat** *bun.*

Numele predicativ nu se desparte nici el prin virgulă de verbul copulativ decît în prezența intercalărilor:

El a ajuns, în ciuda unor mari greutăți, **un inginer** *foarte bun.*

ACORDUL PREDICATULUI CU SUBIECTUL[106]

1. ACORDUL PREDICATULUI VERBAL

Cînd predicatul verbal este exprimat prin verbe la diatezele activă și reflexivă, acordul acestuia cu subiectul se face în număr și persoană: *El citește, Ei citesc; El își amintește, Ei își amintesc.*

Cînd predicatul verbal este exprimat prin verbe la diateza pasivă, verbul auxiliar *a fi* se acordă cu subiectul în număr și persoană, iar participiul, în gen, număr și chiar și caz: *Mașina este proaspăt vopsită, Mașinile sînt proaspăt vopsite; Elevii și studenții au fost premiați.* Participiile respective sînt în cazul nominativ, adică au, prin acord, cazul subiectului.

1.1. INCONSECVENȚE

În acordul predicatului verbal cu subiectul se întîmpină greutăți și apar inconsecvențe din partea elevilor în mai multe situații. Redăm cîteva.

A. Subiectul este exprimat prin substantive colective la singular (*echipă, grămadă, grup, grupă, mulțime, număr, pereche* etc.), urmate de substantive la plural care indică părțile componente ale colectivelor (*o echipă de experți, o grămadă de lume, o grupă de elevi, o mulțime de iepuri, un număr de voturi, o pereche de cercei* etc.).

Strict gramatical, acordul predicatului ar trebui să se facă în număr și persoană cu primul dintre cele două substantive din grup, căci el este adevăratul subiect al propoziției: O **echipă** *de experți a sosit la fața locului, În curte mai este* o **grămadă** *de lemne,* O **grupă** *de elevi a lipsit de la antrenament, A fost văzută* o **mulțime** *de iepuri,* Un **număr** *de voturi a fost anulat, Dintre obiectele ei a lipsit* o **pereche** *de cercei.*

În toate cazurile de mai sus este vorba de un **acord gramatical.**

Uneori, în situații ca cele de mai sus, se face un acord după înțeles cu cel de-al doilea substantiv al grupului, care este la plural. În acest caz, substantivul respectiv este luat drept subiect al propoziției, efectuîndu-se și un **acord prin atracție,** substantivele respective fiind mai aproape de predicate: *O echipă* de **experți** *au sosit, O grămadă* de **lemne** *au fost mutate, O grupă* de **elevi** *au lipsit de la antenamnt* etc.

Împotriva interpretării termenilor la plural ca subicte se poate aduce ca argument faptul că substantive ca cele de mai sus, fiind precedate de prepoziții, sînt în *cazul acuzativ,* ceea ce ar trebui să le împiedice a fi subiecte.

B. Subiectul este exprimat prin substantive la singular ca: *fel, tip, soi, categorie* etc., și sînt urmate de alte substantive la plural, care sînt precedate, de obicei, de prepoziția *de*: *fel de oameni, tip de greșeli, categorie de salariați, soi de păsări.*

Și aici, din punct de vedere strict gramatical, acordul ar trebui făcut cu primul substantiv din grup, adică la singular, căci el este în nominativ: *Acest* **fel** *de oameni nu reușește în viață, Acest* **tip** *de greșeli a apărut din cauza nerespectării programei, Această* **categorie** *de salariați a fost dezavantajată, Un nou* **soi** *de păsări a fost identificat recent.*

De cele mai multe ori însă, în asemenea cazuri, acordul se face, totuși, după sens, cu substantivele la numărul plural și precedate de prepoziția *de,* care, deși sînt în acuzativ, sînt luate drept subiecte: *Acest fel de* **oameni** *nu reușesc, Acest tip de* **greșeli** *au apărut, Această categorie de* **salariați** *au fost dezavantajați.*

C. Subiectul este exprimat prin substantive proprii cu formă de plural.

În ciuda acestui fapt, predicatul trebuie să apară la singular: **Ochialbi** *nu a fost trecut pe listă,* **Risipitorii** *a fost ecranizat,* **Izvoarele** *este situat pe șosea,* **Bucureștiul** *(nu Bucureștii) a suportat mai multe cutremure.*

D. Subiectul este exprimat prin pronume nehotărîte și negative, la singular (*fiecare, oricare, nici unul, nici una*), urmate de determinări (pronume sau substantive la plural), precedate de prepoziția *dintre*: *fiecare dintre noi, nici unul dintre băieți, nici una dintre fete*: și aici acordul trebuie făcut cu primul cuvînt din grup, adică la singular: **Fiecare** *dintre noi va pleca,* **Oricare** *dintre voi poate rezolva problema,* **Nici unul** *dintre băieți n-a lipsit,* **Nici una** *dintre fete n-a sosit.*

E. Subiectul este exprimat prin numerale: *sută, mie, milion, doime, treime, sfert, jumătate.*

Dacă respectivele cuvinte sînt admise în categoria numeralelor, atunci predicatul va sta la plural: O **sută** *au plecat azi,* O **mie** *au lipsit,* O **treime** *nu s-au prezentat,* **Jumătate** *s-au dus la plimbare* etc.

Ele rămîn subiecte ale propozițiilor și cînd sînt urmate de plurale: O **mie** *dintre copii au plecat,* O **mie** *de copii au plecat.*

F. Cînd subiectul predicatului verbal pasiv este exprimat prin pronumele de politețe *dumneavoastră* folosit pentru singular, participiul din diateza pasivă apare la singular: *Dumneavoastră ați fost* **evidențiat** *(=tu);* nu *Dumneavoastră ați fost* **evidențiați** *(=voi).*

G. Predicatul la diateza pasivă are subiect multiplu, elementele lui fiind coordonate copulativ [107].

Problema care apare este aceea a acordului în gen al participiului cu subiectele respective. Se evidențiază cîteva situații.

a) Subiectele sînt nume de persoane:

masculin și feminin, acordul se face la masculin plural: *Băiatul și fetele sînt chemați, Fetele și băieții sînt chemați.*

b) Subiectele sînt nume de persoane și de lucruri, acordul se face cu numele de ființă: *Omul și lucrurile trebuie respectați.*

c) Subiectele sînt nume de lucruri:

neutru + feminin: acordul e la feminin-neutru: *Dulapul și ușa sînt reparate, Ușa și dulapul sînt reparate, Dulapurile și ușa sînt reparate, Ușile și dulapul sînt reparate.*

masculin + feminin:

- dacă masculinul este la singular, acordul e la femnin-neutru: *Muntele și valea sînt acoperite, Valea și muntele sînt acoperite, Văile și muntele sînt acoperite.*
- dacă masculinul e la plural, acordul se face cu cel mai apropiat: *Munții și valea sînt acoperite, Valea și munții sînt acoperiți, Munții și văile sînt acoperite, Văile și munții sînt acoperiți.*

masculin + neutru:

- se preferă neutrul dacă masculinul e la singular:

Peretele și dulapurile sînt reparate.
Dulapurile și peretele sînt reparate.
Peretele și dulapul sînt reparate.
Dulapul și peretele sînt reparate.

- ambele sînt la plural, acordul participiului se face cu cel mai apropiat:

Pereții și dulapurile sînt văruite.
Dulapurile și pereții sînt văruiți.

Întrucît asemenea reguli sînt greu de reținut, există două posibilități: ori să se evite asemenea construcții, ori să se lase acordul la latitudinea celui ce scrie sau vorbește.

H. Cînd elementele subiectului multiplu sînt la singular și în raport de coordonare disjunctivă, acordul predicatului se face numai cu unul dintre ele, adică la singular: Eu *ori el* va trage *ponoasele, Dumnezeu sau dracul mă* va însănătoși (*Gramatica*, II, p.221); *Sau el, sau ea* va pleca.

I. Cînd subiectele propoziției sînt la singular și în raport de coordonare copulativă, acordul se face la plural: El și ea au plecat, Și el, și ea au plecat, Nici el, nici ea n-au plecat; Atît el, cît și ea au plecat.

J. Cînd subiectele propoziției sînt la singular și coordonate prin *nu numai ... ci și* și *nu numai ... dar și*, predicatul apare la singular cînd propoziția începe cu locuțiunile conjuncționale respective (*Nu numai el, ci și ea* a plecat, *Nu numai Maria, dar și Elena* a fost anunțată) și la plural cînd începe cu predicatul (Au venit *nu numai el, ci și ea*, Au fost anunțate *nu numai Maria, dar și Elena*).

2.ACORDUL PREDICATULUI NOMINAL

2.1. ACORDUL VERBULUI COPULATIV

Acesta se acordă în număr și persoană cu subiectul, întocmai ca predicatul verbal exprimat prin verb la diatezele activă și reflexivă: *Ea* este *elevă, Fetele* sînt *studente, Noi* vom *deveni ingineri.*

În exemple ca: *Pasiunea lor sînt sporturile de iarnă*, verbul copulativ este la plural, prin acord cu *sporturile* care este subiectul propoziției.

2.2. ACORDUL NUMELUI PREDICATIV

A. Cînd numele predicativ este exprimat prin substantive, pronume și numerale cu valoare de substantiv, în nominativ, genul și numărul acestora se schimbă în funcție de genul și numărul subiectului: *El este* student, *Ea este* studentă, *Ei sînt* studenți, *Ele sînt* studente; *Ei sînt* doi, *Ele sînt* două; *Haina este* a mea, *Ziarele sînt* ale mele.

BCU "M. EMINESCU" IAȘI

Cînd subiectul este exprimat prin pronumele de politeţe *dumneavoastră* cu valoare de singular, numele predicativ apare la singular: *Dumneavoastră sînteţi* **pensionar**, *Dumneavoastră sînteţi* **acela** *de la apartamentul 22* (nu *Dumneavoastră sînteţi* **pensionari** sau *Dumneavoastră sînteţi* **aceia**).

Regula este valabilă şi pentru numele predicativ exprimat prin adjectiv: *Dumneavoastră sînteţi* ***inteligent*** (nu *Dumneavoastră sînteţi* **inteligenţi**).

B. Cînd numele predicativ este exprimat prin adjective, gerunzii şi participii ca adjective, acestea se acordă cu subiectul în gen, număr şi caz: *Fata este* **înaltă**, *Fetele sînt* **înalte**, *Băiatul este* **priceput**, *Băieţii sînt* **pricepuţi**, *Apa este* **spumegîndă**, *Apele sînt* **spumegînde**; *Studentul este* **căsătorit**, *Studenţii sînt* **căsătoriţi**.

Cînd subiectul este multiplu, acordul numelui predicativ, exprimat prin adjectiv, este identic cu al participiului din predicatul verbal la diateza pasivă tot cu subiect multiplu (pentru aceasta, a se vedea capitolul *Acordul predicatului verbal*, punctul *1.1.*, subdiviziunea *G.*).

*PĂRŢILE SECUNDARE ALE PROPOZIŢIEI**

ATRIBUTUL

GENERALITĂŢI

1. DEFINIŢIE

Este partea secundară de propoziţie care determină substantive (*casă* **de lemn**, *casă* **înaltă**), pronume cu valoare substantivală (*acela* **din sală**) şi numerale cu valoare de substantiv (*doi* **dintre copii**).

Atributul are deci drept **regenţi** (**determinaţi**) substantive, pronume şi numerale cu valoare du substantiv. Apare, în relaţia sintactică respectivă, în caliatate de **subordonat** (**determinant**).

Direcţia acestei relaţii sintactice este, de obicei, de la dreapta la stînga: substantiv, pronume, numeral < atribut (vezi exemplele de mai sus), adică de la subordonat = determinant (=atribut) la regent = determinat (= parte de vorbire).

NOTĂ. Manualele şcolare (cu excepţia celui de clasa a VI-a) tratează destul de superficial pronumele şi numeralele ca regenţi pentru atribut. Din această cauză, elevii întîmpină greutăţi în a construi atribute pe lîngă respectivele părţi de vorbire.

2. ÎNTREBĂRI

Atributul răspunde la întrebările *care, ce fel de, al (a, ai, ale) cui, cîţi, cîte* şi *ce* cu valoarea lui *ce fel de*; *al cîtelea* şi *a cîta*.

3. CLASIFICARE

3.1. DUPĂ PĂRŢILE DE VORBIRE PRIN CARE SE EXPRIMĂ

Manualele de limba română în uz (*Manualul*, VII, şi *Manualul*, VIII), precum şi alte lucrări clasifică atributul, după părţile de vorbire prin care este exprimat, în: **adjectival**, **substantival**, **pronominal**, **verbal** şi **adverbial**.

* Care apar în manualul de clasa a VIII-a.

Lipsește din clasificarea prezentată în manuale atributul exprimat prin numeral, căruia trebuie să i se spună atribut **numeral**.

3.2. DUPĂ NUMĂRUL DE UNITĂȚI

SIMPLU

El este alcătuit dintr-o singură unitate: *Am văzut oameni* **fericiți**.

MULTIPLU

Este alcătuit din două sau mai multe unități: *Ei sînt* **tineri, frumoși** *și* **deștepți**.

3.3. DUPĂ LEGĂTURA CU REGENTUL

IZOLATE

a) **Atributele izolate** sînt acele atribute la care legătura cu regentul este slabă, atributul aducînd o informație suplimentară utilă, dar nu indispensabilă pentru comunicare. Izolarea este marcată în pronunțare prin pauză și intonație, iar în scris, prin punctuație (virgule sau linii de pauză). [108]

Asemenea situații gramaticale apar la:

- atributul adjectival, de cele mai multe ori: *Ei,* **îngrădiți** *de lege, plăcerilor se lasă; Iar izvorul,* **prins** *de vrajă, / Răsărea, sunînd din valuri* (*Gramatica*, II, p. 139);
- atributul apozițional, cu excepția celui care stă totdeauna în nominativ (*A venit directorul* **Ionescu**) este întotdeauna izolat prin semne de punctuație: *A venit Vasile,* **colegul** *meu; Niciodată n-o să iasă / Luna - palidă* **crăiasă** *- / Să te-n-văluie cu raze* (*Gramatica*, II, p. 139);
- atributul prepozițional, mai rar: *Aveam o piele-n pod,* **de miel,** */ Doar nu veți fi vîndut-o* (*Gramatica*, II, p. 139).

NEIZOLATE

b) **Atributele neizolate** sînt acele atribute la care legătura cu regentul este strînsă, ele fiind indispensabile pentru comunicare. Ele nu se separă prin semne de punctuație de regent, cum se separă atributele izolate.

Sînt neizolate toate tipurile de atribute, cu excepția celor prezentate la capitolul *Atribute izolate: Cartea* **băiatului** *este nouă, Clădirea* **de peste drum** *este nouă* etc.

4. MODALITĂȚI DE CONSTRUCȚIE

Relația sintactică dintre atribut (subordonat, determinant) și partea de vorbire pe care o determină (regent, determinat) se poate realiza prin mai multe procedee.

4.1. FLEXIUNE

Ea constă în schimbarea formei cuvîntului care apare ca atribut: *mașina* **studentului**, *copiii* **lui**, *prietenii* **amîndurora**, *Noi,* **prietenii** *tăi, vom pleca acum.*

Prin flexiune se realizează atributul exprimat prin substantive, pronume și numerale

cu valoare de substantiv, care poate sta în cazurile:
- nominativ: *A venit Maria*, **nepoata**;
- genitiv: *Ei sînt prietenii* **aceluia**;
- dativ: *A venit prietena-ţi; / primar* **oraşului**;
- vocativ: *Ce faci Ioane*, **băiatule**?

4.2. ACORD

Partea de vorbire cu rol de atribut se acordă cu regentul (partea de vorbire): *casă* **nouă**, *ea* **însăşi**, *au venit doi* **foarte înalţi**.

Părţile de vorbire prin care se exprimă atributul acordat sînt: adjectivul (*băieţi* **veseli**), pronume ca adjectiv pronominal (*cartea* **mea**), numeralul ca adjectiv (**doi** *copii*), gerunziul ca adjectiv (*coşuri* **fumegînde**) şi participiul ca adjectiv (*băiat* **căsătorit**).

Atributul acordat poate sta în toate cele cinci cazuri:nominativ, genitiv, dativ, acuzativ şi vocativ.

4.3. JONCŢIUNE

Legătura dintre atribut şi regent se face prin *prepoziţii* şi *locuţiuni* prepoziţionale: *scrisoarea* **de la ei**, *aceia* **din sală**, *obligaţia* **de a merge**, *casa* **de sus**, *staţionarea* **înaintea clădirii**, *reuşita* **graţie lor**, *plecarea* **o dată cu el**.

Atributul joncţional poate fi exprimat prin substantive, pronume şi numerale cu valoare de substantiv, verbe la infinitiv şi adverbe.

Atributul joncţional exprimat prin substantiv, pronume şi numerale cu valoare substantivală poate sta în cazurile genitiv, dativ şi acuzativ.

4.4. ALĂTURARE

Atributul e alăturat regentului: *Vine* **doar** *Maria, Au plecat* **şi** *părinţii mei;cîini* **lătrînd**; *mersul* **înapoi**; *Are obligaţia* **a face** *zilnic de mîncare.*

Se exprimă prin adverbe şi verbe la infinitiv şi gerunziu.

TIPURI DE ATRIBUTE

ATRIBUTUL SUBSTANTIVAL

1. DEFINIŢIE

Este atributul care determină substantive, pronume şi numerale cu valoare de substantiv şi care se exprimă prin substantive comune şi proprii, simple şi compuse, din toate categoriile semantice: *prieteniicolegilor*, *cartea***Ioanei**, *coada***lui Grivei**, *scrisoarea* **din Statele Unite ale Americii**; *Aceia / doi* **dintre colegi** *sînt studenţi.*

2. CLASIFICARE

2.1. DUPĂ CAZURI

ATRIBUTUL SUBSTANTIVAL ÎN GENITIV

Substantivele prin care se exprimă pot fi:

a) Fără prepoziții:

- neînsoțit de articol posesiv: *A vorbit cu părinții* băiatului, *Străzile* Clujului *sînt lungi, Centrul* Băii Mari *este frumos, Au venit nepoții* lui Vasile;

- însoțit de articol genitival (posesiv), care este aici un semn (o marcă) a acestui caz, adică prin el se poate recunoaște că substantivul respectiv este în cazul genitiv: *Etajul de sus* al clădirii *are mai multe camere, Sora mai mare* a Elenei *este profesoară.*

NOTĂ. 1. Articolul posesiv apare în fața atributuli în genitiv numai atunci cînd regentul acestuia are un determinant: *Mașina* nouă *a vecinului s-a stricat.*

2. În analiza sintactică articolul posesiv se ia împreună cu substantivul respectiv.

3. Luat separat, articolul posesiv are genul, numărul și cazul regentului atributului (numelui obiectului posedat). Astfel, în *Mașina nouă a vecinului s-a stricat,* a = articol posesiv (genitival) feminin, singular, cazul nominativ (după substantivul *mașina*).

b) Cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale.

Aproape toate prepozițiile și locuțiunile prepoziționale ale cazului genitiv pot fi utilizate în construcția atributului substantival:

- prepoziții: *Staționarea* înaintea Ministerului *este interzisă. A sări* asupra cazematei *a fost amînat;*

- locuțiuni prepoziționale: *Este interzisă plimbarea* de-a lungul șoselei, *Mașinile* din fața gării *sînt taxiuri.*

Cu valoare de genitiv, se folosesc și construcții de acuzativ, alcătuite din prepoziția *a* + substantiv: *La secretariat s-au primit reclamațiile* a *numeroși* părinți, *Acestea sînt cărțile* a *cinci* elevi.

ATRIBUTUL SUBSTANTIVAL ÎN DATIV

a) Neprecedat de prepoziții, cu două subspecii:

- una învechită, caracteristică limbii mai vechi, atribute care determină substantive nearticulate ce denumesc funcții (*Este domn* Țării Românești) și grade de rudenie (*El e nepot* vecinei);

- alta, actuală, în exemple ca: *Acordarea de ajutoare* țărilor *nedezvoltate,* pentru că în substantivul regent (*acordarea*) este puternică acțiunea verbală. [109]

b) Precedat de una dintre prepozițiile dativului (*grație, datorită, mulțumită; conform, potrivit, contrar*): *A fost o reușită* grație perseverenței *sale, Ea a făcut o lucrare* conform programului.

NOTĂ. A nu se confunda aici prepoziția *conform* cu adjectivul *conformă,* față de care *programului,* devine complement indirect: *A făcut o lucrare conformă* programului.

ATRIBUTUL SUBSTANTIVAL ÎN ACUZATIV

Este precedat întotdeauna de prepoziții și de locuțiuni prepoziționale:

- cu prepoziții: *Ieșirea* din clădire *se face pe poarta a doua, Discuția* cu prietenii *a fost amînată;*

- cu locuțiuni prepoziționale: *N-am acceptat plecarea* împreună cu Mihai, *Sosirea lui* o dată cu prietenii *l-a salvat de la necazuri.*

NOTĂ. La atributele substantivale în acuzativ trebuie încadrate și atributele exprimate prin "așa-zisele" locuțiuni adjectivale: *scriitor* de geniu, *om* fără cusur, întrucît nu se analizează sinonimele locuțiunilor (*scriitor* genial, *om* desăvîrșit), ci ele însele sînt alcătuite dintr-o prepoziție + substantiv.

ATRIBUTUL SUBSTANTIVAL ÎN NOMINATIV (APOZIȚIA)

NOTĂ. Spunem atribut substantival în nominativ numai pentru a ne încadra în clasificarea după cazuri. Însă, așa cum se va vedea mai jos, apoziția substantivală poate sta și în celelalte cazuri, inclusiv în vocativ.

Atributul apozițional exprimat prin substantiv poate determina, pe lîngă substantive, pronume (*Noi,* **colegii** *tăi, nu vrem să te mai ascultăm*) *și numerale* (*Doi dintre ei,* **Vasile** *și* **Radu,** *au lipsit*).

Atributul apozițional exprimat prin substantiv se poate subclasifica, la rîndul său, în:

a) Atributul apozițional care se separă prin semne de punctuație de substantivul regent, semne concretizate în:

- virgulă sau virgule: *A sosit Maria,* **fetița** *mea; Radu,* **colegul** *tău, n-a venit azi;*
- linii de pauză: *Moșneagul nostru* - **Ilie Aldea** *a lui Ion* - *era om vechi* (*Gramatica,* II, p. 501);
- două puncte: *Dar numai un lucru nu știa hîrca:* **gîndul** *omului* (*Gramatica,* II, p. 499).

Acest tip de apoziție poate sta în:

- nominativ, de cele mai multe ori: *A venit Ana,* **prietena** *lui*; *S-a plimabt cu Ana,* **prietena** *lui;*
- genitiv: *Mașina este a Mariei,* **a colegei** *lui; S-a pronunțat împotriva Anei,* **împotriva colegei** *lui;*
- dativ: *I-a telefonat Mariei,* **colegei** *lui; A reușit datorită Mariei,* **datorită colegei** *tale;*
- acuzativ: *A vorbit despre Maria,* **despre colega** *lui;*
- vocativ: *Ioane,* **colegule,** *unde ai fost?*

NOTĂ. În exemple ca: *Cărțile sînt ale Angelei,* **colega** *lui; I-a dat Angelei,* **colega** *lui; A vorbit despre Angela,* **colega** *lui,* apoziția *colega* este peste tot în nominativ, în ciuda faptului că substantivul regent *Angela* apare în genitiv, dativ și acuzativ.

Apoziția din această categorie este, așa cum apare în manualele școlare și în lucrările de specialitate:

- *simplă,* cînd este exprimată printr-un singur cuvînt: *S-a întîlnit cu prietena ta,* **cu Maria;**
- *dezvoltată,* exprimată printr-un sunbstantiv care, la rîndul lui, are alte determinări: *A vorbit cu Mircea,* **colegul său cel mai bun.**

NOTĂ. Contrar opiniei exprimate de manuale și de unele lucrări de specialitate, și aici apoziția este tot simplă, adică *colegul,* iar cuvintele care urmează sînt determinări ale acestuia, cu funcțiile sintactice de rigoare; *său* = atribut adjectival pronominal și *cel mai bun* = atribut adjectival.

Uneori, tipul de apoziție analizat poate fi precedat (introdus) de adverbele *anume* și *adică,* în fața cărora apare virgula: *În alt colț un pat,* **adică** *cîteva* **scînduri** *pe doi căpriori; În anii domniei lui Mihnea-vodă se căsători și fiul său Mircea și luă de soție pe fata lui Rareș-vodă de la Moldova,* **anume domnița** *Chiajna* (*Gramatica,* II, p. 129).

b) Atributul apozițional care nu se separă prin virgulă de regent și care stă numai în nominativ, indiferent de cazul regentului: *A venit inginerul* **Vasile,** *I-a telefonat inginerului* **Vasile,** *A vorbit cu inginerul* **Vasile.**

De regulă, această apoziție exprimă numele determinatului: *doctorul* **Rădulescu,** *strada* **Horea,** *rîul* **Olt,** *mătușa* **Elena,** *insula* **Sahalin.**

Apoziția în discuție poate sta și în vocativ: *Ce faci, vere* **Ioane?**

c) Apoziția care rezumă un text anterior prin cuvintele *lucru, fapt, situație* etc.: *El a întîrziat trei zile*, **lucru / fapt / situație** *ce m-a deranjat.*

2.2. ALTĂ CLASIFICARE DUPĂ CAZURI

În unele lucrări de specialitate atributul substantival este clasificat în:

a) substantival genitival, cînd nu este însoțit de prepoziții: *cartea* **băiatului**, *acest costum* **al șoferului**;

b) substantival datival, fără prepoziții: *Preot* **deșteptării** *noastre*, **semnelor** *vremii profet* (*Gramatica*, II, p. 124);

c) substantival prepozițional:

- în genitiv cu prepoziții și cu locuțiuni prepoziționale: *Lupta lor* **împotriva** **rozătoarelor** *a dat rezultate*; *Băieții* **din fața clădirii** *sînt ingineri*;
- în dativ cu prepoziții: *A fost o reușită* **grație** *seriozității sale*;
- în acuzativ cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *Televiziunea* **prin cablu** *se extinde mereu, Plecarea lui* **împreună cu prietenii** *nu a avut loc*;

d) substantival apozițional (vezi subdiviziunile atributului apozițional prezentate mai sus).

3. TOPICA

Locul obișnuit al atributului substantival este după substantivul regent: *centrul* **orașului**, *fabrică* **de cărămidă**; *Vasile*, **inginerul**, *n-a venit azi.*

Mai rar, el poate sta și înaintea regentului, din rațiuni de ordin afectiv: **Ale turnurilor** *umbre peste unde stau culcate* (Gr. Alexandrescu), *Printre ei*, **mogîldeață** *neagră, bătrîna Marie se strecoară spre ușă* (Ion Brad).

4. PUNCTUAȚIA

4.1. În general, atributul substantival nu se desparte prin virgulă de regent, indiferent de topica acestuia (a atributului): *străzi* **cu gropi**, *vecinii* **Mariei**, **ai lui Vasile** *colegi* (este vorba de atribute neizolate).

4.2. Se separă prin virgulă sau prin pereche de virgule atributele izolate:

- apoziționale (cu excepția celor care întotdeauna stau în nominativ): *M-am plimabt cu Maria*, **colega ta**; *Vasile*, **dulgherul**, *va pleca mîine*;
- în alte cazuri: *A veam o piele-n pod, de miel*; *Un amestec straniu*, **de afecțiune** *și* **de interes**, *o împingea pe Livia spre casa și familia Borceștilor.*

ATRIBUTUL ADJECTIVAL

1. DEFINIȚIE

Este atributul care are ca regenți substantive (*casă* **înaltă**), pronume (*Vreau să discut cu acela* **înalt**, *Ea* **însăși** *mi-a dat cartea*) și numerale (*Noi* **amîndoi** *vom lipsi, Au sosit trei* **foarte înalți**) și care se exprimă prin adjective propriu-zise și prin alte părți de vorbire cu valoare de adjective.

2. CLASIFICARE

2.1. DUPĂ FELURILE DE ADJECTIVE PRIN CARE SE EXPRIMĂ

Raportat la acest criteriu, manualele și lucrările de specialitate deosebesc mai multe feluri de atribute adjectivale

ATRIBUTUL ADJECTIVAL EXPRIMAT PRIN ADJECTIV (PROPRIU-ZIS)

Adjecitvele pot sta la toate gradele de comparație și sînt atît adjective variabile, cît și invariabile: *El are o mașină* **nouă**, *Au venit unii* **mai pretențioși**, *Ei au mașinile* **cele mai frumoase**, *N-ai mai văzut* **asemenea** *oameni*, **Așa** *accident n-a mai fost de mult timp*, *El are un costum* **gri**.

Adjectivul poate fi precedat de articol adjectival (*A vorbot cu inginerul* **cel nou**) sau are articol hotărît cînd precedă substantivul (**Frumoasa** *ta secretară n-a mai venit*).

Nu poate fi precedat de articol nehotărît, pentru că acesta aparține substantivului: *A văzut o* **frumoasă** *fată* și nu *A văzut o* **frumoasă** *fată*.

Acest tip de atribut adjectival este cel mai numeros dintre toate tipurile de atribute adjectivale.

Adjectivele prin care se exprimă pot sta în toate cazurile, prin acord cu substantivul regent:

- nominativ: *În stație este un băiat* **elegant**;
- genitiv: *A vorbit cu mama băiatului* **elegant**;
- dativ: *Ei i-au scris băiatului* **elegant**;
- acuzativ: *Ioana se plimbă cu un băiat* **elegant**;
- vocativ: *Unde pleci, băiatule* **elegant**?

După legătura cu termenul regent, atributul adjectival poate fi:

- neizolat, cu legătură strînsă între el și regent și neseparat prin virgulă: *case* **înalte**, *mașini* **noi**, **cei mai serioși elevi**;
- izolat, cu legătură mai slabă înre el și regent, atribut separat prin semne de punctuație (virgulă și linie de pauză): *Frusina*, **cochetă** *și* **nesentimentală**, ... *s-a ascuns în odaia ei* (*Gramatica*, II, p. 138); *Două semilune de dinți ... spuneau că pe crengile și pe foile de dafin adormise o femeie* - **tînără, frumoasă** *și desigur* **mult iubită** (*Gramatica*, II, p. 139); **Bolnav**, *Radu a plecat repede la medic.*

ATRIBUTUL ADJECTIVAL EXPRIMAT PRIN GERUNZII CU VALOARE DE ADJECTIV

Gerunziul cu valoare de adjectiv este gerunziul acordat cu substantivul, avînd desinențe specifice adjectivului variabil cu două terminații: *om* **suferind**, *femeie* **suferindă**, *oameni* **suferinzi**, *femei* **suferinde**.

ATRIBUTUL ADJECTIVAL EXPRIMAT PRIN PARTICIPII CU VALOARE ADJECTIVALĂ

Participiul cu valoare de adjectiv (acordat) este participiul (activ) care determină substantive și care are desinențe specifice adjectivelor propriu-zise, variabile cu două terminații: *om* **căsătorit**, *femeie* **căsătorită**, *oameni* **căsătoriți**, *femei* **căsătorite**.

Atributul adjectival exprimat prin participii cu valoare de adjectiv poate fi și izolat: *Constantin*, **dezamăgit**, *înfipse în ea cuțitul* (*Gramatica*, II, p. 138); **Aflat** *în vizită la Londra, premierul a avut cîteva convorbiri* (Th. Hristea, *op. cit.*, p. 334); *Ea*, **nemulțumită** *de ce s-a întîmplat, a plecat.*

NOTĂ. Cînd participiul este pasiv şi cînd determină substantive sau cuvinte cu rol de substantiv, în manuale şi în lucrările de specialitate el este considerat tot atribut adjectival, neizolat (*deţinut* **păzit**, *clădire* **păzită**, *deţinuţi* **păziţi**, *clădiri* **păzite**) sau izolat (*Ele*, **ameninţate** *de colegi, au părăsit sala*; *Oraşul*, **asediat** *de cîteva luni, se pregătea să capituleze*).

Fiindcă e vorba de participii pasive, ele ar putea fi considerate atribute verbale.

ATRIBUTUL ADJECTIVAL EXPRIMAT PRIN ADJECTIVE PRONOMINALE

Pronumele devin adjective cînd stau pe lîngă substantive, cînd se acordă cu acestea în gen, număr şi caz şi cînd, deşi sînt pronume, nu ţin locul unui substantiv, ci, mai degrabă, al unui adjectiv.

Pot fi atribute adjectivale (au deci valoare adjectivală) următoarele feluri de pronume:

- de întărire: *Eu* **însumi** *am văzut asta, A avut o lămurire cu sine* **însuşi**, *Popescu* **însuşi** *şi-a dat acordul*;
- posesive: *Colega* **mea** *este profesoară, Prietenii* **voştri** *sînt studenţi, Ai* **noştri** *tineri încă n-au sosit*;

NOTĂ. Cînd posesivele stau după prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale ale cazului genitiv, ele au valoare adjectivală şi stau în cazul acuztaiv, căci prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale respective trebuie considerate, numai aici, substantive: locuţiunile se analizează ca substantive precedate de prepoziţii, iar prepoziţiile se apropie de substantive datorită articolului hotărît şi datorită unei posibile desfaceri a lor în prepoziţie + substantiv. Deci, în propoziţii ca: *În jurul* **nostru** *erau multe maşini, Maşina din faţa* **ta** *este nouă, Ei luptă împotriva* **voastră**, *nostru, ta* şi *voastră* sînt atribute adjectivale pronominale în acuzativ prin acord cu *în jurul, din faţa* şi *împotriva*. [111]

- interogative: **Care** *băiat este prietenul tău?, Cu* **cîţi** *ingineri ai vorbit?*;
- relativ: *N-am aflat* **cărei** *fete i-a telefonat, Nu se ştie al* **cărui** *băiat este stiloul, N-a spus* **ce** *carte va cumpăra*;
- demonstrativ: *Casa* **aceea** *este nouă, A vorbit cu părinţii* **aceluiaşi** *băiat*;
- nehotărît: **Fiecare** *cîine trebuie să fie vaccinat, Aceste animale sînt ale* **altui** *elev*;
- negativ: *N-a sosit* **nici o** *maşină. N-a telefonat* **nici unui** *elev.*

NOTĂ. Nu pot fi adjective pronominale, deci nici atribute adjectivale pronominale, pronumele personale, reflexive, de politeţe, interogativul *cine*, relativul *cine*, nehotărîtele *oricine, fiecine, careva, cineva, altceva, altcineva* şi negativele *nimic(a)* şi *nimeni(ea)*.

Atributul adjectival exprimat prin adjective pronominale poate sta, prin acord cu substantivul regent, în toate cazurile:

- nominativ: *Maşina* **sa** *este nouă*;
- genitiv: *Cărţile sînt ale* **celorlalte** *fete*;
- dativ: *Nu i-am telefonat* **nici unui** *subaltern*;
- acuzativ: *A vorbit cu* **fiecare** *băiat*;
- vocativ: *Ce faci, fetiţa* **mea**?

ATRIBUTUL ADJECTIVAL EXPRIMAT PRIN NUMERALE CU VALOARE DE ADJECTIV

Numeralele au valoare adjectivală cînd determină substantive, cînd se acordă cu acestea în gen, număr şi caz şi cînd nu ţin locul substantivelor: **Doi** *elevi au plecat* (adjectiv), în raport cu **Doi** *au plecat* (cu valoare substantivală); sau **Primul** *nepot e deja inginer, Acestea sînt proiectele* **primului** *inginer* (adjectiv), faţă de **Primul** *este inginer*,

Acestea sînt proiectele primului *dintre ei* (cu valoare substantivală).

Pot fi atribute adjectivale următoarele feluri de numerale:

a) Cardinal: *Au venit* zece *oameni, Mașinile sînt a* zece *oameni.*

Numeralul cardinal poate fi precedat de articol adjectival: *Prietenii* celor trei *băieți* sînt ingineri.

b) Ordinal: *În ora* a doua *vom fi liberi*; Poate fi însoțit de articolul adjectival *cel, cea, cei, cele*:

- articolul este singur: Cel dintîi *cîștigător al cursei a fost un sportiv din Brașov*;
- articolul este urmat de prepoziția *de* și de articolele posesiv *al* și *a*: Cel de-al doilea *rînd este liber,* Cea de-a doua *mașină este a Ioanei.*

c) Distributiv: *În service intră* cîte două *mașini.*

d) Colectiv: *A vorbit cu* amîndoi *șefii; Au venit ei* amîndoi.

e) Multiplicativ: *Ei au obținut un cîștig* îndoit.

Și atributul adjectival exprimat prin numeral poate sta, prin acord su substantivele sau pronumele pe care le determină, în cazurile:

- nominativ: Doi *tineri au ieșit din sală*;
- genitiv: *Jucăriile sînt ale* celui de-al doilea *copil*;
- dativ: *Le-a telefonat* ambilor *cumnați*;
- acuzativ: *S-a mulțumit cu un cîștig* îndoit.

2.2. ALTĂ CLASIFICARE

Atributul adjectival mai poate fi clasificat și în alt fel:

a) atribut adjectival, exprimat prin adjectiv propriu-zis (*casă* nouă), gerunziu cu valoare de adjectiv (*lebădа* murindă) și participiu cu valoare de adjectiv (*femeie* căsătorită);

b) atribut adjectival pronominal, exprimat prin adjective cu valoare pronominală (*casa* aceea, fiecare *copil*),

c) atribut adjectival numeral, exprimat prin numerale cu valoare adjectivală (doi *elevi*, cîte două *fete*).

3. TOPICA

3.1. ATRIBUTUL ADJECTIVAL

Atributul adjectival (propiru-zis) stă după substantivele pe care le determină (*copii* inteligenți, *apă* clocotindă, *băiat* dezghețat).

În cazuri speciale, cînd accentul cade pe însușire, el poate sta înaintea substantivului: *Și cerul se dezbracă de* viforoșii *nori* (*Gramatica*, II, p. 115).

3.2. ATRIBUTUL ADJECTIVAL PRONOMINAL

Topica atributului adjectival pronominal este în funcție de adjectivul pronominal prin care se exprimă:

- adjectivul pronominal de întărire stă mai întotdeauna după regent (pronume personal, reflexiv și substantiv): *eu* însumi, *exigent cu sine* însuși, *Maria* însăși *a venit*); foarte rar, apare și înaintea substantivelor: Însuși *împăratul se va duce* (*Gramatica*, II, p. 117);
- adjectivul posesiv stă, de obicei, după substantiv (*mașina* mea), dar poate sta uneori, și înaintea acestuia, fiind precedat de articolul posesiv: Ai noștri *tineri la Paris învață*;
- adjectivele interogative și relative stau întotdeauna în fața substantivelor: Cărei *fete îi faci curte?*; *Spune-mi* ce *mașină ți-ai cumpărat*;

- adjectivele demonstrative, cu excepția celui de identitate, care stă întotdeauna înaintea substantivului (**același** *copil*) stau, în egală măsură, atît după substantiv, cît și înaintea lui: *băiatul* **acesta** - **acest** *băiat*; **acei** *oameni* - *oamenii* **aceia**;

- adjectivele nehotărîte stau întotdeauna după substantive cînd ele (pronumele) sînt compuse (**orice** *carte*, **fiecare** *mașină*, **cîțiva** *copii*); înaintea substantivelor și după ele (cînd sînt simple: *oameni* **mulți** - **mulți** *oameni*; **puțini** *copii*- *copii* **puțini**); numai înaintea substantivelor (cînd sînt simple: **alți** *oameni*, **alte** *mașini*, **atîția** *copii*);

- adjectivele negative stau întotdeauna înaintea substantivului (**nici un** *băiat*, **nici o** *fată*).

3.3. ATRIBUTUL ADJECTIVAL NUMERAL

Stau înaintea substantivului numeralele:
- cardinale: **doi** *lei*, **zece** *fete*;
- distributive: **cîte doi** *copaci*, **cîte trei** *mașini*;
- colective: **amîndoi** *pereții*, **tustrei** *mecanicii*;
- ordinale: **primul** *copil*, **întîiul** *candidat*.

Stau înaintea substantivelor și după ele:
- numeralele multiplicative: *cîștigul* **întreit** - **întreitul** *cîștig*;
- numeralele ordinale de la doi înainte: **al doilea** *rînd*, *rîndul* **al doilea**.

4. PUNCTUAȚIA

Se despart prin virgulă atributele adjectivale (propriu-zise) izolate: **Fericită**, *Maria a plecat repede*; *Ei*, **îngrădiți** *de lege*, *plăcerilor se lasă* (*Gramatica*, II, p. 138).

Celelalte atribute (atributul adjectival neizolat, atributele adjectivale pronominale și atributele adjectivale numerale) nu se separă prin virgulă de regenți (*om* **frumos**, **zece** *copaci*, **acei** *ingineri*).

5. ACORDUL ATRIBUTULUI ADJECTIVAL [112]

Atributul adjectival de toate categoriile se acordă în gen, număr și caz cu substantivele (pronumele) pe care le determină: *Nu cumpără mașini* **vechi** (acuzativ), *Ele* **înșele** *s-au convins* (nominativ), *A urcat la etajul* **al doilea** (acuzativ).

Dificultăți în acordul atributului adjectival

Aceste dificultăți apar la toate categoriile de atribute adjectivale, dar sînt mai evidente la atributul adjectival propriu-zis.

a) Acesta este neizolat și determină substantive la cazurile genitiv și dativ, cînd există tendința de a fi folosit la nominativ: *pereții casei* **albe** (nu **pereții casei* **albă**), *Îi telefonează unei fete* **frumoase** (nu **Îi telefonează unei fete* **frumoasă**), *în timpul unei conferințe de presă* **ținute** *de un partid* (nu **în timpul unei conferințe de presă* **ținută** *de un partid*), *unei librării des* **vizitate** (nu **unei librării des* **vizitată**).

b) Atributul adjectival este izolat, situație în care acordul se poate face cu genitiv-dativul: *În timpul acestei deplasări*, **organizate** / **organizată** *cu mari sacrificii din partea lui, a realizat multe lucruri.*

c) Atributul adjectival determină mai multe substantive, cu care prilej apar probleme ale acordului în gen și număr:

c.1.) Cînd adjectivul determină substantive de același gen, acordul se face cu genul respectiv: *A mîncat pîinea și brînza* **rămase** *de ieri.*

c.2.) Cînd adjectivul determină substantive de genuri diferite, acordul atributului este identic cu acordul participiului din diateza pasivă și cu al numelui predicativ exprimat prin adjectiv care se raportează la un subiect multiplu (vezi *Acordul predicatului cu subiectul*).

ATRIBUTUL PRONOMINAL

1. DEFINIȚIE

Este atributul care determină substantive (*Părinții* **lui** *sînt funcționari*), pronume (*Nici unul* **dintre ei** *nu pleacă*) și numerale (*Doi* **dintre aceia** *sînt din Brașov*).

2. PRIN CE SE EXPRIMĂ

Se exprimă prin pronume cu valoare substanivală de toate felurile, cu excepția celui de întărire: personal, de politețe, reflexiv, posesiv, interogativ, relativ, demonstrativ, nehotărît și negativ.

NOTĂ. Pronumele cu valoare de substantiv (a se deosebi de pronumele substantivate) sînt pronumele cu valoarea morfologică inițială, de bază, cînd ele, indiferent de locul pe care-l au în enunț (în propoziție), înlocuiesc substantive: *cartea* **ei** / **fiecăreia** / **dumneaei** / **căreia** / **aceleia** / **nici uneia** = *cartea* **Mariei**; sau: *scrisoare* **de la ei** / **de la dumnealor** / **de la ai mei** / **de la aceia** / **de la toți** = *scrisoare* **de la colegi**.

Deși am mai spus-o în altă parte, facem precizarea că nu pot fi niciodată adjective pronumele: personal, reflexiv, de politețe, interogativul și relativul *cine*, nehotărîtele *oricine, fiecine, cineva, altecva, altcineva, careva* și negativele *nimic(a), nimeni(ea).*

3. CLASIFICARE

3.1. DUPĂ CAZURILE ÎN CARE STĂ PRONUMELE

ATRIBUTUL PROMNOMINAL ÎN GENITIV

Se poate subclasifica în:

a) fără prepoziții, însoțit sau nu de articol posesiv:

- pronume personal: *Cunoștințele* **lor** *au plecat repede*; *Cei mai buni prieteni* **ai lui** *n-au venit*;

NOTĂ. Pronumele personale de cazul genitiv (*lui* < *el, ei* < *ea, lor* < *ei, ele*) nu pot fi niciodată adjective pronominale, cu toate că ele stau pe lîngă substantive, deoarece pronumele personal face parte dintre pronumele care nu pot fi adjective pronominale.

- pronume de politețe: *Părinții* **dumnealui** *au plecat la munte*;
- pronume posesiv: numai la formele însoțite de articolul posesiv la plural: *Am vorbit cu prietenii* **alor tăi**;
- pronume interogativ, cu *-a* final (*În casa* **căruia** *ai intrat prima dată?*) și fără *-a* final (*În* **a cărui** *casă ai intrat prima dată?*);
- pronume relativ, în aceleași condiții ca la pronumele interogativ (*Nu m-a întrebat cu mașina* **căreia** *dintre fete s-a plimbat, Orașul pe* **ale cărui** *străzi m-am plimabt are un nume frumos*;
- pronume demonstrativ: *A vorbit cu profesorii* **celuilalt**, *Mașina nouă* **a aceluia** *cu care ai vorbit a costat mult*;
- pronume nehotărîte: *A vorbit cu părinții* **fiecăruia** *dintre ele, Se interesează de soarta* **altora**;
- pronume negative: *Nu l-au interesat greșelile* **nici unuia**;

b) cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale (nu exemplificăm cu fiecare pronume în parte):

- cu prepoziții (*Plecarea mea* **înaintea lui** *l-a deranjat, Războiul* **contra acelora** *n-a fost justificat, A fost vorba de un vot* **împotriva dumneavoastră**);
- cu locuțiuni prepoziționale (*Lumea* **din jurul lor** *este foarte elegantă, Copacii* **din fața dumneavoastră** *sînt fagi*).

ATRIBUTUL PRONOMINAL ÎN DATIV

a) Atributul pronominal în dativ fără prepoziții se subdivide în:

a.1.) Atributul pronominal exprimat prin formele scurte de dativ ale pronumelui personal și reflexiv, denumit și **dativul posesiv**, întrucît exprimă posesia: *Inima-***i** *a încetat să mai bată, A întîlnit în cale-***și** *tot felul de oameni.*

*NOTĂ.*1. Cînd pronumele personale și reflexive forme scurte de dativ și acuzativ stau pe lîngă adjective antepuse substantivelor, ele sînt tot atribute pronominale, căci determină substantivele și nu adjectivele respective: *Am vorbit cu frumoasa-***ți** *colegă, Și-a sancționat propriii-***și** *fii.*

2. Pronumele în discuție pot fi atribuite pronominale și cînd stau pe lîngă verbe, dar se referă la substantive: *Directorul se duce la o extremitate a peronului și-***și** *aruncă privirile la mulțimea adunată pînă în cealaltă extremitate; Copilele-***ți** *s-au culcat* (ambele exemple după *Gramatica*, II, p. 133).

a.2.) Atributul pronominal care are ca regenți substantive care denumesc ocupații, funcții administrative, grade de rudenie etc.: *El este unchi* **tuturora**, *El este șef* **acelora** (forme învechite).

a.3.) Atributul pronominal care determină substantive - infinitive lungi, în care este prezentă acțiunea verbului: *A sosit timpul acordării de premii* **acelora** *care s-au străduit.*

b) Atributul pronominal în dativ cu prepoziții

Se poate construi mai ușor cu prepozițiile *grație, mulțumită, datorită* și poate fi exprimat prin mai multe feluri de pronume, mai puțin de întărire, interogativ și relativ: *reușita* **grație lui / sieși / dumnealor / aceluia / altora.**

ATRIBUTUL PRONOMINAL ÎN ACUZATIV

Este exprimat prin pronume precedate de prepoziții și de locuțiuni prepoziționale:

- personal: *Scrisorile* **de la voi** *au sosit tîrziu;*
- reflexiv: *Dragostea* **de sine** *nu miroase a bine;*
- de politețe: *Sosirea voastră* **o dată cu dumnealui** *a fost necesră;*
- posesiv: *Cazarea* **împreună cu ai tăi** *s-a făcut din lipsă de spațiu;*
- demonstrativ: *Banii* **pentru ceilalți** *vor sosi mîine;*
- nehotărît: *Părerea mea* **despre fiecare** *dintre ei este foarte bună;*
- negativ: *Plecarea în afaceri* **de la nimic** *nu l-a speriat.*

ATRIBUTUL PRONOMINAL ÎN NOMINATIV (APOZIȚIA)

Atributul pronominal în nominativ este atributul pronominal apozițional care are mai multe caracteristici:

a) are ca regenți:

- substantive: *Am vorbit cu Victor,* **acela** *pe care îl cunoști și tu;*
- pronume: *Noi,* **eu** *și* **tu**, *vom pleca mai repede;*
- numerale: *Trei dintre voi,* **tu, el** *și* **ea**, *vor pleca mîine;*

b) se separă prin virgulă sau virgule de regenți (ca mai sus);

c) poate sta în cazul nominativ și cînd regenții stau în alte cazuri: *A plecat cu cinci băieți,* **aceia** *pe care i-a întîlnit ieri*

NOTĂ. Rar, apoziția pronominală apare și în alte cazuri decît nominativul:
- genitiv: *Mașinile sînt ale lui Victor,* **ale unuia** *din grupă;*
- dativ: *I-a telefonat lui Costel,* **celui** *din camera 10;*
- acuzativ: *A vorbit cu Victor,* **cu unul** *dintre cei mai buni băieți.*

d) se poate exprima prin pronume personale, demonstrative, nehotărîte (vezi exemplele de mai sus).

3.2. ALTĂ CLASIFICARE DUPĂ CAZURI

Tot în funcție de cazurile în care stă, atributul pronominal se poate diviza în:

a) pronominal genitival, exprimat prin pronume în genitiv fără prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *casa* **lui**, *rochia nouă* **a ei**, *obligația* **fiecăruia**;

b) pronominal în dativ (datival), exprimat prin pronume în dativ fără prepoziții: *cartea-***mi**, *prieten* **aceluia**, *acordarea de premii* **acelora**;

c) pronominal prepozițional, în cazurile genitiv cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale (*omul* **din fața ei**, *atacul* **contra tuturora**), în dativ cu prepoziții (*cearta datorită* **lor**) și în acuzativ cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale (*scrisoare* **de la ei**, *plecare* **odată cu ei**);

d) pronominal apozițional, în cazul nominativ (*Noi,* **eu** *și* **tu**, *vom pleca*), dar și în alte cazuri (*A vorbit cu noi, adică* **cu mine** *și* **cu tine**).

4. TOPICA

Locul atributului pronominal este după substantivele, pronumele și numeralele pe care le determină (*atitudinea* **aceluia**, *răul* **din el**, *aceia* **dintre voi**, *trei* **dintre noi**).

Uneori poate sta și înaintea substantivului: **ai lui** *colegi,* **al dumneavoastră** *coleg.*

5. PUNCTUAȚIA

Numai atributul pronominal apozițional se separă prin virgulă sau virgule de restul propoziției: *A vorbit cu inginerul Matei,* **acela** *care a fost plecat în Anglia; Voi,* **tu** *și* **el**, *veți rămîne aici.*

ATRIBUTUL NUMERAL

1. DEFINIȚIE

Este atributul care determină substantive (*salutări* **de la amîndoi**), pronume (*nici unul* **din doi**) și numerale (*Doi* **din cinci** *au lipsit*).

2. PRIN CE SE EXPRIMĂ

Se exprimă prin numerale cu valoare substantivală = echivalente ale substantivului (adică prin numerale care determină substantive, fără a avea pe lîngă ele funcție adjectivală, numerale care țin locul substantivelor).

Numeralele cu valoare substantivală sînt : *cardinal, ordinal, distributiv* și *colectiv*.

3. CLASIFICARE

3.1. DUPĂ CAZURI

ATRIBUTUL NUMERAL ÎN GENITIV

a) Fără prepoziții și locuțiuni prepoziționale, însoțit sau nu de articole posesive:
- numerale cardinale: *În sală sînt trei copii. Părinții* **unuia** *au plecat la munte, Geanta neagră* **a unuia** *dintre ei este nouă, S-a plimbat cu mașinile* **celor doi** *pe care i-a întîlnit ieri*;

NOTĂ. Numeralele cardinale însoțite de articol adjectival (*cel, cea, cei, cele*), cînd nu apar în poziție adjectivală, pot fi considerate și numerale cardinale substantivate (**Cei doi** *au lipsit, S-a săturat de pretențiile* **celor trei**).

- numerale ordinale: *Au venit prietenii* **primului** *dintre ei, A reparat mașina* **celui de-al treilea**, *Acest sacou* **al celui de-al doilea** *este nou.*

NOTĂ. Și numeralele ordinale însoțite de articol adjectival pot fi luate drept numerale substantivate: **Cel de-al patrulea** *este un șofer, Acelea sînt hainele* **celui de-al treilea** *de pe listă.*

- numerale colective: *Au venit bunicii* **amîndurora**.

b) Cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale:
- cu prepoziții: *În dreapta sînt trei clădiri. Este interzisă staționarea* **înaintea primei**, *Oamenii* **dimprejurul celor trei** *sînt toți foarte înalți.*

NOTĂ. Construcțiile cu prepoziția *a* (a se deosebi de articolul posesiv *a* prin faptul că nu se realizează acordul cu numele obiectului posedat *Cărțile* **a doi** *dintre studenți* nu *Cărțile* **ale doi** *dintre studenți*) sînt echivalente cu acuzativul: *S-a întîlnit cu părinții* **a patru** *dintre ei, A avut discuții cu părinții* **a cîte doi** *dintre copii.*

- cu locuțiuni prepoziționale: *Omul* **din fața celor doi** *este ambasador, Casele* **din preajma amîndurora** *sînt vechi.*

ATRIBUTUL NUMERAL ÎN DATIV

Prin analogie cu atributul substantival și pronominal, și atributul numeral în dativ poate fi clasificat în:

a) atribut numeral fără prepoziție:
- care determină substantive ce denumesc funcții și grade de rudenie: *Este șef / cumnat* **amîndurora**;
- care determină substantive apropiate de verbe: *A sosit vremea acordării de locuințe* **primilor** *de pe tabel*;

b) cu prepozițiile *grație, mulțumită* și *datorită*: *A fost un succes* **grație celor doi / ambilor**.

ATRIBUTUL NUMERAL ÎN ACUZATIV

Este precedat de prepoziții și de locuțiuni prepoziționale.

- prepoziții: *scrisori* de la amîndoi, *lupta* cu doi;
- cu locuțiuni prepoziționale: *ieșirea* o dată cu amîndoi. *Atitudinea lui* față de primul *dintre ei n-a fost corectă.*

ATRIBUTUL NUMERAL ÎN NOMINATIV

Se poate exprima prin numerale cardinale (*Au venit Iordache și Tănase*, doi *dintre actorii teatrului*), ordinale (*A telefonat doamna Mihăiescu*, prima *dintre cele ce și-au anunțat sosirea*) și se separă prin virgulă sau virgule de restul propoziției.

NOTĂ. Apoziția exprimată prin numerale poate sta, rar, și în alte cazuri:
- genitiv: *Discurile sînt ale lui Teodor și ale lui Oliviu*, ale celor doi *înscrișii la club*;
- dativ: *Le-a telefonat lui Teodor și lui Oliviu*, primilor *dintre colegi*;
- acuzativ: *A stat de vorbă cu Teodor și cu Oliviu*, cu doi *dintre melomani.*

Există și o apoziție exprimată prin numerale cardinale care nu se separă prin virgulă (virgule) și care întotdeauna stă în cazul nominativ: *numărul* patru, *ora* cinci.

3.2. ALTĂ CLASIFICARE

Atributul numeral se mai poate clasifica, tot după caz, în:
a) atribut numeral genitival, exprimat prin numerale în genitiv fără prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *Obligația* amîndurora / celor doi *este de a pleca mîine*;
b) atribut numeral prepozițional, în cazurile:
- genitiv: *campania de denigrare contra* primei *dintre ele*;
- dativ: *reușita grație* celor doi;
- acuzativ: *cearta* cu doi;
c) atribut numeral apozițional în nominativ, dar și în celelalte cazuri (vezi exemplele de la *Atributul numeral în nominativ*).

4. TOPICA

Atributul numeral este așezat întotdeauna după regenții lui.

5. PUNCTUAȚIA

Numai atributul numeral apozițional (izolat) se separă prin virgulă (virgule) de restul propoziției.

ATRIBUTUL VERBAL

1. DEFINIȚIE

Este atributul care determină numai substantive (*obligația* de a pleca) și pronume (*Are o obligație clară, aceea* de a studia).

2. PRIN CE SE EXPRIMĂ

VERBE

Ele sînt la modurile:

a) infinitiv prezent și perfect, cu sau fără prepoziții, la diatezele:

- activă: *Are obligația* de a sta *acolo, Are misiunea* a afla *ce se întîmplă acolo, A avut inspirația* de a fi mers *acolo*;

- reflexivă, cu pronume reflexiv în dativ (*Are motive* de a-și aminti *unde au fost prietenii lui, A avut interesul* de a-și fi amintit *unde au fost prietenii lui, Are norocul* de a-și aduce aminte *de ei*) și în acuzativ (*Are plăcerea* de a se întîlni *cu colegii, A avut plăcerea* de a se fi întîlnit *cu colegii, Are plăcerea* de a se da de-a dura);

- pasivă: *El are dreptul* de a fi recompensat, *A avut dreptul* de a fi fost recompensat;

b) gerunziu (neacordat, deci fără a avea desinențele specifice adjectivelor variabile cu două terminații), la diatezele:

- activă: *Acolo văd coșuri* fumegînd.

- reflexivă, cu pronume reflexiv în acuzativ (*Aud oameni* certîndu-se) și în dativ (*Am văzut oameni* admirîndu-și *propriile gafe*);

c) participiu pasiv: *Se văd copaci* doborîți *de vînt*;

NOTĂ. Ca argument în favoarea considerării participiului pasiv ca atribut verbal cînd determină substantive se poate aduce dezvoltarea lui în propoziție atributivă cu predicat verbal la diateza psivă: *Se văd copaci* care sînt doborîți *de vînt*. În plus, dacă participiul din diateza pasivă, deși are desinențe ca adjectivele și deși se acordă cu subiectul în gen și număr, nu este considerat totuși adjectiv, atunci de ce n-ar putea fi considerat verb același participiu, cu aceeași valoare, cînd determină substantive?

d) supin: *Are mașini* de scris, *N-are timp* de pierdut.

LOCUȚIUNI VERBALE

Ele pot fi la modurile:

a) infinitiv, prezent și perfect, cu sau fără prepoziția *de*, la diatezele:

- activă: *Are dreptul* (de) a băga de seamă *ce se întîmplă acolo, A avut drepul* de a fi băgat de seamă *ce se întîmplă*;

- reflexivă, cu dativ (*Are tot interesul* de a-și aduce aminte, *A avut tot interesul* de a-și fi adus aminte) și cu acuzativ (*Are plăcerea* de a se da de-a berbeleacul);

- pasivă: *Are plăcerea* de a fi băgat în seamă *de colegi*;

b) gerunziu:

- activ: *Văd copii dezordonați* băgînd de seamă *ce fac alții*;

- reflexiv: *Văd copii* dîndu-se de-a dura.

3. TOPICA

Stă întotdeauna după substantivul pe care-l determină.

4. PUNCTUAȚIA

Nu se desparte prin virgulă de substantivul pe care-l determină.

ATRIBUTUL ADVERBIAL

1. DEFINIȚIE

Este atributul care determină substantive (*ziua* de ieri), pronume (*aceia* de sus) și

numerale (*doi* de acolo).

2. PRIN CE SE EXPRIMĂ

2.1. ADVERBE

Adverbe cu sau fără prepoziții, din cele trei categorii semantice:

- de loc: *Este interzisă aplecarea* înainte, *Mersul* înapoi *este interzis, Etajul* de sus *al clădirii are multe săli, Întîrzierea lui* pe acolo *nu a fost pe placul părinților;*
- de timp: *Sculatul* devreme *este sănătos, Plecarea lor* atunci *nu a fost previzibilă, Ziua* de ieri *a fost ploioasă, Temele* pentru mîine *nu sînt grele, Zi* ca azi *n-a mai fost de mult;*
- de mod: *Ce faci tu este un efort* degeaba, *N-am mai văzut* astfel de *oameni, Sosirea lor* împreună *m-a bucurat.*

2.2. LOCUȚIUNI ADVERBIALE

- de loc: *Deplasarea turmelor* din loc în loc *se face după un program, Alergatul* de jur împrejur *este amețitor;*
- de timp: *Studiatul numai* din cînd în cînd *nu dă rezultate, Igiena* zi de zi *păstrează sănătatea organismului;*
- de mod: *Plecarea ta* pe neașteptate *m-a surprins, Se recomandă citirea* cît de cît *a instrucțiunilor de folosire.*

3. TOPICA

Atributul adverbial stă întotdeauna după substantivul pe care-l determină.

4.PUNCTUAȚIA

Nu se separă prin virgulă de substantivele determinate de el.

CONFUZIA DINTRE ATRIBUTE ȘI ALTE PĂRȚI DE PROPOZIȚIE

1. CONFUZIA ATRIBUTULUI VERBAL CU NUMELE PREDICATIV

Se face din cauza prea marii apropieri a numelui predicativ de substantivul cu rol de subiect: în *Obligația lui este* de a pleca, *Plăcerea lui este* de a dormi *mult, de a pleca* și *de a dormi* se iau drept atribute verbale din motivul arătat mai sus.

2. CONFUZIA DINTRE ATRIBUTE ȘI COMPLEMENTE

2.1. Confuzia dintre atribute și complemente de loc: în *Sosirea lor* din vacanță *ne-a bucurat, Urcarea alpiniștilor* pe munte *se face anevoios, Plecarea noastră* de la el *s-a produs în jurul orei unsprezece*, cuvintele *din vacanță, pe munte, de la el* se iau complemente de loc și nu atribute, pentru că se pune întrebarea *unde* și pentru că substantivele sînt apropiate de verbe.

2.2. Confuzia dintre atribute și circumstanțiale de timp: în *Scularea noastră* la ora *patru ne-a indispus, Ieșirea din sală* după cursuri *se va face totdeauna în liniște, la ora* și *după cursuri* se consideră complemente circumstanțiale de timp și nu atribute din aceleași motive: întrebarea *cînd* și natura verbală a substantivelor (regenților).

2.3. Confuzia dintre atribute și circumstanțiale de mod se face tot din aceleași motive: în *Intrarea sa în sală* pe neașteptate *m-a speriat, Coborîrea din mașină* fără a te asigura *este periculoasă, pe neașteptate* și *fără a te asigura* sînt considerate complemente de mod și nu atribute.

3. CONFUZIA DINTRE ATRIBUTUL PRONOMINAL ȘI ATRIBUTUL ADJECTIVAL PRONOMINAL

3.1. Atributele adjectivale pronominale se iau drept atribute pronominale. Astfel, în *Casa* noastră *este nouă, Școala* aceasta *este veche, noastră* și *aceasta* se consideră atribute pronominale și nu atribute adjectivale pronominale, din cauza confuziei dintre cele două valori ale pronumelor.

3.2. Atributele pronominale se interpretează ca atribute adjectivale pronominale: în *Părinții* lor *sînt medici, Banii* acestora *sînt noi, lor* și *acestora* se iau atribute adjectivale datorită credinței că pronumele devin adjective pronominale ori de cîte ori satu pe lîngă substantive.

4. CONFUZIA DINTRE ATRIBUTUL PRONOMINAL ÎN DATIV ȘI COMPLEMENT

Atributul pronominal în dativ (dativul posesiv) se ia drept complement cînd stă pe lîngă adjective (*A venit frumoasa-i fiică*), pentru că nu se cunoaște adevăratul regent care aici este substantivul *fiică*.

COMPLEMENTUL

GENERALITĂȚI

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care determină:

- verbe și locuțiuni verbale la moduri personale și nepersonale: infinitiv, gerunziu, supin (*Scrie* încet, *Și-a adus aminte* de copilărie, *Are intenția de a o lua la sănătoasa* pe cîmp, *Are obligația de a se gîndi* la el, *Are de cugetat* la *multe* probleme);
- adjective (*El este bun* de gură, *Ei sînt recunoscători* prietenilor);
- adverbe (*Merge paralel* cu șoseaua, *El strigă* cam *tare*);
- interjecții cu funcție sintactică de predicat verbal (*Hai* la gară, *Iată* o carte) sau de nume predicativ (*E vai* de el).

2. REALIZAREA COMPLEMENTULUI

Relația dintre verbele, locuțiunile verbale, adjectivele, adverbele și interjecțiile care apar în calitate de regenți (determinați) și complemente, în calitate de subordonați (determinanți) se realizează prin:

2.1. FLEXIUNE

Complementul se realizează prin schimbarea formei cuvintelor: *Îi trimite* fratelui

său o scrisoare (*fratelui* în raport cu *frate*), *El îți scrie* ție *o scrisoare* (*îți* și *ție* față de *tu*).

2.2. JONCȚIUNE

Joncțiunea se realizează cu ajutorul prepozițiilor și locuțiunilor prepoziționale: *Intră* în sală, *Fuge* către el.

2.3. JONCȚIUNE ȘI FLEXIUNE

Complementul se realizează prin prepoziții (locuțiuni) și prin schimbarea formei cuvintelor: *Merge* de-a lungul drumului, *Luptă* contra lor;

2.4. JUXTAPUNERE

Prin simpla alăturare a celor doi termeni ai relației sintactice: *Vine la noi* aproape *zilnic*, *Va lipsi* numai *azi*.

3. CLASIFICARE

Spre deosebire de atribut, care se clasifică după părțile de vorbire prin care se exprimă (deci criteriu de ordin gramatical), complementul de clasifică, după ceea ce exprimă el față de termenul determinat, în:

- directe, care indică cine suferă o acțiune;
- indirecte, care arată cui i se atribuie o acțiune, o stare sau o însușire;
- de agent, care indică de cine este săvîrșită o acțiune.pasivă;
- circumstanțiale, care arată în ce împrejurări se săvîrșește o acțiune sau există o însușire.

La rîndul lor, complementele circumstanțiale se subclasifică în:

- de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop (prezente în programele și manualele școlare de clasele V - VIII);
- concesiv, consecutiv, condițional, instrumental, sociativ, opozițional, cumulativ și de excepție (care nu apar în programele și manualele școlare de clasele V-VIII).

Este vorba, de data aceasta, de un criteriu semantic.

TIPURI DE COMPLEMENTE

COMPLEMENTUL DIRECT

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care determină (are ca regenți) verbe tranzitive și interjecții predicative asimilate verbelor tranzitive și care arată obiectul asupra căruia se exercită direct acțiunea verbului determinat:

- La verbe și locuțiuni verbale tranzitive, la moduri personale și nepersonale (infinitiv, gerunziu și supin): *El a zis* ceva; *Maria citește* o carte; *El a băgat de seamă* o neregulă; *O vede* pe Iulia; *A intrat fără a trînti* ușa; *Văzînd-o* pe Iulia, *a zis ceva*; *A terminat de citit* cartea;
- La interjecții predicative: *Uite* cartea, *Iată o* mașină, *Na* pixul, *Poftim* banii.

2. ÎNTREBĂRI

Poate răspunde la întrebările:

- *pe cine*, pentru nume de persoană: *-Pe cine vezi? -O văd* pe Ioana;
- *ce*, pentru nume de lucruri (*Ce vezi acolo?, -Acolo văd* o stea), dar și pentru nume comune de persoane sau de animale însoțite de articol nehotărît sau de alt determinant (*-Ce vezi acolo? -Acolo văd* o casă / doi copii / trei cîini).

3. CAZUL COMPLEMENTULUI DIRECT

Cînd este exprimat prin substantive, părți de vorbire substantivate, pronume și numerale cu rol de substantiv, complementul direct stă întotdeauna în cazul acuzativ, fără prepoziție sau precedat de pe.

NOTĂ. Deși manualele și cele mai multe lucrări de specialitate consideră că *pe* de la complementul direct este prepoziție, credem că ar fi cazul să se impună de către forurile competente și să fie introdusă în manualele școlare delimitarea dintre:

- pe *prepoziție*, cînd stă în fața unor complemente indirecte (*S-a supărat pe Vasile*) și circumstanțiale de loc (*Stă pe bancă*), de timp (*Vine pe vreme rea*) și de mod (*Îi zice pe nume*);
- pe *morfem*, cînd stă în fața complementului direct, unde are numai valoarea de semn, de marcă a acestei părți de propoziție exprimate prin substantive care denumesc persoane și prin pronume și numerale care se referă atît la persoane, cît și la lucruri.

4. DUBLAREA COMPLEMENTULUI DIRECT

Complementele directe însoțite de morfemul *pe*, exprimate prin substantive, pronume și numerale cu valoare de substantiv, se dublează prin pronume personale și reflexive forme scurte de acuzativ, de toate persoanele.

Această dublare se manifestă sub două aspecte:

4.1. ANTICIPARE

Cînd formele scurte stau în fața complementului direct: O *văd* pe Ana, Îl *văd* pe Radu, Mă *vede* pe mine, Se *ajută* pe sine, Îi *conduc* pe amîndoi *la gară*.

4.2. RELUARE

Cînd formele scurte stau în urma complementului direct: Pe Ioana o *văd*, Pe Radu l-*am așteptat acolo*, Pe mine mă *ajută*, *Numai* pe sine se *ajută*, Pe amîndoi i-*am condus la gară*.

NOTĂ. 1. Excepție de la această regulă fac, între altele, complementele directe precedate de *pe* și exprimate prin:

- pronumele interogativ *cine:* Pe cine *vezi* (și nu *Pe cine îl sau o vezi*)?;
- pronumele relativ *cine: Nu a spus* pe cine *a întîlnit*;
- nehotărîte compuse cu *cine: oricine, fiecine, cineva, altcineva: Văd* pe oricine;
- negativul *nimeni: Nu văd* pe nimeni.

2. Există complemente directe fără *pe*, dar dublate de pronume: Cartea *aceasta am citit-o de două ori.*

5. PRIN CE SE EXPRIMĂ

Complementul direct se exprimă prin mai multe părți de vorbire.

5.1. SUBSTANTIVE

- neprecedate de *pe*, care denumesc obiecte, orașe, țări, dar și persoane, animale etc.: *Văd* o casă, *Ascult* un student, *Văd cinci* fete, *Admir* Clujul, *Cunosc* Franța *foarte bine*;
- precedate de morfemul *pe*, care denumesc persoane (*Îl văd* pe tatăl *tău*), dar și animale (*Cîinele a mușcat-o* pe vulpe), complemente dublate întotdeauna de pronume personale forme scurte de acuzativ.

NOTĂ. Complementele directe se pot exprima și prin părți de vorbire substantivate:
- adjective: *Am văzut* un bărbos, *A înlocuit* albul *cu negrul*, *L-am văzut* pe bărbosul *cu care te-ai plimbat*;
- numerale: *A primit la matematică* un doi, *L-a înlocuit* pe doi *cu trei*;
- gerunzii: *L-a vizitat* pe suferindul *din salonul 10*, *Vede* un suferind;
- participii: *Nu l-a ajuatat* pe rănit;
- adverbe: *I-a făcut* un bine;
- prepoziții: *L-a subliniat* pe de;
- conjuncții: *L-a înlocuit* pe dacă *cu să*;
- interjecții: *A spus* un of.

5.2. PRONUME CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

a) Fără *pe*:
- personale: Mă *ajută*, Îl *văd*;
- reflexive: Mă *conving*, Se *spală*;
- interogativul *ce*: Ce *faci?*;
- relativul *ce: Spune-mi* ce *faci*;
- nehotărîtul *orice: Face* orice;
- negativul *nimic: Nu vreau* nimic;
- demonstrative: *Văzînd* acestea, *am plecat.*

b) Pronume însoțite de morfemul *pe* și dublate de pronume personale forme scurte de acuzativ.

b.1.) Care înlocuiesc numai nume de persoane:
- personale: *Îl văd* pe el, *O văd* pe ea, *Mă ajută* pe mine;
- de politețe: *L-am văzut* pe dumnealui, *Îi văd* pe dumnealor;
- reflexive: *Se cunoaște* pe sine;

b.2.) Cu referire atît la persoane, cît și la lucruri:
- posesive: *Îi aștept* pe ai mei; *Dintre toate cărțile, o caut* pe a mea;
- interogative: Pe cîți *i-ai ajutat?* Pe care *ai citit-o?*
- relative: *Nu mi-ai spus* pe cîte *le-ai ajutat; Autobuzul* pe care *îl aștept, este, de obicei, punctual*;
- nehotărîte: *Îl cunosc* pe fiecare *dintre ei*, *Poți s-o cumperi* pe oricare *dintre ele*;
- negative: *Nu l-am așteptat* pe nici unul *dintre ei*, *N-am citit-o* pe nici una *dintre ele.*

5.3. NUMERALE CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Ele apar însoțite de *pe* și dublate de pronume personale, indiferent dacă substituie

nume de persoane sau de obiecte:

- cardinal: *I-am cunoscut* pe trei *dintre campioni, Dintre cele zece fete din Suedia* pe două *le-am întîlnit anul trecut;*
- ordinale: *O dansez* pe prima *dintre domnișoare, Pe raft sînt două dosare. Vreau să-l completez* pe al doilea;
- colective: *Îi întîmpin* pe tustrei, *Le-am citit* pe amîndouă;
- distributive: *După ce au sosit copiii, i-am introdus* pe cîte doi *în sală, El mi-a dat cărțile, iar eu le-am împachetat* pe cîte două *la un loc.*

5.4. VERBE ȘI LOCUȚIUNI VERBALE LA MODURI NEPERSONALE

INFINITIV

Mai ales prezent, la diatezele:

- activă: *Învață* a vorbi *frumos!, El începe* a citi, *El știe* a băga de seamă;

NOTĂ. Pe lîngă verbele *a putea* și *a ști* infinitivul complement direct apare fără *a*: *Ea poate* sta *aici, Noi știm* repara *mașini.*

- reflexivă, cu acuzativ (*El începe* a se gîndi *la viitor*) și cu dativ (*El încearcă* a-și aminti *ce a făcut, El începe* a-și aduce aminte);

NOTĂ. În construcții de tipul: *El se poate retrage, Tu îți poți permite, Noi nu ne putem dumiri,* complementele directe de după *a putea* sînt exprimate prin verbe reflexive, și nu active, deoarece pronumele reflexive *se, îți* și *ne* aparțin verbelor *retrage, permite, dumiri* care, în acest fel, sînt la diateza reflexivă.

- pasivă: *Această soluție nu poate* fi acceptată, *El dorește* a fi vizitat *de colegi, El dorește* a fi băgat în seamă *de toți.*

GERUNZIU

La diatezele:

- activă: *Aud* strigînd;
- reflexivă: *Aud* cîntîndu-se.

SUPIN

Numai la diateza activă, căci diatezele reflexivă și pasivă nu au acest mod: *A terminat* de corectat *articolul, Profesorii au* de notat *lucrările.*

6. VERBE CU DOUĂ COMPLEMENTE DIRECTE

De regulă, un verb tranzitiv are un singur complement direct.

NOTĂ. a) Complementele directe coordonate se consideră unul singur: *Ei vînd* mașini, tractoare *și* camioane.

b) Complementul direct dublat (*Îl văd* pe Mircea) ar trebui să fie considerat un singur complement: *pe Mircea* = complement direct dublat de pronumele personal *îl*; Cu toate acestea, ambele cuvinte sînt considerate complemente directe, atît *îl*, cît și *pe Mircea.*

Există și verbe care pot avea două complemente directe, verbe denumite dublu tranzitive: *a anunța, a asculta, a examina, a întreba, a învăța, a ruga, a sfătui, a trece* (*Gramatica*, II, p. 157), complemente directe concretizate:

- într-unul al persoanei, exprimat deci prin nume de persoane și dublat de pronume personale forme scurte de acuzativ;
- într-unul al obiectului, exprimat prin nume de obiecte, sau într-o completivă directă: *O întreb* **pe Maria ceva**: *pe Maria* este complementul direct dublat de *o* al persoanei, iar *ceva*, complementul direct al obiectului.

În *O întreb* **pe Maria ce face**, *pe Maria* este complementul direct al persoanei, iar *ce face* este completiva directă.

7. TOPICA

Complementele directe pot sta:

a) după verbe, cînd:
- nu este dublat : *Citesc* **o carte**, *Mănîncă* **pîine**, *Nu vede* **nimic**;
- este exprimat prin verbe: *Știe* **citi**, *Aud* **cîntînd**, *Are* **de scris**;

b) Înaintea verbelor:
- cînd este exprimat prin pronume personale și reflexive forme scurte: **Mă** *ajută*, **Ne** *conduceți*, **Se** *spală*;
- cînd este exprimat prin nume de obiecte și este reluat prin pronume: **Cuvîntul** *acesta nu-l cunosc*, **Ideile** *tale nu mi le pot însuși*;

c) de regulă, după verbe, dar și înaintea lor, cînd sînt dublate de pronume: **Îi** *vedem* **pe colegi**, **Le** *ajutăm* **pe prietenele** *noastre*, dar și : **Pe colegii** *noștri îi vedem zilnic*, **Pe prietenele** *noastre* **le** *ajutăm numai cînd vrem noi.*

8. PUNCTUAȚIA ȘI ORTOGRAFIA COMPLEMENTULUI DIRECT

8.1. Complementul direct nu se desparte niciodată prin virgulă de verbele și interjecțiile pe care le determină, indiferent de poziția pe care o are față de acestea.

> *NOTĂ.* Intercalările între verb și complementul direct nu schimbă regula, căci ele sînt întîmplătoare: *Citesc, ori de cîte ori am ocazia, romane polițiste.*

8.2. Complementele directe exprimate prin pronume personale și reflexive forme scurte în cazul acuzativ se folosesc cu liniuță de unire (ca semn de ortografie):

a) liniuța de unire urmează pronumelor-forme scurte cînd acestea stau pe lîngă verbe la:
- perfectul compus: m-*am dus*, m-*am spălat*;
- condițional optativ prezent: te-*ai duce*, te-*ai spăla*;

b) liniuța de unire este în fața formelor scurte cînd acestea stau pe lîngă verbe la:
- conjunctiv prezent: *să*-i *văd*, *și perfect să*-l *fi chemat*;
- imperativ afirmativ: *ajută*-mă, *condu*-l, *spală*-te;
- infinitiv prezent: *a*-l *vedea*, *a*-i *conduce*, *a*-ți *cumpăra*, *a*-i *scrie*;
- gerunziu: *ducîndu*-l;

c) pronumele personale forme scurte sînt încadrate de două liniuțe de unire, la formele verbale inversate:
- perfectul compus: *văzutu*-l-*ai*, *ajutatu*-o-*ai*;
- condițional-optativ prezent: *ajuta*-l-*ai*, *întreba*-le-*ai*.

În cazuri ca cele de mai sus, liniuța de unire îndeplinește următoarele funcții:

a) de cele mai multe ori, marchează rostirea împreună (în aceeași silabă) a formelor scurte cu:

- auxiliare morfologice: m-a chemat, m-am spălat, te-ar chema, v-aţi duce;
- componenta *a* a infinitivului: a-l chema, a-i întreba;

b) rostirea împreună (în aceeaşi silabă) a pronumelor forme scurte, prin elidarea vocalei iniţiale sau finale a acestora, cu:
- auxiliare, *să, a* de la infinitiv, *nu:* m-ar *ajuta*, să-i *vezi*, a-l *chema*, nu-l *văd*;
- segmente finale ale verbelor: *ajutînd*u-l, *interesînd*u-i;

c) rostirea în aceeaşi silabă a pronumelui cu segmente finale din formele verbale inversate: *ajutînd*-o;

d) alipirea pronumelor forme scurte ca silabe în plus la forme verbale inversate: *ducîndu*-se, *cunoscîndu*-mă.

9. CONFUZII CU ALTE PĂRŢI DE PROPOZIŢIE

9.1. SUBIECTUL

Complementul direct este luat drept subiect cînd cu el începe o propoziţie, situaţie în care este exprimat prin nume de obiecte şi este dublat prin pronume personale: Vinul *acesta nu-l gust*, Haina *ţi-o pui întotdeauna pe umeraş*, confuzie generată de:
- topică (aşezarea complementului direct la începutul propoziţiei unde, de regulă, este locul subiectului);
- nu se ştie că verbele de persoanele I şi a II-a singular şi plural (singular în cazul nostru) au subiecte incluse (pronumele personale de persoanele I şi a II-a).

NOTĂ. În cazul în care verbul este de persoana a III-a, subiectul trebuie să fie subînţeles, prezent undeva mai în faţă: Cartea *aceasta n-o citeşte nici mort.*

9.2. NUMELE PREDICATIV

Cînd complementul direct stă pe lîngă verbele *a avea* şi *a vrea* etc. este considerat, uneori, nume predicativ (*Ea are* un defect, *Ele vor* o cafea), pentru că verbele respective sînt considerate, greşit, copulative.

COMPLEMENTUL INDIRECT

1. DEFINIŢIE

Este partea secundară de propoziţie care determină un verb, o locuţiune verbală (tranzitive sau intranzitive), un adjectiv, un adverb sau o interjecţie, indicînd, în general, obiectul căruia i se atribuie o acţiune, o însuşire sau o caracteristică:
- la verbe şi locuţiuni verbale, la moduri personale şi nepersonale (infinitiv, gerunziu şi supin): *Vorbeşte* despre vreme, *El şi-a adus aminte* de întîmplare; *Gîndindu-se* la *alte* lucruri, *a întîrziat*; *A intrat în sală, fără a se teme* de ameninţări;
- la adjective: complementul indirect este în dativ (*Este recunoscător* prietenilor, *Lucrările sînt conforme* planurilor) şi în acuzativ (*Ei sînt mulţumiţi* de colegi, *Este încîntat* de vecini);
- la adverbe: complementul indirect este în dativ (*Înaintează paralel* drumului, *Procedează asemănător* celorlalţi) şi acuzativ (*Merg paralel* cu el, *Stă mai încolo* de noi);
- la interjecţii: complementul indirect este în dativ (*Vai* ţie*!*, *Bravo* tineretului*!*) şi în acuzativ (*Vai* de noi!);
- la expresii verbale impersonale: *Mi-e frică* de el, *Mi-e sete* de linişte.

NOTĂ. Există, uneori, credința că verbele tranzitive nu pot avea complemente indirecte. Exemple cu verbe tranzitive ca : *L-am întrebat* despre examen, *Nu mi-a spus* nimic despre premiu (care au pe lîngă ele complemente directe (*l-* și *nimic*) și indirecte (*despre examen* și *despre premiu*) dovedesc că și verbele tranzitive pot fi determinate de complemente indirecte.

2. ÎNTREBĂRI

Complementul indirect răspunde la întrebările:

a) Pentru dativ: *cui* (Cui *îi telefonezi?, -Îi telefonez* colegului.);

b) Pentru acuzativ:

- *despre cine, despre ce* (Despre cine *vorbește? - Vorbește* despre bunici; Despre ce *scrii? -Scriu* despre stele);
- *la cine , la ce* (La cine *se gîndește? -Se gîndește* la o fată; La ce *se gîndește? -Se gîndește* la cîștig; La cine *renunță? -Renunță* la prieteni; La ce *renunță? -Reunță* la plăceri);
- *cu cine, cu ce* (Cu cine *se luptă? -Se luptă* cu ei; Cu ce *se luptă? -Se luptă* cu ideile);
- de cine, de ce (De cine *ești mulțumit? -Sînt mulțumit* de el; De ce *ești mulțumit? -Sînt mulțumit* de rezultate);
- *pentru ce* (Pentru ce *i-ai mulțumit? -I-am mulțumit* pentru ajutor);
- *în cine, în ce* (În cine *te încrezi? -Mă încred* în el; În ce *te încrezi? -Mă încred* în destin);
- *despre cîți, despre cîte* (Despre cîți / cîte *a vorbit? -A vorbit* despre mulți / despre multe);
- *pe cine, pe ce* (Pe cine *ești supărat? -Sînt supărat* pe tine; Pe ce *ești supărat? -Sînt supărat* pe vreme);
- *spre cine, spre ce* (Spre cine *este înclinat? -Este înclinat* spre Dumnezeu?; Spre ce *este înclinat? -Este înclinat* spre literatură) etc.;

c) pentru cazul genitiv: *contra / împotriva / asupra cui* (Contra / împotriva cui *lupți? -Lupt* contra / împotriva lui).

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

3.1. SUBSTANTIVE

Ele stau în cazurile:

a) genitiv cu prepozițiile *asupra, contra, împotriva: Luptă* contra *altei echipe, Se ridică* împotriva corupției;

b) în dativ fără prepoziții: *Îi împrumută* vecinei *un ou*;

c) în acuzativ cu prepoziții: *Vorbește* cu prietenii, *Este mulțumit* de recoltă, *Îi este frică* de întuneric.

NOTĂ. Complement indirect exprimat prin părți de vorbire substantivate:
- adjective: *S-a plictisit* de alb, *Nu s-a înțeles* cu deștepții *din grupa lui*;
- pronume: *Are încredere* în eul *său, Ei vorbesc* despre eu;
- numerale: *Nu se mulțumește* cu optul *de la fizică, Toți s-au consultat* cu unsprezecele *echipei*;
- gerunzii: *S-au înțeles* cu suferindul;
- participii: *Au vorbit* despre arestați;
- supin: *El s-a referit* la culesul *strugurilor*;
- adverb: *S-a săturat* de bine, *S-a obișnuit* cu binele;
- prepoziții: *Este vorba* despre pe;
- conjuncții: *L-a înlocuit* pe să cu dacă;
- interjecții: *Fiecare se gîndește* la oful *său.*

3.2. PRONUME CU VALOARE DE SUBSTANTIV

Pronume de toate felurile, cu excepția celui de întărire, în cazurile:

a) genitiv cu prepozițiile *asupra, contra, împotriva: Se pronunță* contra / împotriva lor / dumnealor / ale voștri / acelora / tuturora; *Nu se ridică* contra nici unuia; cu interogative și relative: Contra cui / căruia / cîtora *te pronunți?, Colegul* contra căruia *te-ai ridicat s-a supărat;*

b) dativ fără prepoziții: *Îi scrie* lui / dumneaei / aceleia / fiecăreia; *Le-am telefonat* alor voștri; *N-a scris* nimănui; cu interogative și relative: Cui / căreia *îi scrii?, Nu s-a spus* cui / căruia *să-i telefonăm;*

c) acuzativ cu prepoziții: *Se teme* de el / de sine / de dumnealor / de ai tăi / de aceia / de fiecare; *Nu s-a gîndit la nimic;* cu interogative și relative: La ce *cugeți?,* Cu cine / cu care *te întîlnești?; Nu se știe* de care / de cine / de cîți *îi este frică.*

3.3. NUMERALE CU VALOARE DE SUBSTANTIV

Ele sînt în cazurile:

a) genitiv cu *asupra, contra* și *împotriva: Ei s-au ridicat* contra / împotriva / asupra celor doi / primului / amîndurora;

b) dativ fără prepoziții: *Le dă* celor trei / primilor / ambilor *cîte o indicație;*

c) acuzativ: *I-am povestit* despre doi *dintre ei* / despre al doilea / despre ambii / despre cîte doi.

NOTĂ. Construcțiile cu *la*, exprimate prin substantive, pronume și numerale (de tipul: *Le dă* la copii *bomboane, Le scrie* la ai tăi, *Le dă* la trei *dintre ei premii*) sînt echivalente cu dativul, dar nu sînt în dativ, cu toate că ele sînt dublate prin pronume personale în dativ, așa cum se vede în exemplele de mai sus).

3.4. ADJECTIVE

Adjective precedate de prepoziții: Din alb *s-a făcut roșu, Floarea se transformă* din verde în albastră.

NOTĂ. În ciuda prepoziției, adjectivele se acordă aici cu substantivele *vinul, floarea*, care sînt în nominativ.

Constatarea este valabilă și pentru complementele de timp, de cauză și de mod exprimate prin adjective.

3.5. VERBE ȘI LOCUȚIUNI VERBALE LA MODURILE:

INFINITIV

Prezent și perfect, cu sau fără prepoziții, la diatezele:

- activă: *Îi este frică* a merge *acolo, S-a săturat* de a citi *asemenea ziare, Se rezumă* la a spune *trei cuvinte, S-a plictisit* de a fi admirat *acest peisaj, Se teme* a o lua la fugă;
- reflexivă, cu pronume reflexive în acuzativ (*S-a săturat* a se duce *mereu în același loc, Obligația lui constă* în a se preocupa *zilnic de programul de a doua zi, L-am bănuit* de a se fi gîndit *prea mult*) și cu pronume reflexiv în dativ (*Se teme* a-și aminti *de ce a fost*);
- pasivă: *S-a săturat* de a fi mereu chestionat, *S-a plictisit* de a fi luat la rost *de părinți.*

GERUNZIU

- activ: *S-a săturat* **aşteptîndu-***l;*
- reflexiv, cu acuzativ (*S-a săturat* **certîndu-se** *cu el*) şi cu dativ (*S-a supărat* **amintindu-şi** *mereu prin ce a trecut*/ **aducîndu-şi aminte** *prin ce a trecut*);

SUPIN

S-a săturat **de urcat** *în copaci.*

4. DUBLAREA COMPLEMENTULUI INDIRECT

Complementul indirect exprimat prin substantive, pronume şi numerale în dativ se dublează prin pronume personale şi reflexive în dativ forme scurte, dublare care se realizează prin:

4.1. Anticipare, cînd pronumele este în faţa complementului: **Îi** *telefonează* **şefului** *său*, **Îşi** *spală* **sieşi** *cămăşile*, **Îmi** *cumpără* **mie** *ceva*; **Le** *arată* **celor doi** *oraşul.*

4.2. Reluare, cînd pronumele se găseşte după complemntul indirect (în general în construcţii emfatice): **Şefului îi** *telefonează*, **Sieşi îşi** *spală cămăşile*, **Mie îmi** *cumpără ceva*, **Celor doi le** *arată oraşul.*

NOTĂ. Se dublează şi complementele indirecte în construcţii de acuztiv echivalente cu dativul: **Le-***a spus* **la toţi** *ce au de făcut*; **La toţi le-***a spus ce au de făcut.*

5. TOPICA

5.1. Complementul indirect nedublat este aşezat, de obicei, după verb: *Îmi amintesc* **de el**, *S-a plictisit* **de studiu**, *Au vorbit* **despre colegi.**

În situaţii mai rare, de ordin afectiv (cînd se insistă asupra complementului), el poate sta şi înaintea verbului: **De el** *îmi amintesc foarte rar*, **Despre rudele** *tale n-am ce să zic.*

5.2. Complementul indirect dublat poate sta atît după verb (**Îi** *dau* **Mariei**), cît şi înaintea lui (**Mariei** *nu-i telefonez azi*).

6. PUNCTUAŢIA

Complementul indirect nu se desparte niciodată prin virgulă de verbele, adjectivele, adverbele şi interjecţiile pe care le determină.

7. CONFUZII CU ALTE PĂRŢI DE PROPOZIŢIE [113]

7.1. COMPLEMENTUL DIRECT

a) Cînd urmează după unele expresii verbale personale cu *a fi*: *El* **e în stare a nu zice** *nimic*, *El* **e în stare a ajunge** *pînă acolo.*

A ajunge şi *a nu zice* sînt considerate aici complemente directe, deoarece: se pune greşit întrebarea *ce* în loc de *de ce*; nu se ştie că expresiile verbale personale respective sînt intranzitive, deci nu pot avea pe lîngă ele complemente directe.

b) Cînd este precedat de *pe* şi determină:

- verbe ca: *a (se) supăra*, *a (se) mînia*, *a se bizui* (*Mă supăr* **pe el**, *Se mînie* **pe soacră**, *Ei se bizuie* **pe noi**) şi adjective care derivă de la acestea (*Sînt supărat* **pe prieteni**, *Sîntem mînioşi* **pe vecini**), pentru că: se pune întrebarea *pe cine*; nu se cunoaşte faptul că orice complement direct precedat de *pe* trebuie să fie dublat de pronume personale, ceea ce

nu este cazul aici; se face analogia greşită cu exemple ca: *Îl văd* pe Cornel.

- verbe ca: *a oferi, a da* (*Îţi dau* pe marfă *1000 de lei, Îţi ofer* pe maşină *un milion de lei*), din aceleaşi motive ca mai sus.

7.2. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE CAUZĂ

Complementul indirect este interpretat complement circumstanţial de cauză cînd:

- determină verbe ca: *a se bucura, a se îngrozi, a se minuna, a se teme, a se plictisi* (*Mă bucur* de cadou, *Se îngrozeşte* de greşeli), *a mulţumi* (*I-am mulţumit* de / pentru cadou);
- determină expresii ca: *a-i părea bine, a-i părea rău*, (*Îmi pare bine* de maşină, *Îmi pare rău* de banii *pierduţi*);
- determină adjective ca: *mulţumit, bucuros* (*Sînt mulţumit* de maşină, *Sînt bucuros* de sosirea ta), pentru că:
- se confundă obiectul acţiunii verbelor respective (*de ceva*) cu cauza ei, care lipseşte de aici: mă bucur "de ceva" nu "din cauza a ceva";
- întrebarea *de ce* este interpretată ca fiind pentru complemente de cauză.

7.3. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE SCOP

Complementul indirect este greşit considerat complement de scop în exemple ca: *El militează* pentru conciliere, *Ea pledează* pentru dreptate, *Se pregăteşte* de plecare, *L-a îndemnat pe fratele ei* la calm.

Confuzia apare aici:

- din cauza prepoziţiei *pentru*, despre care se crede că cere numai complemente circumstanţiale de scop;
- *pentru conciliere, pentru dreptate, de plecare, la calm* nu costituie scopul acţiunii, ci obiectul ei.

COMPLEMENTUL DE AGENT

1. DEFINIŢIE

Este partea secundară de propoziţie care arată de cine este îndeplinită acţiunea verbelor la diateza pasivă.

Determină:

- verbe şi locuţiuni verbale la diateza pasivă, la moduri personale şi nepersonale (infinitiv şi gerunziu): *Ei au fost chemaţi* de (către) director, *Copacul a fost doborît* de vînt, *Fiind oprit* de paznici, *el n-a intrat în clădire, Ei n-au fost băgaţi în seamă* de nimeni;
- verbe şi locuţiuni verbale reflexive pasive, la moduri personale şi nepersonale: *Iarba se coseşte* de către ţărani, *Nu s-a băgat în seamă* de nimeni *ce a spus el*;
- uneori, adjective: *Aceste lucruri sînt observabile* de către oricine.

2. ÎNTREBĂRI

Răspunde la întrebările *de cine, de către cine*, cînd vrem să găsim complementul de agent exprimat prin nume de persoane, pronume şi numerale care se referă la persoane (De cine *a fost văzut? - A fost văzut* de voi; De (către) cine *ai fost chemat? - Am fost chemat* de (către) colegi) şi *de ce*, cînd vrem să găsim complementul de agent exprimat prin nume de lucruri (De ce *a fost doborît copacul? - Copacul a fost doborît* de vînt).

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

3.1. SUBSTANTIVE

Substantive și părți de vorbire substantivate în acuzativ, precedate de prepozițiile *de* și *de către: Ei sînt chemați la telefon* de către prieteni; *A fost supravegheat zilnic* de către părinți, *Clădirile sînt înnegrite* de fum; *A fost înjurat* de un nebun, *A fost cucerit* de frumosa *clasei.*

3.2. PRONUME CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Pronume de toate felurile, cu excepția celui de întărire, în acuzativ, precedate de aceleași prepoziții: *A fost atenționat* de el / de dumnealui / de ai lui / de aceia / de fiecare; *N-a fost văzut* de nimeni; De cine *ai fost anunțat? Nu se știe* de care *dintre ei va fi chemat.*

3.3. NUMERAL CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Numerale cardinale, ordinale, colective și distributive în acuzativ, cu aceleași prepoziții: *A fost văzut* de doi / de al doilea / de amîndoi / de cîte doi.

NOTĂ. a) Prepoziția *de* se poate folosi atît în fața numelor de obiecte (*A fost deranjat* de zgomot), cît și de persoane (*A fost văzut* de vecini).

b) Prepoziția compusă trebuie să fie folosită numai în fața numelor de persoane: *Ei au fost salutați* de către director.

c) Pentru economie, se folosește mai mult prepoziția *de*, nu *de către* (*A fost chemat* de prieteni). Oricum, folosirea lui *de* și în fața numelor de persoane pare mai firească, pe cînd folosirea lui *de către* în fața aceleiași categorii de nume pare mai forțată.

4. TOPICA

Complementul de agent stă întotdeauna după regenți (determinați).

Numai în cazuri foarte rare și de ordin afectiv el poate sta înaintea acestora: De ai mei *am fost înjurat, nu* de ai tăi.

5. PUNCTUAȚIA

Complementul de agent nu se desparte niciodată prin virgulă de restul propoziției. Intercalările între complementul de agent și regenți sînt întîmplătoare și nu schimbă, astfel, regula: *A fost văzut, cînd ieșea de la cafenea,* de șeful *lui.*

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE LOC

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care arată locul unde se petrece o acțiune și care determină verbe și locuțiuni verbale la moduri personale și nepersonale - infinitiv, gerunziu, supin (*Pleacă* la film, *S-a dat de-a dura* pe deal, *Înainte de a ajunge* la gară, *și-a cumpărat un ziar*), precum și interjecții predicative (*Hai* la noi, *Pupăza zbrr* pe o dugheană).

2. ÎNTREBĂRI

Întrebările complementului circumstanțial de loc corespund locului cu subdiviziunile lui exprimate de acesta:

- unde: locul propriu-zis (Unde *pleci? Plec* la munte);
- de unde: punctul de plecare (De unde *pornesc autobuzele? - Autobuzele pornesc* de la autogară);
- pe unde: spațiul străbătut (Pe unde *vii de la cămin? - Vin* prin parc);
- încotro: direcția (Încotro *s-a dus sora ta? - S-a dus* spre gară);
- pînă unde: limita acțiunii (Pînă unde *circulă trenul? - Trenul circulă* pînă la București).

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

3.1. SUBSTANTIVE

Substantive și părți de vorbire substantivate în cazurile:

a) genitiv:

- cu prepoziții: *asupra, înaintea, înapoia, deasupra, dedesubtul, înăuntrul, împrejurul: Mașina este parcată* înaintea clădirii, înăuntrul clădirii *s-a întîmplat ceva; Au pornit* asupra cetății;
- cu locuțiuni prepoziționale: *în fața, în spatele, în jurul, în josul, în preajma, în apropierea, de-a lungul, de-a latul: Stă* în fața casei, *Merge* de-a lungul rîului;

b) dativ fără prepoziții: *Așterne-te* drumului;

c) acuzativ:

- cu prepoziții simple și compuse: *din, în, la, pe, spre, de la, de pe la, pînă la, pe lîngă, de pe lîngă: Intră* în clădire, *Vine* de la teatru;
- locuțiuni prepoziționale: *aproape de, alături de, departe de: Locuiește* aproape de gară, *Stă* alături de colega *sa.*

3.2. PRONUME CU VALOARE DE SUBSTANTIV

Pronume de toate felurile, cu excepția celui de întărire, în cazurile:

a) genitiv, cu aceleași prepoziții și locuțiuni prepoziționale ca la substantiv:

- cu prepoziții: *Stă* înaintea ei, Împrejurul acelora *sînt mulți admiratori*; cu pronume interogative și relative: Înaintea cui / înaintea căruia *te-ai oprit?, Nu ai spus* înaintea căruia *te-ai așezat*;
- cu locuțiuni prepoziționale: *S-a oprit* în fața lui / dumnealui / acelora / altuia; cu pronume relative și interogative: *Clădirea* în dreptul căreia *ți-ai parcat mașina este Ministerul de Justiție*, În fața căruia *te-ai oprit?*;

b) acuzativ, cu aceleași prepoziții și locuțiuni prepoziționale ca la substantive:

- cu prepoziții: *S-a așezat* lîngă noi / dumnealui / acela / fiecare / ai mei; cu pronume interogative: Lîngă care / lîngă cine *te-ai oprit?* și relative: *Băiatul* lîngă care *te-ai oprit mi-e cunoscut*;
- cu locuțiuni prepoziționale: *Stă* aproape *de el / dumnealui / aceia / ai mei*; cu pronume interogative: Alături de cine / de care *te-ai instalat?* și relative: *Cortul* alături de care *v-ați așezat era al familiei lui Ionescu.*

3.3. NUMERALE CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Numerale cardinale, ordinale, colective și distributive, cu aceleași prepoziții și locuțiuni prepoziționale ca la substantive:

a) în genitiv:
- cu prepoziții: *S-a așezat* **înaintea celor doi / înaintea primului** *dintre ei*;
- cu locuțiuni prepoziționale: *S-a așezat* **în fața celor doi**, *S-a oprit* **în dreptul primului**;

b) acuzativ, cu aceleași prepoziții și locuțiuni prepoziționale:
- cu prepoziții: *Se îndreaptă* **spre trei** *dintre ei* / **al doilea / amîndoi**;
- cu locuțiuni prepoziționale: *Stau* **alături de doi** *dintre ei*.

3.4. ADVERBE ȘI LOCUȚIUNI ADVERBIALE DE LOC

- adverbe: *Pleacă* **acolo**, *Merge* **unde** *îl trimiți*, *Stă* **oriunde**;
- locuțiuni adverbiale: *Umblă* **de colo pînă colo**. **Peste tot** *sînt copaci*, *S-a oprit* **din loc în loc**.

3.5. VERBE LA SUPIN

Vine **de la scăldat**, *Aduce haine* **de la curățat**.

4. TOPICA

Complementul circumstanțial de loc stă, de obicei, după verbele pe care le determină.

Există, uneori, și cazuri de inversare a topicii:
- complementele de loc exprimate prin adverbul interogativ și relativ *unde* (cu sau fără prepoziții) stau uneori în fața verbelor: **Unde** *pleci?*, *Spune-mi* **de unde** *vii*;
- din motivații afective: **Din vale** *se aude un zgomot*, **Spre gară** *puteți pleca cu autobuzul*.

5. PUNCTUAȚIA

Complementul circumstanțial de loc nu se desparte prin virgulă de verb.

6. CONFUZII CU ALTE PĂRȚI DE PROPOZIȚIE

6.1. COMPLEMENTUL DIRECT

Uneori, complementul de loc poate fi interpretat drept complement direct, în exemple ca: **Pe Ioan** *s-a așezat o umbră*, **Pe el** *se urcă o șopîrlă*, pentru că sînt complemente de loc exprimate prin nume de persoane și pronume personal, precedate de *pe*. Dacă ar fi complemente directe, ele ar trebui să fie dublate, obligatoriu, de pronume personale (ca în: **Pe Ion** l-*am așezat în primul rînd*).

6.2. COMPLEMTUL INDIRECT

Complementul de loc se consideră greșit complement indirect cînd este exprimat prin nume de persoane: *El merge* **la prieteni**, *El se îndreaptă* **spre colegi**, *El vine* **de la părinți**, *Românii se trag* **din daci** *și* **din romani**, *Se îndreaptă* **spre el**, *Aceste fapte rezultă* **din atitudinea** *sa*, pentru că se pun întrebările: *la cine*, *spre cine*, *de la cine*, *din ce*, specifice complementului indirect.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE TIMP

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care determină verbe și locuțiuni verbale la moduri personale și nepersonale (*Pleacă* **mîine**; *Văzîndu-l* **ieri** *pe Radu, a vorbit cu el*; Atunci *a băgat de seamă un lucru*), interjecții predicative (*Hai* **joi**!, *Iată* **acum** *o altă carte*) și, rar, adjective (*Steaua este o echipă victorioasă* **mereu**) și care indică timpul cînd se petrece acțiunea verbului (a interjecției).

2. VALORILE TIMPULUI EXPRIMAT ȘI ÎNTREBĂRILE

Timpul exprimat este subcategorisit în:
- timpul propriu-zis, cu întrebarea *cînd*;
- durată, cu întrebarea *cît timp*;
- limita, cu întrebarea *pînă cînd*;
- momentul începerii acțiunii, cu întrebarea *de cînd*.

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

3.1. SUBSTANTIVE

Substantive și părți de vorbire substantivate în cazurile:
a) genitiv:
- cu prepozițiile *înaintea, asupra*: *A intrat în sală* **înaintea fratelui** *său, Au sosit* asupra nopții (învechit), *Au terminat* **înaintea urîtului** *cu ochelari*;
- cu locuțiuni prepoziționale: *în jurul, în apropierea, în preajma, în decursul, pe parcursul, de-a lungul: A sosit la noi* **în preajma Crăciunului**, *Veți rezolva problemele* **pe parcursul săptămînii**;

b) acuzativ:
b.1.) fără prepoziții: *A stat acolo multe* **zile**, **Diminețile** *aleargă în parc, Vine la noi* **anul** *viitor;*

NOTĂ. Tot aici trebuie incluse și substantive care indică timpul și diviziuni ale sale, substantive la singular și articulate cu articol hotărît: **Iarna** *pleacă la munte, iar* **vara**, *la mare*; **Dimineața** *bea cafea.* Asemenea substantive sînt considerate cu nuanță adverbială.

b.2.) cu prepoziții și cu locuțiuni prepoziționale:
- cu prepoziții simple și compuse: *către, de la, din, dinspre, după, la, peste, pînă la, de la: Va veni* **către seară**, *N-a fost la noi* **de la Rusalii**, *Peste patru* **zile** *va pleca la Brașov*;
- locuțiuni prepoziționale: *o dată cu, aproape de: Va sosi* **o dată cu** Mircea, *Accidentul s-a întîmplat* **aproape de Paști**.

3.2. PRONUME CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Pronume de toate felurile, cu excepția celui de întărire, în cazurile:
a) genitiv:
- cu prepoziții: *înaintea: Ei au plecat* **înaintea lui / dumnealui / alor noștri / acelora**

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

/ altora; cu interogative şi relative: Înaintea cui / căruia *ai sosit? N-a spus* înaintea cui / căruia *va sosi*;

- cu locuţiuni prepoziţionale: *pe parcursul, în decursul, în urma: A stat la Paris un an.* Pe parcursul lui *a învăţat multe lucruri, A venit* în urma lor;

b) acuzativ:

- cu prepoziţie: *după* (*A ieşit din sală* după noi / dumnealor / aceia / alţii / ai noştri; cu interogative şi relative După cine / care *ai ieşit? N-a întrebat* după cine / care *am ieşit din sală*;

- cu locuţiuni prepoziţionale: *o dată cu, înainte cu*: *A sosit* o dată cu mine / dumnealor / ai mei / aceia / toţi; *A venit la noi* înainte cu un an.

3.3. NUMERALE CU VALOARE DE SUBSTANTIV

Numerale cardinale, ordinale, colective, în cazurile:

a)genitiv:

- cu prepoziţie: *înaintea* (*A ieşit* înaintea celor doi / primului / amîndurora);

- cu locuţiuni prepoziţionale: *pe parcursul, în decursul, în urma: A stat acolo trei ani.* Pe parcursul primului *a citit foarte mult, A sosit* în urma primului;

b) acuzativ:

- cu prepoziţia *după*: *A intrat* după primul / după doi *dintre colegi*;

- cu locuţiunea prepoziţională *o dată cu*: *A venit* o dată cu doi *dintre colegi* / o dată cu cel de-al doilea / o dată cu amîndoi.

3.4. ADJECTIVE

Adjective cu prepoziţia *de: O cunosc* de mică, *Îi ştiu* de tineri.

3.5. VERBE ŞI LOCUŢIUNI VERBALE

Verbe şi locuţiuni verbale la modurile:

INFINITIV

Prezent şi perfect, cu prepoziţii (*pînă*) şi locuţiuni prepoziţionale (*înainte de*), la diatezele:

- activă: Pînă a nu veni el, *am terminat de citit ziarele, A plecat* înainte de a mînca / înainte de a fi mîncat; Înainte de a-şi da seama *de ce se întîmplă, a ieşit afară*;

- reflexivă, cu dativ (Înainte de a-şi aminti / de a-şi fi amintit *de el, s-a gîndit la altceva*; *A făcut acest lucru* înainte de a-şi aduce aminte *de ei*) şi cu acuzativ (Pînă a se dumiri *el* / pînă a se fi dumirit *el, noi am plecat*);

- pasivă: *A cîntat* înainte de a fi solicitat / de a fi fost solicitat, *A plecat* înainte de a fi luat la rost.

GERUNZIU

- diateza activă: Alergînd *prin parc, a văzut o pereche de tineri*;

- reflexivă, cu dativ (Împachetîndu-şi *lucrurile, a observat că lipseşte ceva*) şi cu acuzativ (Ducîndu-se *la teatru, a văzut un accident*).

3.6. ADVERBE ŞI LOCUŢIUNI ADVERBIALE DE TIMP

- adverbe (inclusiv interogativul şi relativul *cînd*) cu sau fără prepoziţii: *Vine* mîine, *N-a mîncat* de alaltăieri, Cînd *pleci?*, *Spune-mi* de cînd *stai aici*;
- locuţiuni adverbiale: *Citeşte* din cînd în cînd, *Face sport* zi de zi.

3.7. NUMERAL ORDINAL

Poate fi exprimat şi prin numeral ordinal cu valoare adverbială: Întîi *citesc*, *apoi mă culc.*

4. TOPICA

Poate sta, de obicei, atît după verb, cît şi înaintea lui: *Pleacă* după antrenament; *A văzut un accident* ducîndu-se *la lucru*; După serviciu, *va pleca spre casă*; Ducîndu-se *la Ploieşti, a văzut pe drum un accident.*

5. PUNCTUAŢIA

Complementele circumstanţiale de timp aşezate după verbe nu se despart prin virgulă de acestea.

Vine mîine, *A ajuns* o dată cu noi, *A sosit* înaintea lui.

Complementele circumstanţiale de timp aşezate înaintea verbelor se despart prin virgulă cînd sînt exprimate mai ales prin verbe la infinitiv şi gerunziu: Ducîndu-se *acolo, s-a întîlnit cu fosta soţie*, Înainte de a veni *aici, s-a certat cu şeful.*

Cînd este intercalat, se separă prin pereche de virgule: *Maria*, pînă a intra *la facultate, a fost învăţătoare.*

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE MOD

1. DEFINIŢIE

Este partea secundară de propoziţie care arată modul (felul) cum se desfăşoară sau se înfăţişează o acţiune sau o calitate şi care determină (are ca regenţi):

- verbe şi locuţiuni verbale la moduri personale şi nepersonale: infinitiv, gerunziu, supin: *Scrie* încet; Pe neaşteptate, *a luat-o la sănătoasa*; *Urcînd* repede *scările, s-a accidentat; Poţi discuta fără a striga* prea tare;
- adjective: *Este* cam *obraznică*, *Este mai deştept* decît *colegii lui*;
- adverbe: *A venit* destul de *tîrziu*, *Ea locuieşte mai departe* decît mine;
- interjecţii: *Hai* repede*!*

2. ÎNTREBĂRI

cum?, în ce fel?, cît?.

BCU INSTITUTUL CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

3.1. SUBSTANTIVE

Substantive şi părţi de vorbire substantivate, în cazurile:

a) genitiv:

- cu prepoziţii: *Înoată* **împotriva curentului**;

- cu locuţiuni prepoziţionale: *în baza, pe baza, în temeiul: Lucrează* **pe baza unor instrucţuni** *clare*;

b) dativ cu prepoziţiile *conform, potrivit, contrar: Procedează* **conform regulamentului**;

c) acuzativ:

- cu prepoziţii: *ca, fără, fără de, în, după, din, decît, cît: Urcă* **fără frică** *muntele, Este mai înalt* **decît fratele** *lui, L-au apreciat* **după cunoştinţe**, *A venit* **cu voia** *lui, Aleargă* **ca un nebun**;

NOTĂ. Există şi un complement circumstanţial de mod în acuzativ exprimat prin substantive fără prepoziţii, socotite de lucrările de specialitate ca având valoare adverbială: *Moromete se uită ţintă la el, Nişte dulăi ... culcaţi covrig* (*Gramatica*, II, p. 182).

- cu locuţiuni prepoziţionale: *potrivit cu, în conformitate cu, în raport cu: A lucrat* **potrivit cu indicaţiile** *care i s-au dat.*

3.2. PRONUME CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Pronume de toate felurile, în cazurile:

a) genitiv cu locuţiunile *în baza, pe baza: După ce a primit raportul, a făcut,* **pe baza** lui, *un alt raport*;

b) dativ cu prepoziţiile *conform, potrivit, contrar: -Conform cărui plan ai lucrat? -N-am lucrat* **conform nici unuia**; cu pronume relative: *Instrucţiunile* **conform cărora** *am procedat le-am primit de la director*;

c) acuzativ cu prepoziţii: *ca, decît, cît, dintre* (*Noi sîntem mai ocupaţi* **decît voi**, *Ea este inteligentă* **ca oricare** *dintre ele, Ea este cea mai frumoasă* **dintre colege**).

3.3. NUMERALE

a) Cu valoare substantivală (cardinale, ordinale, colective, distributive), în cazurile:

a.1.) dativ cu prepoziţiile *conform, potrivit, contrar: Am primit trei directive, dar am procedat numai* **conform primeia** *dintre ele*;

a.2.) acuzativ cu prepoziţiile *ca, decît, cît, cu, în: El este mai tînăr* **decît amîndoi** / **primul** *dintre ei* / **cei doi**; *Piereau oamenii* **cu zecile** (*Gramatica* II, p. 182).

b) Cu valoare adverbială (multiplicative şi adverbiale): *Ei cîştigă* **întreit**, *A repetat poezia* **de teri ori** *azi.*

NOTĂ. În *Gramatica*, II, p. 182, se dau şi complemente circumstanţiale de mod exprimate prin numerale distributive *Oamenii se depărtau* **cîte unul**, *Se opresc* **cîte două**. Alte exemple: *Copiii intră în clasă* **cîte doi**, *I-a aşezat pe* **cîte trei** *în bănci.*

3.4. ADJECTIVE

Este mai mult mort **decît viu.**

3.5. VERBE ŞI LOCUŢIUNI VERBALE LA MODURI NEPERSONALE

INFINITIV

Prezent şi perfect, cu prepoziţiile *fără* şi *decît*, la diatezele:

- activă: *A sta e mai comod* decît a lucra, *A intrat* fără a bate / fără a fi bătut *la uşă*, *A ieşit* fără a băga în seamă / fără a fi băgat de seamă *că nu şi-a luat cheile*;
- reflexivă, cu dativ (*Pleacă* fără a-şi închide *uşa*) şi cu acuzativ (*A discutat* fără a se lua la harţă *cu el*);
- pasivă: *A intrat* fără a fi observat *de cineva* / fără a fi fost observat *de cineva*.

GERUNZIU

La diatezele:

- activă: *Iepuraşii se strecurau* ţupăind *prin luminişuri* (*Gramatica*, II, p. 182), *Merge* şchiopătînd;
- reflexivă, cu acuzativ (*Merge* clătinîndu-se) şi cu dativ (*S-a ascuns* ţinîndu-şi *respiraţia*).

3.6. ADVERBE ŞI LOCUŢIUNI ADVERBIALE DE MOD

- adverbe: *Scrie* frumos, *Strigă* tare; interogative şi relative: Cum *ai intrat?*, *Spune-mi* cum *ai intrat*;
- locuţiuni adverbiale: *L-au luat* cu de-a sila, *A ieşit* pe furiş.

3.7. INTERJECŢII

Merge şontîc-şontîc; *Ei călcau* lipa-lipa.

4. CLASIFICARE

Lucrările româneşti de specialitate clasifică complementul de mod în:

a) **De mod propiu-zis**, care arată cum se desfăşoară ori se înfăţişează o acţiune sau o calitate, conformitatea cu ceva: *Intră* în salturi, *Caii mergeau* la pas, *Ei se strecurau* pe furiş, *Intră* fără a saluta, *El merge* şchiopătînd.

b) **De măsură**, care arată măsura determinată a obiectelor: *Urcase luna cam* de *două* suliţi, *cînd iaca i se pare babei că vin paşi de la deal.*

c) **De mod comparativ**, care exprimă modul prin comparaţie cu alte obiecte sau cu alte acţiuni. Se introduce prin prepoziţiile *ca*, *decît*, *cît*.

El apare ca al doilea termen al unei construcţii comparative:

a) al doilea termen în gradele de comparaţie ale adjectivului şi adverbelor:

a.1.) comparativ:

- de superioritate: *Maria este mai înaltă* decît Elena;
- de egalitate: *Maria este tot atît de frumoasă* ca Elena;
- de inferioritate: *Maria este mai puţin frumoasă* ca Elena;

a.2.) superlativul relativ:

- de superioritate: *Maria este cea mai frumoasă* dintre toate;
- de inferioritate: *Maria este cea mai puţin frumoasă* dintre toate, *El este cel mai puţin deştept* din clasă;

b) al doilea termen în structuri comparative care depăşesc gradele de comparaţie: *Este înalt* ca bradul, *L-a tratat* ca pe un cîine, *Blocul se înalţă* ca un munte.

NOTĂ. Complementul circumstanțial de mod poate fi exprimat și prin adverbe de loc și de timp precedate de *ca* și *decît*: *Azi e mai frig* decît (ca) ieri, *Aici e mai bine* decît / ca acolo.

Acestora li s-ar putea spune, prin analogie, complement de loc comparativ și complement de timp comparativ.

5. TOPICA

Locul complementului circumstanțial de mod este după părțile de vorbire pe care le determină: *Scrie* încet, *Fuge* ca iepurele, *Rîde* cu hohot, *A intrat* fără a saluta.

Uneori, din rațiuni de ordin afectiv, el poate sta și în fața regenților: Frumos *ai scris!*, Repede *te-ai ridicat de acolo!* Fără a zice nimic, *a deschis ușa.*

6. PUNCTUAȚIA

a) Complementul circumstanțial de mod așezat după regenți nu se desparte prin virgulă de aceștia: *Citește* frumos, *Se închină* pînă la pămînt, *Merge* șchiopătînd.

b) Complementul circumstanțial de mod așezat înaintea regenților se desparte prin virgulă de aceștia mai ales cînd este exprimat prin verbe la infinitiv (Fără a zice *ceva, a părăsit sala*), gerunziu (Nespunînd *nimic, a părăsit sala*).

c) Complementul circumstanțial de mod intercalat este separat de restul propoziției prin pereche de virgule: *Cine a fost la teatru ar trebui să observe,* ca și mine, *un fenomen foarte curios* (*Gramatica*, II, p. 185).

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE CAUZĂ

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care exprimă cauza acțiunii unui verb sau cauza însușirii adjectivului (*A fost arestat* din greșeală, *A căzut bolnav* de supărare) și care determină:

- verbe: *A căzut* din neatenție;
- locuțiuni verbale: *A luat-o la sănătoasa* de frică;
- adjective: *A căzut bolnav* de supărare;
- interjecții: *Hai* din obligație!

2. ÎNTREBĂRI

Unica întrebare care ar trebui folosită pentru acest tip de complement este din ce cauză (= *din ce pricină, din ce motiv*), pentru că folosirea întrebărilor *de ce* și *pentru ce* creează confuzii cu alte tipuri de complemente (indirecte și de scop).

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

3.1. SUBSTANTIVE

Substantive și părți de vorbire substantivate în cazurile:

a) genitiv, cu locuțiunile *din cauza, din pricina*: *A fost închis* din cauza unor nereguli *în acte, S-a îmbolnăvit* din cauza *tutunului;*

NOTĂ. Ca argument pentru încadrarea grupurilor *din cauza* și *din pricina* la locuțiunile prepoziționale de genitiv aducem posibilitatea înlocuirii lor cu prepoziții de acuzativ, în special *pentru*, la același tip de complement, adică de cauză: *A fost închis* din cauza unor nereguli = *A fost închis* pentru niște nereguli, *S-a îmbolnăvit* din cauza fumatului = *S-a îmbolnăvit* de *atîta* tutun.

b) dativ, cu prepoziția *datorită*: *A absentat* datorită *problemelor pe care le-a avut*;

c) acuzativ, cu prepozițiile *de, dintre, dintru, pentru* și locuțiunile *din cauză de, din pricină de*, ambele sinonime cu *pentru*: *A fost sancționat* pentru treiul *pe care l-a primit la fizică, A căzut de pe bară* din neatenție, *A murit* dintr-o ambiție, *Constantin avea nu numai aerul, dar pe jumătate și dreptul unui soldat îngăduit* din cauză de boală.

3.2. PRONUME CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Pronume de toate felurile (cu excepția celui de întărire și reflexiv) în cazurile:

a) genitiv, cu aceleași locuțiuni prepoziționale: *N-a venit la cursuri* din cauza lui / dumnealui / alor săi / aceluia / altora; cu interogative și relative: Din cauza cui / căruia / cîtora *ai fost certat? Prietenii* din cauza cărora *ai fost certat și-au cerut scuze*;

b) în dativ, cu prepoziția *datorită*: *Ai suferit* datorită lor / datorită dumnealor / datorită acelora / tuturora; cu interogative și relative: Datorită cui / datorită căruia *ai primit bătaie?; Băieții* datorită cărora *ai primit bătaie au recunoscut că au fost de vină*;

c) în acuzativ, cu aceleași prepoziții ca la substantive: *Nu l-ar fi durut capul* de asta, Pentru aceea *îi era atît de greu să sară din Butucani la Sărăceni* (ambele exemple după *Gramatica*, II, p. 177); *A fost sancționat* pentru ei / dumnealor / pentru aceia / pentru toți; cu interogative și relative: Pentru cine / care *ai fost dat afară din clasă?, Coechipierul* pentru care *ai fost sancționat n-a venit azi.*

3.3. NUMERALE CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Numerale cardinale, ordinale, colective, distributive în cazurile:

a) genitiv, cu aceleași locuțiuni prepoziționale: Din cauza primului *dintre ei n-a putut avansa, Accidentul s-a întîmplat* din cauza amîndurora / din cauza celor trei;

b) dativ, cu prepoziția *datorită: Nu s-a putut înscrie la cursuri* datorită celor trei / datorită unuia *dintre cei trei*;

c) acuzativ, cu prepoziția *pentru: A fost certat* pentru voi / pentru aceia / pentru dumnealui / fiecare / pentru ai tăi.

3.4. ADJECTIVE

Adjective cu prepoziția *de : I se vedeau oasele* de slab *ce era, N-are preche* de harnică *ce este.*

3.5. VERBE ȘI LOCUȚIUNI VERBALE LA MODUL GERUNZIU LA DIATEZELE:

- activă: Lipsind *de la antrenament, a fost eliminat din echipă*; Nebăgînd de seamă *că gheța era subțire, a căzut în apă*;
- reflexivă, cu dativ (Neaducîndu-și aminte *de nimic din ce a învățat, a abandonat examenul;* Amintindu-și *tîrziu de niște lucruri, nu și-a putut rezolva afacerile*) și cu acuzativ (Sculîndu-se *tîrziu, n-a mai ajuns la cursuri*);
- pasivă: Fiind oprit *la postul de frontieră, n-a ajuns la timp la congres.*

3.6. LOCUȚIUNI ADVERBIALE DE CAUZĂ

Locuțiunile adverbiale de cauză prin care se exprimă sînt: *de aceea, pentru aceea, de asta, pentru asta* care apar în regentele propozițiilor cauzale în calitate de corelative: **De aceea** *a lipsit, pentru că n-a avut cu ce veni*; **Pentru asta** *te-am certat, pentru că nu m-ai ascultat.*

NOTĂ. Deși apar prezentate și în manualul de clasa a VIII-a ca locuțiuni adverbiale, ele se pot interpreta și ca pronume demonstrative precedate de prepoziții.

4. TOPICA

Complementul circumstanțial de cauză stă, de regulă, după verbul regent: *A suferit* **pentru copii**, *A slăbit* **de dor** *de casă, N-a venit* **din cauza accidentului.**

Uneori, el poate sta și înaintea verbului regent: **Lipsind** *de la cursuri, n-a avut din ce învăța; Și* **pentru o vorbă** *rea ce-i spui / El toată ziulica lui / Muncește supărat!* (*Gramatica*, II, p. 177), **Din pricina alergăturilor** *zadarnice, rămăsese în urmă cu munca cîmpului* (*Gramatica*, II, p. 178).

5. PUNCTUAȚIA

a) Complementul circumstanțial de cauză așezat după verb nu se desparte prin virgulă de acesta.

b) Complementul circumstanțial de cauză așezat înaintea verbului poate fi separat prin virgulă de acesta: **Din** *prea mare* **exces** *de zel, a făcut o gafă*; **Neînțelegînd** *problema, s-a adresat profesorului.*

c) Cînd este intercalat, complementul circumstanțial de cauză se separă prin virgule: *Cum să moară stupid, ca proștii,* **dintr-o ambiție,** *acum în plină amiază?* (*Gramatica*, II, p. 177).

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care arată scopul acțiunii exprimate de verb și care determină:

- verbe: *Lucrează* **pentru cîștig,** *Are obligația* **de a se pregăti** *pentru examene*;
- locuțiuni verbale: *Au stat de veghe* **pentru a prinde** *infractorul*;
- interjecții predicative: *Hai* **pentru examene!**

2. ÎNTREBĂRI

Pentru a evita confuzia cu alte complemente (indirecte, de cauză), întrebările potrivite pentru complementul circumstanțial de scop sînt: *în ce scop?, cu ce scop?*

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

3.1. SUBSTANTIVE

Substantive în cazurile:

a) genitiv cu locuțiuni prepoziționale: *în vederea, în scopul, în favoarea, în folosul*

(*A venit* în vederea restanțelor, *Lucrează* în favoarea colegilor, *Vine* în scopul constatării *deficiențelor*);

NOTĂ. Dintre toate locuțiunile de mai sus, calitatea de locuțiune pentru *în vederea* este acceptată în unanimitate, a celorlalte grupuri punîndu-se uneori la îndoială. Ca argument în favoarea interpretării lor drept locuțiuni se poate aduce posibilitatea înlocuirii lor cu prepoziția *pentru: Vine* în scopul constatării = *Vine* pentru constatare, *Lucrează* în favoarea / în folosul firmei = *Lucrează* pentru firmă; *A venit* în scopul cercetării *stadiului lucrărilor* = *A venit* pentru cercetarea *stadiului lucrărilor.*

b) acuzativ cu prepozițiile *după, în, la, pentru, spre: Umblă* după cîștiguri, *A venit* în anchetă, *Merge* la cumpărături, *Vine* pentru examene.

3.2. PRONUME CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Pronume de toate felurile, cu excepția celui de întărire, în cazurile:

a) genitiv, cu aceleași locuțiuni prepoziționale ca la substantive: *Lucrează* în favoarea lui / dumnealui / acestuia / alor tăi / multora; cu pronume interogative și relative: În folosul căruia *lucrează?, Examenul* în vederea căruia *te pregătești s-a amînat;*

b) acuzativ, cu prepoziția *pentru: A venit pentru el / pentru tine / pentru dumnealui / pentru ai tăi / pentru mulți;* cu pronume interogative și relative: Pentru cine / pentru care *lucrezi?, Spune-mi* pentru cine / pentru care *pledezi.*

3.3. NUMERALE CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ

Ele stau în cazurile:

a) genitiv, cu aceleași locuțiuni prepoziționale: *Lucrează* în folosul celor doi / celui de-al doilea / amîndurora;

b) acuzativ, cu prepoziția *pentru: A venit* pentru cei doi / cel de-al doilea / amîndoi.

3.4. VERBE ȘI LOCUȚIUNI VERBALE LA MODURILE:

INFINITIV

Mai ales prezent, precedat de prepozițiile *pentru, spre,* la diatezele:

- activă: *A intrat în sală* pentru / spre a vedea *ce se întîmplă, A venit* pentru a băga de seamă *cîți lipsesc;*
- reflexivă, cu dativ (*Vine* spre a-și aminti / a-și aduce aminte *de copilărie*) și cu acuzativ (*Intră* spre a se convinge *de ce se întîmplă, Armatele s-au pregătit* pentru a da năvală *asupra inamicului*);
- pasivă: *L-am chemat aici* pentru a fi consultat *de un medic, A venit* pentru a fi băgat în seamă;

SUPIN

Cu prepozițiile *la, pentru, în: Merge* în / la pețit, *Am plecat* la cules, *L-a chemat să vină* pentru scuturat *covoarele.*

3.5. LOCUȚIUNI ADVERBIALE DE SCOP

de asta, pentru acesta, de aceea, pentru aceea: **De aceea / de asta / pentru asta / pentru aceea** *a venit, ca să-i dai banii.*

Ele apar în regente în calitate de corelative ale propozițiilor circumstanțiale de scop.

NOTĂ. Grupurile de cuvinte *de aceea, de asta, pentru asta* pot fi considerate și pronume demonstrative cu prepoziții.

4. TOPICA

De regulă, complementul circumstanțial de scop stă după verbul determinat.

Uneori poate sta și înainte: **De aceea** *am venit, ca să-ți spun;* **Spre a afla** *adevărul, a trebuit să străbat o cale lungă.*

5. PUNCTUAȚIA

a) Complementul circumstanțial de scop așezat după verb nu se desparte prin virgulă de acesta.

b) Complementul circumstanțial de scop așezat înaintea verbului se desparte prin virgulă de acesta.

c) Complementul circumstanțial de scop intercalat se desparte prin pereche de virgule: *El,* **pentru a scăpa,** *n-a zis nimic.*

6. CONFUZIA COMPLEMENTULUI DE SCOP CU CEL DE CAUZĂ

Foarte des, complementul circumstanțial de scop este luat drept complement circumstanțial de cauză: în exemplul *Intră* **pentru un consult,** *pentru un consult* este luat drept complementul de cauză, pentru că se pune întrebarea *de ce.* Dacă se pune întrebarea *în ce scop* (*cu ce scop*), atunci se va vedea că *pentru un consult* este complement de scop și nu de cauză.

ALTE PĂRȚI DE PROPOZIȚIE*

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONDIȚIONAL

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care determină verbe și care exprimă o ipoteză sau o condiție de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii din propoziție.

2. ÎNTREBĂRI

Răspunde la întrebarea *cu ce condiție?.*

* Care nu apar în manualele școlare

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

3.1. SUBSTANTIVE

Substantive în cazurile genitiv, precedate de locuțiuni prepoziționale: *în eventualitatea, în ipoteza, cu condiția, în locul,* locuțiuni care corespund, în cadrul frazei, conjuncției *dacă*: (**În ipoteza** *unui eșec, să nu fiți supărați* = **Dacă** *veți avea un eșec, să nu fiți supărați*; **În locul șefului,** *nu procedam așa* = **Dacă** *eram în locul șefului, nu procedam așa*) și în acuzativ, cu locuțiunea *în caz de* (**În caz de pericol,** *să fugiți*).

3.2. PRONUME

Pronume în cazul genitiv cu locuțiunea *în locul:* **În locul lui / dumitale / aceluia /** oricui, *nu procedam așa.*

3.3. NUMERALE

Numerale, tot la genitiv, cu locuțiunea *în locul*: *În locul* **celor doi,** *nu procedam așa.*

3.4. VERBE LA GERUNZIU

Trăind *mult, vei avea ocazia să vezi multe.*

3.5. ADVERBE

altfel și *altminteri*: *Să stai acolo,* **altfel / altminteri /** *mă supăr.*

4. TOPICA

Complementul circumstanțial condițional stă, de regulă, înaintea verbului determinat. Poate sta și după acesta: *Nu procedam așa* **în locul dumitale.**

5. PUNCTUAȚIA

Se desparte prin virgulă de verb, așa cum reiese din toate exemplele de mai sus.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONCESIV

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care determină verbe (**Cu** *toată* **insistența** *mea, n-a venit*) și adjective (**În ciuda** *multelor* **kilograme** *pe care le avea în plus, era destul de slab*) și indică un obiect, o acțiune sau o situație care ar fi fost de așteptat să împiedice realizarea altei acțiuni sau a unei calități, în cazul în care determină adjective.

2. ÎNTREBĂRI

Răspunde la întrebarea *în ciuda cărui fapt?*

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

3.1. SUBSTANTIVE

Substantive în cazurile:
- genitiv cu prepoziția *împotriva* și cu locuțiunile *în ciuda, în pofida, în contra* (**În ciuda insistențelor** *mele, a plecat; A plecat* **în ciuda insistențelor** *mele*);
- acuzativ precedat de prepoziția *cu*, însoțită de adjectivele nehotărîte *tot, toată, toți, toate:* **Cu** *toate* **atuurile** *mele, nu l-am putut convinge*;
- în dativ cu prepoziția *contrar*: **Contrar așteptărilor,** *n-a venit.*

3.2. ADVERBE

Adverbele *tot, totuși* și grupul *cu toate acestea*, considerat locuțiune adverbială: *Deși l-am rugat,* **tot / totuși / cu toate acestea** *n-a venit.*

3.3. VERBE

La modurile:
- infinitiv cu prepoziția *fără*: **Fără a cunoaște** *orașul, s-a descurcat foarte bine*;
- gerunziu: **Necunoscînd** *limba engleză, totuși s-a descurcat.*

4. CORELATIVE

Adverbele *tot, totuși* și grupul *cu toate acestea* apar în calitate de corelative ale complementului concesiv: **Fără** *a-i* **zice** *nimic,* **totuși** *s-a supărat.*

5. TOPICA

Poate sta atît după verb, cît și înaintea lui.

6. PUNCTUAȚIA

Se desparte prin virgulă cînd stă înaintea verbului.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONSECUTIV

1. DEFINIȚIE

Arată consecința unei acțiuni sau a unei însușiri (calități).

BCU INSTITUTUL CENTRAL UNIVERSITAR LIBRARY

2. PRIN CE SE EXPRIMĂ

Se exprimă prin: substantive cu prepoziții (*A rezolvat problema* **spre invidia** *colegilor, A reușit* **de minune**) și verbe la infinitiv și la supin cu prepoziții (*El e prea comod* **pentru a face** *ce zici tu, S-a făcut de* **nerecunoscut**, *Mănîncă* **de invidiat**).

3. TOPICA

Stă întotdeauna după verbul propoziției.

4. PUNCTUAȚIA

Nu se desparte prin virgulă de acesta.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL INSTRUMENTAL

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care determină un verb și care arată mijlocul (instrumentul) prin care se săvîrșește o acțiune: *Scrie* **cu pixul.**

2. ÎNTREBĂRI

Răspunde la întrebările *prin cine?, prin ce?, datorită cui?.*

3. PRIN CE SE EXPRIMĂ

3.1. SUBSTANTIVE

Substantive în genitiv, cu locuțiuni prepoziționale: *prin intermediul, prin mijlocirea* (*A ajuns aici* **prin intermediul colegului** *său*), dativ cu prepozițiile *grație, mulțumită, datorită* (*A reușit* **grație ajutorului** *primit*) și acuzativ cu prepozițiile *cu, din, fără, prin, printre, la* (*Sapă șanțul* **cu hîrletul**, *A ajuns aici* **prin el**, *Cîntă* **din / la fluier**, *Nu reușești* **fără interes**).

3.2. PRONUME

Pronume de toate felurile, cu excepția celui de întărire, în cazurile genitiv (*A venit* **prin intermediul lui / dumnealui / acestuia / alor săi / altuia**; **Prin intermediul** *cui ai ajuns aici?, Nu știu* **prin mijlocirea căruia** *ți-ai rezolvat problema*), dativ (*A reușit* **grație lui / dumealor / alor săi / sieși / aceluia / altuia**; **Datorită cui** *ai reușit?, Spune-mi* **datorită căreia** *ai reușit*) și acuzativ (*A ajuns* **prin el / sine / dumnealor / ai săi / aceia / alții**).

3.3. NUMERALE

Numerale în cazurile genitiv (*A ajuns* **prin intermediul unuia** *dintre ei* / **amîndurora / celui de-al doilea**) și acuzativ (*Și-a rezolvat lucrurile* **prin doi** *dintre ei* / **prin amîndoi / cel de-al treilea / cîte doi**).

BCU MIHAIL KOGĂLNICEANU UNIVERSITY LIBRARY

3.4. VERBE

Verbe la infinitiv cu prepoziția *prin* (*A ajuns sărac* prin a fi făcut *enorme cheltuieli*) și gerunziu (*Numai* muncind *serios a reușit*).

4. TOPICA

Stă atît după verb, cît și înaintea lui: *A reușit* datorită lui / Datorită lui *a reușit.*

5. PUNCTUAȚIA

Nu se desparte prin virgulă de acesta.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL SOCIATIV

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care determină un verb, arătînd ființa sau lucrul care însoțește subiectul sau complementul direct în săvîrșirea unei acțiuni (*Vine* împreună cu Maria).

2. PRIN CE SE EXPRIMĂ

2.1. SUBSTANTIVE

Substantive în cazul acuzativ, cu prepozițiile *cu, fără* (pentru aspectul negativ) și cu locuțiuni prepoziționale: *împreună cu, laolaltă cu, dimpreună cu, cu tot cu: A sosit* împreună cu un văr, *A venit* fără rude.

2.2. PRONUME

Pronume în acuzativ, cu aceleași prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *Vine* cu el / cu dumnealor / cu ai săi / cu aceia / cu alții, *Nu vine* cu nici unul, *Vine* fără el, *Merge* împreună cu ei.

2.4. NUMERALE

Numerale în acuzativ, cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *A plecat* cu doi / cu amîndoi / cu cîte doi / cu al doilea.

3. TOPICA

Stă după verbul propoziției.

4. PUNCTUAȚIA

Nu se desparte prin virgulă de acesta.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE RELAȚIE

1. DEFINIȚIE

Determină un verb sau adjectiv și indică un obiect la care se limitează o acțiune sau o calitate (*Îl depășesc pe Radu* **în cunoștințe**, *Este iute* **la mînie**).

2. PRIN CE SE EXPRIMĂ

2.1. SUBSTANTIVE

Substantive în genitiv, cu prepoziția *asupra* și cu locuțiunea prepozițională *în privința* (*Nu ne pronunțăm* **asupra / în privința colegului**) și în acuzativ cu prepoziții: *de, după, în, la, pentru* și locuțiuni prepoziționale: *cît despre, cu privire la, referitor la, în materie de* (*Este bun* **de gură**, *Este tare* **la matematică**, *N-am nimic de zis* **referitor la / cu privire la viața** *sa privată*).

2.2. ADJECTIVE

Adjective cu prepoziție: **De frumoasă**, *e frumoasă.*

2.3. PRONUME

Pronume în genitiv, cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale (*N-am nimic de zis* **în privința lui / dumnealui / alor tăi / aceluia / multora**) și acuzativ, cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale (*Nu ne pronunțăm* **despre ei / dumnealor / ai noștri / aceia / alții**).

2.4. NUMERALE

Numerale în genitiv (*Nu avem nimic de obiectat* **în privința celor doi**, *Ne pronunțăm* **asupra amîndurora / a doi dintre ei / a celui de-al doilea**) și acuzativ (*Nu a spus nimic* **cu privire la doi** *dintre ei*; *A spus ceva* **referitor la amîndoi / cei doi**).

2.5. VERBE LA SUPIN

Acesta este un lucru ușor **de făcut**; **De stat**, *am mai sta dar avem treabă.*

2.6. ADVERBE

Adverbe cu sau fără locuțiuni prepoziționale: **Numeric, din punct de vedere numeric**, *erau mai mulți decît noi.*

3. TOPICA

Poate sta atît după verb, cît şi înaintea lui: *N-am zis nimic* **cu privire la ei / Cu privire la ei** *n-avem nimic de zis.*

4. PUNCTUAŢIA

Se despart prin virgulă de verb numai complementele exprimate prin adverbe (**Calitativ,** *este deasupra celorlalţi*), verbe la supin (**De mîncat ,** *am mai mînca*) şi unele introduse prin locuţiuni prepoziţionale (**Cît despre el,** *ce să zicem*).

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL CUMULATIV

1. DEFINIŢIE

Este partea secundară de propoziţie care detremină verbe. Termenului exprimat de ea i se adaugă (i se cumulează):

- subiectul: **Pe lîngă el,** *a venit şi* **ea;**
- complement direct: **În afară de bijuterii,** *a luat şi* **banii;**
- complementul indirect: **Pe lîngă copii,** *se gîndea şi* **la bunci;**
- predicatul: **Pe lîngă frigul** *de afară, mai şi* **plouă;**
- numele predicativ: **Pe lîngă cercetător,** *era şi* **profesor.**

2. PRIN CE SE EXPRIMĂ

Se exprimă prin:

2.1. SUBSTANTIVE

Substantive în genitiv, cu locuţiunea *în afara* (**În afara Mariei,** *a venit şi Elena*) şi în acuzativ, cu *decît, pe lîngă* şi cu locuţiunile prepoziţionale *afară de, în afară de* (*Au venit şi alţii* **decît** *părinţii lui;* **Pe lîngă Maria,** *a venit şi Elena;* **În afară de pîine,** *mănîncă şi cornuri*).

2.2. PRONUME

Pronume în genitiv, cu locuţiunea *în afara* (**În afara lui / dumnealui / acestora,** *au venit şi alţii*) şi acuzativ, cu aceleaşi elemente de legătură (**Pe lîngă ei / dumnealor / aceştia / atîţia,** *au venit şi alţii*).

2.3. NUMERALE

Numerale în genitiv (**În afara celui de-al doilea,** *a venit şi al treilea*) şi în acuzativ (**Pe lîngă primul,** *a venit şi al doilea*).

3. CORELATIVE

Complementul cumulativ are corelative *și* (vezi mai sus), *mai și* (*Pe lîngă asta*, **mai** *face* **și** *altceva*).

4.TOPICA

Este așezat, de obicei, înaintea verbului, dar poate sta și după acesta: **În afară de el,** *au venit și alții: Au venit și alții* ***în afară de el.***

5. PUNCTUAȚIA

Se desparte prin virgulă numai cînd este așezat înaintea verbului. **Pe lîngă carne,** *cumpără și legume*, față de *Cumpără și legume* **pe lîngă carne**, cînd nu se desparte prin virgulă, fiind așezat după verb.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL OPOZIȚIONAL

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care determină verbe și exprimă o opoziție față de:

- subiect: **În locul lui Vasile** *a venit Mircea*;
- complement direct: **În loc de carne** *mănîncă legume*;
- complement indirect: **În loc de copii** *se gîndește la părinți*;
- predicat: **În loc de a citi** *se plimbă.*

2. PRIN CE SE EXPRIMĂ

2.1. SUBSTANTIVE

Substantive în genitiv, cu locuțiunea *în locul* (**În locul lui Mircea** *l-a trimis pe Radu*) și acuzativ, cu locuțiunea *în loc de* (**În loc de pîine** *a cumpărat cartofi*).

2.2. PRONUME

Pronume în genitiv (**În locul lui / dumnealui / acestuia** *avenit altul*) și acuzativ (**În loc de acestă** *a venit celălalt*, **În loc de unii** *au venit alții*).

2.3. NUMERALE

Numerale în genitiv (**În locul primului** *a venit cel de-al doilea*) și acuzativ (**În loc de doi** *au venit trei*).

2.4. VERBE

La infinitiv cu *în loc de*: **În loc de a citi** *se plimbă.*

3. TOPICA

Stă, de cele mai multe ori, în fața verbului propoziției.

4. PUNCTUAȚIA

Nu se desparte prin virgulă de acesta.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE EXCEPȚIE

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care determină verbe și care exprimă o excepție față de:

- subiect: *Au venit toți*, **cu excepția unuia;**
- complementul direct: *A vizitat toate muzeele*, **afară de unul;**
- complementul indirect: *Nu se gîndește la nimic* **decît la bani.**

2. PRIN CE SE EXPRIMĂ

2.1. SUBSTANTIVE

Substantive în genitiv, cu locuțiunile prepoziționale *în afara, cu excepția* (*Au plecat toți*, **cu excepția / în afara unui băiat** *bolnav*) și în acuzativ cu *decît* și cu locuțiunile *în afară de, afară de* (*Nu citește altceva* **decît reviste**, *Au plecat toți*, **în afară de Radu**).

2.2. PRONUME

Pronume în genitiv (*Au plecat toți*, **în afara acestuia / lui / cîtorva**) și acuzativ (*Nu vorbește cu altcineva* **decît cu tine**, *Poți să le vrei pe toate*, **în afară de acestea**).

2.3. NUMERALE

Numerale în genitiv (*Le-am citit pe toate*, **cu excepția primei** *dintre ele*) și acuzativ (*Le-am văzut pe toate*, **în afară de una; În afară de primul** *de pe listă, toți sînt străini*).

2.4. ADVERBE

Adverbe cu locuțiune prepozițională: *Vino cînd vrei*, **în afară de mîine.**

3. TOPICA

Stă, de regulă, după verbul propoziției, dar poate sta și înaintea acestuia: *Au venit toți*, **cu excepția unuia / Cu excepția unuia,** *au venit toți.*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4. PUNCTUAȚIA

Se desparte prin virgulă de restul propoziției.

ELEMENTUL PREDICATIV SUPLIMENTAR

1. DEFINIȚIE

Este partea secundară de propoziție care, în prezența verbului, se referă la:
- subiect: *El umblă* **beat**, *Maria a venit* **bolnavă** *de la cursuri*;
- complementul direct: *Pe Popescu l-am lăsat* **sănătos**, *Pe ea o cheamă* **Maria**;
- complementul indirect: *Colegii îi zic* **Nae**.

2. PRIN CE SE EXPRIMĂ

2.1. SUBSTANTIVE

Substantive în nominativ (*El vine* **comandant**, *Ei au fost numiți* **directori**) și în acuzativ cu prepozițiile *ca*, *cu*, *de*, *drept*, *cît* și locuțiunea *în calitate de* (*A venit* **ca / în calitate de director**, *El s-a dat* **drept comandant** *de vapor*, *Ea umblă* **cu capul** *în nori*).

2.2. ADJECTIVE

Adjective cu sau fără prepoziții (*Îl știu* **inteligent**, *O știu* **deșteaptă**, *I-am găsit* **sănătoși**, *L-am luat* **de fraier**).

2.3. PRONUME

Pronume cu sau fără prepoziții: *Te văd* **alta**, **Drept cine** *mă iei?* (după *Gramatica*, II, p. 208).

2.4. NUMERALE

Plecat-am **nouă** *din Vaslui* (după *Gramatica*, II, p. 208).

2.5. VERBE

Mai ales la gerunziu (*El umblă* **cîntînd**, *Ea aleargă* **fluierînd**), dar și la infinitiv (*Acum vedem ideea de unitate* **a se arăta** - *Gramatica*, II, p. 208).

3. TOPICA

Elementul predicativ suplimentar stă, uzual, în dreapta verbului. Mai rar, poate sta și în stînga: De *la gîrlă-n pîlcuri dese* **zgomotoși** *copiii vin.*

4. PUNCTUAȚIA

Nu se desparte niciodată prin virgulă de restul propoziției

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

III. SINTAXA FRAZEI

NOȚIUNI GENERALE

1. DEFINIȚIA SINTAXEI FRAZEI

Sintaxa frazei are ca obiect fraza privită sub diversele ei aspecte.

2. DEFINIȚIA FRAZEI

Este o îmbinare de două sau mai multe propoziții legate între ele prin înțeles, dintre care cel puțin una trebuie să fie principală.

3. FELURILE PROPOZIȚIILOR DIN FRAZĂ

3.1. DUPĂ ÎNȚELES

Raportate la înțelesul lor, propozițiile dintr-o frază se clasifică în:

PRINCIPALE

Care au înțeles de sine stătător, au rol principal în frază, căci fără ele nu poate exista o frază: **Ei se plimbă** *cînd au timp liber.*

SECUNDARE

Care n-au înțeles de sine stătător, au rol secundar în cadrul frazei, în general și fără ele aceasta putînd exista: *Clujul este un oraș* **[în care sînt multe magazine particulare].**

3.2. DUPĂ RELAȚIILE DE DEPENDENȚĂ DINTRE ELE

REGENTE

Propoziții principale sau secundare de care depind alte propoziții: **Maria și Ioana s-au întîlnit cu un prieten [care le-a spus]** [*că a reușit la facultate*].

SUBORDONATE

Care depind de propozițiile regente: *El a întrebat* **[unde mergem][după ce ieșim de la film].**

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Propoziţiile secundare sînt şi subordonate, iar propoziţiile subordonate sînt şi secundare. Aceasta înseamnă deci că secundar = subordonat şi subordonat = secundar.

4. TIPURI DE FRAZĂ

După felul propoziţiilor dintr-o frază, avem:

a) fraze formate numai din propoziţii principale: */Ploaia a început dimineaţa/, /a continuat toată ziua/ şi /s-a oprit seara/*;

b) fraze formate atît din propoziţii principale, cît şi din propoziţii secundare:*/Nu l-a întrebat nimeni/ [unde a fost] şi [cînd a sosit].* Există deci fraze formate numai din principale, din principale şi din secundare, dar nu există fraze formate numai din secundare (subordonate).

5. RAPORTURILE SINTACTICE DIN CADRUL FRAZEI

Raporturile sintactice din cadrul frazei coincid cu cele din cadrul propoziţiei, adică sînt de **coordonare** şi de **sobordonare.**

5.1. COORDONAREA [114]

TERMENII RELAŢIEI

Coordonarea se stabileşte între:

a) două sau mai multe principale:*/Maria citeşte/,/Ioana se plimbă/,iar /Radu rezolvă probleme/*;

b) două sau mai multe secundare de acelaşi fel care depind de acelaşi regent (parte de vorbire) din regentă:*/ Ei au hotărît /* **[să se scoale devreme]** *şi* **[să ajungă foarte repede în centrul oraşului]**;

c) între două secundare de natură diferită care depind de acelaşi cuvînt din regentă: în */Merge/ [unde vrea] şi [cînd vrea]*, sînt în raport de coordonare o circumstanţială de loc şi una de timp, ambele subordonate verbului *merge*;

d) există şi o coordonare la graniţa dintre propoziţie şi frază, adică între o parte de propoziţie şi o subordonată corespunzătoare: */ S-a gîndit /* **[la prezent]** *şi* **[la ce va fi mîine]**, aici se coordonează un complement indirect şi o propoziţie completivă indirectă.

TIPURI DE COORDONARE

A. Coordonarea copulativă

a) Propoziţiile copulative sînt prezentate ca asociate.

b) Raportul dintre propoziţiile copulative se realizează prin:

b.1.) juxtapunere, care se realizează în scris cu ajutorul virgulei: *Vine, citeşte, spune ceva; A spus că vine, că nu stă mult şi că este foarte ocupat*;

b.2.) joncţiune, cînd legătura dintre propoziţii se face prin:

- conjuncţii coordonatoare copulative: *şi, nici*: *Vine* şi *pleacă*, *Nu vine*, **nici** *nu telefonează*;

NOTĂ. 1. Uneori, între conjuncţiile copulative este încadrată şi *iar*: *Focul pîlpîie în sobă,* / Iară *eu pe gînduri cad* (*Gramatica*, II, p.244). Pentru a nu crea confuzii în mintea elevilor, considerăm că e potrivit ca *iar* să fie considerată numai conjuncţie adversativă. Sensul ei este între copulativul *şi* şi adversativul *dar*.

2. Cînd *şi, nici* apar în corelaţie (în perechi), ele sînt considerate conjuncţii corelative cu

valoare adverbială: *Vine* și *cînd îl chem*, și *cînd nu-l chem*; *N-a spus* nici *că vrea*, nici *că nu vrea*.

- locuțiuni conjuncționale coordonatoare copulative: *nu numai..., ci și, nu numai..., dar și, atît..., cît și, precum și*: *Vine* nu numai *cînd îl chemi*, ci și *cînd nu-l chemi*; *Se plimbă* atît *cînd e vreme frumoasă*, cît și *cînd plouă*; *A zis că va întîrzia*, precum și *că va sta puțin*.

B. Coordonarea adversativă

a) Propozițiile coordonate adversativ se opun una alteia, fără a se exclude.

b) Se realizează prin:

- conjuncțiile adversative *dar, iar, însă, ci*: *A spus că vine*, dar *că nu stă*, *Nu va intra în sală*, ci *va sta pe coridor*, *Eu mă plimb*, iar *el se culcă*;

- locuțiunea conjuncțională adversativă *numai că*: *A intrat în sală*, numai că *n-a spus nimic*.

NOTĂ. Uneori și conjuncția copulativă *și* poate avea valoare adversativă: *Boii ară*, și *caii mănîncă*, unde *și* = *iar*. *Boii ară*, iar *caii mănîncă*. Pentru evitarea confuziilor, e bine ca *și* să rămînă numai conjuncție copulativă.

C. Coordonarea disjunctivă

a) Propozițiile coordonate disjunctive exprimă acțiuni care se exclud.

b) Raportul disjunctiv se realizează prin conjuncții coordonatoare disjunctive:

- singure: *ori, sau, fie*: *Vii* sau / ori *pleci*, *Întreabă-l cum vrea să plece* sau *cum putem să-l ajutăm*;

- în perechi: *ori..., ori, sau..., sau, fie..., fie*: *I-am spus* sau *să vină acum*, sau *să nu vină deloc*; *E același lucru*: fie *că-i spui*, fie *că nu-i spui*.

NOTĂ. Alături de conjuncțiile de mai sus, se folosesc adverbe corelative cu valoare disjunctivă: *ba..., ba, cînd..., cînd, acum..., acum*: Ba *ihtră*, ba *iese*; *Luntrea...*cînd *la umbră se dosește*, cînd *s-arată la lumină* (*Gramatica*, II, p. 247).

D. Coordonarea conclusivă

a) În cadrul raportului conclusiv, una dintre propoziții (a doua) exprimă concluzia celeilalte.

b) Raportul de coordonare conclusiv se realizează prin:

- conjuncțiile coordonatoare conclusive *deci, așadar*: *S-a dus amorul, un amic/ Supus amîndurora,/* Deci *cînturilor mele zic/ Adio tuturora*;

- locuțiunile conjuncționale coordonatoare conclusive *în concluzie, în consecință, prîn urmare, care va să zică* (*carevasăzică*): *A învățat*, prin urmare *a știut*.

NOTĂ. În unele lucrări de specialitate raportul de coordonare conclusiv nici nu apare, pentru că *deci, așadar, prin urmare, în concluzie, în consecință* etc. sînt considerate adverbe și locuțiuni adverbiale de mod.

E. Coordonarea adversativă, coordonarea disjunctivă și coordonarea conclusivă se realizează prin joncțiune.

F. Punctuația propozițiilor coordonate

1. Nu se separă prin virgulă:

a) propozițiile copulative legate prin *și*: *A întrebat cîți sîntem* și *ce facem*;

b) propozițiile disjunctive legate prin conjuncțiile *ori*, fie *sau*, cînd nu sînt în corelație: *Nu știu dacă vine* sau *dacă pleacă*, *Vii* ori *pleci?*

2. Se separă prin virgulă:

a) propoziții copulative:

a.1.) juxtapuse: *Vine, zice ceva, apoi iese*;

a.2.) virgula mai apare în fața:

- conjuncției *nici*: *Nu bea*, nici *nu mănîncă*;

- celui de-al doilea termen al corelativelor: *nici..., nici* (Nici *nu bea*, nici *nu mănîncă*), *și..., și* (Și *bea*, și *mănîncă*), *nu numai..., ci și, nu numai..., dar și, atît..., cît și* (*A spus* nu numai *că e bolnav*, dar și/ ci și *că se va interna. Vine* atît *cînd vrei*, cît și *cînd nu vrei*);

- locuțiunea conjuncțională *precum și*: *A spus că e obosit*, precum și *că nu se simte bine*;

b) propozițiile adversative legate prin toate conjuncțiile: *dar, iar, însă, ci*: *Vine*, dar (însă) *nu stă mult, Nu va veni azi*, ci *va veni mîine*;

c) propozițiile disjunctive legate prin *ori..., ori, sau..., sau, fie..., fie*, virgula apărînd în fața celui de-al doilea termen al corelației: *Spune-i* ori (sau, fie) *să vină*, ori (sau, fie) *să rămînă acolo*;

d) propozițiile conclusive legate prin toate conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale: *A învățat*, deci (așadar, prin urmare) *a știut.*

G. Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale coordonatoare nu fac parte din propoziții.

5.2. SUBORDONAREA

TERMENII RELAȚIEI

Subordonarea în frază se realizează între **propoziții subordonate (secundare)** și **propoziții regente**. Detaliind puțin lucrurile, se poate afirma că subordonarea se realizează între propoziții **subordonate (secundare)** și **regenți (= părți de vorbire)** din regente.

TIPURI DE SUBORDONARE

Raportate la acești regenți, propozițiile subordonate se clasifică în patru grupe:

a) **Subiective**, dacă au ca regenți în regente, de cele mai multe ori, *verbe* și *expresii verbale* fără subiect, avînd funcția (verbele și expresiile verbale) de predicate verbale sau nominale: *Nu se știe* ce face, *E important* unde merge.

b) **Predicative**, care au în regentă *verbe copulative* fără nume predicativ: *Părerea lui este* că nu vei veni azi.

c) **Atributive**, care determină în regentă *substantive* (*Vine vremea* să plecăm), *pronume* cu valoare de substantiv (*Vorbesc cu acela care știe ceva*) și *numerale* cu aceeași valoare (*Îl ajută pe primul* care îi cere ajutorul).

d) **Completive**, care au ca regenți în regente: *verbe* și *locuțiuni verbale* la moduri personale și nepersonale (*Merge* unde vrea, *Nebăgînd de seamă* ce s-a întîmplat, *a ieșit repede*), *adjective* (*Este recunoscător* cui l-a instruit,. *Este bucuros* că ai venit), *adverbe* (*Locuiește mai departe* decît am crezut, *Stă departe* de ce întîmplă) și *interjecții* predicative (*Iată* că vine, *Hai* cînd vrei).

La rîndul lor, completivele se subclasifică în:

- directe
- indirecte
- circumstanțiale, care pot fi: de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, concesive, consecutive și condiționale.

NOTĂ. Acestea sînt tipurile de completive cuprinse în programa și în manualul de gramatică de clasa a VIII-a.

1. Există însă și alte tipuri de completive care nu apar în manualul de clasa a VIII-a: de agent, circumstanțialele: instrumentală, sociativă, de relație, opozițională, cumulativă și de excepție.

2. Așa cum reiese din lucrările de specialitate și din manuale, propozițiilo circumstanțiale nu sînt considerate și completive, deși în definiția lor se precizează că țin locul unui complement circumstanțial de loc, de timp, de mod etc. Se spune, se recomandă terminologia " complement

circumstanțial ", dar nu " completivă circumstanțială ".

În acest fel, am avea subordonate: subiective, predicative, atributive, completive: directe, indirecte, de agent și circumstanțiale, cu subdiviziunile arătate mai sus.

e) **Predicative suplimentare**, care nu apar în programa și în manualul de clasa a VIII-a și care, prin intermediul unui verb, se referă la părți de propoziție din regentă: *Îl știu* **că vine.**

REALIZAREA RAPORTULUI DE SUBORDONARE

Raportul de subordonare se realizează, de cele mai multe ori, prin **joncțiune** și, uneori, prin **juxtapunere.**

Subordonarea prin joncțiune

Propozițiile subordonate se leagă de regentele lor prin mai multe categorii de **elemente introductive** (= **conective**) sau **cuvinte de legătură.**

A. Conjuncții subordonatoare

Luate în ordine alfabetică, acestea sînt:

- *ca să* (*ca...să*), *că*, *căci*, *dacă*, *deoarece*, *deși*, *fiindcă*; *încît*, *întrucît* și *să*, folosite întodeauna ca atare, adică numai în calitate de conjuncții subordonatoare;

- *de*, *decît*, *parcă* și *pînă*,folosite în anume contexte (cînd sînt urmate de verbe la moduri personale) și în calitate de conjuncții (*A venit* **de** *a văzut ce facem*, *Nu știe* **de** *va veni ori ba*, *Este mai înalt* **decît** *am crezut*, *Fuge* **parcă** *înghite pămîntul*, **Pînă** *vine el*, *eu rezolv tot*).

În alte contexte decît cele conjuncționale *de*, *decît* și *pînă* sînt prepoziții, iar *parcă* este adverb de mod.

Se poate face o ierarhizare a acestor conjuncții în ceea ce privește valoarea lor, avînd astfel:

- conjuncții care introduc mai multe categorii de subordonate: *ca să* (*ca...să*), *că*, *dacă*, *de* și *să*;

NOTĂ. Dacă este întotdeauna sinonim cu *de* condițional (deci peste tot el poate fi înlocuit cu de: *L-am întrebat* **dacă** *vine* = *L-am întrebat* **de** *vine*), în schimb, există cazuri în care *de* ≠ *dacă*: *Mănîncă* **de** *rupe* (*de* consecutiv).

(Pentru tipurile de subordonate introduse de conjuncțiile *ca să* (ca...să), *că*, *dacă*, *de* și *să*, vezi *Conjuncția*, capitolul *3.4.*)

- conjuncții care introduc numai o categorie de subordonate:

căci, *deoarece*, *fiindcă* și *întrucît* introduc numai circumstanțiale cauzale (*A plecat*, **fiindcă a fost bolnav**);

decît și *parcă* introduc circumstanțiale de mod (ne referim numai la subordonate din manualul de clasa a VIII-a): *Este mai puternic* **decît am crezut**; *Fuge* **parcă înoată**;

pînă introduce temporale (*Stai aici* **pînă vine el**).

B. Locuțiuni conjuncționale subordonatoare

B.1. Locuțiuni conjuncționale care introduc numai o categorie de propoziții subordonate.

B.2. Locuțiuni conjuncționale care introduc mai multe categorii de subordonate, de regulă două.

(Pentru *B.1.* și *B.2.* a se vedea *Conjuncția*, capitolul *3.4.*)

Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale subordonatoare fac parte din propozițiile subordonate. Nu au funcții sintactice.

C. Pronume relative cu și fără prepoziții și adjective relative: *care*, *cine*, *ce*, *cît* (*cîtă*, *cîți*, *cîte*). La acestea se pot adăuga pronumele relative compuse. Ele introduc mai multe tipuri de subordonate atît ca pronume (vezi *Pronumele relativ cu valoare substantivală*,

capitolul 5.), cît și ca adjective pronominale (vezi *Pronumele relativ ca adjectiv pronominal*, capitolul 5.)

D. Pronume și adjective nehotărîte compuse cu *ori-*: *oricare, oricine, orice; oricît* (*oricîtă, oricîți, oricîte*); variante cu *-și-*: *orișicare, orișicine, orișice; orișicît* (*orișicîtă, orișicîți, orișicîte*).

Ele introduc subordonate atît în calitate de pronume (vezi *Pronumele nehotărît cu valoare substantivală*, capitolul 4.), cît și de adjective pronominale (vezi *Pronumele nehotărît cu valoare adjectivală*, capitolul 4.).

E. Adverbe relative cu sau fără prepoziții: *unde, cînd, cum, încotro, cît, ce* (care introduc mai multe categorii de subordonate) și *precum* (care introduce numai predicative și circumstanțiale de mod).

(Vezi, pentru ambele situații, *Adverbul*, capitolul *3.6.*).

F. Adverbe nehotărîte compuse cu *ori-*: *oriunde, oricînd, oricum, oriîncotro, oricît*; variante cu *-și-*: *orișiunde, orișicînd, orișicum, orișicît*; variante cu *-de-*: *orideunde.* Ele introduc mai multe categorii de subordonate (vezi *Adverbul*, capitolul *3.6.*)

G. Conectivele de la paragrafele *C, D, E, F* de mai sus sînt asemănătoare conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale subordonatoare, deoarece introduc subordonate (ele marchează începutul subordonatelor); spre deosebire de acestea, au însă și funcții sinctactice în propozițiile pe care le introduc: în *Nu știu cine vine, cine* = pronume relativ, nominativ, singular, subiect.

Subordonarea prin juxtapunere

Mai rar, există și situații în care subordonarea se face prin elipsa conjuncției subordonatoare: *Fugi, vine trenul* poate fi egală cu: *Fugi, că(ci) vine trenul.*

6. TRANSFORMAREA (DEZVOLTAREA) PĂRȚILOR DE PROPOZIȚIE ÎN PROPOZIȚII SUBORDONATE

Părțile de propoziție se pot transforma (dezvolta) în propozițiile subordonate corespunzătoare.

6.1. PĂRȚI DE PROPOZIȚIE ȘI SUBORDONATE DIN MANUALE

subiect > subiectivă
A citi *cărți bune este o plăcere.* > **Să citești cărți bune** *este o plăcere.*
Harnicul *este recompensat.* > **Cine este harnic** *este recompensat.*
nume predicativ > predicativă
El este **ca mine.** > *El este* **cum sînt eu.**
atribut > atributivă
Omul **întreprinzător** *este recompensat.* > *Omul* **care este întreprinzător** *este recompensat.*
Are obligația **de a merge** *acolo.* > *Are obligația* **să meargă** *acolo.*
Aud cîini **lătrînd.** > *Aud cîini* **care latră.**
complement direct > completivă directă
Birjele începură **a circula.** > *Birjele începură* **să circule.**
Nu pot **spune** *asta.* > *Nu pot* **să spun** *asta.*
complement indirect > completivă indirectă
M-am săturat **de așteptat.** > *M-am săturat* **să aștept.**
Mă pregătesc **de plecare.** > *Mă pregătesc* **să plec.**
complement de loc > circumstanțială de loc
Am ajuns **la locul întîlnirii.** > *Am ajuns* **unde ne întîlneam.**
complement de timp > circumstanțială de timp
Venind *la serviciu, am văzut un accident.* > **Cînd am venit la serviciu,** *am văzut un accident.*

complement de mod > circumstanțială de mod
Intră în secretariat fără a bate *la ușă* > *Intră în secretariat* fără să bată la ușă.
complement de scop > circumstanțială de scop
A venit pentru a vedea *ordinatoarele.* > *A venit* să vadă ordinatoarele.
Merge la vînat. > *Merge* să vîneze.
complement de cauză > circumstanțială de cauză
Îmbolnăvindu-se, *a lipsit de la premieră.* > Fiindcă s-a îmbolnăvit, *a lipsit de la premieră.*

6.2. PĂRȚI DE PROPOZIȚIE DIN MANUALE, DAR FĂRĂ SUBORDONATĂ CORESPUNZĂTOARE

complement de agent > completivă de agent
A fost ajutat de organizatori. > *A fost ajutat* de cine a organizat.

6.3. PĂRȚILE DE PROPOZIȚIE NU APAR ÎN MANUAL, CI NUMAI SUBORDONATELE

circumstanțial condițional > circumstanțială condițională
În locul lui, nu aș proceda așa. > Dacă aș fi în locul lui, *nu aș proceda așa.*
circumstanțial concesiv > circumstanțială concesivă
În ciuda opoziției *părinților,* > Deși părinții s-au opus, *el totuși a plecat.*
el totuși a plecat.
circumstanțial consecutiv > circumstanțială consecutivă
E prea inteligent, pentru a te crede. > *E prea inteligent,* pentru ca să te creadă.

6.4. PĂRȚI DE PROPOZIȚIE ȘI SUBORDONATE CARE NU APAR ÎN MANUAL

complement instrumental > circumstanțială instrumentală
Scrie cu orice. > *Scrie* cu ce vrea.
Cîntă la orice. > *Cîntă* la orice îi ceri.
complement sociativ > circumstanțială sociativă
A venit cu alții. > *A venit* cu care erau acolo.
complement de relație > circumstanțială de relație
Referitor la ei, *n-am nimic de zis.* > În ce-i privește pe ei, *n-am nimic de zis.*
complement cumulativ > circumstanțială cumulativă
Pe lîngă urîțenie, *mai e și obraznică.* > Pe lîngă că e urîtă, *mai e și obraznică.*
complement opozițional > circumstanțială opozițională
În loc de Vasile *a venit Ion.* > În loc să vină Vasile *a venit Ion.*
complement de excepție > circumstanțială de excepție
În afară de spargerea *unui geam,* > În afară că a spart un geam, *n-a făcut nimic.*
n-a făcut nimic.
element predicativ suplimentar > propoziție predicativă suplimentară
Îl văd venind. > *Îl văd* că vine.

7. CONTRAGEREA PROPOZIȚIILOR SUBORDONATE ÎN PĂRȚI DE PROPOZIȚIE

7.1. SUBORDONATE ȘI PĂRȚI DE PROPOZIȚIE DIN MANUALE

subiectivă > subiect
Să pleci acolo *e o plăcere.* > A pleca acolo *e o plăcere.*
predicativă > nume predicativ

El rămîne cum a fost. > *El rămîne* ca altădată.
atributivă > atribut
Are obligaţia să păzească. > *Are obligaţia* de a păzi.
Omul care munceşte *are de toate.* > *Omul* muncitor *are de toate.*
Aud cîini care latră. > *Aud cîinii* lătrînd.
completivă directă > complement direct
A început să înţeleagă. > *A început* a înţelege.
Poate să meargă. > *Poate* merge.
completivă indirectă > complement indirect
M-am săturat să iau medicamente. > *M-am săturat* de luat *medicamente.*
Telefonez cui vreau. > *Telefonez* oricui.
circumstanţială de loc > complement de loc
A ajuns unde ne întîlneam . > *A ajuns* la locul *de întîlnire.*
circumstanţială de timp > circumstanţial de timp
Cînd am venit la voi, *am văzut un accident.* > Venind *la voi, am văzut un accident.*
circumstanţială de cauză > complement de cauză
Fiindcă s-a îmbolnăvit, *a rămas în urmă.* > Îmbolnăvindu-se, *a rămas în urmă.*
circumstanţială de scop > complement de scop
Merge să vîneze. > *Merge* la vînat.

7.2. SUBORDONATELE NU APAR ÎN MANUAL, CI NUMAI PĂRŢILE DE PROPOZIŢIE

completivă de agent > complement de agent
A fost ajutat de cine a sponsorizat spectacolul. > *A fost ajutat* de sponsorii *spectacolului.*

7.3. SUBORDONATELE APAR ÎN MANUALE, DAR PĂRŢILE DE PROPOZIŢIE NU

circumstanţială concesivă > circumstanţial concesiv
Deşi nu cunoştea oraşul, *totuşi s-a descurcat.* > Necunoscînd *oraşul, totuşi s-a descurcat.*
circumstanţială condiţională > circumstanţial condiţional
Dacă eram în locul lui, *nu procedam aşa.* > În locul lui, *nu procedam aşa.*
circumstanţială consecutivă > circumstanţial consecutiv
Era prea deştept, ca să te creadă. > *Era prea deştept*, pentru a te crede.

7.4. SUBORDONATELE ŞI PĂRŢILE DE PROPOZIŢIE CARE NU APAR ÎN MANUAL

instrumentală > complement instrumental
Scrie cu ce vrea. > *Scrie* cu orice.
sociativă > complement sociativ
A venit cu cîţi colegi avea. > *A venit* cu *toţi* colegii.
de relaţie > complement de relaţie
În ce te priveşte, *nu zic nimic.* > Referitor la tine, *nu zic nimic.*
cumulativă > complement cumulativ
Pe lîngă că bea, *mai e şi obraznic.* > Pe lîngă băutură, *mai e şi obraznic.*
opoziţională > complement opoziţional
În loc să vină Safta *a venit Aglaia.* > În loc de Safta *a venit Aglaia.*
de excepţie > complement de excepţie

În afară că a spart un geam, *n-a făcut nimic.* > În afară de spargerea *unui geam, n-a făcut nimic.*

predicativă suplimentară > element predicativ suplimentar

Îl văd că vine. > *Îl văd* venind.

*PROPOZIȚIILE SUBORDONATE**

PROPOZIȚIA SUBIECTIVĂ

1. DEFINIȚIE

Este propoziția subordonată care îndeplinește rol de subiect pe lîngă predicate verbale și nominale fără subiect din propoziția regentă.[115]

Cu puține excepții, orice verb (predicat) fără subiect, dintr-o regentă, va trebui să aibă pe lîngă el o subiectivă (exemple de predicate din regentă fără subiect, dar care nu au, cu toate acestea, subiective: *Nu se vede de unde stai tu, Afară ploua cînd am venit noi*).

2. ÎNTREBĂRI

Subiectiva nu are nevoie de întrebări pentru a fi identificată, dacă se știe care este calitatea regenților ei.

3. REGENȚII SUBIECTIVEI

3.1. PREDICATE VERBALE FĂRĂ SUBIECT EXPRIMATE PRIN

VERBE ȘI LOCUȚIUNI VERBALE IMPERSONALE

Verbele și locuțiunile verbale sînt impersonale, pentru că n-au subiect = autor al acțiunii. Cele mai multe dintre acestea sînt verbe cu întrebuințare impersonală: *zice* > *se zice, spune* > *se spune, vede* > *se vede, Eu încep cursurile* > *Începe să plouă, El merită un premiu* > *Merită să vii.* Cîteva verbe sînt întotdeauna impersonale: *înseamnă, se întîmplă, trebuie* etc.: **Înseamnă** *că n-ai făcut nimic.*

Verbele și locuțiunile verbale impersonale care cer subiective aparțin celor trei diateze:

- activă: *contează, începe, înseamnă, merită, reiese, rezultă, trebuie, îi trece prin minte* etc.: *Începe* **să plouă**, *Nu contează* **că ai lipsit**, *Trebuie* **să mergem**; unele verbe își dobîndesc calitatea de impersonale cînd sînt însoțite de pronume personale forme scurte de dativ (*Îmi place* **că ai venit**, *Vă prieste* **ce ați făcut**, *Le convine* **că pleacă**) și acuzativ (*Ne amuză* **ce se întîmplă aici**, *Îi supără* **că n-ați venit**, *L-a deranjat* **cum te-ai comportat**);

-reflexivă, cu *se*: *se aude, se bagă de seamă, se bănuiește, se comentează, se observă, se spune* etc.: *Se spune* **că va veni mîine**, *S-a observat* **că ai lipsit**, *Nu s-a luat în seamă* **ce am spus noi**;

- pasivă: *Nu a fost indicat* **ce să facem**, *A fost băgat în seamă* **ce ai spus tu**, *I-a fost prezis* **că va ajunge om important.**

Verbele și locuțiunile verbale respective ca regenți ai subiectivei pot să apară și la moduri nepersonale:

- infinitiv: *Este important a se ști* **ce vom face mîine**, *Fără a-l deranja prea mult* **ce**

---

* Care apar în manualul de clasa a VIII-a.

s-a întîmplat, *a rămas*;
- gerunziu: *Neplăcîndu-i* cum s-a procedat, *a părăsit sala de ședințe*; *Începînd* să plouă, *toți și-au desfăcut umbrelele.*

ADVERBE ȘI LOCUȚIUNI ADVERBIALE PREDICATIVE

Ele sînt: bineînțeles, desigur, firește, pesemne, poate, cu siguranță, de bună seamă etc., în fața cărora nu poate apărea verbul *a fi*, de aici calitatea lor de predicate verbale: *Bineînțeles* că va pleca, *Cu siguranță* că va veni.

VERBE PERSONALE

Ele sînt la cele trei diateze și sînt personale numai în sensul că au persoanele a III-a singular și a III-a plural. Subiectivele cerute de ele se introduc prin pronume relative și pronume nehotărîte compuse cu *ori-*: Care citește *știe*, Care fug *ajung*, Oricine joacă *cîștigă*, *Au fost primiți* oricîți au venit, Care fac sport *se fortifică*.

INTERJECȚII

Zău că va veni.

3.2. PREDICATE NOMINALE FĂRĂ SUBIECT EXPRIMATE PRIN

EXPRESII VERBALE IMPERSONALE

În structura lor intră verbe copulative (*a fi*, cel mai frecvent, dar și *a părea*, *a deveni*, *a rămîne*) și părți de vorbire:
- adverbe și locuțiuni adverbiale de mod: *e bine*, *e rău*, *e ușor*, *e greu*, *pare normal*, *devine evident*, *rămîne stabilit*, *e cu neputință*: *E ușor* să ajungi acolo, *E important* unde vom merge, *Devine evident* că n-ai înțeles, *Pare normal* să faci așa;

NOTĂ. Considerăm că după expresii ca îmi pare bine, îmi pare rău, nu urmează subiective, ci indirecte, căci subordonatele respective se contrag în complemente indirecte: *Îmi pare bine* că vii = *Îmi pare bine* de venirea *ta*.

- substantive în cazurile:
nominativ: *E o aberație* ce gîndești, *Pare o nebunie* să lipsești acum, *E un noroc pentru noi* că ai venit, *E păcat* să nu vii;
genitiv cu prepoziții: *E împotriva firii* să faci *ce ai făcut*;
dativ cu prepoziții: *E contrar tuturor normelor* ce ai făcut;
acuzativ cu prepoziții: *E de mirare* că l-ai ajutat, *Pare fără importanță* unde te duci;

NOTĂ. 1. După expresii ca: *mi-e dor*, *mi-e frică*, *mi-e teamă* urmează completive indirecte, nu subiective, căci subordonatele respective se contrag în complemente indirecte: *Mi-e dor* să călătoresc cu trenul = *Mi-e dor* de o călătorie *cu trenul*.
2. Substantivele din expresii pot să apară și fără verbele copulative, fără ca ele să-și piardă calitatea de nume predicative ale predicatelor nominale: *Păcat* că ai plecat, *De mirare* unde te duci, *Noroc* că ai venit.

- verbe la supin: *E de crezut* că el n-a făcut nimic, *Rămîne de văzut* cînd va avea loc meciul, *Pare de neînțeles* ce a făcut;

NOTĂ. Verbul la supin poate să apară singur: *De remarcat* că n-a zis nimic, în calitate de nume predicativ al unui predicat nominal cu verbul copulativ eliptic.

- pronume: *E tot aceea* de te rezemi de umbră *sau* de crezi *ce-a zis femeia.*

ADVERBE ŞI LOCUŢIUNI ADVERBIALE PREDICATIVE

Adverbe şi locuţiuni adverbiale predicative în faţa cărora pot să apară verbe copulative, deci cu rol de nume predicative ale unor predicate nominale eliptice de aceste verbe: *adevărat, bine, imposibil, posibil, sigur, cu neputinţă* etc.:
Adevărat că el a lipsit, *Imposibil* să pleci acum, *Cu neputinţă* să-i faci ceva.

NOTĂ. Această delimitare, în cazul adverbelor predicative, în adverbe cu funcţie de predicate verbale şi cu funcţie de predicate nominale (nume predicative) apare în *Gramatica*, II,p.97.
Adverbele din ultima categorie pot fi tratate şi la capitolul *Expresii verbale impersonale.*

VERBE COPULATIVE PERSONALE + NUME PREDICATIV

Numele predicative se pot exprima prin:
- adjective: Care aleargă mult *este sănătos*, Care aleargă mult *sînt sănătoşi*;
- substantive: Cine nu minte *este om serios*, Cîţi au intrat *sînt oameni tineri*;
- pronume: Care au cîştigat *sînt aceiaşi*;
- verbe la supin: Cîţi au trecut *testul sînt de admirat.*

4. PRIN CE SE INTRODUCE

4.1. CONJUNCŢII SUBORDONATOARE

- *că* (*Pare* că a zis ceva, *Se spune* că ei vor sosi mîine, *E bine* că el n-a plecat, *Noroc* că nu s-a întîmplat nimic);
- *să* (*Începe* să plouă, *Posibil* să vină, *Ni s-a spus* să plecăm);
- *ca* (...) *să* sinonim cu *să* (*E foarte important* ca ea să înţeleagă, *Ni s-a recomandat* ca să facem zilnic sport);
- *dacă* şi *de* cu aceeaşi valoare (*Nu s-a aflat* dacă va veni / de va veni, *E fără importanţă* dacă intră/ de intră);
- *de* care nu are valoarea lui *dacă* (*Începea* de ploua, *S-a întîmplat* de a venit).

4.2. PRONUME ŞI ADJECTIVE RELATIVE

a) Pronume relative (la toate cazurile, cu sau fără prepoziţii):
- *care* (*Nu s-a spus* care pleacă/ despre care să vorbim/ al căruia este premiul/ căreia să-i telefonăm);
- *cine* (*Nu s-a aflat* cine va pleca primul/ cu cine să luăm legătura/ ale cui sînt maşinile/ cui i-a scris Mircea);
- *ce* (*E foarte important* ce vei zice acolo/ cu ce te vei îmbrăca pentru recepţie);
- *cît, cîtă, cîţi, cîte* (*Nu se ştie* cît s-a consumat/ cîtă s-a vîndut/ cîţi au ieşit din sală/ cîte au votat contra/ cîtora le-a trimis felicitări/ ale cîtora sînt maşinile);
- *ceea ce* (Ceea ce faci *e important*).

b) Adjective relative
- *care* (*E de precizat* care student va fi admis primul/ ale cărui copil sînt creioanele/ căror familii la vei trimite anunţuri/ cu care tînăr se va mărita);

- *ce* (*E foarte important* ce părere va avea el);
- *cît, cîtă, cîți, cîte* (*Nu a fost indicat* cît vin să se vîndă/ cîtă bere să se cumpere/ cîți pomi să se taie/ cîte cărți să fie legate).

4.3. ADVERBE RELATIVE

- *unde* (*Nu se știe* unde pleacă / de unde vine);
- *încotro* (*Nu s-a aflat* încotro a plecat);
- *cînd* (*Nu s-a spus* cînd să plecăm / de cînd vor începe cursurile);
- *cum* (*E o problemă* cum se va descurca el);
- *ce* (*S-a aflat* ce mult s-a străduit el);
- *cît* (*Nu s-a spus* cît de mult a suferit).

4.4. PRONUME ȘI ADJECTIVE NEHOTĂRÎTE COMPUSE CU ORI-

- pronume: *oricine* (Oricine învață *știe*), *oricare* (Oricare va veni *va fi primit*), *oricîți, oricîte* (*Au fost ajutați* oricîți / oricîte au solicitat acest lucru); *orice* (*S-a aprobat* orice a cerut);
- adjective pronominale: *oricare* (Oricare elev învîță *știe*), *orice* (*S-a aprobat* orice propunere a fost făcută), *oricît, oricîtă, oricîți, oricîte* (*Au fost primiți* oricîți tineri / oricîte tinere au venit).

5. CONFUZII CU ALTE SUBORDONATE

5.1. PREDICATIVE

Cînd au ca regenții verbe impersonale care în alte situații pot fi copulative (*a rămîne, a părea, a ieși, a ajunge, a fi, a însemna*): *Rămîne* să stabilim amănuntele, *Pare* că n-a zis nimic, *Din ce ai spus a ieșit* că nu s-a întîmplat nimic, *Ajunge* cît ai spus, *Cînd este* să pățești ceva *nu scapi*, *Înseamnă* că n-ai înțeles nimic.

5.2. ATRIBUTIVE

a) Cînd subiectivele stau după expresii verbale impersonale formate din verbe copulative și nume predicative exprimate prin substantive în nominativ sau acuzativ (*E o nebunie* să-l crezi, *Pare o îndrăzneală prea mare* ce propune el, *E de mirare* că nu vine), datorită vecinătății imediate a subordonatelor cu substantivele respective.

Ca argument în favoarea subiectivelor se poate aduce și contragerea acestora în subiecte: *E o nebunie* credința, *Pare o îndrăzneală* propunerea *lui*, *E de mirare* revenirea.

b) Cînd subiectivele au ca regenți predicate nominale alcătuite din verbe copulative personale și nume predicative exprimate prin substantive în nominativ (*E om bogat* cine muncește mult, *Nu e om* cine nu-și respectă aproapele, *Sînt lucruri inutile* să-i asculți și să-i crezi); confuzia se face tot datorită apropierii subordonatelor de substantivele respective, apropiere care se produce din cauza topicii inversate.

5.3. COMPLETIVE DIRECTE

Subordonatele subiective se confundă, de cele mai multe ori, cu subordonate completive directe.

a) cînd regenții sînt verbe impersonale precedate de pronume personale forme

scurte de acuzativ (*Mă deranjează* **că pleci**, *Te neliniștește* **ce ai aflat de la el**, *Îi preocupă intens* **să promoveze examenele**, *Ne amuză cum* **privești lucrurile**, *Te interesează* **care vor fi noii lor colegi**); aceasta pentru că:

- se pune întrebarea *ce*;
- nu se cunoaște că pe lîngă un verb tranzitiv nu poate sta, în principiu, decît un complement direct sau o completivă directă (excepție fac verbe ca: *a întreba, a ruga, a anunța* etc.: *Îl rog pe Vasile* **să vină**);

b) după verbe impersonale cu pronume personale forme scurte de dativ: *Îmi place* **ce se întîmplă**, *Îți convine* **cum** *se* **desfășoară evenimentele**, *Le vine* **să plîngă**, deoarece:

- se pune aceeași întrebare *ce*;
- nu se are în vedere că verbele respective sînt intranzitive, deci nu pot avea complement direct sau completivă directă;

c) după verbe impersonale în exemple ca: *Rezultă* **că n-a zis nimic**, *Nu reiese* **cum s-au desfășurat lucrurile**, *Nu merge* **ce zici tu**, pentru că:

- se pune întrebarea *ce*;
- nu se are în vedere că verbele respective sînt intranzitive;

d) după unele verbe tranzitive impersonale: *Începe* **să plouă**, *Prinde* **să ningă**, din cauza întrebării *ce*;

e) după verbul *a trebui*, cînd în fața acestuia există substantive, pronume și numerale (*Maria trebuie* **să plece acasă**, *Noi trebuie* **să așteptăm aici**, *Trei dintre ei va trebui* **să plătească pagubele**). În cazul acesta se consideră, eronat, că substantivele, pronumele și numeralele sînt subiecte ale verbului *a trebui*, uitîndu-se că acesta este impersonal și că, prin urmare, subiectele respective sînt însă ale subiectivei;

f) după verbe reflexive impersonale cu *se* (*Se anunță* **că va ploua**, *Nu se va ști niciodată* **unde a plecat**, *Nu se vede* **ce scrie pe tablă**, *Nu s-a aflat niciodată* **cînd a plecat colegul tău în expediția aceea**). Motivele confuziei sînt:

- se pune întrebarea *ce*;
- nu se știe că pronumele *se* face imposibilă încadrarea subordonatei la completivele directe.

5.4. CONDIȚIONALE

a) Cînd subiectivele sînt introduse prin *dacă* și au ca regenți verbe copulative impersonale, care, la rîndul lor, au după ele propoziții predicative: **Dacă vii la noi** *înseamnă că ne iubești*, **Dacă te superi** *este că n-ai înțeles nimic*. Ele se consideră greșit condiționale, deoarece:

- nu se cunoaște că *dacă* introduce și alte subordonate decît condiționale;
- se pierde din vedere că verbele *înseamnă* și *este*, fiind impersonale, cer subiective;
- nu se contrag subordonatele respective, contragere din care rezultă subiecte: **Venirea** *înseamnă iubire*, **Supărarea** *este neînțelegere*.

b) Cînd subiectivele se introduc prin *dacă*, ele au ca regent verbul *a fi*, dar care nu mai este copulativ, ci predicativ; subordonatele sînt cauzale sau finale, pentru că este vorba de elemente de legătură specializate: **Dacă faci acest lucru** *este* **fiindcă îți place**, **Dacă ai plecat acolo** *este* **pentru ca să te documentezi**. Ele se iau subiective din aceleași rațiuni ca cele de sub *5.4.a.*

5.5. CIRCUMSTANȚIALE

Cînd subiectivele se introduc prin adverbele relative *unde, cînd, cum, încotro, cît* (*Nu se știe* **unde merge**, *E foarte important* **cînd va veni**, *Nu contează* **cum va rezolva problema / cît de mult a întîrziat**), pentru că adverbele respective introduc nu numai circumstanțiale, ci și alte categorii de subordonate, între care și subiective.

6. TOPICA

6.1. Subiectivele care determină verbe personale și predicate nominale cu verbe personale stau, de obicei, înaintea acestora: **Ce naște din pisică** *șoareci mănîncă*, **Cine fuge** *este sportiv*.

6.2. Subiectivele care au ca regenți verbe impersonale, expresii verbale impersonale și adverbe predicative stau, de regulă, după acestea: *Trebuie* **să mergem**, *Nu se vede* **cine vine**, *Desigur* **că vine**, *E ușor* **să ajungi aici**.

7. PUNCTUAȚIA

7.1. Propozițiile subiective nu se despart prin virgulă de regente.

7.2. Există situații unde virgula este posibilă (dar nu obligatorie) pentru separarea subiectivelor de regente, în contexte ca: **Ce ți-e scris**, *în frunte ți-e pus*, **Cine vine**, *acela este bine venit*.

PROPOZIȚIA PREDICATIVĂ

1. DEFINIȚIE

Este propoziția subordonată care îndeplinește rol de nume predicativ pe lîngă verbe copulative fără nume predicativ și, de cele mai multe ori, cu subiect din propoziția regentă: *Întrebarea este* **unde vom merge**.

2. ÎNTREBĂRI

Nu are nevoie de întrebări pentru a fi identificată.

3. VERBELE COPULATIVE

Principalele verbe copulative care pot avea după ele propoziții predicative sînt:

- *a ajunge* (*Ea a ajuns* **ce a vrut**);
- *a deveni* (*Ei devin* **ce vor**);
- *a fi* (*Obligația lui este* **să învețe**);
- *a se face* (*Ea se face* **cum e varul**);
- *a ieși* (*Lucrul a ieșit* **cum am vrut noi**);
- *a însemna* (*Aceasta înseamnă că* **nu s-a întîmplat nimic**);
- *a se numi = a se chema* (*Aceasta se cheamă / se numește* **că nu vrei să ne ajuți**);
- *a părea* (*El pare* **că înțelege problema**);
- *a rămîne* (*Lucrurile rămîn* **cum au fost**).

Verbele copulative pot să apară și la moduri nepersonale:

- infinitiv: *Înainte de a ajunge* **ce și-a dorit**, *a avut diferite ocupații*; *Lucrurile au evoluat, dar fără a deveni* **cum ai vrut tu**, *El a părăsit sala fără a părea* **că este supărat**;
- gerunziu: *Ajungînd* **ce și-a propus**, *el s-a făcut om serios*; *Nefiind* **ce-l crezi tu**, *colegul meu a renunțat la propunerile tale*.

Considerațiile despre verbele copulative de la *Predicatul nominal* sînt valabile și pentru verbele copulative de la *Propoziția predicativă*.

4. PRIN CE SE INTRODUC

4.1. CONJUNCŢII SUBORDONATOARE

- *ca* (...) *să* (*Obligaţia lui este* ca să înveţe);
- *că* (*Adevărul este* că n-a făcut nimic);
- *de* = *dacă* (*Întrebarea este* de / dacă vine);
- *de* ≠ *dacă* (*Cînd eram* de nu iubeam / *unde mă culcam dormeam* - după *Gramatica*, II, p. 407);
- *să* (*Obligaţia lui este* să vină cu noi).

4.2. LOCUŢIUNI CONJUNCŢIONALE SUBORDONATOARE

- *ca şi cum, ca şi cînd, după cum* (*El este* ca şi cum / după cum îl ştii).

4.3. PRONUME ŞI ADJECTIVE RELATIVE

a) Pronume:

- *care* (*Întrebarea este* care vine / al căruia este cîinele / căreia îi vei telefona / cu care te vei plimba);
- *cine* (*Problema este* cine va merge acolo / ale cui sînt locurile / cui să telefonăm mai întîi / cu cine să ne consultăm);
- *ce* (*El se face* ce doreşte);
- *cît, cîtă, cîţi, cîte*, (*Obsesia lui este* cît se va consuma / cîtă se va afla / cîţi vor pleca / cîte vor lipsi / ale cîtora sînt maşinile / cîtora le va explica / cu cîţi se va întîlni);
- *ceea ce* (*El devine* ceea ce vrea).

b) Adjective:

- *care* (*Întrebarea este* care maşină este mai bună / al cărei fete este premiul / căror băieţi le va expedia telegramele / cu care partid se vor alia);
- *ce* (*Problema este* ce curs vor lua evenimentele / cu ce argumente va veni);
- *cît, cîtă, cîţi, cîte*, (*Obsesia lui este* cît timp îi va trebui / cîtă mîncare va cumpăra / cîţi oameni vor veni / cîte mii va cîştiga).

4.4. PRONUME ŞI ADJECTIVE NEHOTĂRÎTE COMPUSE CU ORI-

- pronume: *Lucrurile sînt* pentru oricine / pentru oricare le vrea / pentru oricîţi / pentru oricîte le vor, *El devine* orice vrea;
- adjective: *Fotografiile sînt* pentru oricare student le va cere / pentru oricîţi studenţi le vor cere / pentru oricîte fete le vor solicita.

4.5. ADVERBE RELATIVE

Întrebarea este unde va merge / de unde a procurat lucrurile / încotro se va îndrepta / cînd va pleca / cum va rezolva problema / cît de mult va rămîne acolo / *Ea a ajuns* precum o vezi.

4.6. ADVERBE NEHOTĂRÎTE COMPUSE CU ORI-

Înălţimea ta eşti / oricît de slab poftesti (*Gramatica*, II, p. 272), *Lucrurile pot deveni* oricum vrem noi.

5. CONFUZII CU ALTE SUBORDONATE

5.1. COMPLETIVE DIRECTE

Cînd predicativele răspund la întrebarea *ce*: (*Ea este* ce-şi doreşte, *El devine* ce vrea, *Noi ajungem* ce ne-am propus, *Rămîne* ce a fost dintotdeauna, *Aceasta înseamnă* că n-ai înţeles nimic, *Maria se face* ce şi-a propus, *Ei par* ce nu sînt, *Ei ies* ce vor).

Pe lîngă faptul că se pune, nejustificat, întrebarea *ce*, se uită că verbele respective, în calitate de copulative, sînt intranzitive, ceea ce exclude completivele directe de pe lîngă ele.

Mai mult, verbele *a fi, a deveni, a rămîne, a ieşi, a părea, a însemna* (cu valoarea pe care o au aici) sînt intranzitive întotdeauna, deci niciodată nu pot avea pe lîngă ele complemente sau completive directe.

Verbul *a ajunge* este şi tranzitiv, dar atunci nu poate avea decît completive directe dublate: *Ei i-au ajuns* pe care au pornit la ora 10, care răspund, astfel, nu la întrebarea *ce*, ci la întrebarea *pe cine*.

Verbul *a se face* este tranzitiv numai la diateza activă, cînd poate avea completivă directă: *El face* ce vrea.

Verbele *a se numi* şi *a se chema*, tranzitive la diateza activă, pot avea numai completive directe dublate: *Numeşte-i* pe care vor pleca, *Cheamă-i* pe cîţi sînt trecuţi pe listă.

5.2. CIRCUMSTANŢIALE DE MOD

Cînd predicativele răspund la întrebarea *cum* (*Lucrurile sînt* cum le vrei tu, *Toate devin* cum au fost altădată, *Pozele au ieşit* cum ai vrut tu, *El a ajuns* cum şi-a dorit, *Ea se face* cum e varul, *Programul rămîne* cum (după cum) a fost stabilit, *Lucrurile par* ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic).

Pe lîngă confuzia creată de întrebarea *cum*, care nici aici nu-şi are rostul, nu se are în vedere că aici verbele respective (în calitate de regenţi ai predicativelor) sînt copulative, ceea ce nu justifică întrebarea respectivă, ce duce, eronat, la circumstanţiale de mod.

5.3. ATRIBUTIVE

În exemple ca: *Obligaţia lui este* să stea aici, *Întrebarea este* cînd va veni, *Problema este unde* vom aranja cărţile, *Vina lui este* că n-a venit la timp, din cauza apropierii subordonatelor respective de substantivele cu rol de subiect; subordonatele predicative de mai sus pot deveni foarte uşor atributive prin înlăturarea verbelor copulative: *Obligaţia* să stea *este a lui, Întrebarea* cînd va veni *nu şi-a pus-o, Problema* unde vom pune cărţile *ne preocupă, Vina* că n-a venit la timp *i-au adus-o colegii.*

6. TOPICA

Propoziţiile predicative stau, în mod obişnuit, după regente.

Uneori, din raţiuni de ordin afectiv pot sta şi înaintea acestora, purtînd şi un accent de intensitate: *Ce a vrut a devenit.*

7. PUNCTUAȚIA

Propozițiile predicative nu se despart prin virgulă de regentele lor.

SUBIECTIVE + VERBE COPULATIVE IMPERSONALE + PREDICATIVE

1. De obicei, o propoziție predicativă apare în schema: subiect + verb copulativ + propoziție predicativă: *Obligația lui este* **să vină la voi.**

2. Uneori se întîlnesc subiective și predicative ca în șablonul de mai sus: **Dacă n-ai zis nimic** *e* **ca și cum n-ai fi fost acolo, Dacă vii la noi** *înseamnă / este* **că ne iubești, Dacă minți** *este* **ca să ne superi, Dacă nu vii** *ar părea* **că ai capitulat, Ce este sigur** *este* **că el a plecat, Ce spui tu** *pare* **să deranjeze, Să faci acest lucru** *înseamnă / este* **să aprobi ce zice el, Să pleci acum** *ar părea* **că te-ai supărat, Să vorbești așa** *e* **ca și cum / ca și cînd n-ai înțeles problemele, Cum pui tu problema** *înseamnă* **că n-ai înțeles nimic.**

Verbele copulative impersonale cele mai frecvente în asemenea contexte sînt *a fi, a însemna, a părea.*

Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale subordonatoare prin care se introduc predicativele sînt *că, să, ca să, ca și cum. ca și cînd.*

Subiectivele se pot introduce, de cele mai multe ori, prin conjuncțiile *dacă, să* și prin pronumele relativ *ce.*

Ca argumente în favoarea considerării ca subiective și predicative a subordonatelor din exemple ca cele de mai sus se poate aduce, pe lîngă calitatea de verbe copulative și impersonale, și reducerea (contragerea) subordonatelor în cauză la subiecte și la nume predicative: **Tăcerea** *e* **ca lipsa** *ta de acolo,* **Venirea** *lor este / înseamnă* **iubire, Neprezentarea** *ar însemna* **capitulare, Lucrul** *sigur este* **plecarea** *lui,* **Credința** *ta pare* **deranj, A face** *înseamnă* **a aproba, Plecarea** *ar părea* **supărare, A vorbi așa** *este* **a nu înțelege, Punerea așa a problemei** *înseamnă* **neînțelegere.**

Uneori, în contexte ca cele de mai sus, în loc de propoziții predicative pot să apară subordonate cauzale (*Dacă vii la noi este* **fiindcă ne iubești**) sau finale (*Dacă faci asta este* **pentru ca să ne ajuți**), de data aceasta verbul *a fi* nemaiavînd și calitatea de copulativ, ci predicativ, dar impersonal, ceea ce înseamnă că propozițiile din fața lui rămîn tot subiective.

Propozițiile subiective introduse prin *dacă* se pot confunda, în situațiile la care ne referim, cu propoziții condiționale din cauza lui *dacă* și pentru că nu se știe că în asemenea situații *a fi* este impersonal.

PROPOZIȚIA ATRIBUTIVĂ

PROPOZIȚIA ATRIBUTIVĂ PROPRIU-ZISĂ

1. DEFINIȚIE

Este subordonata care determină în regente (care are ca regenți în regente):
- substantive: *Văd o casă* **care are acoperiș roșu;**
- pronume cu valoare substantivală: *Acela* **care iese** *este Mircea;*
- numerale cu valoare substantivală: *Primii* **cu care voi vorbi** *vor fi colegii tăi,* avînd funcția de atribut.

2. ÎNTREBĂRI

Atributiva se poate identifica fără ajutorul întebărilor dacă se cunosc cu exactitate regenții acesteia.

3. PRIN CE SE INTRODUCE

3.1. CONJUNCȚII SUBORDONATOARE

- *ca* (...) *să*: *Are obligația* ca zilnic să telefoneze acasă;
- *să*: *A sosit vremea* să plecăm;
- *că*: *Are impresia* că nu vei veni;
- *de* = *dacă*: *L-a supărat întrebarea* de / dacă va veni mîine;
- *de* cu alte valori: *Are obiceiul* de fluieră pe stradă, *Omul* de intră *este colegul tău.*

3.2. PRONUME ȘI ADJECTIVE RELATIVE

a) Pronume:

- *care* (*Copilul* care a plecat / cu care te-am văzut / căruia i-ai dat stiloul / în fața căruia stai *este de pe strada ta*);
- *cine* (*S-a pus întrebarea* cine va pleca / ale cui sînt cărțile / cui să-i oferim flori / cu cine să ne consultăm);
- *ce* (*Îți restitui banii* ce ți i-am împrumutat, *S-a pus problema* de ce lipsește el);
- *cît, cîtă, cîți, cîte* (*Salamul* cît nu s-a consumat *a fost returnat, Berea* cîtă a rămas *se va vinde salariaților, Toți* cîți au plecat acolo *au fost mulțumiți, Toate* cîte s-au spus despre el *sînt adevărate*).

NOTĂ. Grupurile *cel ce, cea* (*ceea, aceea*) *ce, cei ce, cele ce, cel care, cea care, cei care, cele care, tot ce, toți / toate care* trebuie separate în analiza sintactică: *cel, cea, cei, cele* (pronume demonstrative) și *tot, toți, toate* (pronume nehotărîte) rămîn în regente, iar *ce, care* introduc atributive pe lîngă aceste pronume.

b) Adjective:

S-a pus întrebarea care băiat va pleca / cărui elev să-i scrie / ale cărei fete sînt lucrările / ce carte va cumpăra / cîți oameni vor lipsi / cîte kilograme va cumpăra.

3.3. ADVERBE RELATIVE

- *unde* (*Restaurantul* unde mănîncă *este foarte elegant, Clădirea* de unde a ieșit *este veche*);
- *încotro* (*Direcția* încotro a luat-o *nu s-a putut stabili*);
- *cînd* (*Ziua* cînd a sosit aici *a fost friguroasă, Timpul* de cînd stai aici *puteai să-l fructifici*);
- *cum* (*N-am aflat modul* cum a ieșit din încurcătură);
- *cît* (*La întrebarea* cît de tare a strigat *n-a dat nici un răspuns*).

4. CLASIFICARE

După legătura cu termenul regent din regentă, atributivele se pot clasifica, la fel ca atributele, în atributive izolate și atributive neizolate.

4.1. ATRIBUTIVE IZOLATE

Atributivele izolate sînt acelea care n-au o legătură foarte strînsă cu termenul

regent, lipsa lor din frază necontribuind la pierderea clarității exprimării: *Mesrur a dus pe Abu-Hasan într-altă odaie*, **unde așteptau o droaie de cîntărețe** (*Îndreptar*, p. 60), *Frosina*, **care nu prea știa scrie**, *îi răspundea mai scurt* (*Gramatica*, II, p. 278).

4.2. ATRIBUTIVE NEIZOLATE

Atributivele neizolate sînt atributivele care au o legătură strînsă cu termenul regent, lipsa lor din frază contribuind la pierderea clarității exprimării: *Locuiește pe strada* **pe care locuiești și tu**, *A venit de la etajul* **care este în reparație**, *Are impresia* **că l-ai păcălit**.

5. TOPICA

Propozițiile atributive stau întotdeauna după părțile de vorbire pe care le determină.

6. PUNCTUAȚIA

a) Propozițiile atributive izolate se despart prin virgulă sau pereche de virgule (vezi mai sus exemplele de la *Atributivele izolate*).

b) Atributivele neizolate nu se despart prin virgulă de regentele lor.

7. CONFUZII CU ALTE SUBORDONATE

7.1. CIRCUMSTANȚIALE DE LOC, DE TIMP, DE MOD

Cînd se introduc prin adverbele relative *cînd, unde, încotro, cum, cît* (*Spune-mi sala* **unde aveți cursuri**, *Nu știa ziua* **cînd va pleca**, *Clădirea* **de unde iese** *este nouă, N-au precizat direcția* **încotro vor pleca**, *Mă interesează felul* **cum vei rezolva problema**, *În timpul* **cît a stat aici** *a făcut multe*); confuzia este cauzată de:

- subordonatele respective nu sînt raportate la substantivele din regentă;
- nu se cunoaște că adverbele relative introduc mai multe categorii de subordonate, între care și atributive.

7.2. CONDIȚIONALE

Cînd elementele introductive ale atributivelor sînt precedate de: *în cazul, cu condiția, în ipoteza, în eventualitatea* (*În cazul* **că nu va veni**, *să plecați fără ele*; *Va veni la noi cu condiția* **să-i promiți ceva**; *În eventualitatea* **în care nu se va întîmpla nimic**, *să plecați liniștiți*; *Voi face acest lucru cu condiția* **dacă-mi promiți ceva**; *În ipoteza* **că nu vă răzgîndiți**, *vă așteptăm la noi*).

Interpretarea greșită a acestora ca subordonate condiționale provine din aceea că *în cazul că, cu condiția să, în ipoteza că, cu condiția dacă, în eventualitatea în care* sînt considerate [datorită valorii condiționale a substantivelor (*caz, condiție, eventualitate, ipoteză*)] locuțiuni conjuncționale subordonatoare condiționale: *Va veni* **în cazul că-l vei chema**, **În ipoteza că nu veți ajunge acolo**, *vă veți schimba planul.*

Întrucît substantivele respective sînt aici articulate cu articol hotărît, se exclude interpretarea grupurilor ca locuțiuni; vom avea deci atributive introduse prin *să, că, dacă, în care*, pe lîngă substantivele respective.

Singura locuțiune conjuncțională subordonatoare care apare în manuale este *în caz că*.

7.3. CAUZALE

Cînd conjuncția *că*, prin care se introduc atributivele respective, este precedată de îmbinări ca: *avînd în vedere, dat fiind faptul* (*Avînd în vedere* **că nu vine colegul tău**, *putem pleca, Dat fiind faptul* **că nu s-a întîmplat nimic**, *continuăm programul nostru*).

Aceste îmbinări, împreună cu conjuncția *că* de după ele, sînt considerate locuțiuni conjuncționale subordonatoare cauzale: *avînd în vedere că, dat fiind faptul că*. După cum se știe, locuțiunile conjuncționale subordonatoare cauzale sînt: *pentru că, din cauză că, din pricină că, din moment ce, de vreme ce, o dată ce.*

8. DELIMITĂRI GREȘITE

Atributivele se delimitează greșit în unele cazuri.

a) Se introduc prin pronume relative în genitiv (mai ales *care*) precedate, în subordonate, de substantive în acuzativ (*Băiatul* **cu mașina căruia mă plimb** *este Andrei, Nu-l cunosc pe omul* **în casa căruia ai intrat**, *Fata* **de la părinții căreia ai primit cărțile** *vine mîine, A venit fata* **cu părinții căreia ai vorbit**, *Am văzut o mașină* **din motorul căreia iese fum**); aici începutul subordonatelor este greșit considerat relativul și nu substantivul din fața lui (*Colega de la prietenii* **căreia ai împrumutat cărți** *a lipsit*), conform legii că orice subordonată trebuie să înceapă prin cuvîntul de legătură. Confuzia se datorează topicii, care, normal, ar trebui să fie: *Băiatul* **cu a cărui mașină mă plimb** *este Andrei.*

b) Se introduc prin același relativ *care* în genitiv, precedat de locuțiuni prepoziționale (*Clădirea* **în dreptul căreia am oprit mașina** *este Conservatorul, Ei sînt vecinii* **în fața cărora vei da socoteală**, *Am fost pe o șosea* **de-a lungul căreia erau plantați mulți pomi**, *Examenul* **în vederea căruia te pregătești** *este destul de greu, Vine o săptămînă* **în decursul căreia avem mult de lucru**); aici se omite calitatea de locuțiuni prepoziționale a cuvintelor din fața lui *care*: *în dreptul, în fața, de-a lungul, în vederea, în decursul.*

PROPOZIȚIA ATRIBUTIVĂ APOZITIVĂ

1. DEFINIȚIE

Este propoziția atributivă care determină în regentă (ca și propoziția atributivă propriu-zisă):

- substantive: *Mai am un singur dor:/ În liniștea serii* / **să mă lăsați** *să mor ...* (*Gramatica*, II, p. 281);
- pronume cu valoare de substantiv: *Asta să faci,* **adică să nu mai vorbești**;
- numerale cu valoare de substantiv: *Dintre toate obligațiile îți rămîne una*: **să supraveghezi repararea acestei mașini**, și care îndeplinește rol de atribut apozițional.

NOTĂ. Există, cu toate acestea, o deosebire între atributiva apozitivă și atributiva propriu-zisă, deosebire care are în vedere relația acestora cu termenii regenți: între atributiva propriu-zisă și regenții respectivi este o determinare strînsă (mai ales în cadrul atributivelor neizolate); între atributiva apozitivă și termenii regenți există sau un raport de determinare, sau unul de explicare.

2. PRIN CE SE INTRODUCE [116]

2.1. JUXTAPUNERE

Ele pot fi juxtapuse: *Mare păcat mi-am luat pe suflet*: **am ucis un om** (*Gramatica*,

II, p. 282).

2.2. *ADVERBELE* ANUME *ŞI* ADICĂ

Dezmierd un chip de copilă în felul meu, adică umplu un album cu diferite expresii ale unui singur cap (*Gramatica*, II, p. 282).

2.3. *CONJUNCŢII SUBORDONATOARE*

că (*De alminteri observ un lucru...* Că de la intrarea în acţiune sîntem în continuu în linie înaintată - *Gramatica*, II, p. 282), *să* şi *ca să* (*El are o obsesie*: să (ca să) fixeze ceasul).

2.4. *PRONUME RELATIVE*

Vreau să ştiu un lucru: Cine va pleca / care va întîrzia / cîţi nu vor ajunge la timp.

2.5. *ADVERBE RELATIVE*

Doresc să am de la voi o precizare: cînd veţi pleca / unde vă veţi caza.

3. TOPICA

Propoziţia atributivă apozitivă stă întotdeauna după substantivele, pronumele şi numeralele pe care le determină.

4. PUNCTUAŢIA

Propoziţia atributivă apozitivă se poate separa de regentă prin:
- două puncte: *Mai am un singur dor:/ În liniştea serii* / Să mă lăsaţi *să mor* / *La marginea mării* (*M.Eminescu*, Poezii);
- virgulă (*Se căina cum de să facă el fapte de care nu mai făcuse în viaţa lui*, să-şi bea adecă şi simţurile - *Gramatica*, II, p. 282);
- linie de pauză: *A spus un lucru* - că lui nu-i pasă.

PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ DIRECTĂ

1. DEFINIŢIE

Este subordonata care determină în regentă (are ca regenţi în regentă):
- verbe şi locuţiuni verbale tranzitive, la moduri personale şi nepersonale: *A spus* să mergem, *Nu a avut în vedere* că tu vei lipsi;
- interjecţii predicative asimilate la verbe tranzitive: *Iată* ce face, *Uite* unde am ajuns, *Na* ce-ţi datorez, *Poftim* ce ţi-am promis, *Iaca* ce mi-ai făcut, şi care este echivalentă cu un complement direct.

Verbele şi locuţiunile verbale, ca regenţi ai completivelor directe, pot să apară la toate modurile nepersonale, cu excepţia participiului:
- infinitiv: *A intrat fără a băga de seamă* ce faci, *A început discuţia cu mine prin a*

întreba ce fac;

- gerunziu: *Observînd* că nu-l ascult, *s-a supărat*; *Băgînd de seamă* ce fac, *s-a înveselit*;

- supin: *El are de verificat* dacă rezultatele sînt corecte.

2. ÎNTREBĂRI

Propoziția completivă directă se poate identifica și cu ajutorul întrebărilor *ce* și *pe cine* puse verbelor și locuțiunilor verbale tranzitive cu subiect.

3. PRIN CE SE INTRODUCE

3.1. CONJUNCȚII COORDONATOARE

- *că*: *A spus* că pleacă, *Iată* că vine;
- *ca (...)să*: *Medicul i-a recomandat* ca în fiecare zi să bea ceai;
- *să*: *A spus* să nu pleci;
- *de / dacă*: *L-am întrebat* de / dacă vine;
- *de* cu alte valori: *El începea* de povestea.

3.2. PRONUME ȘI ADJECTIVE RELATIVE

a) Pronume:

- *care* (*L-am întrebat* care pleacă / al căreia este geamantanul / cărora le va trimite circulare / contra cărora s-a ridicat / înaintea căreia a sosit);
- *cine* (*N-a aflat* cine a tras primul / în fața cui a stat / ale cui sînt urmele / cui i-a telefonat / la cine a apelat);
- *ce* (*Iată* ce mi-ai făcut / cu ce am sosit aici);
- *cît, cîtă, cîți, cîte* (*Am aflat* cît a cîștigat / cîtă a mai rămas din mîncare / cîți au plecat / ale cîtora sînt urmele / cîtora le va da pedepse / cu cîți a vorbit).

b) Adjective:

- *care* (*Nu a spus* care hoț a sosit primul / ale cărei fete sînt urmele / căror fete le-a spus neadevărul);
- *ce* (*Ne-a comunicat* ce hotărîre a luat / cu ce probleme se confruntă);
- *cît, cîtă, cîți, cîte* (*Nu a spus* cît vin a băut / cîtă pîine a cumpărat / cîte milioane are / ale cîtor firme sînt mărfurile / cîtor prieteni le datorează bani / cu cîți bani a cumpărat casa).

3.3. PRONUME ȘI ADJECTIVE NEHOTĂRÎTE COMPUSE CU ORI-

a) Pronume: *Face* orice vrea, *Ajută* pe oricine îl solicită, *L-am întrebat* pe oricare a venit, *Întreabă-i* pe oricîți vor veni.

b) Adjective: *Îl ajută* pe oricare coleg solicită acest lucru, *I-a primit* pe oricîți copii au venit, *Primește* orice obiect îi dai.

3.4. ADVERBE RELATIVE

- *unde* (*Nu știe* unde pleacă / de unde vii / de pe unde și-a procurat mîncarea);
- *încotro* (*Nu a spus* încotro a luat-o suspectul, *Uite* încotro a luat-o);
- *cînd* (*L-am întrebat* cînd a sosit / de cînd este aici / pînă cînd va sta);
- *cum* (*Nu a comunicat* cum a procedat);

BCU "ALEXANDRU IOAN CUZA" UNIVERSITY LIBRARY

- *ce* (*Mi-a spus* ce mult a suferit fratele ei).

4. DUBLAREA PROPOZIȚIILOR COMPLETIVE DIRECTE

Ca și complementul direct, și completivele directe se pot dubla prin pronume personale forme scurte de acuzativ. Fenomenul este însă mai puțin frecvent decît la complementul direct.

4.1. ANTICIPARE

Pronumele personal este în fața subordonatei: I-*a ajutat* pe cîți au solicitat / pe oricîți au venit, O *cumpăr* pe care este mai bună, Îl *întreb* pe care a văzut ceva.

4.2. RELUARE

Pronumele personal este după subordonată:Pe care a venit l-*a chestionat*, Dacă vii o *faci pentru că ai probleme*, Pe cîți îi vede îi *întreabă ce fac.*

5. TOPICA

Locul propozițiilor completive directe este, de regulă, după regentă. În situații deosebite, ea poate sta și în față: Pe cîți îi vedea *îi saluta.*

6. PUNCTUAȚIA

Propoziția completivă directă nu se desparte prin virgulă de regenta ei.

Manualele recomandă separarea prin virgulă cînd subordonata stă înaintea regentei, în exemple ca: Că trenul plecase de zece minute, *a aflat înainte de a sosi la gară*; Unde a plecat, *n-a spus*, cazuri în care folosirea virgulei nu este obligatorie, deci se poate și: Că trenul plecase de zece minute *a aflat înainte de a sosi la gară.*

7. CONFUZII CU ALTE SUBORDONATE

7.1. INDIRECTE

În exemple ca: *Mă gîndesc* să plec, *S-a hotărît* să renunțe la fotbal, pentru că:

a) se pune întrebarea *ce*;

b) se pierde din vedere că verbele respective au pe lîngă ele un acuzativ (complement direct) care exclude apariția unui alt complement direct sau a unei completive directe;

c) dacă se aplică metoda contragerii, subordonatele respective devin complemente indirecte: *Mă gîndesc* la plecare, *S-a hotărît* la a renunța *la fotbal.*

7.2. CONDIȚIONALE

Cînd se introduc prin *dacă* și sînt dublate de pronumele personal *o*: Dacă vin la voi o *fac pentru că vă iubesc*; confuzia se face, pentru că nu se știe:

a) *dacă* introduce mai multe categorii de subordonate, între care și completive

directe;

b) rolul pronumelui personal *o* este aici de a dubla o completivă directă;

c) subordonata respectivă se poate contrage în complement direct.

7.3. SUBIECTIVE

Cînd completivele directe determină interjecţii predicative: *Iată* **că vine**, *Uite* **ce face**, *Na* **ce mi-ai cerut**, *Poftim* **ce ţi-am promis**, pentru că, în opinia unor elevi, acestor interjecţii le-ar lipsi subiectul, parte de propoziţie imposibilă pe lîngă interjecţii.

7.4. CAUZALE

Cînd se introduc prin pronumele relativ *ce*, precedat de prepoziţiile *de* şi *pentru* (*N-a spus* **de ce / pentru ce a fost sancţionat**), deoarece i se atribuie subordonatei funcţia sintactică a relativului care o introduce şi care este aceea de complement circumstanţial de cauză.

7.5. FINALE

Introduse prin acelaşi *ce*, precedat de aceleaşi prepoziţii *de* şi *pentru* (*N-am aflat* **de ce a venit / pentru ce a venit**). Şi aici se atribuie, greşit, subordonatei funcţia sintactică a relativului, adică aceea de complement circumstanţial de scop.

8. COMPLETIVE DIRECTE DUPĂ *A-ŞI AMINTI, A-ŞI ADUCE AMINTE*

După *a-şi aminti* şi *a-şi aduce aminte*, în exemple ca: *Şi-a amintit* **ce ai de făcut**, *Nu şi-a amintit* **unde ai plecat**, subordonatele respective pot fi considerate atît directe, cît şi indirecte, ele putîndu-se contrage atît în complemente directe, cît şi în complemente indirecte (*Şi-a amintit* / **întîmplarea** / **de întîmplare** şi *Nu şi-a adus aminte* **locul** / **de locul**).

9. DIFICULTĂŢI ÎN IDENTIFICARE

Se pot întîmpina dificultăţi în identificarea completivelor directe cînd stau în faţa regenţilor, în exemple ca: **Că el nu va veni** *am aflat*, **Ce va face el după aceea** *vei afla*, dificultăţi care dispar prin contragerea subordonatelor respective în complemente directe dublate: **Nevenirea** *lui am aflat*-**o**, **Intenţia** *lui* **o** *vei afla*.

PROPOZIŢIA COMPLETIVĂ INDIRECTĂ

1. DEFINIŢIE

Este subordonata care determină în regentă:

- verbe şi locuţiuni verbale la moduri personale şi nepersonale, tranzitive şi intranzitive: *Se teme* **să vină aici**, *Şi-a adus aminte* **de ce i-ai spus**;
- adjective: *A fost dornic* **să mă întîlnească**, *E bucuros* **că vii**, *A fost mulţumit* **de ce i-ai spus**;
- adverbe: *Stă departe* **de ce se întîmplă**, *Cugetă diferit* **de ce ai spus tu**, *Merge paralel* **cu ce se întîmplă aici**;

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- interjecții: *Vai* de cine nu se supune!, *Bravo* cui a spus asta!

Este echivalentă cu un complement indirect.

NOTĂ. 1.Completivele indirecte pot determina și expresii verbale impersonale: *Mi-e teamă* să plec, *Mi-e frică* să vorbesc cu el. Aceste subordonate se contrag în complemente indirecte: *Mi-e teamă* de plecare, *Mi-e frică* de conversația *cu el.*

2. Verbele și locuțiunile verbale care cer completive indirecte pot sta și la moduri nepersonale:

- infinitiv: *Fără a se gîndi* la ce se va întîmpla, *a plecat*; *A ieșit fără a fi băgat de seamă* cine era în sală;
- gerunziu: *Temîndu-se* să iasă seara, *a rămas în casă*;
- supin: *Avem de cugetat* la ce se va întîmpla.

2.ÎNTREBĂRI

Întrebările complementului indirect sînt valabile și pentru completiva indirectă.

3. PRIN CE SE INTRODUCE

3.1. CONJUNCȚII SUBORDONATOARE

- *ca* (...) *să*: *Mă tem* ca să merg acolo;
- *că*: *Mă gîndesc* că el va veni;
- *să*: *Se teme* să plece, *S-a săturat* să se uite la televizor;
- *de / dacă*: *Au chibzuit mult* de / dacă vor accepta *oferta lui*;
- *de* cu alte valori: *Ne pune dracul* de urnim stînca de la locul ei.

3.2. LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE

Unica locuțiune este *pentru că*: *Începu să mulțumească zînei* pentru că l-a scăpat de primejdie (*Gramatica*, II, p. 289).

3.3. PRONUME ȘI ADJECTIVE RELATIVE

a) Pronume:

- *care* (*Nu s-a interesat* care va veni / al căruia este geamantanul / căruia îi datorează bani / grație căruia a reușit / cu care va pleca în excursie);
- *cine* (*Nu s-a gîndit* cine va veni / ale cui sînt mașinile / cui îi va scrie primul / cu cine se va întîlni / înaintea cui va sta);
- *cît, cîtă, cîți, cîte* (*Nu și-a adus aminte* de cîți erau acolo / de cîte au plecat / cîtora le-a telefonat / cît s-a consumat la petrecere);
- *ce* (*Nu și-a adus aminte* de ce s-a întîmplat).

b) Adjective:

- *care*: *Nu s-a gîndit* care carte e mai bună / ale cărei fete să fie aceste cărți / cărui coleg să-i telefoneze întîi / cu care pix să scrie;
- *ce*: *Nu s-a decis* ce carte să citească / cu ce costum să se îmbrace;
- *cît, cîtă, cîți, cîte*: *S-a minunat* cîtă apă ai băut / cîtă bere ai consumat / cîți băieți și cîte fete au venit.

3.4. PRONUME ŞI ADJECTIVE NEHOTĂRÎTE COMPUSE CU ORI-

- *oricare, oricine, orice; oricît, oricîtă, oricîţi, oricîte*

a) pronume: *Se teme* de oricare vine / de oricine vine / de oricîţi vin / de oricîte îl ameninţă, *Telefonează* oricăruia are chef / oricui vrea / oricîtora doreşte;

b) adjective: *Se teme* de oricare om îl ameninţă / de oricare lucru îi spui, *S-a întîlnit* cu oricîţi copii au venit / cu oricîte fete au venit.

3.5. ADVERBE RELATIVE

- *unde, cînd, cum, încotro, cît, ce*: *Nu s-a dumirit* unde vrei să pleci / încotro te vei îndrepta / cînd vei pleca / de unde a apărut el / de cînd eşti aici / cum ai rezolvat problema, *Nu s-a gîndit* cît de mult a suferit el / ce mult s-a chinuit.

4. DUBLARE

Se dublează întocmai cum se dublează complementul indirect, adică prin pronume forme scurte de dativ, dublare care se concretizează în anticipare şi în reluare.

4.1. ANTICIPARE

Pronumele personal este în faţa subordonatei: Îi *explică* cui îl roagă *să facă acest lucru*, Le *scrie* cîtora le-a promis.

4.2. RELUARE

Pronumele personal este după subordonată: Cui pleacă primul îi *dă un premiu*, Cărora îl solicită le *dă exerciţii*.

5. TOPICA

Propoziţiile completive indirecte stau, în general, după regentă. În situaţii speciale, pot sta şi înaintea acesteia: La ce va face mîine *nu s-a gîndit*, Cui îi trebuie cartea *i-o dau*.

6. PUNCTUAŢIA

De obicei, propoziţiile completive indirecte, asemeni complementului indirect, nu se despart prin virgulă de regente.

Uneori însă, şi mai ales cînd stau în faţa regentelor, ele se pot separa (fără a fi obligatoriu) prin virgulă de acestea: Cui îi place lectura aceasta, *îi recomand şi altele cu aceeaşi temă* (*Manual*, VIII, p. 58), Cînd va pleca de aici, *nu s-a gîndit*.

7. CONFUZII CU ALTE SUBORDONATE [117]

7.1. COMPLETIVE DIRECTE

Confuzia apare cînd:

a) în regentă sînt predicate nominale cu *a fi* + adjective sau locuţiuni adjectivale: *Ele sînt dispuse* să facă *ce zici tu*, *El e în stare* să facă orice. Aceasta deoarece:

- se pune greşit întrebarea *ce* şi nu întrebările *de ce*, *la ce*;

BCU "MIHAI EMINESCU" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- nu se cunoaşte că propoziţiile completive directe nu pot avea ca regenţi adjective sau locuţiuni adjectivale (*dispuse* şi *în stare*);

b) în regentă sînt verbe la diateza pasivă: *Am fost sesizaţi* că el va veni, *Ei au fost obligaţi* să plece. *Nu au fost preveniţi* cum se va desfăşura concursul. Interpretarea greşită este cauzată de:

- se pune întrebarea *ce* şi nu întrebările *despre ce, la ce*;
- se uită că verbele tranzitive nu pot avea complemente şi completive directe cînd sînt la diateza pasivă, ele devenind, în această situaţie, intranzitive contextual. Excepţie fac verbe ca: *a sfătui, a învăţa, a ruga, a anunţa*: *El a fost întrebat* ce face, *Rodica a fost învăţată* cum să croşeteze;

c) în regentă sînt verbe cu pronume reflexive în acuzativ cu subiecte: *Nu ne gîndim* ce vom face mîine, *Ei se interesează* cînd vin colegii lor, *Colegul tău vrea să se convingă* dacă spui adevărul; confuzia apare pentru că:

- se pune greşit întrebarea *ce* (şi nu se apelează la întrebările *la ce, de ce, despre ce*);
- se uită că verbele cu pronume reflexive în acuzativ nu pot avea pe lîngă ele completive directe, cu excepţia cîtorva, între care *a întreba*: *El s-a întrebat* ce va face;

d) verbe cu pronume personale în acuzativ: *Nu-l crede* ce zice, *L-am convins* să se ducă acolo, *L-am determinat* să te ajute, pentru că:

- se pune întrebarea *ce* (şi nu întrebările *la ce, în legătură cu ce*);
- nu se cunoaşte regula potrivit căreia un verb care are pe lîngă el un complement direct nu mai poate avea şi o completivă directă; excepţie fac verbele dublu tranzitive care pot avea atît complement direct, cît şi completivă directă: Îl *întreb* ce face, *O învaţă* cum se face mămăligă, Îl *roagă* să vină.

7.2. SUBIECTIVE

Cînd urmează după unele expresii verbale impersonale: *Mi-e frică* să plec acum, *Mamei îi e teamă* că vei întîrzia, *Le este dor* să danseze, *Ne pare bine să te cunoaştem*, pentru că expresiile respective n-au subiecte. Verificarea se poate face ştiind că subordonatele respective se pot contrage numai în complemente indirecte: *Mi-e frică* de plecare, *Îi e teamă* de lipsa *ta*, *Le e dor* de dans, *Îmi pare bine* de venirea *ta*, *Ne pare bine* de cunoştinţă;

7.3. CAUZALE

Cînd au ca regenţi adjective (*Sînt bucuros* că vii, *Este mulţumit* că ai venit) şi verbe (*Ei se minunează* că voi plecaţi, *I-a mulţumit* pentru că l-a ajutat, *El se teme* că vii), deoarece:

- se crede că întrebările *de ce* şi *pentru ce*, care se pun pentru a identifica subordonatele respective, sînt pentru cauzale;
- nu se contrag subordonatele, căci, dacă, s-ar face acest lucru, ele devin complemente indirecte: *Sînt bucuros* de venirea *ta*, *Se minunează* de plecarea *voastră*, *I-a mulţumit* pentru ajutor.

PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ DE LOC

1. DEFINIŢIE

Este propoziţia subordonată care îndeplineşte funcţia de complement circumstanţial de loc şi care arată locul în care se petrece acţiunea din regentă.

Poate avea ca regenţi în regentă:

- verbe şi locuţiuni verbale la moduri personale şi nepersonale: *Merge* unde vrea,

Se dă cu bicicleta pe unde este interzis.

NOTĂ. Verbele și locuțiunile verbale regente pot fi la modurile nepersonale:
- infinitiv: *A ieșit din sală, fără a merge* încotro l-ai trimis;
- gerunziu: *Întorcîndu-se* de unde a fost, *s-a simțit obosit; Ducîndu-se cu bicicleta* pe unde i-ai spus, *și-a rupt o mînă;*
- supin: *E greu de pescuit* unde apa este repede.

- interjecții: *Hai* unde vrei, *Pupăza zbrr* pe unde voia;
- adverbe: *Merge acolo* unde vrea.

2. ÎNTREBĂRI

Se poate găsi cu întrebările *unde, de unde, de pe unde, pînă unde,* puse regenților.

3. PRIN CARE SE INTRODUCE

3.1. ADVERBE RELATIVE

Adverbele relative *încotro* și *unde* precedate sau nu de prepoziții: *A plecat* încotro l-ai trimis, *A venit* de pe unde a fost, *S-a oprit* unde i-a fost indicat.

3.2. ADVERBE NEHOTĂRÎTE COMPUSE CU ORI-

-orișiunde, oriunde, orideunde, oriîncotro: *Merge* oriunde vrea, *Se oprea* oriunde vedea oameni, *A găsit ospitalitate* oriîncotro a mers.

3.3. PRONUME ȘI ADJECTIVE RELATIVE PRECEDATE DE PREPOZIȚII

a) pronume: *S-a îndreptat* spre cine l-a chemat, *S-a dus* la care erau acolo / la cîți l-au chemat;
b) adjective: *Stă* pe ce loc vrea, *S-a dus* în care oraș a vrut, *A intrat* în cîte cabine au fost libere.

3.4. PRONUME ȘI ADJECTIVE NEHOTĂRÎTE CU ORI-

a) pronume: *Merge* la oricine vrea, *Se îndreaptă* spre oricare vrea, *Stă* pe orice se nimerește.
b) adjective: *Stă* pe orice scaun este liber, *S-a îndrepatat* spre oricare oraș a vrut.

4. CORELATIVE ÎN REGENTĂ

Subordonata circumstanțială de loc are în regentă adverbul corelativ *acolo*, singur sau însoțit de prepoziții (*de acolo, pînă acolo, de pe acolo*), corelative care pot fi:
- la distanță de subordonată: Acolo *a plecat*, unde a vrut, De pe acolo *a venit*, de unde ai fost și tu;
- lîngă subordonată: *A plecat* acolo unde a vrut, *A plecat* pînă acolo pînă unde l-ai trimis.

NOTĂ. 1. În cazul corelativelor apropiate, acestea pot fi considerate regenți ai circumstanțialei de loc.

2. De aici decurge tratarea separată a celor două cuvinte, împotriva celor afirmate în manuale:/ *Merge acolo* / [unde vrea], / *A venit de pe acolo* / [de pe unde a fost].

Corelativul din regentă are funcție sintactică de complement circumstanțial de loc, indiferent de poziția lui față de regentă.

5. TOPICA

5.1. Circumstanțialele de loc stau, de obicei, după regente: *Se duce* unde vrea.

5.2. Ele pot sta în fața regentelor cînd se insistă asupra lor: Unde mă vede *mă oprește;* Unde pleci tu, *acolo pleacă și el.*

6. PUNCTUAȚIA

a) Subordonatele circumstanțiale de loc nu se despart prin virgulă cînd stau după regente.

b) Ele se pot separa prin virgulă cînd stau înaintea regentei: Unde zici, *acolo merge,* De unde a plecat, *de acolo a venit.*

7. CONFUZII CU ALTE SUBORDONATE

Cînd subordonatele circumstanțiale de loc se introduc prin pronume relative și nehotărîte cu prepoziții, subordonatele se iau, greșit, drept completive indirecte, pentru că se pun întrebările *la ce* (*Se uită* la ce este pe perete, *Privește* la ce-i arăți), *la cine* (*Se duce* la cine l-ai trimis, *A fost* la cîți l-au chemat, *Merge* la oricine îl cheamă), *spre cine, spre care* (*S-a îndreptat* spre cine / spre care era acolo), întrebări considerate, în mod eronat, a fi ale completivei indirecte.

Aceasta și deoarece se consideră, greșit, că relativele și nehotărîtele respective nu pot exprima ideea de " spațiu ".

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP (TEMPORALĂ)

1. DEFINIȚIE

Este propoziția subordonată care arată cînd se săvîrșește acțiunea din propoziția regentă și care este echivalentă cu un complement circumstanțial de timp.

Are ca regenți în regente:

- verbe și locuțiuni verbale la moduri personale și nepersonale: *Merge la el* cînd vrea, *Radu și-a bătut joc de el* cînd a intrat.

NOTĂ. Verbele și locuțiunile verbale regente pot fi la moduri nepersonale:

- infinitiv: *Are obligația de a veni* cînd îl chem, *S-a temut de a nu fi tras pe sfoară* cînd va duce tratativele;
- gerunziu: *Intrînd* cînd vei fi chemat, *nu vei avea probleme; A ieșit, luînd-o la sănătoasa* cînd s-a văzut liber;
- supin: *E greu de călătorit* cînd e frig.

- interjecții: *Hai* cînd te chem, *El pleosc! una* cînd l-a văzut;

- adverbe corelative: *Voi veni atunci* **cînd vei dori.**

2. ÎNTREBĂRI

Se poate identifica și cu întrebările *cînd, de cînd, pînă cînd, de pe cînd, cît timp,* puse regenților din regente.

3. PRIN CE SE INTRODUCE

3.1. CONJUNCȚII SUBORDONATOARE

- *că* (*Abia intră,* **că și zise ceva**);
- *pînă* (*Stai aici* **pînă vin eu**);
- *dacă* (**Dacă se scoală,** *pleacă la lucru*).

3.2. LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE SUBORDONATOARE

- *cît ce, cît timp, cîtă vreme, de cum, de îndată ce, imediat ce, înainte să, înainte ca (...) să, mai înainte să, mai înainte ca (...) să, îndată ce, în timp ce, în vreme ce, o dată ce, ori de cîte ori, pe cînd, pe măsură ce, pînă ce, pînă să, pînă cînd să* (*El vine* **după ce pleci tu**; **Imediat ce intră în sală,** *se apucă de lucru; Vine* **ori de cîte ori îl chemi**).

3.3. ADVERBE RELATIVE

- *cînd* (*de cînd, pînă cînd, de pe cînd*): *N-a fost la noi* **de cînd a dat examen,** *Pleacă* **cînd vrea**);
- *cum* (*A zis ceva* **cum a intrat în sală**);
- *cît* (**Cît a stat acolo** *nu s-a întîmplat nimic*);
- *ce* (*A stat* **ce a stat** *și apoi a plecat*).

3.4. ADVERBE NEHOTĂRÎTE COMPUSE CU ORI-

- *oricînd, orișicînd*: *Poate veni* **oricînd vrea,** *Nu* **oricînd pleacă** *găsește bilet.*

4. CLASIFICARE

Raportînd momentul desfășurării acțiunii din regentă la momentul desfășurării acțiunii din subordonată, raportul temporal se poate clasifica în:

4.1. DE ANTERIORITATE

Acțiunea din regentă se petrece înaintea celei din subordonată (**Înainte ca să vii tu,** *eu am fost la cinema;* **Pînă să veniți voi,** *eu am rezolvat problemele;* **Pînă ce veți veni voi,** *el scrie o scrisoare*).

4.2. DE POSTERIORITATE

Acțiunea din regentă se petrece după cea din subordonată (**După ce sosi,** *intră direct*

BCU "SCIENTIA" UNIVERSITY LIBRARY

în birou; A telefonat **îndată ce a sosit).**

4.3. SIMULTANEITATE

Acțiunea din regentă se petrece în același timp cu cea din subordonată (**În timp ce el intră,** *eu ies;* **Cînd eu mănînc,** *tu te uiți la mine*).

5. CORELATIVE ÎN REGENTĂ

Propoziția circumstanțială de timp are în regentă, în calitate de corelativ, adverbul *atunci*, singur sau precedat de prepoziții: *de atunci, de pe atunci, pînă atunci.*

Corelativele pot fi:

- la distanță: **Atunci** *va veni,* **cînd îl vei chema; De atunci** *n-a fost aici,* **de cînd s-a întîmplat accidentul;**
- lîngă subordonată: *Va pleca* **atunci cînd va avea chef,** *Va sta* **pînă atunci pînă cînd îi vei rezolva problemele.**

NOTĂ. 1. Corelativele apropiate pot fi considerate regenți ai circumstanțialor de timp.

2. Grupurile *atunci cînd, de atunci de cînd* etc. se despart în analiza sintactică a frazei:/ *Vine atunci* / [*cînd îl chemi*], / *Stă aici de atunci* / [*de cînd ai plecat tu*].

3. *cum* temporal poate avea corelativ tot un *cum*: *Cum vine, cum zice ceva.*

Corelativele din propoziția regentă au funcția sintactică de complemente circumstanțiale de timp.

6. TOPICA

Propozițiile circumstanțiale de timp pot sta:

6.1. După regente: *Vine* **cînd vrea,** *Mănîncă* **după ce se scoală.**

6.2. În fața regentelor: **Cînd vrea,** *iese la plimbare*; **După ce se scoală,** *mănîncă.*

6.3. În interiorul regentelor (intercalate): *Peste un an,* **cînd vei fi departe de noi,** *te va cuprinde nostalgia.*

7. PUNCTUAȚIA

7.1. Circumstanțialele de timp așezate după regente nu se despart prin virgulă de acestea: *Cîntă* **cînd vrea,** *Vine* **după ce pleci tu.**

7.2. Temporalele aflate înaintea regentei se despart prin virgulă de acestea: **După ce vine el,** *eu plec*; **Înainte ca să plece,** *a zis ceva;* **Cînd a vrut,** *atunci atunci a sosit.*

7.3. Temporalele intercalate se despart prin pereche de virgule: *Ar fi normal ca,* **după ce plecați de aici,** *să vă odihniți*; *Ei,* **cînd nu au treabă,** *se plimbă.*

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD (MODALĂ)

1. DEFINIȚIE

Este propoziția subordonată care, în frază, are rol de complement circumstanțial de mod și care arată felul cum se desfășoară o acțiune sau se prezintă o însușire din regentă.

Are ca regenți (determină) în regentă:
- verbe și locuțiuni verbale la moduri personale și nepersonale: *Scria* cum voia, *A fost judecat* după cum s-a comportat;

NOTĂ. Verbele și locuțiunile verbale regente pot fi la moduri nepersonale:
- infinitiv: *Și-a început activitatea fără a lucra* cum a fost instruit;
- gerunziu: *Strigînd* cît putea, *a ieșit afară*; *Nefiind băgați în seamă* precum meritau, *s-au supărat*;
- supin: *S-a săturat de făcut* cum i-au dictat alții.

- adjective: *Ea este mai inteligentă* decît am crezut, *Este harnic* cum îl știi;
- adverbe: *Ei locuiesc mai departe* decît locuim noi;
- interjecții predicative: *Hai* cum vrei.

2. ÎNTREBĂRI

Răspunde la întrebările *cum, cît, după cum* etc.

3. PRIN CE SE INTRODUCE

3.1. CONJUNCȚII SUBORDONATOARE

- *decît* și *parcă*, provenite din adverbe: *Ea este mai iute* decît sînt eu, *Îmi răspunde* parcă n-ar avea gură (DEX, s. v.).

3.2. LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE SUBORDONATOARE

- *ca și cum, ca și cînd, decît să, de cum, după cum, după cît, fără să, fără ca (...) să, față de cum*: *Întră* fără să bată la ușă, *A fost apreciat* după cît a scris, *A procedat* ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic.

3.3. ADVERBE RELATIVE

- *cum, precum, cît*: *Faci* cum vrei, *Scrii* precum dorești, *Fugi* cît poți de repede.

3.4. ADVERBE NEHOTĂRÎTE COMPUSE CU ORI-

- *oricum, oricît, (orișicum, orișicît)*: *Procedează* oricum vrei, *Poți să strigi* oricît de tare vrei.

4. CLASIFICARE

Lucrările de specialitate clasifică propozițiile circumstanțiale de mod în:

4.1. DE MOD PROPRIU-ZISE

Arată modul în care se desfășoară acțiunea din regentă: *Face* cum vrea, *A acționat* după cum i s-a indicat, *Striga* cît putea.

4.2. DE MOD COMPARATIVE

Arată modul, dar prin intermediul unei comparații: *Este mai tînăr* **decît sînt eu**, *Este înalt* **cum e bradul**, *A procedat* **precum ai procedat tu.**

4.3. COMPARATIVE CONDIȚIONALE

Arată tot felul în care se desfășoară acțiunea din regentă, dar prin intermediul unei comparații ipotetice (presupunere): *A procedat* **ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic**, *Fuge* **de parcă înghite pămîntul.**

4.4. DE MĂSURĂ PROGRESIVĂ

Exprimă progresia în care se desfășoară acțiunea din regentă: **Cu cît crește**, *se face tot mai frumos;* **Pe măsură ce te apropii**, *observi că se întîmplă ceva;* **De ce creștea**, *devenea mai inteligent.*

5. CORELATIVE ÎN REGENTĂ

Propozițiile circumstanțiale de mod au în regente adverbe corelative: *așa, astfel, atît, cu atît, pe atît, mai bine.*

Corelativele pot fi la distanță: **Așa** *face,* **cum îi spui; Cu cît crește, cu atîta** *observă ceva la el; E* **mai bine** *să lucrezi ceva* **decît să pierzi vremea.**

Corelativele pot fi lîngă subordonate: *Procedează* **așa cum vrea;** *Fă* **așa precum ai învățat;** *Aceste acte fură cele din urmă făcute de Obștestile Adunări, alcătuite de toate stările,* **astfel cum era în vechime** (*Gramatica*, II p.307).

NOTĂ. 1. Corelativele apropiate pot fi considerate regenți ai circumstanțialelor de mod: *Faci* **așa cum vrei.**

2. În practica analizei gramaticale există cazuri în care se recomandă luarea împreună a corelativului și a elementului introductiv: */A venit pregătit de vînătoare/,* [așa cum promisese]- *Manual*, VIII, p.78.

3. Într-o analiză sintactică detaliată grupurile respective se pot separa, chiar și atunci cînd în fața adverbelor *așa* și *astfel* apare virgula: */ Faci așa/* [cum dorești]; */A venit pregătit de vînătoare, așa/* [cum promisese].

Corelativele respective au în regente funcție de complemente circumstanțiale de mod.

6. TOPICA

a) De obicei, circumstanțialele de mod stau după regente: *Scrie* **cum vrea,** *Procedează* **ca și cum nu s-ar fi întîmplat** *nimic, Intră* **fără să salute.**

b) Pot sta și înaintea regentelor: **Ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic,** *a plecat repede;* **Cum îi spun,** *așa face.*

c) Ele pot fi intercalate în regente: *Împăratul,* **după cum s-a hotărît,** *pre toți i-a tăiat fără cruțare - Gramatica*, II, p.307.

7. PUNCTUAȚIA

a) Circumstanțialele de mod așezate după regente nu se despart, de obicei, prin

virgulă de regente: *Face* cum îi spui, *Fuge* de parcă înghite pământul, *A procedat* ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

b) Circumstanţialele de mod aşezate în faţa regentelor se despart prin virgulă de acestea: Fără să zică nimic, *a deschis uşa;* Cu cît ninge, *cu atîta se face mai frig;* Cum îţi vei aşterne, *aşa vei dormi.*

c) Circumstanţialele de mod intercalate în regente se despart prin pereche de virgule de acestea: *Mîine,* după cum a fost stabilit, *vom pleca cu toţii în excursie.*

PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ DE CAUZĂ (CAUZALĂ)

1. DEFINIŢIE

Este propoziţia subordonată care îndeplineşte aceeaşi funcţie ca şi complementele circumstanţiale de cauză, arătînd cauza acţiunii din regentă.

Are ca regenţi în regente:

- verbe şi locuţiuni verbale la moduri personale şi nepersonale: *Stai aici,* fiindcă te aşteaptă cineva; *N-a băgat de seamă ce s-a întîmplat,* pentru că n-a avut timp; *Stînd acolo,* pentru că era obligat, *a contractat o gripă;*
- interjecţii: *Hai* că eşti deştept;
- adjective: *Supărat,* din cauză că nu l-ai ajutat, *el a ieşit repede din sală.*

2. ÎNTREBĂRI

Răspunde la întrebările *din ce cauză, din ce pricină,* puse regenţilor din regente. Cînd folosim întrebarea *de ce,* cauzala poate fi confundată cu propoziţia finală.

3. PRIN CE SE INTRODUCE

3.1. CONJUNCŢII SUBORDONATOARE

- specializate numai în cauzale: *căci, deoarece, fiindcă, întrucît:* Întrucît l-ai supărat, *a ieşit din sală; N-a venit la voi,* deoarece n-a avut timp;
- conjuncţii specializate pentru mai multe tipuri de subordonate: *dacă* (Dacă ai făcut asta, *vei fi sancţionat*) şi *că* (*Nu poate scoate butca din noroi,* că e grea).

3.2. LOCUŢIUNI CONJUNCŢIONALE SUBORDONATOARE

- *din cauză că, din pricină că, pentru că, din moment ce, de vreme ce, o dată ce:* *A lipsit,* din cauză că a fost bolnav; Din moment ce nu i-ai spus nimic, *a plecat;* O dată ce nu i-ai dat lucrurile, *s-a supărat pe tine.*

3.3. ADVERBE RELATIVE

Cum era obosit, *nu s-a dus la cursuri.*

4. CORELATIVE ÎN REGENTĂ

Propoziţiile cauzale pot fi, în regentă, în corelaţie cu locuţiunile adverbiale cauzale

de aceea, pentru aceea, de asta, pentru asta (care pot fi interpretate şi ca pronume demonstrative precedate de prepoziţii) şi adverbele *apoi* şi *atunci*: **De aceea** *a venit,* **pentru că l-ai chemat;** *Fiindcă* **nu l-a anunţat, de asta** *s-a supărat;* **Dacă a venit vremea pe jertfă, apoi,** *cît m-ajunge partea, nu mă dau în lături* (*Gramatica*, II, p.302).

Corelativele *de aceea, pentru aceea, de asta, pentru asta* au, în regente, funcţie sintactică de complemente circumstanţiale de cauză.

Corelativele *apoi* şi *atunci* ar trebui să fie interpretate tot complemente circumstanţiale de cauză.

5. TOPICA

Propoziţiile cauzale pot sta, în egală măsură, atît după regente, cît şi înaintea acestora, în funcţie de intenţia vorbitorului: *Vine,* **fiindcă îl chemi;** *Fiindcă* **îl chemi,** *vine.*

6. PUNCTUAŢIA

6.1 Propoziţiile cauzale se despart, de regulă, prin virgulă de regente, indiferent de locul acestora în frază: *Nu vin,* **pentru că m-ai bătut;** *Pentru că* **m-ai bătut,** *nu vin.*

6.2 Propoziţiile cauzale intercalate se separă totdeauna prin pereche de virgule: *El,* **fiindcă nu s-a simţit bine,** *nu a participat la recepţie.*

7. CONFUZII CU ALTE SUBORDONATE

Uneori circumstanţiale de cauză se iau drept circumstanţiale de scop din cauza ambiguităţii întrebării *de ce*: *Vine,* **deoarece l-ai chemat.** Dacă s-ar şti că *doarece, fiindcă, pentru că* sînt elemente relaţionale pentru cauzale, confuzia ar putea fi evitată.

8. DELIMITARE GREŞITĂ

Din cauza unui viciu de delimitare, de multe ori, sînt considerate propoziţii cauzale grupuri analizabile în [118]:

- regent corelativ+atributivă: *N-a venit* **pentru aceea că l-ai înjurat,** *Confuzia s-a produs* **din cauza faptului că el n-a fost destul de explicit;** *În ideea că* **el va lua locul întîi,** *părinţii s-au pregătit să-l sărbătorească;*
- regent+ completivă indirectă: *Ţinînd seama că* **el va fi prezent,** *ne-am bucurat;*
- regent+modală: *Ea străluceşte* **de frumoasă ce este.**

În regente, *din cauza faptului, dat fiind, pentru aceea, în ideea, de frumoasă, avînd în vedere* sînt complemente circumstanţiale de cauză.

PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ DE SCOP (FINALĂ)

1. DEFINIŢIE

Este propoziţia subordonată care exprimă scopul pentru care se desfăşoară acţiunea din regentă şi care este echivalentă cu un complement circumstanţial de scop.

Regenţii în regentă ai propoziţiei finale sînt:

- verbe şi locuţiuni verbale la moduri personale şi nepersonale: *Vine* **ca să vadă** *ce*

faci, A băgat de seamă ce se întîmplă ca să poată aprecia lucrurile;

NOTĂ. Verbele și locuțiunile verbale regente pot apărea la modurile nepersonale:
-infinitiv: *Are intenția de a veni* să ne cunoască;
-gerunziu: *Plecînd* ca să vîneze iepuri, *a căzut;*
- supin: *Avem de mers* ca să vedem *ce se întîmplă.*

-interjecții: *Hai să-ți dau cartea.*

2. ÎNTREBĂRI

Răspunde la întrebările *în ce scop, cu ce scop.* Întrebarea *de ce* poate crea confuzii cu propoziția cauzală, iar întrebarea *pentru ce* poate crea, uneori, confuzii cu propoziția completivă indirectă.

3. PRIN CE SE INTRODUCE

3.1 CONJUNCȚII SUBORDONATOARE

- *să, ca (...) să: A venit* să / ca să vadă *ce face;*
- *de: S-a dus* de s-a ascuns în pădure.

3.2. LOCUȚIUNE CONJUNCȚIONALĂ

- *pentru ca (...) să: A venit* pentru ca să vadă meciul, *S-a culcat devreme* pentru ca a doua zi să nu fie obosit.

Conjuncțiile *să, ca (...) să* și locuțiunea conjuncțională *pentru ca (...) să* pot fi întărite, în cazul finalelor negative, de adverbele *nu* și *cumva*, precum și de grupul *care cumva: Seara făcură de mîncare într-o groapă adîncă,* să nu se vadă cumva lumina focului; *Pantelimon era soldat...și se purta ca o fată* să nu fie cumva pedepsit - *Gramatica*, II, p.304; *A venit devreme* ca nu care cumva să se spună *că a fost împotriva lor.*

4. CORELATIVE ÎN REGENTĂ

Corelativele în regentă ale propoziției finale sînt locuțiunile adverbiale de scop *de aceea, pentru aceea, de asta, pentru asta,* aceleași și în cazul propoziției cauzale: De aceea *a venit,* ca să vadă ce faci, Ca să te deranjeze, pentru aceea *a venit.*

Ele au funcție sintactică de complemente circumstanțiale de scop.

NOTĂ. Complementele de cauză și cele de scop exprimate prin corelativele enunțate mai sus se pot identifica numai în corelație cu subordonatele respective: În De aceea *vin,* pentru că..., avem complement de cauză, iar în De aceea *vin,* ca să..., avem complement de scop.

În regentele propozițiilor finale mai pot să apară, în calitate de corelative, adverbul *anume* și locuțiunea adverbială *într-adins,* care au, în regentele respective, funcția sintactică de complemente circumstanțiale de scop: *Boierii de la noi* anume /într-adins/ *au zidit munții aceia negri,* pentru ca să nu vedem *ce-i dincolo.*

5. TOPICA

De obicei, circumstanţialele de scop stau după regente: *Pleacă* **să vadă expoziţia,** *A venit* **de a văzut.**

Uneori ele pot sta şi înaintea regentei: **Ca să-ţi spun** *ce fac, de aceea te-am chemat.*

6. PUNCTUAŢIA

Cînd stau după regente, circumstanţialele de scop nu se despart, de regulă, prin virgulă de regente: *A plecat* **să cumpere mere.**

Cînd stau înaintea regentelor, ele se separă prin virgulă de acestea: **Ca să nu pară supărător,** *femeia a dat o nuanţă de glumă lucrurilor* (*Gramatica*, II, p.304).

7. CONFUZII CU ALTE SUBORDONATE

7.1. CAUZALE

Din cauza întrebării *de ce*, circumstanţiala finală se poate confunda cu propoziţia cauzală. Acest lucru se întîmplă, pentru că se cunosc insuficient elementele introductive ale celor două subordonate; elementele lor introductive diferă total unele de celelalte.

7.2. INDIRECTE

Tot din cauza întrebărilor ambigue *de ce* şi *pentru ce*, circumstanţialele finale se pot confunda cu propoziţiile completive indirecte. În *Vine* **ca să vadă apartamentul** şi în *A plecat* **pentru ca să se documenteze** nu e nevoie de întrebările *de ce* şi *pentru ce* în a stabili că subordonatele respective sînt circumstanţiale finale, căci elementele de legătură nu sînt specifice completivelor indirecte.

8. DELIMITARE GREŞITĂ

Uneori, construcţii analizabile se iau drept propoziţii circumstanţiale finale. Aceste grupuri se compun din:

- regent + atributivă: *A venit* **cu gîndul să facă ceva / cu intenţia să zică ceva / în ideea să vadă ceva.**

Regenţii respectivi (*cu gîndul, cu intenţia, în scopul, în ideea*) au, în regentele respective, funcţia sintactică de complemente circumstanţiale de scop, de unde inerpretarea grupurilor ca subordonate circumstanţiale de scop.

PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ CONDIŢIONALĂ

1. DEFINIŢIE

Este subordonata care exprimă fie o ipoteză (o presupunere), fie o condiţie, de îndeplinirea căreia depinde realizarea acţiunii exprimate de regenta ei.

Are ca regenţi în regentă:

- verbe şi locuţiuni verbale: **Dacă vii la noi,** *îţi dau bani; Vei băga de seamă ce se*

întîmplă dacă vei fi obligat;
- interjecții: *Hai* dacă ai chef.

2. ÎNTREBĂRI

Răspunde la întrebarea *cu ce condiție.*

3. PRIN CE SE INTRODUCE

3.1. CONJUNCȚII SUBORDONATOARE

- *dacă, de* (cu aceeași valoare): Dacă (de) vii la noi, *îți dau bani;*
- *să:* Să fi fost eu acolo, *nu se întîmpla nimic.*

3.2. LOCUȚIUNE CONJUNCȚIONALĂ

- *în caz că:* În caz că plouă, *să nu vii la grădină.*

4. CORELATIVE ÎN REGENTĂ

Rolul de corelative în regentă ale propozițiilor condiționale îl îndeplinesc adverbele *apoi* și *atunci*: Dacă tu vei sta aici, atunci *el se va liniști.*

Adverbele în cauză ar trebui să aibă în regente funcție sintactică de complemente circumstanțiale condiționale.

5. TOPICA

Propozițiile condiționale pot sta atît după regente (*Vii* dacă vrei), cît și înaintea lor (Dacă vrei, *vii*).

6. PUNCTUAȚIA

Condiționalele așezate după regente nu se despart , de obicei, prin virgulă de acestea: *Plec* dacă nu ai nevoie de mine.

Cînd stau înaintea regentelor, condiționalele se despart prin virgulă: Dacă nu-i dai cartea, *plec;* În caz că nu vei veni, *voi pleca.*

Condiționalele intercalate se despart prin pereche de virgule: *Mîine,* dacă nu va ploua, *vom pleca la cinema .*

7. CONFUZII CU ALTE SUBORDONATE

Uneori, grupuri analizabile sînt luate drept propoziții condiționale din cauza delimitării greșite a subordonatelor.

Grupurile respective se segmentează, corect, în regenți + atributive : *Va veni* cu condiția să-i dai bani / în cazul că-i vei da banii/ în eventualitatea să-i dai ceva de lucru / în ipoteza că îi vei da de lucru.

Regenții atributivelor respective au funcție sintactică de complemente circumstanțiale condiționale, de unde și interpretarea lor drept propoziții condiționale.

Grupurile analizabile de mai sus sînt considerate, greşit, locuţiuni subordonatoare condiţionale, căci nu se cunoaşte că singura locuţiune de acest fel este *în caz că*, cu substantivul nearticulat.

PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ CONCESIVĂ

1. DEFINIŢIE

Este subordonata care arată o împrejurare în măsură să împiedice realizarea acţiunii din regentă, dar nu o împiedică.

Are ca regenţi în regente:

- verbe şi locuţiuni verbale: *N-a venit*, **cu toate că l-au invitat**, *N-a băgat în seamă aceste lucruri*, **deşi putea s-o facă**;
- interjecţii predicative :*Hai*, **deşi n-ai fost invitat**;
- adjective: *Aceasta este o echipă victorioasă*, **deşi a jucat slab.**

2. INTREBĂRI

în ciuda cărui fapt ?

3. CLASIFICARE

În funcţie de conţinutul lor, adică după caracterul real sau presupus al piedicii care se opune îndeplinirii acţiunii din regentă, concesivele se împart în concesive *propriu-zise* şi în concesive *cu nuanţă condiţională.*

CONCESIVE PROPRIU-ZISE

1.DEFINIŢIE

La concesia propriu-zisă caracterul piedicii este real.

2. PRIN CE SE INTRODUCE

2.1. CONJUNCŢII SUBORDONATOARE

- *deşi* (specifică numai concesivelor: **Deşi plouă**, *el pleacă în oraş*);
- *că* (*Cîinele*, **că-i cîine**, *dar şi el îşi ia lumea în cap de la o vreme - Gramatica*, II, p. 326);
- *de* (*Calul*, **de e cu patru picioare**, *şi tot se poticneşte - Gramatica*, II, p. 326);
- *dacă* (*Sfîntul soare*, **dacă-i soare**, *şi tot după tine moare - Gramatica*, II, p.326).

2.2. LOCUŢIUNI CONJUNCŢIONALE SUBORDONATOARE

- *cu toate că, măcar că, chit că, fără să, fără ca (...) să*: **Cu toate că a fost bolnav**, *el n-a lipsit de la cursuri;* **Fără să fie din oraş**, *s-a orientat foarte bine; A fost apreciat de colegi*, **fără ca să remarce aceasta în mod deosebit.**

2.3. *PRONUME ŞI ADJECTIVE NEHOTĂRÎTE COMPUSE* CU ORI-

- *oricare, oricine, orice; oricît, oricîtă, oricîţi, oricîte*

a) pronume: Oricare va veni, *să nu-i deschizi;* Oricăruia îi vei vorbi, *tot nu vei fi ascultat;* Oricine va veni la tine, *să nu-ţi fie frică;* Orice a făcut, *părinţii nu au fost mulţumiţi; Să nu te sperii,* oricîţi/ oricîte te vor ameninţa;

b) adjective: Orice întrebare îi pui, *tot nu poate răspunde;* Oricîţi duşmani te vor ameninţa, *să nu te sperii;* Oricare coleg te va suna, *să nu răspunzi.*

2.4. *ADVERBE RELATIVE*

- *cît:* Cît e el de silitor, *tot nu şi-a luat examenul.*

2.5. *ADVERBE NEHOTĂRÎTE COMPUSE* CU ORI-

- *oricînd, oriunde, oriîncotro, oricum, oricît:* Oricît vei insista, *nu-ţi va răspunde;* Oricum vei scrie, *el nu va fi mulţumit;* Oriunde te vei îndrepta, *tot nu vei vedea nimic;* Oriîncotro şi-a rotit privirea, *n-a primit nici un semn de încurajare.*

CONCESIVE CU NUANŢĂ CONDIŢIONALĂ

1. DEFINIŢIE

La concesivă cu nuanţă condiţională caracterul piedicii este ipotetic (presupus).

2. PRIN CE SE INTRODUCE

2.1. *CONJUNCŢII SUBORDONATOARE*

- *dacă* şi *de* (cu aceeaşi valoare): Dacă (de) voi nu mă vreţi, *eu vă vreau;*
- *să*: Să-i dai oricît, *el nu va pleca acolo.*

2.2. *LOCUŢIUNI CONJUNCŢIONALE SUBORDONATOARE*

- *chiar dacă, chiar de, chiar să, măcar de, măcar să, măcar dacă, şi de, şi dacă, nici de, nici dacă:* Chiar de l-ai ruga, *tot nu te-ar ajuta; Nu merge acolo,* măcar să-l omori; Nici dacă îl implori, *nu te ajută.*

PENTRU AMBELE CATEGORII DE CONCESIVE

1. CORELATIVE ÎN REGENTĂ

Propoziţiile concesive au în regente, în calitate de corelative, adverbele: *tot, totuşi* (Chiar dacă-l rogi, tot/ totuşi *nu te ajută*) şi locuţiunea adverbială cu toate acestea = *cu toate astea* (Deşi îl înjuri, cu toate acestea *nu se supără*).

2. TOPICA

Concesivele stau, de obicei, înaintea regentei: **Cu toate că îi este frig,** *nu se îmbracă gros.*

Cînd se insistă asupra regentei, concesiva îi urmează acesteia: *Nu a ripostat,* **deşi a fost certat.**

3. PUNCTUAŢIA

Propoziţia concesivă se desparte prin virgulă de regentă, indiferent dacă stă înaintea regentei, sau după ea: **Deşi plouă,** *pleacă; Pleacă,* **deşi plouă.**

Propoziţia concesivă intercalată se separă prin pereche de virgule: *Vremea,* **oricît a fost de rea,** *nu l-a speriat.*

4. CONFUZII CU ALTE SUBORDONATE

4.1. CIRCUMSTANŢIALE DE MOD

Cînd sînt introduse prin locuţiunea conjuncţională *fără să* (*Vine* **fără să-l cheme;** *S-a supărat,* **fără să-i zici nimic; Fără să se fi anunţat,** *a intrat în sală*), pentru că:

- se pune greşit întrebarea *cum*;
- nu se ştie că *fără să* este identică aici cu *deşi*;
- se pierde din vedere că în regentele subordonatelor respective se pot introduce adverbele corelative ale concesivelor, uneori cu schimbarea topicii: **Fără să-l chemi, totuşi** *vine;* **Fără să-i zici nimic, tot** *s-a supărat;* **Fără să se fi anunţat, totuşi** *a intrat în sală.*

4.2. CONDIŢIONALE

Cînd sînt introduse prin:

a) conjuncţiile *dacă* şi *de*, propoziţiile subordonate fiind denumite, în manuale, concesive cu nuanţă condiţională (ele au şi alte elemente de legătură): **Dacă voi nu mă vreţi,** *eu vă vreau;* **De-l ajuţi, de nu-l ajuţi,** *se supără;* **De-i dai orice,** *nu vine la voi;* confuzia apare deoarece se neglijează că:

- conjuncţiile *dacă* şi *de* se pot substitui cu *deşi*;
- în regentele subordonatelor respective pot fi introduse corelativele *tot* şi *totuşi*: **Dacă voi nu mă vreţi,** *eu* **totuşi** *vă vreau;* **De-l ajuţi, de nu-l ajuţi,** *tot se supără;* **De-i dai orice, totuşi** *nu vine la tine;*

> *NOTĂ.* Pentru a nu crea confuzii în depistarea subordonatelor concesive şi condiţionale, în situaţii ca cele de mai sus, s-ar putea renunţa, cel puţin în manualele şcolare, la menţionarea acestei nuanţe.

b) locuţiunile conjuncţionale *şi de, şi dacă, nici de, nici dacă*: ***Şi dacă-l chemi,*** *tot nu vine;* **Nici de-l înjuri,** *nu se supără,* întrucît nu se ştie că grupurile *şi de, şi dacă, nici de, nici dacă* sînt locuţiuni conjuncţionale, ele fiind separate şi în analiza sintactică.

4.3. CIRCUMSTANŢIALE DE LOC, DE TIMP ŞI DE MOD

Cînd se introduc prin adverbe nehotărîte compuse cu *ori-*: *oricînd, oriunde, oricum,*

oriîncotro, oricît: Oricînd va suna, *să nu te superi;* Oriunde/ oriîncotro va merge, *nu va fi primit;* Oricum vei face, *el nu va fi mulţumit;* Oricît te vei strădui, *nu-l vei putea întrece.* În favoarea interpretării lor drept concesive pledează:

- posibilitatea înlocuirii adverbelor respective prin conjuncţia *deşi*;
- posibilitatea apariţiei în regentă a adverbelor corelative *tot* şi *totuşi*: Oricînd te va suna, totuşi *să nu te superi;* Oriunde va merge, tot *nu va fi primit;* Oricum vei face, *el* tot *nu va fi mulţumit;* Oricît te vei strădui, totuşi *nu-l vei putea întrece.*

PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ CONSECUTIVĂ

1. DEFINIŢIE

Este subordonata care exprimă rezultatul (urmarea) acţiunii despre care s-a vorbit în regentă.

Are ca regenţi în regentă:

- verbe şi locuţiuni verbale: *A mîncat,* că s-a îmbolnăvit; *Soarele stătu pe loc,* încît trei zile n-a fost noapte - *Gramatica,* II, p.314;
- adjective: *E aşa de frumoasă,* de nu te poţi apropia de ea;
- adverbe: *A lucrat destul,* ca să-i asigure un viitor sigur.

2. ÎNTREBĂRI

Răspunde la întrebarea *ce urmare are faptul că.*

3. PRIN CE SE INTRODUCE

3.1. CONJUNCŢII SUBORDONATOARE

- *încît* (specifică propoziţiei consecutive: *A mîncat atîta,* încît s-a îmbolnăvit), *că (Sînt aşa de mulţi,* că nu încap în sală), *de (E aşa de mic,* de abia se vede), *să (Sînt prea mulţi,* să mai încapă şi alţii) şi *ca să (E prea frig,* ca să poţi ieşi afară).

3.2. LOCUŢIUNI CONJUNCŢIONALE SUBORDONATOARE

- *încît să (A procedat în aşa fel,* încît să nu observe nimeni nimic), *de să (Aşa procedează,* de să te minunezi, *nu altceva), decît să (Într-una îl ardea cu şfichiul limbii,* decît să turbe băiatul, *nu alta* - *Gramatica,* II, p.316 - are caracter regional); *pentru ca (...) să (E prea deştept,* pentru ca să te creadă);
- alături de locuţiunile de mai sus, se mai pot întrebuinţa şi grupurile *aşa că, aşa încît, astfel că, astfel încît,* cu condiţia ca în faţa adverbelor *aşa* şi *astfel* să apară virgula: *A stat foarte mult acolo,* aşa că soţia lui s-a supărat; *Vorbea foarte tare,* astfel încît spectatorii au fost obligaţi *să-i atragă atenţia.*

4. CORELATIVE ÎN REGENTĂ

Propoziţiile consecutive au corelative în regente:

a) adverbe: *atît* şi *aşa,* urmate de prepoziţia (postpoziţia) *de* (*Este* aşa de înalt, că nu încape pe uşă), *astfel (A procedat* astfel, încît să nu poată fi acuzat de nimeni), *pînă acolo (A mers* pînă acolo, încît a negat *ce a spus înainte), pînă într-atîta* (Pînă într-atîta

au întrecut măsura, **încît toți s-au supărat**), *prea (Sînt* **prea** *mulți*, **ca să încapă în sală**);

b) *așa* (adjectiv invariabil) precedat de *în* și urmat de substantivele *fel, chip: în așa fel, în așa chip (A lucrat* **în așa fel, încît să nu lase urme**), substantivele au funcția sintactică de complemente circumstanțiale de mod, iar *așa*, de atribut adjectival.

c) pronumele și adjectivul nehotărît *atît(a), atîta, atîția, atîtea (A venit* **atîta** *lume*, **că nu a încăput în sală; Atîția** *bani are*, **încît nu știe** *ce să facă cu ei; Au venit* **atîția, de nu au avut locuri**); au diverse funcții sintactice și funcția de atribut adjectival pronomial (cînd sînt adjective pronominale).

5. TOPICA

Propozițiile consecutive stau întotdeauna după regente.

6. PUNCTUAȚIA

Propozițiile consecutive se despart prin virgulă de regente.

7. CONFUZII CU ALTE SUBORDONATE

Propozițiile consecutive pot fi luate, greșit, drept circumstanțiale de scop, cînd se introduc prin conjuncțiile *să, ca să* și locuțiunea conjuncțională *pentru ca să*, exprimînd consecințe posibile dar neîndeplinite. Ca să fie introduse prin acestea, consecutivele au, obligatoriu, în regentă corelative adverbiale: *prea, destul, așa, atît, acolo (E* **prea** *inteligent*, **ca să te creadă**; *Fructele nu-s* **destul** *de coapte*, **pentru ca să fie mîncate**; *Ei nu-s* **așa de / atît de** *puternici*, **ca să reziste la acest efort**; *N-a ajuns* **pînă acolo**, **să fie de acord cu tine**) și pronumele sau adjectivul pronominal nehotărît: *atît, atîta, atîția, atîtea (Ei / ele nu-s* **atîția / atîtea, ca să formeze o grupă**; *N-a întîrziat* **atîta, să mă supăr pe el**; *N-ai* **atîta** *marfă*, **pentru ca să deschizi un magazin**).

Subordonate ca cele de mai sus se consideră, greșit, circumstanțiale de scop din cauza lui *ca să* și *pentru ca să*, despre care se crede că introduc întotdeauna numai asemenea subordonate și din cauza acțiunii neîndeplinite pe care o exprimă.

În toate cazurile, *ca să* și *pentru ca să* sînt substituibile cu *încît*: *Ei nu-s atîția,* **încît să formeze o grupă**; *El nu-i așa de puternic,* **încît să reziste la acest efort**; *Fructele nu-s așa de coapte,* **încît să fie mîncate** etc.

*ALTE PROPOZIȚII SUBORDONATE**

PROPOZIȚIA COMPLETIVĂ DE AGENT

1. DEFINIȚIE

Este propoziția care determină verbe (*A fost văzut* **de cine era acolo**), reflexive pasive (*Se vede* **de oricine dorește** *că pe masă nu este nimic*), participii pasive (*Acesta este un lucru dovedit* **de ce a urmat**) și care îndeplinește rolul unui complement de agent pe lîngă acestea.

---

* Care nu sînt cuprinse în manualul de clasa a VIII-a.

2. PRIN CE SE INTRODUCE

2.1 PRONUME ŞI ADJECTIVE RELATIVE

Pronumele relative sînt precedate de prepoziţiile *de* şi *de către*: *Ei au fost observaţi* de cine era acolo/ de care / de cîţi / de cîte fete au venit; *Aceste lucruri au fost confirmate* de ce a urmat, *A fost salutat* de cîţi copii au venit.

2.2. PRONUME ŞI ADJECTIVE NEHOTĂRÎTE COMPUSE CU ORI-

Pronumele sînt însoţite de aceleaşi prepoziţii: *oricare, orice, oricine, oricîţi, oricîte: Va fi criticat* de oricare / oricine va fi acolo, *Va fi acceptat* de către oricîţi / de către oricîte vor veni; *Va fi aprobat* de oricîţi oameni vor fi acolo.

NOTĂ. Pronumele relative şi nehotărîte care introduc subordonatele completive de agent au funcţie sintactică dublă:

- faţă de verbele din regente ele sînt complemente de agent, iar în subordonate ele au funcţie de subiecte: în *A fost ajutat de cine era cu el, de cine* este complement de agent faţă de *a fost ajutat* şi subiect în subordonata *de cine era cu el.*

3. TOPICA

Propoziţiile completive de agent stau întotdeauna după regente.

4. PUNCTUAŢIA

Nu se despart prin virgulă de propoziţiile regente.

PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ INSTRUMENTALĂ

1. DEFINIŢIE

Este propoziţia subordonată care arată mijlocul (instrumentul) prin care se realizează acţiunea verbului din regentă şi este echivalentă cu un complement instrumental.

2. PRIN CE SE INTRODUCE

2.1. PRONUME ŞI ADJECTIVE RELATIVE

Scrie cu ce se poate, *A avansat* prin cîte cunoştinţe a avut.

2.2. PRONUME NEHOTĂRÎTE COMPUSE CU ORI-

Scrie cu orice are la îndemînă.

2.3. CONJUNCȚII

Mai rar, prin conjuncția *de*: *Știa că a făcut un păcat* **de a călcat moșia slutului** (după *Gramatica*, II, p.318).

2.4. LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE

- *fără să, fără ca să: A salutat* **fără să / fără ca să-și scoată pălăria** (Mioara Avram, *Gramatica*, p.358).

3. TOPICA

Propozițiile instrumentale stau întotdeauna după regente.

4. PUNCTUAȚIA

Nu se despart prin virgulă de regente.

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ SOCIATIVĂ

1. DEFINIȚIE

Este subordonata care arată cine însoțește subiectul (*El a plecat* **cu cîți erau acolo**) sau complementul direct (*A cumpărat casa* **cu ce era în ea**) și ține locul unui complement sociativ.

2. PRIN CE SE INTRODUCE

2.4. PRONUME ȘI ADJECTIVE RELATIVE

Pronumele relative sînt însoțite de prepoziția *cu* și de locuțiunile *împreună cu, laolaltă cu: Vine* **cu care / cu cine era acolo**; *A venit* **împreună cu cîți oameni i s-au alăturat**; *A venit* **cu ce avea la el**.

2.5. PRONUME NEHOTĂRÎTE COMPUSE CU ORI-

Ele sînt precedate de *cu* sau *împreună cu*: *Vine* **cu oricine / cu oricare i se alătură**.

Varianta negativă a propoziției sociative se introduce prin pronume precedate de prepoziția *fără*: *A venit* **fără cine l-a ajutat**.

3. TOPICA

Stau întotdeauna după regente.

4. PUNCTUAȚIA

Nu se despart prin virgulă de acestea.

PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ DE RELAŢIE

1.DEFINIŢIE

Este propoziţia subordonată care indică un obiect sau o acţiune la care se limitează afirmaţia din regentă şi corespunde coplementului de relaţie.

2. PRIN CE SE INTRODUCE

2.1. PRONUME RELATIVE

Pronumele relative sînt precedate de prepoziţii sau de locuţiuni prepoziţionale: *Nu avem nimic de comentat* în legătură cu ce / relativ la ce / despre ce ai zis tu; Relativ la cine te însoţeşte *n-avem obiecţii; Nu ne pronunţăm* în legătură cu cîţi te vor însoţi.

2.2. SE CONSTITUIE DIN EXPRESII

Aceste expresii sînt: *cît priveşte, în (ceea) ce priveşte:* Cît priveşte comportarea ta / în ceea ce priveşte comportarea ta, *n-avem nimic de zis.*

2.3. CONJUNCŢII SUBORDONATOARE

- *dacă* şi *de*: *Să cercăm vinul* dacă / de-i bun -după *Gramatica*, II, p.320.

3. TOPICA

Propoziţiile circumstanţiale de relaţie introduse prin pronume relative pot sta atît după regente, cît şi înaintea lor: În legătură cu ce ai zis tu, *nu ne pronunţăm / Nu ne pronunţăm* în legătură cu ce ai zis tu.

4. PUNCTUAŢIA

Propoziţiile de relaţie aşezate înaintea regentelor se despart prin virgulă de acestea.

PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ OPOZIŢIONALĂ

1. DEFINIŢIE

Este propoziţia subordonată al cărei sens se opune conţinutului regentei.

2. CLASIFICARE

2.1. OPOZIŢIONALE PROPRIU-ZISE

- locuţiunea conjuncţională *în loc să:* În loc să vină, *pleacă;*
- prin pronume relative precedate de locuţiunea *în loc de:* În loc de cine s-a anunţat,

- *au venit și alții;* În loc de cîți erau *pe listă, au venit doi.*

2.2. OPOZIȚIONALE FALSE

Acesta se subdivid în:
- condiționale: Dacă eu am douăzeci de ani, *atunci el are treizeci și cinci;*
- temporale: *Anul trecut a fost secetă,* în timp ce în acest an a plouat;
- locale: Unde pînă ieri erau mari prieteni, *azi sînt dușmani;*
- finale: *Ieșim dintr-o sală,* pentru ca să intrăm în alta;
- modale: *Mergem,* fără să știm unde vom ajunge.

3. TOPICA

Propozițiile opoziționale introduse prin *în loc să* stau în fața regentei. Falsele opoziționale stau întotdeauna după regentă.

4. PUNCTUAȚIA

Ele se despart prin virgulă de regente.

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CUMULATIVĂ

1. DEFINIȚIE

Este propoziția subordonată căreia i se adaugă un fapt exprimat în regentă.

2. PRIN CE SE INTRODUCE

Se introduce prin locuțiunile conjuncționale *pe lîngă că, după ce că, în afară că, plus că* (Pe lîngă că e obraznic, *mai face și pe grozavul;* După ce că n-a învățat, *mai vrea și notă mare,* În afară că era înaltă, *mai era și foarte slabă; Afară e frig,* plus că mai și suflă vîntul - după *Gramatica,* II, p.337).

3. CORELATIVE ÎN REGENTĂ

Propozițiile cumulative au în regente adverbe corelative: *mai...și* (vezi mai sus), *apoi* (Pe lîngă că era curat, apoi *obișnuia să se îmbrace elegant* - după *Gramatica,* II, p.337), *apoi mai...și* (Pe lîngă că n-are bani, apoi mai *face* și *pe fudulul*).

4. TOPICA

Propozițiile cumulative, cu excepția celor introduse prin *plus că,* stau înaintea regentei.

BCU IAȘI - FILOLOGIE UNIVERSITY LIBRARY

5. PUNCTUAȚIA

În afară de cumulativele introduse prin *plus că*, celelalte se despart prin virgulă de regente.

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE EXCEPȚIE

1. DEFINIȚIE

Este propoziția subordonată care exprimă un raport de excepție față de regenta ei.

2. PRIN CE SE INTRODUCE

2.1. LOCUȚIUNE CONJUNCȚIONALĂ

- *în afară că:* **În afară că se plimbă,** *nu face alceva.*

2.2. CONJUNCȚII

Conjuncții precedate de adverbul *decît: N-a zis altceva* **decît că n-are bani;** *N-avea altceva de făcut* **decît să se plimbe.**

2.3. PRONUME RELATIVE

Pronume relative precedate de adverbul *decît: Nu telefonează altcuiva* decît cui trebuie să stea, *N-au venit alții* **decît care au fost anunțați,** *Nu vorbesc cu altcineva* **decît cu care mă cunosc.**

2.4. ADVERBE RELATIVE

Adverbe relative precedate de adverbul *decît: Nu merge altundeva* **decît unde cunoaște drumul,** *Nu procedează altcumva* **decît cum vrea el.**

3. EXCEPȚIA EXPRIMATĂ

Propozițiile de excepție exprimă excepția față de:

- subiect: *Nu vin* **alții decît care au fost anunțați;**
- complement direct: *Nu face* **altceva decît să se plimbe;**
- complement indirect în dativ (*Nu-i explic* **altcuiva decît cui n-a înțeles**) și acuzativ (*Nu vorbesc cu* **altcineva decît cu cine stau în bancă**);
- complemente circumstanțiale de loc (*Nu merge* **altundeva decît unde i-ai spus**), de timp (*Nu vine* **altcîndva decît cînd îl chem**), de mod (*Nu procedează* **altfel decît cum l-ai învățat**).

Toate aceste părți de vorbire ar putea fi considerate și corelative ale propozițiilor de excepție.

4. TOPICA

Propozițiile de excepție stau întotdeauna după regente.

5. PUNCTUAȚIA

Ele nu se despart prin virgulă de acestea.

PROPOZIȚIA PREDICATIVĂ SUPLIMENTARĂ

1. DEFINIȚIE

Este propoziția subordonată care exprimă o acțiune simultană cu acțiunea regentei, acțiune care se referă la:
- subiect: Ei *se aud* cum trec pe stradă;
- complement direct: Îl *știu* că umblă elegant;
- complement indirect: *Mă gîndeam* la ei cum erau absorbiți de film - după *Gramatica*, II, p.340.

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

2. PRIN CE SE INTRODUCE

2.1. CONJUNCȚII

- *că* și *să*: *Îl știu* că este inteligent, *Nu-l știam* să sufere prea mult.

2.2. PRONUME ȘI ADJECTIVE RELATIVE

Îl știu cine este, *Îl știu* ce poate, *L-ai văzut* cîte parale face, *O cunosc* la cîte se pretează.

2.3. ADVERBE RELATIVE

Îl văd unde merge, *Îl știu* cum procedează, *Am lăsat casa* precum era altădată.

3. TOPICA

Propozițiile predicative suplimentare stau întotdeauna după regente.

4. PUNCTUAȚIA

Nu se despart prin virgulă de acestea.

BCU IAȘI CENTRALA UNIVERSITY LIBRARY

INDICAȚII PRIVIND ÎMPĂRȚIREA FRAZEI ÎN PROPOZIȚII [119]

Etapele care trebuie parcurse în analiza sintactică a unei fraze (analiza sintactică a propozițiilor) sînt următoarele:

1. SUBLINIEREA PREDICATELOR

Sublinierea predicatelor verbale se poate face cu o linie, iar a celor nominale, cu două linii.

2. NUMEROTAREA

Numerotarea lor în ordinea în care apar în frază.

3. MARCAREA ÎNCEPUTULUI SUBORDONATELOR

Stabilirea începutului subordonatelor se face printr-o paranteză colțuroasă ([), orientată spre dreapta. Pentru a cunoaște cu exactitate începutul subordonatelor, trebuie să se știe foarte bine prin ce se introduc acestea, adică:

- conjuncții subordonatoare;
- locuțiuni conjuncționale subordonatoare;
- pronume relative cu sau fără prepoziții și adjective relative;
- pronume și adjective nehotărîte compuse cu *ori-;*
- adverbe relative cu sau fără prepoziții;
- adverbe nehotărîte compuse cu *ori-* (A se vedea listele lor la partea de *Morfologie* și la partea de *Sintaxă*, cap. *Realizarea raportului de subordonare*, subcapitolul *Subordonarea prin joncțiune*).

Toate apar sub numele de *cuvinte subordonatoare = cuvinte de legătură = cuvinte relaționale = elemente introductive = conective.*

În legătură cu marcarea începutului subordonatelor (identificarea cuvintelor subordonatoare) se impun cîteva precizări:

a) există situații cînd apar două elemente subordonatoare unul lîngă celălalt (*A spus [că [după ce va pleca de aici va rezolva problemele*), deci cînd avem două începuturi de subordonate;

b) în alte situații, elementele subordonatoare sînt apropiate, între ele existînd unul sau mai multe cuvinte (*L-am întrebat [dacă restaurantul [unde mănîncă este de categoria întîi*), unde iarăși vom avea două începuturi de subordonate;

c) să fim atenți la situațiile în care *să* nu este cuvînt subordonator (nu este conjuncție), deci nu vom marca început de subordonată, și anume:

- cînd conjunctivul are valoare imperativă, optativă, exclamativă etc.: *Să stai aici și să nu te miști pînă voi veni eu;*
- cînd conjunctivul intră în viitorul zis popular: *El o să meargă / are să meargă mîine la cinema;*
- cînd *să* intră în structura unor locuțiuni conjuncționale (*fără să, înainte să, pentru ca să*) și conjuncția compusă *ca să;*
- cînd subordonatele care au verbul la conjunctiv se introduc prin elemente specifice: *N-a spus [cînd să venim, Nu știe [cum să rezolve problema;*

d) există elemente subordonatoare precedate în subordonată de substantive (*Nu știu [în casa căruia ai intrat, Omul [în casa căruia am intrat este inginer*) sau de locuțiuni prepoziționale de genitiv, care seamănă perfect cu substantivele precedate de prepoziții (*N-a spus [în fața căruia s-a așezat, Clădirea [în dreptul căreia te-ai oprit este nouă*), cazuri în care subordonata începe cu substantivele precedate de prepoziții și cu locuțiunile prepoziționale, ca mai sus;

e) uneori grupuri analizabile se iau drept locuțiuni conjuncționale subordonatoare, grupuri care, de cele mai multe ori, sînt alcătuite din substantive articulate + conjuncții subordonatoare (*dat fiind faptul că ..., în cazul că..., cu condiția să...*), dar și din locuțiuni verbale + conjuncții (*avînd în vedere că...*);

f) există cazuri în care un element subordonator trebuie subînțeles: *A spus [că vine și [pleacă repede* va fi *A spus [că vine și [că pleacă.*

4. MARCAREA SFÎRȘITULUI SUBORDONATELOR

Marcarea sfîrșitului subordonatelor se face tot printr-o paranteză colțuroasă orientată spre stînga]: *A spus [că va veni].*

Și aici se impun cîteva observații:

a) Trebuie să fim atenți la delimitarea exactă a propozițiilor intercalate: *Zilnic, [după ce se scoală], face sport.*

b) Aceeași propoziție subordonată poate avea mai multe propoziții intercalate, subordonată care trebuie identificată cu grijă: *S-a întîlnit cu un om [care are bani [ca să împrumute], mașini [care au costat puțin] și prieteni] [la care poate] [să doarmă].*

c) În cazul în care există două elemente subordonatoare alăturate sau apropiate, trebuie să fim atenți la identificarea subordonatei care începe cu primul element subordonator: *Spune-i [că [dacă nu vine] mă supăr pe el]; L-am avertizat [că acolo [unde merge el] este frig].*

d) Există subordonate care se compun numai din elementul subordonator, predicatul ei fiind subînțeles: *Mi-a spus [unde], [cînd] și [cum va merge] = Mi-a spus [unde va merge], [cînd vaa merge] și [cum va merge].*

NOTĂ. Elementele introductive pentru subordonate fac parte integrantă din acestea.

5. DELIMITAREA PRINCIPALELOR

Delimitarea principalelor se face prin linii verticale: */A intrat/, /a zis/ [că este grăbit]și / a ieșit repede/.*

a) Aceeași principală poate avea mai multe intercalări, ceea ce presupune atenție în delimitarea ei corectă: */El și-a vîndut mașina [cu care făcea piața],* **apartamentul** *[care l-a moștenit de la bunici]* **și garajul**/ *[unde își ținea mașina].*

b) Propozițiile care urmează după două puncte în vorbirea directă se consideră principale și nu secundare: */M-a întrebat furios/: /unde stai ?/*

NOTĂ. Numai propozițiile apozitive se consideră, în asemenea situații, subordonate: */I-a spus un lucru/: [să stea acolo pînă vine el].*

6. SCHEMA FRAZEI

Exemplificăm cu fraza:

/ Băiatul nu[1] **știe** *mult /, -(zise*[2] *el în sfîrșit) - dar / îl* **primesc** *[3] /, [fiindcă*[4] *e* **feciorul** *dumitale], și [dacă* **va fi silitor**[5]*], [are să* **treacă**[6] *examenul].*

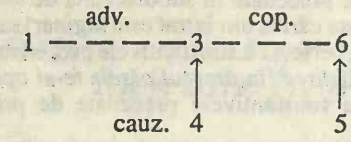

a) Propozițiile principale incidente nu se pun în schemă.

b) Conjuncțiile coordonatoare - indiferent dacă coordonează propoziții principale sau propoziții subordonate - nu fac parte din aceste propoziții, ele rămînd între semnele care marchează sfîrșitul unei propoziții și începutul alteia.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NOTE

1. Vezi şi D. Nica, *Teoria părţilor de vorbire. Cu aplicaţii la adverb*, Editura Junimea, Iaşi 1988.

2. Vezi şi D.D. Draşoveanu, *Observaţii asupra cuvintelor relaţionale*, în "Cercetări de lingvistică",XIII, 1968, nr. 1, p. 19-32; Iorgu Iordan, Valeria Guţu Romalo şi Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Editura Ştiinţifică, Bucuresti, 1967, p.67-68; Th Hristea (coordonator), *Sinteze de limba română*, Editura Albatros, Bucuresti, 1984, p.198-199 (în continuare: Th Hristea, *Sinteze*); Mioara Avram, *Gramatica pentru toţi*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1986, p.19-20 (în continuare: Mioara Avram, *Gramatica*); D. Nica, *op. cit.*, p.61.

3. În legătură cu altă interpretare a acestor verbe, vezi G.G. Neamţu, *Despre auxiliare.Cu privire specială la* **a fi**, în "Cercetări de lingvistică " XIV,1971, nr 2, p. 355-363.

4. Semnul > are valoarea " se transformă în ", "devine".

5.Mioara Avram, *Gramatica*, p.25. Referitor la clasificarea categoriilor gramaticale, vezi D.D. Draşoveanu, *Categoriile gramaticale de relaţie şi de opoziţie ale limbii române*, în "Cercetări de lingvistică",XX, 1975, nr. 1, p. 67-81.

6.Vezi şi Iorgu Iordan şi Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucuresti,1978, p.390(în continuare : Iordan - Robu : *LRC*); într-o accepţiune mai restrînsă, declinarea este considerată *totalitatea formelor rezultate din trecerea prin cele cinci cazuri, la singular şi la plural* (mai cu seamă a unui substantiv), definiţie care apare în manualele scolare,precum şi în unele lucrări de specialitate.

7. Va face excepţie *cazul* care va fi descris în complexitatea lui, fiind categoria gramaticală cea mai importantă pentru părţile de vorbire flexibile, mai puţin pentru verb, care, după cum se ştie, nu o are.

8. După *Gramatica limbii române*, vol.I, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Academiei RSR, 1963, p.217-223 (în continuare :*Gramatica*,I).

9. Divizarea modurilor personale în *predicative* şi *nepredicative* poate crea confuzii vizavi de clasificarea verbelor în *predicative* (care formează singure predicatul verbal al propoziţiei) şi *nepredicative* (= *copulative*) care nu pot forma singure predicatul propoziţiei, ci numai cu ajutorul unui nume predicativ.

10. Conjunctivul prezent şi infinitivul prezent, deşi sînt formate din două cuvinte, nu trebuie considerate timpuri compuse, întrucît *să* (de la conjunctivul prezent) şi *a* (de la infinitivul prezent) sînt doar mărci (cuvinte golite de sens) ale acestor timpuri.

11. Prin *subiectul gramatical* se înţelege subiectul care întotdeauna stă în cazul nominativ, prin aceasta opunîndu-se *subiectului logic* (complementul de agent) care urmează după verbe la diateza pasivă şi stă în cazul acuzativ.

12.Vezi Mioara Avram, *Gramatica*, p.157.

13. Pentru definirea fiecărui grad de comparaţie, vezi *ADJECTIVUL*. A se vedea şi Gh. D. Trandafir, *Probleme controversate de gramatică a limbii române*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1982, p. 13-27.

14. În legătură cu această categorie gramaticală vezi şi D.D.Draşoveanu, *O clasificare a cazurilor cu aplicare în problema posesivelor*, în "Cercetări de lingvistică", XIV, 1969, nr.1.p.77-83 şi *Nominativul şi acuzativul - schiţe sintactice cu adnotări*, în"Cercetări de lingvistică",XXVII, 1982, nr.1, p.37-47.

15. Topica inversată, care impune raportului sintactic direcţia de la stînga la dreapta (*harnicul copil, ai mei colegi, fiecare elev*), este un fapt puţin răspîndit în limba română, care nu schimbă caracterul relaţiei sintactice aşa cum o prezentăm noi.

16. Semnul < are valoarea "determină", "este subordonat".

17. Mioara Avram, *Gramatica*, p. 25.

18. Vezi pentru aceasta şi D.D.Draşoveanu, *Nominativul şi acuzativul....*, p.39.şi G.G. Neamţu, *Elemente de analiză gramaticală*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989, p.258-259 (în continuare: G.G. Neamţu, *Elemente*). Pentru o tratare exhaustivă a apoziţiei, vezi Viorel Hodiş, *Apoziţia şi propoziţia apozitivă*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1990.

19. Semnul / are semnificaţia "sau ".

20. Pentru atributul din cel de-al doilea exemplu, vezi Mioara Avram, *Gramatica*, p.46.

21.Vezi şi Gheorghe Constantinescu - Dobridor, *Mic dicţionar de terminologie lingvistică*, Editura Albatros, Bucureşti,1979 s.v. *morfem.*

22. Vezi şi I. Coteanu şi Angela Bidu -Vrănceanu, *Limba română contemporană*, vol II. *Vocabularul*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti 1975, p. 137; *Limba română. Manual pentru clasa a V-a*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1990, p.19; (în continuare : *Manual, V*).

23. Vezi *Manual, V*, p.19:Th Hristea, *Sinteze*, p. 2o7; Gh. Constantinescu-Dobridor, *op. cit.*,s.v. *radical.*

24. Th Hristea, *Sinteze*, p. 207.

25. Vezi Iordan- Robu, *LRC*, p. 353.

26. Th. Hristea, *Sinteze*, p.73-97.

27. Pentru alte deosebiri dintre substantivele comune şi cele proprii, vezi D. Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Numele şi pronumele. Adverbul*, Editura Junimea, Iaşi1987, p.35-38; Al Toşa. *Elemente de morfologie*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1983, p.35-44.

28. Vezi *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (*DOOM*), Editura Academiei RSR, Bucureşti,1982, p.XXVIII-XXXIII şi *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, ediţia a IV-a, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1983, p.27-30.

29. Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti 1974, p.33.

30. Vezi şi *Formarea cuvintelor în limba română. Prefixele*, Editura Academiei RSR, 1978.

31. Vezi o listă a principalelor prefixe ale limbii române şi în *Limba română. Manual pentru clasa aVI-a*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1991, p.36 (în continuare: *Manual, VI*).

32. Vezi şi articolele noastre *Despre substantivarea pronumelui în limba română*, în "Limbă şi literatură",III, 1986, nr.2, p. 286-291 şi *Despre substantivarea adverbului în limba română*, în "Cercetări de lingvistică", 1986, nr.1.p.85-91.

33. Pentru compunerea cuvintelor în limba română (inclusiv a substantivelor), vezi *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1970, p. 32-129.

34. Elementele de compunere sînt segmente grafice sau fonice, fără independenţă în limba română, care au sens lexical (exprimă deci ceva) şi provin (au fost desprinse) din părţi de vorbire împrumutate din alta limbi, care, la rîndul lor, au preluat aceste segmente, de cele mai multe ori, din limba greacă veche, dar şi din latină: *bio-* "viaţă", din *biologie*; *geo-* "pământ", din *geologie*. Pentru exemple, vezi Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*, Editura Albatros, Bucureşti,1982.

35. Vezi articolul nostru *Substantive compuse prin juxtapunere*, în "Limbă şi literatură ", III-IV, 1991, p.246-253.

36. Pentru aceeaşi opinie, vezi şi P. Zugun, *Definiţia compunerii*, în "Limba română" XXXIV, 1985, nr.3; p..258.

37. După *DOOM*, p. XXIV-XXVIII.Vezi şi G. Beldescu, *Ortografia actuală a limbii române*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, p.172-182.

38. Vezi *Gramatica*, I, p. 58-59 ; Iordan-Robu, *LRC*, p. 371.

39. Referitor la această problemă, a se vedea Valeria Guţu Romalo, *Structura morfologică a limbii române. Substantiv, adjectiv, verb*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1968, p. 61-77.

40. Prin *i nesilabic* se înţelege faptul că sunetul vocalic respectiv nu generează în jurul lui o silabă, calitate prin care se opune unui sunet vocalic *silabic* care generează în jurul lui o silabă: *pomi*, nu *po-mi*, dar *mi-ni-stru, mi-ni-ştri.*

41. Florica Dimitrescu, *op. cit.*, şi *Dicţionarul explicativ al limbii române. Supliment* (*DEXS*),Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1988.

42. *Gramatica*,I, p. 62-63.

43. Manual, VI, p. 81.

44. *Gramatica, I*, p. 82: Mioara Avram, *Gramatica*, p.49.

45. *Limba română. Gramatică. Manual pentru clasa aVII-a*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1989, p. 24-26.

46. După *Îndreptar*....., p. 17-18.

47. Grigore Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*, Edituran Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.

48. Unele lucrări de specialitate includ în clasa articolului numai articolul hotărît şi nehotărît (ele făcînd parte din categoria determinării): Valeria Guţu Romalo, *op. cit.*, p.77-81; Ion Coteanu (coordonator), *Limba română contemporană*, vol. I, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974, p. 167-169; D. Irimia, *op. cit.*, p. 52-59. În alte lucrări articolul posesiv şi cel adjectival sînt incluse în clasa pronumelui: G.G.Neamţu, *Despre calitatea de pronume a lui cel (cea,cei, cele)*, în "Cercetări de lingvistică ", XV, 1970, nr.2 p. 313-322 şi Th. Hristea, *op. cit.*, p.220.

49. Valeria Guţu Romalo, *op. cit.*, p.77-81.

50. Pentru alte detalii, vezi G.G. Neamţu, *În problema "articolului nehotărît" un, o*, în "Studia", Philologia, 1981,fasc. 1, p.26-33 şi *Elemente*, p. 52-54.

51. Pentru punctele *b* și *c*, vezi *Gramatica*, I, p.98-100.A se consulta și Leontin Ghergariu, *Articularea substantivelor după prepoziție în limba română*, în "Limbă și literatură",III, 1957,p. 91-114.

52. În interpretări mai noi, *-ule* de la vocativ este considerat desinență specială alături de -e (de la masculine) și de -o (de la feminine). Vezi Valeria Guțu Romalo,*op. cit.*, p.64.

53. Vezi și G.G. Neamțu, *Elemente*, p.59 Autorul consideră că *al, a, ai, ale* sînt articole posesive numai cînd sînt urmate de *meu, mea, mei, mele* etc.

54. G.G.Neamțu, *Elemente*, p.557.

55. După Valeria Guțu Romalo, *op. cit.*, p.106-107.

56. După *Îndreptar*, p.17-18.

57. Vezi și C. Milaș, *Dativul posesiv*, în "Cercetări de lingvistică", XXXVI, 1991, nr.2, p.67-75.

58. Vezi și G. Gruiță, *Observații asupra pronumelui posesiv*, în "Studia", 1969, nr.2, p. 143-146.

59. Mioara Avram, *Gramatica*, p. 133-134.

60. Pentru structura tuturor demonstrativelor compuse, vezi *Dicționarul explicativ al limbii române* (*DEX*), Editura Academiei RSR, București, 1975, s.v.

61. *Gramatica*, I, p. 183. Pentru alte opinii, vezi G.Gruiță, *Contribuții la studiul numeralului românesc*, în "Cercetări de lingvistică", XXXII,1987, nr.1, p. 21-30.

62. *Gramatica*,I,p.195.

63. Mioara Avram, *Gramatica*, p.174.

64. Gh. Constantinescu - Dobridor, *Morfologia*, p. 103.

65. *Gramatica*, I, p. 196.

66. Mioara Avram, *Gramatica*, p.112-113.

67. *Manual,VI*, p. 175. Vezi, pentru alte detalii referitoare la verb, D. Irimia, *Structura gramaticală a limbii române.Verbul*, Editura Junimea,Iași 1976 : Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa limbii române.I. Sintaxa grupului verbal*, București 1976; Ivan Evseev, *Semantica verbului*, Editura Facla, Timișoara, 1974.

68. Vezi Florica Dimitrescu, *Locuțiunile verbale în limba română*, București 1958.

69. Unele lucrări combină auxiliarul *a vrea* cu verbul *a voi*: *Gramatica*, I, p. 285; Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia*, p. 172.

70. În alte opinii, formele respective de auxiliar constituie indicativul prezent al verbului *a avea* : *Manual, V*, p. 183; Th. Hristea, *Sinteze*, p.243.

71. Vezi și Ștefan Hazy, *Predicate verbale compuse*, în "Cercetări de lingvistică ", X, 1959, nr. 2, p. 289-297.

72. În practica analizei gramaticale, elevii confundă, uneori, verbele nepredicative cu modurile nepredicative.

73. Exemplificăm cu *a citi:* "a parcurge un text,pronunțînd cuvintele sau nu pentru a lua cunoștință de cele scrise". Pentru modul infinitiv, vezi Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.

74. Vezi și *Gramatica*, I, p. 229.

75. Vezi și D. Irimia, *op. cit.*, p. 55.

76. Vezi Gh. Constantinescu-Dobridor, *Mic dicționar*, s.v. *timp* și D. Irimia, *op. cit.*, p. 55.

77. Maurice Grevisse, *Le bon usage, Dixième édition*, 1975, p. 606.

78. Ibidem, p.606.

79. Gh. Constantinescu-Dobridor, *Mic dicționar*, s.v. *conjugare.*

80. Pentru o clasificare, după alte criterii, a verbelor în conjugări, vezi Valeria Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 203-205.

81. Th. Hristea, *op. cit.*, p. 286; Valeria Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 211; Iordan-Robu, *LRC*, p. 492.

82. Maurice Grevisse, *op. cit.*, p. 617.

83. Vezi Iordan-Robu, *LRC*, p. 468.

84. După Grigre Brâncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 28-30.

85. În legătură cu adverbul, vezi Dumitru Nica, *Teoria părților de vorbire. Cu aplicații la adverb*, Editura Junimea, Iași, 1988.

86. *Gramatica*, I, p. 318.

87. Vezi Gh. N. Dragomirescu, *Adverbul și determinarea adverbială în limba română*, în "Limbă și literatură", IX, 1960, nr. 4, p. 33-40.

88. Mioara Avram, *Gramatica*, p. 186.

89. A se vedea și Fulvia Ciobanu, *Observații asupra prepozițiilor și locuțiunilor prepoziționale în limba română*, în " Studii de gramatică", II, 1955, p. 91-104.

90. După *Gramatica*, I, p. 421-430; Vezi și *Manual, VI*, p. 240-243.

91. Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, Editura Didactică și Pedagogică, București,1973, p. 11-14. Vezi și E. Vasiliu și Sanda Golopenția Eretescu, *Sintaxa transformațională a limbii române*,Editura Academiei RSR, București, 1969.

92. După *Gramatica limbii române*, vol. al II-lea, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Academiei RSR, București, 1963, p. 21-73 (în continuare; *Gramatica*, II).

93. Mioara Avram, *Gramatica*, p. 252.

94. *Gramatica*, II, p. 213-225.Vezi și Suzana Carmen Dumitrescu, *Coordonarea prin joncțiune în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979; Sabina Teiuș, *Coordonarea în vorbirea populară românească*, București, 1980.

95. Definițiile părților de propoziție sînt formulate după *Limba română. Gramatică. Manual pentru clasa a VIII-a*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992.

96. Vezi Iordan- Robu, *LRC*, p. 590.

97. Vezi Ștefan Hazy, *op. cit.*, și *Pentru o reinterpretare a verbelor modale*, în "Prodidactica", IV, 1986-1988, Cluj-Napoca, 1988, p. 32-48; P. Dumitrașcu, *În legătură cu predicatul multiplu și cel complex*, în "Cercetări de lingvistică ", 1964, nr. 1.

98. Mioara Avram, *Gramatica*, p.264.

99. Vezi *Gramatica*, II, p. 264

100. În legătură cu predicatul nominal, vezi G.G. Neamțu, *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

101. Vezi Sorin Stati și Gh. Bulgăr, *Analize gramaticale și stilistice*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p.92.

102. Vezi și Mircea Bertea, *Limba română pentru ciclul gimnazial și admitetrea în licee și școli profesionale*, partea I, Cluj-Napoca,1992, p.105; Elena Neagoe, *Observații asupra definiției verbului copulativ*, în "Cercetări de lingvistică", 1969, nr.1, p. 95-97.

103. Vezi Mircea Bertea, *op. cit.*, p. 153 și Th Hristea, *Sinteze*, p. 316.

104. În unele lucrări de specialitate grupurile verb copulativ la infinitiv+nume predicativ și verb copulativ la gerunziu + nume predicativ se analizează împreună : astfel, în *El are obligația de afi atent* și *Fiind bolnav, el n-a putut pleca azi, de a fi atent* și *fiind bolnav* sînt considerate, împreună,atribut adverbial (*de a fi atent*)și complement de cauză (*fiind bolnav*).

105. Vezi și G. G. Neamțu, *Elemente de analiză gramaticală*, p. 200-210.

106. Vezi G. Gruiță, *Acordul în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 433-115.

107. Vezi *Gramatica*, II, p. 109.

108. Mioara Avram, *Gramatica*, p. 281 și *Gramatica*, II, p. 109.

109. Vezi Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, în "Limba română", XIV, 1965, nr. 4, p. 415-428.

110. Pentru valorile atributului apozițional, vezi Viorel Hodiș, *Apoziția și propoziția apozitivă*, Editura Științifică, București, 1990.

111. Vezi *Gramatica*, I, p. 158; D.D. Drașoveanu, *O clasificare a cazurilor cu aplicare în problema posesivelor*, în "Cercetări de lingvistică", XIV, 1969, nr.1, p. 77-83; G.C. Neamțu, *Elemente*, p. 103-106.

112. Vezi și G. Gruiță, *op. cit.*, p. 115-147.

113. Vezi și Maria Vulișici Alexandrescu, *Complementul indirect și completiva indirectă*. Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 1975, p. 102-128; Mioara Avram, *Gramatica*, p. 302.

114. Vezi și *Gramatica*, II, p. 240-253.

115. În legătură cu *Propoziția subiectivă*, vezi și Ecaterina Teodorescu, *Propoziția subiectivă*, Editura Științifică, București, 1972.

116. Vezi și Viorel Hodiș, *op. cit.*

117. Vezi și Maria Vulișici Alexandrescu, *op. cit.*

118. Mioara Avram, *Gramatica*, p. 353.

119. Această metodă de segmentare apare pentru prima dată la D.D. Drașoveanu, *Elemente de analiză sintactică (Fraza)*, în volumul D.D. Drașoveanu, P. Dumitrașcu și M. Zdrenghea, *Analize gramaticale și stilistice*, Editura Științifică, București, 1966.

BIBLIOGRAFIE

cuprinzînd principalele lucrări (cărţi) de gramatică românească

Avram, Mioara, *Evoluţia subordonării circumstanţiale cu elemente joncţionale în limba română*, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1960.

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toţi*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1986.

Beldescu, G. şi Popescu, I., *Gramatica limbii române (cu noţiuni de vocabular şi fonetică)*. Manual pentru licee pedagogice, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1977.

Berceanu, B.B., *Sistemul gramatical al limbii române (reconsiderare)*, Editura Ştiinţifică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971.

Bulgăr, Gh., *Limba română. Sintaxă şi stilistică*, Bucureşti, 1968.

Ciompec, Georgeta, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie şi diacronie*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.

Constantinescu- Dobridor, Gh., *Mic dicţionar de terminologie lingvistică*, Editura Albatros, Bucureşti, 1979.

Constantinescu- Dobridor, *Gh., Morfologia limbii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1974.

Coteanu, Ion (coordonator), *Limba română contemporană*, vol I, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974.

Coteanu, Ion, *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Albatros, Bucureşti, 1974.

Coteanu, Ion, *Gramatică, stil, compoziţie*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1990.

Diaconescu, Ion, *Infinitivul în limba română*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti,1977.

Diaconescu, Ion, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti,1989.

Dimitrescu, Florica, *Locuţiunile verbale în limba română*, Bucureşti, 1958.

Dimitriu, C., *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, Editura Junimea, Iaşi,1979.

Dimitriu, C., *Gramatica limbii române explicată.Sintaxa*, Editura Junimea, Iaşi, 1982.

Dindelegan Pană, Gabriela, *Sintaxa limbii române*. I. *Sintaxa grupului verbal*, Bucureşti,1976.

Draşoveanu, D.D., Dumitraşcu, P., Zdrenghea, M., *Analize gramaticale şi stilistice*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966.

Drăganu, Nicolae, *Elemente de sintaxă a limbii române*, Bucureşti, 1945.

Dumitrescu, Carmen Suzana, *Coordonarea prin joncţiune în limba română*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979.

Edelstein, Frieda, *Sintaxa gerunziului românesc*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1972.

Evseev, Ivan, *Semantica verbului*, Editura Facla, Timişoara, 1974.

Florea, Melania, *Structura grupului nominal în limba română*, Bucureşti, 1983.

Gencărău, Ştefan, *Exerciţii de gramatică*, Editura Dacia, Cluj -Napoca, 1993.

Gramatica limbii române, vol.I şi al II-lea, Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Academiei RPR, Bucureşti, 1963.

Graur, Al., *Gramatica azi*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1973.

Gruiţă, Gligor, *Acordul în limba română*,.Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.

Gruiţă, Gligor, *Gramatică normativă. 77 de întrebări. 77 de răspunsuri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994.

Guţu Romalo, Valeria, *Morfologia structurală a limbii române*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1968.

Guţu Romalo, Valeria, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1973.

Hodiş, V., *Apoziţia şi propoziţia apozitivă*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1990.

Hristea, Theodor (coordonator), *Sinteze de limba română*, ediţia a III-a revăzută şi din nou îmbogăţită, Editura Albatros, Bucureşti, 1984.

Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, Editura Ministerului Învăţămîntului, Bucureşti 1956.

Iordan, I., Guţu Romalo, Valeria, Niculescu, Al., *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Editura

Ştiinţifică, Bucureşti, 1967.

Iordan, I., Robu, VI., *Limba română contemporană*, Editura Didactică şi Pedagogică Bucureşti, 1978.

Irimia, D., *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, Editura Junimea, Iaşi,1976.

Irimia, D., *Structura gramaticală a limbii române. Numele, pronumele şi adverbul*, Editura Junimea, Iaşi, 19[illegible]

Irimia, D., *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa*, Editura Junimea, Iaşi,1983.

Limba română. Gramatică şi noţiuni de vocabular. Manual pentru clasa a VII-a, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti1991.

Limba română. Gramatică şi noţiuni de vocabular şi de istorie a limbii române. Manual pentru clasa a VIII-a. Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1991.

Limba română. Manual pentru clasele a IX-a şi a X-a (şcoli normale, licee şi clase cu profil umanist). Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1992.

Limba română. Manual pentru clasele a XI-a şi a XII-a.(şcoli normale, licee şi clase cu profil umanist). Editura Didactică şi Pedagogică,Bucureşti, 1992.

Manoliu Manea, Maria, *Sistematica substitutelor din româna contemporană standard*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1968.

Milaş, C., *Introducere în stilistica oralităţii*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1988.

Neamţu, G.G., *Predicatul în limba română*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986.

Neamţu, G.G., *Elemente de analiză gramaticală*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989.

Nica, D., *Teoria părţilor de vorbire. Cu aplicaţii la adverb*, Editura Junimea, Iaşi,1988.

Niculescu, A., *Probleme de sintaxă a propoziţiei*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970.

Popescu Ştefania, *Gramatica practică a limbii române cu o culegere de exerciţii*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti,1983.

Săteanu Cornel, *Timp şi temporalitate în limba română contemporană. Exprimarea ideii de timp prin sintagme verbo-adverbiale*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980.

Stati, Sorin, *Teorie şi metodă în sintaxă*, Editura Academiei RSR, Bucureşti,1967.

Stati, S. şi Bulgăr, Gh., *Analize sintactice şi stilistice* Bucureşti, 1970.

Şerban, V., *Curs practic de sintaxă a limbii române*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1964.

Şerban, V., *Teoria şi topica propoziţiei în româna contemporană*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974.

Teiuş, Sabina, *Coordonarea în vorbirea populară românească*, Bucureşti, 1980.

Teodorescu, Ecaterina, *Propoziţia subiectivă*, Bucureşti, 1972.

Toşa, Al., *Elemente de morfologie*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti,1983.

Trandafir, Gh. D., *Probleme controversate de gramatică a limbii române*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1982.

Vasiliu, E. şi Golopenţia- Eretescu, Sanda, *Sintaxa transformaţională a limbii române*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1969.

Vulpe, Magdalena, *Subordonarea în frază în daco-româna vorbită*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980.

Zugun, P., *Cuvîntul. Studiu gramatical*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1983.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

Prefață.....5
GRAMATICA.....7
1. Definiție.....7
2. Părțile gramaticii.....7
3. Tipuri de gramatici.....7
MORFOLOGIA.....9
I. NOȚIUNI GENERALE.....11
1. Ce este morfologia?.....11
2. Părțile de vorbire.....11
3. Categoriile gramaticale.....14
4. Structura morfologică a cuvintelor.....21
5. Tipuri de flexiune.....24
6. Alternanțele fonetice.....25
7. Prepoziții (locuțiuni prepoziționale) + Părți de vorbire.....25
II. PĂRȚILE DE VORBIRE.....27
PĂRȚILE DE VORBIRE FLEXIBILE.....27
SUBSTANTIVUL.....27
1. Definiție.....27
2. Clasificarea substantivelor.....27
3. Categoriile gramaticale ale substantivelor.....34
4. Declinarea substantivelor.....42
5. Ortografia și ortoepia substantivelor.....61
7. Locuțiuni substantivale.....63
ARTICOLUL.....65
PROBLEME GENERALE.....65
1. Definiție.....65
2. Clasificare.....65
3. Articolul categorie a determinării.....65
4. Categorii gramaticale.....66
5. Funcții sintactice.....66
6. Articolele substantivează.....66
7. Substantive fără articol.....66
TIPURI DE ARTICOL.....66
ARTICOLUL NEHOTĂRÎT.....66
ARTICOLUL HOTĂRÎT.....68
ARTICOLUL POSESIV (GENITIVAL).....71
ARTICOLUL ADJECTIVAL (DEMONSTRATIV).....74
ADJECTIVUL.....77
1. Definiție.....77
2. Locul adjectivului în propoziție.....77
3. Locuțiuni adjectivale.....77
4. Clasificare.....78

BCU CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

5. Categorii gramaticale....81
6. Declinarea adjectivelor....86
7. Prepoziție + adjectiv....93
8. Funcții sintactice....93
9. Adjectivul ca termen regent....93
10. Probleme de ortografie și de ortoepie....94
11. Substantivarea adjectivelor....94
PRONUMELE....95
PROBLEME GENERALE....95
1. Definiție....95
2. Tipuri de pronume....95
3. Categoriile gramaticale ale pronumelor....95
4. Locuțiuni pronominale....95
5. Valori morfologice....95
6. Substantivarea pronumelui....97
TIPURI DE PRONUME....97
PRONUMELE PERSONAL....97
PRONUMELE DE POLITEȚE....103
PRONUMELE REFLEXIV....105
PRONUMELE DE ÎNTĂRIRE....108
PRONUMELE POSESIV....109
PRONUMELE POSESIV CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ....109
PRONUMELE POSESIV CA ADJECTIV PRONOMINAL....112
PROBLEME DE ORTOGRAFIE LEGATE DE PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL POSESIV....115
PRONUMELE INTEROGATIV....115
PRONUMELE INTEROGATIV CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ....115
PRONUMELE INTEROGATIV CA ADJECTIV PRONOMINAL....120
PRONUMELE INTEROGATIV CU VALOARE ADVERBIALĂ....122
PRONUMELE RELATIV....122
PRONUMELE RELATIV CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ....122
PRONUMELE RELATIV CA ADJECTIV PRONOMINAL....130
PRONUMELE RELATIV CU VALOARE ADVERBIALĂ....134
PRONUMELE DEMONSTRATIV....134
PRONUMELE DEMONSTRATIV CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ....134
PRONUMELE DEMONSTRATIV DE APROPIERE....134
PRONUMELE DEMONSTRATIV DE DEPĂRTARE....136
PRONUMELE DEMONSTRATIV DE IDENTITATE....137
PRONUMELE DEMONSTRATIV DE DIFERENȚIERE....138
A. DE DIFERENȚIERE ȘI DE APROPIERE....138
B. DE DIFERENȚIERE ȘI DE DEPĂRTARE....140
FUNCȚIILE SINTACTICE ALE PRONUMELUI DEMONSTRATIV....141
PRONUMELE DEMONSTRATIV CU VALOARE ADJECTIVALĂ....142
ADJECTIVUL DEMONSTRATIV DE APROPIERE....143
ADJECTIVUL DEMONSTRATIV DE DEPĂRTARE....145
ADJECTIVUL DEMONSTRATIV DE IDENTITATE....147
ADJECTIVUL DEMONSTRATIV DE DIFERENȚIERE....148
A. DE DIFERENȚIERE ȘI DE APROPIERE....148
B. DE DIFERENȚIERE ȘI DE DEPĂRTARE....150
FUNCȚIILE SINTACTICE ALE ADJECTIVULUI DEMONSTRATIV....152
PRONUMELE NEHOTĂRÎT....153
PRONUMELE NEHOTĂRÎT CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ....153
PRONUMELE NEHOTĂRÎT CU VALOARE ADJECTIVALĂ....158
PRONUMELE NEGATIV....163
PRONUMELE NEGATIV CU VALOARE SUBSTANTIVALĂ....163

PRONUMELE NEGATIV CA ADJECTIV PRONOMINAL....166
STRUCTURA ETIMOLOGICĂ A PRONUMELOR ROMÂNEȘTI....167
NUMERALUL....169
PROBLEME GENERALE....169
1. Definiție....169
2. Clasificare....169
3. Valori morfologice....169
TIPURI DE NUMERALE....170
NUMERALUL CARDINAL....170
NUMERALUL COLECTIV....174
NUMERALUL FRACȚIONAR....178
NUMERALUL MULTIPLICATIV....180
NUMERALUL DISTRIBUTIV....182
NUMERALUL ADVERBIAL....184
NUMERALUL ORDINAL....185
VERBUL....193
1. Definiție....193
2. Locuțiuni verbale....193
3. Clasificarea verbelor....193
4. Categorii gramaticale....197
5. Conjugarea verbelor....206
6. Funcțiile sintactice ale verbelor (locuțiunilor verbale)....234
7. Structura etimologică a verbelor românești....236
PĂRȚILE DE VORBIRE NEFLEXIBILE....238
ADVERBUL....238
1. Definiție....238
2. Locuțiuni adverbiale....238
3. Clasificare....239
4. Dublete....244
5. Comparația adverbelor....244
7. Distribuția adverbelor (locuțiunilor adverbiale)
cu prepozițiile (locuțiunile prepoziționale)....245
8. Relația dintre adverbe (locuțiuni adverbiale)
și conjuncții (locuțiuni conjuncționale)....246
9. Despre cumulul de adverbe....246
10. Comportamentul sintactic al adverbelor....247
11. Substantivare....247
PREPOZIȚIA....248
1. Definiție....248
2. Locuțiuni prepoziționale....248
3. Clasificare....248
4. Conținutul semantic al prepozițiilor....251
5. Părțile de vorbire însoțite de prepoziții....251
6. Probleme de analiză gramaticală....252
7. Substantivare....252
8. Nu au funcții sintactice....252
CONJUNCȚIA....253
1. Definiție....253
2. Locuțiuni conjuncționale....254
3. Clasificare....254
4. Conjuncții și locuțiuni conjuncționale corelative....258
5. Conjuncțiile în componența locuțiunilor conjuncționale....259
6. Substantivare....259
7. Conținutul semantic al conjuncțiilor....259
8. Regimul verbal al conjuncțiilor....260

9. Nu au funcţii sintactice....260
INTERJECŢIA....261
1. Definiţie....261
2. Forma interjecţiilor....261
3. Stabilirea inventarului de interjecţii....261
4. Clasificare....261
5. Comportamentul sintactic al intejecţiilor....263
6. Substantivarea interjecţiilor....265
7. Punctuaţia interjecţiilor....265
SINTAXA....267
I. NOŢIUNI GENERALE....269
1. Definiţie....269
2. Tipuri de sintaxă....269
3. Unităţile sintaxei....270
II. SINTAXA PROPOZIŢIEI....271
OBIECTUL SINTAXEI PROPOZIŢIEI....271
1. Definiţie....271
2. Clasificarea propoziţiilor....271
3. Părţile de propoziţie....274
4. Raporturile sintactice din cadrul propoziţiei....275
PĂRŢILE DE PROPOZIŢIE....279
PĂRŢILE PRINCIPALE DE PROPOZIŢIE....279
SUBIECTUL....279
PREDICATUL....285
PREDICATUL NOMINAL....289
A. VERBELE COPULATIVE....289
B. NUMELE PREDICATIV....292
ACORDUL PREDICATULUI CU SUBIECTUL....297
1. Acordul predicatului verbal....297
2. Acordul preedicatului nominal....299
PĂRŢILE SECUNDARE ALE PROPOZIŢIEI....300
ATRIBUTUL....300
GENERALITĂŢI....300
1. Definiţie....300
2. Întrebări....300
3. Clasificare....300
4. Modalităţi de construcţie....301
TIPURI DE ATRIBUTE....302
ATRIBUTUL SUBSTANTIVAL....302
ATRIBUTUL ADJECTIVAL....305
ATRIBUTUL PRONOMINAL....310
ATRIBUTUL NUMERAL....312
ATRIBUTUL VERBAL....314
ATRIBUTUL ADVERBIAL....315
CONFUZIA DINTRE ATRIBUTE ŞI ALTE PĂRŢI DE PROPOZIŢIE....316
COMPLEMENTUL....317
GENERALITĂŢI....317
1. Definiţie....317
2. Realizarea complementului....317
3. Clasificare....318
TIPURI DE COMPLEMENTE....318
COMPLEMENTUL DIRECT....318
COMPLEMENTUL INDIRECT....323
COMPLEMENTUL DE AGENT....327
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE LOC....328

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE TIMP....331
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE MOD....333
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE CAUZĂ....336
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP....338
ALTE PĂRȚI DE PROPOZIȚIE....340
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONDIȚIONAL....340
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONCESIV....341
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONSECUTIV....342
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL INSTRUMENTAL....343
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL SOCIATIV....344
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE RELAȚIE....345
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CUMULATIV....346
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL OPOZIȚIONAL....347
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE EXCEPȚIE....348
ELEMENTUL PREDICATIV SUPLIMENTAR....349
III. SINTAXA FRAZEI....351
NOȚIUNI GENERALE....351
1. Definiția sintaxei frazei....351
2. Definiția frazei....351
3. Felurile propozițiilor din frază....351
4. Tipuri de frază....352
5. Raporturile sintactice din cadrul frazei....352
6. Transformarea (dezvoltarea) părților de propoziție în propoziții subordonate....356
7. Contragerea propozițiilor subordonate în părți de propoziție....357
PROPOZIȚIILE SUBORDONATE....359
PROPOZIȚIA SUBIECTIVĂ....359
PROPOZIȚIA PREDICATIVĂ....364
PROPOZIȚIA ATRIBUTIVĂ....367
PROPOZIȚIA ATRIBUTIVĂ PROPRIU-ZISĂ....367
PROPOZIȚIA ATRIBUTIVĂ APOZITIVĂ....370
PROPOZIȚIA COMPLETIVĂ DIRECTĂ....371
PROPOZIȚIA COMPLETIVĂ INDIRECTĂ....374
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC....377
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP (TEMPORALĂ)....379
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD (MODALĂ)....381
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE CAUZĂ (CAUZALĂ)....384
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP (FINALĂ)....385
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CONDIȚIONALĂ....387
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CONCESIVĂ....389
CONCESIVĂ PROPRIU-ZISĂ....389
CONCESIVĂ CU NUANȚĂ CONDIȚIONALĂ....390
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CONSECUTIVĂ....392
ALTE PROPOZIȚII SUBORDONATE....393
PROPOZIȚIA COMPLETIVĂ DE AGENT....393
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ INSTRUMENTALĂ....394
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ SOCIATIVĂ....395
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE RELAȚIE....396
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ OPOZIȚIONALĂ....396
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CUMULATIVĂ....397
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE EXCEPȚIE....398
PROPOZIȚIA PREDICATIVĂ SUPLIMENTARĂ....399
INDICAȚII PRIVIND ÎMPĂRȚIREA FRAZEI ÎN PROPOZIȚII....400
NOTE....403
BIBLIOGRAFIE....407

Editura Echinox
C.P. 80, Of.1, 3400 Cluj-România, Tel. 0040-64-16.16.61, -42.00.65

Cărţi apărute la Editura Echinox

Colecţia Proteu
Gib I. Mihăescu, *Rusoaica*, ISBN 973-9114-00-8
Eugen Bălan, *Într-o duminică de august*, ISBN 973-9114-03-2

Colecţia Literaturile lumii
Alberto Ongaro, *Umbra locuită*, ISBN 973-9114-06-7
Henry James, *Povestiri cu fantome*, ISBN 973-9114-07-5
Anatoli Rîbakov, *Copiii din Arbat*, ISBN 973-9114-08-3
Iris Murdoch, *Maşina de iubit, cea sacră şi profană*, ISBN 973-9114-09-1
Joseph Conrad, *Trăsnaia lui Almayer*, ISBN 973-9114-10-5
W.C. Hudson, *Palatele verzi*, ISBN 973-9114-12-1
Nathanael West, *Miss Lonelyhearts. Ziua lăcustei*, ISBN 973-9114-17-2
Anne Hébert, *Héloïse*, ISBN 973-9114-18-0
Giudo Morselli, *Divertisment 1889*, ISBN 973-9114-19-9
Christian Duhamel, *Anastasia*, ISBN 973-9114-40-1

Colecţia Cartea imaginară
Eugen Ionescu, *Eu*, ISBN 973-9114-02-4
Mateiu I. Caragiale, *Sub pecetea tainei*, ISBN 973-9114-27-X

Colecţia Eseu
Emil Cioran, *Revelaţiile durerii*, ISBN 973-9114-01-6
Mircea Florian, *Metafizică şi artă*, ISBN 973-9114-11-3

Colecţia Săgetătorul
Friedrich Nietzsche, *Despre genealogia moralei*, ISBN 973-9114-21-0

Colecţia Theoria
Thomas A. Sebeok, Din nou pe urmele lui Sherlock Holmes, ISBN 973-9114-32-6
Roland Barthes, *Plăcerea textului*, ISBN 973-9114-34-2
Eugenio Coseriu, *Introducere în lingvistică*, ISBN 973-9114-42-8

Colecţia Historica
Simion Retegan, *Satul românesc din Transilvania, ctitor de şcoală*
ISBN 973-9114-33-4

BCU ASSOCIATIAL UNIVERSITY LIBRARY

Colecţia Biblioteca de poezie

Ion Urcan, *Ad usum delphini*,		ISBN 973-9114-22-9
Adrian Suciu, *E toamnă printre femei şi în lume*,		ISBN 973-9114-23-7
Ruxandra Cesereanu, *Grădina deliciilor*,		ISBN 973-9114-29-6
Mircea Petean, *Lasă-mi, Doamne, zăbava!*,		ISBN 973-9114-43-6

Colecţia Studium

Liana Pop, *Româna cu sau fără profesor*,	Ediţa I	ISBN 973-9114-04-0
	Ediţia a II-a	ISBN 973-9114-20-2
	Set casete audio	ISBN 973-9114-25-3
Ileana Galea, *Dicţionar englez-român de expresii verbale*,		
	Ediţia I	ISBN 973-9114-05-9
	Ediţia a II-a	ISBN 973-9114-13-X
Gheorghe Lascu, *Verbe franceze*,	Ediţia I	ISBN 973-9114-14-8
	Ediţia a II-a	ISBN 973-9114-35-0
Ileana Galea, *Engleza cu sau fără profesor*,		ISBN 973-9114-15-6
Liana Pop, *Franceza cu sau fără profesor*,		ISBN 973-9114-28-8
Lucia Uricaru, *Verbe româneşti*.		ISBN 973-9114-36-9

În afara colecţiilor,

Walt Patterson, *Reconstrucţia României*,	ISBN 973-9114-41-X

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

studium
MANUALE * DICŢIONARE * ENCICLOPEDII

Lucrarea vizează aspectele elementare şi, implicit, fundamentale ale structurii gramaticale, prezentate în manieră tradiţională şi, prin aceasta, adresîndu-se, în forma unei „gramatici pentru toţi", unui public larg.

Ordonarea materialului, descrierea şi corpusul de definiţii urmează linia manualelor şcolare, depăşindu-le prin bogăţia materialului, puterea explicativă, caracterul exhaustiv al prezentării şi selecţia faptelor de limbă.

Lucrarea, scrisă cu priceperea profesionistului ce are la activ o bogată experienţă didactică şi de cercetător, respectă adevărul ştiinţific în interpretarea faptelor şi-l prelucrează adecvat în modele didactice, transformînd cunoştinţele de strictă specialitate în bunuri de larg consum, oferite oricui are dorinţa de a se instrui gramatical.

G.G. Neamţu

Autorul este conferenţiar doctor la Facultatea de Litere din Cluj, gramatician cunoscut, avînd numeroase lucrări de lingvistică publicate în revistele de specialitate.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Lei 12.000

ECHINOX

ISBN 973-9114-38-5